

Δικαστική ανάλυση Η ευαλωτότητα στο πλαίσιο αιτήσεων χορήγησης διεθνούς προστασίας

Σειρά εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική
εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών

Εκπονήθηκε από τον Ευρωπαϊκό
Τομέα της Διεθνούς Ένωσης Δικαστών
Προσφυγικού και Μεταναστευτικού
Δικαίου (IARMJ-Europe) βάσει
σύμβασης με την EASO
2021

Η παρούσα μετάφραση δεν έχει ελεγχθεί ως προς την ποιότητά της από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Εάν διαπιστώσετε ότι η μετάφραση δεν συμφωνεί με τη σχετική ορολογία σε εθνικό επίπεδο, παρακαλείστε να επικοινωνήσετε με την [EASO](#).

Ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο (EUAA) έχει εκπονήσει υλικό επαγγελματικής κατάρτισης σε συνεργασία με δικαστικούς λειτουργούς σχετικά με τα εξής θέματα:

- Άρθρο 15 στοιχείο γ) της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) (2014).
- Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου για τα δικαστήρια (2016).
- Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (2018).
- Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της *μη επαναπροώθησης* (2018).
- Πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής (2018).
- Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (2019).
- Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ) (2020).
- Αποκλεισμός: Άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) (2020, δεύτερη έκδοση).
- Η ευαλωτότητα στο πλαίσιο αιτήσεων χορήγησης διεθνούς προστασίας (2021).
- Τερματισμός διεθνούς προστασίας (2021, δεύτερη έκδοση)
- Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (2022, δεύτερη έκδοση).

Η σειρά εκδόσεων επαγγελματικής κατάρτισης περιλαμβάνει δικαστικές αναλύσεις, σημειώματα καθοδήγησης εκπαιδευτών δικαστών και συλλογές νομολογίας για κάθε εξεταζόμενο θέμα, πέρα από τις πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής οι οποίες περιλαμβάνουν έναν πρακτικό οδηγό για τους δικαστικούς λειτουργούς συνοδευόμενο από συλλογή νομολογίας. Όλο το υλικό συντάσσεται στα αγγλικά. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις εκδόσεις και τη διαθεσιμότητα των διαφόρων γλωσσικών εκδόσεων, επισκεφθείτε τη διεύθυνση <https://euaa.europa.eu/asylum-knowledge/courts-and-tribunals>.

Δικαστική ανάλυση

Η ευαλωτότητα στο πλαίσιο αιτήσεων χορήγησης διεθνούς προστασίας

*Σειρά εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική
εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών*

Εκπονήθηκε από τον Ευρωπαϊκό Τομέα της Διεθνούς Ένωσης
Δικαστών Προσφυγικού και Μεταναστευτικού Δικαίου
(IARMJ-Europe) βάσει σύμβασης με την EASO

2021

Ημερομηνία σύνταξης: Αύγουστος 2020

Ούτε η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) ούτε οποιοδήποτε πρόσωπο ενεργεί εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για το Άσυλο ευθύνεται για ενδεχόμενη χρήση των παρακάτω πληροφοριών.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021

Εικονογράφηση εξωφύλλου, baldyrgan © Shutterstock

Εικόνα εξωφύλλου, Vladstudioraw, © iStock, 27 Αυγούστου 2016

Print ISBN 978-92-9487-750-5 doi:10.2847/6200 BZ-03-19-226-EL-C

PDF ISBN 978-92-9487-751-2 doi:10.2847/32468 BZ-03-19-226-EL-N

© Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο, 2021

Η αναπαραγωγή επιτρέπεται εφόσον αναφέρεται η πηγή.

Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή φωτογραφιών ή άλλου υλικού τα οποία δεν καλύπτονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της EASO πρέπει να ζητείται απευθείας η άδεια των κατόχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) είναι οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαδραματίζει καίριο ρόλο στην έμπρακτη ανάπτυξη του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (ΚΕΣΑ). Συγκροτήθηκε με σκοπό την ενίσχυση της πρακτικής συνεργασίας σε θέματα ασύλου και την παροχή συνδρομής στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις συνδεδεμένες χώρες (χώρες ΕΕ+) για την εκπλήρωση των ευρωπαϊκών και διεθνών τους υποχρεώσεων όσον αφορά τη χορήγηση διεθνούς προστασίας σε πρόσωπα που την έχουν ανάγκη.

Το άρθρο 6 του ιδρυτικού κανονισμού της EASO ⁽¹⁾ ορίζει ότι η Υπηρεσία Υποστήριξης καταρτίζει και αναπτύσσει την κατάρτιση που διατίθεται για τα μέλη των δικαστηρίων στις χώρες ΕΕ+. Για τον σκοπό αυτό, η EASO επωφελείται της εμπειρογνωσίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και άλλων συναφών οργανώσεων και λαμβάνει υπόψη την υφιστάμενη συνεργασία της Ένωσης στον τομέα αυτό με πλήρη σεβασμό στην ανεξαρτησία των εθνικών δικαστηρίων.

Διεθνής ένωση δικαστών προσφυγικού και μεταναστευτικού δικαίου

Η Διεθνής ένωση δικαστών προσφυγικού και μεταναστευτικού δικαίου (International Association of Refugee and Migration Judges, IARMJ) ⁽²⁾ είναι μια διεθνική, μη κερδοσκοπική ένωση που επιδιώκει να αναγνωριστεί περαιτέρω αφενός ότι η προστασία από διώξεις λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικών πεποιθήσεων αποτελεί ατομικό δικαίωμα το οποίο κατοχυρώνεται βάσει του διεθνούς δικαίου και, αφετέρου, ότι ο καθορισμός και η παύση του καθεστώτος πρόσφυγα υπάγεται στο κράτος δικαίου. Από την ίδρυσή της, το 1997, η ένωση δραστηριοποιείται ενεργά στην κατάρτιση των ανά τον κόσμο δικαστών που επιλαμβάνονται υποθέσεων ασύλου. Το ευρωπαϊκό τμήμα της IARMJ (IARMJ–Europe) είναι ο περιφερειακός φορέας εκπροσώπησης των δικαστών στην Ευρώπη. Ένας από τους ειδικούς στόχους του, βάσει του καταστατικού του, είναι η «αναβάθμιση των γνώσεων και των δεξιοτήτων, καθώς και η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ των δικαστών σχετικά με όλα τα θέματα που αφορούν την εφαρμογή και τη λειτουργία του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (ΚΕΣΑ)».

⁽¹⁾ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 439/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαΐου 2010, για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο (ΕΕ L 132 της 29.5.2010, σ. 11).

⁽²⁾ Γνωστή στο παρελθόν ως Διεθνής Ένωση Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου (IARLJ).

Συμμετέχοντες

Η παρούσα ανάλυση εκπονήθηκε σε δύο σκέλη: τη σύνταξή της ανέλαβε ομάδα ερευνητών και την επιμέλειά της ομάδα επιμελητών δικαστών, οι οποίοι ανέλαβαν και τη συνολική ευθύνη για το τελικό προϊόν.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ακεραιότητα της αρχής της δικαστικής ανεξαρτησίας και η δικαστική καθοδήγηση για την κατάρτιση και δημοσίευση της σειράς εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών, επιλέχθηκε, υπό την αιγίδα κοινής ομάδας παρακολούθησης (ΚΟΠ), μια ομάδα επιμέλειας απαρτιζόμενη από εν ενεργεία δικαστές με εκτενή πείρα και εξειδίκευση στον τομέα της νομοθεσίας για το άσυλο. Η ΚΟΠ αποτελείται από εκπροσώπους των συμβαλλομένων μερών, ήτοι της EASO και του ευρωπαϊκού τμήματος της IARMJ (IARMJ–Europe). Η ομάδα επιμέλειας έλεγχε τα σχέδια, παρείχε αναλυτική καθοδήγηση στη συντακτική ομάδα, συνέτασσε τροποποιήσεις και ήταν το όργανο λήψης των τελικών αποφάσεων σχετικά με το εύρος, τη δομή, το περιεχόμενο και τον σχεδιασμό του έργου. Η ομάδα επιμέλειας εκτέλεσε τις εργασίες της συνδυάζοντας διά ζώσης συναντήσεις στο Βερολίνο τον Μάιο του 2019 και στις Βρυξέλλες τον Ιούνιο του 2019, καθώς και τακτικές ηλεκτρονικές/τηλεφωνικές επικοινωνίες.

Ομάδα επιμέλειας απαρτιζόμενη από δικαστικούς λειτουργούς

Τα μέλη της ομάδας επιμέλειας ήταν οι εξής δικαστικοί λειτουργοί: **Mona Aldestam** (Σουηδία, συμπρόεδρος), **Michael Hoppe** (Γερμανία, συμπρόεδρος), **Johan Berg** (Νορβηγία), **Katelijne Declerck** (Βέλγιο), **Nadine Finch** (Ηνωμένο Βασίλειο), **Florence Malvasio** (Γαλλία), **Melanie Plimmer** (Ηνωμένο Βασίλειο) και **Boštjan Zalar** (Σλοβενία). Η διαχειρίστρια έργου **Clara Odofin** υποστήριξε και συνέδραμε την ομάδα επιμέλειας στο έργο της.

Ερευνητές

Επικεφαλής της ομάδας εμπειρογνομόνων ήταν ο δικαστής **John Stanley** (International Protection Appeals Tribunal) (δευτεροβάθμιο δικαστήριο της Ιρλανδίας για τη διεθνή προστασία), ενώ τα υπόλοιπα μέλη ήταν οι **Constantin Hruschka** (Ινστιτούτο Κοινωνικού Δικαίου και Κοινωνικής Πολιτικής Max Planck, Γερμανία), **Marie-Luise Möller** (Caritas, Αυστρία), **Maria O’Sullivan** (Πανεπιστήμιο Monash, Αυστραλία), **Jennifer Moore Peterson** (Διοικητικό Δικαστήριο Γκέτεμποργκ, Σουηδία) και **Hugo Storey** (Upper Tribunal) (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου). Οι **Frances Nicholson** και **Claire Thomas**, ως σύμβουλοι, παρείχαν υποστήριξη σε θέματα σύνταξης και σε τεχνικές κατάρτισης αντίστοιχα.

Ευχαριστίες

Παρατηρήσεις επί του σχεδίου υποβλήθηκαν από τον **Lars Bay Larsen**, δικαστή, και τον **Yann Laurans**, εισηγητή, αμφότεροι από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), καθώς και από τη δικαστή **Jolien Schukking** και τις δικηγόρους **Elise Russcher** και **Agnes van Steijn** του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) υπό την προσωπική τους ιδιότητα.

Τις απόψεις της επί του σχεδίου του κειμένου διατύπωσε επίσης η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR).

Παρατηρήσεις υποβλήθηκαν και από τα ακόλουθα μέλη του Δικτύου δικαστικών λειτουργών της EASO και από συμμετέχοντες στο Συμβουλευτικό Φόρουμ της EASO: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), **Anders Bengtsson** (νομικός εμπειρογνώμων, Διοικητικό Δικαστήριο Γκέτεμποργκ, Σουηδία), **Volker Ellenberger** (Πρόεδρος του Ανώτερου Διοικητικού Δικαστηρίου της Βάδης-Βιρτεμβέργης, Γερμανία) και **Jonas Säfwenber** (νομικός εμπειρογνώμων, Διοικητικό Δικαστήριο Γκέτεμποργκ, Σουηδία). Τέλος, παρατηρήσεις επί του σχεδίου υποβλήθηκαν και από την Ομάδα Ευαλωτότητας του Τομέα Συνεργασίας και Καθοδήγησης για θέματα Ασύλου της EASO.

Όλες οι προαναφερόμενες παρατηρήσεις ελήφθησαν υπόψη από την ομάδα επιμέλειας κατά την οριστικοποίηση του προς δημοσίευση κειμένου. Τα μέλη της ομάδας επιμέλειας και η EASO εκφράζουν τις ευχαριστίες τους σε όλους όσους υπέβαλαν παρατηρήσεις, οι οποίες υπήρξαν ιδιαίτερα χρήσιμες για την οριστικοποίηση της παρούσας δικαστικής ανάλυσης.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας ανάλυσης περιγράφεται στο [προσάρτημα Α. Μεθοδολογία](#).

Η παρούσα δικαστική ανάλυση θα επικαιροποιείται, ανάλογα με τις ανάγκες, από την EASO σύμφωνα με τη μεθοδολογία της σειράς εκδόσεων της EASO για την επαγγελματική εξέλιξη των δικαστικών λειτουργών.

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής. Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή φωτογραφιών ή άλλου υλικού που δεν υπόκειται στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της EASO, πρέπει να ζητείται απευθείας η άδεια των κατόχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Περιεχόμενα

Συνομογραφίες	9
Πρόλογος	13
Βασικά ερωτήματα	15
Μέρος 1. Εισαγωγή	16
1.1. Διάρθρωση και αντικείμενο	16
1.2. Σημείωση για τη συναφή νομοθεσία της ΕΕ για το άσυλο	18
Μέρος 2. Ευαλωτότητα: νομικές έννοιες και πλαίσιο	21
2.1. Η νομική έννοια της ευαλωτότητας στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου ...	21
2.2. Η νομική έννοια της ευαλωτότητας σύμφωνα με την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών	28
2.3. Η νομική έννοια της ευαλωτότητας σε άλλες συναφείς διεθνείς συνθήκες και διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες	30
2.4. Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού	33
Μέρος 3. Αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων	40
3.1. Αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής (ΟΣΥ αναδιאτύπωση)	40
3.2. Αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων (ΟΔΑ αναδιאτύπωση)	45
3.3. Ενδείξεις αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων	50
3.4. Αποδεικτικά στοιχεία και εκτίμηση των ειδικών αναγκών υποδοχής και/ή της ανάγκης ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων	52
3.4.1. Ιατρική γν ωμάτευση	53
3.4.2. Υπολογισμός της ηλικίας	54
Μέρος 4. Ευάλωτοι αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής	60
4.1. Εισαγωγή	60
4.2. Συντονισμένη απόκριση και ενημέρωση	63
4.3. Ανήλικοι	65
4.3.1. Επαρκές βιοτικό επίπεδο για τους ανήλικους	66
4.3.2. Στέγαση και ψυχαγωγικές δραστηριότητες	66
4.3.3. Μαθητεία και εκπαίδευση των ανηλίκων	68
4.3.4. Διατήρηση της οικογενειακής ενότητας	68
4.3.5. Υπηρεσίες αποκατάστασης για ανήλικους	70
4.3.6. Ασυνόδευτοι ανήλικοι	70
4.3.6.1. Διορισμός εκπροσώπου ασυνόδευτου ανήλικου	71
4.3.6.2. Στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων	74
4.3.6.3. Αναζήτηση των μελών της οικογένειας	76
4.4. Θύματα βασανιστηρίων και βίας	77
4.5. Υλικές συνθήκες υποδοχής και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	79
4.5.1. Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	82
4.5.2. Στέγη — λεπτομέρειες και προεκτάσεις για τα ευάλωτα πρόσωπα εν γένει	82
4.6. Περιορισμός ή ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής και κυρώσεις	86
4.7. Προσφυγές	89
4.7.1. Απαιτήσεις και πεδίο εφαρμογής	89

4.7.2. Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση	90
4.8. Κράτηση	91
4.8.1. Γενικές αρχές	91
4.8.2. Η υγεία ως πρώτιστο μέλημα	95
4.8.3. Κράτηση ανηλίκων	100
4.8.4. Κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων	103
4.8.5. Κράτηση οικογενειών	105
4.8.6. Κράτηση αιτουσών γυναικών	107
4.8.7. Παρεκκλίσεις από τις ειδικές εγγυήσεις όσον αφορά την κράτηση ευάλωτων προσώπων	108
Μέρος 5. Ευάλωτοι αιτούντες και κανονισμός Δουβλίνο III	109
5.1. Εισαγωγή	109
5.2. Εγγυήσεις για (ασυνόδευτους) ανήλικους	112
5.3. Κριτήρια για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους	115
5.3.1. Ανήλικοι	116
5.3.2. Οικογενειακή ζωή	117
5.3.3. Εξαρτώμενα πρόσωπα	119
5.3.4. Έκδοση τίτλων διαμονής ή θεωρήσεων	121
5.4. Ρήτρες διακριτικής ευχέρειας	121
5.4.1. Άρθρο 17 παράγραφος 1	121
5.4.2. Άρθρο 17 παράγραφος 2	124
5.5. Μεταφορές	125
5.5.1. Αποστολή αιτημάτων	125
5.5.2. Διαδικασίες εκ νέου ανάληψης και άρθρο 20 παράγραφος 5 του κανονισμού Δουβλίνο III	126
5.5.3. Απαγόρευση ή αναστολή της μεταφοράς	127
5.5.4. Εκτέλεση της μεταφοράς	134
5.6. Κράτηση	137
5.7. Αποτελεσματική προσφυγή	138
5.7.1. Πεδίο εφαρμογής του ένδικου μέσου	138
5.7.2. Απαιτούμενες αποδείξεις	140
Μέρος 6. Ευαλωτότητα στο πλαίσιο της αναγνώρισης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και του περιεχομένου αυτής, δυνάμει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	143
6.1. Εισαγωγή	144
6.2. Πιθανός αντίκτυπος της ευαλωτότητας στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας	145
6.2.1. Η αρχή της εξατομικευμένης αξιολόγησης	145
6.2.2. Τεκμηρίωση αίτησης διεθνούς προστασίας	148
6.2.3. Δείκτες αξιοπιστίας	153
6.3. Δίωξη και σοβαρή βλάβη	154
6.3.1. Η δίωξη και η σοβαρή βλάβη είναι «σχετικές»	155
6.3.2. Ευαλωτότητα, ένοπλες συγκρούσεις και αδιάκριτη βία	158
6.4. Αιτούντες που έχουν ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη	159
6.5. Λόγοι δίωξης	161
6.6. Φορείς προστασίας και ευαλωτότητα	163
6.7. Εγχώρια προστασία	165
6.8. Ιδιαίτερες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων	167
6.8.1. Ηλικία	167
6.8.1.1. Ανήλικοι	168
6.8.1.2. Ηλικιωμένοι	170

6.8.2.	Φύλο	171
6.8.3.	Λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, διεμφυλικοί και μεσοφυλικοί	173
6.8.4.	Υγεία	176
6.8.5.	Αναπηρία και ψυχική διαταραχή	179
6.9.	Ευαλωτότητα και περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας	183
6.9.1.	Οικογενειακή ενότητα	184
6.9.2.	Ανήλικοι	184
6.9.3.	Στέγαση	185
6.9.4.	Κοινωνική αρωγή και ιατρική περίθαλψη	185
6.9.5.	Κοινωνική ένταξη και ελεύθερη κυκλοφορία	187
6.10.	Ανάκληση της διεθνούς προστασίας λόγω σφάλματος κατά τη διαπίστωση της ευαλωτότητας	187
Μέρος 7.	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις σε διοικητικές διαδικασίες	189
7.1.	Εισαγωγή	189
7.2.	Επαρκής υποστήριξη	191
7.3.	Εξαιρέση από ταχείες και συνοριακές διαδικασίες	193
7.4.	Διαδικασία κατά προτεραιότητα εξέτασης	195
7.5.	Άλλες ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις	196
7.5.1.	Συμβουλές εμπειρογνομόνων	196
7.5.2.	Ενημέρωση	197
7.5.3.	Η προσωπική συνέντευξη	197
7.5.4.	Παράμετροι που αφορούν ειδικά ενδείξεις βασανιστηρίων ή άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας	200
7.5.5.	Παράμετροι που αφορούν ειδικά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου	203
7.5.6.	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ανήλικους και ασυνόδευτους ανήλικους	204
7.5.7.	Η απόφαση	208
7.6.	Απαράδεκτο της προσφυγής	208
Μέρος 8.	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις ενώπιον δικαστηρίων	213
8.1.	Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής	214
8.2.	Πλήρης και ex nunc εξέταση των πραγματικών και των νομικών ζητημάτων .	218
8.3.	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις στο στάδιο της προσφυγής	222
8.4.	Πρόσβαση σε πραγματική προσφυγή	224
8.4.1.	Προθεσμίες	224
8.4.2.	Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου	226
8.5.	Δικαίωμα παραμονής κατά τη διάρκεια των διαδικασιών άσκησης ένδικου μέσου	229
8.5.1.	Γενικός κανόνας	229
8.5.2.	Εξαιρέσεις από τον γενικό κανόνα	231
Προσάρτημα Α.	Μεθοδολογία	234
Προσάρτημα Β.	Πρωτογενείς πηγές	236
Προσάρτημα Γ.	Επιλεγμένη βιβλιογραφία	261
Προσάρτημα Δ.	Παραδείγματα ορθής πρακτικής σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας ενώπιον δικαστηρίων δυνάμει της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	268

Συντομογραφίες

ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΜΣ	Διαταραχή μετατραυματικού στρες (ΔΜΣ)
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Επιτροπή CAT	Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων
Επιτροπή CPT	Ευρωπαϊκή Επιτροπή της σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
Επιτροπή ΣΔΠ	Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών
Κανονισμός Δουβλίνο III	Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και των μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιאτύπωση)
ΚΕΣΑ	Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου
ΚΟΠ	Κοινή ομάδα παρακολούθησης
ΛΟΑΔΜ	Λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, διεμφυλικοί και μεσοφυλικοί
ΜΚΟ	Μη κυβερνητική οργάνωση
ΟΔΑ	Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (Οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα)
ΟΔΑ (αναδιאτύπωση)	Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (αναδιאτύπωση) [Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιאτύπωση)]
Οδηγία για τα θύματα της εγκληματικότητας	Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαϊσίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου

Οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων	Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου
Οδηγία για την οικογενειακή επανένωση	Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης
ΟΕ	Ομάδα επιμέλειας
ΟΕΑΑ	Οδηγία για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας)
ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	Οδηγία για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (αναδιατύπωση) [Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση)]
ΟΣΥ	Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής (Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη)
ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής (αναδιατύπωση) (Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία)
Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης	Εγχειρίδιο για την αποτελεσματική διερεύνηση και τεκμηρίωση βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
Πρωτόκολλο του Παλέρμο	Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος
ΣΔΠ	Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Σύμβαση για τους πρόσφυγες	Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων (1951), όπως τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλό της (1967) [στη νομοθεσία της ΕΕ για το άσυλο αναφέρεται ως «σύμβαση της Γενεύης»]

Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων	Σύμβαση για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων (Συμβούλιο της Ευρώπης)
Σύμβαση της Γενεύης	Βλ. σύμβαση για τους πρόσφυγες
Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης	Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας
Χάρτης της ΕΕ	Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Χώρες ΕΕ+	Κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συνδεδεμένες χώρες
AIDA	Βάση δεδομένων με πληροφορίες για το άσυλο
CAT	Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
CCE	Conseil du contentieux des étrangers (Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών) (Βέλγιο)
CEDAW	Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (ΣΕΔΚΓ)
CESEDA	Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile [Κώδικας περί εισόδου και παραμονής αλλοδαπών και νομοθεσίας για το άσυλο (Γαλλία)]
CNDA	Cour nationale de droit d'asile (Εθνικό Δικαστήριο Ασύλου) (Γαλλία)
COVID-19	Κορονοϊός του 2019
CPT	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Συμβούλιο της Ευρώπης)
CRPD	Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία
DSSH	Difference (διαφορά), stigma (στιγματισμός), shame (ντροπή), harm (βλάβη)
EASO	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο
ECRE	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE)
ETS	Σειρά ευρωπαϊκών συνθηκών
EWCA	Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (Ηνωμένο Βασίλειο)
FGM	Ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων
FRA	Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
GC	Τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΔΕΕ και τμήμα ευρείας σύνθεσης του ΕΔΔΑ
HRC	Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών

IAC	Immigration and Asylum Chamber (Upper Tribunal), Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Ηνωμένο Βασίλειο)
IARMJ	Διεθνής ένωση δικαστών προσφυγικού και μεταναστευτικού δικαίου
ICCPR	Διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα
IDC	Διεθνής Συνασπισμός Κράτησης
IEHC	Αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας
OFII	Office français de l'immigration et de l'intégration (Υπηρεσία Μετανάστευσης και Ένταξης) (Γαλλία)
OFPRA	Office français de protection des réfugiés et apatrides (Υπηρεσία Προστασίας Προσφύγων και Απάτριδων) (Γαλλία)
RVV	Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών) (Βέλγιο)
UK	Ηνωμένο Βασίλειο
UKUT	United Kingdom Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου)
UNHCR	Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες
UNICEF	Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά
UNTS	Σειρά Συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών

Πρόλογος

Η παρούσα δικαστική ανάλυση είναι απόρροια ενός έργου που εκπονήθηκε από κοινού από το ευρωπαϊκό τμήμα της IARMJ (IARMJ–Europe) και την EASO. Εντάσσεται στο πλαίσιο μιας σειράς εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης της EASO που απευθύνονται σε δικαστικούς λειτουργούς.

Σε στενή συνεργασία με τα δικαστήρια των χωρών ΕΕ+ και άλλους βασικούς συντελεστές, η EASO συνεχίζει να εκπονεί μια σειρά εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης με στόχο να παράσχει στα δικαστήρια πλήρη επισκόπηση του ΚΕΣΑ βήμα προς βήμα. Από διαβουλεύσεις με το δίκτυο δικαστικών λειτουργών της EASO, συμπεριλαμβανομένου του ευρωπαϊκού τμήματος της IARMJ (IARMJ–Europe), κατέστη εμφανής η ανάγκη να τεθεί στη διάθεση των δικαστηρίων υλικό κατάρτισης σχετικά με ορισμένα βασικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι δικαστές κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αναγνωρίστηκε ότι η ενδεδειγμένη διαδικασία για τη σύνταξη του εν λόγω υλικού θα έπρεπε να διευκολύνει τη συμμετοχή δικαστικών και άλλων εμπειρογνομόνων κατά τρόπον ώστε, αφενός, να τηρείται πλήρως η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστικών αρχών και, αφετέρου, να εξασφαλίζεται η ταχύτερη κατάρτιση της σειράς εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης συνολικά.

Στόχος της ανάλυσης είναι να αποτελέσει ένα χρήσιμο σημείο αναφοράς κυρίως για δικαστικούς λειτουργούς των χωρών ΕΕ+ οι οποίοι εκδικάζουν προσφυγές ή διενεργούν δικαστικό έλεγχο αποφάσεων σχετικά με αιτήσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλονται από ευάλωτους αιτούντες. Καταβλήθηκε προσπάθεια οι εξηγήσεις να είναι σαφείς και εύληπτες. Ελπίζουμε το υλικό να είναι εύχρηστο και εύκολα κατανοητό από τους δικαστικούς λειτουργούς, είτε ειδικεύονται στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας είτε είναι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων σε θέματα ασύλου παράλληλα με άλλους τομείς δικαστικού έργου.

Η παρούσα ανάλυση περιέχει:

- επισκόπηση των νομικών εννοιών και του πλαισίου της ευαλωτότητας στο ΚΕΣΑ (Μέρος 2)·
- εξήγηση του τρόπου αναγνώρισης των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή ανάγκη ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ (Μέρος 3)·
- ανάλυση της νομοθεσίας όσον αφορά τις ειδικές ανάγκες υποδοχής ευάλωτων ατόμων (Μέρος 4)·
- ανάλυση των νομικών αρχών που εφαρμόζονται σε ευάλωτους αιτούντες στο πλαίσιο του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιατύπωση) (κανονισμός Δουβλίνου III) (Μέρος 5)·
- ανάλυση της ευαλωτότητας στο πλαίσιο της αναγνώρισης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και του περιεχομένου αυτής σύμφωνα με την οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες

ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση) [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] (Μέρος 6).

- ανάλυση των ειδικών εγγυήσεων για ευάλωτα πρόσωπα στο πλαίσιο διοικητικών διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας (Μέρος 7).
- ανάλυση των ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων για ευάλωτα πρόσωπα ενώπιον δικαστηρίων (Μέρος 8).

Η ανάλυση περιλαμβάνει επίσης αρκετά προσαρτήματα. Στο προσάρτημα Α περιγράφεται η μέθοδος που έχει εφαρμοστεί. Στο προσάρτημα Β απαριθμούνται οι συναφείς πρωτογενείς πηγές. Σε αυτές δεν περιλαμβάνονται μόνο οι συναφείς διατάξεις του πρωτογενούς και παράγωγου δικαίου της ΕΕ και οι σχετικές διεθνείς συνθήκες παγκόσμιου και περιφερειακού πεδίου εφαρμογής, αλλά γίνεται επίσης παραπομπή σε βασική νομολογία του ΔΕΕ, του ΕΔΔΑ και των δικαστηρίων των κρατών μελών της ΕΕ. Χρησιμοποιούνται δε σχετικοί υπερσύνδεσμοι, ώστε να διασφαλίζεται η ευχερής και άμεση πρόσβαση στη συναφή νομοθεσία και νομολογία. Στο προσάρτημα Γ παρατίθεται επιλεγμένη βιβλιογραφία. Στο προσάρτημα Δ παρατίθενται παραδείγματα ορθής πρακτικής σε διαδικασίες χορήγησης διεθνούς προστασίας ενώπιον δικαστηρίων στο πλαίσιο της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση) [ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]. Υπάρχει επίσης χωριστή συλλογή νομολογίας με αποσπάσματα των συναφών σκέψεων που μνημονεύονται στη δικαστική ανάλυση.

Στόχος της ανάλυσης είναι η αποτύπωση, με σαφή και εύχρηστο τρόπο, της ισχύουσας νομοθεσίας στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ, η οποία έχει ιδιαίτερη σημασία για τους ευάλωτους αιτούντες διεθνή προστασία. Αναλύεται η νομοθεσία του ΚΕΣΑ ως είχε τον Ιούλιο του 2020. Όπως και άλλες δικαστικές αναλύσεις της σειράς εκδόσεων επαγγελματικής εξέλιξης, η παρούσα ανάλυση θα επικαιροποιείται περιοδικά όταν κρίνεται αναγκαίο. Ο αναγνώστης, παρά ταύτα, θα πρέπει να ελέγχει αν έχουν μεσολαβήσει αλλαγές στη νομοθεσία. Προς διευκόλυνση του αναγνώστη, η συλλογή της νομολογίας περιλαμβάνει παραπομπές σε διάφορες πηγές.

Βασικά ερωτήματα

Η παρούσα δικαστική ανάλυση επιδιώκει να δώσει απαντήσεις στα ακόλουθα βασικά ερωτήματα:

1. Ποιος θεωρείται ευάλωτος στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ (Μέρος 2);
2. Πώς αναγνωρίζονται και αξιολογούνται οι ευάλωτοι αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής βάσει της οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία [ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] (Μέρος 3);
3. Πώς αναγνωρίζονται και αξιολογούνται οι ευάλωτοι αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων βάσει της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) (Μέρος 3);
4. Ποιες ειδικές ανάγκες υποδοχής θα μπορούσαν να έχουν εφαρμογή στους ευάλωτους αιτούντες σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιατύπωση), μεταξύ άλλων όσον αφορά την κράτησή τους, εφόσον προβλέπεται (Μέρος 4);
5. Ποιες εγγυήσεις, ειδικές ανάγκες υποδοχής και ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις έχουν εφαρμογή σε ευάλωτους αιτούντες στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III (Μέρος 5);
6. Πώς θα μπορούσε η ευαλωτότητα του αιτούντος να επηρεάσει την αξιολόγηση της αναγνώρισης του δικαιώματός του σε διεθνή προστασία και το περιεχόμενο αυτής, εφόσον χορηγηθεί (Μέρος 6);
7. Ποιες ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ευάλωτα πρόσωπα έχουν εφαρμογή σε διοικητικές διαδικασίες στο πλαίσιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) (Μέρος 7);
8. Ποιες ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ευάλωτα πρόσωπα θα μπορούσαν να προκύψουν σε διαδικασίες χορήγησης διεθνούς προστασίας ενώπιον δικαστηρίων στο πλαίσιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) (Μέρος 8);
9. Σε όλα αυτά τα νομικά πλαίσια, ποιες αρχές, ανάγκες και εγγυήσεις έχουν εφαρμογή σε συγκεκριμένες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων, όπως:
 - ανήλικοι, μη εξαιρουμένων των ασυνόδευτων ανηλίκων·
 - ευάλωτα πρόσωπα λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου·
 - άτομα με αναπηρία·
 - άτομα με σοβαρές ασθένειες·
 - άτομα με ειδικές ανάγκες λόγω ψυχικής υγείας·
 - θύματα βασανιστηρίων·
 - θύματα βιασμού ή άλλων μορφών σεξουαλικής βίας·
 - θύματα άλλων μορφών ψυχολογικής ή σωματικής βίας·
 - θύματα εμπορίας ανθρώπων;

Μέρος 1. Εισαγωγή

1.1. Διάρθρωση και αντικείμενο

Η παρούσα δικαστική ανάλυση αφορά την ευαλωτότητα στο πλαίσιο των νομικών πράξεων του ΚΕΣΑ, ειδικότερα της οδηγίας για τις συνθήκες υποδοχής (αναδιτύπωση) [ΟΣΥ (αναδιτύπωση)] ⁽¹⁾, του κανονισμού Δουβλίνο III ⁽²⁾, της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου (αναδιτύπωση) [ΟΔΑ (αναδιτύπωση)] ⁽³⁾ και της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (αναδιτύπωση) [ΟΕΑΑ (αναδιτύπωση)] ⁽⁴⁾. Στόχος της ανάλυσης είναι να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τους δικαστικούς λειτουργούς που εξετάζουν θέματα ευαλωτότητας κατά τη λήψη αποφάσεων δυνάμει των εν λόγω νομικών πράξεων.

Η νομική έννοια της ευαλωτότητας στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ έχει διαφορετικές προεκτάσεις για τους δικαστικούς λειτουργούς ανάλογα με το νομικό μέτρο στο πλαίσιο του οποίου εξετάζεται. Έτσι, η ΟΣΥ (αναδιτύπωση) και η ΟΔΑ (αναδιτύπωση) αναφέρονται στα ευάλωτα πρόσωπα με τους διακριτούς, μολονότι αλληλένδετους, όρους «αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής» και «αιτούντες οι οποίοι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων» αντίστοιχα. Ο κανονισμός Δουβλίνο III αναφέρεται ρητά μόνο στους ασυνόδετους ανήλικους ως ευάλωτους και περιέχει ειδικές διατάξεις μόνο για τους ανήλικους αιτούντες, τους χρήζοντες ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και τα εξαρτώμενα πρόσωπα. Παρά ταύτα, σε κάθε βήμα της διαδικασίας του Δουβλίνου, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συνεκτιμούν τυχόν ειδικές ανάγκες υποδοχής ή διαδικαστικές ανάγκες του αιτούντος, οι οποίες θεμελιώνουν δικαίωμα ειδικών διασφαλίσεων στις εν λόγω διαδικασίες σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιτύπωση) και την ΟΔΑ (αναδιτύπωση). Τέλος, ασχέτως από τις ανάγκες υποδοχής και διαδικαστικών εγγυήσεων που προκύπτουν από την ΟΣΥ (αναδιτύπωση) και την ΟΔΑ (αναδιτύπωση), η ευαλωτότητα απαιτεί να λαμβάνονται υπόψη ιδιαίτερες παράμετροι κατά την αξιολόγηση του δικαιώματος σε διεθνή προστασία, όπως και κατά τη χορήγηση διεθνούς προστασίας, κατά περίπτωση, στο πλαίσιο της ΟΕΑΑ (αναδιτύπωση).

Δεδομένου ότι οι προεκτάσεις για τον δικαστικό λειτουργό που εξετάζει την ευαλωτότητα εξαρτώνται από το νομικό μέτρο του ΚΕΣΑ βάσει του οποίου λαμβάνει την απόφαση, η διάρθρωση της παρούσας δικαστικής ανάλυσης βασίζεται πρωτίστως στη νομοθεσία και όχι στις διάφορες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων, γεγονός που θα οδηγούσε σε επανάληψη και άσκοπη περιπλοκότητα.

Στόχος της παρούσας δικαστικής ανάλυσης είναι να συμβάλει στη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για το πότε και πώς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ευαλωτότητα του αιτούντος στο πλαίσιο αίτησης χορήγησης διεθνούς προστασίας. Αναλυτικότερη

⁽¹⁾ Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 96) [ΟΣΥ (αναδιτύπωση)].

⁽²⁾ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιτύπωση) (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 31) (κανονισμός Δουβλίνο III).

⁽³⁾ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιτύπωση) (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 60) [ΟΔΑ (αναδιτύπωση)].

⁽⁴⁾ Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ L 337 της 20.12.2011, σ. 9) [ΟΕΑΑ (αναδιτύπωση)].

παρουσίαση του στόχου αυτού και πλήρης εισαγωγή στη δικαστική ανάλυση από νομική άποψη παρατίθενται στο **Μέρος 2**.

Η παρούσα δικαστική ανάλυση απαρτίζεται από οκτώ μέρη, σε καθένα εκ των οποίων η έννοια της ευαλωτότητας αναλύεται πρωτίστως βάσει των διαφόρων νομικών πράξεων του ΚΕΣΑ (βλ. πίνακα 1). Στον πίνακα αναγράφονται επίσης οι νομικές πράξεις του ΚΕΣΑ που σχετίζονται με το εκάστοτε μέρος.

Πίνακας 1: Διάρθρωση της δικαστικής ανάλυσης

Μέρος	Τίτλος	Συναφείς νομικές πράξεις της ΕΕ	Σελίδα
1	Εισαγωγή		16
2	Ευαλωτότητα: νομικές έννοιες και πλαίσιο	Κανονισμός Δουβλίνο III· ΟΣΥ (αναδιατύπωση)· ΟΔΑ (αναδιατύπωση)· ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	21
3	Αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή όσων χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων	ΟΣΥ (αναδιατύπωση)· ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	40
4	Ευάλωτοι αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής	ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	60
5	Ευάλωτοι αιτούντες και κανονισμός Δουβλίνο III	Κανονισμός Δουβλίνο III	109
6	Ευαλωτότητα στο πλαίσιο της αναγνώρισης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και του περιεχομένου αυτής, δυνάμει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	143
7	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις σε διοικητικές διαδικασίες	ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	189
8	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις ενώπιον δικαστηρίων	ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	213

Δεδομένου ότι η παρούσα δικαστική ανάλυση υιοθετεί μια προσέγγιση στην ευαλωτότητα με βάση τη νομοθεσία, χρήσιμο είναι να ορίζεται σε ποια χωρία ακριβώς γίνεται μνεία σε ευάλωτες κατηγορίες ατόμων.

Ο αναγνώστης που αναζητά πληροφορίες για συγκεκριμένη υπόθεση σχετικά με ευάλωτο πρόσωπο θα πρέπει να ανατρέχει στον πλήρη πίνακα περιεχομένων για αναλύσεις σχετικά με τη συναφή διάταξη της νομοθεσίας. Τα νομοθετικά μέτρα και η νομολογία που περιλαμβάνονται στην ανάλυση δεν εξαντλούν τις ισχύουσες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων. Επιπλέον, οι αρχές που διατυπώνονται στην παρούσα δικαστική ανάλυση συχνά εφαρμόζονται σε διάφορες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων, ασχέτως αν στη νομοθεσία ή στη νομολογία γίνεται ρητή αναφορά σε αυτές.

Βλ. επίσης πίνακα 5 «Επισκόπηση ενδεικτικών κατηγοριών ευάλωτων προσώπων και αιτούντων με ειδικές ανάγκες στις πράξεις του ΚΕΣΑ».

Η παρούσα δικαστική ανάλυση καλύπτει τον αντίκτυπο της ευαλωτότητας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ασύλου στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ από τη σκοπιά των δικαστικών λειτουργιών. Ως εκ τούτου, η παρούσα δικαστική ανάλυση θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με

άλλες δικαστικές αναλύσεις που παρέχουν μια συνολικότερη ανάλυση των διατάξεων των συναφών νομικών πράξεων του ΚΕΣΑ ⁽⁵⁾.

1.2. Σημείωση για τη συναφή νομοθεσία της ΕΕ για το άσυλο

Η παρούσα δικαστική ανάλυση επικεντρώνεται στις αναδιατυπωμένες νομικές πράξεις του ΚΕΣΑ. Ο αναγνώστης, όμως, θα πρέπει να έχει υπόψη ότι δεν συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη σε όλα τα μέτρα του ΚΕΣΑ κατά τον ίδιο τρόπο. Ειδικότερα, το ΚΕΣΑ «αναδιατύπωση» είναι δεσμευτικού χαρακτήρα για όλα τα κράτη μέλη, εκτός από τη Δανία και την Ιρλανδία. Στον πίνακα 2 συνοψίζονται οι πράξεις του ΚΕΣΑ που αφορούν την παρούσα δικαστική ανάλυση και ήταν δεσμευτικές για τα δύο αυτά κράτη μέλη κατά τον χρόνο της σύνταξης. Στον πίνακα, το «ΟΣΥ» παραπέμπει στην αρχική οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής (2003/9/ΕΚ), το «ΟΔΑ» στην αρχική οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (2005/85/ΕΚ) και το «ΟΕΑΑ» στην αρχική οδηγία για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2004/83/ΕΚ).

Πίνακας 2: Η θέση της Δανίας και της Ιρλανδίας όσον αφορά το ΚΕΣΑ

Κράτος μέλος	Κανονισμός Δουβλίνο II	Κανονισμός Eurodac	ΟΣΥ	ΟΔΑ	ΟΕΑΑ	Κανονισμός Δουβλίνο III	Κανονισμός Eurodac (αναδιατύπωση)	ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)
Δανία										
Ιρλανδία	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		

Η **Δανία** παγίως δεν αποδέχεται διατάξεις της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) ⁽⁶⁾ στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, περιλαμβανομένων θεμάτων ασύλου (άρθρο 78 ΣΛΕΕ). Κατά συνέπεια, η Δανία δεν συμμετέχει στο ΚΕΣΑ και δεν δεσμεύεται από καμία διάταξη των συνθηκών ή της συναφούς παράγωγης νομοθεσίας.

Η **Ιρλανδία** δεν δεσμεύεται από καμία πράξη που θεσπίζεται δυνάμει των συνθηκών στον τομέα του ασύλου, αλλά μπορεί να επιλέξει να προσχωρήσει σε οποιαδήποτε τέτοια πράξη αν το αποφασίσει. Η Ιρλανδία επέλεξε να προσχωρήσει στην ΟΔΑ και την ΟΕΑΑ, καθώς και στον αρχικό και τον αναδιατυπωμένο κανονισμό του Δουβλίνου. Ωστόσο, δεν έχει προσχωρήσει στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ούτε στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση), παρότι συνεχίζει να δεσμεύεται από τις διατάξεις των προγενέστερων πράξεων ⁽⁷⁾. Η Ιρλανδία αποφάσισε να μην προσχωρήσει στην οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003,

⁽⁵⁾ Βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016· EASO, *Άρθρο 15 στοιχείο γ) της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, 2014· EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016· EASO, *Τερματισμός της διεθνούς προστασίας: άρθρα 11, 14, 16 και 19 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, 2016· EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018· EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018· EASO, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019· EASO, *Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου — Δικαστική ανάλυση*, 2η έκδοση, 2020· EASO, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ)*, 2020.

⁽⁶⁾ Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), ενοποιημένη απόδοση όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (ΕΕ C 326 της 26.10.20, σ. 47) (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009).

⁽⁷⁾ Παρά τις διαφοροποιήσεις που ισχύουν για τη Δανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, η ανάλυση στο παρόν εγχειρίδιο έχει εκπονηθεί με σημεία αναφοράς την ολοκληρωμένη δεύτερη φάση του ΚΕΣΑ.

σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο (ΟΣΥ) και αρχικά είχε αποφασίσει να μην προσχωρήσει ούτε στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση), αν και αργότερα το έπραξε. Ως εκ τούτου, δεσμεύεται από τις διατάξεις της σύμφωνα με την απόφαση (ΕΕ) 2018/753 της Επιτροπής της 22ας Μαΐου 2018 ⁽⁸⁾.

Το **Ηνωμένο Βασίλειο** αποχώρησε από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις 31 Ιανουαρίου 2020. Μέχρι την ημερομηνία εκείνη δεν δεσμευόταν από καμία πράξη που θεσπίζεται δυνάμει των συνθηκών στον τομέα του ασύλου, αλλά μπορούσε να επιλέξει να προσχωρήσει σε οποιαδήποτε τέτοια πράξη αν το αποφάσιζε. Επέλεξε να προσχωρήσει στην οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (ΟΔΑ) και στην οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους και το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΟΕΑΑ), καθώς και στον αρχικό και τον αναδιατυπωμένο κανονισμό του Δουβλίνου. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν προσχώρησε στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ούτε στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση), παρότι συνέχιζε να δεσμεύεται από τις διατάξεις των προγενέστερων πράξεων ⁽⁹⁾. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν προσχώρησε στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση), δεσμευόταν όμως από την αρχική ΟΣΥ. Με τον νόμο περί αποχώρησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση του 2018 ⁽¹⁰⁾ καταργείται ο νόμος περί Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του 1972. Παρά ταύτα, στο τμήμα 2 του νόμου του 2018 διατηρούνται διατάξεις του ενωσιακού δικαίου οι οποίες στο παρελθόν παρήγαγαν αποτέλεσμα στο εθνικό δίκαιο και εξακολουθούσαν να ισχύουν κατά την ημερομηνία εξόδου. Στο τμήμα 3 του νόμου του 2018 ενσωματώθηκε επίσης ενωσιακή νομοθεσία η οποία στο παρελθόν παρήγαγε άμεσο αποτέλεσμα και συνέχιζε να ισχύει έως την ημερομηνία εξόδου. Στο τμήμα 5 παράγραφος 4 του νόμου του 2018 δηλώνεται ρητά ότι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεν αποτελεί πλέον μέρος του δικαίου του Ηνωμένου Βασιλείου, ωστόσο στο τμήμα 5 παράγραφος 5 επιβεβαιώνεται ότι το εθνικό δίκαιο θα σέβεται τα θεμελιώδη νομικά δικαιώματα ή τις αρχές που εξακολουθούν να υφίστανται ανεξαρτήτως του Χάρτη.

Στο άρθρο 6 παράγραφος 1 του νόμου του 2018 αναφέρεται ότι «κανένα δικαιοδοτικό όργανο — α) δεν δεσμεύεται από αρχές που θεσπίζονται ή αποφάσεις που λαμβάνονται κατά την ημερομηνία εξόδου ή κατόπιν αυτής από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και β) δεν μπορεί να παραπέμψει οποιαδήποτε υπόθεση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κατά την ημερομηνία εξόδου ή κατόπιν αυτής». Όσον αφορά τις διατάξεις του ενωσιακού δικαίου που παραμένουν σε ισχύ, στο άρθρο 6 παράγραφος 2 του νόμου του 2018 επιβεβαιώνεται ότι δικαιοδοτικό όργανο του Ηνωμένου Βασιλείου δύναται να λαμβάνει υπόψη κάθε απόφαση κατά την ημερομηνία εξόδου ή κατόπιν αυτής από το ΔΕΕ, άλλα όργανα της ΕΕ ή την ΕΕ στο μέτρο που αφορά υπόθεση της οποίας επιλαμβάνεται. Στο άρθρο 6 παράγραφος 3 αναφέρεται επίσης ότι κάθε ζήτημα που αφορά την εγκυρότητα, την έννοια ή το αποτέλεσμα διατάξεων του ενωσιακού δικαίου που παραμένουν σε ισχύ πρέπει να κρίνεται, εφόσον οι συγκεκριμένες διατάξεις δεν τροποποιούνται μετά την ημερομηνία εξόδου, σύμφωνα με τη νομολογία που παραμένει σε ισχύ και τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου που παραμένουν σε ισχύ.

⁽⁸⁾ Απόφαση (ΕΕ) 2018/753 της Επιτροπής, της 22ας Μαΐου 2018, που επιβεβαιώνει τη συμμετοχή της Ιρλανδίας στην οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (ΕΕ L 126 της 23.5.2018, σ. 8).

⁽⁹⁾ Παρά τις διαφοροποιήσεις που ισχύουν για τη Δανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, η ανάλυση στο παρόν εγχειρίδιο έχει εκπονηθεί με σημείο αναφοράς την ολοκληρωμένη δεύτερη φάση του ΚΕΣΑ.

⁽¹⁰⁾ Κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου, European Union (Withdrawal) Act 2018.

Η παρούσα δικαστική ανάλυση παραπέμπει σε αποφάσεις δικαστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου προγενέστερες της 31ης Ιανουαρίου 2020 ως αποφάσεις βάσει του ενωσιακού δικαίου, δεδομένου ότι αυτές θα παραμείνουν κατά πάσα πιθανότητα συναφείς για την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου και από άλλα κράτη μέλη.

Βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016, σ. 22-27, για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται το σύστημα και εφαρμόζεται στα διάφορα κράτη μέλη.

Μέρος 2. Ευαλωτότητα: νομικές έννοιες και πλαίσιο

Στόχος της παρούσας δικαστικής ανάλυσης είναι πρωτίστως να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των δικαστικών λειτουργιών όσον αφορά το πότε και πώς λαμβάνουν υπόψη την ευαλωτότητα ενός αιτούντος διεθνή προστασία. Ο όρος «ευαλωτότητα» έχει ευρεία σημασία στην καθημερινή ζωή, ωστόσο η παρούσα δικαστική ανάλυση ασχολείται ειδικά με τη νομική έννοια της ευαλωτότητας. Η συγκεκριμένη νομική έννοια δεν ορίζεται ρητά σε καμία νομική πράξη στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ ⁽¹¹⁾. Μια νομική έννοια, πάντως, μπορεί να συναχθεί από τις πράξεις του ΚΕΣΑ, να αναγνωστεί και να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του ευρύτερου νομικού πλαισίου, μη εξαιρουμένου, κυρίως, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης) ⁽¹²⁾, αλλά και μιας σειράς διεθνών συνθηκών.

Η διάρθρωση του μέρους 2 παρουσιάζεται στον πίνακα 3.

Πίνακας 3: Διάρθρωση του μέρους 2

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
2.1	Η νομική έννοια της ευαλωτότητας στο ΚΕΣΑ	21
2.2	Η νομική έννοια της ευαλωτότητας στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ	28
2.3	Η νομική έννοια της ευαλωτότητας σε άλλες συναφείς διεθνείς συνθήκες και διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες	30
2.4	Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού	33

2.1. Η νομική έννοια της ευαλωτότητας στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου

Το ευρωπαϊκό δίκαιο για το άσυλο περιλαμβάνει ειδικές εγγυήσεις για τα ευάλωτα πρόσωπα ήδη από τις πρώτες γενιάς πράξεις του ΚΕΣΑ ⁽¹³⁾. Η προσέγγιση του ενωσιακού δικαίου και της ενωσιακής πολιτικής στο θέμα της ευαλωτότητας εδράζεται στην αρχή της ισονομίας, που αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του ενωσιακού δικαίου που κατοχυρώνεται αφενός στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) (άρθρο 2) ⁽¹⁴⁾ και αφετέρου στον

⁽¹¹⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το ΚΕΣΑ γενικά, βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια – Δικαστική ανάλυση*, 2016.

⁽¹²⁾ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000 (Χάρτης της ΕΕ ή Χάρτης) (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 391) (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009).

⁽¹³⁾ Βλ. για τις πράξεις του ΚΕΣΑ πρώτης γενιάς, οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, το άρθρο 13 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, το άρθρο 14 παράγραφος 8, το άρθρο 15 παράγραφος 2 και τα άρθρα 17 έως 20- οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα, άρθρο 13 παράγραφος 3 στοιχείο α) και άρθρο 23 παράγραφος 3 οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, άρθρο 20 παράγραφος 3 και κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου, της 18ης Φεβρουαρίου 2003, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας, άρθρα 6 και 15. Για μια επισκόπηση της έννοιας της ευαλωτότητας στις πράξεις του ΚΕΣΑ πρώτης γενιάς, βλ. Βάση δεδομένων με πληροφορίες για το άσυλο (AIDA) και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE), *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures* (Η έννοια της ευαλωτότητας στις ευρωπαϊκές διαδικασίες ασύλου), 2017, σ. 12–13.

⁽¹⁴⁾ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση [ενοποιημένη απόδοση όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 13).

Χάρτη της ΕΕ (άρθρο 20). Ως εκ τούτου, οι ευάλωτοι αιτούντες θα πρέπει να είναι σε θέση να απολαύουν των δικαιωμάτων και να συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στις πράξεις του ΚΕΣΑ επί ίσοις όροις με τους αιτούντες που δεν εμποδίζονται από ανάλογες ευαλωτότητες.

Πέρα από την αρχή της ισότητας, η έννοια της ευαλωτότητας βασίζεται επίσης στην αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων (άρθρο 21 παράγραφος 1 του Χάρτη της ΕΕ) ⁽¹⁵⁾. Το άρθρο 21 παράγραφος 1 ορίζει τα εξής:

Χάρτης της ΕΕ Άρθρο 21 παράγραφος 1

Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

Όλες οι πράξεις του ΚΕΣΑ πρέπει να εφαρμόζονται και να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του Χάρτη της ΕΕ, ο οποίος συνιστά πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο ⁽¹⁶⁾. Τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη της ΕΕ και μνημονεύονται συχνότερα στις αιτιολογικές σκέψεις των πράξεων του ΚΕΣΑ είναι τα άρθρα 1 (ανθρώπινη αξιοπρέπεια), 4 (απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης), 7 (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής), 18 (δικαίωμα ασύλου), 21 (απαγόρευση διακρίσεων), 24 (δικαιώματα του παιδιού) και 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου).

Επισημαίνεται επίσης ότι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD) εγκρίθηκε από την ΕΕ μέσω της απόφασης 2010/48 ⁽¹⁷⁾. Ως εκ τούτου, οι διατάξεις της εν λόγω σύμβασης αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της έννομης τάξης της ΕΕ από τον χρόνο έναρξης ισχύος της εν λόγω απόφασης ⁽¹⁸⁾.

Η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και η ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αναφέρονται στην «ευαλωτότητα» χρησιμοποιώντας δύο διακριτές, πλην όμως αλληλένδετες έννοιες: την έννοια των «ειδικών αναγκών υποδοχής» και την έννοια των «ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων» αντίστοιχα. Η **ΟΣΥ (αναδιατύπωση)** θεσπίζει τη γενική αρχή ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των ευάλωτων προσώπων και αναγνωρίζει ότι τα ευάλωτα πρόσωπα ενδέχεται να έχουν ειδικές ανάγκες υποδοχής ⁽¹⁹⁾. Εφόσον ένα ευάλωτο άτομο διαπιστώνεται ότι έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής, η οδηγία θεσπίζει την υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν ότι «η υποδοχή τους έχει σχεδιασθεί ειδικά με σκοπό την κάλυψη των ειδικών αναγκών υποδοχής» ⁽²⁰⁾. Με τον τρόπο αυτό ο αιτών θα απολαμβάνει

⁽¹⁵⁾ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, COM(2008) 815 τελικό, σ. 8.

⁽¹⁶⁾ Άρθρο 6 παράγραφος 1 ΣΕΕ και ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και M.E. και λοιποί κατά Refugee Applications Commissioner και Minister for Justice, Equality and Law Reform, ΕΕ:C:2011:865, σκέψη 77.

⁽¹⁷⁾ Απόφαση του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009, σχετικά με τη σύναψη, από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, 2010/48/ΕΚ, με την οποία εγκρίνεται εκ μέρους της Κοινότητας η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, 2515 UNTS 3, 13 Δεκεμβρίου 2006 (έναρξη ισχύος: 3 Μαΐου 2008).

⁽¹⁸⁾ Απόφαση ΔΕΕ της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, DW κατά Nobel Plastiques Ibérica SA, C-397/18, ΕΥ:C:2019:703, σκέψη 39. Βλ. επίσης ενότητα 2.3 κατωτέρω.

⁽¹⁹⁾ Αιτιολογική σκέψη 14, άρθρο 2 στοιχείο ια) και άρθρα 21 και 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), παρατίθενται κατωτέρω στην ενότητα 3.1.

⁽²⁰⁾ Αιτιολογική σκέψη 14 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

τα δικαιώματα και θα συμμορφώνεται προς τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην οδηγία καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου (βλ. ενότητα 3.1 και **Μέρος 4**).

Στην **ΟΔΑ (αναδιατύπωση)** αναγνωρίζεται ότι η ικανότητα ορισμένων αιτούντων να απολαμβάνουν τα δικαιώματα και να συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από την οδηγία ενδέχεται να περιορίζεται λόγω ιδιαίτερων περιστάσεων ⁽²¹⁾. Οι εν λόγω αιτούντες χαρακτηρίζονται «αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων». Τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι οι εν λόγω αιτούντες λαμβάνουν επαρκή υποστήριξη ώστε να απολαμβάνουν τα δικαιώματα και να συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις της οδηγίας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου (βλ. ενότητα 3.2 και **Μέρος 7**) ⁽²²⁾. Η έννοια του αιτούντος που χρήζει ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις βάσει της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) εφαρμόζεται και στις διαδικασίες δυνάμει του κανονισμού Δουβλίνο III (βλ. **Μέρος 5**) ⁽²³⁾.

Πέραν αυτού, τα χαρακτηριστικά ή οι περιστάσεις που μπορεί να καθιστούν ευάλωτο τον αιτούντα ενδέχεται να επηρεάσουν την αξιολόγηση του κατά πόσον πληροί τα κριτήρια του προσώπου που χρήζει διεθνούς προστασίας (βλ. **Μέρος 6**). Η εν λόγω αξιολόγηση αποτελεί επίσης αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας προσδιορισμού του καθεστώτος.

Στον πίνακα 4 παρουσιάζονται οι αναφορές σε ευαλωτότητες ή ειδικές ανάγκες που εντοπίστηκαν στις πράξεις του ΚΕΣΑ.

Πίνακας 4: Αναφορές σε ευαλωτότητες ή ειδικές ανάγκες στις πράξεις του ΚΕΣΑ

Πράξη του ΚΕΣΑ	Διατάξεις
ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Αιτιολογική σκέψη 14, άρθρο 2 στοιχείο ια), άρθρο 11, άρθρο 17 παράγραφος 2, άρθρο 18 παράγραφοι 3 και 5, άρθρο 19 παράγραφος 2 και άρθρα 21 έως 25
Κανονισμός Δουβλίνο III	Αιτιολογική σκέψη 13, άρθρα 6, 8, 31 και 32
ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	Αιτιολογικές σκέψεις 29 και 30, άρθρο 2 στοιχείο δ), άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο α), άρθρο 24, άρθρο 25 και άρθρο 31 παράγραφος 7 στοιχείο β)
ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	Αιτιολογικές σκέψεις 19, 28 και 41, άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ), άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ), άρθρο 20 παράγραφοι 3 και 4, άρθρο 30 παράγραφος 2 και άρθρο 31

Ενδεικτικά παραδείγματα προσώπων που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ευάλωτα παρατίθενται στις πράξεις του ΚΕΣΑ που περιλαμβάνονται στον πίνακα 5.

⁽²¹⁾ Άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

⁽²²⁾ Αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 2 στοιχείο δ) και άρθρο 24 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

⁽²³⁾ Αιτιολογική σκέψη 12 του κανονισμού Δουβλίνο III.

Πίνακας 5: Επισκόπηση ενδεικτικών κατηγοριών ευάλωτων προσώπων και αιτούντων με ειδικές ανάγκες στις πράξεις του ΚΕΣΑ

Κατηγορίες ευάλωτων προσώπων	Χάρτης της ΕΕ	ΟΣΥ (αναδιатύπωση)	Κανονισμός Δουβλίνο III	ΟΔΑ (αναδιатύπωση)	ΟΕΑΑ (αναδιатύπωση)
Ανήλικοι («ηλικία»)	Άρθρο 24	Άρθρο 21	Αιτιολογική σκέψη 13, άρθρα 6 και 8	Αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 7 και άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο ε)	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Ασυνόδευτοι ανήλικοι	Άρθρο 24	Άρθρο 21	Αιτιολογική σκέψη 13, άρθρα 6 και 8	Αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 25	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά	Άρθρο 24	Άρθρο 21	—	—	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Εγκυμονούσες	—	Άρθρο 21	Άρθρο 32	—	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Άτομα με σοβαρές ασθένειες	Άρθρο 35 (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη)	Άρθρο 21	—	Αιτιολογική σκέψη 29	—
Άτομα με ψυχικές διαταραχές	Άρθρο 35 (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη)	Άρθρο 21	—	Αιτιολογική σκέψη 29	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Θύματα εμπορίας ανθρώπων	Άρθρο 5	Άρθρο 21	Άρθρο 6 παράγραφος 3 (παιδιά)	—	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Θύματα βιασμού	Άρθρο 4	Άρθρο 21	Άρθρο 32	Αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 24 παράγραφος 3	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Θύματα βασανιστηρίων	Άρθρο 4	Άρθρο 21	Άρθρο 32	Αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 24 παράγραφος 3	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Θύματα άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, π.χ. γυναίκες θύματα ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων	Άρθρο 4	Άρθρο 21	Άρθρο 32	Αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 24 παράγραφος 3	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Άτομα με αναπηρία	Άρθρο 26	Άρθρο 21	Άρθρο 32	Αιτιολογική σκέψη 29	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Ηλικιωμένοι («ηλικία»)	Άρθρο 25	Άρθρο 21	Άρθρο 32	Αιτιολογική σκέψη 29	Άρθρο 20 παράγραφος 3
Φύλο, γενετήσιος προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, διεμφυλικοί και μεσοφυλικοί)	Άρθρο 7	Άρθρο 18 παράγραφοι 3 και 4	—	Αιτιολογική σκέψη 29	—

Το γεγονός ότι στις πράξεις του ΚΕΣΑ παρατίθενται **ενδεικτικά** κάποιες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να υπάρχουν και άλλες. Δεν αποκλείει επίσης το ενδεχόμενο τα άτομα που δεν εντάσσονται σε κάποια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες να έχουν ειδικές ανάγκες οι οποίες πρέπει να καλυφθούν. Για παράδειγμα, κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας ανάλυσης εν μέσω της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19, οι αιτούντες που ανήκουν σε ομάδες κινδύνου για την COVID-19 μπορεί να έχουν ειδικές ανάγκες υποδοχής. Η Επιτροπή δήλωσε, μεταξύ άλλων, ότι «Όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα που ανήκουν σε ομάδες κινδύνου για τη νόσο COVID-19 θα μπορούσαν να μεταφερθούν σε πιο εξατομικευμένες τοποθεσίες υποδοχής ή να ομαδοποιηθούν σε ξεχωριστό διάδρομο μακριά από τους διαμένοντες που δεν ανήκουν σε ομάδες κινδύνου. Θα πρέπει επίσης να παρέχεται ειδική προστασία στις ευπαθείς ομάδες, για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της διανομής τροφίμων, των πληρωμών για μικροέξοδα κ.λπ.»⁽²⁴⁾. Εξάλλου, επισημαίνεται για παράδειγμα ότι η CRPD αναγνωρίζει ότι η αναπηρία είναι μια εξελισσόμενη έννοια⁽²⁵⁾.

Παρότι οι πράξεις του ΚΕΣΑ αναφέρουν ενδεικτικά κατηγορίες ευάλωτων προσώπων, απαιτείται μια εξατομικευμένη προσέγγιση. Με εξαίρεση τους ανήλικους, είτε είναι ασυνόδευτοι είτε όχι, το γεγονός και μόνο ότι ο αιτών εντάσσεται σε κατηγορία ευάλωτου προσώπου δεν γεννά αυτομάτως ειδικά δικαιώματα ή εγγυήσεις που έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατηγορία στο σύνολό της ή εν γένει. Αντιθέτως, σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), το κράτος μέλος υποχρεούται να διενεργεί ατομική αξιολόγηση για το κατά πόσον ο αιτών έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή χρήζει ειδικών συνθηκών υποδοχής. Οι υποχρεώσεις του κράτους μέλους όσον αφορά τον μεμονωμένο αιτούντα καθορίζονται από τα αποτελέσματα της ατομικής αξιολόγησης και από τη φύση τυχόν αναγκών που εντοπίζονται⁽²⁶⁾. Εφαρμόζοντας μια τόσο ευρεία και εξατομικευμένη προσέγγιση, η νομική έννοια της ευαλωτότητας στο ΚΕΣΑ υποχρεώνει τα κράτη μέλη, αφενός να αναγνωρίζουν τους αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή τους αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων και, αφετέρου, να διασφαλίζουν ότι καλύπτονται οι ειδικές τους ανάγκες⁽²⁷⁾.

Προκειμένου να διασφαλίζεται η αρχή της ισότητας και της μη διακριτικής μεταχείρισης, αλλά και το αδιάβλητο των διαδικασιών, η υποχρέωση εντοπισμού και επαρκούς κάλυψης των ειδικών αναγκών βαρύνει πρωτίστως τις αρμόδιες αρχές. Ωστόσο, οι δικαστικοί λειτουργοί που εκδικάζουν προσφυγές ή διενεργούν δικαστικό έλεγχο αποφάσεων θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη κατά πόσον ελήφθησαν όλα τα αναγκαία μέτρα για την αναγνώριση ευάλωτου αιτούντος και κατά πόσον ελήφθησαν υπόψη οι ειδικές ανάγκες του από την αποφαινόμενη αρχή και/ή κατώτερα δικαιοδοτικά όργανα [βλ. άρθρο 46 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]. Επιπλέον, οι δικαστικοί λειτουργοί ίσως πρέπει να αναλογιστούν κατά πόσον πρέπει να ληφθούν υπόψη πτυχές της ευαλωτότητας στις δικαστικές διαδικασίες ενώπιον των ιδίων, αλλά και στην αξιολόγηση επί της ουσίας μιας αίτησης δυνάμει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Για επισκόπηση των συναφών πράξεων της ΕΕ, βλ. Προσάρτημα Β. Πρωτογενείς πηγές⁽²⁸⁾.

⁽²⁴⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής — COVID-19: Οδηγίες σχετικά με την εφαρμογή των σχετικών ενωσιακών διατάξεων στον τομέα του ασύλου και των διαδικασιών επιστροφής και σχετικά με την επανεγκατάσταση [COM(2020/C 126/02), 17 Απριλίου 2020].

⁽²⁵⁾ Βλ. CRPD, αιτιολογική σκέψη ε), όπως παρατίθεται στην απόφαση του ΔΕΕ, της 11ης Απριλίου 2013, HK Danmark κατά Dansk almennyttigt Boligselskab και Dansk Arbejdsgiverforening, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-335/11 και C-337/11, EU:C:2013:222, σκέψη 37.

⁽²⁶⁾ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Μέρος 3.

⁽²⁷⁾ Βλ. αιτιολογική σκέψη 29 και άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), καθώς και άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

⁽²⁸⁾ Βλ. επίσης EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016, μέρος 2.

Όσον αφορά τη νομολογία του ΔΕΕ, στις αποφάσεις του, σπανίως αναφέρεται ο όρος «ευαλωτότητα» σε σχέση με το δικονομικό ή το ουσιαστικό δίκαιο. Αν και τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο ΔΕΕ δεν κάνουν ρητή μνεία στην ευαλωτότητα, το ΔΕΕ αξιοποίησε την ευκαιρία να κάνει αναφορά στο θέμα της ευαλωτότητας και να προσφέρει ορισμένες κατευθυντήριες οδηγίες επ' αυτού.

Το ΔΕΕ χρησιμοποίησε τον όρο «ευαλωτότητα» στην υπόθεση Μ στο πλαίσιο του δικαιώματος ακρόασης και της υποχρέωσης διεξαγωγής συνέντευξης με αιτούντα επικουρική προστασία ⁽²⁹⁾. Το ΔΕΕ απάντησε ως εξής στο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο δεν αφορούσε το ζήτημα της ευαλωτότητας:

Πρέπει επίσης να διεξάγεται προφορική συνέντευξη εφόσον συνάγεται, λαμβανομένης υπόψη της προσωπικής ή της γενικής καταστάσεως στην οποία εντάσσεται η αίτηση παροχής επικουρικής προστασίας, ιδίως δε της ενδεχομένως ιδιαίτερας επισφαλούς θέσεως του αιτούντος [vulnerability], λόγω της ηλικίας του, της καταστάσεως της υγείας του ή του ότι θα υφίστατο σοβαρές μορφές βίας, ότι η συνέντευξη αυτή είναι αναγκαία προκειμένου να του παρασχεθεί η δυνατότητα να αναπτύξει τις απόψεις του με τρόπο ολοκληρωμένο και συνεπή όσον αφορά τα στοιχεία που δύνανται να τεκμηριώσουν την αίτηση αυτή.

Κατά συνέπεια, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να διακριβώσει αν, στην υπόθεση της κύριας δίκης, συντρέχουν ειδικές περιστάσεις που καθιστούν αναγκαία την προφορική συνέντευξη του αιτούντος την παροχή επικουρικής προστασίας προκειμένου να διασφαλιστεί πράγματι ο σεβασμός του δικαιώματός του ακρόασης ⁽³⁰⁾.

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Α, Β και C, όπου το αιτούν δικαστήριο επίσης δεν έκανε αναφορά στο ζήτημα της ευαλωτότητας στο ερώτημά του, το ΔΕΕ χρησιμοποίησε τον όρο «ευαλωτότητα» σε συμφραζόμενα που σχετίζονται περισσότερο με πτυχές του ουσιαστικού δικαίου. Στις εν λόγω υποθέσεις το ΔΕΕ αποφάνθηκε:

εκτός αυτού, παρατηρείται ότι η υποχρέωση που επιβάλλει στους αιτούντες το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83 να υποβάλουν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αιτήσεως διεθνούς προστασίας «το συντομότερο δυνατόν» μετριάζεται από την υποχρέωση που επιβάλλεται στις αρμόδιες αρχές, δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/85 και του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/83, να διεξάγουν τις συνεντεύξεις συνεκτιμώντας τις προσωπικές ή γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένης της ευαισθησίας [vulnerability] του αιτούντος, και να πραγματοποιούν την εκτίμησή τους σε εξατομικευμένη βάση, λαμβάνοντας υπόψη την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος ⁽³¹⁾.

Η υπόθεση Α και S καταδεικνύει σαφώς ότι η ευαλωτότητα έχει πραγματικό αντίκτυπο στα ουσιαστικά δικαιώματα των προσώπων στα οποία έχει χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα. Το ερώτημα που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο ήταν κατά πόσον το άρθρο 2 στοιχείο στ) της οδηγίας για την οικογενειακή επανένωση ⁽³²⁾ έχει την έννοια ότι υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των 18 ετών κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης χορήγησης ασύλου σε κάποιο κράτος μέλος, ο οποίος όμως στη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου

⁽²⁹⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2017, Μ κατά Minister for Justice and Equality, Ireland και Attorney General, C-560/14, EU:C:2017:101.

⁽³⁰⁾ Ό.π., σκέψεις 51–52.

⁽³¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2014, Α, Β και C κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2406, σκέψη 70.

⁽³²⁾ Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ L 251 της 3.10.2003, σ. 12).

ενηλικιώνεται και στη συνέχεια του χορηγείται άσυλο με αναδρομική ισχύ από την ημερομηνία της αίτησής του, πρέπει να θεωρείται ανήλικος προς τους σκοπούς της εν λόγω διάταξης. Όσον αφορά τους πρόσφυγες που είναι ασυνόδετοι ανήλικοι, η νομοθεσία της ΕΕ επιβάλλει με το άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχείο α) της εν λόγω οδηγίας τη θετική υποχρέωση των κρατών μελών να «επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, για λόγους οικογενειακής επανένωσης, των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων του, χωρίς να εφαρμόζουν τους οριζόμενους από το άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) όρους»⁽³³⁾. Αντιθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) της οδηγίας για την οικογενειακή επανένωση, η δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης επαφίεται, καταρχήν, στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Επιπλέον, το άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) συναρτά τη δυνατότητα αυτή, ιδίως, με τον όρο των εξ αίματος και πρώτου βαθμού ανιόντων του συντηρούντος ή του/της συζύγου του, εφόσον έχουν την ευθύνη συντήρησής τους και τα άτομα αυτά στερούνται της απαραίτητης οικογενειακής υποστήριξης στη χώρα καταγωγής. Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ:

το άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής προβλέπει για τους ασυνόδετους ανήλικους πρόσφυγες, κατ' εξαίρεση από την αρχή αυτή, δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης μη υποκείμενο σε περιθώριο εκτιμήσεως εκ μέρους των κρατών μελών και στις προϋποθέσεις που καθορίζονται με το εν λόγω άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο α' ⁽³⁴⁾.

Κατά την άποψη του ΔΕΕ, η οδηγία για την οικογενειακή επανένωση:

δεν επιδιώκει μόνον, εν γένει, την επίτευξη του σκοπού να καταστήσει ευχερέστερη την οικογενειακή επανένωση και να παράσχει προστασία στους υπηκόους τρίτων χωρών, ιδίως δε στους ανηλικούς [...], αλλά το άρθρο της 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', σκοπεί ειδικώς στη διασφάλιση αυξημένης προστασίας σε εκείνους των προσφύγων που έχουν την ιδιότητα του ασυνόδετου ανηλικού ⁽³⁵⁾.

Αποσκοπεί, επιπλέον, να παράσχει «ιδιαίτερη προστασία στους πρόσφυγες, ιδίως δε στους ασυνόδετους ανηλικούς» ⁽³⁶⁾. Στην απόφαση αυτή αναφέρεται ο όρος «ιδιαίτερως ευάλωτη θέση» των ασυνόδετων ανηλικών, σε συνδυασμό με το άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι, αν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης δυνάμει του άρθρου 10 παράγραφος 3 στοιχείο α) εξαρτάται από τον χρόνο έκδοσης της επίσημης απόφασης αναγνώρισης του προσφυγικού καθεστώτος του ενδιαφερόμενου προσώπου εκ μέρους της αρμόδιας εθνικής αρχής:

αντί να προτρέπει τις εθνικές αρχές να εξετάζουν κατά προτεραιότητα τις αιτήσεις παροχής διεθνούς προστασίας που έχουν υποβάλει ασυνόδετοι ανήλικοι, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερως ευάλωτη θέση τους, δυνατότητα η οποία παρέχεται πλέον ρητώς βάσει του άρθρου 31, παράγραφος 7, στοιχείο β', της οδηγίας 2013/32, η ερμηνεία αυτή θα μπορούσε να έχει το αντίθετο αποτέλεσμα, δυσχεραίνοντας την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκεται τόσο με την οδηγία αυτή όσο και με τις οδηγίες 2003/86 και 2011/95 προκειμένου να διασφαλισθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πράγματι πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των οδηγιών αυτών ⁽³⁷⁾.

⁽³³⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, Α και S κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-550/16, EU:C:2018:248, σκέψη 11.

⁽³⁴⁾ Ο.π., σκέψη 34.

⁽³⁵⁾ Ο.π., σκέψη 44.

⁽³⁶⁾ Ο.π., σκέψη 55.

⁽³⁷⁾ Ο.π., σκέψη 58.

Στην υπόθεση MP, το ΔΕΕ σε μείζονα σύνθεση συνέδεσε τον όρο «ευαλωτότητα» με το άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ. Αναφέρει:

λαμβανομένης υπόψη της θεμελιώδους σημασίας της απαγορεύσεως των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισεως, που προβλέπει το άρθρο 4 του Χάρτη, πρέπει να δοθεί προσοχή ειδικώς στην ιδιαίτερη ευαλωτότητα των προσώπων των οποίων η ψυχολογική ταλαιπωρία, η οποία είναι πιθανόν να επιταθεί σε περίπτωση απομακρύνσεως, έχει προκληθεί από βασανιστήρια ή από απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση που υπέστησαν στη χώρα καταγωγής τους ⁽³⁸⁾.

Στην υπόθεση Jawo, η ευαλωτότητα είναι παράγοντας που λαμβάνεται υπόψη για την απόφαση σχετικά με τον αποκλεισμό του ενδεχόμενου μεταφοράς αιτούντος διεθνούς προστασίας, σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο III, στο κράτος μέλος το οποίο είναι καταρχήν υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησής του. Στη συγκεκριμένη υπόθεση η δυνατότητα αυτή αναγνωρίζεται εφόσον «ο εν λόγω αιτών διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση [στο εν λόγω κράτος μέλος] λόγω των προβλέψιμων συνθηκών διαβιώσεως που θα αντιμετωπίσει ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας», υπό την προϋπόθεση ότι του χορηγείται η εν λόγω προστασία ⁽³⁹⁾. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ως εξής:

δεν μπορεί να αποκλειστεί τελείως το ενδεχόμενο ο αιτών διεθνή προστασία να αποδείξει ότι στην περίπτωση του συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις που συνεπάγονται ότι, σε περίπτωση μεταφοράς προς το κράτος μέλος το οποίο είναι κατ' αρχήν υπεύθυνο για την εξέταση της αιτήσεώς του για παροχή διεθνούς προστασίας, αυτός θα περιέλθει, λόγω της ιδιαίτερως ευάλωτης θέσεώς του, ανεξαρτήτως της θελήσεώς του και των προσωπικών του επιλογών, σε κατάσταση έσχατης υλικής στερήσεως ανταποκρινόμενης στα κριτήρια που αναφέρονται στις σκέψεις 91 έως 93 της παρούσας αποφάσεως, μετά τη χορήγηση σε αυτόν διεθνούς προστασίας ⁽⁴⁰⁾.

2.2. Η νομική έννοια της ευαλωτότητας σύμφωνα με την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών

Η ΕΕ δεν έχει προσχωρήσει στην ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ) ⁽⁴¹⁾. Παρά ταύτα, το άρθρο 6 παράγραφος 3 ΣΕΕ ορίζει ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, όλες οι πράξεις του ΚΕΣΑ εφαρμόζονται και ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του Χάρτη της ΕΕ ⁽⁴²⁾. Βάσει του άρθρου 52 παράγραφος 3 του Χάρτη της ΕΕ, στον βαθμό

⁽³⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, MP κατά Secretary of State for the Home Department, C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψη 42. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση αυτή, βλ. ενότητες 4.4, 5.5.3, 6.4 και 6.8.4.

⁽³⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 19ης Μαρτίου 2019, Abubacarr Jawo κατά Bundesrepublik Deutschland, C-163/17, EU:C:2019:218, σκέψη 98.

⁽⁴⁰⁾ Ό.π., σκέψη 95· βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, C.K. και Λουϊτόι κατά Republika Slovenija, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, σκέψεις 73, 77, 81–90, στην οποία δεν γίνεται ρητή μνεία στον όρο «ευαλωτότητα» αλλά αναφέρονται συγκεκριμένες απαιτήσεις και προληπτικά μέτρα στην περίπτωση αιτούντος άσυλο του οποίου η κατάσταση της υγείας είναι «ιδιαίτερως σοβαρή».

⁽⁴¹⁾ Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, 213 UNTS 222, ETS αριθ. 5, 4 Νοεμβρίου 1950 (έναρξη ισχύος: 3 Σεπτεμβρίου 1953).

⁽⁴²⁾ Άρθρο 6 παράγραφος 1 ΣΕΕ, το οποίο πραγματεύεται επίσης το κείμενο της υποσημείωσης 16.

που ο Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην ΕΣΔΑ, «η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση. Η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία». Οι πράξεις του ΚΕΣΑ επίσης κάνουν μνεία στην ΕΣΔΑ ⁽⁴³⁾. Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 32 του κανονισμού Δουβλίνο III γίνεται ρητή μνεία στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Συνεπώς, οι δικαστικοί λειτουργοί οι οποίοι επιλαμβάνονται υποθέσεων στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ στις οποίες έχουν σημασία πτυχές της ευαλωτότητας μπορούν να αναζητούν καθοδήγηση στη νομολογία του ΕΔΔΑ ⁽⁴⁴⁾.

Στην κεφαλαιώδη απόφασή του στην υπόθεση M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι:

δίνει μεγάλη σημασία στο καθεστώς του προσφεύγοντα που είναι αιτών άσυλο και εξαιτίας αυτού ανήκει σε μια ομάδα πληθυσμού ιδιαίτερα μειονεκτούσα και ευάλωτη που έχει ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας [...] Σημειώνει ότι αυτή η ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας αποτελεί αντικείμενο ευρείας συναίνεσης σε διεθνή και ευρωπαϊκή κλίμακα όπως προκύπτει από τη Σύμβαση της Γενεύης, από την αποστολή και τις δραστηριότητες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, καθώς και από τις απαιτήσεις που αναφέρονται στην οδηγία της ΕΕ για την υποδοχή ⁽⁴⁵⁾.

Η εν λόγω σκέψη υπομνήσθηκε και στην απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση N.H. ⁽⁴⁶⁾. Το ζήτημα αναπτύχθηκε περαιτέρω στην απόφαση στην υπόθεση Tarakhei, όπου το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «η εν λόγω απαίτηση “ιδιαίτερης προστασίας” των αιτούντων άσυλο έχει ιδιαίτερη σημασία όταν οι ενδιαφερόμενοι είναι παιδιά, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και την εξαιρετικά ευάλωτη θέση τους» ⁽⁴⁷⁾.

Σε μεταγενέστερη απόφαση στην υπόθεση J.K. και λοιποί κατά Σουηδίας, το ΕΔΔΑ, σε τμήμα ευρείας σύνθεσης, διατύπωσε τα βασικά νομικά πρότυπα και την πρακτική του, όπως προκύπτει από τη νομολογία του, δυνάμει της ΕΣΔΑ σχετικά με την προστασία των αιτούντων άσυλο ⁽⁴⁸⁾. Και αυτό, παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση είχε υποστηρίξει ότι ο πρώτος προσφεύγων και η οικογένειά του δεν θα περιέρχονταν σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση επιστρέφοντας στη Βαγδάτη ⁽⁴⁹⁾. Παρά ταύτα, το ΕΔΔΑ δεν μνημονεύει τον όρο «ευαλωτότητα» των αιτούντων άσυλο. Αντιθέτως, αναφέρει ότι «λόγω της ειδικής κατάστασης στην οποία βρίσκονται συνήθως οι αιτούντες άσυλο, συχνά χρειάζεται να τους παρέχεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας κατά την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των δηλώσεών τους και των εγγράφων που υποβάλλουν προς υποστήριξή τους» ⁽⁵⁰⁾.

⁽⁴³⁾ Βλ. αιτιολογική σκέψη 9 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και αιτιολογική σκέψη 14 του κανονισμού Δουβλίνο III, καθώς και το άρθρο 39 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) (σχετικά με τα προαπαιτούμενα για τον χαρακτηρισμό της ευρωπαϊκής ασφαλούς τρίτης χώρας).

⁽⁴⁴⁾ Για ορισμένες πτυχές της αρχής των θετικών διακρίσεων υπέρ προσώπων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ, βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ, απόφαση της 6ης Απριλίου 2000, *Θλιμμένος κατά Ελλάδας*, 34369/97, σκέψη 44, στην οποία το δικαστήριο κρίνει ότι: «το δικαίωμα μη διάκρισης κατά την απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από τη Συνθήκη παραβιάζεται επίσης όταν το Κράτος χωρίς αντικειμενική και εύλογη δικαιολόγηση αδυνατεί να μεταχειριστεί διαφορετικά, πρόσωπα των οποίων οι καταστάσεις είναι σημαντικά διαφορετικές». Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, *Posti και Rahko κατά Φινλανδίας*, 27824/95, σκέψεις 82–87· ΕΔΔΑ, απόφαση της 28ης Μαΐου 1985, *Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, προσφυγές αριθ. 9214/80, 9473/81 και 9474/81, σκέψη 82· και ΕΔΔΑ, απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2017, *Khamtokhu και Aksenchik κατά Ρωσίας*, προσφυγές αριθ. 60367/08 και 961/11, σκέψη 82. Για περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά την αλληλεπίδραση μεταξύ της ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου και της ΕΣΔΑ, βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016, ενότητα 3.4.

⁽⁴⁵⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 30696/09, σκέψη 251. Βλ. επίσης σχετικά με την κράτηση των αιτούντων άσυλο ΕΔΔΑ, απόφαση της 11ης Ιουνίου 2009, *S.D. κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 53541/07.

⁽⁴⁶⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 2ας Ιουλίου 2020, *N.H. και λοιποί κατά Γαλλίας*, προσφυγή αριθ. 28820/13, σκέψη 162.

⁽⁴⁷⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2014, *Tarakhei κατά Ελβετίας*, προσφυγή αριθ. 29217/12, σκέψη 119. Βλ. επίσης σκέψη 99: «Ειδικότερα όσον αφορά τους ανήλικους, το Δικαστήριο κρίνει ότι είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι η εξόχως ευάλωτη θέση του παιδιού συνιστά καθοριστικό παράγοντα και υπερισχύει κάθε άλλης σκέψης σχετικά με το καθεστώς του παράτυπου μετανάστη».

⁽⁴⁸⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 23ης Αυγούστου 2016, *J.K. και λοιποί κατά Σουηδίας*, προσφυγή αριθ. 59166/12, σκέψεις 77–105.

⁽⁴⁹⁾ Ο.π., σκέψη 72.

⁽⁵⁰⁾ Ο.π., σκέψη 93.

Είναι σαφές από τις εν λόγω αποφάσεις ότι η έννοια της ευαλωτότητας στη νομολογία του ΕΔΔΑ εν γένει θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι διαφέρει από την έννοια της ευαλωτότητας που ισχύει στο ΚΕΣΑ ⁽⁵¹⁾. Είναι πολύ ευρύτερη και χρησιμοποιείται μάλλον για να περιγράψει γενικότερα τη θέση των αιτούντων άσυλο στη χώρα υποδοχής και την ανάγκη τους για ιδιαίτερη μέριμνα και/ή προστασία έναντι των ήδη νόμιμων κατοίκων στη χώρα υποδοχής με καθεστώς εγκατάστασης. Αυτό είναι εμφανές στην απόφαση του ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης) στην υπόθεση Ilias και Ahmed κατά Ουγγαρίας, στην οποία το δικαστήριο συγκρίνει τη γενική ευαλωτότητα με την ατομική ευαλωτότητα και αποφαινεται ότι:

Το τμήμα ευρείας σύνθεσης συμφωνεί με την άποψη του τμήματος ότι, παρότι αληθεύει ότι οι αιτούντες άσυλο μπορούν να θεωρηθούν ευάλωτοι εξαιτίας όσων μπορεί να έχουν υποστεί στη διάρκεια του ταξιδιού τους και των τραυματικών εμπειριών που πιθανόν βίωσαν προηγουμένως [...], δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι οι αιτούντες στην παρούσα προσφυγή ήταν περισσότερο ευάλωτοι από οποιονδήποτε άλλο ενήλικο αιτούντα άσυλο που κρατούνταν στη ζώνη διέλευσης Röske τον Σεπτέμβριο του 2015 ⁽⁵²⁾.

Στην υπόθεση V.M. και λοιποί κατά Βελγίου, το τμήμα ευρείας σύνθεσης αποφάσισε, με 12 ψήφους υπέρ και 5 κατά, να διαγράψει την προσφυγή από το πινάκίό του ⁽⁵³⁾. Τέσσερις δικαστές της μειοψηφίας υποστήριξαν ότι το τμήμα ευρείας σύνθεσης θα έπρεπε να αξιοποιήσει την ευκαιρία που παρείχε η συγκεκριμένη υπόθεση «για ορισμό ή αναπροσαρμογή της έννοιας της “ευαλωτότητας”» ⁽⁵⁴⁾.

Υπάρχει, πάντως, και συναφής νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με ειδικές κατηγορίες προσώπων τα οποία θεωρούνται ευάλωτα βάσει του ΚΕΣΑ. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν, μεταξύ άλλων, τη μεταχείριση των ανήλικων ως αιτούντων άσυλο ⁽⁵⁵⁾ και την κράτηση αιτούντων άσυλο που βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση ⁽⁵⁶⁾. Η εν λόγω νομολογία θα εξεταστεί στα σχετικά μέρη της δικαστικής ανάλυσης.

2.3. Η νομική έννοια της ευαλωτότητας σε άλλες συναφείς διεθνείς συνθήκες και διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες

Η ερμηνεία και η εφαρμογή της νομικής έννοιας της ευαλωτότητας στις πράξεις του ΚΕΣΑ επηρεάζονται και από άλλες διεθνείς συνθήκες και διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες. Υπάρχουν τέσσερις βασικοί δίαυλοι μέσω των οποίων το διεθνές δίκαιο μπορεί να ασκήσει επιρροή στη νομική έννοια της ευαλωτότητας στο ΚΕΣΑ.

Ο πρώτος (και σημαντικότερος) είναι το γεγονός ότι το ίδιο το πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ μνημονεύει άλλες διεθνείς συνθήκες. Αυτό ισχύει, π.χ., για τη Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων του 1951, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967 (Σύμβαση για τους πρόσφυγες) ⁽⁵⁷⁾, ως ακρογωνιαίο λίθο της διεθνούς προστασίας των προσφύγων ⁽⁵⁸⁾.

⁽⁵¹⁾ Βλ. ενότητα 2.1.

⁽⁵²⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2019, Ilias και Ahmed κατά Ουγγαρίας, προσφυγή αριθ. 47287/15, σκέψη 192.

⁽⁵³⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2016, V.M. και λοιποί κατά Βελγίου, προσφυγή αριθ. 60125/11, σκέψη 41.

⁽⁵⁴⁾ Ο.π., μειοψηφούσα γνώμη του δικαστή Ranzoni, την οποία υποστήριξαν οι δικαστές López Guerra, Σισιλιάνος και Lemmens, σκέψη 5.

⁽⁵⁵⁾ Βλ. ενδεικτικά, ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2014, Tarakhel κατά Ελβετίας, ό.π. (υποσημείωση 47 ανωτέρω).

⁽⁵⁶⁾ Βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ, απόφαση της 5ης Ιουλίου 2016, O.M. κατά Ουγγαρίας, προσφυγή αριθ. 9912/15.

⁽⁵⁷⁾ Σύμβαση και πρωτόκολλο για το καθεστώς των προσφύγων, 189 UNTS 150, 28 Ιουλίου 1951 (έναρξη ισχύος: 22 Απριλίου 1954), και 606 UNTS 267, 31 Ιανουαρίου 1967 (έναρξη ισχύος: 4 Οκτωβρίου 1967).

⁽⁵⁸⁾ Βλ. ενδεικτικά αιτιολογική σκέψη 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)- ΔΕΕ, απόφαση της 1ης Μαρτίου 2016, Kreis Warendorf / Ibrahim Alo και Amira Osso κατά Region Hannover, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-443/14 και C-444/14, ΕΥ: C:2016:127, σκέψη 28.

Αναφορά στη Σύμβαση για τους πρόσφυγες του 1951 γίνεται τόσο στο άρθρο 18 του Χάρτη της ΕΕ όσο και στο άρθρο 78 ΣΛΕΕ. Στο πρώτο ορίζεται ότι το δικαίωμα ασύλου «διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 και του Πρωτοκόλλου της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων». Ως εκ τούτου, πρόκειται για σημαντική παραπομπή κατά την ερμηνεία των διατάξεων του ενωσιακού δικαίου⁽⁵⁹⁾ και των πράξεων του ΚΕΣΑ, ιδίως της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), για παράδειγμα, «πρέπει, ως εκ τούτου, να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της γενικής οικονομίας και του σκοπού της, τηρουμένων της συμβάσεως της Γενεύης και των κατά το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ λοιπών συναφών συμβάσεων»⁽⁶⁰⁾. Η Σύμβαση για τους πρόσφυγες του 1951 μνημονεύεται στις αιτιολογικές σκέψεις του συνόλου των πράξεων του ΚΕΣΑ, ιδίως στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), στα συναφή άρθρα των οποίων περιέχονται επίσης παραπομπές στην εν λόγω σύμβαση.

Κατά δεύτερον, στις πράξεις του ΚΕΣΑ γίνεται ρητή μνεία σε συγκεκριμένες διεθνείς συνθήκες. Ενδεικτικά αναφέρεται η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (ΣΔΠ)⁽⁶¹⁾. Η ΣΔΠ και η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού αναφέρονται στις αιτιολογικές σκέψεις του συνόλου των πράξεων του ΚΕΣΑ⁽⁶²⁾.

Τρίτον, η ΕΕ έχει προσχωρήσει σε διεθνείς συνθήκες που αφορούν ζητήματα συναφή με την έννοια της ευαλωτότητας στο ΚΕΣΑ. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD) αποτελεί παράδειγμα σημαντικής διεθνούς συνθήκης στην οποία έχει προσχωρήσει η ΕΕ όσον αφορά την ευαλωτότητα⁽⁶³⁾. Έπειτα από την κύρωση της CRPD από την ΕΕ, το ΔΕΕ υπενθυμίζει ότι κατά την ερμηνεία του παράγωγου ενωσιακού δικαίου ο δικαστής μπορεί να βασίζεται στη CRPD και μάλιστα οφείλει, στο μέτρο του δυνατού, να το ερμηνεύει κατά τρόπο που συνάδει με τη CRPD⁽⁶⁴⁾. Συναφώς, οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη CRPD ενδέχεται να έχουν ιδιαίτερη σημασία για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης, εφόσον η ερμηνεία της νομοθεσίας του ΚΕΣΑ μπορεί να στηριχθεί στη CRPD στο μέτρο που αφορά άτομα με αναπηρία και/ή σοβαρές οργανικές και/ή ψυχικές ασθένειες.

Τέταρτον, τα κράτη μέλη έχουν προσχωρήσει τα ίδια σε διεθνείς συνθήκες. Σε όλες τις πράξεις του ΚΕΣΑ επισημαίνεται ότι «τα κράτη μέλη δεσμεύονται από υποχρεώσεις που απορρέουν από πράξεις του διεθνούς δικαίου στις οποίες έχουν προσχωρήσει»⁽⁶⁵⁾. Ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο το εθνικό δίκαιο αντιμετωπίζει το δημόσιο διεθνές δίκαιο, οι δικαστικοί λειτουργοί ενδέχεται να πρέπει να λάβουν υπόψη και άλλες διεθνείς συνθήκες⁽⁶⁶⁾.

⁽⁵⁹⁾ Για επισκόπηση της σχέσης μεταξύ του ενωσιακού δικαίου και της Σύμβασης για τους πρόσφυγες του 1951 και της ΕΣΔΑ, βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016, Μέρος 3.

⁽⁶⁰⁾ ΔΕΕ, 2016, Alo και Osso, ό.π. (υποσημείωση 58 ανωτέρω), σκέψη 29. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2018, Ayubi κατά Bezirkshauptmannschaft Linz-Land, C-713/17, EU:C:2018:929, σκέψη 24.

⁽⁶¹⁾ Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1577 UNTS 3, 20 Νοεμβρίου 1989 (έναρξη ισχύος: 2 Σεπτεμβρίου 1990).

⁽⁶²⁾ Βλ. αιτιολογικές σκέψεις 9 και 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)- αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)- αιτιολογική σκέψη 33 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και αιτιολογική σκέψη 13 του κανονισμού Δουβλίνο III. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, βλ. επίσης ενότητα 2.4.

⁽⁶³⁾ Για τη CRPD και την απόφαση του Συμβουλίου με την οποία εγκρίνεται η CRPD από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, βλ. ό.π. (υποσημείωση 17 ανωτέρω). Η ΕΕ έχει την ευθύνη της υλοποίησης της Σύμβασης στο μέτρο των αρμοδιοτήτων της, οι οποίες ορίζονται στην απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου και στον κώδικα δεοντολογίας μεταξύ Συμβουλίου, κρατών μελών και Επιτροπής, στον οποίο ρυθμίζονται εσωτερικά ζητήματα για την εφαρμογή της CRPD και την εκπροσώπηση από πλευράς ΕΕ.

⁽⁶⁴⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2016, Mohamed Daouidi κατά Bootes Plus SL και λοιπών, C-395/15, EU:C:2016:917, σκέψεις 40 και 41, καθώς και παρατιθέμενη νομολογία: ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Μαρτίου 2017, Petya Mikova κατά Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, EU:C:2017:198.

⁽⁶⁵⁾ Βλ. αιτιολογική σκέψη 10 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)- αιτιολογική σκέψη 17 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)- αιτιολογική σκέψη 15 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και αιτιολογική σκέψη 32 του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽⁶⁶⁾ Βλ. επίσης EASO, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ) 2020*, για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με συναφείς διεθνείς συνθήκες που κάνουν ρητή μνεία στο διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR) και στο διεθνές σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα.

Συνεπώς, κάποιες κατηγορίες προσώπων που ορίζονται ως ευάλωτα στο ΚΕΣΑ μπορεί να δικαιούνται και ειδικές εγγυήσεις στο πλαίσιο του δημόσιου διεθνούς δικαίου και των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρώπης (βλ. πίνακες 6 και 7).

Πίνακας 6: Προστασία των ευάλωτων ομάδων δυνάμει του δημόσιου διεθνούς δικαίου

Ευάλωτες ομάδες	Προστασία δυνάμει του δημόσιου διεθνούς δικαίου
Ασυνόδευτοι ανήλικοι	ΣΔΠ
Μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά	ΣΔΠ
Ανήλικοι («ηλικία»)	ΣΔΠ
Εγκυμονούσες	Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και συμβάσεις της Γενεύης ⁽⁶⁷⁾
Άτομα με σοβαρές ασθένειες	(πιθανόν) CRPD
Άτομα με ψυχικές διαταραχές	CRPD
Θύματα εμπορίας ανθρώπων	Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, γνωστό και ως πρωτόκολλο του Παλέρμo
Θύματα βασανιστηρίων ή βιασμού	Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CAT) ⁽⁶⁸⁾
Θύματα άλλων σοβαρών μορφών βίας	Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW) (γυναικών και κοριτσιών) ⁽⁶⁹⁾
Άτομα με αναπηρία	CRPD
Ηλικιωμένοι («ηλικία»)	Δεν υπάρχει συγκεκριμένη πράξη ⁽⁷⁰⁾
Φύλο, γυναίκες και κορίτσια	CEDAW (γυναίκες και κορίτσια)
Γενετήσιος προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου	Αρχές της Γιογκιακάρτα ⁽⁷¹⁾

⁽⁶⁷⁾ Βλ. ενδεικτικά Σύμβαση της Γενεύης περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου (Τέταρτη σύμβαση της Γενεύης), 75 UNTS 287, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950), άρθρα 89, 91, 127 και 132· Συμπληρωματικό πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο Ι), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978), άρθρο 76 παράγραφος 2. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ενδεικτικά F. Krill, «The protection of women in international humanitarian law», *International Review of the Red Cross*, αριθ. 249, 1985.

⁽⁶⁸⁾ Βλ. επίσης *Istanbul Protocol – Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman and degrading treatment or punishment*, 2004. Όπως επισημαίνεται στη δικαστική ανάλυση της ΕΑΣΟ σχετικά με την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας, το πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης «είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικό για τα κράτη μέλη» (σ. 99). Βλ. ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, σ. 99-101.

⁽⁶⁹⁾ Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, 1249 UNTS 1, 18 Δεκεμβρίου 1979 (έναρξη ισχύος: 3 Σεπτεμβρίου 1981)· βλ. επίσης *Istanbul Protocol — Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman and degrading treatment or punishment*, ό.π. (υποσημείωση 68 ανωτέρω), το οποίο, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 31 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), έχει ιδιαίτερη σημασία σε υποθέσεις σεξουαλικής βίας.

⁽⁷⁰⁾ Παρά ταύτα, βλ. τις μη δεσμευτικές αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τους ηλικιωμένους, που εγκρίθηκαν με το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 46/91 της 16ης Δεκεμβρίου 1991.

⁽⁷¹⁾ Διεθνής επιτροπή εμπειρογνομόνων σε θέματα διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, *The Yogyakarta Principles — Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, Μάρτιος 2007· *Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles* (Αρχές της Γιογκιακάρτα +10), 10 Νοεμβρίου 2017. Στις προτάσεις της στην υπόθεση A, B και C, η γενική εισαγγελέας Sharpston δηλώνει ότι μολονότι οι αρχές της Γιογκιακάρτα «δεν είναι νομικά δεσμευτικές, παρά ταύτα αντικατοπτρίζουν τις καθιερωμένες αρχές του διεθνούς δικαίου». Βλ. ΔΕΕ, προτάσεις της γενικής εισαγγελέας Sharpston της 17ης Ιουλίου 2014, A, B και C κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2111, σκέψη 47. Για αποφάσεις του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ σχετικά με τα ανθρωπίνια δικαιώματα, τον γενετήσιο προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, καθώς και συστάσεις και ψηφίσματα του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τα θέματα αυτά, βλ. Προσάρτημα Β: Πρωτογενείς πηγές.

Πίνακας 7: Προστασία των ευάλωτων ομάδων βάσει των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ευάλωτη ομάδα	Προστασία βάσει των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρώπης
Ασυνόδευτοι ανήλικοι	Δεν υπάρχει συγκεκριμένη πράξη
Μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά	Δεν υπάρχει συγκεκριμένη πράξη
Ανήλικοι («ηλικία»)	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση) ⁽⁷²⁾
Εγκυμονούσες	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση) ⁽⁷³⁾
Άτομα με σοβαρές ασθένειες	Δεν υπάρχει συγκεκριμένη πράξη
Άτομα με ψυχικές διαταραχές	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση) ⁽⁷⁴⁾
Θύματα εμπορίας ανθρώπων	Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, γνωστή και ως Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων
Θύματα βασανιστηρίων ή βιασμού	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) ⁽⁷⁵⁾ · Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (γυναίκες και κορίτσια) ⁽⁷⁶⁾
Θύματα άλλων σοβαρών μορφών βίας	Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (γυναίκες και κορίτσια)
Άτομα με αναπηρία	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση) ⁽⁷⁷⁾
Ηλικιωμένοι («ηλικία»)	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση) ⁽⁷⁸⁾
Φύλο, γυναίκες και κορίτσια	Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (γυναίκες και κορίτσια)
Γενετήσιος προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου	Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης ⁽⁷⁹⁾

2.4. Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

Οι ανήλικοι αποτελούν μια ομάδα που πρέπει να θεωρείται ιδιαίτερα ευάλωτη σε οποιοδήποτε πλαίσιο του ΚΕΣΑ. Σε κάθε πράξη παράγωγου δίκαιου του ΚΕΣΑ υπάρχουν διατάξεις που αφορούν την ιδιαίτερη ευαλωτότητα των ανήλικων, είτε συνοδεύονται είτε όχι. Οι γενικές διατάξεις ⁽⁸⁰⁾ ορίζονται στο άρθρο 24 του Χάρτη της ΕΕ, όπου διατυπώνονται τα θεμελιώδη δικαιώματα του παιδιού ως εξής:

⁽⁷²⁾ Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση), δημοσιεύθηκε στις 3 Μαΐου 1996 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 1999), άρθρο 17 σχετικά με τα παιδιά και τους νέους.

⁽⁷³⁾ Ο.π., άρθρο 8.

⁽⁷⁴⁾ Ο.π., άρθρο 15 σχετικά με τα άτομα με αναπηρία.

⁽⁷⁵⁾ Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ETS 126, 26 Νοεμβρίου 1987 (έναρξη ισχύος: 1 Φεβρουαρίου 1989).

⁽⁷⁶⁾ Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), ETS αριθ. 210, 11 Μαΐου 2011 (έναρξη ισχύος: 1 Αυγούστου 2014). Επισημαίνεται ότι η παρούσα σύμβαση δεν έχει κυρωθεί από το σύνολο των κρατών μελών. Βλ. πίνακα κυρώσεων και υπογραφών.

⁽⁷⁷⁾ Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση), 1996, ό.π. (υποσημείωση 72 ανωτέρω), άρθρο 15.

⁽⁷⁸⁾ Ο.π., άρθρο 23.

⁽⁷⁹⁾ Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ό.π. (υποσημείωση 76 ανωτέρω), άρθρο 4 παράγραφος 3. Για ψηφίσματα της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τον γενετήσιο προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, βλ. Προσάρτημα Β: Πρωτογενείς πηγές.

⁽⁸⁰⁾ ΔΕΕ, αποφάσεις της 23ης Δεκεμβρίου 2009, *Detiček κατά Segulia*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, σκέψη 53, και της 23ης Ιανουαρίου 2018, *Dawid Piotrowski*, C-367/16, EU:C:2018:27, σκέψη 49· Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο Γερμανίας, απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, 8 C 3.18, σκέψη 19.

Άρθρο 24 του Χάρτη της ΕΕ Δικαιώματα του παιδιού

- 1) Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
- 2) Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.
- 3) Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του.

Το άρθρο 24 του Χάρτη της ΕΕ βασίζεται στη ΣΔΠ, ιδίως στα άρθρα 3, 9, 12 και 13 αυτής ⁽⁸¹⁾.

Άρθρο 3 παράγραφος 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

Αναφορά στη ΣΔΠ γίνεται στις αιτιολογικές σκέψεις του συνόλου των πράξεων του ΚΕΣΑ ⁽⁸²⁾. Ως εκ τούτου, μπορεί να γίνει νοητή ως συναφής σύμβαση κατά την έννοια του άρθρου 78 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ. Το ΔΕΕ έχει υπενθυμίσει, στο πλαίσιο διαφόρων υποθέσεων, ότι το διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR) συγκαταλέγεται μεταξύ των διεθνών πράξεων περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου τις οποίες το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη για την εφαρμογή των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, όπως και ότι «τούτο ισχύει και για τη [ΣΔΠ] η οποία, όπως και το σύμφωνο, δεσμεύει όλα τα κράτη μέλη» ⁽⁸³⁾. Ο βαθμός στον οποίο τα γενικά σχόλια της Επιτροπής ΣΔΠ θα λειτουργήσουν ως βαρύνουσες κατευθυντήριες οδηγίες για την ερμηνεία των διατάξεων του ΚΕΣΑ μένει να διαπιστωθεί. Για παράδειγμα, σημαντικό θα μπορούσε να θεωρηθεί το γενικό σχόλιο αριθ. 6, το οποίο αφορά τη μεταχείριση ασυνόδευτων ή χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής τους ⁽⁸⁴⁾.

⁽⁸¹⁾ Βλ. Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, 14 Δεκεμβρίου 2007 (2007/C303/02), που καταρτίστηκαν από το Προεδρείο της Συνέλευσης που συνέταξε τον Χάρτη, άρθρο 24.

⁽⁸²⁾ Βλ. αιτιολογικές σκέψεις 9 και 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)· αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)· αιτιολογική σκέψη 33 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)· και αιτιολογική σκέψη 13 του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽⁸³⁾ ΔΕΕ (τμήμα μειζονος συνθέσεως), απόφαση της 27ης Ιουνίου 2006, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C-540/03, EU:C:2006:429, σκέψη 37. Για τη συγκεκριμένη επιρροή της αλληλεπίδρασης μεταξύ της ΣΔΠ και του ενωσιακού δικαίου, βλ. σκέψη 57 της ίδιας απόφασης.

⁽⁸⁴⁾ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Επιτροπή ΣΔΠ), Γενικό σχόλιο αριθ. 6 (2005) — Μεταχείριση των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, 1η Σεπτεμβρίου 2005, CRC/GC/2005/6.

Σε πολλά άρθρα της ΣΔΠ επίσης γίνεται ρητή μνεία στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ⁽⁸⁵⁾. Η συντακτική ομάδα εργασίας της ΣΔΠ δεν συζήτησε περαιτέρω ορισμό του «βέλτιστου συμφέροντος» ⁽⁸⁶⁾. Σύμφωνα με το γενικό σχόλιο αριθ. 14 της Επιτροπής ΣΔΠ, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού είναι μια τρίπτυχη έννοια, όπως φαίνεται στον πίνακα 8.

Πίνακας 8: Η τρίπτυχη έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού

Η τρίπτυχη έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού
<ul style="list-style-type: none"> • το ουσιαστικό δικαίωμα να αξιολογείται το βέλτιστο συμφέρον του και να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη όταν συνεκτιμώνται ποικίλα συμφέροντα για τη λήψη απόφασης για το υπό κρίση ζήτημα·
<ul style="list-style-type: none"> • μια θεμελιώδης ερμηνευτική νομική αρχή·
<ul style="list-style-type: none"> • ένας διαδικαστικός κανόνας στο πλαίσιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σχετικά με παιδιά, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει εκτίμηση του πιθανού (θετικού ή αρνητικού) αντίκτυπου στο ή στα ενδιαφερόμενα παιδιά ⁽⁸⁷⁾·

Δεν υπάρχει (άλλος) ενιαίος και αφηρημένος ορισμός του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού», δεδομένου ότι η εν λόγω νομική έννοια συνδέεται στενά με την ατομικότητα κάθε ενδιαφερόμενου ανήλικου. Όπως ορίζεται στο γενικό σχόλιο αριθ. 14:

Η έννοια του συμφέροντος του παιδιού είναι πολύπλοκη και το περιεχόμενό της πρέπει να προσδιορίζεται κατά περίπτωση. [...] Θα πρέπει να προσαρμόζεται και να ορίζεται σε εξατομικευμένη βάση, ανάλογα με την ιδιαίτερη κατάσταση του ενδιαφερόμενου παιδιού ή παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη το προσωπικό πλαίσιο, την κατάσταση και τις ανάγκες ⁽⁸⁸⁾.

Η έκφραση «λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη» σημαίνει, αφενός, ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού μπορεί να μη λαμβάνεται υπόψη στον ίδιο βαθμό με άλλες παραμέτρους. Αφετέρου, στο γενικό σχόλιο επισημαίνεται ότι υπάρχει:

ανάγκη για κάποιον βαθμό ευελιξίας στην εφαρμογή της. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού —αφού εκτιμηθεί και προσδιοριστεί— μπορεί να έρχεται σε σύγκρουση με άλλα συμφέροντα ή δικαιώματα (π.χ. άλλων παιδιών, του κοινού, των γονέων κ.λπ.). Οι πιθανές συγκρούσεις ανάμεσα στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού εξεταζόμενου σε εξατομικευμένη βάση και τα συμφέροντα μιας ομάδας παιδιών ή των παιδιών εν γένει πρέπει να επιλύονται κατά περίπτωση, με προσεκτική στάθμιση των συμφερόντων όλων των μερών και εύρεση της κατάλληλης συμβιβαστικής λύσης ⁽⁸⁹⁾.

Αναφορές στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού υπάρχουν τόσο στον Χάρτη της ΕΕ όσο και στο σύνολο του παράγωγου ενωσιακού δικαίου του ΚΕΣΑ. Στον πίνακα 9 παρατίθενται οι αναφορές στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στον Χάρτη της ΕΕ και στις πράξεις του ΚΕΣΑ.

⁽⁸⁵⁾ Άρθρο 9, χωρισμός από τους γονείς· άρθρο 10, οικογενειακή επανένωση· άρθρο 18, γονικές ευθύνες· άρθρο 20, στέρηση οικογενειακού περιβάλλοντος και εναλλακτική επιμέλεια· άρθρο 21, υιοθεσία· άρθρο 37 στοιχείο γ), χωρισμός από ενήλικες υπό κράτηση· άρθρο 40 παράγραφος 2 στοιχείο β) σημείο iii), διαδικαστικές εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένης της παρουσίας των γονέων σε ακροαματικές διαδικασίες για παραβάσεις του ποινικού δικαίου από ανήλικους.

⁽⁸⁶⁾ UNICEF (R. Hodgkin και P. Newell), *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, 3η έκδοση, 2007, σ. 37.

⁽⁸⁷⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, CRC/C/GC/14, Εισαγωγή.

⁽⁸⁸⁾ Ο.π., ενότητα IV A 3, πρώτη παράγραφος.

⁽⁸⁹⁾ Ο.π., ενότητα IV A 4, δεύτερη και τέταρτη παράγραφος.

Πίνακας 9: Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στον Χάρτη της ΕΕ και στις πράξεις του ΚΕΣΑ

Πράξη	Αναφορές στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού
Χάρτης της ΕΕ	Άρθρο 24 παράγραφος 2
ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Αιτιολογικές σκέψεις 9 και 22· άρθρο 2 στοιχείο ι), άρθρο 11 παράγραφος 2, άρθρο 23 παράγραφοι 1, 2 και 5, καθώς και άρθρο 24 παράγραφοι 1 έως 3
Κανονισμός Δουβλίνο III	Αιτιολογικές σκέψεις 13, 16, 24 και 35, άρθρο 2 στοιχείο ια), άρθρα 6, 8 και άρθρο 20 παράγραφος 3
ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	Αιτιολογική σκέψη 33, άρθρο 2 στοιχείο ιδ), άρθρο 25 παράγραφος 1 στοιχείο α), άρθρο 25 παράγραφος 6 ⁽⁹⁰⁾
ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)	Αιτιολογικές σκέψεις 18, 19, 27 και 38· άρθρο 20 παράγραφος 5 και άρθρο 31 παράγραφοι 4 και 5

Στο πλαίσιο της **ΟΔΑ (αναδιατύπωση)**, ο δεσμευτικός κανόνας του άρθρου 24 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ αντικατοπτρίζεται στην αιτιολογική σκέψη 33 ⁽⁹¹⁾, στο άρθρο 2 στοιχείο ιδ) ⁽⁹²⁾ και στο άρθρο 25 παράγραφος 1 στοιχείο α) ⁽⁹³⁾. Επιπλέον, αναφέρεται ρητά στο άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁹⁴⁾.

Όσον αφορά την αναγνώριση του δικαιώματος διεθνούς προστασίας, στην αιτιολογική σκέψη 18 της **ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)** αναφέρεται ότι «το μείζον συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας». Στην αιτιολογική σκέψη 19 αναγνωρίζεται ότι «είναι ανάγκη να διευρυνθεί η έννοια των μελών οικογένειας, λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων ειδικών περιστάσεων εξάρτησης και της ιδιαίτερης προσοχής που πρέπει να δίδεται στο μείζον συμφέρον του παιδιού». Αυτό ισχύει κατά την αξιολόγηση αίτησης διεθνούς προστασίας και το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας. Στην αιτιολογική σκέψη 27, η οποία αφορά τη διεθνή προστασία, αναφέρεται: «Όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, η παροχή κατάλληλης φροντίδας και η πρόβλεψη ρυθμίσεων για την επιμέλειά του, οι οποίες είναι προς το μείζον συμφέρον του ασυνόδευτου ανήλικου, θα πρέπει να αποτελούν μέρος της αξιολόγησης του κατά πόσον υπάρχει πραγματικά προστασία».

Στο κεφάλαιο VII της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), όπου ορίζονται οι γενικοί κανόνες για το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, στο άρθρο 20 παράγραφος 5 υπενθυμίζεται ότι: «Το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου που αφορούν ανήλικους». Στην αιτιολογική σκέψη 38 αναφέρεται ότι «όταν αποφασίζονται τα δικαιώματα στα ευεργετήματα που περιλαμβάνονται στην παρούσα οδηγία, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του παιδιού». Περαιτέρω, ρητή μνεία γίνεται στο άρθρο 31 παράγραφοι 4 και 5 σχετικά με τους ασυνόδευτους ανήλικους ⁽⁹⁵⁾.

⁽⁹⁰⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις διαδικαστικές εγγυήσεις για τους ανήλικους, βλ. ενότητα 7.5.6.

⁽⁹¹⁾ Πλήρες παράθεμα στην ενότητα 7.5.6.

⁽⁹²⁾ Άρθρο 2 στοιχείο ιδ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση): «“εκπρόσωπος”: πρόσωπο ή οργάνωση που έχει ορισθεί από τους αρμόδιους φορείς για να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει ασυνόδευτο ανήλικο σε διαδικασίες που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, έτσι ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού».

⁽⁹³⁾ Άρθρο 25 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση): «Ο εκπρόσωπος ασκεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με την αρχή του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και διαθέτει την κατάλληλη εμπειρογνωμοσύνη για τον σκοπό αυτό».

⁽⁹⁴⁾ Παράθεμα στην ενότητα 7.5.6.

⁽⁹⁵⁾ Άρθρο 31 παράγραφος 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση): «Τα αδέρφια παραμένουν ενωμένα στο μέτρο του δυνατού, λαμβανομένου υπόψη του μείζονος συμφέροντος του ενδιαφερομένου ανήλικου». Άρθρο 31 παράγραφος 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση): «Σε περίπτωση χορήγησης διεθνούς προστασίας σε ασυνόδευτο ανήλικο ενώ δεν έχει ήδη ξεκινήσει η αναζήτηση της οικογένειάς του, τα κράτη μέλη αρχίζουν την αναζήτηση των μελών της οικογένειας το συντομότερο δυνατόν μετά τη χορήγηση της διεθνούς προστασίας, ενώ προστατεύουν το μείζον συμφέρον του ανήλικου».

Στην **ΟΣΥ (αναδιατύπωση)** γίνεται ρητή μνεία στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στις αιτιολογικές σκέψεις 9 και 22, καθώς και στο άρθρο 2 στοιχείο ι), άρθρο 11 παράγραφος 2, άρθρο 23 παράγραφοι 1, 2 και 5, και άρθρο 24 παράγραφοι 1, 2 και 3 ⁽⁹⁶⁾.

Στην αιτιολογική σκέψη 13 και στο άρθρο 6 παράγραφος 1 του **κανονισμού Δουβλίνο III** υπενθυμίζεται ο δεσμευτικός κανόνας του άρθρου 24 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ. Στον εν λόγω κανονισμό γίνεται επίσης αναφορά στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στις αιτιολογικές σκέψεις 16, 24 και 35 και στο άρθρο 2 στοιχείο ια), το άρθρο 6 παράγραφοι 1 και 3, το άρθρο 8 και το άρθρο 20 παράγραφος 3 ⁽⁹⁷⁾.

Το ΔΕΕ σε τμήμα μείζονος σύνθεσης επισημαίνει στην υπόθεση SM ότι το άρθρο 7 του Χάρτη της ΕΕ ⁽⁹⁸⁾, στο οποίο κατοχυρώνεται το δικαίωμα σεβασμού στην ιδιωτική και την οικογενειακή ζωή, «πρέπει [...] να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτερου συμφέροντος του παιδιού, το οποίο αναγνωρίζεται από το άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη» ⁽⁹⁹⁾. Η εν λόγω απόφαση σχετικά με την οικογενειακή επανένωση πολιτών της ΕΕ θα μπορούσε να αποτελέσει πηγή έμπνευσης όσον αφορά τη μέθοδο ερμηνείας και εφαρμογής του άρθρου 24 παράγραφος 2 του Χάρτη σε σχέση με το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ. Στην απόφαση αναφέρεται ότι, κατά την άσκηση της διακριτικής τους ευχέρειας, η οποία προβλέπεται στην οδηγία 2004/38, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να προβαίνουν σε «ισόρροπη και εύλογη εκτίμηση του συνόλου των τρεχουσών και κρίσιμων περιστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα εμπλεκόμενα συμφέροντα και, ειδικότερα, το υπέρτερο συμφέρον του ενδιαφερόμενου παιδιού» ⁽¹⁰⁰⁾.

Στην υπόθεση A και S, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι ο σκοπός που επιδιώκεται από την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), την ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και την οδηγία για την οικογενειακή επανένωση είναι, σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, να διασφαλίζεται ότι το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πράγματι πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των οδηγιών αυτών ⁽¹⁰¹⁾.

Σύμφωνα με το Δικαστήριο, επίσης, ενώ πράγματι βάσει του άρθρου 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) της οδηγίας για την οικογενειακή επανένωση, η δυνατότητα επανένωσης του πρόσφυγα με ανιόντες συγγενείς πρώτου βαθμού «καταλείπεται, καταρχήν, στη διακριτική ευχέρεια εκάστου κράτους μέλους», το άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχείο α) «προβλέπει για τους ασυνόδετους ανήλικους πρόσφυγες, κατ' εξαίρεση από την αρχή αυτή, δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης μη υποκειμένο σε περιθώριο εκτιμήσεως εκ μέρους των κρατών μελών και στις προϋποθέσεις που καθορίζονται με το άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α)» ⁽¹⁰²⁾. Όσον αφορά την προώθηση της οικογενειακής επανένωσης, την ευαλωτότητα των ασυνόδετων ανηλίκων, τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και της ασφάλειας δικαίου, καθώς και το άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ, το ΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό ότι η βαρύνουσα χρονική στιγμή για τον προσδιορισμό του

⁽⁹⁶⁾ Οι εν λόγω διατάξεις της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) παρατίθενται στη συνέχεια ως εξής: αιτιολογική σκέψη 9 στην ενότητα 4.3.4· αιτιολογική σκέψη 22 στην ενότητα 4.5.2· άρθρο 2 στοιχείο ι) στην ενότητα 4.3.6.1· άρθρο 11 παράγραφος 2 στην ενότητα 4.8.3· άρθρο 23 παράγραφοι 1 και 2 στην ενότητα 4.3· άρθρο 23 παράγραφος 5 στην ενότητα 4.3.2· άρθρο 24 παράγραφος 1 στην ενότητα 4.3.6.1· άρθρο 24 παράγραφος 2 στην ενότητα 4.3.6.2 και άρθρο 24 παράγραφος 3 στην ενότητα 4.3.6.3.

⁽⁹⁷⁾ Οι ως άνω διατάξεις του κανονισμού Δουβλίνο III παρατίθενται στη συνέχεια ως εξής: αιτιολογική σκέψη 13 στην ενότητα 5.1· αιτιολογική σκέψη 16 στην υποσημείωση 383 αιτιολογική σκέψη 24 στην ενότητα 5.5.4· αιτιολογική σκέψη 35 στην υποσημείωση 126· άρθρο 2 στοιχείο ια) και άρθρο 6 στην ενότητα 5.2· άρθρο 8 στην ενότητα 5.3.1 και άρθρο 20 παράγραφος 3 στην ενότητα 5.3.2.

⁽⁹⁸⁾ Το άρθρο 7 του Χάρτη της ΕΕ ορίζει ότι: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του».

⁽⁹⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 26ης Μαρτίου 2019, SM κατά Entry Clearance Officer, UK Visa Section, C-129/18, EU:C:2019:248, σκέψη 67.

⁽¹⁰⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, SM, ό.π. (υποσημείωση 99 ανωτέρω), σκέψη 68. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 13ης Μαρτίου 2019, E κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-635/17, EU:C:2019:192, σκέψη 57.

⁽¹⁰¹⁾ ΔΕΕ, 2018, A και S, ό.π. (υποσημείωση 33 ανωτέρω), σκέψη 58.

⁽¹⁰²⁾ Ό.π., σκέψη 34.

κατά πόσον ένας πρόσφυγας πρέπει να θεωρείται ασυνόδευτος ανήλικος είναι η στιγμή της υποβολής της αίτησης για οικογενειακή επανένωση. Απέρριψε επίσης τον εναλλακτικό ισχυρισμό ότι η βαρύνουσα χρονική στιγμή είναι ο χρόνος δημοσίευσης της απόφασης επί της εν λόγω αίτησης ⁽¹⁰³⁾. Αντίθετα, αποφάνθηκε ότι καθοριστικής σημασίας είναι η ηλικία κατά τον χρόνο εισόδου στο έδαφος του κράτους μέλους και της υποβολής αίτησης χορήγησης ασύλου ⁽¹⁰⁴⁾.

Στην υπόθεση E, η οποία επίσης αφορά την οικογενειακή επανένωση και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, το ΔΕΕ δηλώνει ότι οι αρχές πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη «το χαρακτήρα και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του προσώπου και τη διάρκεια διαμονής του στο κράτος μέλος καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών, πολιτιστικών και κοινωνικών δεσμών με τη χώρα καταγωγής του» ⁽¹⁰⁵⁾. Συνεπώς, εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές κατά την εφαρμογή της οδηγίας για την οικογενειακή επανένωση να λαμβάνουν υπόψη όλες τις συναφείς πτυχές της υπόθεσης. «Ειδικότερα, περιστάσεις όπως η ηλικία των εμπλεκόμενων τέκνων, η κατάστασή τους στη χώρα καταγωγής τους και ο βαθμός εξάρτησής τους από συγγενείς μπορούν να επηρεάσουν την έκταση και το βάθος της απαιτούμενης εξέτασης» ⁽¹⁰⁶⁾.

Κατά την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη, μεταξύ άλλων, τους ακόλουθους παράγοντες: τη δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης, την καλή διαβίωση και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου, ζητήματα ασφάλειας και προστασίας, καθώς και τη γνώμη του ανηλίκου σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά του ⁽¹⁰⁷⁾.

Στην υπόθεση MA, BT και DA, το ΔΕΕ καθιστά σαφές ότι, μολονότι δεν περιλαμβάνεται ρητή μνεία στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού σε διάταξη παράγωγου ενωσιακού δικαίου, το άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη, σε συνδυασμό με το άρθρο 51 παράγραφος 1 αυτού, συνεπάγεται ότι κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της οικείας διάταξης πρέπει να προσδίδεται πρωταρχική σημασία στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ⁽¹⁰⁸⁾.

Γενική παραδοχή στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ είναι ότι είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού η κατάστασή του να θεωρείται αδιαχώριστη από αυτή των γονιών του. Αυτή την έννοια έχει το άρθρο 20 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III ⁽¹⁰⁹⁾.

Το άρθρο 7 του Χάρτη της ΕΕ, στο οποίο αναγνωρίζεται το δικαίωμα στο σεβασμό στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, πρέπει να ερμηνεύεται ως έχον την ίδια έννοια και το ίδιο πεδίο εφαρμογής με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ ⁽¹¹⁰⁾. Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού —το οποίο είναι συναφές σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ— υπαγορεύει τη διατήρηση των δεσμών του παιδιού με την οικογένειά του, «με εξαίρεση περιπτώσεις στις οποίες η οικογένεια αποδεικνύεται ιδιαίτερα ακατάλληλη» ⁽¹¹¹⁾.

Αναφορικά με το άρθρο 9 παράγραφος 1 της ΣΔΠ, το Δικαστήριο έχει επιβεβαιώσει ότι:

⁽¹⁰³⁾ Ό.π., σκέψεις 55, 56, 57, 59 και 60.

⁽¹⁰⁴⁾ Ό.π., σκέψη 64.

⁽¹⁰⁵⁾ ΔΕΕ, 2019, Ε κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, ό.π. (υποσημείωση 100 ανωτέρω), σκέψη 58.

⁽¹⁰⁶⁾ Ό.π., σκέψη 59.

⁽¹⁰⁷⁾ Άρθρο 6 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III, για περισσότερες πληροφορίες βλ. ενότητα 5.2 στην υποσημείωση 365, καθώς και άρθρο 23 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), για περισσότερες πληροφορίες βλ. ενότητα 4.3.

⁽¹⁰⁸⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 6ης Ιουνίου 2013, MA, BT και DA κατά Secretary of State for the Home Department, C-648/11, EU:C:2013:367, σκέψεις 58-59.

⁽¹⁰⁹⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2019, M.A., S.A. και A.Z. κατά International Protection Appeal Tribunal και λουτών, C-661/17, EU:C:2019:53, σκέψεις 89-90.

⁽¹¹⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, SM, ό.π. (υποσημείωση 99 ανωτέρω), σκέψη 65. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διασφάλιση της ενότητας της οικογένειας στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ, βλ. επίσης ενότητα 4.3.4 κατωτέρω.

⁽¹¹¹⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 6ης Ιουλίου 2010, Neulinger και Shuruk κατά Ελβετίας, προσφυγή αριθ. 41615/07, σκέψη 136.

Υπάρχει ευρεία συναίνεση διεθνώς υπέρ της αντίληψης ότι το παιδί δεν πρέπει να χωρίζεται από τους γονείς του παρά τη θέλησή του, εκτός εάν οι υποκείμενες σε δικαστικό έλεγχο αρμόδιες αρχές κρίνουν ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και τις ισχύουσες διαδικασίες, ο χωρισμός είναι αναγκαίος και προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ⁽¹¹²⁾.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει επίσης ότι «υπάρχει ευρεία συναίνεση, μεταξύ άλλων και στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, υπέρ της αντίληψης ότι σε κάθε απόφαση που αφορά τα παιδιά το συμφέρον τους είναι πρωταρχικής σημασίας» ⁽¹¹³⁾.

Η UNHCR αναφέρει ότι, ανάλογα με τη σημασία της απόφασης για το παιδί, πρέπει να παρέχονται διαφορετικές διαδικαστικές εγγυήσεις ώστε να προσδιορίζεται ποια από τις διαθέσιμες επιλογές είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ⁽¹¹⁴⁾. Οι κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR για την αξιολόγηση και τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού του 2018 μπορεί να έχουν ιδιαίτερη σημασία όταν εξετάζεται το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού σε κάθε μέτρο που σχετίζεται με ανήλικους αιτούντες άσυλο, αλλά και κάθε άλλο παιδί για το οποίο μεριμνά η UNHCR ⁽¹¹⁵⁾.

Με βάση αυτές τις προσεγγίσεις η Επιτροπή ΣΔΠ επισημαίνει ότι:

Ο καθορισμός του μείζονος συμφέροντος του παιδιού απαιτεί σαφή και ολοκληρωμένη αξιολόγηση της ταυτότητας του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων της εθνικότητάς του, της ανατροφής του, του εθνοτικού, πολιτισμικού και γλωσσικού του υπόβαθρου, της ιδιαίτερα ευάλωτης κατάστασής του και των αναγκών προστασίας του. Κατά συνέπεια, η δυνατότητα πρόσβασης του παιδιού στην επικράτεια του κράτους αποτελεί προϋπόθεση για την αρχική διαδικασία της αξιολόγησης. Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να πραγματοποιείται σε περιβάλλον φιλικό και ασφαλές από εξειδικευμένους επαγγελματίες που έχουν εκπαιδευθεί σε τεχνικές συνεντεύξεων με ευαισθησία ως προς την ηλικία και το φύλο ⁽¹¹⁶⁾.

⁽¹¹²⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2019, *Strand Lobben και λοιποί κατά Νορβηγίας*, προσφυγή αριθ. 37283/13, σκέψη 207, με παραπομπή στο άρθρο 9 παράγραφος 1 της ΣΔΠ.

⁽¹¹³⁾ Ο.π., σκέψη 204.

⁽¹¹⁴⁾ UNHCR, *Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child*, Νοέμβριος 2018, σ. 97. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, *Mohammed Bilali κατά Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-720/17, EU:C:2019:448, σκέψη 57.

⁽¹¹⁵⁾ UNHCR, *Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child*, 2018, ό.π. (υποσημείωση 114 ανωτέρω).

⁽¹¹⁶⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), σκέψη 20.

Μέρος 3. Αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Η αναγνώριση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και των αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων σύμφωνα με την ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αποτελεί προαπαιτούμενο προκειμένου τα κράτη μέλη να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους έναντι των εν λόγω αιτούντων βάσει των αντίστοιχων οδηγιών. Η αναγνώριση είναι το πρώτο βήμα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εν λόγω αιτούντες λαμβάνουν την κατάλληλη υποστήριξη ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες τους και να «δημιουργούνται οι συνθήκες που είναι αναγκαίες για την πραγματική πρόσβασή τους στις διαδικασίες και για την επίκληση των στοιχείων που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας» ⁽¹¹⁷⁾.

Οι αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής μπορεί να χρήζουν ή να μην χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων και αντιστρόφως. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη οφείλουν να αξιολογούν τον αιτούντα σύμφωνα με έκαστη οδηγία και να εφαρμόζουν τις διακριτές πλην όμως συναφείς διατάξεις τόσο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) όσο και της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Για τον λόγο αυτό, το παρόν μέρος ξεκινά με ανάλυση των συναφών διατάξεων κάθε οδηγίας που σχετίζονται με την αναγνώριση και την αξιολόγηση αυτοτελώς. Στη συνέχεια, παραθέτει μια επισκόπηση των σημαντικών δεικτών και στοιχείων για την αναγνώριση στο πλαίσιο αμφότερων των οδηγιών, όπως φαίνεται στον πίνακα 10.

Πίνακας 10: Διάρθρωση του μέρους 3

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
3.1	Αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής (ΟΣΥ αναδιατύπωση)	40
3.2	Αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων (ΟΔΑ αναδιατύπωση)	45
3.3	Ενδείξεις αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων	50
3.4	Αποδεικτικά στοιχεία και αξιολόγηση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων	52

3.1. Αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής (ΟΣΥ αναδιατύπωση)

Η αιτιολογική σκέψη 14 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει τα εξής: «Η υποδοχή προσώπων με ειδικές ανάγκες υποδοχής θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των εθνικών αρχών, ώστε να διασφαλίζεται ότι η υποδοχή τους έχει σχεδιασθεί ειδικά με σκοπό την κάλυψη των ειδικών αναγκών υποδοχής». Στο άρθρο 2 στοιχείο ια) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ο «αιτών με ειδικές ανάγκες υποδοχής» ορίζεται ως «ευάλωτο πρόσωπο», σύμφωνα με το

⁽¹¹⁷⁾ Αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

άρθρο 21, που χρειάζεται ειδικές εγγυήσεις ώστε να απολαύει των δικαιωμάτων και να συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις που προβλέπει η παρούσα οδηγία».

Το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπει:

Άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Κατά τη μεταφορά της παρούσας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τους την ειδική κατάσταση των ευάλωτων προσώπων, όπως οι ανήλικοι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, οι εγκυμονούσες, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα άτομα με σοβαρές ασθένειες, τα άτομα με πνευματικές διαταραχές και τα άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας, όπως γυναίκες θύματα ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων.

Είναι ιδιαίτερα σημαντική η χρήση της λέξης «όπως» στο άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), η οποία σημαίνει ότι στο άρθρο απαριθμούνται ενδεικτικά οι κατηγορίες ευάλωτων προσώπων. Με αυτό το δεδομένο, τα κράτη μέλη μπορεί να κληθούν να λάβουν υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση άλλων ευάλωτων προσώπων, όπως ενδεχομένως αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και/ή ταυτότητας φύλου ⁽¹¹⁸⁾. Επιπλέον, ένας αιτών μπορεί να έχει πολλαπλές και/ή μεταβαλλόμενες ευαλωτότητες.

Στο άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναφέρονται ενδεικτικά οι ανήλικοι και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι ως ευάλωτα πρόσωπα. Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «ανήλικος» είναι ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των 18 ετών. Στο άρθρο 2 στοιχείο ε) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπονται τα εξής:

Άρθρο 2 στοιχείο ε) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

«ασυνόδευτος ανήλικος»: ανήλικος που φτάνει στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για αυτόν σύμφωνα με τον νόμο ή την πρακτική του οικείου κράτους μέλους και εφόσον κανένας ενήλικος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλειά του. Ο ορισμός καλύπτει και τον ανήλικο που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδό του στο έδαφος των κρατών μελών·

Άλλα παραδείγματα κατηγοριών ευάλωτων προσώπων του άρθρου 21 δεν ορίζονται περαιτέρω στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽¹¹⁹⁾.

Κατά το άρθρο 22 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση): «Μόνο ευάλωτα άτομα σύμφωνα με το άρθρο 21 [της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] μπορεί να θεωρούνται ότι έχουν ειδικές ανάγκες υποδοχής και συνεπώς να επωφελούνται της ειδικής στήριξης που παρέχεται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία». Από το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

⁽¹¹⁸⁾ Όσον αφορά τα άτομα ΛΟΑΔΜ, βλ. ΕΔΔΑ, 2016, Ο.Μ. κατά Ουγγαρίας, ό.π. (υποσημείωση 56 ανωτέρω), σκέψη 53. Βλ. ενότητα 3.2 κατωτέρω για ορισμούς του «γενετήσιου προσανατολισμού» και της «ταυτότητας φύλου».

⁽¹¹⁹⁾ Τα αδικήματα που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων ορίζονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου (οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων).

προκύπτει ότι τα κράτη μέλη απαιτείται να αναπτύξουν κατάλληλες μεθόδους για την αναγνώριση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής. Στο άρθρο 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπεται το νομικό πλαίσιο για την αξιολόγηση των ειδικών αναγκών υποδοχής των ευάλωτων προσώπων.

Άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Για την αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 21, τα κράτη μέλη εκτιμούν κατά πόσον ο αιτών είναι αιτών με ειδικές ανάγκες υποδοχής. Τα κράτη μέλη αναφέρουν επίσης τη φύση των αναγκών αυτών.

Η εν λόγω εκτίμηση δρομολογείται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από την άσκηση αίτησης για διεθνή προστασία και μπορεί να εντάσσεται στο πλαίσιο των ισχυουσών εθνικών διαδικασιών. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι εν λόγω ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζονται επίσης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας, εάν καταστούν εμφανείς σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας ασύλου.

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η υποστήριξη που παρέχεται σε αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής σύμφωνα με την παρούσα οδηγία λαμβάνει υπόψη τις ειδικές ανάγκες υποδοχής τους καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου και μεριμνούν για την κατάλληλη παρακολούθηση της κατάστασής τους.

Το άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) επιβάλλει, συνεπώς, στα κράτη μέλη:

- να εκτιμούν και να διαπιστώνουν κατά πόσον ο αιτών είναι αιτών με ειδικές ανάγκες υποδοχής· **και**
- να αναφέρουν τη φύση των αναγκών αυτών.

Σύμφωνα με το άρθρο 21 σε συνδυασμό με το άρθρο 22 παράγραφοι 1 και 3, τα κράτη μέλη οφείλουν να αξιολογούν όλους τους αιτούντες ώστε να διαπιστώνουν κατά πόσον είναι ευάλωτα πρόσωπα με «ειδικές ανάγκες υποδοχής». Οι αιτούντες που αναγνωρίζονται ως έχοντες ειδικές ανάγκες υποδοχής πρέπει να αξιολογούνται ώστε να κρίνεται η φύση των αναγκών τους. Συνεπώς, τα κράτη μέλη οφείλουν να διενεργούν εξατομικευμένη εκτίμηση ⁽¹²⁰⁾.

Η εκτίμηση δρομολογείται «εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από την υποβολή αίτησης για διεθνή προστασία». Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), που διατυπώνει τον ορισμό της αίτησης διεθνούς προστασίας, αίτηση «υποβάλλεται» όταν ένας υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής «ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί ότι αιτείται καθεστώς πρόσφυγα ή καθεστώς επικουρικής προστασίας» υποβάλλει αίτηση προστασίας από κράτος μέλος και «δεν αιτείται ρητώς να του παρασχεθεί άλλη μορφή προστασίας μη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], δυναμένη να ζητηθεί αυτοτελώς». Ως εκ τούτου, η αίτηση «υποβάλλεται» πριν καταχωριστεί και κατατεθεί σύμφωνα με το άρθρο

⁽¹²⁰⁾ Στη Γαλλία, π.χ., σύμφωνα με το άρθρο L744-6 του Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile (CESEDA) (όπως τροποποιήθηκε τελευταία την 1η Ιουνίου 2019), απαιτείται το Office français de l'immigration et de l'intégration (OFII) να διενεργεί αξιολόγηση ευαλωτότητας εντός εύλογου χρονικού διαστήματος και **κατόπιν ατομικής συνέντευξης με τον αιτούντα άσυλο** προκειμένου να διαπιστωθεί αν έχει ιδιαίτερες ανάγκες υποδοχής (επίσημανση των συντακτών). Βλ. επίσης Μάλτα, *Reception of Asylum Seekers Regulations*, 22 Νοεμβρίου 2005, παράγωγο δίκαιο 420.06 (όπως τροποποιήθηκε έως το 2015), κανονισμός 14(1), ο οποίος προβλέπει ότι «λαμβάνεται υπόψη η ιδιαίτερη κατάσταση των ευάλωτων προσώπων [...] που διαπιστώνεται ότι έχουν ειδικές ανάγκες **κατόπιν ατομικής αξιολόγησης της κατάστασής τους**» (επίσημανση των συντακτών).

6 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΔΑ (αναδιτύπωση) ⁽¹²¹⁾. Δεδομένου αυτού, το χρονικό σημείο αναφοράς για την εκτίμηση του «εύλογου χρονικού διαστήματος» είναι ο χρόνος κατά τον οποίον υποβάλλεται η αίτηση και όχι όταν αυτή καταχωρίζεται ή κατατίθεται.

Η έννοια του «εύλογου χρονικού διαστήματος» θα πρέπει να είναι συνάρτηση του σκοπού, όπως αντικατοπτρίζεται στο άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιτύπωση), ο οποίος είναι να διασφαλίζεται ότι η στήριξη που παρέχεται στους αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιτύπωση) λαμβάνει υπόψη τις ειδικές ανάγκες υποδοχής τους «καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου» ⁽¹²²⁾. Στην υπόθεση *Cimade και Gisti*, η οποία αφορούσε την ερμηνεία της ΟΣΥ, το ΔΕΕ αποφάνθηκε:

Εξάλλου, πέρα από την όλη οικονομία και τον σκοπό [της ΟΣΥ] και την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως τις απαιτήσεις του άρθρου 1 του Χάρτη για την υποχρέωση σεβασμού και προάσπισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ο αιτών άσυλο δεν μπορεί [...] να στερείται —έστω και προσωρινά μετά την υποβολή της αίτησης ασύλου και πριν πραγματοποιηθεί η μεταφορά του στο υπεύθυνο κράτος μέλος— της προστασίας με βάση τις ελάχιστες απαιτήσεις που προβλέπονται στην εν λόγω οδηγία ⁽¹²³⁾.

Τα κράτη μέλη διαθέτουν αυξημένη διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τις μεθόδους αξιολόγησης. Στο άρθρο 22 παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της ΟΣΥ (αναδιτύπωση) ορίζεται ότι η εκτίμηση «μπορεί να εντάσσεται στο πλαίσιο των ισχυουσών εθνικών διαδικασιών». Στο άρθρο 22 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιτύπωση) προστίθεται ότι «η εκτίμηση [...] δεν χρειάζεται να λαμβάνει τη μορφή διοικητικής διαδικασίας». Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη μπορεί να αποφασίσουν να θεσπίσουν ειδική εκτίμηση των αναγκών υποδοχής ή να συνδυάσουν την εν λόγω εκτίμηση με την εκτίμηση της ανάγκης για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις (βλ. ενότητα 3.3). Εξάλλου, η εκτίμηση μπορεί να είναι αυτοτελής ή να εντάσσεται στο πλαίσιο υφιστάμενων διαδικασιών ⁽¹²⁴⁾.

Στο άρθρο 24 παράγραφος 4, στο άρθρο 25 παράγραφος 2 και στο άρθρο 29 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιτύπωση) παρατηρείται ότι η εκτίμηση θα πρέπει να γίνεται από άτομα που έχουν λάβει την κατάλληλη κατάρτιση ⁽¹²⁵⁾.

⁽¹²¹⁾ Άρθρο 6 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιτύπωση): «Όταν ένα πρόσωπο υποβάλλει αίτηση διεθνούς προστασίας σε αρχή αρμόδια για την καταχώριση των αιτήσεων αυτών δυνάμει του εθνικού δικαίου, η καταχώριση γίνεται το αργότερο τρεις εργάσιμες ημέρες μετά την υποβολή της αίτησης». «Εάν η αίτηση διεθνούς προστασίας υποβάλλεται σε άλλες αρχές οι οποίες ενδεχομένως λαμβάνουν τέτοιες αιτήσεις αλλά δεν είναι αρμόδιες για την καταχώριση δυνάμει του εθνικού δικαίου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η καταχώριση να γίνεται το αργότερο έξι εργάσιμες ημέρες μετά την υποβολή της αίτησης».

Άρθρο 6 παράγραφος 2: «Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το πρόσωπο το οποίο έχει υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας να έχει πραγματική δυνατότητα να την καταθέσει το ταχύτερο δυνατό».

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποβολή, την καταχώριση και την κατάθεση αίτησης, βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπρώτωσης*, 2018, ενότητα 2.3.

⁽¹²²⁾ Μολοντί δεν είναι νομικά δεσμευτικές, οι κατευθυντήριες οδηγίες της EASO προς τις αρμόδιες αρχές συνιστούν «ο αρχικός εντοπισμός και η αρχική αξιολόγηση να γίνονται κατά την είσοδο στο κέντρο υποδοχής (σε διάστημα 1 έως 3 ημερών)». Ο εντοπισμός και/ή η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνονται κατ' επανάληψη σε μόνιμη βάση ανάλογα με τις αντίστοιχες ειδικές ανάγκες· EASO, *Κατευθυντήριες γραμμές της EASO για τις συνθήκες υποδοχής: πρότυπα διαδικασιών και δείκτες*, 2016, σ. 40. Από την πλευρά της, η Υπατη Αρμοστεία «συνιστά μετ' επιτάσεως αυτές οι (αρχικές) αξιολογήσεις να γίνονται το συντομότερο δυνατόν»· UNHCR, *UNHCR Annotated Comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, Απρίλιος 2015, σ. 51.

⁽¹²³⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2012, *Cimade και Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI)* κατά *Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, C-179/11, EU:C:2012:594, σκέψη 56.

⁽¹²⁴⁾ Στη Γαλλία, π.χ., CESEDA, ό.π. (υποσημείωση 120 ανωτέρω), το άρθρο L744-6 ορίζει ότι το OFII υποχρεούται να προβεί σε εκτίμηση της ευαλωτότητας εντός εύλογου χρονικού διαστήματος και κατόπιν ατομικής συνέντευξης με τον αιτούντα άσυλο προκειμένου να διαπιστωθεί εάν έχει ιδιαίτερες ανάγκες υποδοχής. Συναφείς διατάξεις στο Βέλγιο περιέχονται στον νόμο *Loi sur l'accueil des demandeurs d'asile et de certaines autres catégories d'étrangers* της 12ης Ιανουαρίου 2007, όπως τροποποιήθηκε στις 12 Μαρτίου 2018, άρθρο 22.

⁽¹²⁵⁾ Στο άρθρο 24 παράγραφος 4 ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι «οι απασχολούμενοι με ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να διαθέτουν και να συνεχίζουν να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανηλίκων». Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 2, «οι απασχολούμενοι με θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών πράξεων βίας διαθέτουν και συνεχίζουν να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανηλίκων και δεσμεύονται από τους κανόνες εμπιστευτικότητας που καθορίζονται στο εθνικό δίκαιο, για τις πληροφορίες των οποίων λαμβάνουν γνώση κατά την άσκηση της εργασίας τους». Σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος 1, «τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι οι αρχές και οι λοιποί φορείς που εφαρμόζουν την παρούσα οδηγία έχουν λάβει την απαραίτητη βασική κατάρτιση αναφορικά με τις ανάγκες των αιτούντων, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών». Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, *γενικό σχόλιο αριθ. 6*, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 20: «Η διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να πραγματοποιείται σε περιβάλλον φιλικό και ασφαλές από εξειδικευμένους επαγγελματίες που έχουν εκπαιδευθεί σε τεχνικές συνεντεύξεων με ευαισθησία ως προς την ηλικία και το φύλο».

Στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν προβλέπεται ο τρόπος με τον οποίο αξιολογούνται οι ειδικές ανάγκες υποδοχής, ωστόσο οι μέθοδοι που εφαρμόζονται πρέπει να συνάδουν με τις διατάξεις της οδηγίας και, όπως είναι σαφές από την αιτιολογική σκέψη 35, να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται από τον Χάρτη της ΕΕ ⁽¹²⁶⁾. Όσον αφορά την αξιολόγηση των αναγκών υποδοχής των ανηλίκων, πρώτιστο μέλημα πρέπει να είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη της ΕΕ, καθώς και τη ΣΔΠ και την ΕΣΔΑ ⁽¹²⁷⁾. Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 10 αναφέρεται ότι: «Όσον αφορά τη μεταχείριση των προσώπων που εμπίπτουν στην παρούσα οδηγία, τα κράτη μέλη δεσμεύονται από υποχρεώσεις που υπέχουν από πράξεις διεθνούς δικαίου στις οποίες είναι μέλη».

Ενώ οι μέθοδοι που εφαρμόζονται πρέπει να συνάδουν με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από την ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τον Χάρτη της ΕΕ και τις συναφείς διεθνείς συνθήκες, είναι σαφές ότι πρέπει να είναι ικανές να αναγνωρίζουν τα ευάλωτα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Από το εν λόγω άρθρο προκύπτει ότι τα κράτη μέλη απαιτείται να αναπτύξουν κατάλληλες μεθόδους για την αναγνώριση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής. Αυτό ισχύει ιδίως όσον αφορά πρόσωπα των οποίων οι ανάγκες μπορεί να μην είναι προφανείς ή άμεσα εμφανείς, π.χ. θύματα βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών μορφών βίας, αιτούντες ΛΟΑΔΜ (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, διεμφυλικοί ή μεσοφυλικοί), αιτούντες με αναπηρία και/ή αιτούντες με ειδικές ανάγκες λόγω της ψυχικής τους υγείας. Ως εκ τούτου, η αξιολόγηση ενδέχεται να απαιτήσει κάποιο χρόνο. Αξιολόγηση η οποία είναι σε θέση να εντοπίζει μόνο πρόσωπα με προφανείς ή ορατές ενδείξεις ευαλωτότητας κινδυνεύει να μην εντοπίζει άλλες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽¹²⁸⁾.

Το άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζει επίσης ότι οι ειδικές ανάγκες υποδοχής ενδέχεται να καταστούν εμφανείς σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας ασύλου. Μάλιστα ενδέχεται να καταστούν εμφανείς μόλις κατά την υποβολή μεταγενέστερης αίτησης ή στο στάδιο της δικαστικής προσφυγής. Με τη διάταξη αυτή αναγνωρίζεται ότι για μια σειρά λόγων —όπως τραυματική εμπειρία, ντροπή, έλλειψη εμπιστοσύνης και/ή φόβος— κάποιοι αιτούντες μπορεί να δυσκολεύονται να αποκαλύψουν περιστατικά ή εμπειρίες που θα αποτελούσαν ένδειξη των ειδικών αναγκών υποδοχής που έχουν ⁽¹²⁹⁾. Όταν αυτές οι ειδικές ανάγκες υποδοχής καθίστανται εμφανείς σε μεταγενέστερο στάδιο, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι θα καλύπτονται.

Όταν εντοπίζεται αιτών με ειδικές ανάγκες υποδοχής, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι η υποστήριξη που του παρέχεται λαμβάνει υπόψη τις ειδικές ανάγκες υποδοχής του καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου ⁽¹³⁰⁾. Μερμνούν επίσης

⁽¹²⁶⁾ Αιτιολογική σκέψη 35: «Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και συνάδει με τις αρχές που αναγνωρίζονται, ιδίως, στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία αποβλέπει στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και στην προώθηση της εφαρμογής των άρθρων 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 και 47 του Χάρτη και πρέπει να εφαρμοστεί αναλόγως».

⁽¹²⁷⁾ Βλ. ενότητα 2.4 σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και Επιτροπή ΣΔΠ, γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), ενότητα V στοιχείο α) σχετικά με την αρχική αξιολόγηση και τα μέτρα, παράγραφοι 31 και 32.

⁽¹²⁸⁾ Παρότι δεν είναι νομικά δεσμευτικό για τα κράτη μέλη, βλ. το ερευνητικό άρθρο του Θεματικού Τμήματος Γ της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Πολιτικών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Δικαιώματα των πολιτών και συνταγματικές υποθέσεις, Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, *The Implementation of the Common European Asylum System*, 2016, σ. 87. Η εν λόγω έρευνα συντάχθηκε κατά παραγγελία της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και ανατέθηκε, επιβλέφθηκε και δημοσιεύθηκε από το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων.

⁽¹²⁹⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο [Bundesverwaltungsgericht / Tribunal administratif fédéral / Tribunale amministrativo federale / Tribunal administrativ federal (BVGΕ), Ελβετία], απόφαση της 18ης Ιουλίου 2016, D-6806 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα). Βλ. επίσης ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 6.3 σχετικά με την αποκάλυψη, σ. 174.

⁽¹³⁰⁾ ΔΕΕ, 2012, *Cimade*, ό.π. (υποσημείωση 123 ανωτέρω), σκέψη 56· ΔΕΕ, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2014, *Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers* κατά *Saciri* και λοιπών, C-79/13, ΕΥ:C:2014:103, σκέψη 33.

για την κατάλληλη παρακολούθηση της κατάστασής του [άρθρο 22 παράγραφος 1 τρίτο εδάφιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)]. Στο **Μέρος 4** παρέχονται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από την ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

Στο άρθρο 22 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζεται ότι η εκτίμηση που προβλέπεται στο άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) «ισχύει με την επιφύλαξη της εκτίμησης των αναγκών διεθνούς προστασίας» βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

3.2. Αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων (ΟΔΑ αναδιατύπωση)

Στο άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ο «αιτών που χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων» ορίζεται ως «κάθε αιτών του οποίου η ικανότητα να απολαύει των δικαιωμάτων και να συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία περιορίζεται λόγω ιδιαίτερων περιστάσεων». Στην αιτιολογική σκέψη 29 διευκρινίζεται:

Αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Ορισμένοι αιτούντες ενδέχεται να χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων λόγω, μεταξύ άλλων, ηλικίας, φύλου, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, αναπηρίας, σοβαρής ασθένειας, ψυχικών διαταραχών ή ως συνέπεια βασανισμού, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προσπαθούν να εντοπίζουν ποιοι αιτούντες χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων πριν από τη λήψη απόφασης σε πρώτο βαθμό. Στους εν λόγω αιτούντες θα πρέπει να παρέχεται η κατάλληλη στήριξη, μεταξύ άλλων, αρκετός χρόνος, ούτως ώστε να δημιουργούνται οι συνθήκες που είναι αναγκαίες για την πραγματική πρόσβασή τους στις διαδικασίες και για την επίκληση των στοιχείων που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας.

Οι παράγοντες ή οι συνθήκες που απαριθμούνται στην αιτιολογική σκέψη 29 είναι ενδεικτικοί. Με δεδομένο αυτό, τα κράτη μέλη μπορεί να πρέπει να λάβουν υπόψη άλλες ατομικές περιστάσεις που ενδέχεται να περιορίζουν την ικανότητα του αιτούντος να απολαμβάνει τα δικαιώματα που παρέχει η ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και να συμμορφώνεται προς τις προβλεπόμενες υποχρεώσεις. Εξάλλου, πρέπει να επισημανθεί ότι ο αιτών ενδέχεται να περιορίζεται από πολλαπλές και/ή μεταβαλλόμενες ατομικές περιστάσεις.

Οι ανήλικοι και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι αιτούντες οι οποίοι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, εξαιτίας της ηλικίας τους. Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο ιβ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), «ανήλικος είναι ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των 18 ετών». Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο ιγ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), «ασυνόδευτος ανήλικος» είναι ο ασυνόδευτος ανήλικος όπως ορίζεται στο άρθρο 2 στοιχείο ιβ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το οποίο ορίζει:

Άρθρο 2 στοιχείο ιβ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Ορισμοί

«ασυνόδευτοι ανήλικοι»: οι υπήκοοι τρίτης χώρας ή οι ανιθαγενείς ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών, οι οποίοι καταφθάνουν στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύονται από ενήλικα υπεύθυνο για αυτούς βάσει νόμου ή εθίμου και για όσον χρόνο δεν έχουν τεθεί υπό την ουσιαστική φροντίδα ενός τέτοιου προσώπου· ο όρος καλύπτει επίσης τους ανηλίκους που αφέθηκαν ασυνόδευτοι κατόπιν της εισόδου τους στο έδαφος των κρατών μελών·

Στην υπόθεση A και S, η οποία αφορούσε τον ορισμό του ασυνόδευτου ανήλικου με βάση το αντίστοιχο άρθρο της οδηγίας για την οικογενειακή επανένωση, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το άρθρο 2 στοιχείο στ) της οδηγίας έχει την έννοια ότι:

υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ο οποίος ήταν ηλικίας μικρότερης των δεκαοκτώ ετών κατά την είσοδό του στο έδαφος κράτους μέλους και κατά τον χρόνο καταθέσεως της αιτήσεώς του παροχής ασύλου εντός του κράτους αυτού, πλην όμως, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας παροχής ασύλου, ενηλικιώθηκε [...] πρέπει να θεωρείται «ανήλικος» για τους σκοπούς της εν λόγω διάταξης (¹³¹).

Επισημαίνεται ότι και ένας ηλικιωμένος αιτών ενδέχεται επίσης να χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων λόγω της ηλικίας του (¹³²).

Ορισμοί για άλλες κατηγορίες αιτούντων που ενδέχεται να χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων δεν υπάρχουν στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Ωστόσο, κατευθυντήριες οδηγίες περιλαμβάνονται σε διάφορες έγκυρες πηγές στις οποίες παρατίθενται οι ορισμοί διαφόρων κατηγοριών ευάλωτων προσώπων. Για παράδειγμα, στις αρχές της Γιογκιακάρτα του 2007 παρατίθενται ορισμοί του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου (¹³³). Ο σεξουαλικός προσανατολισμός «θεωρείται ότι αναφέρεται στην ικανότητα του προσώπου να νιώθει εσωτερική συγκινησιακή, συναισθηματική, και σεξουαλική έλξη προς άτομα διαφορετικού, ίδιου φύλου ή περισσότερων του ενός φύλου και να διατηρεί προσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις με αυτά». Η ταυτότητα φύλου θεωρείται ότι αναφέρεται στο βαθύ εσωτερικό και προσωπικό βίωμα κάθε προσώπου ως προς το φύλο του, το οποίο μπορεί, χωρίς να είναι απαραίτητο, να αντιστοιχεί στο φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής αίσθησης του σώματος (η οποία μπορεί να οδηγήσει, κατ' επιλογή του ατόμου, σε αλλαγή της εμφάνισης ή λειτουργίας του σώματος χρησιμοποιώντας ιατρικά, χειρουργικά ή άλλα μέσα) και άλλων εκφράσεων του φύλου, όπως η ένδυση, η ομιλία και οι ιδιαίτεροι τρόποι συμπεριφοράς (¹³⁴).

Το 2017 δημοσιεύθηκαν οι αρχές της Γιογκιακάρτα +10. Το εν λόγω έγγραφο συμπληρώνει —δεν αντικαθιστά— τις αρχικές 29 αρχές της Γιογκιακάρτα. Διατυπώνει πρόσθετες αρχές και υποχρεώσεις των κρατών κατά την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων

(¹³¹) ΔΕΕ, 2018, A και S, ό.π. (υποσημείωση 33 ανωτέρω), σκέψη 64.

(¹³²) Βλ. τις μη δεσμευτικές αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τους ηλικιωμένους, που εγκρίθηκαν με το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 46/91 της 16ης Δεκεμβρίου 1991.

(¹³³) Yogyakarta Principles, 2007, ό.π. (υποσημείωση 71 ανωτέρω), σ. 6. Οι αρχές της Γιογκιακάρτα αναπτύχθηκαν από μια διεθνή ομάδα εμπειρογνομόνων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων το 2007.

(¹³⁴) Ό.π., σ. 6.

δικαιωμάτων όσον αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και αναγνωρίζει τους διακριτούς και οριζόντιους λόγους έκφρασης του φύλου και των χαρακτηριστικών του φύλου. Στο προοίμιο η «έκφραση του φύλου» ορίζεται ως «η παρουσίαση του φύλου κάθε προσώπου μέσω της εξωτερικής εμφάνισης —όπως η ένδυση, το χτένισμα, τα αξεσουάρ και τα καλλυντικά— και των χειρονομιών, της ομιλίας, του τρόπου συμπεριφοράς, του ονόματος και των προσωπικών αναφορών» και σημειώνει ότι «περαιτέρω η έκφραση του φύλου μπορεί να συνάδει ή όχι με την ταυτότητα φύλου του προσώπου». Τα «χαρακτηριστικά του φύλου» ορίζονται ως «τα σωματικά χαρακτηριστικά κάθε προσώπου που σχετίζονται με το φύλο του, όπως γεννητικά όργανα και άλλα χαρακτηριστικά της γενετικής και αναπαραγωγικής ανατομίας, χρωμοσώματα, ορμόνες και δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου που εκδηλώνονται κατά την εφηβεία»⁽¹³⁵⁾.

Όσον αφορά την αναπηρία, σύμφωνα με την CRPD τα άτομα με αναπηρία είναι «άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, νοητικές, πνευματικές ή αισθητηριακές βλάβες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια δύνανται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους»⁽¹³⁶⁾.

Το άρθρο 24 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζει, μεταξύ άλλων, το νομικό πλαίσιο για την αναγνώριση και την αξιολόγηση αιτούντων οι οποίοι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων.

Άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Τα κράτη μέλη εκτιμούν, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος μετά την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας, αν ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων.

Δυνάμει του άρθρου αυτού, τα κράτη μέλη οφείλουν να αξιολογούν όλους τους αιτούντες ώστε να κρίνουν κατά πόσον «χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων». Εφόσον αναγνωριστεί ότι ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, αξιολογείται η φύση των εν λόγω αναγκών ώστε να πληρούται η απαίτηση του άρθρου 24 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) για την παροχή επαρκούς υποστήριξης⁽¹³⁷⁾. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διενεργούν εξατομικευμένη εκτίμηση της ανάγκης για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις.

Όπως αναφέρεται στην ενότητα 3.1, σύμφωνα με τον ορισμό της αίτησης διεθνούς προστασίας του άρθρου 2 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), η αίτηση «υποβάλλεται» μόλις ένα πρόσωπο το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ότι αιτείται καθεστώς πρόσφυγα ή καθεστώς επικουρικής προστασίας υποβάλλει αίτημα ή εκφράζει την επιθυμία να υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση προστασίας από κράτος μέλος. Ως εκ τούτου, η αίτηση υποβάλλεται πριν από την καταχώριση και την κατάθεσή της σύμφωνα με το άρθρο 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)⁽¹³⁸⁾. Με δεδομένο αυτό, το χρονικό σημείο αναφοράς βάσει του οποίου εκτιμάται το «εύλογο χρονικό διάστημα» είναι ο χρόνος υποβολής της αίτησης και όχι ο χρόνος καταχώρισης ή κατάθεσής της. Η αιτιολογική σκέψη 27 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) καθιστά σαφές ότι:

⁽¹³⁵⁾ Yogyakarta Principles plus 10, 2017, ό.π. (υποσημείωση 71 ανωτέρω), σ. 6.

⁽¹³⁶⁾ Άρθρο 1 της CRPD. Όπως αναφέρεται στην ενότητα 2.1 ανωτέρω, στην αιτιολογική σκέψη ε) αναγνωρίζεται ότι η αναπηρία είναι μια εξελισσόμενη έννοια.

⁽¹³⁷⁾ Πλήρες παράθεμα κατωτέρω στην παρούσα ενότητα.

⁽¹³⁸⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποβολή, την καταχώριση και την κατάθεση αίτησης, βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 2.3.

Αιτιολογική σκέψη 27 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Δεδομένου ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών και οι ανιθαγενείς που έχουν εκφράσει την επιθυμία να αιτηθούν διεθνή προστασία είναι αιτούντες διεθνή προστασία, θα πρέπει να τηρούν τις υποχρεώσεις και να απολαύουν των δικαιωμάτων κατά την [οδηγία ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και την οδηγία ΟΣΥ (αναδιατύπωση)]. Προς τούτο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να καταχωρίζουν το γεγονός ότι τα εν λόγω πρόσωπα αποτελούν αιτούντες διεθνή προστασία το ταχύτερο δυνατό [επισημανση των συντακτών].

Η έννοια «εντός εύλογου χρονικού διαστήματος» θα πρέπει να είναι συνάρτηση του σκοπού που διατυπώνεται στην αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), ο οποίος είναι να διασφαλιστεί ότι στους αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων παρέχεται η «κατάλληλη στήριξη [...] ούτως ώστε να δημιουργούνται οι συνθήκες που είναι αναγκαίες για την πραγματική πρόσβασή τους στις διαδικασίες και για την επίκληση των στοιχείων που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησής τους».

Το άρθρο 24 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αφήνει μεγάλη διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη όσον αφορά τις μεθόδους εκτίμησης, η οποία «μπορεί να εντάσσεται στις ισχύουσες εθνικές διαδικασίες και/ή στην εκτίμηση που αναφέρεται στο άρθρο 22 της οδηγίας [ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] και δεν χρειάζεται να λαμβάνει τη μορφή διοικητικής διαδικασίας». Ως εκ τούτου, η εκτίμηση του κατά πόσον ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων μπορεί να εντάσσεται ή να μην εντάσσεται στην εκτίμηση του κατά πόσον έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής.

Στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση) δεν προβλέπονται μέθοδοι εκτίμησης του κατά πόσον ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων. Όπως και με την ΟΣΥ (αναδιατύπωση), πάντως, οι μέθοδοι που εφαρμόζονται πρέπει να τηρούν τις διατάξεις της οδηγίας. Όπως γίνεται σαφές και από την αιτιολογική σκέψη 60, πρέπει να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη της ΕΕ, όπως το δικαίωμα σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας (άρθρο 1) και το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και της οικογενειακής ζωής (άρθρο 7) ⁽¹³⁹⁾. Κατά την εφαρμογή της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) σε ανήλικους «το μείζον συμφέρον του παιδιού, σύμφωνα με [τον Χάρτη της ΕΕ] και τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού, θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχική μέριμνα των κρατών μελών [...]» ⁽¹⁴⁰⁾. Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 15 αναφέρεται ότι: «Όσον αφορά τη μεταχείριση των προσώπων που εμπíπτουν στην παρούσα οδηγία, τα κράτη μέλη δεσμεύονται από υποχρεώσεις που υπέχουν από πράξεις διεθνούς δικαίου στις οποίες είναι μέρη».

Μολονότι διασφαλίζεται ότι οι μέθοδοι συνάδουν με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τον Χάρτη της ΕΕ και τις συναφείς διεθνείς συνθήκες, είναι σαφές ότι οι μέθοδοι που εφαρμόζονται πρέπει να είναι ικανές να εντοπίζουν τους αιτούντες που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Με δεδομένο αυτό, δεν θα πρέπει να περιορίζονται μόνο στον εντοπισμό αιτούντων με προφανείς ή ορατούς περιορισμούς λόγω των ατομικών συνθηκών

⁽¹³⁹⁾ Αιτιολογική σκέψη 60: «Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και συνάδει με τις αρχές που αναγνωρίζονται στον Χάρτη. Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία σκοπεύει να διασφαλίσει τον πλήρη σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και να προωθήσει την εφαρμογή των άρθρων 1, 4, 18, 19, 21, 23, 24 και 47 του Χάρτη και πρέπει να εφαρμοστεί αναλόγως».

⁽¹⁴⁰⁾ ΟΔΑ (αναδιατύπωση), αιτιολογική σκέψη 33. Βλ. επίσης ενότητα 2.4 ανωτέρω· Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 20, παράθεμα στο κείμενο στο τέλος του Μέρους 2.

τους. Τα κράτη μέλη απαιτείται να αναπτύξουν κατάλληλες μεθόδους για τον εντοπισμό αιτούντων οι ατομικές συνθήκες των οποίων ενδέχεται να μην είναι προφανείς ή άμεσα εμφανείς, π.χ. θύματα βασανιστηρίων και άλλων σοβαρών μορφών βίας, αιτούντες ΛΟΑΔΜ ή αιτούντες με ειδικές ανάγκες λόγω της ψυχικής τους υγείας ⁽¹⁴¹⁾.

Το άρθρο 24 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει τα εξής:

Άρθρο 24 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη, αφού εκτιμήσουν ότι οι αιτούντες χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, τους εξασφαλίζουν επαρκή υποστήριξη, ώστε να μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων και να συμμορφούνται προς τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου.

Στο Μέρος 7 και το Μέρος 8 της παρούσας δικαστικής ανάλυσης παρέχονται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από την ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζεται επίσης ότι η ανάγκη του αιτούντος για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις μπορεί να καταστεί εμφανής σε μεταγενέστερο στάδιο. Το άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει τα εξής:

Άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι αντιμετωπίζεται επίσης η ανάγκη για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, εφόσον η ανάγκη αυτή ανακύψει σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου κίνηση της διαδικασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), κάποια κράτη μέλη θέσπισαν σχετικές διατάξεις στην εθνική τους νομοθεσία ⁽¹⁴²⁾. Με τις εν λόγω διατάξεις αναγνωρίζεται ότι για μια σειρά από λόγους —όπως τραυματικές εμπειρίες, ντροπή, έλλειψη αυτογνωσίας ή εμπιστοσύνης και/ή φόβο— κάποιοι αιτούντες μπορεί να δυσκολεύονται να αποκαλύψουν γεγονότα ή εμπειρίες που θα φανέρωναν ότι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων ⁽¹⁴³⁾. Αυτό μπορεί να ισχύει, μεταξύ άλλων, για άτομα ΛΟΑΔΜ, που αρχικά μπορεί να διστάζουν να αποκαλύψουν πολύ προσωπικά ζητήματα, ή θύματα βασανιστηρίων, βιασμού και άλλων μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, τα οποία μπορεί να πάσχουν από διαταραχή μετατραυματικού στρες.

⁽¹⁴¹⁾ Για παραμέτρους που αφορούν ειδικά τις ενδείξεις βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, βλ. ενότητα 7.5.4, ενώ για παραμέτρους που αφορούν ειδικά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου βλ. ενότητα 7.5.5.

⁽¹⁴²⁾ Ενδεικτικά για εθνική νομοθεσία κράτους μέλους βλ. Μάλτα, *Reception of Asylum Seekers Regulations*, 2005, ό.π. (υποσημείωση 120 ανωτέρω). Ο κανονισμός 14 παράγραφος 2 προβλέπει: «Εφόσον η ευαλωτότητα του αιτούντος καθίσταται εμφανής σε μεταγενέστερο στάδιο, παρέχεται αρωγή και υποστήριξη από το συγκεκριμένο χρονικό σημείο και εξής, με βάση επανεκτίμηση της υπόθεσης». Βλ. επίσης Γαλλία, CESEDA, ό.π. (υποσημείωση 120 ανωτέρω), άρθρο L744-6, το οποίο προβλέπει επίσης ότι λαμβάνονται υπόψη ιδιαίτερες ανάγκες που καθίστανται εμφανείς σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας ασύλου.

⁽¹⁴³⁾ Βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 6.3 σχετικά με την αποκάλυψη, σ. 174.

Το ΔΕΕ έχει αναγνωρίσει ότι ο αιτών μπορεί να μη δηλώσει εξαρχής τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ⁽¹⁴⁴⁾.

Σε περίπτωση που ο αιτών αποκαλύπτει, σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, γεγονότα ή εμπειρίες που ενδέχεται να αποτελούν ενδείξεις ότι χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν την παροχή των εν λόγω αναγκαίων εγγυήσεων. Ανάλογα με τις περιστάσεις, η διαδικασία μπορεί να εκκινήσει εκ νέου ή όχι.

Η ανάγκη του αιτούντος για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις μπορεί να καταστεί εμφανής μόνο κατά τη διαδικασία άσκησης ένδικου μέσου ενώπιον δικαστηρίου. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις σε διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίων, βλ. Μέρος 8.

3.3. Ενδείξεις αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Σε διάφορες πηγές παρατίθενται ενδείξεις για την αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων. Στην αιτιολογική σκέψη 31 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζονται τα εξής:

Αιτιολογική σκέψη 31 ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα εθνικά μέτρα σχετικά με την εξακρίβωση και τεκμηρίωση συμπτωμάτων και ενδείξεων βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών πράξεων σωματικής ή ψυχολογικής βίας, περιλαμβανομένων των πράξεων σεξουαλικής βίας, στο πλαίσιο διαδικασιών που υπάγονται στην παρούσα οδηγία μπορούν, μεταξύ άλλων, να βασίζονται στο Εγχειρίδιο για την αποτελεσματική διερεύνηση και τεκμηρίωση των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης).

Επισημαίνεται ότι το προαναφερθέν εγχειρίδιο ⁽¹⁴⁵⁾ έχει συνταχθεί ειδικά για τη διερεύνηση βασανιστηρίων ⁽¹⁴⁶⁾.

Τόσο η EASO όσο και η UNHCR ⁽¹⁴⁷⁾ έχουν αναπτύξει δείκτες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία εξακρίβωσης. Το επιγραμμικό εργαλείο της EASO για την αναγνώριση ατόμων με ειδικές ανάγκες (γνωστό και ως IPSN) ⁽¹⁴⁸⁾ καθορίζει μια σειρά από δείκτες. Κάποιοι από αυτούς παρατίθενται ενδεικτικά στον πίνακα 11. Για εκτενέστερη παρουσίαση των δεικτών, ο αναγνώστης πρέπει να ανατρέξει στο επιγραμμικό εργαλείο.

⁽¹⁴⁴⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 69.

⁽¹⁴⁵⁾ *Istanbul Protocol — Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*, ό.π. (υποσημείωση 68 ανωτέρω). Όπως επισημαίνει η EASO, το πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης έχει «μεγάλη σημασία, παρότι δεν είναι νομικά δεσμευτικό για τα κράτη μέλη». EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, σ. 99· βλ. επίσης σ. 99-101.

⁽¹⁴⁶⁾ Για παραμέτρους που αφορούν ειδικά τις ενδείξεις βασανιστηρίων ή άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, βλ. ενότητα 7.5.4.

⁽¹⁴⁷⁾ UNHCR και International Detention Coalition (IDC), *Vulnerability Screening Tool — Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems*, 2016.

⁽¹⁴⁸⁾ *Εργαλείο της EASO για την αναγνώριση των ατόμων με ειδικές ανάγκες*, 2016.

Πίνακας 11: Δείκτες αναγνώρισης αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων και/ή αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής (ενδεικτικά)

Δείκτης	Σημειώσεις
Ηλικία	Άτομα που ισχυρίζονται ότι είναι κάτω των 18 ετών (ανήλικοι) ή ηλικιωμένοι
Φύλο	Άνδρας, γυναίκα ή μεσοφυλικό άτομο
Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου	ΛΟΑΔΜ ή άτομα με ζητήματα ταυτότητας φύλου
Οικογενειακή κατάσταση	Π.χ., συνουδούμενος ανήλικος, ασυνόδευτος ανήλικος, μονογονεϊκή οικογένεια με ένα ή περισσότερα παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ετών, εξαρτώμενο ενήλικο τέκνο ή χήρος/χήρα
Σωματικές ενδείξεις	<p>Ενδεικτικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ορατά τραύματα • ορατές ενδείξεις ασθένειας • τατουάζ και άλλα σημάδια που υποδηλώνουν ότι ο αιτών υπήρξε κτήμα εκμεταλλευτών • αναπηρίες που περιορίζουν τις λειτουργίες των άκρων κ.λπ. • προβλήματα όρασης, ακοής ή λόγου • νοητική υστέρηση
Ψυχοκοινωνικές ενδείξεις	<p>Π.χ. διαγνωσθείσες διαταραχές, διαταραχές συμπεριφοράς, στάσης και αυτοαντίληψης. Ενδεικτικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • διαγνωσθείσες διαταραχές: <ul style="list-style-type: none"> – διαταραχή μετατραυματικού στρες (ΔΜΣ) – οξεία αγχώδης διαταραχή – κατάθλιψη – ψύχωση – αγχώδης διαταραχή – άλλες διαγνωσθείσες ψυχικές διαταραχές • διαταραχές συμπεριφοράς/στάσης: <ul style="list-style-type: none"> – σύγχυση – αποπροσανατολισμός – αποφυγή ερεθισμάτων σχετικών με την προβαλλόμενη τραυματική εμπειρία – φοβία – αλλαγές διάθεσης (ταχείες ή δραματικές συναισθηματικές μεταβολές) • αυτοαντίληψη: <ul style="list-style-type: none"> – αλλαγή προσωπικότητας – αίσθημα ενοχής – αίσθημα ντροπής – απόγνωση – αίσθημα αναξιοτήτας – αλλοπρόσαλλες ή υπερβολικές πεποιθήσεις σχετικά με τις προσωπικές δυνατότητες – σοβαρός κλονισμός της αυτοεκτίμησης
Ενδείξεις που σχετίζονται με το περιβάλλον	Περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με τη χώρα καταγωγής (π.χ. μήπως ο αιτών προέρχεται από χώρα στην οποία είναι γνωστό ότι γίνονται βασανιστήρια;) και τη μεταχείριση από τρίτους (π.χ. εμπειρία βίας)

Όπως προαναφέρθηκε, ο κατάλογος αυτός είναι ενδεικτικός, όχι εξαντλητικός, ως εκ τούτου θα απαιτείται πάντα εξατομικευμένη εκτίμηση.

3.4. Αποδεικτικά στοιχεία και εκτίμηση των ειδικών αναγκών υποδοχής και/ή της ανάγκης ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Άλλη συναφής έκδοση της ΕΑΣΟ

- ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018.

Η παρούσα ενότητα αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία με τα οποία επαληθεύεται, υποστηρίζεται ή καταρρίπτεται ο ισχυρισμός ότι ο αιτών έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτά θα πρέπει να αξιολογούνται.

Πίνακας 13: Ενδεικτικά συναφή αποδεικτικά στοιχεία για την εκτίμηση των ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων ή αναγκών υποδοχής

Παραδείγματα αποδεικτικών στοιχείων	Παραδείγματα σύνδεσης με την προβαλλόμενη ευαλωτότητα σύμφωνα με το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και την αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)
Προφορικά στοιχεία <ul style="list-style-type: none"> • δηλώσεις του αιτούντος, συγγενούς, μαρτύρων ή πραγματογνωμόνων 	Η δήλωση του αιτούντος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταδείξει ότι είναι ανήλικος, έχει υποστεί βία στο παρελθόν και/ή πάσχει από αναπηρία
Έγγραφα <ul style="list-style-type: none"> • δελτίο ταυτότητας / διαβατήριο • πιστοποιητικό γέννησης • ιατρικές εκθέσεις • εκθέσεις σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας • εκθέσεις σχετικά με τη χώρα καταγωγής 	<p>Το πιστοποιητικό γέννησης και/ή άλλα έγγραφα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να τεκμηριώσουν την ηλικία του αιτούντος, είτε πρόκειται για ανήλικο είτε για ηλικιωμένο</p> <p>Οι ιατρικές εκθέσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιβεβαιώσουν ότι ο αιτών πάσχει από σοβαρή ασθένεια ή αναπηρία ή ότι είναι θύμα βασανιστηρίων</p> <p>Οι εκθέσεις σχετικά με τη χώρα καταγωγής μπορεί να αποτελούν ένδειξη, π.χ., ότι άτομα με συγκεκριμένο προφίλ δεν αποκλείεται να έχουν υποστεί βασανιστήρια ή άλλες σοβαρές μορφές βίας</p>
Οπτικά στοιχεία <ul style="list-style-type: none"> • φωτογραφίες • βίντεο 	Οι φωτογραφίες μπορεί να στηρίξουν τον ισχυρισμό ότι το πρόσωπο έχει υποστεί βία και/ή βασανιστήρια
Τεκμήρια <ul style="list-style-type: none"> • σωματικές ουλές 	Οι σωματικές ουλές μπορεί να τεκμηριώσουν τον ισχυρισμό ότι το πρόσωπο έχει υποστεί βασανιστήρια και/ή βία στο παρελθόν

Σύμφωνα με απόφαση του ΔΕΕ, όλα τα αποδεικτικά στοιχεία θα πρέπει να συλλέγονται με τρόπο που συνάδει «με άλλες συναφείς διατάξεις του ενωσιακού δικαίου και ιδίως με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης, στα οποία περιλαμβάνονται το δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας που προβλέπεται στο άρθρο 1 του Χάρτη, καθώς και το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής που προβλέπεται στο άρθρο 7 του Χάρτη αυτού» ⁽¹⁴⁹⁾.

Ο σεβασμός των εν λόγω θεμελιωδών δικαιωμάτων απαγορεύει, για παράδειγμα, την τέλεση σεξουαλικών πράξεων ή την υποβολή βιντεοσκοπημένων λήψεων ερωτικών

⁽¹⁴⁹⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-473/16, EU:C:2018:36, σκέψη 35.

συνευρέσεων για την τεκμηρίωση αίτησης η οποία στηρίζεται στον γενετήσιο προσανατολισμό⁽¹⁵⁰⁾. Το ΔΕΕ πρόσθεσε ότι «αν θεωρηθεί ότι επιτρέπεται ή κρίνεται παραδεκτή η χρήση τέτοιου είδους αποδείξεων, τούτο θα αποτελέσει κίνητρο και για άλλους αιτούντες και θα ισοδυναμεί, de facto, με εξαναγκασμό των προσώπων αυτών να προσφύγουν στη χρήση τέτοιων αποδεικτικών στοιχείων»⁽¹⁵¹⁾. Αυτό θα ίσχυε εξίσου, τηρουμένων των αναλογιών, για τις αποδείξεις που υποβάλλονται για την εκτίμηση των ειδικών αναγκών υποδοχής και των αναγκών ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων⁽¹⁵²⁾.

Στις ακόλουθες ενότητες εξετάζονται αρχικά τα ιατρικά αποδεικτικά στοιχεία και, κατά δεύτερον, η εκτίμηση της ηλικίας και η αρχή του ευεργετήματος της αμφιβολίας.

3.4.1. Ιατρική γνωμάτευση

Άλλη συναφής έκδοση της ΕΑΣΟ

- ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 4.7.2, «Ιατρικά αποδεικτικά στοιχεία και εμπειρογνώμονες ιατροί» σχετικά με τα κριτήρια αξιολόγησης των ιατρικών αποδεικτικών στοιχείων.

Τα ιατρικά αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων. Για παράδειγμα, μια ιατρική έκθεση μπορεί να τεκμηριώσει το κατά πόσον ο αιτών πάσχει από συγκεκριμένη νόσο, ψυχική ασθένεια ή αναπηρία. Τα ιατρικά αποδεικτικά στοιχεία που παραλαμβάνονται στη διάρκεια της εξέτασης της αίτησης, βάσει του άρθρου 10 παράγραφος 3 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), προκειμένου να τεκμηριώσουν ισχυρισμό βασανιστηρίων ή κακοποίησης στο παρελθόν, ενδέχεται να αποτελούν και ένδειξη ότι ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων και/ή έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής. Όσον αφορά την αξιολόγηση αίτησης χορήγησης διεθνούς προστασίας, στο άρθρο 18 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) θεσπίζονται πρότυπα για τις ιατρικές εξετάσεις σχετικά με ενδείξεις που ενδεχομένως υποδηλώνουν διώξεις ή σοβαρή βλάβη κατά το παρελθόν. Το άρθρο 18 παράγραφος 1 ορίζει τα εξής:

Άρθρο 18 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Όταν η αποφαινόμενη αρχή το θεωρεί σκόπιμο για την αξιολόγηση αίτησης διεθνούς προστασίας [...] τα κράτη μέλη, με την επιφύλαξη της συναίνεσης του αιτούντος, μεριμνούν για την ιατρική εξέταση του αιτούντος όσον αφορά ενδείξεις που ενδεχομένως υποδηλώνουν διώξεις ή σοβαρή βλάβη που υπέστη κατά το παρελθόν. Εναλλακτικά, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι ο αιτών μεριμνά για την εν λόγω ιατρική εξέταση⁽¹⁵³⁾.

⁽¹⁵⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 65.

⁽¹⁵¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 66.

⁽¹⁵²⁾ Για παραμέτρους που αφορούν ειδικά τις ενδείξεις βασανιστηρίων ή άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, βλ. ενότητα 7.5.4.

⁽¹⁵³⁾ Εν προκειμένω, βλ. για παράδειγμα Τσεχική Δημοκρατία, Νόμος περί ασύλου (Νόμος αριθ. 325/1999 Συλλ. περί ασύλου της 11ης Νοεμβρίου 1999, όπως τροποποιήθηκε το 2015), τμήμα 10 παράγραφος 5, βάσει του οποίου η διοικητική αρχή (Υπουργείο Εσωτερικών) υποχρεούται «να ενημερώνει τον αιτούντα διεθνή προστασία σχετικά με τη δυνατότητα να μεριμνήσει για ιατρική εξέταση για τον εντοπισμό ενδείξεων διώξης ή σοβαρής βλάβης».

Στην υπόθεση F κατά *Bevándorlási és Hivatal*, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι οι διαδικασίες για την έκδοση γνωμάτευσης σχετικά με τον δηλωθέντα σεξουαλικό προσανατολισμό πρέπει να συνάδουν με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη ⁽¹⁵⁴⁾. Κατ' αναλογία αυτό ισχύει και για την αξιολόγηση των ειδικών αναγκών. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η διενέργεια και η συνεκτίμηση γνωμάτευσης ψυχολόγου βασισμένης σε προβολικά τεστ προσωπικότητας με σκοπό να δώσει μια εικόνα για τον σεξουαλικό προσανατολισμό του αιτούντος «συνιστά επέμβαση στο δικαίωμα του προσώπου αυτού στον σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής» και αντίκειται στο άρθρο 7 του Χάρτη ⁽¹⁵⁵⁾.

Η γενική εισαγγελέας Sharpston του ΔΕΕ στις προτάσεις της για την υπόθεση A, B και C κατά *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* αναφέρει ότι «δεν υπάρχει αναγνωρισμένη ιατρική εξέταση που μπορεί να εφαρμοστεί για την εξακρίβωση του γενετήσιου προσανατολισμού ενός προσώπου» ⁽¹⁵⁶⁾.

3.4.2. Υπολογισμός της ηλικίας

Άλλες συναφείς εκδόσεις της ΕΑΣΟ

- ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 5.2.2, «Εκτίμηση της ηλικίας».
- ΕΑΣΟ, *Πρακτικός οδηγός της ΕΑΣΟ σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας*, 2η έκδοση, 2018, σ. 17.
- ΕΑΣΟ, *Σχετικά με τις πρακτικές εκτίμησης της ανηλικότητας στην Ευρώπη*, 2013.

Ο υπολογισμός της ηλικίας είναι η διαδικασία με την οποία οι αρχές επιδιώκουν να εξακριβώσουν τη χρονολογική ηλικία ή το ηλικιακό φάσμα του προσώπου και να προσδιορίσουν κατά πόσον είναι ανήλικος ή ενήλικος ⁽¹⁵⁷⁾. Διαδικασία υπολογισμού της ηλικίας θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνον εφόσον το κράτος μέλος διατηρεί αμφιβολίες σχετικά με την (προβαλλόμενη) ηλικία του αιτούντος ή όταν η ηλικία του είναι άγνωστη και πρέπει να κριθεί κατά πόσον πρόκειται για ανήλικο ή για ενήλικο. Το ζήτημα ανακύπτει συνήθως στην περίπτωση ασυνόδευτων ανηλίκων και η απόφαση έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παρέχουν ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις και ειδικές συνθήκες υποδοχής στους ανηλικούς, ιδίως στους ασυνόδευτους ανηλικούς.

Το άρθρο 25 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) σχετικά με τις εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανηλικούς ορίζει στην παράγραφο 5 τους κανόνες για τη χρήση ιατρικών εξετάσεων για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων. Το άρθρο 25 παράγραφος 5 πρέπει να εφαρμόζεται με πλήρη σεβασμό στην ανθρωπίνη αξιοπρέπεια σύμφωνα με το άρθρο 1

⁽¹⁵⁴⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά *Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 46.

⁽¹⁵⁵⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά *Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 54.

⁽¹⁵⁶⁾ ΔΕΕ, προτάσεις της γενικής εισαγγελέας Sharpston, 2014, A, B και C, ό.π. (υποσημείωση 71 ανωτέρω), παράγραφοι 60-61. Βλ. επίσης ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, A, B και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω). Είναι σημαντικό ότι η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την ΟΕΑΑ του 2004 και την ΟΔΑ του 2005, ενώ τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τις μεθόδους αξιολόγησης των δηλώσεων και των αποδεικτικών στοιχείων σε εκάστη των υποθέσεων. Εν προκειμένω, το ΔΕΕ περιορίστηκε σε συγκεκριμένα ζητήματα, όπως το κατά πόσον είναι παραδεκτό στο πλαίσιο των συναφών οδηγιών της ΕΕ οι αρχές να υποβάλουν ερωτήσεις βάσει στερεοτύπων για τους ομοφυλόφιλους ή να εξετάζουν ενδελεχώς τις σεξουαλικές πρακτικές του αιτούντος. Βλ. επίσης UNHCR, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία των προσφύγων αριθ. 9 για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που στηρίζονται στο σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή στην ταυτότητα του γένους (φύλου) στο πλαίσιο του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων* (23 Οκτωβρίου 2012) UN Doc HCR/GIP/12/09, παράγραφος 65.

⁽¹⁵⁷⁾ ΕΑΣΟ, *Πρακτικός οδηγός της ΕΑΣΟ σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας*, 2η έκδοση, 2018, σ. 17.

του Χάρτη της ΕΕ, στο δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου (άρθρο 3 του Χάρτη της ΕΕ) και στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8 του Χάρτη της ΕΕ), ενώ πρώτιστο μέλημα πρέπει να είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού [άρθρο 24 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ και άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]. Σύμφωνα με το άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη της ΕΕ, κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη της ΕΕ υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας ⁽¹⁵⁸⁾.

Άρθρο 25 παράγραφος 5 πρώτο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων στο πλαίσιο της εξέτασης αιτήσεως διεθνούς προστασίας όταν, μετά τις γενικές δηλώσεις ή άλλες συναφείς ενδείξεις, τα κράτη μέλη έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος. Εάν, αργότερα, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος, θεωρούν ότι ο αιτών είναι ανήλικος.

Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), το πρώτο βήμα στη διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας είναι η αξιολόγηση των γενικών δηλώσεων ή άλλων συναφών ενδείξεων, περιλαμβανομένων εγγράφων —όπως διαβατήρια, έγγραφα ταυτοποίησης διαφόρων ειδών ή πιστοποιητικά γεννήσεως— και στοιχείων από άλλες πηγές όπως δηλώσεις άλλων συγγενών που βρίσκονται στο κράτος μέλος ⁽¹⁵⁹⁾. Εν προκειμένω επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με το γενικό σχόλιο αριθ. 6 της Επιτροπής ΣΔΠ, οι διαδικασίες υπολογισμού της ηλικίας «δεν θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη μόνο τη σωματική εμφάνιση του ατόμου, αλλά και την ψυχολογική ωριμότητά του» ⁽¹⁶⁰⁾. Ο μόνος πιθανός σκοπός τυχόν οπτικής επιθεώρησης πρέπει να είναι να διαπιστωθούν προφανείς περιπτώσεις στην οποίες το αποτέλεσμα (ενήλικος ή ανήλικος) είναι πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας ⁽¹⁶¹⁾. Αν εφαρμόζεται οποιαδήποτε δοκιμασία η οποία αφορά την εμφάνιση και τη συμπεριφορά του αιτούντος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη «πόσο αναξιόπιστος είναι ο προσδιορισμός της ηλικίας [στη βάση αυτή] και, κατά συνέπεια, πόσο μεγάλο είναι το περιθώριο σφάλματος» ⁽¹⁶²⁾.

Μόνον εφόσον η αρμόδια αρχή εξακολουθεί να διατηρεί αμφιβολίες σχετικά με την ανηλικότητα του αιτούντος, έπειτα από συνεκτίμηση τυχόν μη παρεμβατικών σωματικά μέτρων, **δύνανται** το κράτος μέλος να χρησιμοποιήσει ιατρικές εξετάσεις για τον υπολογισμό της ηλικίας φερόμενου ασυνόδευτου ανήλικου. Δεν προκύπτει καμία νομική υποχρέωση από το ενωσιακό δίκαιο για υπολογισμό της ηλικίας του αιτούντος μέσω ιατρικής εξέτασης,

⁽¹⁵⁸⁾ Άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη της ΕΕ: «Κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από το νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων».

⁽¹⁵⁹⁾ Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 31 Μαΐου 2019, Α.Ι. κατά Ισπανίας, ανακοίνωση αριθ. 16/2107, CRC/C/81/D/16/2017, παράγραφος 12.10 και Επιτροπή ΣΔΠ, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 31 Μαΐου 2019, J.A.B. κατά Ισπανίας, ανακοίνωση αριθ. 22/2017, CRC/C/81/D/22/2017, παράγραφοι 13.9 και 13.10.

⁽¹⁶⁰⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, δ.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), σκέψη 31 στοιχείο α). Βλ. επίσης UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 8: Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1(Α)2 και 1(ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 22 Δεκεμβρίου 2009, HCR/GIP/09/08, παράγραφος 75: «Η διαδικασία για τον καθορισμό της ηλικίας [...] και πρέπει να εντάσσεται σε πλαίσιο ολοκληρωμένης αξιολόγησης όπου συνεκτιμώνται τόσο η εμφάνιση όσο και η ψυχολογική ωριμότητα του ενδιαφερόμενου».

⁽¹⁶¹⁾ Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βαυαρίας (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof, Germany), απόφαση της 5ης Απριλίου 2017, 12 BV 17.185.

⁽¹⁶²⁾ Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο (Court of Appeal), απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, BF (Ερυθραία) κατά Secretary of State for the Home Department, [2019] EWCA Civ 872, σκέψη 65.

αφού το άρθρο 25 παράγραφος 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) απλώς επιτρέπει τις ιατρικές εξετάσεις («δύναται») αλλά δεν απαιτεί τη διενέργειά τους ⁽¹⁶³⁾.

Η δυσκολία εκτίμησης της χρονολογικής ηλικίας επιτείνεται από το γεγονός ότι, όπως γίνεται ευρέως δεκτό, δεν υπάρχει ούτε μία και μόνη μέθοδος ούτε ένας συγκεκριμένος συνδυασμός μεθόδων για τον επιστημονικό καθορισμό της ακριβούς ηλικίας ενός ατόμου ⁽¹⁶⁴⁾. Η πρακτική των κρατών μελών ποικίλλει όσον αφορά τα έγγραφα και άλλα είδη στοιχείων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της ηλικίας. Η γαλλική νομοθεσία, για παράδειγμα, προβλέπει ότι ο υπολογισμός πρέπει να γίνεται με διεπιστημονική προσέγγιση ⁽¹⁶⁵⁾. Ομοίως, η Ιταλία ψήφισε τον νόμο 47/2017 σχετικά με ειδικές διατάξεις για την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών τον Απρίλιο του 2017. Στο εν λόγω νομικό πλαίσιο διευκρινίζεται ότι, κατά κανόνα, ο υπολογισμός της ηλικίας πρέπει να διεξάγεται σε κατάλληλες συνθήκες στη βάση διεπιστημονικής προσέγγισης από επαγγελματίες οι οποίοι διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα και, όπου δει, παρουσία πολιτισμικού διαμεσολαβητή, με εφαρμογή των λιγότερο δυνατόν παρεμβατικών μεθόδων και με σεβασμό της τεκμαιρόμενης ηλικίας, φύλου, σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας του προσώπου ⁽¹⁶⁶⁾. Ως προς τις κρατικές πρακτικές, ενδεικτικά, το Περιφερειακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ έκανε δεκτή προσφυγή κατά απόφασης σχετικά με εκτίμηση της ηλικίας για τον λόγο ότι η εξέταση δεν είχε διενεργηθεί από ειδικούς ⁽¹⁶⁷⁾.

Δεδομένου ότι η ηλικία δεν υπολογίζεται με τον ίδιο τρόπο ούτε έχει την ίδια σημασία σε κάθε πολιτισμό ή σε κάθε χώρα ανά την υφήλιο, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή όταν προβαίνει κανείς σε αρνητικές κρίσεις περί αξιοπιστίας. Πριν τη διεξαγωγή διαδικασίας υπολογισμού της ηλικίας, είναι σημαντικό να έχει οριστεί εκπρόσωπος ο οποίος θα παρέχει συμβουλές στο πρόσωπο που ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικο ⁽¹⁶⁸⁾.

Όπου χρησιμοποιούνται ιατρικές εξετάσεις, ισχύουν τα πρότυπα που ορίζονται στο άρθρο 25 παράγραφος 5 δεύτερο εδάφιο και εξής της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Άρθρο 25 παράγραφος 5 δεύτερο εδάφιο και εξής της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους

Οποιαδήποτε ιατρική εξέταση πραγματοποιείται με πλήρη σεβασμό της αξιοπρέπειας του αιτούντος, διενεργείται με την επιλογή των λιγότερο παρεμβατικών εξετάσεων και διενεργείται από κατάλληλα εκπαιδευμένους επαγγελματίες του τομέα της υγείας, ώστε να επιτυγχάνεται όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστο αποτέλεσμα.

⁽¹⁶³⁾ Βλ. επίσης Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF), *Age Assessment: A technical note*, Ιανουάριος 2013· UNHCR, «UNHCR observations on the use of age assessments in the identification of separated or unaccompanied children seeking asylum» στην υπόθεση αριθ. CIK-1938/2014, Ανώτατο Δικαστήριο της Λιθουανίας, 1η Ιουνίου 2015· UNHCR, «Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in the case of M.S. v Slovakia and Ukraine (appl.no 17189/11) before the European Court of Human Rights», 1η Ιουνίου 2016.

⁽¹⁶⁴⁾ EASO, *Σχετικά με τις πρακτικές εκτίμησης της ανηλικότητας στην Ευρώπη*, 2013, σ. 24-44.

⁽¹⁶⁵⁾ Γαλλία, Loi no 2016-297 du 14 mars 2016 relative à la protection de l'enfant· Γαλλία, Décret no 2016-840 du 24 juin 2016 ... relatif à l'accueil et aux conditions d'évaluation de la situation des mineurs privés temporairement ou définitivement de la protection de leur famille.

⁽¹⁶⁶⁾ Ιταλία, Disposizioni in materia di misura di protezione dei minori stranieri non accompagnati, 6 Μαΐου 2017. Επιτροπή ΣΔΠ, 2019, A.L. κατά Ισπανίας, ό.π. (υποσημείωση 159 ανωτέρω), παράγραφος 12.4.

⁽¹⁶⁷⁾ Περιφερειακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2016, 16/13578.

⁽¹⁶⁸⁾ Βλ. άρθρο 25 παράγραφος 1 και άρθρο 25 παράγραφος 5 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), καθώς και Επιτροπή ΣΔΠ, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 27 Σεπτεμβρίου 2018, N.B.F. κατά Ισπανίας, ανακοίνωση αριθ. 11/2017, CRC/C/79/D/11/2017, παράγραφος 12.8· Επιτροπή ΣΔΠ, 2019, A.L. κατά Ισπανίας, ό.π. (υποσημείωση 159 ανωτέρω), παράγραφος 12.8· Επιτροπή ΣΔΠ, 2019, J.A.B. κατά Ισπανίας, ό.π. (υποσημείωση 159 ανωτέρω), παράγραφος 13.7 και Επιτροπή ΣΔΠ, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 18 Σεπτεμβρίου 2019, R.K. κατά Ισπανίας, ανακοίνωση αριθ. 27/2017, CRC/C/82/D/27/2017, παράγραφος 9.8.

Όταν χρησιμοποιούνται ιατρικές εξετάσεις, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:

α) οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να ενημερώνονται, πριν από την εξέταση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας, και σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή τεκμαίρεται ευλόγως ότι κατανοούν, σχετικά με τη δυνατότητα προσδιορισμού της ηλικίας με ιατρική εξέταση· πρόκειται μεταξύ άλλων για πληροφορίες σχετικά με τη μέθοδο εξέτασης και τον ενδεχόμενο αντίκτυπο των αποτελεσμάτων της ιατρικής εξέτασης στην εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, καθώς και ως προς τον αντίκτυπο της άρνησης του ασυνόδευτου ανήλικου να υποβληθεί στην ιατρική εξέταση·

β) οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και/ή οι εκπρόσωποί τους να συναινούν στη διενέργεια ιατρικής εξέτασης για τον προσδιορισμό της ηλικίας των συγκεκριμένων ανηλίκων· και

γ) η απόφαση απόρριψης αίτησης διεθνούς προστασίας ασυνόδευτου ανήλικου που αρνήθηκε να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση να μη βασίζεται μόνο στην άρνηση αυτή.

Το γεγονός ότι ένας ασυνόδευτος ανήλικος έχει αρνηθεί να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση δεν εμποδίζει την αποφαινόμενη αρχή να λαμβάνει απόφαση επί της αιτήσεως διεθνούς προστασίας.

Όσον αφορά τα είδη ιατρικών εξετάσεων που μπορούν να χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση της ηλικίας, ο μόνος κανόνας που απορρέει από την ΟΔΑ (αναδιατύπωση) βάσει της αρχής της αναλογικότητας είναι η εξέταση να παρέχει, στο μέτρο του δυνατού, αξιόπιστο αποτέλεσμα.

Από την εθνική νομολογία προκύπτουν κάποιες κατευθύνσεις. Για παράδειγμα, το γαλλικό Συνταγματικό Συμβούλιο εξέτασε κατά πόσον οι ακτινογραφίες για την εξέταση της οστικής ωρίμανσης σε διαδικασίες εκτίμησης της ηλικίας συνάδουν με το γαλλικό Σύνταγμα. Το Συμβούλιο υποστήριξε τη νομιμότητα των εν λόγω ελέγχων για τον υπολογισμό της ηλικίας παρά τον προσεγγιστικό τους χαρακτήρα (σημειώνοντας ότι αυτού του είδους οι έλεγχοι μπορεί να έχουν σημαντικό περιθώριο σφάλματος), αποφάνθηκε όμως ότι οι αποφάσεις σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας δεν μπορεί να βασίζονται μόνο στους ελέγχους αυτούς⁽¹⁶⁹⁾. Το Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο του Αμβούργου αποφάνθηκε ότι η χρήση ακτινογραφίας δεν αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας εφόσον δεν έχει προκύψει αξιόπιστο συμπέρασμα με καμία άλλη μέθοδο⁽¹⁷⁰⁾. Τα δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου επιλήφθηκαν της χρήσης οδοντικών ακτινογραφιών⁽¹⁷¹⁾. Το Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal) σημείωσε ότι η οδοντική φθορά δεν αποτελεί ένδειξη της χρονολογικής ηλικίας απουσία δεδομένων για έναν πληθυσμό με παρόμοιες διατροφικές και μασητικές συνήθειες με αυτές του υπό εξέταση προσώπου. Παρότι οι οδοντικοί έλεγχοι δεν

⁽¹⁶⁹⁾ Συνταγματικό Συμβούλιο Γαλλίας (Conseil constitutionnel), απόφαση της 21ης Μαρτίου 2019, Décision no 2018-768 QPC du 21 mars 2019. Βλ. επίσης την προγενέστερη απόφαση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Γαλλίας, Πρώτο Πολιτικό Τμήμα (Cour de cassation, première chambre civile), απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2018 αριθ. 18-19.442, στην οποία τονιζόταν ότι οι εν λόγω εξετάσεις έχουν περιθώριο σφάλματος και τα αποτελέσματά τους δεν θα πρέπει να υπερισχύουν κατά τον προσδιορισμό της ηλικίας. Βλ. επίσης Μεταναστευτικό Εφετείο (Σουηδία), απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2014, MIG 2014:1, το οποίο συμπεραίνει ότι ο υπολογισμός της ηλικίας δεν συνιστά παρά ένα μόνο αποδεικτικό στοιχείο και ότι οφείλει να γίνεται σωρευτική εκτίμηση.

⁽¹⁷⁰⁾ Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο του Αμβούργου (Hamburgisches Oberverwaltungsgericht, Γερμανία), απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2011, 4 Bs 9/11.

⁽¹⁷¹⁾ Βλ. για παράδειγμα τρεις αποφάσεις του Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου) (Ηνωμένο Βασίλειο) ως εξής: απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, R [AS (εκπροσωπούμενος από τον Francesco Jeff)] κατά Kent County Council (υπολογισμός ηλικίας- οδοντικές αποδείξεις), [2017] UKUT 446- απόφαση της 29ης Ιουνίου 2017, R (FA) κατά Ealing London Borough Council, JR/12123/2016- απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2016, R (ZM και SK) κατά Croydon London Borough Council (υπολογισμός οδοντικής ηλικίας), [2016] UKUT 559 (IAC).

συνιστούν αξιόπιστο δείκτη για άρρηνες αιτούντες στα τέλη της εφηβείας, η ανάλυση της οδοντικής ωρίμανσης μπορεί να φανεί χρήσιμη στη διαδικασία εκτίμησης της χρονολογικής ηλικίας. Οι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων, πάντως, θα πρέπει να προσέχουν ώστε να μην οδηγούνται παραπλανούμενοι σε υπερεκτίμηση των στατιστικών στοιχείων, θα πρέπει να αμφισβητούν τις παραδοχές των στατιστικών υπολογισμών και να έχουν επίγνωση των κινδύνων μιας εσφαλμένης απόφασης ⁽¹⁷²⁾.

Στην υπόθεση NBF κατά Ισπανίας, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού κατέκρινε τη χρήση ακτινολογικών μεθόδων βάσει του άτλαντα Greulich και Pyle ⁽¹⁷³⁾ για τον προσδιορισμό της ηλικίας ανήλικου. Δήλωσε ότι:

η δικογραφία περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων τα οποία φανερώνουν ότι η συγκεκριμένη μέθοδος στερείται ακρίβειας και έχει μεγάλα περιθώρια σφάλματος, ως εκ τούτου δεν είναι σκόπιμο να χρησιμοποιείται ως η μόνη μέθοδος προσδιορισμού της χρονολογικής ηλικίας ενός νέου που ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος ⁽¹⁷⁴⁾.

Κατόπιν αιτήματος της νορβηγικής Διεύθυνσης Μετανάστευσης, μια ερευνητική ομάδα στον τομέα της εκτίμησης της ηλικίας από το Τμήμα Ιατροδικαστικής του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου του Όσλο ανέπτυξε το εργαλείο BioAlder. Παρότι και αυτό βασίζεται σε ακτινογραφίες του χεριού και της οδοντοστοιχίας, επικαιροποιεί το έργο των Greulich και Pyle εφαρμόζοντας ένα μαθηματικό μοντέλο για την πρόβλεψη του πιθανού εύρους της χρονολογικής ηλικίας βασιζόμενο σε συλλογή επιστημονικών μελετών ⁽¹⁷⁵⁾. Το BioAlder, πάντως, δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως η μόνη μέθοδος για τον προσδιορισμό της χρονολογικής ηλικίας αιτούντος ο οποίος ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος.

Το άρθρο 25 παράγραφος 5 πρώτο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι, εάν μετά τη διενέργεια ιατρικών εξετάσεων, «τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία του αιτούντος, θεωρούν ότι ο αιτών είναι ανήλικος».

Υπάρχει εθνική νομολογία σχετικά με την εφαρμογή του ευεργετήματος της αμφιβολίας ⁽¹⁷⁶⁾, ωστόσο δεν υπάρχει σαφής καθοδήγηση σχετικά με το μέτρο απόδειξης ⁽¹⁷⁷⁾. Παρά ταύτα, το ευεργέτημα της αμφιβολίας θα πρέπει να εφαρμόζεται στον ευρύτερο δυνατό βαθμό σε περιπτώσεις προσώπων που ισχυρίζονται ότι είναι ασυνόδευτοι

⁽¹⁷²⁾ Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου), 2016, R (ZM και SK) κατά Croydon London Borough Council, ό.π. (υποσημείωση 171 ανωτέρω). Βλ. επίσης Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου), 2017, R (AS) κατά Kent County Council (υπολογισμός ηλικίας, οδοντικές αποδείξεις), ό.π. (υποσημείωση 171 ανωτέρω), η οποία κρίνει εξαιρετικά αμφιλεγόμενη τη χρησιμότητα του οδοντικού ελέγχου για τον υπολογισμό της ηλικίας.

⁽¹⁷³⁾ W.W. Greulich και S. Idell Pyle, *Radiographic atlas of skeletal development of the hand and wrist*, 2η έκδοση, Stanford University Press, 1959.

⁽¹⁷⁴⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, 2018, N.B.F. κατά Ισπανίας, ό.π. (υποσημείωση 168 ανωτέρω), παράγραφος 12.6. Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, 2019, A.L. κατά Ισπανίας, ό.π. (υποσημείωση 159 ανωτέρω), παράγραφος 12.6, στην οποία επισημαίνεται ομοίως ότι «η δικογραφία περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων τα οποία φανερώνουν ότι η συγκεκριμένη μέθοδος στερείται ακρίβειας και έχει μεγάλα περιθώρια σφάλματος, ως εκ τούτου δεν είναι σκόπιμο να χρησιμοποιείται ως η μόνη μέθοδος προσδιορισμού της χρονολογικής ηλικίας ενός νέου που ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος και προσκομίζει έγγραφα προς τεκμηρίωση του ισχυρισμού του».

⁽¹⁷⁵⁾ Βλ. Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Όσλο, Τμήμα Ιατροδικαστικής, Τομέας Εργαστηριακής Ιατρικής, *Manual — BioAlder: A tool for using biological tests to assess the age of unaccompanied minor asylum-seekers*, έκδοση 1, 19 Ιουνίου 2017.

⁽¹⁷⁶⁾ Βλ. για παράδειγμα Συνταγματικό Συμβούλιο (Γαλλία), 2019, αριθ. 2018-768 QPC, ό.π. (υποσημείωση 169 ανωτέρω)· Διοικητικό Εφετείο της Ντουαί (Γαλλία), απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2017, αριθ. 17DA00024· Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βαυαρίας (Γερμανία) (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 16ης Αυγούστου 2016, 12 CS 16.1550 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)· Ανώτατο Δικαστήριο (Λιθουανία) (Aukščiausiasis Teismas), απόφαση της 13ης Ιουλίου 2015, Q.N. και G.M. κατά της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, πολιτική υπόθεση αριθ. e3K-3-412-690/2015, δικαστική διαδικασία αριθ. 2-68-3-39174-2013-9, η οποία επικυρώνει την απόφαση του Εφετείου, το οποίο αποφάνθηκε μεταξύ άλλων ότι «το συμπέρασμα των εμπειρογνομόνων [όσον αφορά την ηλικία των αιτούντων] καταλείπει αμφιβολίες όσον αφορά την ενηλικιότητά τους· ως εκ τούτου, τεκμαίρεται ότι ήταν ανήλικοι και έπρεπε να τους παρασχεθούν οι σχετικές εγγυήσεις»· Εφετείο (Court of Appeal), Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο, 2019, BF (Ερυθραία) κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π. (υποσημείωση 162 ανωτέρω).

⁽¹⁷⁷⁾ Βλ. για παράδειγμα Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου), απόφαση της 18ης Ιουνίου 2012, Rawofi (υπολογισμός ηλικίας) — μέτρο απόδειξης, [2012] UKUT 00197, σύμφωνα με την οποία εφόσον αμφισβητείται η ηλικία του αιτούντος άσυλο σε διαδικασία άσκησης ένδικου μέσου, το βάρος της απόδειξης φέρει ο προσφεύγων, αλλά το μέτρο της απόδειξης πρέπει να αντικατοπτρίζει όλα τα υπόλοιπα αποδεικτικά στοιχεία της προσφυγής. Ως εκ τούτου, το μέτρο είναι αυτό της σοβαρής πιθανότητας, όχι της στάθμησης των πιθανοτήτων.

ανήλικοι, δεδομένου ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι λιγότερο πιθανό να φέρουν έγγραφα ⁽¹⁷⁸⁾.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR σχετικά με τη διεθνή προστασία σε υποθέσεις ανήλικων αιτούντων άσυλο αναφέρουν επίσης ως κεντρικό στοιχείο το «ευεργέτημα της αμφιβολίας» στις διαδικασίες υπολογισμού της ηλικίας, δηλώνοντας ότι το περιθώριο εκτίμησης που αποτελεί εγγενές στοιχείο των εν λόγω διαδικασιών «πρέπει να εφαρμόζεται κατά τρόπον ώστε, σε περίπτωση αβεβαιότητας, ο αιτών να θεωρείται ανήλικος» ⁽¹⁷⁹⁾.

Επισημαίνεται ότι το άρθρο 13 παράγραφος 2 της οδηγίας του 2011 για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της (οδηγία κατά της εμπορίας ανθρώπων) ορίζει ότι:

σε περίπτωση αβεβαιότητας όσον αφορά την ηλικία του θύματος εμπορίας ανθρώπων και όταν υπάρχουν λόγοι να πιστεύεται ότι πρόκειται περί παιδιού, το εν λόγω πρόσωπο θεωρείται κατά τεκμήριο παιδί και αποκτά άμεση πρόσβαση σε συνδρομή, στήριξη και προστασία [σύμφωνα με την οδηγία] ⁽¹⁸⁰⁾.

Από τη νομολογία προκύπτει ότι, όταν η αρχική απόφαση βασίζεται μόνο στην εμφάνιση και τη συμπεριφορά, οι αρχές θα πρέπει στο μέτρο του δυνατού να λαμβάνουν υπόψη το μεγάλο περιθώριο σφάλματος που αυτό συνεπάγεται και ότι θα πρέπει να παρέχεται σε οποιονδήποτε ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος το ευεργέτημα της αμφιβολίας, εκτός αν ο ισχυρισμός είναι προδήλως ψευδής ⁽¹⁸¹⁾.

⁽¹⁷⁸⁾ EASO, *Πρακτικός οδηγός της EASO σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας*, 2018, σ. 22.

⁽¹⁷⁹⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ό.π. (υποσημείωση 160 ανωτέρω), παράγραφοι 73 και 75.

⁽¹⁸⁰⁾ Οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ό.π. (υποσημείωση 119 ανωτέρω).

⁽¹⁸¹⁾ Court of Appeal (Εφετείο, Ηνωμένο Βασίλειο) (Αγγλία και Ουαλία), 2019, BF (Ερυθραία) κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π. (υποσημείωση 162 ανωτέρω), παράγραφοι 57 (Underhill LJ) και 100 (Baker LJ). Βλ. για παράδειγμα Underhill LJ, σκέψη 57: «Εάν είναι θεμιτό ο υπουργός Εσωτερικών να λαμβάνει αρχική απόφαση μόνο με βάση την εμφάνιση και τη συμπεριφορά, απόκειται σε αυτόν να διασφαλίσει στο μέτρο του δυνατού ότι λαμβάνει πλήρως υπόψη το ευρύ περιθώριο σφάλματος που μπορεί να ενέχει η εν λόγω απόφαση, ούτως ώστε να τίθενται υπό κράτηση μόνο οι νέοι οι οποίοι ισχυρίζονται προδήλως ψευδώς ότι είναι κάτω των 18: με άλλα λόγια, οποιοσδήποτε ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος πρέπει να έχει το ευεργέτημα της αμφιβολίας».

Μέρος 4. Ευάλωτοι αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής

Το παρόν μέρος αφορά τη μεταχείριση των ευάλωτων αιτούντων στο πλαίσιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Την αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής πραγματεύεται η ενότητα 3.1. Παρότι ενδέχεται να είναι συναφείς και άλλες οδηγίες, δεν εξετάζονται εκτενώς στο παρόν μέρος. Κατάλογος άλλων συναφών πράξεων παρατίθεται στο Προσάρτημα Β. Πρωτογενείς πηγές.

Η διάρθρωση του μέρους 4 παρουσιάζεται στον πίνακα 13.

Πίνακας 13: Διάρθρωση του μέρους 4

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
4.1	Εισαγωγή	60
4.2	Συντονισμένη απόκριση και ενημέρωση	63
4.3	Ανήλικοι	65
4.4	Θύματα βασανιστηρίων και βίας	77
4.5	Υλικές συνθήκες υποδοχής και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	79
4.6	Περιορισμός ή ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής και κυρώσεις	86
4.7	Προσφυγές	89
4.8	Κράτηση	91

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Κατευθυντήριες γραμμές για τις συνθήκες υποδοχής: πρότυπα διαδικασιών και δείκτες*, 2016.
- EASO, *Κατευθυντήριες γραμμές για τις συνθήκες υποδοχής ασυνόδευτων παιδιών: επιχειρησιακά πρότυπα και δείκτες*, 2018.
- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ)*, 2020.

4.1. Εισαγωγή

Η αιτιολογική σκέψη 14 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αφορά τα «πρόσωπα με ειδικές ανάγκες υποδοχής»:

Αιτιολογική σκέψη 14 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Η υποδοχή προσώπων με ειδικές ανάγκες υποδοχής θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των εθνικών αρχών, ώστε να διασφαλίζεται ότι η υποδοχή τους έχει σχεδιασθεί ειδικά με σκοπό την κάλυψη των ειδικών αναγκών υποδοχής.

Στο κεφάλαιο IV της οδηγίας προβλέπονται διατάξεις σχετικά με τα ευάλωτα πρόσωπα στα άρθρα 21 έως 25. Στο άρθρο 21 ορίζεται η γενική αρχή ότι τα κράτη μέλη απαιτείται να λαμβάνουν υπόψη τους την «ειδική κατάσταση των ευάλωτων προσώπων»:

Άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Γενική αρχή

Κατά τη μεταφορά της παρούσας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τους την ειδική κατάσταση των ευάλωτων προσώπων, όπως οι ανήλικοι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, οι εγκυμονούσες, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα άτομα με σοβαρές ασθένειες, τα άτομα με πνευματικές διαταραχές και τα άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας, όπως γυναίκες θύματα ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων.

Το άρθρο 22, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 21, αποτελεί τη βάση για τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των ειδικών αναγκών των ευάλωτων προσώπων. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θέμα αυτό, βλ. Μέρος 3. Τα υπόλοιπα άρθρα του κεφαλαίου IV αφορούν τα εξής:

- τους ανηλίκους (άρθρο 23)
- τους ασυνόδευτους ανηλίκους (άρθρο 24)
- τα θύματα βασανιστηρίων και βίας (άρθρο 25).

Επιπλέον, στο κεφάλαιο II όπου διατυπώνονται γενικές διατάξεις για τις συνθήκες υποδοχής και στο κεφάλαιο III σχετικά με τον περιορισμό ή την ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής, περιέχονται επίσης ειδικές διατάξεις σχετικά με ευάλωτα πρόσωπα και αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής. Αφορούν συγκεκριμένα:

- κράτηση ευάλωτων ατόμων και αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής (άρθρο 11)·
- οικογένειες (άρθρο 12)·
- μαθητεία και εκπαίδευση των ανηλίκων (άρθρο 14)·
- υλικές συνθήκες υποδοχής και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (άρθρα 17, 18 και 19)·
- περιορισμό ή ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής (άρθρο 20).

Οι εν λόγω διατάξεις εξετάζονται στις ενότητες που ακολουθούν.

Σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιατύπωση), οι ανάγκες υποδοχής του προσώπου καλύπτονται για όσο διάστημα το πρόσωπο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

Άρθρο 3 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Πεδίο εφαρμογής

Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλους τους υπηκόους τρίτων χωρών και τους ανιθαγενείς που ασκούν αίτηση για παροχή διεθνούς προστασίας στο έδαφος, περιλαμβανομένων των συνόρων, στα χωρικά ύδατα ή στις ζώνες διέλευσης κράτους μέλους, εφόσον τους επιτρέπεται να παραμείνουν στο έδαφος ως αιτούντες, καθώς και στα μέλη της οικογενείας τους, εφόσον καλύπτονται από αυτήν την αίτηση για παροχή διεθνούς προστασίας σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.

Η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 8 και το άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽¹⁸²⁾.

Αιτιολογική σκέψη 8 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Για να εξασφαλισθεί η ίση μεταχείριση των αιτούντων στο σύνολο της Ένωσης, η παρούσα οδηγία θα πρέπει να εφαρμόζεται σε όλα τα στάδια και τους τύπους διαδικασιών που αφορούν τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας, σε όλους τους χώρους και τις εγκαταστάσεις που φιλοξενούν αιτούντες και για όσο διάστημα έχουν τη δυνατότητα παραμονής στο έδαφος των κρατών μελών ως αιτούντες.

Άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Γενικοί κανόνες για τις υλικές συνθήκες υποδοχής και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την παροχή υλικών συνθηκών υποδοχής στους αιτούντες όταν ασκούν αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας.

Όσον αφορά την απαίτηση εξασφάλισης της πρόσβασης των αιτούντων σε συνθήκες υποδοχής «για όσο διάστημα έχουν τη δυνατότητα παραμονής στο έδαφος των κρατών μελών ως αιτούντες», ως προς την ΟΣΥ το ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση *Saciri*:

Πράγματι, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/9 ⁽¹⁸³⁾ προκύπτει ότι οι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν πρόσβαση στις υλικές συνθήκες υποδοχής, είτε αυτές παρέχονται σε είδος είτε υπό μορφή οικονομικού βοηθήματος, όταν αυτοί υποβάλλουν την αίτησή τους ασύλου ⁽¹⁸⁴⁾.

Στην υπόθεση *Haqbin* το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε να παρέχονται υλικές συνθήκες υποδοχής στους αιτούντες όταν αυτοί υποβάλλουν αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας» ⁽¹⁸⁵⁾.

⁽¹⁸²⁾ Βλ. επίσης άρθρο 14 παράγραφος 1 και άρθρο 24 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και ενότητα 4.5 κατωτέρω.

⁽¹⁸³⁾ Το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Βλ. επίσης αιτιολογική σκέψη 8 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

⁽¹⁸⁴⁾ ΔΕΕ, 2014, *Saciri*, ό.π. (υποσημείωση 130 ανωτέρω), σκέψη 34.

⁽¹⁸⁵⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 2019, *Zubair Haqbin* κατά *Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956, σκέψη 33. Βλ. ενότητα 3.1 ανωτέρω για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποβολή αίτησης. Βλ. επίσης EASO, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ)*, 2020, ενότητα 2.

Το ΔΕΕ στην υπόθεση *Cimade* αποφάνθηκε ότι ο αιτών δεν πρέπει να στερείται τα δικαιώματά του «έστω και προσωρινά».

Εξάλλου, η όλη οικονομία και ο σκοπός της οδηγίας 2003/9 καθώς και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως δε οι επιταγές του άρθρου 1 του Χάρτη περί σεβασμού και προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, αντιτίθενται [...] στη μη εξασφάλιση στον αιτούντα άσυλο, έστω και για το διάστημα από την υποβολή της αιτήσεως ασύλου μέχρι τη μεταφορά του στο αρμόδιο κράτος μέλος, της προστασίας που του παρέχουν οι κατ' ελάχιστο όριο συνθήκες υποδοχής που προβλέπει η εν λόγω οδηγία ⁽¹⁸⁶⁾.

Από το άρθρο 20 παράγραφος 1 στοιχείο γ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), το οποίο επιτρέπει τον περιορισμό ή —σε εξαιρετικές και δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις— την ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής εφόσον ο αιτών έχει υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση όπως καθορίζεται στο άρθρο 2 στοιχείο ιζ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), προκύπτει ότι οι μεταγενέστερες αιτήσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Όταν το ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση *Cimade* ⁽¹⁸⁷⁾ ότι το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της ΟΣΥ καλύπτει «όλους τους αιτούντες άσυλο που υπέβαλαν αίτηση ασύλου για πρώτη φορά» «επί της οποίας δεν έχει εκδοθεί ακόμη οριστική απόφαση», το σκεπτικό επικεντρωνόταν στο πλαίσιο του κανονισμού του Δουβλίνου. Η απόφαση επιδίωκε επίσης να διασφαλίσει ότι η υποχρέωση του κράτους μέλους να παρέχει υλικές συνθήκες υποδοχής δεν αίρεται πριν τη μεταφορά του αιτούντος, επομένως πριν αρχίσουν να ισχύουν οι υποχρεώσεις του κράτους μέλους υποδοχής ⁽¹⁸⁸⁾.

4.2. Συντονισμένη απόκριση και ενημέρωση

Η πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τα ευεργετήματα και τις υποχρεώσεις που σχετίζονται με τις συνθήκες υποδοχής έχει ζωτική σημασία για τα ευάλωτα πρόσωπα. Ιδιαίτερη σημασία έχουν εν προκειμένω οι αιτιολογικές σκέψεις 21 και 27 (αναδιατύπωση) παράλληλα με το άρθρο 5.

Αιτιολογικές σκέψεις 21 και 27 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Προκειμένου να διασφαλίζεται η τήρηση των διαδικαστικών εγγυήσεων που συνίστανται στην παροχή της δυνατότητας επικοινωνίας με οργανώσεις ή ομάδες προσώπων που παρέχουν νομική συνδρομή, θα πρέπει να παρέχεται πληροφόρηση για τις εν λόγω οργανώσεις και ομάδες προσώπων.

Θα πρέπει να ενθαρρύνεται ο κατάλληλος συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων αρχών όσον αφορά την υποδοχή των αιτούντων και οι αρμονικές σχέσεις μεταξύ των τοπικών κοινωνιών και των κέντρων φιλοξενίας.

⁽¹⁸⁶⁾ ΔΕΕ, 2012, *Cimade*, ό.π. (υποσημείωση 123 ανωτέρω), σκέψη 56.

⁽¹⁸⁷⁾ Ό.π., σκέψεις 52 και 54.

⁽¹⁸⁸⁾ ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ)*, 2020, μέρος 7.

Άρθρο 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Ενημέρωση

1. Τα κράτη μέλη ενημερώνουν τους αιτούντες εντός εύλογης προθεσμίας η οποία δεν υπερβαίνει τις 15 ημέρες από την υποβολή της αίτησης παροχής διεθνούς προστασίας, τουλάχιστον για τις τυχόν παροχές που προβλέπονται και για τις υποχρεώσεις προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται σε σχέση με τις συνθήκες υποδοχής.

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι αιτούντες ενημερώνονται για τις οργανώσεις ή τις ομάδες προσώπων που παρέχουν ειδική νομική αρωγή και για τις οργανώσεις οι οποίες δύνανται να συνδράμουν ή να ενημερώνουν τους αιτούντες για τις υπάρχουσες συνθήκες υποδοχής τους, περιλαμβανομένης της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η κατά την παράγραφο 1 ενημέρωση παρέχεται γραπτώς και σε γλώσσα την οποία κατανοεί ή ευλόγως εικάζεται ότι κατανοεί ο αιτών. Κατά περίπτωση, η ενημέρωση αυτή μπορεί να παρέχεται και προφορικώς.

Ο όρος «τουλάχιστον» στην πρώτη περίοδο του άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) καταδεικνύει ότι οι πληροφορίες σχετικά με τις παροχές που σχετίζονται με την υποδοχή μπορεί να αφορούν και πρόσθετες παροχές. Αυτό μπορεί να έχει σημασία για αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής, οι οποίοι μπορεί να χρειάζονται πληροφορίες για πολύ συγκεκριμένες υπηρεσίες ή αρωγή, όπως οργανώσεις που παρέχουν υποστήριξη υποδοχής σε ανήλικους, στήριξη σε αιτούντες με αναπηρία, υποστήριξη σε θύματα (π.χ. ξενώνες κακοποιημένων) ή ειδική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και νομική αρωγή ⁽¹⁸⁹⁾.

Το άρθρο 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) θα πρέπει επίσης να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 18 παράγραφος 2 στοιχεία β) και γ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) σχετικά με το δικαίωμα των αιτούντων να έχουν δυνατότητα επικοινωνίας «με συγγενείς, νομικούς συμβούλους ή συνηγόρους, εκπροσώπους της UNHCR και άλλες σχετικές [...] οργανώσεις και φορείς» και το δικαίωμα «των μελών της οικογένειας, των συνηγόρων ή νομικών συμβούλων, των εκπροσώπων της UNHCR και των σχετικών μη κυβερνητικών οργανώσεων [να έχουν πρόσβαση] προκειμένου αντίστοιχα να παρέχουν βοήθεια στους αιτούντες».

Στο άρθρο 5 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), δεύτερη περίοδος, δεν γίνεται διάκριση ανάμεσα σε κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις ή φορείς. Επιπλέον, στο άρθρο 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν προβλέπονται ειδικές απαιτήσεις για την εντολή των οργανώσεων. Απαιτείται, αντίθετα, να πρόκειται για οργανώσεις οι οποίες «**δύνανται να συνδράμουν ή να ενημερώνουν**» ⁽¹⁹⁰⁾.

Στο άρθρο 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζεται ότι τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες υποδοχής ενδέχεται να αντιμετωπίσουν εμπόδια κατά την προσπάθειά τους να ενημερωθούν, π.χ. λόγω ηλικίας, αναλφαβητισμού ή γλωσσικών φραγμών. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) η ενημέρωση παρέχεται «γραπτώς

⁽¹⁸⁹⁾ Βλ. επίσης άρθρο 25 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

⁽¹⁹⁰⁾ Επισήμανση των συντακτών. Βλ. επίσης αιτιολογικές σκέψεις 21 και 27 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), που παρατέθηκαν ανωτέρω, σχετικά με τη συντονισμένη απόκριση των αρχών και την προαγωγή «αρμονικών σχέσεων μεταξύ των τοπικών κοινωνιών και των κέντρων φιλοξενίας».

και σε γλώσσα που κατανοεί ή ευλόγως εικάζεται ότι κατανοεί ο αιτών. Κατά περίπτωση, η ενημέρωση αυτή μπορεί να παρέχεται και προφορικώς»⁽¹⁹¹⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «οι απασχολούμενοι με θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών πράξεων βίας διαθέτουν και συνεχίζουν να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανηλίκων και δεσμεύονται από τους κανόνες εμπιστευτικότητας που καθορίζονται στο εθνικό δίκαιο, για τις πληροφορίες των οποίων λαμβάνουν γνώση κατά την άσκηση της εργασίας τους». Το ίδιο ισχύει και για όσους εργάζονται με ασυνόδευτους ανήλικους [άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)], αλλά και για όσους εργάζονται σε κέντρα φιλοξενίας [άρθρο 18 παράγραφος 7 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)].

4.3. Ανήλικοι

Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «ανήλικος» είναι ο «υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των 18 ετών». Το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζει ρητά τους ανήλικους ως ευάλωτα πρόσωπα, συνεπώς τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη κατάστασή τους κατά την εφαρμογή της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)⁽¹⁹²⁾.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 9, κατά την εφαρμογή της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδιώκουν, μεταξύ άλλων, την επίτευξη πλήρους συμμόρφωσης με την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, σύμφωνα με τον Χάρτη της ΕΕ, τη ΣΔΠ και την ΕΣΔΑ⁽¹⁹³⁾. Σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας οδηγίας σχετικά με τους ανήλικους». Στο άρθρο 23 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) παρατίθενται ενδεικτικά κάποιες παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού:

Άρθρο 23 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Κατά την εκτίμηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη ιδίως τους ακόλουθους παράγοντες:

- α) τις δυνατότητες επανένωσης της οικογένειας·
- β) την ποιότητα ζωής και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη το υπόβαθρο του ανηλίκου·
- γ) ζητήματα ασφάλειας και προστασίας, ιδίως εάν υπάρχει κίνδυνος να καταστεί ο ανήλικος θύμα εμπορίας ανθρώπων·
- δ) τις απόψεις του ανηλίκου ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.

⁽¹⁹¹⁾ Βλ. τηρουμένων των αναλογιών ΕΔΔΑ, απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, J.R. και λουιτοί κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 22696/16, σκέψεις 102, 122, 123· ΕΔΔΑ, απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, Α.Ε.Α. κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 39034/12, σκέψη 71· ΕΔΔΑ, απόφαση της 21ης Μαρτίου 2019, Ο.Σ.Α. και λουιτοί κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 39065/16, σκέψεις 46–58, που αφορά την εξέταση ενός ενημερωτικού φυλλαδίου από το Δικαστήριο, καθώς και την απόφαση ΕΔΔΑ της 3ης Οκτωβρίου 2019, Καακ και λουιτοί κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 34215/16, σχετικά με την ικανότητα κατανόησης του ενημερωτικού φυλλαδίου και των υφιστάμενων δυνατοτήτων προσφυγής στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου.

⁽¹⁹²⁾ Βλ. Μέρος 3 για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αναγνώριση των ανηλίκων και την υποχρέωση εκτίμησης της φύσης των αναγκών υποδοχής τους.

⁽¹⁹³⁾ Η αιτιολογική σκέψη 9 παρατίθεται στην ενότητα 4.3.4. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, βλ. ενότητα 2.4.

Με τον τρόπο αυτό, το άρθρο 23 επιδιώκει να διασφαλίσει τον σεβασμό του άρθρου 24 του Χάρτη της ΕΕ σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού ⁽¹⁹⁴⁾, καθώς και της ΣΔΠ ⁽¹⁹⁵⁾.

Η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) περιέχει ειδικές διατάξεις για τους ανήλικους, οι οποίες εξετάζονται στις ενότητες που ακολουθούν. Πάντως, δεδομένου ότι οι ανήλικοι σύμφωνα με το άρθρο 21 είναι ευάλωτα πρόσωπα, οι διατάξεις που αφορούν τα ευάλωτα πρόσωπα εν γένει εφαρμόζονται επίσης και στους ανήλικους. Εν προκειμένω, βλ. ενότητα 4.5 σχετικά με τις υλικές συνθήκες υποδοχής και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Όσον αφορά τον περιορισμό ή την ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής και τις κυρώσεις σε περίπτωση ανήλικου, βλ. ενότητα 4.6. Για το ζήτημα της κράτησης ανηλίκων και ασυνόδευτων ανηλίκων, βλ. ενότητες 4.8.3 και 4.8.4.

4.3.1. Επαρκές βιοτικό επίπεδο για τους ανήλικους

Στο άρθρο 17 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) θεσπίζεται η γενική απαίτηση ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε «οι υλικές συνθήκες υποδοχής να εξασφαλίζουν στους αιτούντες επαρκές βιοτικό επίπεδο, το οποίο να διασφαλίζει τη συντήρησή τους και να προστατεύει τη σωματική και την ψυχική τους υγεία». Επιπλέον, το άρθρο 17 παράγραφος 2 δεύτερο εδάφιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) απαιτεί από τα κράτη μέλη να «μεριμνούν ώστε να επιτυγχάνεται αυτό το βιοτικό επίπεδο στην ειδική περίπτωση των ευάλωτων προσώπων» ⁽¹⁹⁶⁾. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ευάλωτοι αιτούντες, μη εξαιρουμένων των ανηλίκων, απολαμβάνουν επαρκές βιοτικό επίπεδο λαμβάνοντας υπόψη την ειδική τους περίπτωση.

Ειδικά για τους ανήλικους, το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), δεύτερη περίοδος, απαιτεί επίσης από τα κράτη μέλη να «εξασφαλίζουν στον ανήλικο επίπεδο διαβίωσης κατάλληλο για τη σωματική, πνευματική, διανοητική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του». Κατά την εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 2 στοιχείο β) (που παρατίθεται στην ενότητα 4.3 ανωτέρω), τα κράτη μέλη λαμβάνουν επίσης δεόντως υπόψη «την ποιότητα ζωής και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη το υπόβαθρο του ανηλίκου» ⁽¹⁹⁷⁾.

4.3.2. Στέγαση και ψυχαγωγικές δραστηριότητες

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με τις ρυθμίσεις στέγασης, «τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το ύψιστο (βέλτιστο) συμφέρον του παιδιού, καθώς και τις ιδιαίτερες συνθήκες οποιουδήποτε αιτούντος εξαρτάται από μέλη της οικογένειας ή άλλους στενούς συγγενείς, όπως ανήλικα άγαμα αδέρφια ευρισκόμενα ήδη στο κράτος μέλος». Όσον αφορά το

⁽¹⁹⁴⁾ Το άρθρο 24 του Χάρτη της ΕΕ παρατίθεται στην ενότητα 2.4.

⁽¹⁹⁵⁾ Σύμφωνα με την Επιτροπή ΣΔΠ, *General comment no 14*, ό.π. (υποσημείωση 87 ανωτέρω), η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού «αποσκοπεί στο να διασφαλίσει την πλήρη και ουσιαστική απόλαυση του συνόλου των δικαιωμάτων τα οποία αναγνωρίζει η Σύμβαση και την ολιστική ανάπτυξη του παιδιού» (ενότητα I.A, τέταρτη παράγραφος). Σύμφωνα με την Επιτροπή ΣΔΠ, *General comment no 5 (2003) – General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*, 27 Νοεμβρίου 2003, CRC/GC/2003/5, «Η Επιτροπή προσδοκά από τα κράτη να ερμηνεύσουν την “ανάπτυξη” ως μια ολιστική έννοια, η οποία περιλαμβάνει τη σωματική, νοητική, πνευματική, ηθική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού» (ενότητα I, παράγραφος 15). Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, *General comment no 12 (2009) – The right of the child to be heard*, 20 Ιουλίου 2009, CRC/C/GC/12.

⁽¹⁹⁶⁾ Το θέμα αυτό τονίζεται από το ΔΕΕ (τιμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, *Haqbin*, ό.π. (υποσημείωση 185 ανωτέρω), σκέψη 34.

⁽¹⁹⁷⁾ Η διάταξη αυτή απηχεί την απαίτηση του άρθρου 20 παράγραφος 3 της ΣΔΠ τα συμβαλλόμενα κράτη που μεριμνούν για την επιμέλεια ασυνόδευτων ανηλίκων να λαμβάνουν δεόντως υπόψη την ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και την εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, βλ. ενότητα 2.4.

βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, τα κράτη μέλη οφείλουν ιδίως να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τους παράγοντες που απαριθμούνται στο άρθρο 23 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 23 παράγραφος 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα ανήλικα τέκνα των αιτούντων ή οι ανήλικοι αιτούντες να διαμένουν με τους γονείς τους, τα ανήλικα άγαμα αδέρφια τους ή με τον ενήλικο συγγενή που έχει την ευθύνη τους σύμφωνα με τον νόμο ή με την πρακτική του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, εφόσον αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον των εν λόγω ανηλίκων ⁽¹⁹⁸⁾.

Το άρθρο 12 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπει:

Άρθρο 12 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Οικογένειες

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν, στο μέτρο του δυνατού, τα κατάλληλα μέτρα για τη διατήρηση της ενότητας οικογενείας που ευρίσκεται στο έδαφός τους, εάν παρέχεται στους αιτούντες στέγαση από το συγκεκριμένο κράτος μέλος. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται με τη συμφωνία του αιτούντος/της αιτούσας.

Εφόσον παρέχεται σε ανήλικους στέγη σε είδος, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι είναι κατάλληλη για την ηλικία και το φύλο τους. Σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη ιδιαίτερα ζητήματα σχετικά με το φύλο και την ηλικία, καθώς και την κατάσταση ευάλωτων προσώπων, στην περίπτωση αιτούντων εντός των χώρων και των κέντρων φιλοξενίας που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α) και β) του άρθρου 18» ⁽¹⁹⁹⁾.

Το άρθρο 18 παράγραφος 3 θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 23 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) σχετικά με την πρόσβαση σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, το οποίο ορίζει τα ακόλουθα:

Άρθρο 23 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι ανήλικοι να έχουν πρόσβαση σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των παιχνιδιών και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που αρμόζουν στην ηλικία τους, εντός των χώρων και των κέντρων φιλοξενίας που αναφέρονται στο άρθρο 18 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β), καθώς και σε δραστηριότητες ανοικτού χώρου.

Για το ζήτημα της κράτησης ανηλίκων, βλ. ενότητα 4.8.3.

⁽¹⁹⁸⁾ Βλ. επίσης ενότητα 4.3.4.

⁽¹⁹⁹⁾ Βλ. ενότητα 4.5.2 σχετικά με τη στέγαση, όπου παρατίθενται τα εν λόγω άρθρα.

4.3.3. Μαθητεία και εκπαίδευση των ανηλίκων

Το άρθρο 14 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει τις διατάξεις σχετικά με τη σχολική εκπαίδευση των ανήλικων.

Άρθρο 14 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη παρέχουν στα ανήλικα τέκνα των αιτούντων και στους ανηλίκους αιτούντες πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα, υπό προϋποθέσεις ανάλογες με αυτές που ισχύουν για τους δικούς τους υπηκόους, ενόσω δεν είναι εκτελεστό μέτρο απομάκρυνσης κατ' αυτών των ιδίων ή των γονέων τους. Η εκπαίδευση μπορεί να παρέχεται στα κέντρα φιλοξενίας.

Τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν ότι η πρόσβαση αυτή πρέπει να περιορίζεται στο σύστημα δημόσιας εκπαίδευσης.

Τα κράτη μέλη δεν ανακαλούν το δικαίωμα παρακολούθησης δευτεροβάθμιων σπουδών αποκλειστικά και μόνο λόγω ενηλικιώσεως του ανηλίκου.

Το άρθρο 14 παράγραφος 2 αφορά την πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Το άρθρο 14 παράγραφος 3 ορίζει τις περιστάσεις στις οποίες είναι αδύνατη η πρόσβαση λόγω της ειδικής κατάστασης του ανηλίκου ⁽²⁰⁰⁾.

4.3.4. Διατήρηση της οικογενειακής ενότητας

Η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφοι 2 και 3 του Χάρτη της ΕΕ, που αφορούν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και το δικαίωμά του «να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του», όπως παρατίθεται πλήρως στην ενότητα 2.4 ανωτέρω.

Η αιτιολογική σκέψη 9 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει τα εξής:

Αιτιολογική σκέψη 9 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη πλήρους συμμόρφωσης με τις αρχές του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και της ενότητας της οικογένειας, σύμφωνα με τον [Χάρτη της ΕΕ], τη [ΣΔΠ] και την [ΕΣΔΑ] αντίστοιχα.

Σύμφωνα με την αρχή της οικογενειακής ενότητας βάσει του Χάρτη της ΕΕ, η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) περιλαμβάνει έναν αριθμό διατάξεων οι οποίες αποσκοπούν να διασφαλίσουν, στο μέτρο του δυνατού, την οικογενειακή ενότητα ⁽²⁰¹⁾.

⁽²⁰⁰⁾ Βλ. ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ)*, 2020, ενότητα 5.2 σχετικά με την εκπαίδευση και τη μαθητεία.

⁽²⁰¹⁾ Βλ. επίσης άρθρο 2 στοιχείο γ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) για τον ορισμό των «μελών της οικογένειας».

Άρθρο 12 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν, στο μέτρο του δυνατού, τα κατάλληλα μέτρα για τη διατήρηση της ενότητας οικογενείας που ευρίσκεται στο έδαφός τους, εάν παρέχεται στους αιτούντες στέγαση από το συγκεκριμένο κράτος μέλος. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται με τη συμφωνία του αιτούντος/της αιτούσας.

Άρθρο 18 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Με την επιφύλαξη οποιωνδήποτε ειδικών όρων κράτησης, όπως ορίζεται στα άρθρα 10 και 11, σχετικά με τη στέγαση που αναφέρεται στα στοιχεία α), β) και γ) της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:

α) να εξασφαλίζεται στους αιτούντες η προστασία της οικογενειακής τους ζωής·

Άρθρο 23 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

2. Κατά την εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη ιδίως τους ακόλουθους παράγοντες:

α) δυνατότητες επανένωσης της οικογένειας ⁽²⁰²⁾.

[...]

5. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα ανήλικα τέκνα των αιτούντων ή οι ανήλικοι αιτούντες να διαμένουν με τους γονείς τους, τα ανήλικα άγαμα αδέρφια τους ή με τον ενήλικο συγγενή που έχει την ευθύνη τους σύμφωνα με τον νόμο ή με την πρακτική του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, εφόσον αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον των εν λόγω ανηλίκων ⁽²⁰³⁾.

Εφόσον τα κράτη μέλη παρέχουν υλικές συνθήκες υποδοχής υπό μορφή οικονομικού βοηθήματος, το ΔΕΕ στην απόφασή του στην υπόθεση Saciri αναφέρει όσον αφορά την ΟΣΥ ότι:

τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να προσαρμόζουν τις συνθήκες υποδοχής στην κατάσταση των προσώπων με ιδιαίτερες ανάγκες [...] Επομένως, το οικονομικό βοήθημα πρέπει να είναι επαρκές για να διαφυλαχθούν η οικογενειακή ενότητα και το απώτερο συμφέρον του τέκνου, το οποίο [...] αποτελεί πρωταρχικό μέλημα ⁽²⁰⁴⁾.

Προσθέτει ότι «το ποσό του βοηθήματος αυτού πρέπει να είναι επαρκές για να παράσχει στα ανήλικα τέκνα τη δυνατότητα να συστεγαστούν με τους γονείς τους, έτσι ώστε να μπορέσει να διατηρηθεί η οικογενειακή ενότητα» ⁽²⁰⁵⁾.

⁽²⁰²⁾ Βλ. ενότητα 4.3.6.3 σχετικά με την αναζήτηση των μελών της οικογένειας.

⁽²⁰³⁾ Βλ. επίσης ΟΣΥ (αναδιατύπωση), αιτιολογική σκέψη 9, άρθρο 12 και άρθρο 18 παράγραφος 2 στοιχείο α).

⁽²⁰⁴⁾ ΔΕΕ, 2014, Saciri, ό.π. (υποσημείωση 130 ανωτέρω), σκέψη 41.

⁽²⁰⁵⁾ Ό.π., σκέψη 45. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υλικές συνθήκες υποδοχής, βλ. ενότητα 4.5.

4.3.5. Υπηρεσίες αποκατάστασης για ανήλικους

Άρθρο 23 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες αποκατάστασης σε ανήλικους που είναι θύματα κάθε μορφής κατάχρησης, αμέλειας, εκμετάλλευσης, βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή που έχουν υποφέρει από ένοπλες συγκρούσεις, και εξασφαλίζουν ότι τους παρέχεται κατάλληλη ψυχολογική φροντίδα, καθώς και εξειδικευμένη θεραπεία, εφόσον απαιτείται.

Η ομάδα των ανήλικων αιτούντων που δικαιούνται να λάβουν υπηρεσίες αποκατάστασης, ψυχικής υγείας και συμβουλευτικής σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) είναι ευρύτερη από την ομάδα των προσώπων που εμπίπτουν στο άρθρο 25 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) σχετικά με τα θύματα βασανιστηρίων και βίας.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι οι ανήλικοι αιτούντες «που έχουν υποφέρει από ένοπλες συγκρούσεις» δικαιούνται επίσης να λάβουν υπηρεσίες αποκατάστασης, ψυχικής υγείας και συμβουλευτικής ⁽²⁰⁶⁾, χωρίς να ορίζεται περαιτέρω η έννοια της φράσης «έχουν υποφέρει από ένοπλες συγκρούσεις».

Βλ. επίσης ενότητα 4.4 για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα θύματα βασανιστηρίων, βιασμού και άλλων σοβαρών μορφών βίας.

4.3.6. Ασυνόδευτοι ανήλικοι

Η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) θεσπίζει ιδιαίτερες εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους, οι οποίοι ορίζονται στο άρθρο 2 στοιχείο ε) ως εξής:

Άρθρο 2 στοιχείο ε) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Ορισμοί

«ασυνόδευτος ανήλικος»: ανήλικος που φτάνει στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για αυτόν σύμφωνα με τον νόμο ή την πρακτική του οικείου κράτους μέλους και εφόσον κανένας ενήλικος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλειά του. Ο ορισμός καλύπτει και τον ανήλικο που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδό του στο έδαφος των κρατών μελών.

Συνεπώς, καλύπτονται δύο ομάδες ανηλίκων. Η πρώτη αφορά ανήλικους που **φθάνουν** στο έδαφος των κρατών μελών **χωρίς να συνοδεύονται από ενήλικο υπεύθυνο για αυτούς**. Ο ανήλικος θεωρείται ασυνόδευτος «εφόσον κανένας ενήλικος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλειά του».

Η δεύτερη ομάδα αφορά ανήλικους που **παύουν να συνοδεύονται μετά την είσοδό τους** στο κράτος μέλος.

⁽²⁰⁶⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 12, ό.π. (υποσημείωση 195 ανωτέρω), παράγραφος 124: «Τα παιδιά που έχουν εμπλακεί στο παρελθόν σε ένοπλες συρράξεις ενδέχεται να χρειάζονται ιδιαίτερη βοήθεια για να εκφράσουν τις ανάγκες τους».

Δεδομένου ότι ο ορισμός του ασυνόδευτου ανηλίκου υπόκειται στον νόμο ή το έθιμο του κράτους μέλους σχετικά με το ποιος ενήλικος μπορεί να θεωρηθεί «υπεύθυνος» για τον ανήλικο, δεν είναι σαφές αν οι ανήλικοι μπορούν να θεωρηθούν «ασυνόδευτοι» όταν ευρίσκεται στο έδαφος του κράτους μέλους ενήλικας συγγενής, και όχι γονέας. Αυτό θα ήταν μια δυνατότητα, αφού το άρθρο 24 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι «οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που ασκούν αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας, από τη στιγμή που γίνονται δεκτοί στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο ασκήθηκε ή εξετάζεται η αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας έως τη στιγμή που υποχρεούνται να το εγκαταλείψουν, φιλοξενούνται: α) μαζί με ενήλικους συγγενείς» (μεταξύ άλλων δυνατοτήτων) ⁽²⁰⁷⁾.

Όπως αναλύεται λεπτομερέστερα στις ακόλουθες ενότητες, στο άρθρο 24 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζονται οι συγκεκριμένες εγγυήσεις που εφαρμόζονται στους ασυνόδευτους ανήλικους όσον αφορά:

- τον διορισμό εκπροσώπου·
- την παροχή στέγης·
- την αναζήτηση των μελών της οικογένειας· και
- την εκπαίδευση του προσωπικού που εργάζεται με ασυνόδευτους ανήλικους.

4.3.6.1. Διορισμός εκπροσώπου ασυνόδευτου ανηλίκου

Το άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει τις απαιτήσεις σχετικά με τον διορισμό εκπροσώπου ασυνόδευτου ανηλίκου και την άσκηση των καθηκόντων του εκπροσώπου:

Άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν το ταχύτερο δυνατόν μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος διαθέτει εκπροσώπηση και συνδρομή από εκπρόσωπο προκειμένου να επωφεληθεί των δικαιωμάτων και να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Ο ασυνόδευτος ανήλικος ενημερώνεται αμέσως για τον διορισμό του εκπροσώπου. Ο εκπρόσωπος ασκεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με την αρχή του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 23 παράγραφος 2, και διαθέτει την αναγκαία εμπειρογνώσια για τον σκοπό αυτό. Για να εξασφαλιστεί η καλή διαβίωση και η κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου που αναφέρεται στο άρθρο 23 παράγραφος 2 στοιχείο β), η αλλαγή του προσώπου που ενεργεί ως εκπρόσωπος πραγματοποιείται μόνον όταν κρίνεται αναγκαίο. Οργανώσεις ή ιδιώτες των οποίων τα συμφέροντα συγκρούονται ή θα μπορούσαν ενδεχομένως να συγκρούονται με εκείνα των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν είναι επιλέξιμοι για να καθίστανται εκπρόσωποι.

Πραγματοποιείται τακτικά αξιολόγηση από τις αρμόδιες αρχές, καθώς και όσον αφορά τη διαθεσιμότητα των αναγκαίων μέσων για την εκπροσώπηση του ασυνόδευτου ανηλίκου.

⁽²⁰⁷⁾ Στο γενικό σχόλιο αριθ. 6 της Επιτροπής ΣΔΠ, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 8, τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά ορίζονται ως τα παιδιά «που έχουν αποχωριστεί από τους δύο γονείς τους ή από τον προηγούμενο υπεύθυνο κατά τον νόμο ή το έθιμο για την επιμέλειά τους ενήλικα, αλλά όχι κατ' ανάγκη από άλλους συγγενείς τους. Επομένως, στην κατηγορία των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών μπορούν να περιλαμβάνονται τα παιδιά που συνοδεύονται από άλλα ενήλικα μέλη της οικογένειάς τους».

Ο ορισμός του εκπροσώπου σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο ι) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 2 στοιχείο ι) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

«εκπρόσωπος»: πρόσωπο ή οργάνωση που έχει ορισθεί από τις αρμόδιες αρχές με καθήκον να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει ασυνόδετο ανήλικο σε διαδικασίες που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού και να ασκεί νομική ικανότητα για λογαριασμό του οσάκις είναι αναγκαίο. Σε περίπτωση που οργάνωση ορίζεται εκπρόσωπος, ορίζει ένα πρόσωπο υπεύθυνο για να επιτελεί τα καθήκοντα εκπροσώπου όσον αφορά τον ασυνόδετο ανήλικο, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο ι) και το άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), ο εκπρόσωπος εκπροσωπεί και συνδράμει τον ασυνόδετο ανήλικο μόνον όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Πάντως, σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), που προβλέπει τον διορισμό εκπροσώπου για την εκπροσώπηση και τη συνδρομή των ασυνόδετων ανηλίκων όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), ο εν λόγω εκπρόσωπος μπορεί να είναι ο ίδιος με αυτόν που αναφέρεται στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽²⁰⁸⁾. Εφόσον ένα κράτος μέλος ορίζει εκπρόσωπο δυνάμει αμφότερων των οδηγιών, ο εκπρόσωπος εκπροσωπεί και συνδράμει τον ασυνόδετο ανήλικο όσον αφορά τόσο τις συνθήκες υποδοχής όσο και την τεκμηρίωση και την εξέταση της αίτησης χορήγησης διεθνούς προστασίας.

Σε καμία από τις δύο οδηγίες δεν χρησιμοποιείται ο όρος «επίτροπος» (guardian), αλλά ο επίτροπος σύμφωνα με το εκάστοτε εθνικό δίκαιο μπορεί να είναι εκπρόσωπος με την έννοια του άρθρου 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) [και του άρθρου 25 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)] ⁽²⁰⁹⁾. Στο άρθρο 31 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) χρησιμοποιείται ο όρος «κηδεμόνας» (legal guardian) για το πρόσωπο που εκπροσωπεί ασυνόδετο ανήλικο.

Όσον αφορά τον ορισμό εκπροσώπου, το άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα «το ταχύτερο δυνατόν». Δεδομένου ότι η οδηγία δεν προσδιορίζει τη φύση των εν λόγω μέτρων ή τον τρόπο ορισμού εκπροσώπου, μπορούν να εφαρμόζονται διάφορες προσεγγίσεις. Η φράση «το ταχύτερο δυνατόν» θα πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του σκοπού για τον οποίο ορίζεται εκπρόσωπος: για να εκπροσωπεί και να συνδράμει τον ασυνόδετο ανήλικο ώστε να απολαύει τα δικαιώματα και να συμμορφώνεται προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την οδηγία ισχύουν από τη στιγμή της υποβολής της αίτησης. Ως εκ τούτου, εκπρόσωπος πρέπει να ορίζεται το ταχύτερο δυνατόν μετά την υποβολή της αίτησης. Δεδομένου ότι η αίτηση «υποβάλλεται» πριν καταχωριστεί και κατατεθεί, ο ορισμός εκπροσώπου μπορεί να είναι αναγκαίος πριν την καταχώριση και την κατάθεση της

⁽²⁰⁸⁾ ΟΔΑ (αναδιατύπωση), άρθρο 25 παράγραφος 1 στοιχείο α), τελευταία περίοδος: «Ο εκπρόσωπος μπορεί επίσης να είναι ο εκπρόσωπος που αναφέρεται στην οδηγία 2013/33/ΕΕ».

⁽²⁰⁹⁾ Γενικό σχόλιο αριθ. 6 της Επιτροπής ΣΔΠ, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 36: «Εφόσον το παιδί εμπλέκεται σε διαδικασία ασύλου ή διοικητική ή δικαστική διαδικασία, εκτός από επίτροπο, πρέπει να του παρέχεται και νόμιμος εκπρόσωπος».

αίτησης ⁽²¹⁰⁾. Έπειτα από τον ορισμό εκπροσώπου, ο ασυνόδευτος ανήλικος ενημερώνεται «άμεσα» σχετικά.

Σύμφωνα με την Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6:

Τα κράτη πρέπει να διορίζουν κηδεμόνα ή σύμβουλο το συντομότερο μετά τον εντοπισμό του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού και να διατηρούν τις σχετικές ρυθμίσεις έως την ενηλικίωσή του ή την οριστική αναχώρησή του από το έδαφός τους οπότε παύει να υπάγεται στη δικαιοδοσία τους ⁽²¹¹⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), ο εκπρόσωπος οφείλει να εκπληρώνει τα καθήκοντά του σύμφωνα με την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Σύμφωνα με το γενικό σχόλιο αριθ. 6 της Επιτροπής ΣΔΠ, πρέπει να εφαρμόζονται μηχανισμοί επανεξέτασης της κηδεμονίας ώστε «να επιτηρείται η ποιότητα της άσκησης της και να διασφαλίζεται η εκπροσώπηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και, ειδικότερα, η πρόληψη κακοποίησης» ⁽²¹²⁾.

Επιπλέον, στο άρθρο 24 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπεται ότι η αλλαγή του προσώπου που ενεργεί ως εκπρόσωπος πραγματοποιείται μόνον όταν κρίνεται αναγκαίο. Συμπεραίνεται ότι, αν ο εκπρόσωπος ή ο επίτροπος ενεργεί ενάντια στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, μπορεί να αλλάξει.

Εν προκειμένω, ο FRA αναφέρει ότι «οι προσωρινοί επίτροποι που έχουν οριστεί στο πλαίσιο προσωρινών μέτρων για την προστασία του παιδιού θα πρέπει, ει δυνατόν, να ορίζονται ως “μόνιμοι” επίτροποι» ⁽²¹³⁾.

Ο FRA δηλώνει επίσης ότι:

Εάν το παιδί διαμαρτυρηθεί για κακή συμπεριφορά του επιτρόπου, η αλλαγή του θα μπορούσε να εξεταστεί ως επιλογή. Αλλαγή επιτρόπου θα πρέπει να προβλέπεται ρητά από τη νομοθεσία και να λαμβάνει χώρα άμεσα εφόσον ο επίτροπος εγκαλείται για σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού, π.χ. κακοποίηση ή ανάρμοστη συμπεριφορά ⁽²¹⁴⁾.

⁽²¹⁰⁾ Βλ. ενότητες 3.1 και 3.2 για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποβολή της αίτησης σύμφωνα με την ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Κάποια παιδιά ενδέχεται να χρειάζονται εκπρόσωπο πριν από την παραπομπή τους στις διαδικασίες ασύλου. Βλ. Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 21: «Τα επόμενα βήματα, όπως ο ορισμός αρμόδιου επιτρόπου το ταχύτερο δυνατόν λειτουργούν ως βασική διαδικαστική εγγύηση για τη διασφάλιση του σεβασμού των συμφερόντων ενός ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού, ως εκ τούτου ένα τέτοιο παιδί παραπέμπεται σε διαδικασίες ασύλου ή άλλες διαδικασίες μόνον μετά τον ορισμό επιτρόπου. Εφόσον τα χωρισμένα από την οικογένειά τους ή τα ασυνόδευτα παιδιά παραπέμπονται σε διαδικασίες ασύλου ή άλλες διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, θα πρέπει να τους ορίζεται και νόμιμος εκπρόσωπος πέρα από τον επίτροπο». βλ. και Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 12, ό.π. (υποσημείωση 195 ανωτέρω), παράγραφος 124: «Θα πρέπει να ορίζεται επίτροπος ή νομικός σύμβουλος, δωρεάν».

⁽²¹¹⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 33. Στην παράγραφο 34 αναφέρεται ότι, στην περίπτωση των χωρισμένων από την οικογένειά τους ανήλικων, «η κηδεμονία πρέπει κατ' αρχήν να ανατεθεί σε ενήλικο μέλος της οικογένειας που το συνοδεύει ή σε άλλον ενήλικα της ευρύτερης οικογένειας που το συνοδεύει», εφόσον αυτό είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου, ενώ «όταν το παιδί συνοδεύεται από ενήλικα ή υπεύθυνο για τη φροντίδα του που δεν ανήκει στο οικογενειακό του περιβάλλον πρέπει να εξετάζεται ενδελεχώς η καταλληλότητά του να αναλάβει την κηδεμονία του». Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 18 Σεπτεμβρίου 2019, Μ.Τ. κατά Ισπανίας, ανακοίνωση αριθ. 17/2017, CRC/C/82/D/17/2017, παράγραφος 13.8: «το γεγονός ότι δεν ορίστηκε επίτροπος για τον προσφεύγοντα προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να υποβάλει αίτηση χορήγησης ασύλου ως ανήλικος, παρότι είχε επίσημα έγγραφα που αποδείκνυαν ότι ήταν ανήλικος, του στέρησε την ειδική προστασία που θα πρέπει να προσφέρεται σε ασυνόδευτους ανήλικους αιτούντες άσυλο και τον εξέθεσε σε κίνδυνο ανήκεστης βλάβης σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του, κατά παράβαση των άρθρων 20 παράγραφος 1 και 22 της Σύμβασης».

⁽²¹²⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 35.

⁽²¹³⁾ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA), Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, 2014, σ. 64.

⁽²¹⁴⁾ FRA, Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, 2014, ό.π. (υποσημείωση 213 ανωτέρω), σ. 64.

4.3.6.2. Στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων

Η αιτιολογική σκέψη 22 και το άρθρο 24 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) περιλαμβάνουν βασικές διατάξεις σχετικά με τη στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων:

Αιτιολογική σκέψη 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με τις ρυθμίσεις στέγασης, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το ύψιστο συμφέρον του παιδιού, καθώς και τις ιδιαίτερες συνθήκες οποιουδήποτε αιτούντος εξαρτάται από μέλη της οικογένειας ή άλλους στενούς συγγενείς, όπως ανήλικα άγαμα αδέρφια ευρισκόμενα ήδη στο κράτος μέλος.

Άρθρο 24 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

2. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που ασκούν αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας, από τη στιγμή που γίνονται δεκτοί στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο ασκήθηκε ή εξετάζεται η αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας έως τη στιγμή που υποχρεούνται να το εγκαταλείψουν, φιλοξενούνται:

- α) μαζί με ενήλικους συγγενείς·
- β) από ανάδοχο οικογένεια·
- γ) σε κέντρα φιλοξενίας με ειδικές ρυθμίσεις για ανηλίκους·
- δ) σε άλλου είδους καταλύματα κατάλληλα για ανηλίκους.

Τα κράτη μέλη δύνανται να τοποθετούν ασυνόδευτους ανηλίκους ηλικίας 16 ετών ή άνω σε κέντρα φιλοξενίας για ενήλικους αιτούντες, εάν αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον τους, όπως προβλέπεται στο άρθρο 23 παράγραφος 2.

Τα αδέρφια παραμένουν ενωμένα, στο μέτρο του δυνατού, λαμβανομένου υπόψη του μείζονος συμφέροντος του ενδιαφερομένου ανηλίκου και, ειδικότερα, της ηλικίας και του βαθμού ωριμότητάς του/της. Οι μεταβολές κατοικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων περιορίζονται στο ελάχιστο.

Επομένως, η υποχρέωση του κράτους μέλους να προσφέρει στέγη στους ασυνόδευτους ανηλίκους σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 24 παράγραφος 2 ισχύει «από τη στιγμή που γίνονται δεκτοί στο έδαφος του κράτους μέλους». Με τον τρόπο αυτό υπογραμμίζεται η επιτακτική ανάγκη να παρέχεται έγκαιρα στέγαση. Το εν λόγω άρθρο πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), το οποίο ορίζει ότι τα κράτη μέλη σέβονται το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και «εξασφαλίζουν στον ανήλικο επίπεδο διαβίωσης κατάλληλο για τη σωματική, πνευματική, διανοητική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του» ⁽²¹⁵⁾.

⁽²¹⁵⁾ Βλ. επίσης ενότητα 4.3.1 σχετικά με το επαρκές βιοτικό επίπεδο για τους ανηλίκους. Ομοίως, το άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΣΔΠ απαιτεί τα συμβαλλόμενα κράτη που μεριμνούν για την επιμέλεια ασυνόδευτων ανηλίκων «να λαμβάνουν δεόντως υπόψη την ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και την εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του».

Η φύση της φιλοξενίας των ασυνόδευτων ανήλικων σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 2 στοιχεία γ) και δ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) επιτρέπει ένα περιθώριο ερμηνείας, εξαιτίας των αναφορών σε «καταλύματα κατάλληλα για ανηλίκους» και σε «ειδικές ρυθμίσεις για ανηλίκους», που δεν διευκρινίζονται περαιτέρω. Βάσει του άρθρου 20 της ΣΔΠ, «κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους». Στο γενικό σχόλιο αριθ. 6 της Επιτροπής ΣΔΠ παρέχεται πρόσθετη καθοδήγηση σχετικά με την ερμηνεία της «ειδικής προστασίας και βοήθειας», καθώς και σχετικά με την εναλλακτική επιμέλεια των παιδιών αυτών βάσει του άρθρου 22 της ΣΔΠ ⁽²¹⁶⁾. Η Επιτροπή ΣΔΠ αναφέρει ότι, κατά την επιλογή μεταξύ των δυνατοτήτων επιμέλειας και φιλοξενίας σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΣΔΠ:

θα πρέπει να συνεκτιμώνται τα ειδικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το παιδί, όχι μόνον επειδή έχει χάσει κάθε επαφή με το οικογενειακό του περιβάλλον αλλά επίσης επειδή βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του, καθώς και η ηλικία του και το φύλο του. Ειδικότερα, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να επιδεικνύεται προκειμένου για τη συνέχεια της ανατροφής του, καθώς και στο εθνοτικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό και γλωσσολογικό υπόβαθρό του ⁽²¹⁷⁾.

Επιπλέον, ορίζει παραμέτρους για την επιμέλεια και τη φιλοξενία οι οποίες ενισχύουν τις εγγυήσεις για τα παιδιά που προβλέπονται στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και αντικατοπτρίζονται στις εγγυήσεις για τους (ασυνόδευτους) ανηλίκους που προβλέπονται στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

Στο άρθρο 24 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναφέρεται ρητά ότι μόνο ανήλικοι ηλικίας 16 ετών ή άνω μπορούν να τοποθετηθούν σε κέντρα φιλοξενίας για ενήλικους αιτούντες, εάν αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον τους, όπως ορίζεται στο άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽²¹⁸⁾. Συναφές είναι και το άρθρο 18 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), το οποίο ορίζει ότι: «τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη ιδιαίτερα ζητήματα σχετικά με το φύλο και την ηλικία, καθώς και την κατάσταση ευάλωτων προσώπων, στην περίπτωση αιτούντων εντός των χώρων και των κέντρων φιλοξενίας που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α) και β) του άρθρου 18».

Πέρα από τις εγγυήσεις που διασφαλίζονται σε όλους τους αιτούντες [άρθρο 18 παράγραφοι 2 έως 7 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] και τις πρόσθετες εγγυήσεις για τους ανήλικους [άρθρο 23 παράγραφοι 2 έως 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)], προβλέπονται και εγγυήσεις για την κάλυψη των αναγκών των ασυνόδευτων ανήλικων. Ειδικότερα, τα άτομα που ασχολούνται με ασυνόδευτους ανηλίκους «πρέπει να διαθέτουν και να συνεχίζουν να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανηλίκων» [άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] ⁽²¹⁹⁾. Κατά την εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού όσον αφορά τη φιλοξενία του, βάσει του άρθρου 23 παράγραφος 2 στοιχείο δ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη, μεταξύ άλλων, «τις απόψεις του ανηλίκου ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του» ⁽²²⁰⁾.

⁽²¹⁶⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 39.

⁽²¹⁷⁾ Ό.π., παράγραφος 40.

⁽²¹⁸⁾ Βλ. επίσης ΟΣΥ (αναδιατύπωση), αιτιολογική σκέψη 22.

⁽²¹⁹⁾ Βλ. επίσης ΟΣΥ (αναδιατύπωση), άρθρο 18 παράγραφος 7 «το προσωπικό που εργάζεται στα κέντρα φιλοξενίας πρέπει να διαθέτει κατάλληλη κατάρτιση» και άρθρο 29 παράγραφος 1· Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), σκέψη 40.

⁽²²⁰⁾ Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 40: «επιβάλλεται η ενημέρωση των παιδιών για τις ρυθμίσεις της επιμέλειας που τα αφορούν και η συνεκτίμηση των σχετικών απόψεών τους».

Δεδομένου ότι η ΕΣΔΑ δεσμεύει το σύνολο των κρατών μελών, η αδυναμία παροχής επαρκούς βιοτικού επιπέδου ενδέχεται να συνιστά παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι, κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, οι γαλλικές αρχές δεν μερίμνησαν για ασυνόδευτο ανήλικο αιτούντα άσυλο στον καταυλισμό προσφύγων του Καλαί. Στην απόφασή του, το Δικαστήριο ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι οι επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης στα «παραπήγματα» του καταυλισμού του Καλαί, σε συνδυασμό με την αδυναμία των γαλλικών αρχών να εκτελέσουν δικαστική διαταγή για τοποθέτηση του αιτούντος στο κρατικό σύστημα μέριμνας ανηλικών συνιστούσαν παράβαση των υποχρεώσεων του κράτους κατά το άρθρο 3⁽²²¹⁾. Στην υπόθεση EI και λοιποί κατά Ελλάδα, το ΕΔΔΑ εξέδωσε απόφαση κατά το άρθρο 39 και απεφάνθη ότι η Ελλάδα όφειλε «α) να εγγυηθεί τη φιλοξενία των αιτούντων σε συνθήκες υποδοχής σύμφωνες με το άρθρο 3 της Συνθήκης και την κατάσταση της υγείας των αιτούντων και β) να διασφαλίσει την ιατρική περίθαλψη των αιτούντων όπως απαιτεί η κατάσταση της σωματικής και ψυχικής τους υγείας»⁽²²²⁾.

Κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας δικαστικής ανάλυσης, εκκρεμούσαν ενώπιον του ΕΔΔΑ αρκετές προσφυγές σχετικά με συνθήκες φιλοξενίας αιτούντων διεθνή προστασία οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι⁽²²³⁾.

4.3.6.3. Αναζήτηση των μελών της οικογένειας

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 4.3.4, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 9 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη πλήρους συμμόρφωσης με τις αρχές του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και της ενότητας της οικογένειας. Κατά την εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη ιδίως [...] τις δυνατότητες επανένωσης της οικογένειας», μεταξύ άλλων. Η αναζήτηση των μελών της οικογένειας ασυνόδευτου ανηλίκου είναι ζωτικής σημασίας ούτως ώστε τα κράτη μέλη να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τις αρχές της ενότητας της οικογένειας και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Άρθρο 24 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη αρχίζουν να αναζητούν τα μέλη της οικογένειας του ασυνόδευτου ανηλίκου, εν ανάγκη με τη βοήθεια διεθνών ή άλλων σχετικών οργανώσεων, το συντομότερο δυνατόν αφότου ασκηθεί αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας, προστατεύοντας παράλληλα το μείζον συμφέρον του. Σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος να απειληθεί η ζωή ή η ακεραιότητα του ανηλίκου ή των στενών συγγενών του, ιδίως αν αυτοί διαμένουν στη χώρα καταγωγής, πρέπει να διασφαλίζεται ότι η συλλογή, επεξεργασία και διαβίβαση των πληροφοριών που αφορούν τα εν λόγω πρόσωπα γίνεται εμπιστευτικά, ώστε να μην διακυβεύεται η ασφάλειά τους.

⁽²²¹⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, Khan κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 12267/16, σκέψεις 76-95. Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 13ης Ιουνίου 2019, Sh.D. και λοιποί κατά Ελλάδα και λοιπών, προσφυγή αριθ. 14165/16.

⁽²²²⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση ασφαλιστικών μέτρων της 16ης Απριλίου 2020, E.I. και λοιποί κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 16080/20. Η προσφυγή κατατέθηκε στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19 και της κατάστασης στα ελληνικά νησιά.

⁽²²³⁾ ΕΔΔΑ, έκθεση πραγματικών περιστατικών που υποβλήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2018, Bodiang κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 47523/17 (σχετικά με πιθανές παραβάσεις των άρθρων 3, 8 και 13 της ΕΣΔΑ). ΕΔΔΑ, έκθεση πραγματικών περιστατικών που υποβλήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 2017, Sadio και λοιποί κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 3571/17 (σχετικά με πιθανές παραβάσεις των άρθρων 3 και 8 της ΕΣΔΑ). ΕΔΔΑ, έκθεση πραγματικών περιστατικών που υποβλήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2018, Diakité κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 44646/17 [σχετικά με τα άρθρα 3, 5 και 8 της ΕΣΔΑ, καθώς και το άρθρο 2 του πρωτοκόλλου αριθ. 1 (δικαίωμα στην εκπαίδευση)]. ΕΔΔΑ, έκθεση πραγματικών περιστατικών που υποβλήθηκε στις 5 Ιουλίου 2017, Bacary κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 36986/17. Βλ. επίσης Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (HRC), γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 7 Νοεμβρίου 2017, O.A. κατά Δανίας, ανακοίνωση αριθ. 2770/2016, CCPR/C/121/D/2770/2016.

Τα αποτελέσματα της αναζήτησης των μελών της οικογένειας μπορεί να φανούν χρήσιμα για τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού ⁽²²⁴⁾.

Στους ασυνόδευτους ανήλικους θα πρέπει να παρέχονται όλες οι συναφείς πληροφορίες σχετικά με την αναζήτηση των μελών της οικογένειάς τους, ώστε να τους επιτραπεί η τεκμηριωμένη έκφραση των απόψεων και των επιθυμιών τους ⁽²²⁵⁾. Οι εν λόγω πληροφορίες πρέπει να παρέχονται με τρόπο κατάλληλο για την ωριμότητα και το επίπεδο κατανόησης κάθε παιδιού ⁽²²⁶⁾.

Ει δυνατόν και εάν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδιώκουν την επανένωση των ασυνόδευτων ανήλικων με τις οικογένειές τους το ταχύτερο δυνατόν ⁽²²⁷⁾. Κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τους οικογενειακούς δεσμούς ή την απουσία αυτών, οι αρχές μπορούν να καθοδηγούνται από τα εξής έγγραφα:

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής — Οδηγίες όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 2003/86/EK σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, Βρυξέλλες, 2014.
- EASO, *Practical Guide on Family Tracing* (Πρακτικός οδηγός σχετικά με τον εντοπισμό της οικογένειας) (2016).

4.4. Θύματα βασανιστηρίων και βίας

Σύμφωνα με το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας, όπως γυναίκες θύματα ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων, είναι ευάλωτα άτομα. Το άρθρο 25 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπει ειδικές εγγυήσεις για τα θύματα βασανιστηρίων και βίας.

Άρθρο 25 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές πράξεις βίας, λαμβάνουν την αναγκαία περίθαλψη για τη ζημία που προκλήθηκε από τέτοιες πράξεις, ιδίως πρόσβαση σε κατάλληλη ιατρική και ψυχολογική θεραπεία ή περίθαλψη.

Ο κατάλογος των προσώπων που καλύπτονται από το άρθρο 25 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν είναι εξαντλητικός, αφού αναφέρεται όχι μόνο σε θύματα

⁽²²⁴⁾ Βλ. άρθρο 22 παράγραφος 2 της ΣΔΠ, το οποίο ορίζει: «τα συμβαλλόμενα κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του»· βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, *General comment no 12*, ό.π. (υποσημείωση 206 ανωτέρω), παράγραφος 124: «Αποτελεσματική αναζήτηση των μελών της οικογένειας μπορεί επίσης να χρειάζεται για τους ανήλικους αιτούντες άσυλο, όπως και συναφείς πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση στη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να προσδιοριστεί το βέλτιστο συμφέρον τους».

⁽²²⁵⁾ Άρθρο 23 παράγραφος 2 στοιχείο δ) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), καθώς και Επιτροπή ΣΔΠ, *Γενικό σχόλιο αριθ. 6*, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 25.

⁽²²⁶⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, *Γενικό σχόλιο αριθ. 6*, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 25.

⁽²²⁷⁾ Ό.π., σκέψεις 13 και 80· άρθρο 22 παράγραφος 2 της ΣΔΠ· EASO, *EASO Practical Guide on Family Tracing*, 2016, σ. 12.

βασανιστηρίων ή βιασμού αλλά και σε θύματα «άλλων σοβαρών πράξεων βίας» ⁽²²⁸⁾. Το άρθρο 25 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν περιορίζεται σε σοβαρές μορφές βίας τις οποίες υπέστη ο αιτών στη χώρα καταγωγής ή διέλευσης, αλλά και σε σοβαρές μορφές βίας τις οποίες υπέστη στο κράτος μέλος.

Η απαίτηση του άρθρου 25 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) να διασφαλίζεται ότι τα θύματα «λαμβάνουν την αναγκαία περίθαλψη για τη ζημία που προκλήθηκε από τέτοιες πράξεις» συνεπάγεται ότι πρέπει να υπάρχει αιτιακή σχέση ανάμεσα στις σοβαρές πράξεις βίας που έχει υποστεί ο αιτών και στη θεραπεία. Επιπλέον, η εν λόγω θεραπεία πρέπει να είναι αναγκαία, το οποίο σημαίνει ότι ενδεχομένως να μην κρίνεται αναγκαία κάθε διαθέσιμη θεραπεία, επομένως υπάρχει ένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας. Σημαντικό είναι επίσης να ληφθεί υπόψη το άρθρο 25 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), το οποίο ορίζει:

Άρθρο 25 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Οι απασχολούμενοι με θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών πράξεων βίας διαθέτουν και συνεχίζουν να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανηλίκων και δεσμεύονται από τους κανόνες εμπιστευτικότητας που καθορίζονται στο εθνικό δίκαιο, για τις πληροφορίες των οποίων λαμβάνουν γνώση κατά την άσκηση της εργασίας τους.

Κάποιες δεσμευτικές νομικές πράξεις για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων βίας παρατίθενται ενδεικτικά στον πίνακα 14.

Πίνακας 14: Νομικές πράξεις για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων βίας

Οργανισμός	Πράξη
ΕΕ	<ul style="list-style-type: none"> • Οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων • Οδηγία για τα θύματα της εγκληματικότητας ⁽²²⁹⁾
Συμβούλιο της Ευρώπης	<ul style="list-style-type: none"> • Σύμβαση για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων ⁽²³⁰⁾ • Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης
ΟΗΕ	<ul style="list-style-type: none"> • CAT ⁽²³¹⁾ • CRPD ⁽²³²⁾ • Πρωτόκολλο του Παλέρμo ⁽²³³⁾

⁽²²⁸⁾ Σύμφωνα με την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, General comment no 3 of the Committee against Torture — Implementation of Article 14 by States parties, 19 Νοεμβρίου 2012, CAT/C/GC/3, παράγραφος 3, θύματα βασανιστηρίων είναι και «οι θιγόμενοι άμεσοι συγγενείς ή εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας του θύματος, καθώς και πρόσωπα που έχουν υποστεί βλάβη παρεμβαίνοντας για να βοηθήσουν τα θύματα ή να αποτρέψουν τη θυματοποίησή τους».

⁽²²⁹⁾ Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαϊσίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

⁽²³⁰⁾ Βλ. επίσης Συμβούλιο της Ευρώπης, Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 2005, παράγραφοι 22 και 29-36.

⁽²³¹⁾ Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, 1465 UNTS 85, 10 Δεκεμβρίου 1984 (έναρξη ισχύος: 26 Ιουνίου 1987).

⁽²³²⁾ Σύμφωνα με το άρθρο 26 CRPD, τα συμβαλλόμενα κράτη «οργανώνουν, ενδυναμώνουν και επεκτείνουν περιεκτικές υπηρεσίες και προγράμματα ένταξης και αποκατάστασης» ατόμων με αναπηρία. Το άρθρο 15 αφορά την απαλλαγή από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, το άρθρο 16 την απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακομεταχείριση, ενώ το άρθρο 17 την προστασία της ακεραιότητας του προσώπου.

⁽²³³⁾ Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (Πρωτόκολλο του Παλέρμo), 2237 UNTS 319, 15 Νοεμβρίου 2000 (έναρξη ισχύος: 25 Δεκεμβρίου 2003).

Όσον αφορά την CAT, το άρθρο 14 παράγραφος 1 απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να εγγυώνται στο θύμα πράξης βασανιστηρίων το δικαίωμα να επιτύχει αποκατάσταση και «να αποζημιωθεί δίκαια και πλήρως, όπου περιλαμβάνονται και τα απαραίτητα μέσα για την κατά το δυνατό πληρέστερη ικανοποίηση». Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (Επιτροπή CAT) ορίζει την αποκατάσταση ως «ιατρική και ψυχολογική φροντίδα, καθώς και νομικές και κοινωνικές υπηρεσίες». Δηλώνει επίσης ότι οι εξειδικευμένες υπηρεσίες πρέπει να είναι «διαθέσιμες, κατάλληλες και άμεσα προσβάσιμες» και να λαμβάνουν υπόψη «την κουλτούρα, την προσωπικότητα, το ιστορικό και τις καταβολές των θυμάτων». Σε υπηρεσίες αποκατάστασης πρέπει να έχουν «πρόσβαση όλα τα θύματα αδιακρίτως και ασχέτως από την ταυτότητά τους ή του αν ανήκουν σε περιθωριοποιημένη ή ευάλωτη ομάδα... περιλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων»⁽²³⁴⁾.

4.5. Υλικές συνθήκες υποδοχής και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

Στο άρθρο 17 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζονται οι «γενικοί κανόνες για τις υλικές συνθήκες υποδοχής και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη». Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο ζ), ως «υλικές συνθήκες υποδοχής» ορίζονται οι συνθήκες υποδοχής που περιλαμβάνουν την «παροχή στέγης, τροφής και ρουχισμού, σε είδος ή υπό μορφή οικονομικού βοηθήματος ή δελτίων, ή συνδυασμό των τριών, καθώς και ένα βοήθημα για τα καθημερινά έξοδα»⁽²³⁵⁾. Σύμφωνα με το άρθρο 17 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη μεριμνούν για την «παροχή υλικών συνθηκών υποδοχής στους αιτούντες όταν ασκούν αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας».

Σε μια υπόθεση της οποίας επιλήφθηκε επί της ουσίας το High Court (Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας), οι αιτούσες, μία μόνη μητέρα με ιστορικό προβλημάτων ψυχικής υγείας και η εξαρτώμενη κόρη της, υπέβαλαν αιτήσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας στις 17 Σεπτεμβρίου 2018. Οι ιρλανδικές αρχές όμως τους πρόσφεραν στέγη μόλις στις 15 Οκτωβρίου 2018. Στις συγκεκριμένες περιστάσεις, το High Court αποφάνθηκε ότι, κατά τον χρόνο που μεσολάβησε ανάμεσα στην υποβολή της αίτησης και την έκδοση της απόφασης όσον αφορά τη στέγαση, το υπουργείο Δικαιοσύνης και Ισότητας παραβίαζε το άρθρο 17 παράγραφος 1 της οδηγίας⁽²³⁶⁾.

Στο άρθρο 17 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζονται οι υποχρεώσεις των κρατών μελών ειδικά ως προς τα ευάλωτα πρόσωπα:

⁽²³⁴⁾ Επιτροπή CAT, *General comment no 3*, ό.π. (υποσημείωση 228 ανωτέρω), παράγραφοι 11-15. Βλ. επίσης Επιτροπή CAT, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 6 Δεκεμβρίου 2018, Adam Harun κατά Ελβετίας, ανακοίνωση αριθ. 758/2016, CAT/C/65/D/758/2016, σχετικά με θύμα βασανιστηρίων που έχρηζε ιατρικής περίθαλψης και αντιμετώπιζε, στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III, μεταφορά στην Ιταλία. Η Επιτροπή αποφάνθηκε ότι για κάθε μεταφορά του είδους αυτού οι αρχές απαιτείται να «προβαίνουν σε εξατομικευμένη εκτίμηση του προσωπικού και πραγματικού κινδύνου» για το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, που λαμβάνει «δεόντως υπόψη την ιδιαίτερη ευαλωτότητά του ως θύματος βασανιστηρίων και αιτούντος άσυλο» (παράγραφος 9.9). Βλ. επίσης Επιτροπή CAT, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 3 Αυγούστου 2018, A.N. κατά Ελβετίας, ανακοίνωση αριθ. 742/2016, CAT/C/64/D/742/2016, παράγραφοι 8.6-8.8· ΔΕΕ, 2017, C.K. και Λουϊσί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω).

⁽²³⁵⁾ Το Διοικητικό Δικαστήριο της Δημοκρατίας της Σλοβενίας έχει επαναλάβει ότι, σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Cimade, η λήψη «βοηθήματος για τα καθημερινά έξοδα» αποτελεί στοιχείο του δικαιώματος σε υλικές συνθήκες υποδοχής επιπροσθέτως της στέγης, της τροφής, της προσωπικής υγιεινής και του ρουχισμού. Βλ. Διοικητικό Δικαστήριο (Δημοκρατία της Σλοβενίας), απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2013, I U 1921/2012-5, σύνοψη στην αγγλική γλώσσα, σκέψη 27.

⁽²³⁶⁾ High Court (Ανώτατο Δικαστήριο Ιρλανδίας), απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, X και Y κατά Minister for Justice and Equality, [2019] IEHC 133. Βλ. επίσης High Court (Ανώτατο Δικαστήριο Ιρλανδίας), απόφαση της 3ης Απριλίου 2019, X και Y (ανήλικο τέκνο) κατά Minister for Justice and Equality (αριθ. 2), [2019] IEHC 226.

Άρθρο 17 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι υλικές συνθήκες υποδοχής να εξασφαλίζουν στους αιτούντες επαρκές βιοτικό επίπεδο, το οποίο να διασφαλίζει τη συντήρησή τους και να προστατεύει τη σωματική και την ψυχική τους υγεία.

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να επιτυγχάνεται αυτό το βιοτικό επίπεδο στην ειδική περίπτωση των ευάλωτων προσώπων, σύμφωνα με το άρθρο 21, καθώς και στην περίπτωση των προσώπων που τελούν υπό κράτηση.

Πέρα από την υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν «επαρκές» βιοτικό επίπεδο σύμφωνα με το άρθρο 17 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), πολλές διατάξεις της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναφέρονται στην απαίτηση να διασφαλίζεται «αξιοπρεπές» επίπεδο διαβίωσης:

Αιτιολογική σκέψη 11 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Είναι σκόπιμο να θεσπισθούν πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων [διεθνή προστασία], τα οποία θα επαρκούν για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου και συγκρίσιμων συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα κράτη μέλη.

Αιτιολογική σκέψη 25 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Θα πρέπει να περισταλεί η δυνατότητα κατάχρησης του συστήματος υποδοχής με τον καθορισμό των περιστάσεων κατά τις οποίες οι υλικές συνθήκες υποδοχής των αιτούντων ενδέχεται να περιοριστούν ή να ανακληθούν, διασφαλίζοντας παράλληλα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για όλους τους αιτούντες.

Αιτιολογική σκέψη 35 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και συνάδει με τις αρχές που αναγνωρίζονται, ιδίως στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία αποβλέπει στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και στην προώθηση της εφαρμογής των άρθρων 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 και 47 του Χάρτη και πρέπει να εφαρμοσθεί αναλόγως.

Η σύνδεση μεταξύ «επαρκούς βιοτικού επιπέδου» και «αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης» μένει να αποσαφηνιστεί. Αυτό ισχύει ιδίως υπό το πρίσμα του άρθρου 20 παράγραφος 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), που θέτει ως προϋπόθεση της απόφασης των κρατών μελών για τον περιορισμό ή την ανάκληση της πρόσβασης στις υλικές συνθήκες υποδοχής, οι οποίες εγγυώνται «επαρκές» βιοτικό επίπεδο, την εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για όλους τους αιτούντες ⁽²³⁷⁾.

⁽²³⁷⁾ Βλ. περαιτέρω ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ)*, 2020, ενότητα 3.1 σχετικά με το επαρκές βιοτικό επίπεδο και το αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Το ΔΕΕ στην υπόθεση *Saciri* αποφάνθηκε ότι «το οικονομικό βοήθημα πρέπει να είναι επαρκές για να διασφαλιστεί στους αιτούντες άσυλο η ικανοποίηση των βασικών αναγκών τους, περιλαμβανομένου ενός βιοτικού επιπέδου που να είναι αξιοπρεπές»⁽²³⁸⁾. Το ΔΕΕ, στην υπόθεση *Haqbin*, επεκτάθηκε στο περιεχόμενο του «αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης» και αποφάνθηκε:

Όσον αφορά ειδικότερα την απαίτηση περί αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, από την αιτιολογική σκέψη 35 [της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] προκύπτει ότι η οδηγία αυτή αποβλέπει στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και στην προώθηση της εφαρμογής, μεταξύ άλλων, του άρθρου 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και πρέπει να εφαρμοστεί αναλόγως. Συναφώς, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, κατά την έννοια του άρθρου αυτού, απαιτεί να μην περιέρχεται ο ενδιαφερόμενος σε κατάσταση έσχατης υλικής στέρησης η οποία θα τον εμπόδιζε να αντιμετωπίσει τις πλέον στοιχειώδεις ανάγκες του, όπως είναι η στέγαση, η τροφή, η ένδυση και η προσωπική υγιεινή, και η οποία θα έβλαπτε επομένως τη σωματική ή ψυχική υγεία του ή θα τον περιήγε σε κατάσταση εξευτελισμού ασυμβίβαστη με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια⁽²³⁹⁾.

Στην περίπτωση ευάλωτων προσώπων, ενδέχεται να απαιτούνται πρόσθετα μέτρα για τη διασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου. Για παράδειγμα, ένας αιτών με βαριά σωματική αναπηρία θα έχει ιδιαίτερες ανάγκες στέγασης, ενώ ένας επιζών βασανιστηρίων μόνος γονέας με μικρά παιδιά θα έχει ιδιαίτερες ανάγκες συντήρησης. Για τον λόγο αυτό, στο άρθρο 17 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) υπογραμμίζεται ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να επιτυγχάνεται επαρκές βιοτικό επίπεδο στην ειδική περίπτωση των ευάλωτων προσώπων, το οποίο σημαίνει ότι τα κράτη μέλη δεν οφείλουν μόνο να διαθέτουν υλικές συνθήκες υποδοχής αλλά και να διασφαλίζουν ότι τα ευάλωτα πρόσωπα ωφελούνται από αυτές στην πράξη.

Όσον αφορά το άρθρο 17 της ΟΣΥ, στην υπόθεση *Saciri*, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να προσαρμόζουν τις συνθήκες υποδοχής στην κατάσταση των προσώπων με ιδιαίτερες ανάγκες [...] Επομένως, το οικονομικό βοήθημα πρέπει να είναι επαρκές για να διαφυλαχθούν η οικογενειακή ενότητα και το απώτερο συμφέρον του τέκνου, τα οποία σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 1 αποτελούν πρωταρχικό μέλημα.

Κατά συνέπεια, όταν κράτος μέλος έχει επιλέξει να παράσχει τις υλικές συνθήκες υποδοχής υπό μορφή οικονομικού βοηθήματος, το βοήθημα αυτό πρέπει να είναι επαρκές για να εγγυηθεί βιοτικό επίπεδο αξιοπρεπές και κατάλληλο από απόψεως υγείας και για να διασφαλίσει τη συντήρηση των αιτούντων άσυλο, παρέχοντάς τους, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα να βρουν στέγη, εν ανάγκη στο πλαίσιο της ιδιωτικής αγοράς μισθώσεως κατοικίας⁽²⁴⁰⁾.

⁽²³⁸⁾ ΔΕΕ, 2014, *Saciri*, ό.π. (υποσημείωση 130 ανωτέρω), σκέψη 48. Βλ. επίσης Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο Γερμανίας (Bundesverfassungsgericht), απόφαση της 18ης Ιουλίου 2012, 1 BvL 10/10 (αγγλική μετάφραση). Η εν λόγω απόφαση αφορά πρωτίστως την εγγύηση του θεμελιώδους δικαιώματος σε κατώτατο αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης δυνάμει του Βασικού Νόμου (Συντάγματος), αλλά κάνει αναφορές και σε διεθνή πρότυπα, όπως η ΟΣΥ.

⁽²³⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, *Haqbin*, ό.π. (υποσημείωση 185 ανωτέρω), σκέψη 46.

⁽²⁴⁰⁾ ΔΕΕ, 2014, *Saciri*, ό.π. (υποσημείωση 130 ανωτέρω), παράγραφοι 41 και 42. Επισημαίνεται ότι το άρθρο 17 της ΟΣΥ αντιστοιχεί στο άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

Το High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας) στην υπόθεση Refugee Action κατά Secretary of State for the Home Department αποφάνθηκε ότι, προκειμένου να διατηρηθεί ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρέπειας, θα πρέπει να προσφέρονται κάποιες ευκαιρίες για τη διατήρηση διαπροσωπικών σχέσεων και ένα ελάχιστο επίπεδο συμμετοχής στην κοινωνική, τη θρησκευτική και την πολιτιστική ζωή ⁽²⁴¹⁾.

4.5.1. Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

Πέρα από τους γενικούς κανόνες σχετικά με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη που ορίζονται στο άρθρο 17 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), το άρθρο 19 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπει:

Άρθρο 19 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι αιτούντες να λαμβάνουν την απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η οποία περιλαμβάνει, τουλάχιστον, τις πρώτες βοήθειες και την αναγκαία θεραπεία ασθενειών και σοβαρών πνευματικών διαταραχών.
2. Τα κράτη μέλη παρέχουν την απαραίτητη ιατρική ή άλλη συνδρομή στους αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της κατάλληλης ψυχιατρικής περίθαλψης.

Για την αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 19 παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αξιολογούν κατά πόσον οι ευάλωτοι αιτούντες, όπως όσοι αναφέρονται στο άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), χρήζουν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, καθώς και τη φύση τυχόν ανάγκης θεραπείας ⁽²⁴²⁾. Το άρθρο 19 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) σχετικά με την περίθαλψη των αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής περιλαμβάνει, πλην όμως δεν περιορίζεται, στην αναγκαία ιατρική περίθαλψη, δεδομένου ότι κάνει ειδική μνεία σε «άλλη συνδρομή». Η άλλη συνδρομή που ενδεχομένως χρειάζεται εντοπίζεται κατά την εξατομικευμένη εκτίμηση των ειδικών αναγκών υποδοχής. Μπορεί να είναι, για παράδειγμα, συνδρομή κοινωνικής μέριμνας σε καθημερινές δραστηριότητες, όπως η διατροφή, η ατομική υγιεινή, η ένδυση ή η κινητικότητα λόγω σωματικών ή ψυχικών παθήσεων. Οι ευάλωτοι αιτούντες δεν αποκλείεται να χρειάζονται τη συνδρομή πολλαπλών φορέων.

4.5.2. Στέγη — λεπτομέρειες και προεκτάσεις για τα ευάλωτα πρόσωπα εν γένει

Το άρθρο 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αφορά τις «λεπτομέρειες για τις υλικές συνθήκες υποδοχής», περιλαμβανομένης της στέγης. Περιλαμβάνει αρκετές διατάξεις σχετικά με τις

⁽²⁴¹⁾ High Court (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 9ης Απριλίου 2014, R (Refugee Action) κατά Secretary of State for the Home Department, [2014] EWHC 1033 (Admin), σκέψη 115. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, το ύψος του οικονομικού βοηθήματος προς τους αιτούντες διεθνή προστασία παρανόμως απέκλειε ορισμένες βασικές ανάγκες των αιτούντων άσυλο. Δεδομένου ότι η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν εφαρμόζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, η εν λόγω απόφαση βασίζεται στην ΟΣΥ. Βλ. επίσης τις εκκρεμείς συνεκδικαζόμενες υποθέσεις ενώπιον του ΕΔΔΑ σχετικά με πολλούς ευάλωτους αιτούντες που διαβιούν στο κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης της Λέσβου (Ελλάδα): ΕΔΔΑ, ΑΙ. Η. και λοιποί κατά Ελλάδας και F.J. και λοιποί κατά Ελλάδας, προσφυγές αριθ. 4892/18 και 4920/18, που κατατέθηκαν στις 26 Φεβρουαρίου 2019.

⁽²⁴²⁾ Βλ. ενότητα 3.1.

ιδιαίτερες ανάγκες των ευάλωτων προσώπων και πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

Άρθρο 18 **Λεπτομέρειες για τις υλικές συνθήκες υποδοχής**

1. Εφόσον η στέγαση παρέχεται σε είδος, θα πρέπει να λαμβάνει μία από τις κατωτέρω μορφές ή να αποτελεί συνδυασμό τους:

α) χώρο που χρησιμοποιείται προς τον σκοπό της στέγασης των αιτούντων κατά τη διάρκεια της εξέτασης αίτησης διεθνούς προστασίας που ασκείται στα σύνορα ή σε ζώνες διέλευσης·

β) κέντρα φιλοξενίας που εξασφαλίζουν επαρκές βιοτικό επίπεδο·

γ) ιδιωτικές κατοικίες, διαμερίσματα, ξενοδοχεία ή άλλοι χώροι προσαρμοσμένοι για τη στέγαση αιτούντων.

2. Με την επιφύλαξη οποιωνδήποτε ειδικών όρων κράτησης, όπως ορίζεται στα άρθρα 10 και 11, σχετικά με τη στέγαση που αναφέρεται στα στοιχεία α), β) και γ) της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:

α) να εξασφαλίζεται στους αιτούντες η προστασία της οικογενειακής τους ζωής·

β) οι αιτούντες να έχουν δυνατότητα επικοινωνίας με συγγενείς, νομικούς συμβούλους ή συνηγόρους, εκπροσώπους της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και άλλες σχετικές εθνικές, διεθνείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις και φορείς·

γ) να παρέχεται πρόσβαση στα μέλη της οικογένειας, στους νομικούς συμβούλους ή συνηγόρους, στους εκπροσώπους της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και στις σχετικές μη κυβερνητικές οργανώσεις που έχουν αναγνωριστεί από το οικείο κράτος μέλος με σκοπό τη συνδρομή των αιτούντων. Περιορισμοί στην πρόσβαση αυτή μπορούν να επιβάλλονται μόνο για λόγους που σχετίζονται με την ασφάλεια των χώρων και των αιτούντων.

3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη ιδιαίτερα ζητήματα σχετικά με το φύλο και την ηλικία, καθώς και την κατάσταση ευάλωτων προσώπων, στην περίπτωση αιτούντων εντός των χώρων και των κέντρων φιλοξενίας που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α) και β).

4. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή βιαιοπραγιών και της βίας που έχει σχέση με το φύλο, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακοποίησης και παρενόχλησης, στους χώρους και τα κέντρα φιλοξενίας που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α) και β).

5. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν όσο το δυνατόν περισσότερο ότι οι εξαρτώμενοι ενήλικοι αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής στεγάζονται μαζί με τους στενούς ενήλικες συγγενείς που ευρίσκονται ήδη στο ίδιο κράτος μέλος και που έχουν την ευθύνη αυτών σύμφωνα με τον νόμο ή την πρακτική του οικείου κράτους μέλους.

6. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η μεταφορά αιτούντων από ένα χώρο στέγασης σε άλλο να πραγματοποιείται μόνον όταν είναι αναγκαία. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους αιτούντες τη δυνατότητα να ενημερώνουν τους νομικούς τους συμβούλους ή συνηγόρους για τη μεταφορά και για τη νέα τους διεύθυνση.

7. Το προσωπικό που εργάζεται στα κέντρα φιλοξενίας πρέπει να διαθέτει κατάλληλη κατάρτιση και να δεσμεύεται από τους κανόνες εμπιστευτικότητας, όπως προβλέπονται στο εθνικό δίκαιο, για τις πληροφορίες τις οποίες γνωρίζει εκ της εργασίας του.

8. Τα κράτη μέλη δύνανται να επιτρέπουν στους αιτούντες να συμμετέχουν στη διαχείριση των υλικών μέσων και των άυλων παραμέτρων της ζωής στο κέντρο, μέσω μιας συμβουλευτικής επιτροπής ή ενός αντιπροσωπευτικού συμβουλευτικού οργάνου των διαμενόντων.

9. Σε δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις, τα κράτη μέλη μπορούν κατ' εξαίρεση να θεσπίζουν λεπτομέρειες όσον αφορά τις υλικές συνθήκες υποδοχής διαφορετικές από τις προβλεπόμενες στο παρόν άρθρο, για εύλογη χρονική περίοδο η οποία είναι όσο το δυνατόν συντομότερη, όταν:

α) απαιτείται εκτίμηση των ειδικών αναγκών του αιτούντος άσυλο, σύμφωνα με το άρθρο 22·

β) έχουν εξαντληθεί προσωρινά οι συνήθως διαθέσιμες δυνατότητες στέγασης.

Αυτές οι διαφορετικές συνθήκες καλύπτουν σε κάθε περίπτωση τις βασικές ανάγκες.

Αιτιολογική σκέψη 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με τις ρυθμίσεις στέγασης, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη το ύψιστο συμφέρον του παιδιού, καθώς και τις ιδιαίτερες συνθήκες οποιουδήποτε αιτούντος εξαρτάται από μέλη της οικογένειας ή άλλους στενούς συγγενείς, όπως ανήλικα άγαμα αδέρφια ευρισκόμενα ήδη στο κράτος μέλος.

Όσον αφορά το άρθρο 18 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), ζητήματα σχετικά με την ηλικία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ιδίως σε περίπτωση ανήλικων ή ηλικιωμένων αιτούντων. Όσον αφορά τους ανήλικους, το άρθρο 18 παράγραφος 3 θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το άρθρο 23 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) για τους ανήλικους⁽²⁴³⁾.

Όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών, σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 3, να λαμβάνουν υπόψη **ζητήματα σχετικά με το φύλο**, η αιτιολογική έκθεση σχετικά με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αναφέρει ότι, κατά το άρθρο 60 παράγραφος 3, τα κράτη μέλη απαιτείται να αναπτύξουν διαδικασίες υποδοχής με ευαισθησία ως προς τη διάσταση του φύλου οι οποίες «λαμβάνουν υπόψη τις διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και

⁽²⁴³⁾ Βλ. ενότητα 4.3.2 ανωτέρω σχετικά με τη στέγαση των ανηλικών και ενότητα 4.3.6.2 σχετικά με τη φιλοξενία ασυνόδευτων ανηλικών, για περισσότερες πληροφορίες.

γυναίκες όσον αφορά τις εμπειρίες και τις ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας προκειμένου να διασφαλίζουν το δικαίωμά τους στην ασφάλεια όταν εξετάζουν τα πρότυπα μεταχείρισης κατά την υποδοχή των αιτούντων άσυλο»⁽²⁴⁴⁾. Οι κατευθυντήριες γραμμές για θέματα φύλου θα πρέπει να εξετάζουν επίσης πολιτισμικές και θρησκευτικές ευαισθησίες και προσωπικές παραμέτρους, και να ανταποκρίνονται σε αυτές, καθώς και να αναγνωρίζουν τις τραυματικές εμπειρίες. Το άρθρο 4 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης περιέχει ρήτρα απαγόρευσης των διακρίσεων, στην οποία απαριθμούνται ενδεικτικά κάποιοι λόγοι διακριτικής μεταχείρισης, όπως το φύλο, το κοινωνικό φύλο, η γλώσσα, η θρησκεία, τα πολιτικά ή άλλα φρονήματα, η εθνική ή κοινωνική καταγωγή, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου, η ηλικία, η κατάσταση της υγείας, η αναπηρία, η οικογενειακή κατάσταση, η ιδιότητα του μετανάστη ή του πρόσφυγα ή άλλη ιδιότητα.

Σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη «λαμβάνουν **κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή βιαιοπραγιών και της βίας που έχει σχέση με το φύλο**» (επισήμανση των συντακτών) στους χώρους και τα κέντρα φιλοξενίας που αναφέρονται στο άρθρο 18 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β). Τα κράτη μέλη δεσμεύονται επίσης από εγγυήσεις που απορρέουν, π.χ., από τη **Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων** και το πρωτόκολλο του Παλέρμο⁽²⁴⁵⁾. Άλλες δεσμευτικές πράξεις για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων βίας είναι, ενδεικτικά, η Σύμβαση για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων και η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (για τα κράτη που την έχουν προσυπογράψει). Ως εκ τούτου, πρέπει να διασφαλίζεται άμεση απόκριση σύμφωνα με τις εγγυήσεις που προβλέπονται από τις εν λόγω νομικές πράξεις. Αυτή μπορεί να έχει τη μορφή παραπομπών, στέγασης σε ξενώνες, αποκατάστασης, ιατροφαρμακευτικής και/ή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης ή προσφυγής στην αστυνομία.

Όσον αφορά την εθνική νομολογία σχετικά με τη στέγαση θυμάτων σοβαρής έμφυλης βίας, ένα βελγικό δικαστήριο αποφάνθηκε ότι μία αιτούσα από την Γκάμπια, που είχε εξαναγκαστεί σε γάμο και είχε βιαστεί, λίγο μετά την άφιξή της στο Βέλγιο, θα έπρεπε να στεγαστεί όχι σε μεικτό κέντρο υποδοχής, δεδομένης της εξόχως ευάλωτης θέσης της και της ΔΜΣ, αλλά σε ατομική υποστηριζόμενη στέγη. Κατά το δικαστήριο, ο περιορισμένος αριθμός των οικιών αυτών δεν ασκεί επιρροή και δεν μπορεί να δικαιολογήσει την παραβίαση του δικαιώματός της σε προσαρμοσμένη στέγη προς τον σκοπό του σεβασμού του δικαιώματός της στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και λαμβάνοντας υπόψη την ευαλωτότητά της⁽²⁴⁶⁾.

Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 18 παράγραφος 9 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) είναι περιορισμένο, ιδίως αν ληφθεί υπόψη η υποχρέωση να συνεκτιμάται «η ειδική κατάσταση των ευάλωτων προσώπων» βάσει του άρθρου 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Στην υπόθεση **Saciri**, το ΔΕΕ δήλωσε ότι, σε περίπτωση κορεσμού των δομών στεγάσεως που προορίζονται για αιτούντες άσυλο, τα κράτη μέλη δύνανται να παραπέμπουν τους αιτούντες σε οργανισμούς υπαγόμενους στο σύστημα γενικής δημόσιας αρωγής, αρκεί το σύστημα αυτό να διασφαλίζει στους αιτούντες άσυλο «την τήρηση των ελάχιστων απαιτήσεων της

⁽²⁴⁴⁾ Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, 11 Μαΐου 2011, παράγραφος 314. Ενδεικτικά, τέτοιες διαδικασίες είναι «η χωριστή φιλοξενία άγαμων ανδρών και γυναικών· χωριστές τουαλέτες ή, τουλάχιστον, καθορισμός και επιτήρηση διαφορετικού ωραρίου χρήσης τους από άνδρες και γυναίκες· δωμάτια τα οποία οι ένοικοι μπορούν να κλειδώσουν· επαρκής φωτισμός σε κάθε χώρο του κέντρου υποδοχής· σώμα φυλάκων, περιλαμβανομένων γυναικών φυλάκων, εκπαιδευμένων στις ιδιαίτερες ανάγκες των ανδρών και γυναικών φιλοξενούμενων· κατάρτιση του προσωπικού των κέντρων υποδοχής· κώδικας δεοντολογίας που εφαρμόζεται και στους ιδιώτες παρόχους υπηρεσιών· επίσημες διευθετήσεις για παρέμβαση και προστασία σε περιστατικά έμφυλης βίας· ενημέρωση των γυναικών και των κοριτσιών για την έμφυλη βία και τις διαθέσιμες υπηρεσίες αρωγής».

⁽²⁴⁵⁾ Πρωτόκολλο του Παλέρμο, ό.π. (υποσημείωση 233 ανωτέρω).

⁽²⁴⁶⁾ Γαλλόφωνο Δικαστήριο εργατικών διαφορών Βρυξελλών (Βέλγιο) (Tribunal du travail francophone de Bruxelles), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2017, 17/5651/A (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

οδηγίας αυτής»⁽²⁴⁷⁾. Το ΔΕΕ προσέθεσε, πάντως, ότι ο «κορεσμός των δικτύων υποδοχής δεν δύναται να δικαιολογήσει οποιαδήποτε παρέκκλιση από την τήρηση των απαιτήσεων αυτών»⁽²⁴⁸⁾.

4.6. Περιορισμός ή ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής και κυρώσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 20 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη δύνανται να περιορίζουν ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να ανακαλούν τις υλικές συνθήκες υποδοχής βάσει των προβλεπόμενων λόγων και να επιβάλλουν κυρώσεις.

Άρθρο 20 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Περιορισμός ή ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής

1. Τα κράτη μέλη δύνανται να περιορίζουν ή, σε εξαιρετικές και δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις, να ανακαλούν τις υλικές συνθήκες υποδοχής όταν ο αιτών:

α) εγκαταλείπει τον τόπο διαμονής που έχει καθορίσει η αρμόδια αρχή χωρίς να την ενημερώσει ή, εφόσον απαιτείται, χωρίς άδεια· ή

β) δεν συμμορφούται με υποχρεώσεις δήλωσης στοιχείων ή δεν ανταποκρίνεται σε αιτήσεις παροχής πληροφοριών ή δεν προσέρχεται, στα πλαίσια της διαδικασίας ασύλου, σε προσωπική συνέντευξη εντός εύλογης προθεσμίας που ορίζεται από το εθνικό δίκαιο· ή

γ) έχει υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση όπως καθορίζεται στο άρθρο 2 στοιχείο ιζ) της οδηγίας 2013/32/ΕΕ.

Για τις περιπτώσεις α) και β), όταν ο αιτών εντοπισθεί ή προσέλθει αυτοβούλως στην αρμόδια αρχή, λαμβάνεται δεόντως αιτιολογημένη απόφαση, βασιζόμενη στους λόγους της εξαφάνισης, σχετικά με την ανανέωση της παροχής μερικών ή όλων των υλικών συνθηκών υποδοχής που είχαν αποσυρθεί ή περιορισθεί.

2. Τα κράτη μέλη δύνανται επίσης να περιορίζουν τις υλικές συνθήκες υποδοχής, όταν διαπιστώνουν ότι ο αιτών, χωρίς δικαιολογημένη αιτία, δεν έχει υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας το συντομότερο ευλόγως δυνατόν, μετά την άφιξη στο εν λόγω κράτος μέλος.

3. Τα κράτη μέλη δύνανται να περιορίζουν ή να αφαιρούν την πρόσβαση στις υλικές συνθήκες υποδοχής, όταν ο αιτών έχει αποκρύψει τους οικονομικούς του πόρους και έχει, κατά συνέπεια, επωφεληθεί με τρόπο αθέμιτο από τις υλικές συνθήκες υποδοχής.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίζουν τις κυρώσεις που ισχύουν για σοβαρές παραβάσεις των κανόνων των κέντρων φιλοξενίας, καθώς για την επίδειξη ιδιαίτερα βίαιης συμπεριφοράς.

⁽²⁴⁷⁾ ΔΕΕ, 2014, Sacirí, ό.π. (υποσημείωση 130 ανωτέρω), σκέψη 49.

⁽²⁴⁸⁾ Ό.π., σκέψη 50.

5. Οι αποφάσεις για τον περιορισμό ή την ανάκληση της πρόσβασης στις υλικές συνθήκες υποδοχής ή για κυρώσεις που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2, 3 και 4 του παρόντος άρθρου λαμβάνονται σε ατομική, αντικειμενική και αμερόληπτη βάση και πρέπει να αιτιολογούνται. Οι αποφάσεις βασίζονται στην ειδική κατάσταση του συγκεκριμένου προσώπου, ιδίως όσον αφορά τα πρόσωπα τα οποία καλύπτονται από το άρθρο 21, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αναλογικότητας. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν υπό οποιεσδήποτε συνθήκες την πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σύμφωνα με το άρθρο 19 και εξασφαλίζουν αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για όλους τους αιτούντες.

6. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι δεν ανακαλούνται ούτε περιορίζονται οι υλικές συνθήκες υποδοχής πριν ληφθεί απόφαση σύμφωνα με την παράγραφο 5.

Κατά την εφαρμογή των παραγράφων 1 έως 4 του άρθρου 20, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι λαμβάνονται υπόψη η ιδιαίτερη κατάσταση των ευάλωτων προσώπων σύμφωνα με το άρθρο 21 και η αρχή της αναλογικότητας.

Όσον αφορά το άρθρο 20 παράγραφος 1, τα ευάλωτα πρόσωπα ενδέχεται να μην είναι σε θέση να συμμορφωθούν προς τις υποχρεώσεις τους και/ή να χρειάζεται να υποβάλουν μεταγενέστερη αίτηση εξαιτίας της ιδιαίτερης κατάστασής τους, π.χ. ηλικία, σοβαρή ασθένεια, ψυχική ασθένεια ή διαταραχή ή φόβος.

Η υπόθεση Haqbin ⁽²⁴⁹⁾ αφορούσε έναν ασυνόδευτο ανήλικο ο οποίος, εξαιτίας διαπληκτισμού σε κέντρο υποδοχής, αποκλείστηκε από το κέντρο για διάστημα δεκαπέντε ημερών. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, «η υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν για την παροχή υλικών συνθηκών υποδοχής στους αιτούντες δεν είναι απόλυτη» ⁽²⁵⁰⁾. Ενώ τα κράτη μέλη δύναται να περιορίζουν ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να ανακαλούν τις υλικές συνθήκες υποδοχής, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 5 της [ΟΣΥ (αναδιατύπωση)], κάθε κύρωση, κατά την έννοια της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού, πρέπει να είναι αντικειμενική, αμερόληπτη, αιτιολογημένη και ανάλογη προς την ιδιαιτερότητα της κατάστασης του αιτούντος, τα δε κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, την πρόσβαση του αιτούντος σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη καθώς και ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης ⁽²⁵¹⁾.

Το Δικαστήριο επισήμανε ότι «από την αιτιολογική σκέψη 35 [της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)] προκύπτει ότι η οδηγία αυτή αποβλέπει στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και στην προώθηση της εφαρμογής, μεταξύ άλλων, του άρθρου 1 του Χάρτη [...] και πρέπει να εφαρμοστεί αναλόγως» ⁽²⁵²⁾. Δεδομένου ότι ο αιτών ήταν ασυνόδευτος ανήλικος, το Δικαστήριο δήλωσε ότι «οι αρχές των κρατών μελών οφείλουν, κατά την επιβολή κυρώσεων βάσει του άρθρου 20, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής, να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη, όπως προκύπτει από το άρθρο 20, παράγραφος 5, δεύτερη περίοδος, της εν λόγω οδηγίας, την ιδιαιτερότητα της κατάστασης του ανηλίκου καθώς και την αρχή της αναλογικότητας» ⁽²⁵³⁾. Εξάλλου, από το άρθρο 23 παράγραφος 1 της ΟΣΥ

⁽²⁴⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Haqbin, ό.π. (υποσημείωση 185 ανωτέρω).

⁽²⁵⁰⁾ Ό.π., σκέψη 35.

⁽²⁵¹⁾ Ό.π., σκέψη 45.

⁽²⁵²⁾ Ό.π., σκέψη 46.

⁽²⁵³⁾ Ό.π., σκέψη 53.

(αναδιατύπωση) προκύπτει ότι «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας αυτής σχετικά με τους ανηλίκους»⁽²⁵⁴⁾. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ως εξής:

ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να προβλέπει [...] κύρωση συνιστάμενη στην ανάκληση, έστω και προσωρινή, των υλικών συνθηκών υποδοχής, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχεία στ' και ζ', της οδηγίας αυτής, οι οποίες αφορούν τη στέγαση, την τροφή ή την ένδυση, καθώς μια τέτοια κύρωση θα είχε ως αποτέλεσμα τη στέρηση από τον εν λόγω αιτούντα της δυνατότητας να αντιμετωπίσει τις πλέον στοιχειώδεις ανάγκες του. Η επιβολή άλλων κυρώσεων δυνάμει του ως άνω άρθρου 20, παράγραφος 4, πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να πληροί τις προϋποθέσεις της παραγράφου 5 του άρθρου αυτού, ιδίως δε εκείνες που αφορούν τον σεβασμό της αρχής της αναλογικότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Όταν πρόκειται για ασυνόδευτο ανήλικο, για την επιβολή των κυρώσεων αυτών, πρέπει, βάσει, μεταξύ άλλων, του άρθρου 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, να λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη το μείζον συμφέρον του παιδιού⁽²⁵⁵⁾.

Δυνάμει του εθνικού δικαίου, το Περιφερειακό Διοικητικό Δικαστήριο του Πεδεμόντιου (Ιταλία) ανέτρεψε την απόφαση της Νομαρχίας της Νοβάρρα να ανακαλέσει τις συνθήκες υποδοχής ενός αιτούντος άσυλο ο οποίος είχε παραβιάσει τους κανόνες του κέντρου υποδοχής (έφυγε από το κέντρο χωρίς άδεια), διότι ο νομάρχης δεν είχε λάβει υπόψη τη σοβαρή κατάσταση της υγείας του αιτούντος (φυματίωση, άγχος και κατάθλιψη) πριν από την απόφαση ανάκλησης. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, δυνάμει του εθνικού δικαίου, η διοικητική αρχή υποχρεούται να λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα της κατάστασης των ευάλωτων προσώπων, μεταξύ άλλων «ατόμων με σοβαρά νοσήματα ή ψυχικές διαταραχές»⁽²⁵⁶⁾.

Σε μια υπόθεση στην Ισπανία, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ανακάλεσε την πρόσβαση στο σύστημα υποδοχής ενός αιτούντος άσυλο, ο οποίος ήταν ευάλωτος εξαιτίας της κατάστασης της υγείας του, επικαλούμενο ότι ο αιτών είχε απωλέσει το δικαίωμα παραμονής εκεί όταν εγκατέλειψε το κέντρο στο οποίο είχε τοποθετηθεί προηγουμένως χωρίς να ενημερώσει τις αρχές. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι αρχές υποχρεούνται να μεριμνήσουν για την πρόσβαση του αιτούντος σε κέντρο υποδοχής, δεδομένου ότι το ισπανικό συνταγματικό δίκαιο, η ΕΣΔΑ και ο Χάρτης της ΕΕ εγγυούνται την επανεισδοχή στη συγκεκριμένη περίπτωση με βάση το δικαίωμα στη σωματική και την ηθική ακεραιότητα και το δικαίωμα υπεράσπισης, ιδίως εφόσον ο αιτών τελούσε σε κατάσταση ιδιαίτερης ευαλωτότητας λόγω της κατάστασης της υγείας του⁽²⁵⁷⁾.

Τα κράτη μέλη δύνανται **να περιορίζουν ή, σε εξαιρετικές και δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις, να ανακαλούν** τις υλικές συνθήκες υποδοχής στις περιστάσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 20 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Δύνανται επίσης να **περιορίζουν ή να ανακαλούν** την πρόσβαση στις υλικές συνθήκες υποδοχής, όταν ο αιτών έχει αποκρύψει τους οικονομικούς του πόρους, όπως προβλέπει το άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

⁽²⁵⁴⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Haqbin, σκέψη 54, ό.π. (υποσημείωση 185 ανωτέρω).

⁽²⁵⁵⁾ Ο.π., σκέψη 56.

⁽²⁵⁶⁾ Περιφερειακό Διοικητικό Δικαστήριο του Πεδεμόντιου (Ιταλία), απόφαση της 31ης Δεκεμβρίου 2018, Αιτών (Νιγηρία) κατά Υπουργείου Εσωτερικών (Prefettura di Novara) (σύντομη στην αγγλική γλώσσα).

⁽²⁵⁷⁾ Ανώτερο Δικαστήριο (Ισπανία) (Tribunal Superior de Justicia), απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, Fermin κατά Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ministerio de Empleo y Seguridad Social).

Σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται **να περιορίζουν, όχι όμως να ανακαλούν**, τις υλικές συνθήκες υποδοχής σε περίπτωση καθυστερημένης υποβολής αίτησης διεθνούς προστασίας. Σε αυτήν την περίπτωση, το κράτος μέλος φέρει το βάρος της απόδειξης ότι ο αιτών δεν υπέβαλε «χωρίς δικαιολογημένη αιτία» αίτηση διεθνούς προστασίας «το συντομότερο ευλόγως δυνατόν μετά την άφιξη στο εν λόγω κράτος μέλος». Η αποφαινόμενη αρχή θα πρέπει να εξετάζει προσεκτικά τους λόγους για τους οποίους ορισμένα ευάλωτα πρόσωπα, όπως παιδιά, θύματα σεξουαλικής βίας ή θύματα εμπορίας ανθρώπων, ενδέχεται να χρειάζονται χρόνο για να υποβάλουν αίτηση χορήγησης διεθνούς προστασίας.

Προϋπόθεση για την ανάκληση ή τον περιορισμό των υλικών συνθηκών υποδοχής είναι να διασφαλίζεται η διατήρηση «αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης» του αιτούντος. Αυτό εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, ωστόσο απαιτείται να λαμβάνεται ιδιαίτερως υπόψη η κατάσταση των ευάλωτων προσώπων ⁽²⁵⁸⁾. Οι εν λόγω αποφάσεις στο πλαίσιο του άρθρου 20 παράγραφος 3 θα μπορούσαν εν δυνάμει να θέσουν σε κίνδυνο τη δυνατότητα συνεχιζόμενης παροχής συμβουλευτικών ή υποστηρικτικών ή προνοιακών υπηρεσιών. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να διακυβεύεται το αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης ενός ευάλωτου αιτούντος, ενώ τα ίδια μέτρα περιορισμού ή ανάκλησης σε μη ευάλωτο αιτούντα δεν θα είχαν αυτήν την επίπτωση.

Η απόφαση σχετικά με τον περιορισμό ή την ανάκληση των υλικών συνθηκών υποδοχής όσον αφορά ευάλωτο αιτούντα προϋποθέτει εξατομικευμένη αξιολόγηση με ενδεδειγμένη ανάλυση αναλογικότητας από ό,τι συνήθως. Αυτό σημαίνει ότι η απαίτηση αιτιολόγησης της απόφασης έχει ιδιαίτερη σημασία για ένα ευάλωτο πρόσωπο που ενδεχομένως επιθυμεί να προσφύγει, όπως αναφέρεται στην ενότητα 4.7.

Οι υλικές συνθήκες υποδοχής δεν μπορούν να περιοριστούν ή να ανακληθούν πριν από την έκδοση επίσημης και αιτιολογημένης απόφασης [άρθρο 20 παράγραφος 6 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)].

4.7. Προσφυγές

4.7.1. Απαιτήσεις και πεδίο εφαρμογής

Άρθρο 26 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Προσφυγές

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι αποφάσεις όσον αφορά την παροχή, την απόσυρση ή τον περιορισμό πλεονεκτημάτων κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας ή οι αποφάσεις που λαμβάνονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 [σχετικά με την κατοικία και την ελευθερία κινήσεων], οι οποίες θίγουν ατομικά τους αιτούντες, να μπορούν να προσβάλλονται με τις διαδικασίες που προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Στον τελευταίο βαθμό τουλάχιστον χορηγείται η δυνατότητα προσφυγής ή επανεξέτασης, για νομικούς ή πραγματικούς λόγους, ενώπιον δικαστικής αρχής.

⁽²⁵⁸⁾ Βλ. επίσης ενότητα 4.5 σχετικά με τις υλικές συνθήκες υποδοχής και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Το άρθρο 26 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν ορίζει κανόνες για την απαιτούμενη αποτελεσματικότητα του ένδικου μέσου. Παρά ταύτα, ο αιτών έχει δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή υπό το πρίσμα, μεταξύ άλλων, του άρθρου 47 του Χάρτη ΕΕ και προκειμένου το άρθρο 26 της οδηγίας να συνάδει με την αρχή της αποτελεσματικότητας.

Οι διαδικαστικές εγγυήσεις που παρέχονται από την οδηγία όσον αφορά την προσφυγή ή την επανεξέταση απόφασης στο πλαίσιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) μπορεί να έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα ευάλωτα πρόσωπα και παρατίθενται στη συνέχεια.

4.7.2. Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση

Άρθρο 26 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) Προσφυγές

Σε περιπτώσεις προσφυγής ή επανεξέτασης ενώπιον δικαστικής αρχής που αναφέρεται στην παράγραφο 1, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι διατίθενται κατόπιν αιτήματος δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση, στον βαθμό που αυτή η βοήθεια είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της ουσιαστικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Τούτο περιλαμβάνει τουλάχιστον την κατάρτιση των απαιτούμενων διαδικαστικών εγγράφων και τη συμμετοχή εξ ονόματος του αιτούντος σε ακροαματική διαδικασία ενώπιον των δικαστικών αρχών.

Η δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση παρέχονται από κατάλληλα ειδικευμένα πρόσωπα εφόσον είναι αποδεκτά ή αναγνωρίζονται βάσει του εθνικού δικαίου, τα συμφέροντα των οποίων δεν συγκρούονται ή δεν θα μπορούσαν δυνητικά να συγκρούονται με εκείνα του αιτούντος.

Σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 2, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στον βαθμό που αυτή η βοήθεια είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της ουσιαστικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη, πλην όμως διατίθεται «κατόπιν αιτήματος». Συνεπώς, αν κάποιος ευάλωτος πρόσωπο δεν αναγνωριστεί και/ή δεν του παρασχεθεί εγκαίρως υποστήριξη ώστε να ζητήσει τη βοήθεια, μπορεί να κινδυνεύει να μη λάβει ουσιαστικής σημασίας νομική συνδρομή και εκπροσώπηση. Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 47 τρίτο εδάφιο του Χάρτη της ΕΕ, «σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη». Το άρθρο 26 παράγραφος 3 δεύτερο εδάφιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναφέρει τα εξής:

Άρθρο 26 παράγραφος 3 δεύτερο εδάφιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι δεν θα πρέπει να παρέχεται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εάν μια αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η προσφυγή ή επανεξέταση δεν έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας. Σ' αυτήν την περίπτωση, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να μην περιορίζεται αυθαιρέτως η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση και να μην εμποδίζεται η ουσιαστική πρόσβαση του αιτούντος στη δικαιοσύνη.

Η εν λόγω διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται στο πλαίσιο της, υπό το πρίσμα άλλων διατάξεων του ενωσιακού δικαίου, του δικαίου των κρατών μελών και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ιδίως της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Airey ⁽²⁵⁹⁾, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για νομική συνδρομή εφόσον, απουσία αυτής, θα ήταν αδύνατον να διασφαλιστεί ουσιαστική προσφυγή ⁽²⁶⁰⁾.

Βλ. ενότητα 8.4.2 για ανάλυση των κανόνων της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Επί της ουσίας δεν διαφέρουν από τους κανόνες της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

4.8. Κράτηση

Άλλες συναφείς εκδόσεις της ΕΑΣΟ

- ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση – Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019.

Στο άρθρο 11 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζονται οι διατάξεις σχετικά με την κράτηση ευάλωτων προσώπων και αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής. Με τις διατάξεις αυτές θεσπίζονται πρόσθετες εγγυήσεις όσον αφορά την κράτηση:

- προσώπων με ανάγκες περίθαλψης για λόγους σωματικής και/ή ψυχικής υγείας (άρθρο 11 παράγραφος 1) (ενότητα 4.8.2)·
- ανηλίκων (άρθρο 11 παράγραφος 2) (ενότητα 4.8.3)·
- ασυνόδευτων ανηλίκων (άρθρο 11 παράγραφος 3) (ενότητα 4.8.4)·
- οικογενειών (άρθρο 11 παράγραφος 4) (ενότητα 4.8.5)·
- αιτουσών γυναικών (άρθρο 11 παράγραφος 5) (ενότητα 4.8.6).

Σχετικά με το άρθρο 11 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) δεν υπάρχει προς το παρόν νομολογία του ΔΕΕ. Κάθε μία από τις διατάξεις αυτές εξετάζονται στη συνέχεια. Άλλα ζητήματα τα οποία αφορούν ευάλωτα πρόσωπα και αιτούντες αναφέρονται στην ενότητα 4.8.1, ενώ οι παρεκκλίσεις από τις ειδικές εγγυήσεις όσον αφορά την κράτηση ευάλωτων προσώπων καλύπτονται στην ενότητα 4.8.7. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κράτηση σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο III, βλ. ενότητα 5.6.

4.8.1. Γενικές αρχές

Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο η) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), με τον όρο «κράτηση» νοείται «ο περιορισμός σε ειδικό χώρο που επιβάλλει ένα κράτος μέλος σε αιτούντα, με αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας κυκλοφορίας του». Η κράτηση αιτούντων θα πρέπει να είναι δυνατή μόνον σε απολύτως σαφώς καθορισμένες, εξαιρετικές περιστάσεις

⁽²⁵⁹⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1979, Airey κατά Ιρλανδίας, προσφυγή αριθ. 6289/73.

⁽²⁶⁰⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH κατά Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, EU:C:2010:811, σκέψεις 36 και 37. Βλ. επίσης Περιφερειακό Δικαστήριο Καμπανίας (Ιταλία), απόφαση της 20ής Μαρτίου 2019, προσφυγή αριθ. 03927/2108 (σύντομη στην αγγλική γλώσσα).

οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 8 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽²⁶¹⁾. Στην αιτιολογική σκέψη 15 αναφέρεται ότι η κράτηση αιτούντων θα πρέπει «να διέπεται από την αρχή της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας όσον αφορά τόσο τον τρόπο όσο και τον σκοπό της εν λόγω κράτησης». Εξάλλου, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 20, προκειμένου να εξασφαλίζεται καλύτερα η σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα των αιτούντων, «η κράτηση θα πρέπει να αποτελεί μέτρο έσχατης ανάγκης και μπορεί να εφαρμόζεται μόνον εφόσον έχουν δεόντως εξεταστεί όλα τα μη στερητικά της ελευθερίας εναλλακτικά μέτρα». Συναφώς, το άρθρο 8 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) προβλέπει τα εξής:

Άρθρο 8 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Εφόσον κρίνεται αναγκαίο, και κατόπιν ατομικής αξιολόγησης κάθε περίπτωσης, τα κράτη μέλη μπορούν να θέσουν αιτούντα υπό κράτηση, εάν δεν είναι δυνατό να εφαρμοστούν αποτελεσματικά άλλα λιγότερο περιοριστικά εναλλακτικά μέτρα.

Βάσει του άρθρου 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), κατά την εφαρμογή κάθε άρθρου της οδηγίας τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τους την ειδική κατάσταση των ευάλωτων προσώπων. Συνεπώς, η ιδιαιτερότητα της κατάστασης των ευάλωτων προσώπων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά περίπτωση όταν εξετάζονται η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα της κράτησης αλλά και εναλλακτικά της κράτησης μέτρα.

Κάθε εναλλακτικό της κράτησης μέτρο πρέπει να σέβεται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των αιτούντων ⁽²⁶²⁾. Συναφώς, ένα εναλλακτικό της κράτησης μέτρο για τα εμποδιζόμενα άτομα θα μπορούσε να είναι η τηλεφωνική και όχι η αυτοπρόσωπη εμφάνιση ⁽²⁶³⁾.

Ενδεικτική εθνική νομολογία σχετικά με τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα είναι η απόφαση του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Ελβετίας η οποία ορίζει ότι οι αρχές θα πρέπει να εκτιμούν ενδελεχώς τις εναλλακτικές της κράτησης δυνατότητες για τους γονείς, της αφαίρεσης της επιμέλειας των τέκνων και της τοποθέτησης των τέκνων σε ίδρυμα. Στις εν λόγω δυνατότητες συγκαταλέγεται η φιλοξενία τους σε ακίνητα ιδιοκτησίας του καντονιού ή μισθωμένα από το καντόνι, σε μεταβατική στέγη ή πιθανόν ακόμη και σε ξενώνα ασυνόδευτων ανηλίκων ⁽²⁶⁴⁾. Στην υπόθεση ενός αιτούντος με προβλήματα ψυχικής υγείας και οξείας πόνους, το Διοικητικό Πρωτοδικείο Κορίνθου (Ελλάδα) διέταξε την άρση της κράτησής του υπό τον όρο να δηλώσει στις αστυνομικές αρχές τη διεύθυνση κατοικίας του καθώς και κάθε μελλοντική ενδεχόμενη μεταβολή της και να εμφανίζεται κάθε τρεις μέρες στο αστυνομικό τμήμα του τόπου κατοικίας του ⁽²⁶⁵⁾. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιά (Ελλάδα) επίσης διέταξε να αφεθεί ελεύθερος αιτών ο οποίος ήταν ευάλωτος λόγω της κατάστασης της υγείας του και λόγω ΔΜΣ (είχε κρατηθεί και υποβληθεί σε βασανιστήρια στη Συρία). Είχε εγκαταλείψει τη Λέρο, κατά παράβαση του εδαφικού περιορισμού που του είχε επιβληθεί, και στη συνέχεια συνελήφθη και παρέμεινε κρατούμενος. Αντί της

⁽²⁶¹⁾ EASO, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων την παροχή διεθνούς προστασίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019, μέρος 4 σχετικά με τους λόγους κράτησης.

⁽²⁶²⁾ ΟΣΥ (αναδιατύπωση), αιτιολογική σκέψη 20.

⁽²⁶³⁾ EASO, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019, Μέρος 5 σχετικά με τα μη στερητικά της ελευθερίας εναλλακτικά μέτρα για τους αιτούντες διεθνή προστασία: UNHCR, *Κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τα Εφαρμοστέα Κριτήρια και Πρότυπα που αφορούν την Κράτηση των Αιτούντων Άσυλο και Εναλλακτικά της Κράτησης Μέτρα*, 2012, σ. 33.

⁽²⁶⁴⁾ Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Ελβετία) (Bundesgericht / Tribunal fédéral / Tribunale federale / Tribunal federal), απόφαση της 26ης Απριλίου 2017, 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

⁽²⁶⁵⁾ Διοικητικό Πρωτοδικείο Κορίνθου (Ελλάδα), απόφαση της 19ης Αυγούστου 2013, αριθ. 223/2013.

κράτησης, το Δικαστήριο διέταξε να εμφανίζεται περιοδικά (δύο φορές το μήνα) στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα ⁽²⁶⁶⁾.

Η ευαλωτότητα του προσώπου είναι κρίσιμη παράμετρος για να διαπιστωθεί κατά πόσον η κράτηση συνιστά παραβίαση του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ ⁽²⁶⁷⁾ [και του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ⁽²⁶⁸⁾] ή δυσανάλογο μέτρο κατά την έννοια του άρθρου 7 του Χάρτη ⁽²⁶⁹⁾ [και του άρθρου 8 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ ⁽²⁷⁰⁾] ή αυθαίρετο μέτρο κατά την έννοια του άρθρου 6 του Χάρτη ⁽²⁷¹⁾ [και του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ ⁽²⁷²⁾]. (Τα σχόλια στην ενότητα 4.6 όσον αφορά την αναλογικότητα και την εξατομικευμένη εκτίμηση των ευάλωτων προσώπων ισχύουν κατά μείζονα λόγο στο πλαίσιο της κράτησης.)

Κατά το άρθρο 10 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση): «Η κράτηση αιτούντων γίνεται, κατά κανόνα, σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης». Οσάκις αυτό δεν είναι δυνατόν και το κράτος μέλος «είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιεί σωφρονιστικό κατάστημα, ο υπό κράτηση αιτών κρατείται χωριστά από τους κρατούμενους του κοινού δικαίου» και ισχύουν οι συνθήκες κράτησης που προβλέπονται στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽²⁷³⁾.

Όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης, η αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει: «Οι αιτούντες που τελούν υπό κράτηση θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με πλήρη σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και η υποδοχή τους θα πρέπει να έχει σχεδιασθεί ειδικά με σκοπό την κάλυψη των αναγκών που οφείλονται στην κατάσταση αυτή» ⁽²⁷⁴⁾. Σύμφωνα με το άρθρο 17 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) τα κράτη μέλη μεριμνούν για ένα «επαρκές βιοτικό επίπεδο, το οποίο να διασφαλίζει τη συντήρησή τους και να προστατεύει τη σωματική και την ψυχική τους υγεία» στην ειδική περίπτωση των ευάλωτων προσώπων, καθώς και στην περίπτωση των προσώπων που τελούν υπό κράτηση ⁽²⁷⁵⁾. Δεδομένου αυτού, εφόσον ο αιτών έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής, αυτές πρέπει να καλύπτονται και σε συνθήκες κράτησης. Βλ. ενότητες 4.8.3–4.8.6 σχετικά με τις ειδικές ανάγκες υποδοχής σε περίπτωση κράτησης αιτούντων με προβλήματα υγείας, ανηλίκων, ασυνόδευτων ανηλίκων, οικογενειών και αιτουσών γυναικών. Η UNHCR παρατηρεί ότι «οι αιτούντες άσυλο μεγαλύτερης ηλικίας ενδέχεται να χρειάζονται ειδική μέριμνα και αρωγή εξαιτίας ηλικίας, ευαλωτότητας, μειωμένης κινητικότητας, ψυχικής ή σωματικής υγείας ή άλλων παθήσεων» ⁽²⁷⁶⁾.

Εφόσον ο αιτών τελεί υπό κράτηση, θα πρέπει να έχει αποτελεσματική πρόσβαση στις αναγκαίες διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως το δικαίωμα προσφυγής ενώπιον εθνικής δικαστικής αρχής. Το άρθρο 9 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αφορά τη δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης:

⁽²⁶⁶⁾ Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιά (Ελλάδα), απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2018, ΑΚ (Συρία) κατά Υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη.

⁽²⁶⁷⁾ Το άρθρο 4 (Απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης) του Χάρτη της ΕΕ ορίζει: «Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση».

⁽²⁶⁸⁾ Το άρθρο 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων) της ΕΣΔΑ ορίζει: «Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς».

⁽²⁶⁹⁾ Το άρθρο 7 (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) του Χάρτη της ΕΕ ορίζει: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του».

⁽²⁷⁰⁾ Το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ ορίζει: «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, τη δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την πρόσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».

⁽²⁷¹⁾ Το άρθρο 6 (δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια) του Χάρτη της ΕΕ ορίζει: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια».

⁽²⁷²⁾ Το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ αφορά το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια.

⁽²⁷³⁾ ΟΣΥ (αναδιατύπωση), άρθρο 10 παράγραφος 1.

⁽²⁷⁴⁾ Βλ. ενότητα 4.8.3 για πλήρες παράθεμα της αιτιολογικής σκέψης 18 και για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κράτηση ανηλίκων.

⁽²⁷⁵⁾ Βλ. ενότητα 4.5 για πλήρες παράθεμα του άρθρου 17 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

⁽²⁷⁶⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για την κράτηση, 2012, ό.π. (υποσημείωση 263 ανωτέρω), Κατευθυντήρια οδηγία 9.6, σ. 39.

Άρθρο 9 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιτύπωση)

Όταν η κράτηση διατάσσεται από διοικητικές αρχές, τα κράτη μέλη προβλέπουν την ταχεία δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης αυτεπαγγέλτως και/ή κατόπιν αιτήσεως του αιτούντος. Όταν διεξάγεται αυτεπαγγέλτως, η επανεξέταση αυτή αποφασίζεται το συντομότερο δυνατό μετά την έναρξη της κράτησης. Όταν διεξάγεται κατόπιν αίτησης του αιτούντος, αποφασίζεται το συντομότερο δυνατό μετά την έναρξη της σχετικής διαδικασίας. Προς τούτο, τα κράτη μέλη ορίζουν στο εθνικό δίκαιο το χρονικό διάστημα εντός του οποίου διεξάγεται η αυτεπάγγελτη δικαστική επανεξέταση και/ή η δικαστική επανεξέταση κατόπιν αίτησης του αιτούντος.

Όταν, κατόπιν της δικαστικής επανεξέτασης, η κράτηση θεωρείται παράνομη, ο αιτών αφήνεται αμέσως ελεύθερος.

Η δυνατότητα ταχείας και προσβάσιμης επανεξέτασης της κράτησης μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία για τα ευάλωτα πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση. Το Ινστιτούτο Ευρωπαϊκού Δικαίου παρέχει γενικές κατευθύνσεις όσον αφορά το δικαίωμα σε ταχεία δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης στο πλαίσιο αυτό ⁽²⁷⁷⁾. Ειδικότερα, το άρθρο 13 παράγραφος 1 της CRPD ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να διασφαλίζουν:

στα ΑΜΕΑ αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη, σε ισότιμη βάση, συμπεριλαμβανομένης και της πρόβλεψης της κατάλληλης διαδικαστικής και ηλικιακής προσαρμογής, για να διευκολύνουν τον αποτελεσματικό ρόλο τους ως άμεσων και έμμεσων συμμετεχόντων, συμπεριλαμβανομένων και ως μαρτύρων, σε όλες τις νομικές διαδικασίες, όπως και στα ανακριτικά και άλλα προκαταρκτικά στάδια.

Το άρθρο 9 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιτύπωση) αφορά την επικοινωνία με τους αιτούντες σχετικά με την κράτησή τους:

Άρθρο 9 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιτύπωση)

Οι κρατούμενοι αιτούντες ενημερώνονται αμέσως εγγράφως, σε γλώσσα που κατανοούν ή μπορεί ευλόγως να υποτεθεί ότι κατανοούν, για τους λόγους κράτησης και τις διαδικασίες που προβλέπει το εθνικό δίκαιο για την προσβολή της εντολής κράτησης, καθώς και για τη δυνατότητα να ζητούν δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση.

Μπορεί να έχει ζωτική σημασία να εξηγηθούν στους ευάλωτους αιτούντες οι λόγοι της κράτησής τους με αδιαμφισβήτητη σαφήνεια και σε γλώσσα και μορφή την οποία κατανοούν. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους οι επιτρεπόμενοι λόγοι κράτησης ενδέχεται να σχετίζονται με την ιδιαίτερη κατάσταση ή τις προσωπικές περιστάσεις του ευάλωτου προσώπου. Είναι εξίσου αναγκαίο

⁽²⁷⁷⁾ Βλ. ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων την παροχή διεθνούς προστασίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019, ενότητα 7.3 «Πτυχές του δικαιώματος δικαστικής επανεξέτασης»· Ινστιτούτο Ευρωπαϊκού Δικαίου, *Statement of the European Law Institute: Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law* (ELI 2017), πρότυπο 24, σ. 282–284.

να λαμβάνεται υπόψη ότι κάποια ευάλωτα πρόσωπα μπορεί να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση για να κατανοήσουν τον λόγο σύλληψής τους (π.χ. αν έχουν αναπηρία, ολική ή μερική απώλεια μνήμης, γνωστικές και/ή μαθησιακές δυσκολίες ή τραυματικές εμπειρίες). Το άρθρο 9 παράγραφος 4 θα πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ σχετικά με τις παραβιάσεις του άρθρου 5 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ ⁽²⁷⁸⁾.

Το άρθρο 9 παράγραφος 5 αφορά τη δικαστική επανεξέταση της κράτησης:

Άρθρο 9 παράγραφος 5 της ΟΣΥ (αναδιатύπωση)

Η κράτηση επανεξετάζεται από δικαστική αρχή σε εύλογα χρονικά διαστήματα, αυτεπαγγέλτως και/ή μετά από αίτηση του ενδιαφερόμενου αιτούντος, ιδίως όταν είναι παρατεταμένης διάρκειας, όταν υπάρξουν σχετικές περιστάσεις ή όταν προκύψουν νέα στοιχεία τα οποία ενδέχεται να επηρεάζουν τη νομιμότητα της κράτησης.

Η αρχικά νόμιμη κράτηση μπορεί να καταστεί εν συνεχεία παράνομη εάν οι συνθήκες κράτησης δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες υγείας ή στις ανάγκες που προκύπτουν από την αναπηρία του ατόμου ⁽²⁷⁹⁾. Αυτό μπορεί να συμβεί, για παράδειγμα, εάν μετά την κράτηση προκύψουν στοιχεία ψυχικής ασθένειας ή άλλης αναπηρίας ή εφόσον διαπιστωθεί ότι η κράτηση έχει επιδεινώσει προϋπάρχουσα ασθένεια ή έχει προκαλέσει ασθένεια ⁽²⁸⁰⁾.

Η UNHCR και η International Detention Coalition (IDC) έχουν δημοσιεύσει ένα εργαλείο το οποίο βοηθάει τους υπεύθυνους για τη λήψη αποφάσεων στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση καταστάσεων ευαλωτότητας, ιδίως όσον αφορά την επιρροή των παραγόντων ευαλωτότητας στις αποφάσεις κράτησης και τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα για τους ευάλωτους αιτούντες ⁽²⁸¹⁾.

4.8.2. Η υγεία ως πρώτιστο μέλημα

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση – Κράτηση αιτούντων την παροχή διεθνούς προστασίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019, ενότητα 8.2.2 «Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη».

Σύμφωνα με τα άρθρα 21 και 22 της ΟΣΥ (αναδιатύπωση), τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες υποδοχής των ευάλωτων αιτούντων καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου και να προσφέρουν την κατάλληλη παρακολούθηση της κατάστασής τους. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την

⁽²⁷⁸⁾ Βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ, απόφαση της 31ης Μαρτίου 2011, *Nowak κατά Ουκρανίας*, προσφυγή αριθ. 60846/10.

⁽²⁷⁹⁾ High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 23ης Μαρτίου 2011, *R (BE) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2011] EWHC 690 (Admin), σκέψεις 177-181. Στο διεθνές δίκαιο επίσης παρέχονται εγγυήσεις ούτως ώστε η κράτηση να μην καθίσταται αυθαίρετη, ιδίως η περιοδική επανεξέταση κατά την οποία εκτιμούνται οι λόγοι της κράτησης και η δικαστική επανεξέταση της κράτησης. Βλ. άρθρο 9 παράγραφοι 1 και 4 του διεθνούς συμφώνου για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR), 16 Δεκεμβρίου 1966 (έναρξη ισχύος 23 Μαρτίου 1976).

⁽²⁸⁰⁾ UNHCR, *Κατευθυντήριες οδηγίες για την κράτηση*, 2012, ό.π. (υποσημείωση 263 ανωτέρω), σ. 33.

⁽²⁸¹⁾ UNHCR και IDC, *Vulnerability Screening Tool – Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems*, 2016, ό.π. (υποσημείωση 147 ανωτέρω).

ιδιαιτερότητα της κατάστασης, π.χ., των εγκύων γυναικών, των ατόμων με αναπηρία, καθώς και των ατόμων με προβλήματα υγείας, όπως σοβαρές ασθένειες ή ψυχικές διαταραχές. Σύμφωνα με το άρθρο 19 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι αιτούντες να «λαμβάνουν την απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η οποία περιλαμβάνει, τουλάχιστον, τις πρώτες βοήθειες και την αναγκαία θεραπεία ασθενειών και σοβαρών πνευματικών διαταραχών»⁽²⁸²⁾. Τα κράτη μέλη «παρέχουν επίσης την απαραίτητη ιατρική ή άλλη συνδρομή στους αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της κατάλληλης ψυχιατρικής περίθαλψης»⁽²⁸³⁾. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια και πράξεις βίας πρέπει να έχουν «πρόσβαση σε κατάλληλη ιατρική και ψυχολογική θεραπεία ή περίθαλψη»⁽²⁸⁴⁾. Το σύνολο αυτών των απαιτήσεων ισχύει, κατά περίπτωση, για τους ευάλωτους αιτούντες που τελούν υπό κράτηση. Μάλιστα, η κατάσταση της υγείας των ευάλωτων αιτούντων υπό κράτηση οφείλει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των εθνικών αρχών σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Η υγεία, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας, των αιτούντων υπό κράτηση που είναι ευάλωτα άτομα αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των εθνικών αρχών.

Σε περίπτωση κράτησης ευάλωτων ατόμων, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν τακτική παρακολούθηση και επαρκή υποστήριξη λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαίτερη κατάστασή τους, συμπεριλαμβανομένης της υγείας τους.

Οι ακόλουθες αρχές από τη νομολογία του Ηνωμένου Βασιλείου μπορούν ενδεχομένως να παράσχουν κάποιες κατευθύνσεις⁽²⁸⁵⁾.

- Η μη εύλογη διερεύνηση της σωματικής και ψυχικής υγείας ενός εν δυνάμει κρατούμενου ενδέχεται να καταστήσει παράνομη την κράτηση⁽²⁸⁶⁾.
- Οι παράγοντες που ασκούν επιρροή στο κατά πόσον μια νόσος μπορεί να αντιμετωπιστεί ικανοποιητικά σε συνθήκες κράτησης είναι, μεταξύ άλλων, η φύση του καταστήματος κράτησης, η διάρκεια της κράτησης, η διαθεσιμότητα φαρμακευτικής αγωγής στη διάρκεια της κράτησης, ο βαθμός στον οποίο μπορούν να καλυφθούν οι εκδηλωθείσες (ειδικές) ανάγκες φροντίδας του προσώπου σε συνθήκες κράτησης, οι προνοιακές ρυθμίσεις και οι ρυθμίσεις για την παρακολούθηση ενδείξεων επιδείνωσης⁽²⁸⁷⁾.
- Η μη διενέργεια ιατρικής εξέτασης του κρατούμενου σύμφωνα με τους εθνικούς κανόνες (στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι κανόνες του Ηνωμένου Βασιλείου ορίζουν εξέταση εντός 24ώρου από την κράτηση), εκτός εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι, ενδέχεται να καταστήσει παράνομη την κράτηση⁽²⁸⁸⁾.

⁽²⁸²⁾ Άρθρο 19 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση).

⁽²⁸³⁾ Άρθρο 19 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Βλ. επίσης ενότητα 4.5.1 σχετικά με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

⁽²⁸⁴⁾ Βλ. επίσης ενότητα 4.4 σχετικά με τα θύματα βασανιστηρίων και βίας.

⁽²⁸⁵⁾ Επισημαίνεται ότι το Ηνωμένο Βασίλειο ουδέποτε δεσμευόταν από την ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και πλέον δεν δεσμεύεται ούτε από την αρχική ΟΣΥ, παρά μόνον στον βαθμό στον οποίο οι διατάξεις της έχουν μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο με κανονισμούς του Ηνωμένου Βασιλείου.

⁽²⁸⁶⁾ High Court (Διοικητικό Δικαστήριο) (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2014, R (DK) κατά Secretary of State for the Home Department, [2013] EWHC 1236- [2014] EWHC 3257 (Admin), σκέψη 181.

⁽²⁸⁷⁾ Court of Appeal (Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2014, R (Das) κατά Secretary of State for the Home Department, [2014] EWCA Civ 45.

⁽²⁸⁸⁾ High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 17ης Μαΐου 2013, R (EO, RA, CE, OE και RAN) κατά Secretary of State of the Home Department, [2013] EWHC 1236 (Admin), σκέψη 53. Βλ. επίσης High Court (Διοικητικό Δικαστήριο) (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 13ης Ιουλίου 2018, R (KG) κατά Secretary of State for the Home Department, [2018] EWHC 1767 (Admin), σκέψη 29.

- Σε ακραίες καταστάσεις, η κράτηση ατόμων με αναπηρία μπορεί να ισοδυναμεί με σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. «Η οδύνη που απορρέει από μια υπάρχουσα ψυχική ασθένεια καλύπτεται όταν ο κίνδυνος επιτάθηκε ή έχει πιθανόν επιταθεί από τη μεταχείριση, είτε λόγω των συνθηκών κράτησης είτε, σε ακραίες περιπτώσεις, από τις επιπτώσεις της κράτησης ή της απέλασης»⁽²⁸⁹⁾.
- «Η βαναυσότητα της μεταχείρισης είναι μεν σχετική αλλά εξαρτάται και από τα πραγματικά περιστατικά κάθε υπόθεσης. Συναφώς λαμβάνεται υπόψη κατά πόσον οι συνθήκες κράτησης συνάδουν με τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας [του αιτούντος], κατά πόσον ο τρόπος και η μέθοδος εκτέλεσης των υπόψη μέτρων τον έφεραν σε δυσχερή ή δύσκολη θέση η οποία υπερβαίνει το αναπόφευκτο επίπεδο οδύνης που είναι εγγενές στην κράτηση και το κατά πόσον του παρασχέθηκε η απαιτούμενη ιατρική βοήθεια»⁽²⁹⁰⁾.
- Σε περίπτωση προσώπου με ζητήματα ψυχικής υγείας, οι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη είναι, μεταξύ άλλων, η συμμόρφωση με τις συναφείς πολιτικές, η ύπαρξη ή μη ύπαρξη σαφών κατευθυντήριων οδηγιών, η ικανότητα κατανόησης, αξιολόγησης και αντιμετώπισης της ψυχικής ασθένειας του ατόμου, η ικανότητα εκτέλεσης δικαστικών εντολών και το κατά πόσον η μεταχείριση του προσώπου έγινε με σεβασμό της αξιοπρέπειάς του ή του παρασχέθηκαν, κατ' ελάχιστον, η φροντίδα, η αξιολόγηση και η θεραπεία την οποία δικαιούται⁽²⁹¹⁾.

Όσον αφορά την πανδημία COVID-19, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκανε άμεση παραπομπή στο άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και δήλωσε, μεταξύ άλλων, ότι το έγγραφο καθοδήγησης του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας σχετικά με την ετοιμότητα, την πρόληψη και τον έλεγχο της νόσου COVID-19 σε φυλακές και άλλους χώρους κράτησης⁽²⁹²⁾ παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης πιθανών κρουσμάτων της νόσου σε χώρους κράτησης, ενώ παράλληλα τονίζει σημαντικά στοιχεία που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τα οποία θα πρέπει να τηρούνται κατά την αντιμετώπιση της COVID-19⁽²⁹³⁾.

Στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, παρότι δεν συνδέεται άμεσα με το άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), το ΕΔΔΑ έχει επισημάνει ότι «υπάρχουν τρία συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όσον αφορά τη συμβατότητα της κατάστασης της υγείας του αιτούντος με την κράτησή του: α) το πρόβλημα υγείας του αιτούντος, β) η επάρκεια της ιατρικής συνδρομής και περίθαλψης που παρέχεται κατά τη διάρκεια της κράτησης και γ) η σκοπιμότητα της διατήρησης του μέτρου κράτησης δεδομένης της κατάστασης της υγείας του αιτούντος»⁽²⁹⁴⁾.

Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η κράτηση αιτούντος με προβλήματα ψυχικής υγείας, με βάση τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η κράτησή του ήταν αυθαίρετη και κατά παράβαση του άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ. Ο λόγος είναι ότι ο

⁽²⁸⁹⁾ High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2014, R (S) κατά Secretary of State for the Home Department, [2014] EWHC 50 (Admin), σκέψη 243.

⁽²⁹⁰⁾ Ο.π., σκέψη 243.

⁽²⁹¹⁾ High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), 2014, R (S) κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π. (υποσημείωση 289 ανωτέρω), σκέψη 417.

⁽²⁹²⁾ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Περιφερειακό γραφείο για την Ευρώπη, *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention*, Κοπεγχάγη, 23 Μαρτίου 2020.

⁽²⁹³⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής — COVID-19: Οδηγίες σχετικά με την εφαρμογή των σχετικών ενωσιακών διατάξεων στον τομέα του ασύλου και των διαδικασιών επιστροφής και σχετικά με την επανεγκατάσταση [COM(2020/C 126/02)], 17 Απριλίου 2020.

⁽²⁹⁴⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, Slawomir Musiał κατά Πολωνίας, προσφυγή αριθ. 28300/06, σκέψη 88.

αιτών έλαβε ιδιαίτερη προσοχή στα κέντρα κράτησης στα οποία διέμεινε, ενώ οι εκθέσεις των υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης δεν απέκλειαν την κράτηση ⁽²⁹⁵⁾.

Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ διαπιστώθηκε στην υπόθεση μιας αιτούσας άσυλο η οποία τέθηκε υπό κράτηση ενώ ήταν ευάλωτη για λόγους υγείας. Εκδήλωνε διάφορα συμπτώματα, όπως μελαγχολία και αϋπνία, αλλά και σωματικά συμπτώματα όπως πόνο στον θώρακα, ενώ ένας γιατρός βεβαίωσε «ορατή επιδείνωση της ψυχικής της κατάστασης» ⁽²⁹⁶⁾. Το Δικαστήριο έκρινε παράβαση λόγω της σωρευτικής επίδρασης των συνθηκών της κράτησής της:

ειδικότερα, το γεγονός ότι η αιτούσα δεν είχε πρόσβαση σε προαυλισμό για προσωπική άθληση για διάστημα μεταξύ 8 και 12 εβδομάδων, το κακό περιβάλλον υπαίθριας άθλησης για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα, η έλλειψη ειδικών μέτρων για την αντιμετώπιση του ψύχους, η ανυπαρξία γυναικών φυλάκων, η ελάχιστη προσωπική ζωή που προσέφερε το κέντρο και το γεγονός ότι όλα αυτά διήρκεσαν για διάστημα άνω των 16 μηνών, οδηγούν το Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι η σωρευτική επίδραση των καταγγελλόμενων συνθηκών έπληξαν την ανθρωπινή αξιοπρέπεια της αιτούσας και της δημιούργησαν αισθήματα άγχους και κατωτερότητας ικανά να την εξευτελίσουν και να την απαξιώσουν και πιθανόν να κλονίσουν τη φυσική ή ηθική της αντίσταση ⁽²⁹⁷⁾.

Σε σειρά άλλων υποθέσεων, το ΕΔΔΑ εξέτασε βάσει της ΕΣΔΑ τη νομιμότητα της κράτησης εγκύων γυναικών και ατόμων με αναπηρία, σοβαρή ασθένεια ή προβλήματα ψυχικής υγείας ⁽²⁹⁸⁾.

Παρότι δεν έχουν άμεση σχέση με το άρθρο 11 παράγραφος 1 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), οι ακόλουθες κατευθυντήριες οδηγίες της UNHCR σχετικά με την κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία ενδέχεται να φανούν χρήσιμες:

- χρειάζεται «εντοπισμός και καταγραφή με ταχύ και συστηματικό τρόπο» των αιτούντων άσυλο με αναπηρία προκειμένου να αποφεύγεται η αυθαίρετη κράτηση ⁽²⁹⁹⁾.
- ιατρικές και ψυχιατρικές εξετάσεις από επαγγελματίες που διαθέτουν αναγνωρισμένα προσόντα θα πρέπει να διενεργούνται σε όλους τους κρατούμενους το συντομότερο δυνατόν μετά την άφιξή τους ⁽³⁰⁰⁾.
- δεδομένου ότι η κράτηση μπορεί να έχει ψυχολογικές και σωματικές επιπτώσεις, οι περιοδικές αξιολογήσεις της κατάστασης της υγείας μπορεί να αποτρέψουν το να καταστεί μεταγενέστερα παράνομη μια αρχικά δικαιολογημένη κράτηση ⁽³⁰¹⁾.
- κατά γενικό κανόνα, οι αιτούντες διεθνή προστασία με χρόνια σωματικά, ψυχικά, διανοητικά ή αισθητηριακά προβλήματα δεν πρέπει να τίθενται υπό κράτηση ⁽³⁰²⁾.

⁽²⁹⁵⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 4ης Απριλίου 2018, *Thimothawes κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 39061/11 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψη 79.

⁽²⁹⁶⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 3ης Μαΐου 2016, *Abdi Mahamud κατά Μάλτας*, προσφυγή αριθ. 56796/13, σκέψη 17.

⁽²⁹⁷⁾ Ό.π., σκέψη 89.

⁽²⁹⁸⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 31ης Ιουλίου 2012, *Mahmundi και Λουτοί κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 14902/10, σκέψη 70· ΕΔΔΑ, απόφαση της 23ης Ιουλίου 2013, *Aden Ahmed κατά Μάλτας*, προσφυγή αριθ. 55352/12, σκέψη 92· ΕΔΔΑ, απόφαση της 21ης Απριλίου 2011, *Nechiroguk και Yonkalo κατά Ουκρανίας*, προσφυγή αριθ. 42310/04, σκέψη 156· ΕΔΔΑ, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2012, *Z.H. κατά Ουγγαρίας*, προσφυγή αριθ. 28973/11, σκέψη 29· ΕΔΔΑ, απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2011, *Yoh-Ekale Mwanje κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 10486/10, σκέψη 94· ΕΔΔΑ, 2009, *Slawomir Musial κατά Πολωνίας*, ό.π. (υποσημείωση 294 ανωτέρω), σκέψη 94. Βλ. επίσης ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019, ενότητα 8.2.2.

⁽²⁹⁹⁾ UNHCR, *Κατευθυντήριες οδηγίες για την κράτηση*, 2012, ό.π. (υποσημείωση 263 ανωτέρω), Κατευθυντήρια οδηγία 9.5, σ. 38.

⁽³⁰⁰⁾ Ό.π., σ. 33.

⁽³⁰¹⁾ Ό.π., σ. 33.

⁽³⁰²⁾ Ό.π., σ. 38.

Οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την CRPD είναι σημαντικές προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον δικαιολογείται η κράτηση ατόμων με αναπηρία και/ή πασχόντων από σοβαρές ασθένειες. Στις ιδιαίτερα σημαντικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη CRPD σχετικά με τους κρατούμενους με αναπηρία συγκαταλέγονται όσες αφορούν την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων (άρθρο 5)· την πρόσβαση στο φυσικό περιβάλλον (άρθρο 9)· την ελευθερία και την ασφάλεια του προσώπου (άρθρο 14)· την προσωπική κινητικότητα ώστε να διασφαλίζεται η μέγιστη δυνατή ανεξαρτησία (άρθρο 20)· τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής (άρθρο 22)· τον σεβασμό της κατοικίας και της οικογένειας, περιλαμβανομένου του μη χωρισμού από τα μέλη της οικογένειας (άρθρο 23)· την εκπαίδευση (άρθρο 24)· την υγεία (άρθρο 25)· την αποκατάσταση και την επαναποκατάσταση (άρθρο 26) και τη συμμετοχή (και την πρόσβαση) στην πολιτιστική ζωή, την αναψυχή, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό (άρθρο 30). Η Επιτροπή CRPD έχει δηλώσει ότι, σε συνθήκες κράτησης, «οι αρχές πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις ειδικές ανάγκες και στην πιθανή ευαλωτότητα του ενδιαφερόμενου, μεταξύ άλλων και λόγω αναπηρίας»⁽³⁰³⁾.

Οι κρατούμενοι με αναπηρία ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένοι στον κίνδυνο να υποστούν βία και/ή κακομεταχείριση σε συνθήκες κράτησης. Ως εκ τούτου, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι γενικές συναφείς εγγυήσεις⁽³⁰⁴⁾. Ομοίως, το δικαίωμα του ατόμου με αναπηρία να «υφίσταται ανθρώπινη μεταχείριση με σεβασμό προς την έμφυτη αξιοπρέπεια του ανθρώπου»⁽³⁰⁵⁾ και να γίνεται σεβαστή η σωματική και νοητική του ακεραιότητα σε ισότιμη βάση με τους άλλους⁽³⁰⁶⁾ συνιστούν σημεία αναφοράς για την προστασία των ατόμων με αναπηρία σε συνθήκες κράτησης.

Το να μη γίνονται εύλογες προσαρμογές στους χώρους κράτησης ως απόκριση στην αναπηρία ενός προσώπου ενδέχεται να συνιστά παράβαση της νομοθεσίας⁽³⁰⁷⁾. Η παράλειψη εύλογων επαρκών διευθετήσεων ούτως ώστε οι κρατούμενοι με αναπηρία να έχουν ισότιμη πρόσβαση στους διάφορους χώρους και τις υπηρεσίες ενόσω τελούν υπό κράτηση ενδέχεται να συνιστά παράβαση της νομοθεσίας⁽³⁰⁸⁾. Αυτό ισχύει ακόμη και αν το κέντρο κράτησης λειτουργεί από ιδιώτη ανάδοχο⁽³⁰⁹⁾.

Η Επιτροπή CRPD περιγράφει τα νομικά πρότυπα που εφαρμόζονται σε ανάλογες καταστάσεις ως εξής:

Ως εκ τούτου, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να λαμβάνουν κάθε συναφές μέτρο, όπως ο εντοπισμός και η άρση των εμποδίων πρόσβασης, ώστε τα άτομα με αναπηρία που στερούνται την ελευθερία τους να μπορούν να διαβιούν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής στον χώρο κράτησής τους· τα εν λόγω μέτρα περιλαμβάνουν τη διασφάλιση της πρόσβασής τους, επί ίσοις όροις με τους υπόλοιπους, στους διάφορους χώρους και τις υπηρεσίες, όπως λουτρά, προαύλια, βιβλιοθήκες, χώρους μελέτης, εργαστήρια και ιατρικές, ψυχολογικές, κοινωνικές και νομικές υπηρεσίες⁽³¹⁰⁾.

⁽³⁰³⁾ Επιτροπή CRPD, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 2 Σεπτεμβρίου 2016, *Noble κατά Αυστραλίας*, ανακοίνωση αριθ. 7/2012, CRPD/C/16/D/7/2012, παράγραφος 8.9.

⁽³⁰⁴⁾ Βλ. για παράδειγμα ICCPR, άρθρο 7· CAT, άρθρα 2 και 16· CRPD, άρθρο 15.

⁽³⁰⁵⁾ ICCPR, άρθρο 10.

⁽³⁰⁶⁾ CRPD, άρθρο 17.

⁽³⁰⁷⁾ County Court (Κεντρικό Λονδίνο) (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2015, *Toussaint κατά Home Office*, 2YL74948.

⁽³⁰⁸⁾ Επιτροπή CRPD, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 11 Απριλίου 2014, *X κατά Αργεντινής*, ανακοίνωση αριθ. 8/2012, CRPD/C/11/D/8/2012.

⁽³⁰⁹⁾ Εφετείο, Πολιτικό Τμήμα (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 20ής Μαΐου 2008, *Gichura κατά Home Office*, [2008] EWCA Civ 697, [2008] ICR 1287, βλ. ιδίως σκέψεις 23 και 24.

⁽³¹⁰⁾ Επιτροπή CRPD, 2014, *X κατά Αργεντινής*, ό.π. (υποσημείωση 308 ανωτέρω), παράγραφος 8.5· βλ. επίσης Εκτελεστική Επιτροπή UNHCR, *Conclusion on refugees with disabilities and other persons with disabilities protected and assisted by UNHCR*, αριθ. 110 (LXI), 2010.

Μια υπόθεση στο Ηνωμένο Βασίλειο αφορούσε αιτούσα η οποία είχε υποστεί κατ' επανάληψη σεξουαλική κακοποίηση, ενδοοικογενειακή βία, αρπαγή, βιασμό και ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων (FGM) και μεταφέρθηκε λαθραία στο Ηνωμένο Βασίλειο, έχασε την επιμέλεια των τέκνων της, υπέφερε από ΔΜΣ, ισχυριζόταν ότι είχε υποστεί βασανιστήρια και είχε αυτοτραυματιστεί. Στην απόφασή του, το High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας) αποφάνθηκε ότι το Υπουργείο Εσωτερικών (Secretary of State) στην έρευνά του σχετικά με την κράτησή της ως παράτυπης μετανάστριας «δεν έπρεπε να θέσει απλώς το ερώτημα αν η ενάγουσα μπορούσε να τεθεί υπό κράτηση, αλλά και αν ήταν εύλογη η διάρκεια της κράτησής της και/ή αν οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία της ενάγουσας αντισταθμίζονταν από τη συνέχιση της κράτησης»⁽³¹¹⁾.

Η UNHCR συνιστά γενικά να μην τίθενται υπό κράτηση τα θύματα βασανιστηρίων και άλλων σοβαρών μορφών σωματικής, ψυχολογικής ή σεξουαλικής βίας⁽³¹²⁾.

4.8.3. Κράτηση ανηλίκων

Το άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αφορά την κράτηση ανηλίκων:

Άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Οι ανήλικοι τίθενται υπό κράτηση μόνο σε έσχατη ανάγκη και εφόσον αποδειχθεί ότι δεν μπορούν να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα εναλλακτικά, λιγότερο περιοριστικά μέτρα. Η εν λόγω κράτηση είναι όσο το δυνατόν συντομότερη και καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για την απελευθέρωση των κρατούμενων ανηλίκων και για την τοποθέτησή τους σε κατάλληλα για ανηλίκους καταλύματα.

Το μείζον συμφέρον του ανήλικου, όπως καθορίζεται στο άρθρο 23 παράγραφος 2, αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τα κράτη μέλη.

Σε περίπτωση κράτησης ανηλίκων, έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των παιχνιδιών και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που αρμόζουν στην ηλικία τους.

Όσον αφορά το άρθρο 11 παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι οι ανήλικοι αιτούντες μπορούν να τίθενται υπό κράτηση μόνον εφόσον διασφαλίζεται ότι η κράτηση αποτελεί μέτρο έσχατης ανάγκης και τεκμηριώνεται ότι δεν υπάρχουν άλλα εναλλακτικά μέτρα⁽³¹³⁾. Η προστασία του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού συνεπάγεται διατήρηση της οικογενειακής ενότητας, στο μέτρο του δυνατού⁽³¹⁴⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), οι διοικητικές διαδικασίες που συνδέονται με τους λόγους κράτησης που καθορίζονται στο άρθρο 8 παράγραφος 3 εκτελούνται χωρίς περιττές καθυστερήσεις. Στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ,

⁽³¹¹⁾ High Court (Queen's Bench) (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2017, Arf κατά Secretary of State for the Home Department, [2017] EWHC 10 (QB), σκέψη 132.

⁽³¹²⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για την κράτηση, 2012, ό.π. (υποσημείωση 263 ανωτέρω), Κατευθυντήρια οδηγία 9.1, σ. 33.

⁽³¹³⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 5ης Απριλίου 2011, Rahimi κατά Ελλάδας, προσφυγή αριθ. 8687/08 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψεις 109 και 110.

⁽³¹⁴⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 10ης Απριλίου 2018, Bistieva και λοιποί κατά Πολωνίας, προσφυγή αριθ. 75157/14, σκέψη 78.

το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η κράτηση ανηλίκων απαιτεί «μεγαλύτερη ταχύτητα και επιμέλεια εκ μέρους των [εθνικών] αρχών» ⁽³¹⁵⁾.

Τα κράτη μέλη δύνανται να παρεκκλίνουν από την υποχρέωση να παρέχουν στους ανήλικους κρατούμενους τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των παιχνιδιών και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που αρμόζουν στην ηλικία τους, υπό τις συνθήκες που ορίζονται στην ενότητα 4.8.7.

Το άρθρο 11 παράγραφος 2 θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση):

Αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Οι αιτούντες που τελούν υπό κράτηση θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με πλήρη σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και η υποδοχή τους θα πρέπει να έχει σχεδιασθεί ειδικά με σκοπό την κάλυψη των αναγκών που οφείλονται στην κατάσταση αυτή. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν για την εφαρμογή του άρθρου 37 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού.

Το άρθρο 37 της ΣΔΠ θεσπίζει συγκεκριμένα πρότυπα:

Άρθρο 37 της ΣΔΠ

Τα συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ώστε:

α) κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση. Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών·

β) κανένα παιδί να μην στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας·

γ) κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων·

δ) τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη ταχείας απόφασης στο ζήτημα αυτό.

⁽³¹⁵⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 10ης Απριλίου 2018, Bistieva και λοιποί κατά Πολωνίας, προσφυγή αριθ. 75157/14, σκέψη 87.

Στον πίνακα 15 συνοψίζονται οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την κράτηση ανήλικων αιτούντων διεθνή προστασία, καθώς και οι πράξεις από τις οποίες απορρέει κάθε υποχρέωση.

Πίνακας 15: Προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την κράτηση ανήλικων αιτούντων

Προϋπόθεση	Ενωσιακό δίκαιο	ΕΣΔΑ και διεθνές δίκαιο
Πρώτιστο μέλημα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού	Άρθρο 24 παράγραφος 2 Χάρτη ΕΕ· άρθρο 11 παράγραφος 2 και άρθρο 23 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 3 της ΣΔΠ
Εξατομικευμένη αξιολόγηση που λαμβάνει υπόψη την κατάσταση του παιδιού	Άρθρο 8 παράγραφος 2 και άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	
Έχουν εξεταστεί δεόντως όλα τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα και είναι αδύνατον να εφαρμοστούν	Άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	
Κράτηση ως μέτρο έσχατης ανάγκης	Άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 37 στοιχείο β) της ΣΔΠ
Κράτηση για το μικρότερο δυνατόν χρονικό διάστημα	Άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 37 στοιχείο β) της ΣΔΠ
Κράτηση με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια	Άρθρο 1 του Χάρτη της ΕΕ· αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 37 στοιχείο γ) της ΣΔΠ
Συνθήκες κράτησης που δεν ισοδυναμούν με βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία	Άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ	Άρθρο 3 CAT· άρθρο 19 και άρθρο 37 στοιχείο α) της ΣΔΠ· άρθρο 3 της ΕΣΔΑ
Κράτηση με σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής	Άρθρο 7 και άρθρο 24 παράγραφος 3 του Χάρτη της ΕΕ	Άρθρο 9 της ΣΔΠ· άρθρο 8 της ΕΣΔΑ
Κράτηση ειδικά σχεδιασμένη για την κάλυψη των αναγκών του παιδιού	Αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 37 στοιχείο γ) της ΣΔΠ
Κράτηση με δυνατότητα ενασχόλησης με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, παιχνίδια και ψυχαγωγικές δραστηριότητες	Άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 31 παράγραφος 1 της ΣΔΠ
Κράτηση του παιδιού χωριστά από ενήλικες, εκτός αν δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του	Άρθρο 11 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 9 παράγραφος 1, άρθρο 16 παράγραφος 1 και άρθρο 37 στοιχείο γ) της ΣΔΠ
Διοικητικές διαδικασίες σχετικά με τους λόγους κράτησης εντός ευλόγου προθεσμίας	Άρθρο 41 του Χάρτη της ΕΕ· άρθρο 9 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	
Πρόσβαση σε νομική συνδρομή και δικαστική επανεξέταση της κράτησης	Άρθρο 47 Χάρτη ΕΕ· άρθρο 7 και άρθρο 9 παράγραφοι 3, 5 και 6 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)	Άρθρο 37 στοιχείο δ) της ΣΔΠ

Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάνθηκε ότι η κράτηση ανήλικου ηλικίας ενός έτους, με ιατρική γνωμάτευση ότι το παιδί είχε αναπτύξει νοσήματα τα οποία θα μπορούσαν να έχουν προληφθεί (ραχίτιδα και αναιμία) ενώ τελούσε υπό κράτηση, παραβιάζει το δικαίωμα του ανήλικου στη σωματική ακεραιότητα κατά το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ ⁽³¹⁶⁾.

⁽³¹⁶⁾ High Court (Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 18ης Ιουλίου 2007, S και Λιουί κατά Secretary of State for the Home Department [2007] EWHC 1654 (Admin), σκέψη 92.

Από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτουν και κάποιες άλλες σκέψεις ενδεχομένως σημαντικές κατά την εφαρμογή του άρθρου 11 παράγραφος 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο:

- το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η κράτηση ανηλίκων (ηλικίας 16, 11 και 1,5 ετών), έστω και για μικρό χρονικό διάστημα (μικρότερο των 2 ημερών), ισοδυναμεί με απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ εφόσον συντρέχει συνδυασμός των ακόλουθων παραγόντων: κακές συνθήκες, όπως ετοιμόρροποι τοίχοι, οροφές από τις οποίες πέφτουν σοβάδες, υγρασία, ξεχαρβαλωμένα κρεβάτια και λερωμένα στρώματα, περιορισμένη πρόσβαση σε τουαλέτες ή έστω σε κουβάδες (με αποτέλεσμα τα παιδιά να αναγκάζονται να ουρούν στο πάτωμα), και μη παροχή τροφής και νερού για διάστημα μεγαλύτερο των 24 ωρών ⁽³¹⁷⁾.
- η δέουσα επιμέλεια των αρχών κατά τη μεταφορά ανηλίκου από κέντρο κράτησης ενηλίκων σε ειδικό κατάλυμα αφ' ής στιγμής διαπιστώνεται η πραγματική ηλικία του ανηλίκου είναι σημαντικός παράγοντας για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με την ΕΣΔΑ ⁽³¹⁸⁾.

Το Εφετείο της Βαρσοβίας αποφάνθηκε ότι ένα οκτάχρονο κορίτσι που είχε υποστεί δίωξη στο Πακιστάν ήταν ιδιαίτερα ευάλωτο στη δυσάρεστη εμπειρία της παραμονής της σε κέντρο φιλοξενίας με ανθρώπους με εντελώς διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο και ήθη, η οποία επέτεινε την τραυματική της εμπειρία ⁽³¹⁹⁾.

Ο FRA έχει δημοσιεύσει επισκόπηση του ευρωπαϊκού νομικού πλαισίου και πλαισίου πολιτικής σχετικά με την κράτηση ανήλικων μεταναστών (είτε με την οικογένειά τους είτε ασυνόδευτων) ⁽³²⁰⁾.

4.8.4. Κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων

Οι εγγυήσεις που εφαρμόζονται στους ανήλικους, όπως ορίζονται στην ενότητα 4.8.3, ισχύουν και για τους ασυνόδευτους ανήλικους. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 11 παράγραφος 3 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Ασυνόδευτοι ανήλικοι κρατούνται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις. Καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για την απελευθέρωση των κρατούμενων ασυνόδευτων ανηλίκων το συντομότερο δυνατόν.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν κρατούνται ποτέ σε σωφρονιστικά καταστήματα.

Στους ασυνόδευτους ανήλικους παρέχεται κατά το δυνατόν κατάλυμα σε ιδρύματα τα οποία διαθέτουν προσωπικό και εγκαταστάσεις που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες προσώπων της ηλικίας τους.

Σε περίπτωση κράτησης ασυνόδευτων ανηλίκων, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε αυτοί να στεγάζονται χωριστά από τους ενηλίκους.

⁽³¹⁷⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2017, S.F. και λουτοί κατά Βουλγαρίας, προσφυγή αριθ. 8138/16, σκέψεις 84-93.

⁽³¹⁸⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 2ας Απριλίου 2015, Aarabi κατά Ελλάδας, προσφυγή αριθ. 39766/09, σκέψεις 44-45.

⁽³¹⁹⁾ Εφετείο Βαρσοβίας (Πολωνία), απόφαση της 22ας Ιουνίου 2016, II Aka 59/16, απόφαση στην πολωνική γλώσσα και σύνοψη στην αγγλική.

⁽³²⁰⁾ FRA, *European legal and policy framework on immigration detention of children*, 2017.

Σε σχέση με το άρθρο 11 παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ σε περιστάσεις στις οποίες ασυνόδευτη πεντάχρονη ανήλικη κρατήθηκε για δύο μήνες σε κέντρο για ενήλικες, χωρίς να της παρέχεται συμβουλευτική ή εκπαιδευτική συνδρομή από κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό. Ο χώρος κράτησης δεν προσαρμόστηκε στις ανάγκες της και οι εθνικές αρχές δεν έλαβαν μέτρα για να βελτιωθεί η κατάσταση, παρότι είχαν ενημερωθεί ρητά ⁽³²¹⁾.

Οι κακές συνθήκες κράτησης των ασυνόδευτων ανηλίκων από άποψη στέγασης, υγιεινής και υποδομών, έστω και αν η κράτηση διαρκεί μόλις 2 ημέρες, ενδέχεται να συνιστούν παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ⁽³²²⁾. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ σε μια υπόθεση ασυνόδευτων ανηλίκων (ηλικίας περίπου 16 και 17 ετών) οι οποίοι κρατήθηκαν για διάστημα 8 μηνών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν ελήφθη κανένα μέτρο για να διασφαλιστεί κατάλληλη συμβουλευτική και εκπαιδευτική συνδρομή από εκπαιδευμένο προσωπικό που είχε λάβει σχετική εντολή. Επιπλέον, δεν τους παρασχέθηκαν εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας κατάλληλες για την ηλικία τους και δεν ενημερώθηκαν για τα αποτελέσματα του υπολογισμού της ηλικίας τους ⁽³²³⁾.

Η προσφυγή των Η.Α. και λοιπών κατά Ελλάδα ⁽³²⁴⁾ αφορούσε την τοποθέτηση εννέα ασυνόδευτων ανηλίκων μεταναστών σε αστυνομικά κρατητήρια στην Ελλάδα για διάστημα που κυμαινόταν από 21 έως 33 ημέρες. Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν σε κέντρο υποδοχής και μετά σε ειδικό κέντρο φιλοξενίας ανηλίκων. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αρχικά υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ λόγω των συνθηκών κράτησής τους στα αστυνομικά τμήματα. Αποφάνθηκε ότι οι συνθήκες κράτησής τους στα αστυνομικά κρατητήρια συνιστούσαν εξευτελιστική μεταχείριση και ότι η κράτηση στους χώρους αυτούς θα μπορούσε να τους κάνει να αισθάνονται απομονωμένοι από τον έξω κόσμο, με πιθανές αρνητικές συνέπειες στη σωματική και ηθική ευεξία τους. Αποφάνθηκε επίσης ότι η κράτησή τους θα μπορούσε να θεωρηθεί παράνομη στέρηση ελευθερίας κατά την έννοια του άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ ⁽³²⁵⁾.

Όσον αφορά το άρθρο 11 παράγραφος 3, τέταρτο εδάφιο, το ΕΔΔΑ διαπιστώνει παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ σε συνθήκες στις οποίες ασυνόδευτος ανήλικος δεν έχει τοποθετηθεί σε κέντρο φιλοξενίας προσαρμοσμένο στις ανάγκες του ως ασυνόδευτου ανηλίκου. Επιπλέον, παρά τις ιατρικές εξετάσεις που απέδειξαν ότι ήταν ανήλικος, συνέχιζε να κρατείται μαζί με ενήλικες χωρίς να παρέχονται εξηγήσεις σχετικά με τους λόγους για τους οποίους δεν του παρεχόταν εναλλακτική στέγη η οποία να καλύπτει τις ανάγκες του. Δεδομένου ότι οι περιστάσεις της κράτησης παραβίαζαν και το εθνικό δίκαιο που θεσπίζει ειδικές εγγυήσεις για τους ανήλικους, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε επίσης ότι υπήρχε παράβαση του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο στ) της ΕΣΔΑ ⁽³²⁶⁾.

Σύμφωνα με την UNHCR, τα ασυνόδευτα ή χωρισμένα από τις οικογένειές τους παιδιά δεν θα πρέπει να κρατούνται. Αντιθέτως, η καλύτερη επιλογή παραμένουν οι κατάλληλες διευθετήσεις φροντίδας, αφού η ελευθερία και η ελευθερία κινήσεων των παιδιών θα πρέπει να είναι πάντα η προτιμώμενη λύση. Ειδικότερα:

⁽³²¹⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2006, *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 13178/03, σκέψεις 50-53.

⁽³²²⁾ ΕΔΔΑ, 2011, *Rahimi κατά Ελλάδας*, ό.π. (υποσημείωση 313 ανωτέρω), σκέψη 86.

⁽³²³⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2016, *Elmi και Abubaker κατά Μάλτας*, προσφυγές αριθ. 25794/13 και 28151/13, σκέψεις 111-115.

⁽³²⁴⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, *Η.Α. και λοιποί κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 19951/16 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

⁽³²⁵⁾ Οι αιτούντες είχαν διαμείνει για αρκετές εβδομάδες σε αστυνομικά κρατητήρια έως ότου οι εθνικές αρχές συνέστησαν να τοποθετηθούν σε κέντρο υποδοχής ασυνόδευτων ανηλίκων. Ο επίσημος επίτροπός τους δεν τους είχε φέρει σε επαφή με δικηγόρο ούτε είχε καταθέσει εξ ονόματός τους προσφυγή για τη διακοπή της κράτησής τους σε αστυνομικά τμήματα ώστε να επισπεύσει τη μεταφορά τους σε κατάλληλο χώρο.

⁽³²⁶⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2014, *Mohamad κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 70586/11 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψεις 84-86.

Η κράτηση δεν μπορεί να δικαιολογείται αποκλειστικά και μόνο από το γεγονός ότι το παιδί είναι ασυνόδευτο ή έχει χωριστεί από την οικογένειά του, ούτε από το καθεστώς του ως παράνομου μετανάστη ή παράνομα διαμένοντος. Περαιτέρω, τα παιδιά δεν θα πρέπει ποτέ να ποινικοποιούνται ή να υποβάλλονται σε τιμωρητικά μέτρα εξαιτίας του μεταναστευτικού καθεστώτος των γονέων τους. Θα πρέπει να διερευνώνται εναλλακτικά της κράτησης μέτρα, κατά προτίμηση μέσα από εναλλακτικές επιλογές φροντίδας σε οικογένεια ή άλλες κατάλληλες εναλλακτικές ρυθμίσεις φροντίδας που ορίζονται από τις αρμόδιες αρχές μέριμνας του παιδιού ⁽³²⁷⁾.

Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες οδηγίες της UNHCR σχετικά με τα εφαρμοστέα κριτήρια και πρότυπα που αφορούν την κράτηση των αιτούντων άσυλο και εναλλακτικά της κράτησης μέτρα,

οι αρμόδιες αρχές παιδικής μέριμνας θα πρέπει να προβαίνουν σε εναλλακτικές ρυθμίσεις φροντίδας, όπως τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες ή κλειστά ιδρύματα, προκειμένου να διασφαλίζουν ότι το παιδί έχει την κατάλληλη επίβλεψη. Τα ιδρύματα ή οι ανάδοχες οικογένειες θα πρέπει να μεριμνούν για τη δέουσα (σωματική και ψυχική) ανάπτυξη του παιδιού ενόσω αναζητούνται πιο μακροπρόθεσμες λύσεις ⁽³²⁸⁾.

Όπως έχει αναφέρει η Επιτροπή ΣΔΠ, «κατά κανόνα, τα ασυνόδευτα ή τα παιδιά που έχουν χωριστεί από τους γονείς τους δεν θα πρέπει να κρατούνται. Η κράτηση δεν μπορεί να αιτιολογηθεί επειδή το παιδί είναι ασυνόδευτο ή έχει χωριστεί από την οικογένειά του, ή επειδή είναι μετανάστης ή λόγω του καθεστώτος διαμονής του» ⁽³²⁹⁾. Αντίθετα, συνιστά τα εξής:

Τα ασυνόδευτα και τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά θα πρέπει να εντάσσονται στο εθνικό/τοπικό σύστημα εναλλακτικής φροντίδας, κατά προτίμηση σε οικογένεια με τους δικούς τους συγγενείς, αν υπάρχουν, ειδάλλως σε δημόσια δομή μέριμνας αν δεν υπάρχουν συγγενείς. Οι εν λόγω αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται σε ένα πλαίσιο δεοντολογικών διαδικασιών με ευαισθησία απέναντι στο παιδί, περιλαμβανομένου του δικαιώματος του παιδιού να εκφράσει την άποψή του, να έχει πρόσβαση στη δικαιοσύνη και να προσβάλλει ενώπιον δικαστηρίου κάθε απόφαση στερητική της ελευθερίας του, καθώς και να λαμβάνουν υπόψη τις **ευαλωτότητες και τις ανάγκες του παιδιού**, μη εξαιρουμένων όσων σχετίζονται με το φύλο, την αναπηρία, την ηλικία, την ψυχική υγεία, την εγκυμοσύνη ή άλλες παθήσεις ⁽³³⁰⁾.

4.8.5. Κράτηση οικογενειών

Το άρθρο 11 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αφορά την κράτηση οικογενειών:

Άρθρο 11 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Στις οικογένειες υπό κράτηση παρέχεται χωριστό κατάλυμα το οποίο εξασφαλίζει επαρκή σεβασμό της ιδιωτικής ζωής.

⁽³²⁷⁾ UNHCR, UNHCR's position regarding the detention of refugee and migrant children in the migration context, Ιανουάριος 2017.

⁽³²⁸⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για την κράτηση, 2012, ό.π. (υποσημείωση 263 ανωτέρω), Κατευθυντήρια οδηγία 9.2, σ. 36.

⁽³²⁹⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6, ό.π. (υποσημείωση 84 ανωτέρω), παράγραφος 61.

⁽³³⁰⁾ Επιτροπή του ΟΗΕ για την προστασία των δικαιωμάτων των διακινούμενων εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους και Επιτροπή ΣΔΠ, Joint general comment no 4 (2017) and no 23 (2017) on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return, 16 Νοεμβρίου 2017, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, παράγραφος 13 (επίσημη των συντακτών).

Κατά την εφαρμογή της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη θα πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη πλήρους συμμόρφωσης με τις αρχές του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και της ενότητας της οικογένειας, σύμφωνα με τον Χάρτη της ΕΕ, τη ΣΔΠ και την ΕΣΔΑ ⁽³³¹⁾. Στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει δηλώσει ότι οφείλει «να κρίνει κατά πόσον η θέση της οικογένειας υπό κράτηση για χρονικό διάστημα όπως στην εν λόγω υπόθεση ήταν αναγκαία κατά την έννοια του άρθρου 8 παράγραφος 2 της Σύμβασης, ήτοι κατά πόσον δικαιολογείται από επιτακτική κοινωνική ανάγκη και, ιδίως, κατά πόσον είναι αναλογική προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό» ⁽³³²⁾. Εφόσον στην οικογένεια υπάρχει και ανήλικο μέλος, η προστασία του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού προϋποθέτει τη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας, στο μέτρο του δυνατού, και την εξέταση εναλλακτικών μέτρων ούτως ώστε η κράτηση του ανήλικου να είναι έσχατη λύση ⁽³³³⁾. Το ΕΔΔΑ είναι της άποψης ότι «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού δεν μπορεί να περιορίζεται στη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας και ότι οι αρχές πρέπει να λαμβάνουν κάθε αναγκαίο μέτρο ώστε να περιορίζουν, στο μέτρο του εφικτού, την κράτηση οικογενειών που συνοδεύουν παιδιά και να διαφυλάσσουν ουσιαστικά το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή» ⁽³³⁴⁾.

Τα κράτη μέλη οφείλουν επίσης να διασφαλίζουν πλήρη συμμόρφωση με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η κράτηση δύο παιδιών (ηλικίας 5 μηνών και 3 ετών) για διάστημα 15 ημερών σε κλειστό κέντρο κράτησης ενόψει απέλασης ήταν δυσανάλογο μέτρο. Έκρινε ότι το κέντρο κράτησης, παρότι ήταν προορισμένο για την υποδοχή οικογενειών, δεν ήταν κατάλληλο για τον σκοπό αυτό, όσον αφορά τόσο τις υλικές συνθήκες όσο και την έλλειψη ιδιωτικότητας και το εχθρικό ψυχολογικό περιβάλλον που επικρατούσε εκεί. Παρά την έλλειψη ιατρικών γνωματεύσεων, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι αιτούντες είχαν υποστεί στρες και άγχος και, παρότι ο χρόνος κράτησής τους ήταν σχετικά μικρός, υπήρξε παράβαση του άρθρου 3 ⁽³³⁵⁾. Σε άλλη υπόθεση, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ σε περιπτώσεις στις οποίες τέσσερις ανήλικοι (ηλικίας 7 μηνών, 3,5 ετών, 5 ετών και 7 ετών), παρότι δεν είχαν χωριστεί από τη μητέρα τους, κρατήθηκαν για διάστημα ενός μηνός σε κλειστό κέντρο κράτησης το οποίο δεν ήταν προσαρμοσμένο για ανήλικους, ενώ σύμφωνα με τις ιατρικές γνωματεύσεις είχαν υποστεί σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα στη διάρκεια της κράτησης ⁽³³⁶⁾.

Όσον αφορά την εθνική νομολογία, στο Βέλγιο το Συμβούλιο της Επικρατείας ανέστειλε την εκτέλεση εθνικού νόμου που επέτρεπε την κράτηση παιδιών σε κέντρο πλησίον του αερολιμένα των Βρυξελλών, εξαιτίας αδυναμιών του εθνικού δικαίου όσον αφορά την προστασία και τις διασφαλίσεις για τις οικογένειες και τα παιδιά. Οι προσφεύγουσες μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) είχαν ισχυριστεί ότι η δομή του κέντρου ήταν ανεπαρκής για οικογένειες, ότι δεν λαμβανόταν υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και ότι η κράτηση δεν ήταν η έσχατη λύση ⁽³³⁷⁾.

Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Τσεχίας αποφάνθηκε ότι η κράτηση οικογένειας με ανήλικο μέλος σε περιπτώσεις στις οποίες άλλες οικογένειες είχαν μεταφερθεί σε κέντρα υποδοχής συνεπάγεται ότι υπήρχε εναλλακτική της κράτησης και ότι η εθνική αρχή όφειλε να τη λάβει υπόψη κατά τη λήψη απόφασης για την κράτηση ή μη της οικογένειας ⁽³³⁸⁾.

⁽³³¹⁾ Αιτιολογική σκέψη 9 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), παρατίθεται στην ενότητα 4.3 ανωτέρω.

⁽³³²⁾ ΕΔΔΑ, 2018, *Bistieva*, ό.π. (υποσημείωση 314 ανωτέρω), σκέψη 77.

⁽³³³⁾ Ό.π., σκέψη 78. Επισημαίνεται ότι σε οικογένειες με ανήλικα μέλη εφαρμόζονται οι εγγυήσεις της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) σχετικά με τους ανήλικους. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 4.8.3.

⁽³³⁴⁾ Ό.π., σκέψη 85.

⁽³³⁵⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2012, *Ρορον κατά Γαλλίας*, προσφυγές αριθ. 39472/07 και 39474/07 (αποσπάσματα στην αγγλική γλώσσα), σκέψεις 92-103.

⁽³³⁶⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010, *Muskhadzhivaya και λοιποί κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 41442/07 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σκέψεις 57-63.

⁽³³⁷⁾ Συμβούλιο της Επικρατείας (Βέλγιο) (*Raad van State / Conseil d'état*), απόφαση της 4ης Απριλίου 2019, *L'ordre des Barreaux Francophones et Germanophone και λοιποί κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 244.190. Βλ. επίσης Ανώτατο Δικαστήριο (Πολωνία), απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, *S.C., Z.C. και F.C., Sygn. akt II KK 358/16* (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

⁽³³⁸⁾ Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 17ης Ιουνίου 2015, *1 Azs 39/2015-56* (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

Σε υπόθεση στην Ελβετία, το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση οικογενειών με ανήλικα τέκνα μπορεί να δικαιολογείται σε ορισμένες περιστάσεις, ωστόσο δεν παύει να απαιτείται εκτίμηση της αναλογικότητας βάσει του άρθρου 8 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ ώστε να διασφαλίζεται η συμμόρφωση προς την ΕΣΔΑ ⁽³³⁹⁾. Το γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι αρχές —και τα δικαστήρια— υποχρεούνται αυστηρά να λαμβάνουν υπόψη την αναλογικότητα της κράτησης μιας οικογένειας με ανήλικα τέκνα και να εξετάζουν σε εξατομικευμένη βάση κατά πόσον οι χώροι κράτησης εξυπηρετούν τις ανάγκες των ανηλίκων ⁽³⁴⁰⁾.

Τα κράτη μέλη δύνανται να παρεκκλίνουν από την υποχρέωση του άρθρου 11 παράγραφος 4 υπό τις περιστάσεις που ορίζονται στην ενότητα 4.8.7.

4.8.6. Κράτηση αιτουσών γυναικών

Όσον αφορά την κράτηση αιτουσών γυναικών, το άρθρο 11 παράγραφος 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) αναφέρει:

Άρθρο 11 παράγραφος 5 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)

Σε περίπτωση κράτησης αιτουσών γυναικών, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να στεγάζονται χωριστά από τους άντρες αιτούντες, εκτός εάν οι τελευταίοι αποτελούν μέλη της οικογένειας και εάν όλοι οι ενδιαφερόμενοι έχουν δώσει τη συγκατάθεσή τους.

Εξαιρέσεις στο πρώτο εδάφιο μπορούν επίσης να ισχύσουν όσον αφορά τη χρήση κοινόχρηστων χώρων που έχουν σχεδιαστεί για ψυχαγωγικές ή κοινωνικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της χορήγησης γευμάτων.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη την εύθραυστη κατάσταση της υγείας αιτούσας διεθνή προστασία η οποία κρατήθηκε ως παράτυπη μετανάστρια για 14,5 μήνες και διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «το σωρευτικό αποτέλεσμα των καταγγελλόμενων συνθηκών έπληξαν την ανθρωπινή αξιοπρέπεια της αιτούσας και της δημιούργησαν αισθήματα άγχους και κατωτερότητας ικανά να την εξευτελίσουν και να την ταπεινώσουν και ενδεχομένως να καταλύσουν τη σωματική ή ηθική της αντίσταση» ⁽³⁴¹⁾.

Σύμφωνα με την UNHCR, καταρχήν, οι εγκυμονούσες και θηλάζουσες γυναίκες δεν πρέπει να τίθενται υπό κράτηση. Διατυπώνει, επίσης, πρόσθετες κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με την κράτηση αιτουσών γυναικών εφόσον αυτή είναι αναπόφευκτη ⁽³⁴²⁾.

⁽³³⁹⁾ Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Ελβετία), 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), ό.π. (υποσημείωση 264 ανωτέρω).

⁽³⁴⁰⁾ Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Γερμανία) (Bundesgerichtshof), απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2012, V ZB 154/11, σκέψη 14.

⁽³⁴¹⁾ ΕΔΔΑ, 2013, Aden Ahmed κατά Μάλτας, ό.π. (υποσημείωση 298 ανωτέρω), σκέψη 99. Βλ. επίσης, σε αντιδιαστολή, ΕΔΔΑ, απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2015, Mahamed Jama κατά Μάλτας, προσφυγή αριθ. 10290/13· και ΕΔΔΑ, 2016, Elmi και Abubakar κατά Μάλτας, ό.π. (υποσημείωση 323 ανωτέρω). Σύμφωνα με αμφότερες τις αποφάσεις αυτές, η κράτηση στη Μάλτα σε παρόμοιες συνθήκες δύο άλλων γυναικών οι οποίες δεν είχαν τα ίδια προβλήματα υγείας δεν συνιστούσε παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

⁽³⁴²⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με την κράτηση, 2012, ό.π. (υποσημείωση 263 ανωτέρω), Κατευθυντήρια οδηγία 9.3, σ. 37. Βλ. επίσης Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών, General Recommendation No 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women, 14 Νοεμβρίου 2014, CEDAW/C/GC/34, παράγραφος 34 στην οποία γίνεται αναφορά στις ιδιαίτερες ανάγκες τους.

Τα κράτη μέλη δύνανται να παρεκκλίνουν από τον κανόνα της στέγασης των αιτουσών γυναικών χωριστά από τους άντρες αιτούντες στις περιπτώσεις που παρατίθενται στην ενότητα 4.8.7 ⁽³⁴³⁾.

4.8.7. Παρεκκλίσεις από τις ειδικές εγγυήσεις όσον αφορά την κράτηση ευάλωτων προσώπων

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 6 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), «σε δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις και για εύλογο χρονικό διάστημα, το οποίο πρέπει να είναι όσο το δυνατόν συντομότερο, τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν [...], όταν ο αιτών κρατείται σε συνοριακό φυλάκιο ή σε ζώνη διέλευσης, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 43 [της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]»:

- από την υποχρέωση να προσφέρουν στους ανήλικους κρατούμενους τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των παιχνιδιών και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που αρμόζουν στην ηλικία τους [άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση)]·
- από την υποχρέωση να παρέχουν στις οικογένειες υπό κράτηση χωριστό κατάλυμα το οποίο εξασφαλίζει επαρκή σεβασμό της ιδιωτικής ζωής (άρθρο 11 παράγραφος 4)· και
- από την υποχρέωση στέγασης των κρατούμενων γυναικών που αιτούνται άσυλο χωριστά από τους άνδρες (άρθρο 11 παράγραφος 5).

Οι εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες τα κράτη μέλη δεν δύνανται να επικαλεστούν αυτή την παρέκκλιση είναι όταν το κράτος μέλος έχει θεσπίσει διαδικασίες προκειμένου να αποφασίζει στα σύνορα ή τις ζώνες διέλευσης του κράτους μέλους α) το παραδεκτό αίτησης χορήγησης διεθνούς προστασίας δυνάμει του άρθρου 33 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) η οποία υποβάλλεται στα σύνορα ή σε ζώνη διέλευσης και/ή β) την ουσία μιας αίτησης δυνάμει του άρθρου 31 παράγραφος 8 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Η τελευταία διάταξη αφορά ταχείες διαδικασίες και/ή διαδικασίες στα σύνορα ή σε ζώνες διέλευσης σύμφωνα με το άρθρο 43 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Παρότι το εύρος των παρεκκλίσεων αυτών είναι περιορισμένο, πρέπει να υπομνησθεί ότι ένα από τα πρότυπα βάσει των οποίων εξετάζονται οι συνθήκες κράτησης, ήτοι το άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ / άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, είναι απόλυτο. Δεν μπορεί επ' ουδενί να δικαιολογούνται έστω και προσωρινές παρεκκλίσεις οι οποίες συνεπάγονται πραγματικό κίνδυνο παράβασης του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ / άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Επιπλέον, οι εθνικές αρχές υποχρεούνται να επικαλούνται παρεκκλίσεις με βάση την αρχή της αναλογικότητας. Ως εκ τούτου, η προσωρινή παρέκκλιση που προβλέπεται στο άρθρο 11 παράγραφος 6 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά. Συνεπώς, για παράδειγμα, συνθήκες κράτησης που είναι ανεπαρκείς και στερούν από τους ανήλικους εγκαταστάσεις ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες που αρμόζουν στην ηλικία τους για σημαντικό χρονικό διάστημα ενδέχεται να υπερβαίνουν το επιτρεπόμενο.

⁽³⁴³⁾ Η ευρωπαϊκή Επιτροπή της Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Επιτροπή CPT) επισημαίνει ότι, όταν το κράτος δεν προβλέπει χωριστή κράτηση ανδρών και γυναικών, προκύπτουν καταγγελίες για κακομεταχείριση των κρατουμένων γυναικών από τους άνδρες και για σεξουαλική παρενόχληση, καθώς και για λεκτική κακοποίηση με σεξουαλικούς υπαινιγμούς [CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 — αναθ. 2010].

Μέρος 5. Ευάλωτοι αιτούντες και κανονισμός Δουβλίνο III

Στο παρόν τμήμα της δικαστικής ανάλυσης επεξηγούνται οι εγγυήσεις που ισχύουν για τους ευάλωτους αιτούντες στη διάρκεια των διαδικασιών που προβλέπονται από τον κανονισμό Δουβλίνο III για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας. Οι εν λόγω διαδικασίες ισχύουν είτε μέχρι τη μεταφορά του αιτούντος στο υπεύθυνο κράτος μέλος είτε μέχρι την ανάληψη της ευθύνης από το κράτος στο οποίο βρίσκεται ο αιτών. Το παρόν τμήμα χωρίζεται σε επτά ενότητες, όπως φαίνεται στον πίνακα 16.

Πίνακας 16: Διάρθρωση του μέρους 5

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
5.1	Εισαγωγή	109
5.2	Εγγυήσεις για (ασυνόδευτους) ανήλικους	112
5.3	Κριτήρια για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους	115
5.4	Ρήτρες διακριτικής ευχέρειας	121
5.5	Μεταφορές	125
5.6	Κράτηση	137
5.7	Αποτελεσματική προσφυγή	138

5.1. Εισαγωγή

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, Μέρος 3: Κράτος μέλος υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο III.

Σε αντίθεση με την ΟΔΑ (αναδιатύπωση) και την ΟΣΥ (αναδιатύπωση), ο κανονισμός Δουβλίνο III ⁽³⁴⁴⁾ δεν περιλαμβάνει διάταξη στην οποία να απαριθμούνται ενδεικτικά ευάλωτοι αιτούντες ή αιτούντες που χρήζουν ειδικών εγγυήσεων. Η μόνη κατηγορία αιτούντων που αναφέρεται ρητά ως «ευάλωτη» στον κανονισμό Δουβλίνο III είναι οι ασυνόδετοι ανήλικοι ⁽³⁴⁵⁾. Υπάρχουν ειδικές διατάξεις που αφορούν τους (ασυνόδευτους) ανήλικους, τους αιτούντες που χρήζουν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και τους αιτούντες που εξαρτώνται από τη βοήθεια άλλων προσώπων ⁽³⁴⁶⁾.

⁽³⁴⁴⁾ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιатύπωση) (κανονισμός Δουβλίνο III).

⁽³⁴⁵⁾ Βλ. αιτιολογική σκέψη 13: «Επιπρόσθετα, θα πρέπει να θεσπιστούν ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ασυνόδευτους ανήλικους λόγω της ιδιαίτερα ευάλωτης κατάστασής τους».

⁽³⁴⁶⁾ (Ασυνόδετοι) ανήλικοι: αιτιολογική σκέψη 13, άρθρα 6 και 8 και άρθρο 31 παράγραφος 2 στοιχείο γ). Πρόσωπα χρήζοντα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για σωματικά ή ψυχολογικά προβλήματα: Άρθρο 31 παράγραφος 2 στοιχείο α) και άρθρο 32. Εξαρτώμενα πρόσωπα: αιτιολογική σκέψη 16 και άρθρο 16.

Παρά ταύτα, το γεγονός ότι ο κανονισμός κάνει ρητή μνεία μόνο στους ασυνόδευτους ανήλικους ως ευάλωτους —και αναφέρεται ειδικά μόνο στην κατάσταση των ανηλίκων, των αιτούντων που χρήζουν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και των εξαρτώμενων προσώπων— δεν αποκλείει το ενδεχόμενο και άλλες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων να χρειάζεται να λάβουν ιδιαίτερη μέριμνα, στήριξη και/ή ειδικές εγγυήσεις στο πλαίσιο των διαδικασιών του Δουβλίνου.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 11 του κανονισμού Δουβλίνο III, η ΟΣΥ (αναδιατύπωση) εφαρμόζεται στις διαδικασίες του Δουβλίνου ⁽³⁴⁷⁾. Κράτος μέλος το οποίο λαμβάνει αίτηση διεθνούς προστασίας υποχρεούται να παρέχει στον αιτούντα τις ελάχιστες συνθήκες υποδοχής βάσει της ΟΣΥ (αναδιατύπωση). Εφόσον αποφασίσει να υποβάλει αίτημα αναδοχής ή εκ νέου ανάληψης του αιτούντος σε άλλο κράτος μέλος, η εν λόγω υποχρέωση «παύει να υφίσταται μόνο κατά την πραγματική μεταφορά του εν λόγω αιτούντος από το αιτούν κράτος μέλος» ⁽³⁴⁸⁾. Επιπλέον, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 12 του κανονισμού Δουβλίνο III, η ΟΔΑ (αναδιατύπωση) «θα πρέπει να εφαρμόζεται επιπλέον και με την επιφύλαξη των διατάξεων σχετικά με τις διαδικαστικές εγγυήσεις που διέπονται» από τον κανονισμό Δουβλίνο III.

Συνεπώς, οι διατάξεις της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) (βλ. [Μέρος 4](#) ανωτέρω) και της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) (βλ. [Μέρος 7](#)) εφαρμόζονται και στις διαδικασίες του Δουβλίνου «με τους περιορισμούς της εφαρμογής των εν λόγω οδηγιών» ⁽³⁴⁹⁾. Άρα τα πρότυπα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τις οδηγίες αυτές εφαρμόζονται εξίσου στους αιτούντες κατά τη διάρκεια των διαδικασιών του Δουβλίνου, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων που αφορούν τους αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή διαδικαστικές ανάγκες ⁽³⁵⁰⁾. Δεδομένου αυτού, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη τυχόν ειδικές ανάγκες υποδοχής και διαδικαστικές ανάγκες του αιτούντος σύμφωνα με την ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και την ΟΔΑ (αναδιατύπωση) σε κάθε στάδιο της διαδικασίας του Δουβλίνου.

Η διαδικασία του Δουβλίνου κινείται «μόλις υποβληθεί για πρώτη φορά αίτηση διεθνούς προστασίας σε ένα κράτος μέλος» ⁽³⁵¹⁾. Συνίσταται στον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους, στην απόφαση κατά πόσον πρέπει να γίνει μεταφορά του ενδιαφερόμενου ή μη και, τέλος, στην πραγματική μεταφορά του αιτούντος ή στην ανάληψη της υποχρέωσης για την εξέταση της αίτησής του από το κράτος στο οποίο βρίσκεται ο αιτών ⁽³⁵²⁾. Στο πλαίσιο της διαδικασίας μπορεί να προκύψει και εκ νέου μεταφορά στο αιτούν κράτος εάν η μεταφορά έχει γίνει εσφαλμένα ή η απόφαση μεταφοράς ακυρώθηκε με απόφαση δικαστηρίου ⁽³⁵³⁾.

Η νόμιμη εφαρμογή των κριτηρίων για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για ανήλικους και μέλη της οικογένειας —κυρίως των άρθρων 8 έως 11— μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία για αιτούντες που ανήκουν σε κάποια από αυτές τις κατηγορίες ⁽³⁵⁴⁾.

⁽³⁴⁷⁾ Κατά την αιτιολογική σκέψη 11: «Η οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία θα πρέπει να εφαρμόζεται στη διαδικασία για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους, όπως ρυθμίζεται στον παρόντα κανονισμό, με τους περιορισμούς της εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας».

⁽³⁴⁸⁾ ΔΕΕ, 2012, Cιmade, ό.π. (υποσημείωση 123 ανωτέρω), σκέψη 61· βλ. επίσης αιτιολογική σκέψη 11 του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽³⁴⁹⁾ Αιτιολογικές σκέψεις 11 και 12.

⁽³⁵⁰⁾ ΔΕΕ, 2017, C.Κ. και λουτσιό, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 70.

⁽³⁵¹⁾ Άρθρο 20 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽³⁵²⁾ Βλ. ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 3.1.

⁽³⁵³⁾ Βλ. άρθρο 30 παράγραφος 2 κανονισμού Δουβλίνο III· και ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, Bundesrepublik Deutschland κατά Aziz Hasan, C-360/16, EU:C:2018:35.

⁽³⁵⁴⁾ Βλ. ενότητα 5.3.

Στην αιτιολογική σκέψη 13 ορίζεται ότι κατά την εφαρμογή του κανονισμού Δουβλίνο III τα κράτη μέλη λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη το μείζον συμφέρον του παιδιού.

Αιτιολογική σκέψη 13 του κανονισμού Δουβλίνο III

Σύμφωνα με τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη μέλη θα πρέπει κατά την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού να λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη το μείζον συμφέρον του παιδιού. Κατά την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη θα πρέπει, ιδιαίτερα, να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την καλή διαβίωση και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου, ζητήματα ασφάλειας και προστασίας και τις απόψεις του ανηλίκου ανάλογα με την ηλικία του και την ωριμότητά του, συμπεριλαμβανομένων των καταβολών του. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να θεσπιστούν ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ασυνόδευτους ανηλίκους λόγω της ιδιαίτερα ευάλωτης κατάστασής τους.

Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη ο σεβασμός της οικογενειακής ζωής.

Αιτιολογική σκέψη 14 του κανονισμού Δουβλίνο III

Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη τον σεβασμό της προσωπικής και οικογενειακής ζωής.

Σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις 32 και 39 του κανονισμού Δουβλίνο III, τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του κανονισμού δεσμεύονται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ο δε κανονισμός πρέπει να εφαρμόζεται με πλήρη τήρηση του άρθρου 18 του Χάρτη της ΕΕ και των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στα άρθρα 1, 4, 7, 24 και 47 αυτού ⁽³⁵⁵⁾. Κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ, οι κανόνες του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων του κανονισμού Δουβλίνο III, πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο σύμφωνο με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης της ΕΕ ⁽³⁵⁶⁾.

Στους αιτούντες που αναγνωρίζεται ότι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων δυνάμει του άρθρου 24 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) (βλ. [Μέρος 3](#)), πρέπει να παρέχεται επαρκής υποστήριξη ώστε να είναι σε θέση να ωφελούνται από τα δικαιώματα και να συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις του κανονισμού Δουβλίνο III καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας του Δουβλίνου. Συνεπώς, ενδέχεται να απαιτείται ειδική υποστήριξη ούτως ώστε οι εν λόγω αιτούντες να ωφελούνται από το δικαίωμα ενημέρωσης (άρθρο 4) και προσωπικής συνέντευξης (άρθρο 5) δυνάμει του κανονισμού Δουβλίνο III. Επομένως, ο γενικός κανόνας του άρθρου 4 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III οφείλει

⁽³⁵⁵⁾ Βλ. ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουϊοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 63.

⁽³⁵⁶⁾ Βλ. κατ' αναλογία όσον αφορά τον κανονισμό Δουβλίνο II, ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2011, NS και λουϊοί, ό.π. (υποσημείωση 16 ανωτέρω), παράγραφοι 77 και 99. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουϊοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 59· και ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 78.

να επιβάλλεται κατά τρόπο που λαμβάνει υπόψη τις ειδικές διαδικαστικές ανάγκες του αιτούντος. Προβλέπεται ρητά ότι «μόλις υποβληθεί [...] αίτηση διεθνούς προστασίας, ο αιτών ενημερώνεται ιδίως για τα κριτήρια προσδιορισμού του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο, την οργάνωση προσωπικής συνέντευξης και τη δυνατότητα υποβολής στοιχείων στις αρμόδιες αρχές»⁽³⁵⁷⁾. Για παράδειγμα, αιτούντες που πάσχουν από ΔΜΣ ή άλλα προβλήματα ψυχικής υγείας ή έχουν γνωστικές-μαθησιακές δυσκολίες ενδέχεται να χρειάζονται ιδιαίτερη υποστήριξη.

Στο άρθρο 31 θεσπίζονται διατάξεις για την ανταλλαγή συναφών πληροφοριών πριν από την εκτέλεση μεταφοράς. Απαιτείται το κράτος μέλος που εκτελεί τη μεταφορά «να γνωστοποιεί στο υπεύθυνο κράτος μέλος τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του προσώπου που θα μεταφερθεί, τα οποία θεωρούνται δέοντα, συναφή και μη υπερβολικά και τα οποία έχουν ως μόνο στόχο να εξασφαλίσουν ότι οι αρμόδιες αρχές σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο στο υπεύθυνο κράτος μέλος έχουν τη δυνατότητα να παράσχουν στο εν λόγω πρόσωπο την κατάλληλη βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της παροχής της άμεσης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που απαιτείται για την προστασία των ζωτικών συμφερόντων του και να εξασφαλίσουν τη συνέχεια της προστασίας και των δικαιωμάτων που χορηγούνται από τον παρόντα κανονισμό και από άλλα σχετικά νομικά εργαλεία που αφορούν το άσυλο»⁽³⁵⁸⁾.

Το άρθρο 32 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III απαιτεί την ανταλλαγή δεδομένων που αφορούν την υγεία «όσον αφορά πρόσωπα με αναπηρία, ηλικιωμένους, εγκύους, ανήλικους και πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας», «για τον στόχο μόνο της παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ή θεραπείας»⁽³⁵⁹⁾.

5.2. Εγγυήσεις για (ασυνόδευτους) ανήλικους

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 3.4 για αναλυτική παράθεση των ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων και των συνεπειών τους για τους ανήλικους.

Το άρθρο 6 του κανονισμού Δουβλίνο III θεσπίζει «εγγυήσεις για ανηλίκους», περιλαμβανομένων ασυνόδευτων ανηλίκων. Οι ορισμοί των όρων «ανήλικος» και «ασυνόδευτος ανήλικος» παρατίθενται στο άρθρο 2 στοιχεία θ) και ι) του κανονισμού Δουβλίνο III, σε εναρμόνιση με όλες τις άλλες πράξεις του ΚΕΣΑ⁽³⁶⁰⁾.

⁽³⁵⁷⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Bahtiyar Fathi κατά Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17, EU:C:2018:803, σκέψη 48.

⁽³⁵⁸⁾ Άρθρο 31 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽³⁵⁹⁾ Βλ. επίσης ενότητα 5.5.

⁽³⁶⁰⁾ Άρθρο 2 στοιχεία δ) και ε) της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), άρθρο 2 στοιχείο ιβ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και άρθρο 2 στοιχεία ια) και ιβ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Άρθρο 2 στοιχεία θ) και ι) του κανονισμού Δουβλίνο III

θ) «ανήλικος»: ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο άπατρις κάτω των 18 ετών·

ι) «ασυνόδευτος ανήλικος»: ο ανήλικος ο οποίος εισέρχεται στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικα υπεύθυνο για αυτόν, δυνάμει νόμου ή της πρακτικής του συγκεκριμένου κράτους μέλους, και για όσο χρονικό διάστημα δεν τελεί πραγματικά υπό τη μέριμνα υπευθύνου ενήλικα· συμπεριλαμβάνονται οι ανήλικοι οι οποίοι αφέθηκαν ασυνόδευτοι, αφού εισήλθαν στο έδαφος κρατών μελών·

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 13 ⁽³⁶¹⁾, η οποία παραπέμπει στη ΣΔΠ και στον Χάρτη της ΕΕ, το άρθρο 6 παράγραφος 1 του κανονισμού ορίζει ότι «το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών όσον αφορά όλες τις διαδικασίες που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό» ⁽³⁶²⁾.

Το άρθρο 6 παράγραφος 2 ορίζει ότι «τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι ένας εκπρόσωπος εκπροσωπεί και/ή συνδράμει τον ασυνόδευτο ανήλικο όσον αφορά όλες τις διαδικασίες που προβλέπονται» στον παρόντα κανονισμό. Προκειμένου να διασφαλίζεται ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα σε κάθε περίπτωση και ότι αξιολογείται δεόντως, ο εκπρόσωπος ασυνόδευτου ανήλικου απαιτείται να «διαθέτει τα προσόντα και την πείρα ώστε να εξασφαλίζεται η συνεκτίμηση του μείζονος συμφέροντος του ανήλικου παιδιού» ⁽³⁶³⁾. Ο εν λόγω εκπρόσωπος «έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο των σχετικών εγγράφων του φακέλου του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένου του ειδικού φυλλαδίου για τους ασυνόδευτους ανήλικους».

Ο κανονισμός Δουβλίνο III δεν ορίζει σε ποια χρονική στιγμή θα πρέπει να διορίζεται εκπρόσωπος ο οποίος θα εκπροσωπεί και/ή θα συνδράμει τον ασυνόδευτο ανήλικο. Για τον διορισμό του, πάντως, θα πρέπει να συνεκτιμάται το άρθρο 2 στοιχείο ια), το οποίο προβλέπει ότι σκοπός του εκπροσώπου είναι «να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει ασυνόδευτο ανήλικο σε διαδικασίες [του κανονισμού του Δουβλίνου], ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του τέκνου και να ασκεί νομική ικανότητα για λογαριασμό του οσάκις είναι αναγκαίο». Σύμφωνα με την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν κατά πόσον ο ανήλικος έχει δικαίωμα να υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας είτε αυτοπροσώπως, είτε μέσω των γονέων του ή άλλου ενήλικου μέλους της οικογένειάς του, ή ενηλίκου ο οποίος είναι υπεύθυνος γι' αυτόν δυνάμει του δικαίου ή της πρακτικής του εν λόγω κράτους μέλους ή μέσω εκπροσώπου [άρθρο 7 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]. Συνεπώς, ο διορισμός εκπροσώπου ενδέχεται να είναι αναγκαίος πριν από την υποβολή αίτησης κατά την έννοια του άρθρου 20 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III, εφόσον ο ασυνόδευτος ανήλικος, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, δεν διαθέτει δικαιοπρακτική ικανότητα ο ίδιος.

Όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, η ενημέρωση που του παρέχεται πρέπει να είναι αρμόζουσα για την ηλικία του. Το παράρτημα XI του κανονισμού 118/2014 ⁽³⁶⁴⁾ της

⁽³⁶¹⁾ Η αιτιολογική σκέψη 13 παρατίθεται στην ενότητα 5.1 ανωτέρω. Βλ. ΔΕΕ, 2013, ΜΑ, ΒΤ και ΔΑ, ό.π. (υποσημείωση 108 ανωτέρω), σκέψη 57.

⁽³⁶²⁾ Για μια γενική ανάλυση της νομικής έννοιας του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού βλ. ενότητα 2.4.

⁽³⁶³⁾ Άρθρο 6 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽³⁶⁴⁾ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, της 30ής Ιανουαρίου 2014, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 για τα μέτρα εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (ΕΕ L 39 της 9.2.2014, σ. 1).

Επιτροπής περιέχει ένα κοινό φυλλάδιο σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3 και την αιτιολογική σκέψη 34 του κανονισμού Δουβλίνο III, το οποίο θα πρέπει να χρησιμοποιούν τα κράτη μέλη για να ενημερώνουν τους ασυνόδευτους ανήλικους σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 5 του κανονισμού Δουβλίνο III.

Στο άρθρο 6 παράγραφος 3 ορίζονται κάποιοι από τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Άρθρο 6 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III

Για την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη συνεργάζονται στενά μεταξύ τους και, ιδίως, λαμβάνουν δεόντως υπόψη τους ακόλουθους παράγοντες:

- α) τις δυνατότητες επανένωσης της οικογένειας·
- β) την ευζωία και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου·
- γ) ζητήματα ασφάλειας και προστασίας, ιδίως εάν υπάρχει κίνδυνος να καταστεί ο ανήλικος θύμα εμπορίας ανθρώπων·
- δ) τις απόψεις του ανηλίκου σύμφωνα με την ηλικία και την ωριμότητά του.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III, κατά την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη, μεταξύ άλλων, «τις απόψεις του ανηλίκου σύμφωνα με την ηλικία και την ωριμότητά του». Αυτό σημαίνει ότι ο ανήλικος αιτών περνά από συνέντευξη όταν αυτό κρίνεται σκόπιμο σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά του. Η ερμηνεία αυτή του κανονισμού Δουβλίνο III αντιστοιχεί στο άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΣΔΠ, η οποία αναφέρει:

θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας ⁽³⁶⁵⁾.

Η Επιτροπή ΣΔΠ, στο γενικό σχόλιο αριθ. 12, αναφέρει: «Το άρθρο 12 της Σύμβασης κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε παιδιού να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του για κάθε ζήτημα που το αφορά και το συνεπακόλουθο δικαίωμα η γνώμη του να σταθμίζεται δεόντως, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του» ⁽³⁶⁶⁾.

Στο άρθρο 6 παράγραφος 4 ορίζονται τα ακόλουθα:

⁽³⁶⁵⁾ Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 27 Σεπτεμβρίου 2018, Υ.Β. και Ν.Σ. κατά Βελγίου, ανακοίνωση αριθ. 12/2017, CRC/C/79/D/12/2017, παράγραφοι 8.7–8.8, στις οποίες επιβεβαιώνεται το δικαίωμα ενός πεντάχρονου κοριτσιού να ακουστεί. Στην παράγραφο 8.7 αναφέρεται: «...Το γεγονός ότι το παιδί είναι πολύ νεαρής ηλικίας ή βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση (π.χ. έχει κάποια αναπηρία, ανήκει σε μειονοτική ομάδα, είναι μετανάστης κ.λπ.) δεν του στερεί το δικαίωμα να εκφράσει τη γνώμη του ούτε μειώνει τη βαρύτητα που αποδίδεται στη γνώμη του παιδιού κατά τον προσδιορισμό του συμφέροντός του». Βλ. επίσης ενότητα 7.5.6 κατωτέρω.

⁽³⁶⁶⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 12, ό.π. (υποσημείωση 206 ανωτέρω), παράγραφος 15. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να ακουστεί, βλ. ενότητα 7.5.6 κατωτέρω, υποσημείωση 666.

Άρθρο 6 παράγραφος 4 δύο πρώτα εδάφια του κανονισμού Δουβλίνο III

Για τον σκοπό της εφαρμογής του άρθρου 8, το κράτος μέλος στο οποίο ο ασυνόδευτος ανήλικος έχει υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας προβαίνει στις ενδεδειγμένες ενέργειες το ταχύτερο δυνατό, ώστε να εντοπίσει τα μέλη της οικογένειας, τους αδελφούς ή τους συγγενείς του ασυνόδευτου ανηλίκου στο έδαφος των κρατών μελών, προστατεύοντας το μείζον συμφέρον του παιδιού.

Προς τούτο, το εν λόγω κράτος μέλος μπορεί να ζητά τη βοήθεια διεθνών ή άλλων αρμόδιων οργανώσεων και να διευκολύνει την πρόσβαση του ανηλίκου στις υπηρεσίες εντοπισμού των εν λόγω οργανώσεων ⁽³⁶⁷⁾.

Από το άρθρο 6 παράγραφος 4 απορρέει ότι το κράτος μέλος λαμβάνει «τα αναγκαία μέτρα για τον εντοπισμό μελών της οικογένειας, αδελφών ή συγγενών ασυνόδευτου ανηλίκου στο έδαφος των κρατών μελών, με σκοπό ιδίως την εφαρμογή των κριτηρίων προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους [...] που προβλέπονται στο άρθρο 8 του ίδιου κανονισμού» ⁽³⁶⁸⁾.

«Το προσωπικό των αρμόδιων αρχών [...] που ασχολείται με αιτήσεις που αφορούν ασυνόδευτους ανήλικους πρέπει να έχει εκπαιδευθεί και να εξακολουθεί να εκπαιδεύεται σχετικά με τις ιδιαίτερες ανάγκες των ανηλίκων» ⁽³⁶⁹⁾.

5.3. Κριτήρια για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους

Το γεγονός ότι ο αιτών είναι ευάλωτος μπορεί να ασκεί επιρροή στην εφαρμογή των κριτηρίων για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους για την εξέταση της αίτησης ⁽³⁷⁰⁾. Η ιεράρχηση των εν λόγω κριτηρίων αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι πρωταρχικό μέλημα θα πρέπει να είναι το μείζον συμφέρον του ανηλίκου και ο σεβασμός της οικογενειακής ζωής (βλ. ενότητες 2.4, 5.1 και 5.2) ⁽³⁷¹⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III, τα κριτήρια πρέπει να «εφαρμόζονται με τη σειρά με την οποία παρατίθενται» στο κεφάλαιο III του ίδιου κανονισμού.

Το πρώτο κριτήριο (άρθρο 8) αφορά τους ανήλικους.

Τα επόμενα τρία άρθρα (άρθρα 9, 10 και 11) αφορούν αιτούντες οι οποίοι έχουν μέλος της οικογένειας, κατά την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο ζ) του κανονισμού Δουβλίνο III, το

⁽³⁶⁷⁾ Όσον αφορά τους ανήλικους, σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο ζ) του κανονισμού Δουβλίνο III, όταν ο αιτών είναι ανήλικος και άγαμος, μέλος της οικογένειας είναι «ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον αιτούντα, είτε βάσει νόμου είτε βάσει της πρακτικής του κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκεται ο ενήλικος», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο η) «“συγγενής” είναι ο ενήλικος θείος ή θεία του αιτούντος ή ο πάππος/μάμμη του αιτούντος, οι οποίοι ευρίσκονται στο έδαφος των κρατών μελών, ανεξαρτήτως αν ο αιτών γεννήθηκε εντός ή εκτός γάμου ή αν είναι υιοθετημένος, όπως ορίζεται από το εθνικό δίκαιο».

⁽³⁶⁸⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Tsegegab Mengesteab κατά Bundesrepublik Deutschland, C-670/16, EU:C:2017:587, σκέψη 87.

⁽³⁶⁹⁾ Άρθρο 6 παράγραφος 4 του κανονισμού Δουβλίνο III. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 5.3.1 που εξετάζει το άρθρο 8.

⁽³⁷⁰⁾ Για την εφαρμογή των κριτηρίων για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους γενικά, βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 3.6.2.

⁽³⁷¹⁾ Βλ. ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 2ας Απριλίου 2019, Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie κατά H. και R., συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-582/17 και C-583/17, EU:C:2019:280, σκέψη 83.

οποίο βρίσκεται σε κράτος μέλος. Τα εν λόγω κριτήρια υπερισχύουν έναντι των επόμενων. Επιπλέον, «όταν, λόγω εγκυμοσύνης, πρόσφατου τοκετού, σοβαρής ασθένειας, σοβαρής αναπηρίας ή προχωρημένης ηλικίας, ένας αιτών εξαρτάται από τη βοήθεια του τέκνου, του αδελφού ή του γονέα του που διαμένει νομίμως σε κράτος μέλος» ή αντιστρόφως, «τα κράτη μέλη συνήθως τοποθετούν μαζί ή επανενώνουν τον αιτούντα» με το εν λόγω μέλος της οικογένειας όπως ορίζεται στο δεσμευτικό κριτήριο ευθύνης του άρθρου 16 παράγραφος 1 ⁽³⁷²⁾.

5.3.1. Ανήλικοι

Όπως προαναφέρθηκε, το άρθρο 8 του κανονισμού Δουβλίνο III συνιστά το πρώτο εφαρμοστέο κριτήριο για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας. Στο άρθρο 8 παράγραφοι 1, 2, 3 και 4 αναφέρεται:

Άρθρο 8 παράγραφοι 1, 2, 3 και 4 του κανονισμού Δουβλίνο III

Ανήλικοι

1. Εάν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ευρίσκεται νομίμως ένα μέλος της οικογένειας ή αδελφός του ασυνόδευτου ανηλίκου, εφόσον αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον του ανηλίκου. Όταν ο αιτών είναι έγγαμος ανήλικος, ο σύζυγος του οποίου δεν ευρίσκεται νομίμως στο έδαφος των κρατών μελών, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ευρίσκεται νομίμως ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον ανήλικο, είτε βάσει νόμου είτε βάσει της πρακτικής του εν λόγω κράτους μέλους, ή αδελφός του.
2. Στην περίπτωση που ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος ο οποίος έχει συγγενή που ευρίσκεται νομίμως σε άλλο κράτος μέλος και έχει αποδειχθεί βάσει ατομικής εξέτασης ότι ο συγγενής μπορεί να αναλάβει τη φροντίδα του, το εν λόγω κράτος μέλος επανενώνει τον ανήλικο με τον συγγενή του και είναι το υπεύθυνο κράτος μέλος, υπό τον όρο ότι αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον του ανηλίκου.
3. Εάν μέλη της οικογένειας, αδελφοί ή συγγενείς, όπως αναφέρεται στις παραγράφους 1 και 2, διαμένουν σε περισσότερα από ένα κράτη μέλη, η απόφαση για το υπεύθυνο κράτος μέλος λαμβάνεται με βάση το μείζον συμφέρον του ασυνόδευτου ανηλίκου.
4. Εάν δεν υπάρχει μέλος της οικογένειας, αδελφός ή συγγενής, όπως αναφέρεται στις παραγράφους 1 και 2, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ο ασυνόδευτος ανήλικος υπέβαλε την αίτησή του διεθνούς προστασίας, υπό τον όρο ότι αυτό είναι το μείζον συμφέρον του ανηλίκου.

Το άρθρο 8 παράγραφος 2 απηχεί την αιτιολογική σκέψη 16, η οποία αναφέρει ότι «όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, η παρουσία μέλους της οικογένειας ή συγγενούς στο

⁽³⁷²⁾ Άρθρο 16 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III. Το άρθρο 16 δεν περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο III του κανονισμού, το οποίο περιέχει τα κριτήρια ευθύνης σύμφωνα με τον τίτλο του, αλλά στο κεφάλαιο IV που τιτλοφορείται «εξαρτώμενα πρόσωπα και ρήτρες διακριτικής ευχέρειας». Στην αιτιολογική σκέψη 16, παρά ταύτα, οι σχέσεις εξάρτησης χαρακτηρίζονται «δεσμευτικό κριτήριο ευθύνης».

έδαφος άλλου κράτους μέλους που μπορεί να μεριμνήσει για αυτόν θα πρέπει επίσης να αποτελεί δεσμευτικό κριτήριο ευθύνης».

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση MA, BT και DA ότι, υπό περιστάσεις:

[...] κατά τις οποίες ασυνόδευτος ανήλικος του οποίου κανένα μέλος της οικογένειας δεν ευρίσκεται νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους υπέβαλε αιτήσεις ασύλου σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη, «υπεύθυνο για την εξέταση της αιτήσεως ασύλου κράτος» είναι το κράτος μέλος στο οποίο ευρίσκεται ο εν λόγω ανήλικος μετά την υποβολή σε αυτό αιτήσεως ασύλου ⁽³⁷³⁾.

Το άρθρο 12 του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 (κανονισμός του Δουβλίνου) ⁽³⁷⁴⁾, όπως τροποποιήθηκε από τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής ⁽³⁷⁵⁾, θεσπίζει το πλαίσιο και ειδικούς κανόνες συνεργασίας και διαβούλευσης μεταξύ των κρατών μελών κατά τον προσδιορισμό της ευθύνης για την εξέταση αιτήσεων ασυνόδευτων ανηλίκων, με πρώτιστο μέλημα το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου.

5.3.2. Οικογενειακή ζωή

Στην αιτιολογική σκέψη 14 ⁽³⁷⁶⁾ ορίζεται ότι «κατά την εφαρμογή του κανονισμού Δουβλίνο III τα κράτη μέλη λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη τον σεβασμό στην οικογενειακή ζωή».

Το άρθρο 9 του κανονισμού Δουβλίνο III αναφέρει:

Άρθρο 9 του κανονισμού Δουβλίνο III **Μέλη οικογένειας που είναι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας**

Εάν ένα μέλος της οικογένειας του αιτούντος, ανεξαρτήτως του αν οι οικογενειακοί δεσμοί είχαν δημιουργηθεί προηγουμένως στη χώρα καταγωγής, έλαβε άδεια διαμονής σε κράτος μέλος ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας, το εν λόγω κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, υπό τον όρο ότι οι ενδιαφερόμενοι εξέφρασαν την επιθυμία τους γραπτώς.

Αυτό σημαίνει ότι αν, για παράδειγμα, οι γονείς ανήλικου αιτούντος διεθνή προστασία στη Σουηδία έχουν λάβει άδεια διαμονής ως δικαιούχοι διεθνούς προστασίας στην Ιταλία και οι γονείς δεν έχουν εκφράσει την επιθυμία τους γραπτώς, η Ιταλία δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας του ανήλικου ⁽³⁷⁷⁾.

⁽³⁷³⁾ ΔΕΕ, 2013, MA, BT και DA, ό.π. (υποσημείωση 108 ανωτέρω), σκέψη 67· βλ. επίσης άρθρο 8 παράγραφος 4. Το ΔΕΕ αναφέρει την υπόθεση αυτή ως MA και λοιποί, εδώ όμως αναφέρεται ως MA, BT και DA ώστε να γίνεται διάκριση από την υπόθεση MA, SA και AZ, την οποία το ΔΕΕ αναφέρει επίσης ως MA και λοιποί.

⁽³⁷⁴⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 της Επιτροπής, της 2ας Σεπτεμβρίου 2003, για τα μέτρα εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (ΕΕ L 222 της 5.9.2003, σ. 3.) (Οι παραπομπές στο άρθρο 15 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο II πρέπει να ερμηνεύονται ως παραπομπές στο άρθρο 16 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III).

⁽³⁷⁵⁾ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, της 30ής Ιανουαρίου 2014, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 για τα μέτρα εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (ΕΕ L 39 της 8.2.2014, σ. 1).

⁽³⁷⁶⁾ Πλήρες παράθεμα στην ενότητα 5.1.

⁽³⁷⁷⁾ Το σκεπτικό αυτό φαίνεται, ενδεικτικά, στην απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016 του Μεταναστευτικού Εφετείου (Σουηδία), MIG 2016:20.

Σύμφωνα με το άρθρο 10, η ίδια αρχή εφαρμόζεται αν ο αιτών έχει μέλη της οικογένειας που έχουν υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας σε άλλο κράτος μέλος.

Άρθρο 10 του κανονισμού Δουβλίνο III Μέλη οικογένειας που είναι αιτούντες διεθνή προστασία

Εάν ένα μέλος της οικογένειας του αιτούντος έχει υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας σε κράτος μέλος για την οποία δεν έχει ακόμη ληφθεί πρώτη απόφαση επί της ουσίας, αυτό το κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, υπό τον όρο ότι οι ενδιαφερόμενοι εξέφρασαν την επιθυμία τους γραπτώς.

Το άρθρο 11 καλύπτει την οικογενειακή διαδικασία.

Άρθρο 11 του κανονισμού Δουβλίνο III Οικογενειακή διαδικασία

Όταν πλείονα μέλη οικογένειας και/ή ανήλικοι άγαμοι αδελφοί υποβάλλουν αιτήσεις διεθνούς προστασίας στο ίδιο κράτος μέλος ταυτόχρονα ή σε παραπλήσιες ημερομηνίες ώστε να μπορούν να διεξαχθούν από κοινού οι διαδικασίες προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους και η εφαρμογή των κριτηρίων του παρόντος κανονισμού μπορεί να οδηγήσει στον χωρισμό τους, ο προσδιορισμός του υπεύθυνου κράτους μέλους πραγματοποιείται βάσει των ακόλουθων διατάξεων:

α) υπεύθυνο για την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας όλων των μελών της οικογένειας και/ή των ανήλικων άγαμων αδελφών είναι το κράτος μέλος το οποίο προσδιορίζεται βάσει των κριτηρίων ως υπεύθυνο για την αναδοχή του μεγαλύτερου αριθμού αυτών·

β) στις λοιπές περιπτώσεις, υπεύθυνο είναι το κράτος μέλος το οποίο προσδιορίζεται βάσει των κριτηρίων ως υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης του μεγαλύτερου σε ηλικία μέλους της οικογένειας.

Το άρθρο 20 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III αναφέρει:

Άρθρο 20 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III Κίνηση της διαδικασίας

Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, η κατάσταση του ανηλίκου ο οποίος συνοδεύει τον αιτούντα και εμπίπτει στον ορισμό του μέλους οικογένειας είναι αδιαχώριστη από εκείνη του μέλους οικογένειάς του και υπάγεται στην αρμοδιότητα του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας του εν λόγω μέλους οικογένειας, ακόμα και αν ο ανήλικος δεν είναι ατομικά αιτών, εφόσον αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον του ανηλίκου. Το ίδιο ισχύει και για τα τέκνα που γεννήθηκαν μετά την άφιξη του αιτούντος στο έδαφος των κρατών μελών, χωρίς να χρειάζεται να κινηθεί νέα διαδικασία αναδοχής ευθύνης για τα εν λόγω τέκνα.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ διαπιστώνει ότι από το γράμμα του άρθρου 20 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III προκύπτει σαφώς ότι «μόνο στην περίπτωση που αποδεικνύεται ότι μια τέτοια εξέταση που διενεργείται από κοινού με εκείνη για τους γονείς του παιδιού δεν είναι προς το υπέρτερο συμφέρον του εν λόγω παιδιού, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται η κατάσταση του τελευταίου χωριστά από εκείνη των γονέων του»⁽³⁷⁸⁾. Η ως άνω διαπίστωση συνάδει προς τις αιτιολογικές σκέψεις 14 έως 16, καθώς και, μεταξύ άλλων, προς το άρθρο 6, παράγραφοι 3, στοιχείο α', και 4, το άρθρο 8, παράγραφος 1, και το άρθρο 11 του κανονισμού Δουβλίνο III. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι ο σεβασμός της οικογενειακής ζωής και, ιδίως, η διατήρηση της ενότητας της οικογενειακής ομάδας είναι, καταρχήν, προς το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού⁽³⁷⁹⁾.

Κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 20 παράγραφος 3 του κανονισμού Δουβλίνο III έχει την έννοια ότι «ελλείψει αποδείξεως περί του αντιθέτου, η διάταξη αυτή καθιερώνει τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο είναι προς το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού να μην αντιμετωπίζεται η κατάσταση του εκάστοτε παιδιού χωριστά από εκείνη των γονέων του»⁽³⁸⁰⁾.

Σε διαδικασίες «εκ νέου ανάληψης», δεδομένου ότι η διαδικασία προσδιορισμού του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης έχει προηγουμένως ολοκληρωθεί στο κράτος μέλος στο οποίο απευθύνθηκε το αίτημα και έχει καταλήξει στην αναγνώριση εκ μέρους του κράτους αυτού ότι είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης, «δεν χρειάζεται να εφαρμοστούν εκ νέου οι κανόνες που διέπουν τη διαδικασία προσδιορισμού της ευθύνης αυτής, μεταξύ των οποίων προεξέχουσα θέση έχουν τα κριτήρια που προβλέπονται στο κεφάλαιο III του κανονισμού»⁽³⁸¹⁾.

Όσον αφορά τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους, δύο ακόμη διατάξεις του κανονισμού Δουβλίνο III αποσκοπούν στη διασφάλιση του σεβασμού της αρχής της οικογενειακής ενότητας. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 5.3.3 σχετικά με τα εξαρτώμενα πρόσωπα και ενότητα 5.4 σχετικά με τις ρήτρες διακριτικής ευχέρειας.

5.3.3. Εξαρτώμενα πρόσωπα

Η απαίτηση να τοποθετούνται συνήθως μαζί ή να επανενώνονται αιτούντες οι οποίοι είναι μέλη της ίδιας οικογένειας εφαρμόζεται επίσης στα εξαρτώμενα πρόσωπα σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 1⁽³⁸²⁾. Το άρθρο 16 παράγραφοι 1 και 2 ορίζουν τα εξής:

Άρθρο 16 παράγραφοι 1 και 2 του κανονισμού Δουβλίνο III

1. Όταν, λόγω εγκυμοσύνης, πρόσφατου τοκετού, σοβαρής ασθένειας, σοβαρής αναπηρίας ή προχωρημένης ηλικίας, ένας αιτών εξαρτάται από τη βοήθεια του τέκνου, του αδελφού ή του γονέα του που διαμένει νομίμως σε κράτος μέλος ή νομίμως διαμένον σε κράτος μέλος τέκνο, αδελφός ή γονέας αιτούντος εξαρτάται από τη βοήθεια του αιτούντος, τα κράτη μέλη συνήθως τοποθετούν μαζί ή επανενώνουν τον αιτούντα με το τέκνο, αδερφό ή γονέα, υπό την προϋπόθεση ότι οι οικογενειακοί δεσμοί υπήρχαν στη χώρα καταγωγής, ότι το τέκνο, ο αδερφός ή ο γονέας ή ο αιτών μπορεί να φροντίσει το εξαρτώμενο πρόσωπο και ότι τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα εξέφρασαν την επιθυμία τους γραπτώς.

⁽³⁷⁸⁾ ΔΕΕ, 2019, Μ.Α., Σ.Α. και Α.Ζ., ό.π. (υποσημείωση 109 ανωτέρω), σκέψη 88.

⁽³⁷⁹⁾ Ό.π., σκέψη 89.

⁽³⁸⁰⁾ Ό.π., σκέψη 90.

⁽³⁸¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Η. και Ρ., ό.π. (υποσημείωση 371 ανωτέρω), σκέψη 67.

⁽³⁸²⁾ Βλ. επίσης ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 3.6.3.

2. Όταν το τέκνο, ο αδελφός ή ο γονέας της παραγράφου 1 διαμένει νομίμως σε κράτος μέλος άλλο από αυτό στο οποίο ευρίσκεται ο αιτών, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο διαμένει νομίμως το τέκνο, ο αδελφός ή ο γονέας, εκτός εάν η υγεία του αιτούντος δεν του επιτρέπει επί σημαντικό χρονικό διάστημα να μεταβεί στο εν λόγω κράτος μέλος. Σε μια τέτοια περίπτωση, υπεύθυνο κράτος μέλος είναι εκείνο στο οποίο ευρίσκεται ο αιτών. Το εν λόγω κράτος μέλος δεν υποχρεούται να φέρει το τέκνο, τον αδερφό ή τον γονέα του αιτούντος στην επικράτειά του.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 16, εφόσον πληρούνται οι όροι, το άρθρο 16 αποτελεί «δεσμευτικό κριτήριο ευθύνης»⁽³⁸³⁾.

Με βάση το αντίστοιχο άρθρο 15 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο II, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η νύφη της Κ τελεί σε σχέση εξαρτήσεως προς την πεθερά της «λόγω του πρόσφατου τοκετού της νύφης καθώς και λόγω σοβαρής ασθένειας και αναπηρίας της η οποία προκλήθηκε από ιδιαίτερος τραυματικό συμβάν σε τρίτη χώρα»⁽³⁸⁴⁾. Επισημαίνεται ότι βάσει του άρθρου 16 του κανονισμού Δουβλίνο III, το πεδίο εφαρμογής της ρήτρας εξάρτησης περιορίστηκε σε τέκνα, αδέρφια και γονείς. Κάθε άλλη σχέση εξάρτησης θα πρέπει να εξετάζεται με βάση τη ρήτρα διακριτικής ευχέρειας του άρθρου 17 παράγραφος 2.

Το άρθρο 11 του εκτελεστικού κανονισμού Δουβλίνο⁽³⁸⁵⁾, όπως τροποποιήθηκε με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής⁽³⁸⁶⁾, καθορίζει τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση καταστάσεων εξάρτησης. Οι πληροφορίες που πρέπει να ανταλλάσσονται για την εκτίμηση της εφαρμογής του άρθρου 16 αφορούν τους «αποδεδειγμένους οικογενειακούς δεσμούς», τη σχέση εξάρτησης, την ικανότητα του ενδιαφερόμενου να φροντίσει το εξαρτώμενο πρόσωπο και «εφόσον είναι αναγκαίο, τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί η ανικανότητα μετακίνησης επί αρκετό χρονικό διάστημα»⁽³⁸⁷⁾. Τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν το τυποποιημένο έντυπο που προβλέπεται στο παράρτημα VII του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής για τη διαβούλευση και την ανταλλαγή πληροφοριών που προβλέπεται στο άρθρο 16 παράγραφος 4 του κανονισμού Δουβλίνο III. Ανταλλαγή πληροφοριών μπορεί να γίνεται και με άλλους τρόπους, ιδίως μέσω αιτημάτων αναδοχής ή αιτημάτων πληροφοριών.

Το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας έκρινε ότι οι όροι λήψης της απόφασης για μεταφορά και της πραγματοποίησης της μεταφοράς πρέπει να αξιολογούνται από τα κράτη μέλη και τα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα, σε περίπτωση στην οποία μπορεί να θίγεται ο σεβασμός στο δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή ή το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού⁽³⁸⁸⁾. Σύμφωνα με απόφαση του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου της Ελβετίας σχετικά με το άρθρο 16, ο δεσμός εξάρτησης πρέπει να είναι ουσιώδης και τα κριτήρια δεν πληρούνται από τη συναισθηματική στήριξη και μόνο, εφόσον δεν

⁽³⁸³⁾ Η αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού Δουβλίνο III αναφέρει (πλήρης παράθεση): «Για να εξασφαλιστεί η πλήρης τήρηση της αρχής της ενότητας της οικογένειας και του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, η ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ αιτούντος και του τέκνου, αδελφού ή γονιού του λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας, κατάστασης υγείας ή προχωρημένης ηλικίας του αιτούντος θα πρέπει να αποτελεί δεσμευτικό κριτήριο ευθύνης. Όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, η παρουσία μέλους της οικογένειας ή συγγενούς στο έδαφος άλλου κράτους μέλους που μπορεί να μεριμνήσει για αυτόν θα πρέπει επίσης να αποτελεί δεσμευτικό κριτήριο ευθύνης».

⁽³⁸⁴⁾ Βλ. ΔΕΕ, απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2012, Κ κατά Bundesasylamt, C-245/11, ΕΥ: C:2012:685, σκέψη 16.

⁽³⁸⁵⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 της Επιτροπής, 2003, ό.π. (υποσημείωση 374 ανωτέρω). (Οι παραπομπές στο άρθρο 15 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο II πρέπει να ερμηνεύονται ως παραπομπές στο άρθρο 16 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III, όπως παρατίθενται στον πίνακα αντιστοιχίας στο παράρτημα II του κανονισμού Δουβλίνο III.)

⁽³⁸⁶⁾ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, 2014, ό.π. (υποσημείωση 364 ανωτέρω).

⁽³⁸⁷⁾ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, 2014, ό.π. (υποσημείωση 364 ανωτέρω), άρθρο 11 παράγραφος 6.

⁽³⁸⁸⁾ Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Γερμανία), απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, 2 BvR 939/14, σκέψη 16.

συνοδεύεται από ανάγκη για άμεση και ουσιώδη αρωγή σε περίπτωση σοβαρής ασθένειας ή αναπηρίας ⁽³⁸⁹⁾.

5.3.4. Έκδοση τίτλων διαμονής ή θεωρήσεων

Δυνάμει του εθνικού ή του ενωσιακού ή του διεθνούς δημοσίου δικαίου, μπορεί να είναι υποχρεωτική η έκδοση τίτλου διαμονής κατά την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο ιβ) του κανονισμού Δουβλίνο III σε κάποιους ευάλωτους αιτούντες. Το άρθρο 2 στοιχείο ιβ) του κανονισμού Δουβλίνο III καλύπτει κάθε άδεια που επιτρέπει τη διαμονή, έστω και αν είναι προσωρινή. Εξαιρούνται μόνο «οι θεωρήσεις και οι άδειες διαμονής που εκδίδονται κατά τη χρονική περίοδο που απαιτείται για τον καθορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους [...] ή κατά τη διάρκεια της εξέτασης αίτησης διεθνούς προστασίας ή αίτησης άδειας διαμονής».

Σύμφωνα με το άρθρο 12 του κανονισμού Δουβλίνο III, εάν ο αιτών είναι κάτοχος εν ισχύ τίτλου διαμονής ή έγκυρης θεώρησης, το κράτος μέλος που εξέδωσε τον τίτλο ή τη θεώρηση είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, εκτός εάν έχουν εφαρμογή τα άρθρα 8 έως 11 ή το άρθρο 16, συνεπώς την ευθύνη έχει άλλο κράτος μέλος. Εάν ο τίτλος διαμονής εκδοθεί μετά την υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας, η ευθύνη επίσης μεταβιβάζεται στο εκδούν κράτος (βλ. άρθρο 19 παράγραφος 1).

Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Ελβετίας, σε απόφασή του το 2019 σχετικά με μεταφορά στο πλαίσιο της διαδικασίας του Δουβλίνου, αποφάνθηκε ότι από το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 14 της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων ⁽³⁹⁰⁾ απορρέει υποχρέωση έκδοσης τίτλου διαμονής σε θύματα εμπορίας ανθρώπων τα οποία είναι πρόθυμα να συνεργαστούν σε ποινικές διαδικασίες ⁽³⁹¹⁾. Το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε, πάντως, σχετικά με τις συνέπειες για τη διαδικασία του Δουβλίνου.

5.4. Ρήτρες διακριτικής ευχέρειας

Το άρθρο 17 του κανονισμού Δουβλίνο III περιλαμβάνει δύο διαφορετικές ρήτρες διακριτικής ευχέρειας. Το άρθρο 17 παράγραφος 1 επιτρέπει σε κράτος μέλος να αναλάβει την ευθύνη να εξετάσει αίτηση η οποία έχει κατατεθεί, ακόμη και αν δεν είναι υπεύθυνο για την εξέτασή της βάσει των κριτηρίων του κανονισμού Δουβλίνο III. Το άρθρο 17 παράγραφος 2 επιτρέπει σε κράτος μέλος, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να υποβάλει σε άλλο κράτος μέλος αίτημα αναδοχής αιτούντος, ακόμη και όταν το άλλο κράτος μέλος δεν είναι υπεύθυνο βάσει των κριτηρίων του κανονισμού Δουβλίνο III.

5.4.1. Άρθρο 17 παράγραφος 1

Το άρθρο 17 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III ορίζει:

⁽³⁸⁹⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (BVGΕ, Ελβετία), απόφαση της 11ης Μαΐου 2017, BVGE 2017 VI/5, σκέψη 8.3.5.

⁽³⁹⁰⁾ Το άρθρο 14 της Σύμβασης ορίζει: «Κάθε συμβαλλόμενο μέρος εκδίδει ανανεώσιμη άδεια διαμονής στα θύματα, σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) εάν η αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η διαμονή τους είναι απαραίτητη εξαιτίας της προσωπικής τους κατάστασης, β) εάν η αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η διαμονή τους είναι απαραίτητη για τη συνεργασία τους με τις αρμόδιες αρχές σε ό,τι αφορά στην έρευνα ή τις λοιπές ποινικές διαδικασίες».

⁽³⁹¹⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (BVGΕ, Ελβετία), απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2018, 2C_373/2017.

Άρθρο 17 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III

Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 3 παράγραφος 1, κάθε κράτος μέλος δύναται να αποφασίζει να εξετάζει αίτηση διεθνούς προστασίας που έχει κατατεθεί από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα, ακόμη και αν δεν είναι υπεύθυνο για την εξέταση δυνάμει των κριτηρίων που ορίζονται στον παρόντα κανονισμό.

Το κράτος μέλος που αποφασίζει να εξετάσει αίτηση διεθνούς προστασίας σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο καθίσταται το υπεύθυνο κράτος μέλος και αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις που συνδέονται με αυτήν την ευθύνη.

[...]

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 17 του κανονισμού Δουβλίνο III:

Αιτιολογική σκέψη 17 του κανονισμού Δουβλίνο III

Κάθε κράτος μέλος θα πρέπει να μπορεί να παρεκκλίνει από τα κριτήρια ευθύνης, ιδίως για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγους ευσπλαχνίας, ώστε να καθίσταται δυνατή η επανένωση μελών της οικογένειας, συγγενών ή οποιωνδήποτε άλλων προσώπων έχουν σχέση μεταξύ τους, και να εξετάζει αίτηση διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε αυτό ή σε άλλο κράτος μέλος, ακόμα και εάν η εξέταση αυτή δεν εμπίπτει στην ευθύνη του σύμφωνα με τα δεσμευτικά κριτήρια που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό.

Στη νομολογία του ΔΕΕ, του ΕΔΔΑ και των δικαστηρίων των κρατών μελών υπάρχουν πολλά παραδείγματα υποθέσεων στις οποίες εξετάστηκε το άρθρο 17 παράγραφος 1 όσον αφορά την ευαλωτότητα του αιτούντος. Οι αιτούντες στις υποθέσεις αυτές ήταν παιδιά ⁽³⁹²⁾· αιτούντες που έπασχαν από σοβαρές ασθένειες ή αιτούντες με ψυχικές ή οργανικές νόσους ή ψυχιατρικά προβλήματα ⁽³⁹³⁾· εξαρτώμενα πρόσωπα ⁽³⁹⁴⁾ ή άλλα μέλη της οικογένειας ⁽³⁹⁵⁾.

Σε καταστάσεις στις οποίες η εφαρμογή είτε των κριτηρίων του κεφαλαίου III είτε του άρθρου 3 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III οδηγεί σε πιθανή σύγκρουση με τα θεμελιώδη δικαιώματα ευάλωτου αιτούντος, η ρήτρα διακριτικής ευχέρειας του άρθρου 17 παράγραφος 1 παρέχει έναν μηχανισμό προστασίας των εν λόγω θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση M.A., S.A. και A.Z.:

⁽³⁹²⁾ Για παράδειγμα, στην υπόθεση Tarakhel κατά Ελβετίας, το ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης) αποφάνθηκε ότι οι ελβετικές αρχές, βάσει του κανονισμού του Δουβλίνου, δεν θα έπρεπε να μεταφέρουν τους αιτούντες στην Ιταλία, λαμβάνοντας υπόψη ότι η χώρα υποδοχής δεν εκπλήρωνε τις υποχρεώσεις της δυνάμει της ΕΣΔΑ [βλ. ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2014, Tarakhel κατά Ελβετίας, ό.π. (υποσημείωση 47 ανωτέρω), παράγραφοι 89-90]. Βλ. επίσης Court of Appeal (Εφετείο) (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2018, R (RSM, παιδί) κατά Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 18.

⁽³⁹³⁾ Βλ. για παράδειγμα ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 88· ΕΔΔΑ, απόφαση της 30ής Ιουνίου 2015, A.S. κατά Ελβετίας, προσφυγή αριθ. 39350/13, σκέψεις 10-13.

⁽³⁹⁴⁾ Βλ. για παράδειγμα Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο Αυστρίας (Bundesverwaltungsgericht), W205 2104654-1, 15 Μαΐου 2016, AT:BVVG:2016:W205.2104654.1.00, σκέψη 3.3. Στη συγκεκριμένη υπόθεση το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι επιτακτική ανάγκη οι αυστριακές αρχές να αξιοποιήσουν τη διακριτική ευχέρεια που τους παρέχεται από το άρθρο 17 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III. Στις Κάτω Χώρες, το Δικαστήριο της Χάγης έκρινε ότι οι ολλανδικές αρχές δεν είχαν εξετάσει κατά πόσον θα ήταν σκόπιμη η χρήση του άρθρου 17 στις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Βλ. Δικαστήριο της Χάγης (Κάτω Χώρες) (Rechtbank Den Haag), απόφαση της 9ης Ιουνίου 2016, NL 16.1136 και NL 16.1138, NL:RBDHA:2016:6809.

⁽³⁹⁵⁾ Βλ. για παράδειγμα Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο Αυστρίας (Bundesverwaltungsgericht), W165 2135349-1, 8 Μαρτίου 2017, AT:BVVG:2017:W165.2135349.1.00. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με παρόμοιες υποθέσεις, βλ. ECRE και Ευρωπαϊκό Νομικό Δίκτυο για το Άσυλο, ECRE/ELENA case law note on the application of the Dublin Regulation to family reunion cases, Φεβρουάριος 2018.

Η διάταξη [του άρθρου 17 παράγραφος 1] είναι προαιρετικής φύσεως, καθόσον αφήνει στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους μέλους την απόφαση να προβεί στην εξέταση αιτήσεως διεθνούς προστασίας που του υποβάλλεται, ακόμη και αν δεν είναι υπεύθυνο για την εξέταση αυτή βάσει των οριζόμενων [...] κριτηρίων για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους. Η άσκηση της ευχέρειας αυτής δεν υπόκειται μάλιστα σε καμία ιδιαίτερη προϋπόθεση [...] Σκοπός της εν λόγω ευχέρειας είναι να παρέχεται σε κάθε κράτος μέλος η δυνατότητα να αποφασίζει, ασκώντας τα κυριαρχικά του δικαιώματα, σε συνάρτηση με πολιτικά, ανθρωπιστικά ή πρακτικά κριτήρια, να δεχθεί να εξετάσει αίτηση διεθνούς προστασίας, ακόμη και αν δεν είναι υπεύθυνο κατ' εφαρμογήν των κριτηρίων του εν λόγω κανονισμού ⁽³⁹⁶⁾.

Επιπλέον, το ΔΕΕ τόνισε: «Ως προς την έκταση της εξουσίας εκτιμήσεως που παρέχεται στα κράτη μέλη, στο οικείο κράτος μέλος εναπόκειται να καθορίσει τις περιστάσεις υπό τις οποίες προτίθεται να κάνει χρήση της δυνατότητας που παρέχει η ρήτρα διακριτικής ευχέρειας που προβλέπεται στο άρθρο 17, παράγραφος 1» ⁽³⁹⁷⁾.

Όσον αφορά περιστάσεις στις οποίες η κατάσταση της υγείας του αιτούντος αποκλείει τη μεταφορά του, το ΔΕΕ δηλώνει στην υπόθεση C.K. και λοιποί ⁽³⁹⁸⁾:

Σε περίπτωση που τυχόν διαπιστώσει ότι η κατάσταση της υγείας του ενδιαφερομένου αιτούντος άσυλο δεν αναμένεται να βελτιωθεί στο εγγύς μέλλον, ή ότι υπάρχει κίνδυνος η μακροχρόνια αναβολή της διαδικασίας να επιβαρύνει την κατάστασή του, το κράτος μέλος που υπέβαλε το αίτημα έχει τη δυνατότητα να επιλέξει να εξετάσει το ίδιο την αίτηση του προσώπου αυτού κάνοντας χρήση της «ρήτρας διακριτικής ευχέρειας» του άρθρου 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Δουβλίνο III [...] Ωστόσο, είναι γεγονός ότι η ως άνω διάταξη, εξεταζόμενη υπό το πρίσμα του άρθρου 4 του Χάρτη, δεν μπορεί να ερμηνευθεί, σε μία περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, υπό την έννοια ότι συνεπάγεται υποχρέωση του εν λόγω κράτους μέλους να εφαρμόσει την ως άνω ρήτρα ⁽³⁹⁹⁾.

Στην απόφασή του, το ΔΕΕ διαπιστώνει ότι «σε μια κατάσταση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη» οι εθνικές αρχές δεν είχαν μεριμνήσει για κανένα από τα προληπτικά μέτρα που αναφέρονται στις σκέψεις 81 έως 83 της απόφασης πριν το Ανώτατο Δικαστήριο αποφασίσει να υποβάλει προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ ⁽⁴⁰⁰⁾.

Το ΔΕΕ επίσης επιλήφθηκε υπόθεσης στην οποία η κατάσταση της υγείας του αιτούντος δεν επέτρεπε τη μεταφορά του και το κράτος μέλος στο οποίο βρισκόταν ο αιτών, παρά ταύτα, αρνούσαν να κάνει χρήση της διακριτικής του ευχέρειας ώστε να αναλάβει την ευθύνη κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 17 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III. Στις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι:

εάν η κατάσταση της υγείας του ενδιαφερομένου αιτούντος άσυλο δεν επιτρέπει στο κράτος μέλος που υπέβαλε το αίτημα να προβεί στη μεταφορά του πριν την παρέλευση της προθεσμίας των έξι μηνών που προβλέπεται στο άρθρο

⁽³⁹⁶⁾ ΔΕΕ, 2019, M.A., S.A. και A.Z., ό.π. (υποσημείωση 109 ανωτέρω), σκέψη 58. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 30ής Μαΐου 2013, *Zuheyр Frayeh Halaf κατά Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C-528/11, EU:C:2013:342, σκέψη 36 και ΔΕΕ, 2018, *Fathi*, ό.π. (υποσημείωση 357 ανωτέρω), σκέψη 53.

⁽³⁹⁷⁾ ΔΕΕ, 2019, M.A., S.A. και A.Z., ό.π. (υποσημείωση 109 ανωτέρω), σκέψη 59.

⁽³⁹⁸⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θέμα, βλ. ενότητες 5.5.3 και 5.5.4.

⁽³⁹⁹⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 88.

⁽⁴⁰⁰⁾ Ό.π., σκέψεις 81–83.

29, παράγραφος 1, του κανονισμού Δουβλίνο III, το υπεύθυνο κράτος μέλος απαλλάσσεται από την υποχρέωσή του να αναλάβει τον ενδιαφερόμενο, με αποτέλεσμα η ευθύνη να μεταβιβάζεται στο πρώτο κράτος μέλος, κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού ⁽⁴⁰¹⁾.

Όσον αφορά το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής σε σχέση με το άρθρο 17 παράγραφος 1, το άρθρο 27 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III δεν απαιτεί την ύπαρξη διακριτού ένδικου μέσου κατά της απόφασης να μην εφαρμοστεί η ρήτρα διακριτικής ευχέρειας. Τούτο, πάντως, «με την επιφύλαξη ότι η απόφαση αυτή μπορεί να προσβληθεί στο πλαίσιο προσφυγής κατά της αποφάσεως μεταφοράς» ώστε να αποφεύγεται ο πολλαπλασιασμός των μέσων παροχής ένδικης προστασίας κατά των αποφάσεων του Δουβλίνου ⁽⁴⁰²⁾.

5.4.2. Άρθρο 17 παράγραφος 2

Το άρθρο 17 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III θεσπίζει μια εντελώς διαφορετική ρήτρα διακριτικής ευχέρειας, η οποία δίνει τη δυνατότητα σε κράτος μέλος να υποβάλει σε άλλο κράτος μέλος αίτημα αναδοχής αιτούντος.

Άρθρο 17 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III

Το κράτος μέλος στο οποίο γίνεται αίτηση διεθνούς προστασίας και το οποίο διεξάγει τη διαδικασία του προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους ή το υπεύθυνο κράτος μέλος μπορεί, οποτεδήποτε πριν από τη λήψη πρώτης απόφασης επί της ουσίας, να υποβάλει σε άλλο κράτος μέλος αίτημα αναδοχής αιτούντος για να επανενώσει οποιαδήποτε πρόσωπα με τα οποία έχει σχέση, για ανθρωπιστικούς λόγους, βάσει ιδίως οικογενειακών ή πολιτισμικών κριτηρίων, ακόμα και όταν το άλλο κράτος μέλος δεν είναι υπεύθυνο κατ' εφαρμογή των κριτηρίων που θεσπίζονται στα άρθρα 8 έως 11 και στο άρθρο 16. Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να εκφράσουν τη συναίνεσή τους γραπτώς.

Το αίτημα αναδοχής περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που διαθέτει το κράτος που υποβάλει το αίτημα, έτσι ώστε το κράτος προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα να είναι σε θέση να εκτιμήσει την κατάσταση.

[...]

Δεν είναι απολύτως σαφές κατά πόσον το άρθρο 17 παράγραφος 2 παρέχει τη δυνατότητα παρέκκλισης από τα κριτήρια ευθύνης για οικογενειακούς λόγους **και** για ανθρωπιστικούς λόγους ή **μόνο** για οικογενειακούς λόγους. Υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 17, πάντως, μοιάζει σαφές ότι πρωταρχικός στόχος της διάταξης είναι να δώσει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα σεβασμού της οικογενειακής ζωής και της επανένωσης των οικογενειών και ότι δεν παρέχει την ευχέρεια στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τα κριτήρια ευθύνης μόνο για ανθρωπιστικούς λόγους.

⁽⁴⁰¹⁾ Ο.π., σκέψη 89. Βλ. επίσης ενότητα 5.5.3 κατωτέρω.

⁽⁴⁰²⁾ ΔΕΕ, 2019, Μ.Α., Σ.Α. και Α.Ζ., ό.π. (υποσημείωση 109 ανωτέρω), παράγραφοι 76 και 79.

Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 17 παράγραφος 2 προβλέπει σεβασμό της οικογενειακής ζωής με την ευρεία έννοια. Το πεδίο εφαρμογής του δεν περιορίζεται σε καταστάσεις εξάρτησης, αφού γίνεται αναφορά σε «ανθρωπιστικούς λόγους, βάσει ιδίως οικογενειακών ή πολιτισμικών κριτηρίων» εφόσον η εφαρμογή των κριτηρίων δεν διασφαλίζει την οικογενειακή ενότητα. Σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 17, είναι σαφές ότι ο σκοπός είναι η επανένωση των μελών της οικογένειας, συγγενών ή άλλων προσώπων τα οποία έχουν σχέση μεταξύ τους, ήτοι της οικογένειας με την ευρεία έννοια. Η εφαρμογή του, ωστόσο, υπόκειται στη συναίνεση των ενδιαφερομένων ⁽⁴⁰³⁾.

5.5. Μεταφορές

Οι ειδικές ανάγκες ευάλωτου αιτούντος θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο αιτημάτων μεταφοράς, αναδοχής ή εκ νέου ανάληψης, καθώς και αυτής καθαυτής της μεταφοράς του ενδιαφερόμενου αιτούντος, όπως περιγράφεται στη συνέχεια.

5.5.1. Αποστολή αιτημάτων

Στη διάρκεια των διαδικασιών του Δουβλίνου, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανάγκες ευάλωτου αιτούντος κατά τον χρόνο αποστολής του αιτήματος αναδοχής ή εκ νέου ανάληψης. Οι αρχές των κρατών μελών, καθώς και τα δικαστήρια, οφείλουν να αξιολογούν τα στοιχεία τα οποία προσκομίζει ο αιτών από άποψη περιεχομένου και συνάφειας. Όπως ανέφερε το ΔΕΕ στην απόφασή του στην υπόθεση C.K. και λοιποί:

όταν ο αιτών άσυλο προσκομίζει, ειδικότερα στο πλαίσιο της πραγματικής προσφυγής που του εξασφαλίζει το άρθρο 27 του κανονισμού Δουβλίνο III, αντικειμενικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα ιατρικές βεβαιώσεις σχετικές με το πρόσωπό του, ικανά να αποδείξουν την ιδιαίτερη σοβαρότητα της κατάστασης της υγείας του και τις σημαντικές και μη αναστρέψιμες συνέπειες ενδεχόμενης μεταφοράς του επί της κατάστασης αυτής, οι αρχές του οικείου κράτους μέλους, περιλαμβανομένων των δικαστηρίων του, δεν μπορούν να αγνοήσουν τα στοιχεία αυτά. Αντιθέτως, οφείλουν να εκτιμήσουν εάν υπάρχει κίνδυνος επέλευσης των συνεπειών αυτών όταν αποφασίζουν περί της μεταφοράς του ενδιαφερομένου ή, όσον αφορά τα δικαστήρια, όταν αποφαινόμενοι επί της νομιμότητας απόφασης περί μεταφοράς, δεδομένου ότι η εκτέλεση της εν λόγω απόφασης θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση του προσώπου αυτού ⁽⁴⁰⁴⁾.

Οι ειδικές ανάγκες οφείλουν επίσης να λαμβάνονται υπόψη εάν η αίτηση αποστέλλεται δυνάμει του άρθρου 21 (παράρτημα I του εκτελεστικού κανονισμού αριθ. 118/2014 της Επιτροπής) και των άρθρων 23 ή 24 (παράρτημα III του εκτελεστικού κανονισμού αριθ. 118/2014 της Επιτροπής) ⁽⁴⁰⁵⁾. Πρέπει να επισυνάπτονται στην αίτηση αντίγραφα των σχετικών εγγράφων που προσκομίζει ο αιτών.

⁽⁴⁰³⁾ Το Διοικητικό Δικαστήριο του Μίνστερ (Γερμανία) έκρινε ότι το κράτος μέλος από το οποίο ζητείται η αναδοχή δεν διαθέτει διακριτική ευχέρεια, αντιθέτως είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει το άρθρο 17 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III σε περιπτώσεις στις οποίες το συγκεκριμένο κράτος μέλος ήταν υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης αλλά απαλλάχθηκε από την υποχρέωση αναδοχής ή εκ νέου ανάληψης του αιτούντος λόγω παρέλευσης της προθεσμίας για τη μεταφορά σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III. Βλ. Διοικητικό Δικαστήριο Μίνστερ (Γερμανία) (Verwaltungsgericht Münster), διαταγή της 20ής Δεκεμβρίου 2018, 2 L 989/18.A.

⁽⁴⁰⁴⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 75.

⁽⁴⁰⁵⁾ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, ό.π. (υποσημείωση 364 ανωτέρω).

Μετά την έκδοση απόφασης από τις αρμόδιες αρχές, μπορεί να διαπιστωθεί ότι ο αιτών είναι ευάλωτος και έχει ειδικές ανάγκες. Τα αρμόδια δικαστήρια μπορεί να χρειαστεί να λάβουν υπόψη τις περιστάσεις αυτές στη διάρκεια της διαδικασίας. Ο λόγος είναι, όπως έκρινε το ΔΕΕ, ότι «ο αιτών πρέπει να έχει στη διάθεσή του αποτελεσματικό και ταχύ ένδικο βοήθημα που να του παρέχει τη δυνατότητα να επικαλεσθεί περιστάσεις μεταγενέστερες της εκδόσεως της αποφάσεως περί μεταφοράς του, οσάκις η συνεκτίμησή τους είναι καθοριστική για την ορθή εφαρμογή του κανονισμού Δουβλίνο III»⁽⁴⁰⁶⁾. Η αξιολόγηση της νομικής και πραγματικής κατάστασης στο κράτος μέλος υποδοχής θα μπορούσε να απαιτεί επίσης εκτίμηση του τρόπου με τον οποίο καλύπτονται οι ειδικές ανάγκες στο κράτος μέλος υποδοχής.

Ορισμένα εθνικά δικαστήρια έχουν αποφανθεί ότι, αν η εκτίμηση δεν έχει διενεργηθεί σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο ή το δημόσιο διεθνές δίκαιο και επιτρέπεται από την εθνική έννομη τάξη, το Δικαστήριο μπορεί να αναπέμψει την απόφαση στις αρχές προκειμένου να εκτιμήσουν, πριν την απόφαση της μεταφοράς, τη φύση των αναγκών του αιτούντος και το κατά πόσον οι ανάγκες αυτές θα καλύπτονται στο κράτος μέλος υποδοχής⁽⁴⁰⁷⁾.

5.5.2. Διαδικασίες εκ νέου ανάληψης και άρθρο 20 παράγραφος 5 του κανονισμού Δουβλίνο III

Το άρθρο 20 παράγραφος 5 του κανονισμού Δουβλίνο III ορίζει:

Άρθρο 20 παράγραφος 5 του κανονισμού Δουβλίνο III

Το κράτος μέλος στο οποίο υποβλήθηκε πρώτα η αίτηση διεθνούς προστασίας είναι υποχρεωμένο, υπό τους όρους που προβλέπονται στα άρθρα 23, 24, 25 και 29 και έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας προσδιορισμού του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, να αναλάβει εκ νέου τον αιτούντα ο οποίος ευρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος χωρίς τίτλο διαμονής ή έχει υποβάλει εκεί αίτηση διεθνούς προστασίας αφού ανακάλεσε την πρώτη αίτησή του κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους.

Η εν λόγω υποχρέωση παύει όταν το κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα ολοκλήρωσης της διαδικασίας προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους δύναται να αποδείξει ότι ο αιτών εγκατέλειψε εν τω μεταξύ το έδαφος των κρατών μελών για περίοδο τουλάχιστον τριών μηνών ή απέκτησε τίτλο διαμονής από άλλο κράτος μέλος.

Αίτηση που υποβάλλεται μετά από ανάλογη περίοδο απουσίας όπως αναφέρεται στο δεύτερο εδάφιο θεωρείται νέα αίτηση που οδηγεί σε νέα διαδικασία για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους.

⁽⁴⁰⁶⁾ Βλ. ΔΕΕ, 2018, Aziz Hasan, ό.π. (υποσημείωση 353 ανωτέρω), σκέψη 31.

⁽⁴⁰⁷⁾ Βλ. για παράδειγμα, για τις ακυρωτικές αποφάσεις σε υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων, Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο Αυστρίας (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 28ης Μαρτίου 2017, W161 2149727-1/5E ua και Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο Ελβετίας (BVGE), απόφαση της 24ης Αυγούστου 2017, D-5920/2016. Στην τελευταία απόφαση, στη σκέψη 8, αναφέρεται επίσης ότι οι γενικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το δημόσιο διεθνές δίκαιο όσον αφορά τα θύματα εμπορίας ανθρώπων (περιλαμβανομένης της εκτίμησης όλων των συναφών περιστάσεων για το κατά πόσον υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί ότι το πρόσωπο υπήρξε θύμα εμπορίας ανθρώπων) εφαρμόζονται στις διαδικασίες του Δουβλίνου.

Στα αιτήματα εκ νέου ανάληψης, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το αιτούν κράτος μέλος δεν υποχρεούται:

πριν από την υποβολή αιτήματος εκ νέου ανάληψης σε άλλο κράτος μέλος, να προσδιορίσει, με γνώμονα τα κριτήρια περί του προσδιορισμού της ευθύνης που προβλέπονται στον κανονισμό αυτό και, δη, το προβλεπόμενο στο άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού, αν το τελευταίο κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ⁽⁴⁰⁸⁾.

Το Δικαστήριο προσέθεσε, ωστόσο, ότι:

σκοπός των σχετικών με τον προσδιορισμό της ευθύνης κριτηρίων που προβλέπονται στα άρθρα 8 έως 10 του εν λόγω κανονισμού, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 13 και 14 αυτού, είναι να συμβάλλουν στην προστασία του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και της οικογενειακής ζωής των ενδιαφερομένων, τα οποία άλλωστε κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Υπό τις συνθήκες αυτές, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί, σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, να υποβάλει εγκύρως αίτημα εκ νέου ανάληψης, όταν συντρέχει περίπτωση εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 20, παράγραφος 5, του ίδιου κανονισμού, οσάκις ο ενδιαφερόμενος έχει προσκομίσει στην αρμόδια αρχή στοιχεία που αποδεικνύουν κατά τρόπο πρόδηλο ότι αυτό το κράτος μέλος πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι το υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης κράτους μέλους κατ' εφαρμογήν των εν λόγω κριτηρίων περί προσδιορισμού της ευθύνης. Σε μια τέτοια περίπτωση, το εν λόγω κράτος μέλος οφείλει, αντιθέτως, να αναγνωρίσει ότι είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ⁽⁴⁰⁹⁾.

Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνεται ότι το άρθρο 20 παράγραφος 5 εφαρμόζεται σε αιτούντα ο οποίος υποβάλλει αίτηση σε κράτος μέλος αφού έχει ανακαλέσει την πρώτη αίτησή του σε άλλο κράτος μέλος στη διαδικασία προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους για την εξέταση της αίτησης. Παρότι το αιτούν κράτος μέλος γενικά δεν απαιτείται να εκτιμήσει την ευθύνη του κράτους μέλους προς το οποίο υποβάλλει την αίτηση, δεν μπορεί να υποβάλει αίτηση εκ νέου ανάληψης όταν η δική του ευθύνη τεκμηριώνεται σαφώς από τα πραγματικά περιστατικά και βασίζεται σε στοιχεία σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ή τον σεβασμό της οικογενειακής ζωής ⁽⁴¹⁰⁾.

5.5.3. Απαγόρευση ή αναστολή της μεταφοράς

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 3.6 «Νομιμότητα απόφασης μεταφοράς».

⁽⁴⁰⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Η. και R., ό.π. (υποσημείωση 371 ανωτέρω), σκέψη 80.

⁽⁴⁰⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Η. και R., ό.π. (υποσημείωση 371 ανωτέρω), σκέψη 83.

⁽⁴¹⁰⁾ Ό.π., σκέψη 83.

Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι, όταν λαμβάνεται απόφαση σχετικά με τη νομιμότητα απόφασης μεταφοράς ή απόφασης για μεταφορά η οποία έχει ήδη πραγματοποιηθεί, η απαγόρευση των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ «έχει θεμελιώδη σημασία και γενικό και απόλυτο χαρακτήρα καθόσον συνδέεται στενά με τον σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας ο οποίος κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του Χάρτη της ΕΕ» ⁽⁴¹¹⁾. Δηλώνει επίσης ότι η μεταφορά αιτούντος, στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III, «μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον υπό συνθήκες που αποκλείουν το ενδεχόμενο να ανακύψει από τη μεταφορά αυτή πραγματικός κίνδυνος ο ενδιαφερόμενος να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη» ⁽⁴¹²⁾.

Επισημαίνεται ότι:

το δίκαιο της Ένωσης εδράζεται στη θεμελιώδη παραδοχή ότι κάθε κράτος μέλος αποδέχεται από κοινού με τα λοιπά κράτη μέλη, αναγνωρίζει δε ότι τα εν λόγω κράτη αποδέχονται από κοινού με αυτό, μια σειρά κοινών αξιών επί των οποίων στηρίζεται η Ένωση, όπως διευκρινίζει το άρθρο 2 ΣΕΕ. Η παραδοχή αυτή συνεπάγεται και δικαιολογεί την ύπαρξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών ως προς την αναγνώριση των εν λόγω αξιών και, επομένως, ως προς την τήρηση του δικαίου της Ένωσης που υλοποιεί τις αξίες αυτές [...], καθώς και ως προς το γεγονός ότι οι αντίστοιχες εθνικές έννομες τάξεις τους είναι σε θέση να παρέχουν ισοδύναμη και αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον Χάρτη ⁽⁴¹³⁾.

Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ και ιδίως του κανονισμού Δουβλίνο III, πρέπει να τεκμαίρεται ότι η μεταχείριση όλων των αιτούντων διεθνούς προστασίας σε όλα τα κράτη μέλη συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις του Χάρτη της ΕΕ, της Σύμβασης για τους πρόσφυγες και της ΕΣΔΑ ⁽⁴¹⁴⁾. Το τεκμήριο αυτό εφαρμόζεται σε όλους τους αιτούντες, είτε είναι ευάλωτοι είτε όχι.

Κατά το ΔΕΕ, πάντως:

δεν αποκλείεται το σύστημα [ασύλου] να αντιμετωπίζει, στην πράξη, σοβαρές δυσλειτουργίες εντός ορισμένου κράτους μέλους, με αποτέλεσμα οι αιτούντες διεθνή προστασία να διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο, σε περίπτωση μεταφοράς σε αυτό το κράτος μέλος, να τύχουν μεταχειρίσεως αντίθετης προς τα θεμελιώδη δικαιώματά τους ⁽⁴¹⁵⁾.

Σε παρόμοιες περιπτώσεις, η απόφαση μεταφοράς ενός αιτούντος ενδέχεται να είναι παράνομη δυνάμει του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ ⁽⁴¹⁶⁾.

Το άρθρο 3 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού Δουβλίνο III συνιστά κωδικοποίηση της δικονομίας του ΔΕΕ ⁽⁴¹⁷⁾, ιδίως της κεφαλαιώδους απόφασης στις υποθέσεις N.S. και λοιποί ⁽⁴¹⁸⁾. Το άρθρο 3 παράγραφος 2 αναφέρει:

⁽⁴¹¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 78. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 59.

⁽⁴¹²⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 65.

⁽⁴¹³⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 80.

⁽⁴¹⁴⁾ Ό.π., σκέψη 82.

⁽⁴¹⁵⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 83. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Khadija Jafari και Zainab Jafari, C-646/16, EU:C:2017:586, σκέψη 101.

⁽⁴¹⁶⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 83. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2017, Jafari, ό.π. (υποσημείωση 415 ανωτέρω), σκέψη 101.

⁽⁴¹⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 86.

⁽⁴¹⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2011, N.S. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 16 ανωτέρω).

Άρθρο 3 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού Δουβλίνο III

Όταν είναι αδύνατη η μεταφορά αιτούντος στο κράτος μέλος που έχει προσδιορισθεί ως κατ' αρχήν υπεύθυνο, εξαιτίας βάσιμων λόγων που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων στο εν λόγω κράτος μέλος, με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το προσδιορίζον κράτος μέλος εξακολουθεί να εξετάζει τα κριτήρια του κεφαλαίου III, ώστε να διαπιστώσει αν άλλο κράτος μέλος μπορεί να προσδιοριστεί ως υπεύθυνο.

Η απόφαση του ΔΕΕ στις υποθέσεις των N.S. και λοιπών περιλαμβάνει πολλές αναφορές στην απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας ⁽⁴¹⁹⁾. Αμφότερες οι αποφάσεις αφορούν τη νομιμότητα των μεταφορών κατά την εφαρμογή του κανονισμού Δουβλίνο II. Ένα από τα βασικά ζητήματα στην κεφαλαιώδη απόφαση του ΕΔΔΑ ήταν να διευκρινιστεί υπό ποιες συνθήκες τα κράτη μέλη φέρουν την πλήρη ευθύνη απέναντι στην ΕΣΔΑ κατά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου. Το τμήμα μείζονος συνθέσεως διατύπωσε σαφώς — με υπόμνηση της δικονομίας του — ότι το κράτος μέλος εξακολουθεί να είναι ολοκληρωτικά υπεύθυνο απέναντι στην ΕΣΔΑ για όλες τις πράξεις που δεν υπάγονται αυστηρά στις διεθνείς έννομες υποχρεώσεις του, ιδίως όταν έχει ασκήσει διακριτική ευχέρεια ⁽⁴²⁰⁾. Η εφαρμογή της ρήτρας διακριτικής ευχέρειας εμπίπτει στην ευχέρεια κάθε κράτους μέλους ⁽⁴²¹⁾.

Ακόμη και αν δεν υπάρχουν συστημικές ελλείψεις κατά την έννοια του κανονισμού Δουβλίνο III, η ατομική θέση ή οι περιστάσεις μπορεί να είναι τέτοιες ώστε να μην αποκλείεται το ενδεχόμενο η μεταφορά αυτή καθαυτή και/ή οι ιδιαίτερες συνθήκες στο κράτος μέλος που έχει οριστεί ως πρωτίστως υπεύθυνο να έχουν ως αποτέλεσμα πραγματικό κίνδυνο παραβίασης του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ. Το ΔΕΕ ανέπτυξε περαιτέρω ⁽⁴²²⁾ την προσέγγισή του στο άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III στην απόφασή του στην υπόθεση Jawo:

Παρότι στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 3 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III προβλέπεται μόνο η κατάσταση στην οποία βασίζεται η απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, N. S. και λοιποί [...], ήτοι ο πραγματικός κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη, να απορρέει από συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων διεθνή προστασία στο κράτος μέλος το οποίο, σύμφωνα με τον κανονισμό, έχει προσδιορισθεί ως υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης, είναι πρόδηλο από τις σκέψεις 83 και 84 της παρούσας απόφασης και από τη γενική και απόλυτη φύση της απαγόρευσης που θεσπίζεται στο άρθρο 4 του Χάρτη ότι η μεταφορά αιτούντος στο εν λόγω κράτος μέλος αποκλείεται σε κάθε περίπτωση στην

⁽⁴¹⁹⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2011, M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ό.π. (υποσημείωση 45 ανωτέρω).

⁽⁴²⁰⁾ Ό.π., σκέψη 338. Για διεξοδικότερη ανάλυση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο ενωσιακό δίκαιο και την ΕΣΔΑ, βλ. EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016, ενότητα 3.4.1.

⁽⁴²¹⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2011, M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ό.π. (υποσημείωση 45 ανωτέρω). Σύμφωνα με τη σκέψη 340 της απόφασης του ΕΔΔΑ: «Το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι οι Βελγικές Αρχές θα μπορούσαν, σύμφωνα με τον Κανονισμό, να μην προωθήσουν τον προσφεύγοντα αν είχαν θεωρήσει ότι το κράτος προορισμού, δηλαδή η Ελλάδα, δεν πληρούσε τις υποχρεώσεις της απέναντι στη Σύμβαση. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το επίδικο μέτρο που έλαβαν οι Βελγικές Αρχές δεν υπαγόταν αυστηρά στις διεθνείς έννομες υποχρεώσεις που δεσμεύουν το Βέλγιο, και ως εκ τούτου, το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό κρίση υπόθεση».

⁽⁴²²⁾ Το ΔΕΕ αναφέρθηκε για πρώτη φορά σε απαγόρευση μεταφοράς για ατομικούς λόγους οι οποίοι δημιουργούν ανησυχίες στο πλαίσιο του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ στην απόφασή του στην υπόθεση ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 98.

οποία υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστεύεται ότι ο αιτών εκτίθεται σε τέτοιο κίνδυνο στη διάρκεια της μεταφοράς του ή κατόπιν αυτής ⁽⁴²³⁾.

Συνεπώς, οι συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου ή στις συνθήκες υποδοχής που έχουν ως αποτέλεσμα τον κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ ή κάθε άλλη (ατομική) κατάσταση με αποτέλεσμα πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης καθιστούν παράνομη τη μεταφορά σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο III.

Οι ευάλωτοι αιτούντες με ειδικές ανάγκες ενδέχεται να κινδυνεύουν να υποστούν κακομεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ λόγω συστημικών ελλείψεων σε κάποιο κράτος μέλος ή λόγω του αντίκτυπου της μεταφοράς αυτής καθαυτής ή των συνθηκών στο κράτος μέλος εξαιτίας των προσωπικών περιστάσεών τους. Αυτό είναι πρόδηλο και από τον ορισμό του ελάχιστου επιπέδου της σοβαρότητας της κακομεταχείρισης προκειμένου αυτή να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, και από την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, η οποία εφαρμόζεται από το ΔΕΕ, όπως ορίζεται στο άρθρο 52 παράγραφος 3 του Χάρτη της ΕΕ ⁽⁴²⁴⁾. Λαμβάνει υπόψη τις προσωπικές περιστάσεις του θύματος ως εξής:

Προκειμένου να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διάταξης, η κακομεταχείριση πρέπει να πληροί ένα ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας. Η εκτίμηση του ελάχιστου αυτού επιπέδου είναι σχετική: εξαρτάται από όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης, όπως τη διάρκεια της κακομεταχείρισης, τις σωματικές και ψυχικές συνέπειες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του θύματος ⁽⁴²⁵⁾.

Το ΔΕΕ έχει διευκρινίσει ότι, ιδίως όταν ο αιτών είναι ευάλωτος εξαιτίας της κατάστασης της υγείας του, το κράτος μέλος που προβαίνει στη μεταφορά οφείλει να εξετάζει όχι μόνο κατά πόσον ο αιτών μπορεί να υποστεί τις άμεσες συνέπειες της μεταφοράς, αλλά και τον ευρύτερο αντίκτυπο της μεταφοράς στην κατάστασή του. Στην υπόθεση *MP*, το ΔΕΕ δήλωσε:

το άρθρο 4 του Χάρτη πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος πάσχει από ιδιαιτέρως σοβαρή ψυχική ή σωματική πάθηση συνιστά απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, κατά την έννοια του άρθρου αυτού, εάν η απομάκρυνση αυτή συνεπάγεται πραγματικό και αποδεδειγμένο κίνδυνο σημαντικής και ανεπανόρθωτης επιδεινώσεως της καταστάσεως της υγείας του ⁽⁴²⁶⁾.

Λαμβανομένης υπόψη της θεμελιώδους σημασίας του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των σημαντικών και μη αναστρέψιμων συνεπειών της εν λόγω μεταφοράς» ⁽⁴²⁷⁾. Μάλιστα «πρέπει να δοθεί προσοχή ειδικώς στην ιδιαίτερη ευαλωτότητα των προσώπων των οποίων η ψυχολογική ταλαιπωρία, η οποία είναι ενδεχόμενο να επιταθεί σε περίπτωση απομακρύνσεως, έχει προκληθεί από βασανιστήρια ή από απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση που υπέστησαν στη χώρα καταγωγής τους» ⁽⁴²⁸⁾.

⁽⁴²³⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, *Jawo*, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 87.

⁽⁴²⁴⁾ Ό.π., σκέψη 91 και ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, *ML*, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, σκέψη 91.

⁽⁴²⁵⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2019, *Rooman κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 18052/11, σκέψη 141.

⁽⁴²⁶⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, *MP*, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 41.

⁽⁴²⁷⁾ Ό.π., σκέψη 42.

⁽⁴²⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, *MP*, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 42.

Στην υπόθεση C.K. και λοιποί το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

Ως εκ τούτου, οι αρχές οφείλουν να άρουν κάθε σοβαρή αμφιβολία ως προς τις επιπτώσεις της μεταφοράς στην κατάσταση της υγείας του ενδιαφερομένου. Εν προκειμένω, ειδικότερα δε όταν πρόκειται για σοβαρή ψυχιατρική πάθηση, δεν αρκεί η εξέταση των συνεπειών της φυσικής μεταφοράς του ενδιαφερομένου προσώπου από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των σημαντικών και μη αναστρέψιμων συνεπειών της εν λόγω μεταφοράς

Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους πρέπει να εξακριβώνουν αν η κατάσταση της υγείας του οικείου προσώπου μπορεί να διαφυλαχθεί καταλλήλως και επαρκώς με τη λήψη των προληπτικών μέτρων που προβλέπει ο κανονισμός Δουβλίνο III και, εφόσον τούτο ισχύει, να λαμβάνουν τα σχετικά μέτρα ⁽⁴²⁹⁾.

Προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος που οδηγούν στη διαπίστωση ότι έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων ενδέχεται επίσης να τον εκθέτουν σε πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, εφόσον μεταφερθεί στο υπεύθυνο κράτος μέλος. Δεδομένου ότι οι εν λόγω προσωπικές περιστάσεις μπορεί να αφορούν τον συγκεκριμένο αιτούντα, ο πραγματικός κίνδυνος κακομεταχείρισης πρέπει να διαπιστώνεται μόνο σε εξατομικευμένη βάση και να μην στηρίζεται στις συστημικές ελλείψεις κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III. Το άρθρο 3 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III εφαρμόζεται εφόσον υπάρχουν συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία άσυλου και/ή στις συνθήκες υποδοχής με αποτέλεσμα κίνδυνο κακομεταχείρισης μιας κατηγορίας ευάλωτων αιτούντων που έχουν τις ίδιες ειδικές ανάγκες.

Η υπόθεση Tarakhel ⁽⁴³⁰⁾ ενώπιον του ΕΔΔΑ μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο πρέπει να εκτιμώνται οι ειδικές περιστάσεις και οι προσωπικές ευαλωτότητες προκειμένου να διαπιστώνεται ο πραγματικός κίνδυνος κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ. Το ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης) αποφάνθηκε ότι «η υφιστάμενη κατάσταση [ιδίως οι συνθήκες υποδοχής] στην Ιταλία δεν συγκρίνεται επ' ουδενί με την κατάσταση στην Ελλάδα κατά το χρόνο της απόφασης στην υπόθεση M.S.S.» ⁽⁴³¹⁾. Παρά ταύτα, έκρινε ότι «η πιθανότητα σημαντικός αριθμός αιτούντων άσυλο που μεταφέρονται στη χώρα αυτή να μείνει χωρίς στέγη ή να στεγάζεται σε χώρους στους οποίους επικρατεί συνωστισμός, χωρίς καμία ιδιωτικότητα, ή ακόμη και σε ανθυγιεινές ή βίαιες συνθήκες, δεν μπορεί να αποκλεισθεί ως αβάσιμη» ⁽⁴³²⁾. Περαιτέρω, έκρινε ότι «η απαίτηση “ειδικής προστασίας” των αιτούντων άσυλο έχει ιδιαίτερη σημασία όταν οι ενδιαφερόμενοι είναι ανήλικοι, δεδομένων των ιδιαίτερων αναγκών τους και της εξόχως ευάλωτης θέσης τους» ⁽⁴³³⁾. Η απόφαση, ως εκ τούτου, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι:

η επιστροφή των προσφευγόντων στην Ιταλία χωρίς οι ελβετικές αρχές να έχουν λάβει προηγουμένως εξατομικευμένες εγγυήσεις από τις ιταλικές αρχές ότι οι προσφεύγοντες θα τύγχαναν μεταχείρισης κατά τρόπο που αρμόζει στην ηλικία των παιδιών και ότι η οικογένεια θα παρέμενε ενωμένη θα συνιστούσε παράβαση του άρθρου 3 της Σύμβασης ⁽⁴³⁴⁾.

⁽⁴²⁹⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), παράγραφοι 76 και 77.

⁽⁴³⁰⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2014, Tarakhel κατά Ελβετίας, ό.π. (υποσημείωση 47 ανωτέρω).

⁽⁴³¹⁾ Ό.π., σκέψη 114.

⁽⁴³²⁾ Ό.π., σκέψη 115.

⁽⁴³³⁾ Ό.π., σκέψη 119.

⁽⁴³⁴⁾ Ό.π., σκέψη 122.

Στην απόφασή του στην υπόθεση Ilias και Ahmed, το ΕΔΔΑ εκ νέου έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα του κατά πόσον οι προσφεύγοντες «θα μπορούσαν να θεωρηθούν ιδιαιτέρως ευάλωτοι και, αν ναι, κατά πόσον οι συνθήκες [υποδοχής] [τις οποίες υφίσταντο] ήταν ασύμβατες με οποιαδήποτε ευαλωτότητα του είδους αυτού σε βαθμό που να συνιστούν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση όσον αφορά συγκεκριμένα τους προσφεύγοντες»⁽⁴³⁵⁾.

Ο πραγματικός κίνδυνος κακομεταχείρισης δεν χρειάζεται να είναι άμεσος στη διάρκεια της μεταφοράς ή κατά την ημέρα της άφιξης στο υπεύθυνο κράτος μέλος. Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ στην υπόθεση Jawo:

είναι αδιάφορο, για την εφαρμογή του άρθρου 4 του Χάρτη, το εάν ο ενδιαφερόμενος θα διατρέξει σοβαρό κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση κατά τον χρόνο της μεταφοράς αυτής καθαυτής, στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου ή μετά το πέρας αυτής, λόγω της μεταφοράς του στο υπεύθυνο κράτος μέλος κατά την έννοια του κανονισμού Δουβλίνο III⁽⁴³⁶⁾.

Η μεταφορά αιτούντος του οποίου η κατάσταση της υγείας είναι ιδιαίτερα σοβαρή μπορεί, αφεαυτής, να έχει ως αποτέλεσμα για τον ενδιαφερόμενο πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, ασχέτως της ποιότητας της υποδοχής και της διαθέσιμης φροντίδας στο κράτος μέλος που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης⁽⁴³⁷⁾.

Τα κράτη μέλη χρειάζεται να εκτιμούν όχι μόνο τη μεταφορά αυτή καθαυτή ή τις συνθήκες τις οποίες αναμένεται να αντιμετωπίσει ο προσφεύγων ως αιτών διεθνή προστασία στο υπεύθυνο κράτος μέλος, αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης τις οποίες αναμένεται να αντιμετωπίσει ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας σε περίπτωση χορήγησης διεθνούς προστασίας από το κράτος μέλος αυτό. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

δεν μπορεί να αποκλειστεί τελείως το ενδεχόμενο ο αιτών διεθνή προστασία να αποδείξει ότι στην περίπτωση του συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις που συνεπάγονται ότι, σε περίπτωση μεταφοράς προς το κράτος μέλος το οποίο είναι κατ' αρχήν υπεύθυνο για την εξέταση της αιτήσεώς του για παροχή διεθνούς προστασίας, αυτός θα περιέλθει, λόγω της ιδιαιτέρως ευάλωτης θέσεώς του, ανεξαρτήτως της θελήσεώς του και των προσωπικών του επιλογών, σε κατάσταση έσχατης υλικής στερήσεως ανταποκρινόμενης στα κριτήρια [του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ], μετά τη χορήγηση σε αυτόν διεθνούς προστασίας⁽⁴³⁸⁾.

Όσον αφορά την εθνική νομολογία, γαλλικό διοικητικό δικαστήριο ακύρωσε απόφαση μεταφοράς Νιγηριανής αιτούσας στην Ιταλία στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III διότι, μεταξύ άλλων, η απόφαση δεν είχε λάβει υπόψη τις συστημικές ελλείψεις του ιταλικού συστήματος υποδοχής. Το Δικαστήριο έλαβε επίσης υπόψη την κατάσταση έντονης ανασφάλειας που είχε βιώσει στο παρελθόν εκεί, με αποτέλεσμα να πέσει θύμα δικτύου πορνείας και να περιέλθει σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση⁽⁴³⁹⁾.

⁽⁴³⁵⁾ ΕΔΔΑ, 2019, Ilias και Ahmed, ό.π. (υποσημείωση 52 ανωτέρω), σκέψη 191.

⁽⁴³⁶⁾ Βλ. ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 88. Σχεδόν πανομοιότυπο μέτρο για τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας θεσπίστηκε από το Δικαστήριο την ίδια ημέρα με την απόφαση στην υπόθεση Ibrahim και λουτοί, ΔΕΕ, απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 19ης Μαρτίου 2019, Bashar Ibrahim και λουτοί κατά Bundesrepublik Deutschland και Bundesrepublik Deutschland κατά Taus Magamadov, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-297/17, C-318/17, C-319/17 και C-438/17, EU:C:2019:219.

⁽⁴³⁷⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 73.

⁽⁴³⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 95.

⁽⁴³⁹⁾ Διοικητικό Δικαστήριο Τουλούζης (Γαλλία), απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2018, 1805185 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

Εφόσον διαπιστώνεται πραγματικός κίνδυνος κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, ο οποίος απορρέει είτε από συστημικές ελλείψεις κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III είτε από τα ατομικά χαρακτηριστικά του αιτούντος, οι αρμόδιες αρχές μπορούν να εξαλείψουν τον κίνδυνο λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα για να καλύψουν τις ειδικές ανάγκες του εκάστοτε αιτούντος. Εν προκειμένω, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ δεν υποχρεώνει, καταρχήν, τα συμβαλλόμενα κράτη να μην προβαίνουν σε απομάκρυνση ή απέλαση προσώπου, εφόσον αυτό είναι σε θέση να ταξιδέψει και υπό τον όρο ότι έχουν ληφθεί συναφώς τα αναγκαία, κατάλληλα και προσαρμοσμένα στην κατάσταση του εν λόγω προσώπου μέτρα [...]

Όσον αφορά ειδικότερα τις περιστάσεις υπό τις οποίες τα προβλήματα ψυχιατρικής φύσης που αντιμετωπίζει αιτών άσυλο οδηγούν στη διάγνωση αυτοκτονικών τάσεων του προσώπου αυτού, όπως έχει κρίνει επανειλημμένως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το γεγονός ότι ένα πρόσωπο του οποίου έχει διαταχθεί η απομάκρυνση απειλεί να αυτοκτονήσει δεν επιβάλλει στο συμβαλλόμενο κράτος την υποχρέωση να μην εκτελέσει το σχεδιαζόμενο μέτρο, εφόσον λαμβάνει συγκεκριμένα μέτρα για να αποτρέψει την πραγμάτωση της απειλής [...] ⁽⁴⁴⁰⁾

Ως εκ τούτου, οι αρχές των κρατών μελών οφείλουν «να άρουν κάθε σοβαρή αμφιβολία ως προς τις επιπτώσεις της μεταφοράς στην κατάσταση της υγείας του ενδιαφερομένου» ⁽⁴⁴¹⁾. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρμόδιες αρχές «πρέπει να εξακριβώνουν αν η κατάσταση της υγείας του οικείου προσώπου μπορεί να διαφυλαχθεί καταλλήλως και επαρκώς με τη λήψη των προληπτικών μέτρων που προβλέπει ο κανονισμός Δουβλίνο III και, εφόσον τούτο ισχύει, να λαμβάνουν τα σχετικά μέτρα» ⁽⁴⁴²⁾. Το ΔΕΕ έχει υπογραμμίσει ότι, όσον αφορά τα προληπτικά μέτρα, «το κράτος μέλος που πρέπει να προβεί στη μεταφορά μπορεί να συνεργαστεί με το υπεύθυνο κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 8 του εκτελεστικού κανονισμού, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι ο ενδιαφερόμενος αιτών άσυλο θα τύχει ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης κατά τη διάρκεια της μεταφοράς και κατά το πέρας αυτής» ⁽⁴⁴³⁾. Το Δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη λήψη επικουρικών μέτρων ή ειδικές μεθόδους μεταφοράς ⁽⁴⁴⁴⁾ ώστε να εξασφαλιστεί ότι η μεταφορά διενεργείται χωρίς κίνδυνο παραβίασης του άρθρου 4 του Χάρτη ⁽⁴⁴⁵⁾.

Εάν η κατάσταση της υγείας του ενδιαφερομένου αιτούντος άσυλο δεν επιτρέπει στο κράτος μέλος που υπέβαλε το αίτημα να προβεί στη μεταφορά του πριν την παρέλευση της προθεσμίας των έξι μηνών που προβλέπεται στο άρθρο 29 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III, το υπεύθυνο κράτος μέλος, όπως αναφέρεται στην ενότητα 5.4, απαλλάσσεται από την υποχρέωσή του να αναλάβει τον ενδιαφερόμενο, με αποτέλεσμα η ευθύνη να μεταβιβάζεται στο πρώτο κράτος μέλος, κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού ⁽⁴⁴⁶⁾.

⁽⁴⁴⁰⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), παράγραφοι 78 και 79. Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2016, Jihana Ali και λουτοί κατά Ελβετίας και Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 30474/14- ΕΔΔΑ, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2017, Ojei κατά Κάτω Χωρών, προσφυγή αριθ. 64724/10.

⁽⁴⁴¹⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 76.

⁽⁴⁴²⁾ Ό.π., σκέψη 77.

⁽⁴⁴³⁾ Ό.π., σκέψη 80. Βλ. επίσης Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου), απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2018, R (SM & λουτοί) κατά Secretary of State for the Home Department (Κανονισμός Δουβλίνο — Ιταλία), [2018] UKUT 429 (IAC). Το Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου) αποφάνθηκε σε υπόθεση που αφορούσε ευάλωτο αιτούντα ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου όφειλε να ζητήσει διασφαλίσεις από τις ιταλικές αρχές για τη διαθεσιμότητα κατάλληλης υποστήριξης και στέγασης πριν πραγματοποιηθεί η μεταφορά.

⁽⁴⁴⁴⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 84.

⁽⁴⁴⁵⁾ Βλ. επίσης ενότητα 5.5.4, που πραγματεύεται την εκτέλεση μεταφοράς κατά τρόπον ο οποίος δεν παραβιάζει το άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ.

⁽⁴⁴⁶⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 89.

Δυνάμει του άρθρου 17 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III, το κράτος μέλος δύναται να αποφασίσει να αναλάβει την ευθύνη για την εξέταση αίτησης χωρίς να αναμένει την παρέλευση της προθεσμίας των έξι μηνών ⁽⁴⁴⁷⁾.

Εφόσον ο πραγματικός κίνδυνος κακομεταχείρισης οφείλεται σε συστημικές ελλείψεις, κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού Δουβλίνο III, το προσδιορίζον κράτος μέλος, σύμφωνα με το ίδιο εδάφιο, εξακολουθεί να εξετάζει τα κριτήρια του κεφαλαίου III, ώστε να διαπιστώσει αν άλλο κράτος μέλος μπορεί να προσδιοριστεί ως υπεύθυνο. Όταν η μεταφορά δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε κάποιο κράτος μέλος σύμφωνα με τα κριτήρια του κεφαλαίου III ή στο πρώτο κράτος μέλος στο οποίο υποβλήθηκε η αίτηση, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, το προσδιορίζον κράτος μέλος καθίσταται το υπεύθυνο κράτος μέλος.

5.5.4. Εκτέλεση της μεταφοράς

Κατά την εκτέλεση μεταφοράς, τα κράτη μέλη οφείλουν, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 24 του κανονισμού Δουβλίνο III, να εξασφαλίζουν ότι:

Αιτιολογική σκέψη 24 του κανονισμού Δουβλίνο III

οι ελεγχόμενες ή με συνοδεία μεταφορές πραγματοποιούνται λαμβάνοντας υπόψη τον ανθρωπιστικό παράγοντα, με πλήρη τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, καθώς και του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και λαμβάνοντας υπόψη πρωτίστως τις εξελίξεις της συναφούς νομολογίας, ιδίως όσον αφορά τις μεταφορές για ανθρωπιστικούς λόγους.

Στο άρθρο 29 παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, επιβεβαιώνεται ότι εάν οι μεταφορές «εκτελούνται με ελεγχόμενη αναχώρηση ή με συνοδεία, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι εκτελούνται λαμβάνοντας υπόψη τον ανθρωπιστικό παράγοντα και με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας». Ως εκ τούτου, ενδέχεται να χρειάζεται να εφαρμοστούν ειδικές μέθοδοι μεταφοράς, ιδίως για ευάλωτα άτομα.

Εξάλλου, κάποιες μεταφορές πραγματοποιούνται μόνον εφόσον πληρούνται συγκεκριμένες απαιτήσεις οι οποίες διασφαλίζουν την κάλυψη των ειδικών αναγκών του αιτούντος, πρωτίστως όσον αφορά τον αντίκτυπο της μεταφοράς στην κατάσταση της υγείας του. Στην υπόθεση C.K. και λοιποί, το ΔΕΕ αναφέρθηκε σε συγκεκριμένες μεθόδους μεταφοράς, δηλώνοντας μεταξύ άλλων ότι:

το κράτος μέλος που προβαίνει στη μεταφορά πρέπει να είναι σε θέση να την οργανώσει κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο ενδιαφερόμενος αιτών άσυλο να συνοδεύεται, κατά τη μεταφορά, από κατάλληλο ιατρικό προσωπικό, εξοπλισμένο με το υλικό, τους πόρους και τα φάρμακα που είναι αναγκαία, προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να επιδεινωθεί η υγεία του ή να εκδηλώσει επιθετική συμπεριφορά προς τον εαυτό του ή προς τρίτους ⁽⁴⁴⁸⁾.

⁽⁴⁴⁷⁾ Βλ. ενότητα 5.4 σχετικά με τη ρήτρα διακριτικής ευχέρειας.

⁽⁴⁴⁸⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 81.

Προκειμένου να καλύπτονται οι άμεσες ειδικές ανάγκες και να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, στον κανονισμό Δουβλίνο III προβλέπεται η ανταλλαγή πληροφοριών και δεδομένων που αφορούν την υγεία ώστε να διασφαλίζεται η κάλυψη των ειδικών αναγκών και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων πριν τη μεταφορά, κατά τη διάρκεια της μεταφοράς και κατόπιν αυτής. Το άρθρο 31 παράγραφοι 1 και 2 αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών για τα θέματα αυτά.

Άρθρο 31 παράγραφοι 1 και 2 του κανονισμού Δουβλίνο III Ανταλλαγή συναφών πληροφοριών πριν από την εκτέλεση μεταφοράς

1. Το κράτος μέλος που εκτελεί τη μεταφορά αιτούντος ή άλλου προσώπου που αναφέρεται στο άρθρο 18 παράγραφος 1 στοιχείο γ) ή δ) γνωστοποιεί στο υπεύθυνο κράτος μέλος τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του προσώπου που θα μεταφερθεί, τα οποία θεωρούνται δέοντα, συναφή και μη υπερβολικά και τα οποία έχουν ως μόνο στόχο να εξασφαλίσουν ότι οι αρμόδιες αρχές σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο στο υπεύθυνο κράτος μέλος έχουν τη δυνατότητα να παράσχουν στο εν λόγω πρόσωπο την κατάλληλη βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της παροχής της άμεσης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που απαιτείται για την προστασία των ζωτικών συμφερόντων του και να εξασφαλίσουν τη συνέχεια της προστασίας και των δικαιωμάτων που χορηγούνται από τον παρόντα κανονισμό και από άλλα σχετικά νομικά εργαλεία που αφορούν το άσυλο. Τα δεδομένα αυτά ανακοινώνονται στο υπεύθυνο κράτος μέλος εντός εύλογου χρονικού διαστήματος πριν από την εκτέλεση της μεταφοράς, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται ότι οι αρμόδιες αρχές του σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο διαθέτουν αρκετό χρόνο για να λάβουν τα αναγκαία μέτρα.

2. Το κράτος μέλος που προβαίνει στη μεταφορά, στον βαθμό που οι εν λόγω πληροφορίες διατίθενται στην αρμόδια αρχή σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, διαβιβάζει στο υπεύθυνο κράτος μέλος όλες τις πληροφορίες που έχουν σημασία για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και των άμεσων ειδικών αναγκών του υπό μεταφορά πρόσωπου και συγκεκριμένα:

α) όλα τα άμεσα μέτρα τα οποία το υπεύθυνο κράτος μέλος πρέπει να λάβει ώστε να εξασφαλίσει ότι καλύπτονται επαρκώς οι ειδικές ανάγκες του προσώπου που θα μεταφερθεί, μεταξύ άλλων, τυχόν απαραίτητη άμεση ιατροφαρμακευτική περίθαλψη·

β) τα στοιχεία επικοινωνίας των μελών της οικογένειας, συγγενών ή οποιωνδήποτε άλλων προσώπων με τα οποία έχει σχέση στο κράτος μέλος υποδοχής, κατά περίπτωση·

γ) στην περίπτωση ανηλίκων, πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευσή τους·

δ) εκτίμηση της ηλικίας του αιτούντος.

Στην εν λόγω ανταλλαγή πληροφοριών εφαρμόζονται πρότυπα προστασίας των δεδομένων σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 3. Σε περίπτωση που χρειάζεται να παρασχεθεί ή έχει παρασχεθεί ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή θεραπεία, η ανταλλαγή δεδομένων για θέματα υγείας πριν τη μεταφορά ορίζεται στο άρθρο 32. Για την ανταλλαγή πληροφοριών χρησιμοποιείται το τυποποιημένο έντυπο του παραρτήματος VI του εκτελεστικού κανονισμού 118/2014 της Επιτροπής για τη διαβίβαση πληροφοριών σχετικά με τη

μεταφορά⁽⁴⁴⁹⁾, ούτως ώστε να διασφαλίζονται τα δικαιώματα και οι άμεσες ανάγκες του προσώπου που θα μεταφερθεί. Πληροφορίες σχετικά με ειδικές ανάγκες παρέχονται μόνον εάν χρειάζεται να γίνουν ειδικές διευθετήσεις στη διάρκεια της μεταφοράς ή κατόπιν αυτής. Οι εν λόγω πληροφορίες παρέχονται αποκλειστικά για την εκτέλεση της μεταφοράς.

Άρθρο 32 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III Ανταλλαγή δεδομένων που αφορούν την υγεία πριν από την εκτέλεση μεταφοράς

Για τον στόχο μόνο της παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ή θεραπείας, ιδίως όσον αφορά πρόσωπα με αναπηρία, ηλικιωμένους, εγκύους, ανήλικους και πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας, το κράτος μέλος που προβαίνει στη μεταφορά διαβιβάζει στο υπεύθυνο κράτος μέλος πληροφορίες, εφόσον αυτές διατίθενται στην αρμόδια αρχή σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, σχετικά με οποιοδήποτε ειδικές ανάγκες του προσώπου που θα μεταφερθεί, στις οποίες σε ειδικές περιπτώσεις μπορούν να περιλαμβάνονται στοιχεία για την κατάσταση της σωματικής ή ψυχικής υγείας του εν λόγω προσώπου. Οι εν λόγω πληροφορίες διαβιβάζονται με κοινό πιστοποιητικό υγείας και τα συνημμένα απαραίτητα έγγραφα. Το υπεύθυνο κράτος μέλος εξασφαλίζει ότι αυτές οι ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζονται δεόντως, συμπεριλαμβανομένης ιδίως οποιασδήποτε ουσιώδους ιατρικής μέριμνας που μπορεί να απαιτείται.

Για την ανταλλαγή δεδομένων που αφορούν θέματα υγείας πρέπει να χρησιμοποιείται το τυποποιημένο έντυπο του παραρτήματος ΙΧ του εκτελεστικού κανονισμού 118/2014 της Επιτροπής. Όπως επισημαίνει το ΔΕΕ:

Το τυποποιημένο έντυπο που περιλαμβάνεται στο παράρτημα VI του κανονισμού εφαρμογής και το κοινό πιστοποιητικό υγείας του παραρτήματος ΙΧ του ίδιου αυτού κανονισμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να ενημερωθεί το υπεύθυνο κράτος μέλος ως προς το ότι ο ενδιαφερόμενος αιτών άσυλο χρήζει ιατρικής συνδρομής και περίθαλψης κατά την άφιξή του καθώς και ως προς όλες τις κρίσιμες πτυχές της πάθησής του και της περίθαλψης που θα απαιτηθεί στο μέλλον. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι πληροφορίες αυτές πρέπει να γνωστοποιηθούν εντός εύλογου χρονικού διαστήματος πριν από την εκτέλεση της μεταφοράς, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί στο υπεύθυνο κράτος μέλος αρκετός χρόνος για να λάβει τα αναγκαία μέτρα. Το κράτος μέλος που εκτελεί τη μεταφορά μπορεί επίσης να λάβει από το υπεύθυνο κράτος μέλος τη διαβεβαίωση ότι η απαραίτητη περίθαλψη θα είναι διαθέσιμη ήδη κατά την άφιξη του ενδιαφερομένου.

Εφόσον κρίνει ότι τα προληπτικά αυτά μέτρα αρκούν για να αποκλειστεί κάθε πραγματικός κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης σε περίπτωση μεταφοράς του ενδιαφερομένου αιτούντος άσυλο, το αρμόδιο δικαστήριο θα πρέπει να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσει ότι οι αρχές του κράτους μέλους που έχει υποβάλει το αίτημα θα θέσουν τα ως άνω προληπτικά μέτρα σε εφαρμογή πριν τη μεταφορά του ενδιαφερομένου. Εφόσον παραστεί ανάγκη, η κατάσταση της υγείας του τελευταίου θα πρέπει να αξιολογηθεί εκ νέου πριν την εκτέλεση της μεταφοράς⁽⁴⁵⁰⁾.

⁽⁴⁴⁹⁾ Αυτό ορίζει ο εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, 2014, ό.π. (υποσημείωση 364 ανωτέρω).

⁽⁴⁵⁰⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και Λουτσιό, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), παράγραφοι 83 και 84.

5.6. Κράτηση

Άλλες συναφείς εκδόσεις

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019.
- Ινστιτούτο Ευρωπαϊκού Δικαίου, *Statement of the European Law Institute: Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law* (Δήλωση του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού Δικαίου: Κράτηση αιτούντων άσυλο και παράτυπων μεταναστών και κράτος δικαίου), 2017, ενότητα 4.

Σύμφωνα με το άρθρο 28 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III: Τα κράτη μέλη δεν κρατούν ένα πρόσωπο για τον μόνο λόγο ότι υπόκειται στη διαδικασία που θεσπίζεται με τον παρόντα κανονισμό. Το άρθρο 28 παράγραφος 2 διασφαλίζει ότι η κράτηση εφαρμόζεται μόνον ως μέτρο έσχατης λύσης. Το άρθρο ορίζει τα εξής:

Άρθρο 28 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III Κράτηση

Όταν υπάρχει σημαντικός κίνδυνος διαφυγής, τα κράτη μέλη δύνανται να κρατούν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, ούτως ώστε να εξασφαλίζονται οι διαδικασίες μεταφοράς σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, βάσει ατομικής αξιολόγησης και μόνον εφόσον η κράτηση είναι αναλογική, εάν δεν μπορούν να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά λιγότερο αυστηρά εναλλακτικά μέτρα.

Επιπροσθέτως, το άρθρο 28 παράγραφος 4 διευκρινίζει: «Όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης προσώπων και τις εγγυήσεις για τους κρατούμενους, προκειμένου να εξασφαλίζονται οι διαδικασίες μεταφορών στο υπεύθυνο κράτος μέλος, εφαρμόζονται τα άρθρα 9, 10 και 11 της οδηγίας 2013/33/ΕΕ». Αυτό σημαίνει ότι οι εγγυήσεις για τους ευάλωτους αιτούντες, όπως περιγράφονται στην ενότητα 4.8 ανωτέρω, εφαρμόζονται επίσης και σε περίπτωση κράτησης δυνάμει του άρθρου 28 του κανονισμού Δουβλίνο III.

Συνεπώς, εφόσον εξετάζεται το ενδεχόμενο κράτησης, η αρχή ή το δικαστήριο που διατάσσει ή επιβεβαιώνει την κράτηση οφείλει να λάβει υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση και τις ειδικές ανάγκες των ευάλωτων αιτούντων.

Μια υπόθεση από την Ελβετία είναι ενδεικτική των νομικών προκλήσεων που ανακύπτουν σε περιπτώσεις κράτησης ευάλωτων προσώπων. Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Ελβετίας έκρινε ότι οι αποφάσεις κράτησης μιας οικογένειας σε μια υπόθεση που αφορούσε μεταφορά στο πλαίσιο της διαδικασίας του Δουβλίνου στη Νορβηγία ήταν παράνομες, παρότι η πρώτη απόπειρα μεταφοράς ήταν αποτυχημένη εξαιτίας έλλειψης συνεργασίας. Η αρχή είχε διατάξει την κράτηση του πατέρα και της μητέρας και είχε αποφασίσει να τοποθετηθούν τα δύο παιδιά σε προνοιακό ίδρυμα ανηλίκων, όπου δεν μπορούσαν να έχουν επαφή με τους γονείς. Επιπλέον, η μητέρα κρατούνταν με το νεογέννητο τέκνο της προς διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι αποφάσεις κράτησης και αφαίρεσης της επιμέλειας παραβιάζουν την

αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και της αναλογικότητας. Οι αρχές δεν είχαν εξετάσει επίσης εναλλακτικά της κράτησης μέτρα ⁽⁴⁵¹⁾.

5.7. Αποτελεσματική προσφυγή

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, ενότητα 3.8 «Ένδικα μέσα» (δυνάμει του κανονισμού Δουβλίνο III).

Η παρούσα ενότητα πραγματεύεται τις απαιτήσεις σχετικά με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής των αιτούντων με ειδικές ανάγκες στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III. Για τις γενικές απαιτήσεις και εγγυήσεις όσον αφορά τους ευάλωτους αιτούντες στο πλαίσιο του ΚΕΣΑ σχετικά με δικαστικές διαδικασίες, ανατρέξτε στο **Μέρος 8** της παρούσας δικαστικής ανάλυσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 1 του κανονισμού Δουβλίνο III, πρόσωπο για το οποίο έχει εκδοθεί απόφαση μεταφοράς «έχει το δικαίωμα άσκησης πραγματικής προσφυγής, με τη μορφή ένδικου μέσου ή επανεξέτασης, ενώπιον δικαστηρίου, τόσο για τα πραγματικά όσο και για τα νομικά στοιχεία, κατά απόφασης μεταφοράς» ⁽⁴⁵²⁾. Η ιδιαιτερότητα των προσωπικών περιστάσεων των ευάλωτων αιτούντων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τα δικαστήρια προκειμένου να εξασφαλίζονται οι δυνατότητες πραγματικής προσφυγής κατά αποφάσεων που λαμβάνονται στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III.

5.7.1. Πεδίο εφαρμογής του ένδικου μέσου

Το πεδίο εφαρμογής του ένδικου μέσου δυνάμει του άρθρου 27 παράγραφος 1 ορίζεται στην αιτιολογική σκέψη 19 του κανονισμού Δουβλίνο III, η οποία αναφέρει (επισήμανση των συντακτών):

Αιτιολογική σκέψη 19 του κανονισμού Δουβλίνο III

Για την εγγύηση της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των ενδιαφερόμενων προσώπων, θα πρέπει να θεσπιστούν νομικές εγγυήσεις και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής όσον αφορά αποφάσεις για μεταφορές στο υπεύθυνο κράτος μέλος, σύμφωνα, ιδίως, με τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προκειμένου να τηρείται το διεθνές δίκαιο, η πραγματική προσφυγή κατά των ανωτέρω αποφάσεων θα πρέπει να καλύπτει την εξέταση της εφαρμογής του παρόντος κανονισμού και της νομικής και της πραγματικής κατάστασης στο κράτος μέλος στο οποίο μεταφέρεται ο αιτών.

⁽⁴⁵¹⁾ Βλ. Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Ελβετία) (BVGE), 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), ό.π. (υποσημείωση 264 ανωτέρω). Βλ. επίσης Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο (Τσεχία), απόφαση της 17ης Ιουνίου 2015, 1 Azs 39/2015-56 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα). Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Τσεχίας αποφάνθηκε ότι η κράτηση μιας οικογένειας, περιλαμβανομένου ενός ανηλίκου, σε κέντρο κράτησης σε περιστάσεις στις οποίες άλλες οικογένειες είχαν μεταφερθεί σε κέντρο υποδοχής συνεπάγεται ότι υπήρχε εναλλακτικό της κράτησης μέτρο το οποίο όφειλε να λάβει υπόψη η εθνική αρχή κατά τη λήψη της απόφασης για την κράτηση της οικογένειας στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III.

⁽⁴⁵²⁾ Βλ. επίσης ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Η. και R., ό.π. (υποσημείωση 371 ανωτέρω), σκέψη 38.

Το πεδίο εφαρμογής του ένδικου μέσου που διατίθεται στον αιτούντα δυνάμει του άρθρου 27 παράγραφος 1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 19, διευκρινίζεται με τη νομολογία του ΔΕΕ ⁽⁴⁵³⁾. Το πεδίο εφαρμογής καλύπτει τόσο τα πραγματικά όσο και τα νομικά περιστατικά ⁽⁴⁵⁴⁾. Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση Ghezelbash ότι το γράμμα του άρθρου 27 παράγραφος 1, το οποίο προβλέπει το δικαίωμα σε πραγματική προσφυγή, «δεν προβλέπει κανέναν περιορισμό σχετικά με τα επιχειρήματα που δύναται να επικαλεστεί ο αιτών άσυλο στο πλαίσιο αυτής της προσφυγής» ⁽⁴⁵⁵⁾.

Όσον αφορά τις νομικές περιστάσεις, το ΔΕΕ έκρινε ότι το ένδικο μέσο πρέπει να μπορεί «να αφορά τόσο την τήρηση των κανόνων σχετικά με την ευθύνη για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας όσο και τις διαδικαστικές εγγυήσεις τις οποίες προβλέπει ο κανονισμός [Δουβλίνο III]» ⁽⁴⁵⁶⁾. Όσον αφορά ευάλωτους αιτούντες, το Δικαστήριο μπορεί να χρειαστεί να εξετάσει κατά πόσον έχουν ληφθεί υπόψη τυχόν ειδικές διαδικαστικές ανάγκες τους. Η εφαρμογή των κριτηρίων για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους, καθώς και για τις ρήτρες εξάρτησης και διακριτικής ευχέρειας (άρθρα 16 και 17 αντιστοίχως) μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα προσφυγή για φερόμενη παραβίαση του δικαιώματος του αιτούντος στην οικογενειακή ζωή, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη της ΕΕ και στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Επισημαίνεται ότι οποιαδήποτε εφαρμογή του κανονισμού Δουβλίνο III, ως δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, πρέπει να συνάδει με τον Χάρτη της ΕΕ.

Η απόφαση αναστολής ή απαγόρευσης της μεταφοράς μπορεί να εξαρτάται από τις συναφείς ατομικές και/ή γενικές περιστάσεις, τις ειδικές ανάγκες του αιτούντος και τον λόγο της ευαλωτότητας του αιτούντος. Στην υπόθεση C.K. και λοιποί το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

συνάγεται η υποχρέωση των αρμόδιων αρχών και του εθνικού δικαστηρίου να εξετάζουν, σε περίπτωση που ο αιτών άσυλο ισχυρίζεται ότι το κράτος μέλος που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησής του δεν συνιστά «ασφαλή χώρα» γι' αυτόν, όλες τις περιστάσεις οι οποίες είναι κρίσιμες για την τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης, συμπεριλαμβανομένης και της κατάστασης της υγείας του ενδιαφερομένου ⁽⁴⁵⁷⁾.

Ως εκ τούτου, τα δικαστήρια οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη την προσωπική κατάσταση του αιτούντος και να αξιολογούν εάν το γεγονός της μεταφοράς του και μόνον μπορεί να παραβιάζει την αρχή της μη επαναπροώθησης. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 19, τα δικαστήρια οφείλουν επίσης να λαμβάνουν υπόψη τα νομικά και πραγματικά περιστατικά στο κράτος μέλος στο οποίο πρόκειται να μεταφερθεί ο αιτών. Κατά την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, τα δικαστήρια μπορεί να χρειάζεται να αξιολογήσουν όχι μόνο τις συνθήκες τις οποίες αναμένεται να αντιμετωπίσει ο προσφεύγων ως αιτών διεθνή προστασία, αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης τις οποίες αναμένεται να αντιμετωπίσει ο αιτών ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας σε περίπτωση στην οποία του παρασχεθεί διεθνής προστασία στο οικείο κράτος μέλος ⁽⁴⁵⁸⁾. Αυτό είναι σημαντικό καθώς τα δικαστήρια

⁽⁴⁵³⁾ Βλ. για παράδειγμα ΔΕΕ, 2018, Aziz Hasan, ό.π. (υποσημείωση 353 ανωτέρω), παράγραφοι 27 έως 40· ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 7ης Ιουνίου 2016, Mehrdad Ghezelbash κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-63/15, EU:C:2016:409· ΔΕΕ, απόφαση της 7ης Ιουνίου 2016, George Karim κατά Migrationsverket, C-155/15, EU:C:2016:410.

⁽⁴⁵⁴⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 63.

⁽⁴⁵⁵⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2016, Ghezelbash, ό.π. (υποσημείωση 453 ανωτέρω), σκέψη 36.

⁽⁴⁵⁶⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, H. και R., ό.π. (υποσημείωση 371 ανωτέρω), σκέψη 40. Βλ. επίσης, συναφώς, απόφαση ΔΕΕ της 26ης Ιουλίου 2017, A.S. κατά Republika Slovenija, C-490/16, EU:C:2017:585, σκέψεις 27 και 31· ΔΕΕ, 2017, Mengesteab, ό.π. (υποσημείωση 368 ανωτέρω), παράγραφοι 44–48· ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, Majid Shiri, γνωστός και ως Madzhdi Shiri κατά Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl, C-201/16, EU:C:2017:805, σκέψη 38.

⁽⁴⁵⁷⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 44.

⁽⁴⁵⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 98.

μπορεί να χρειαστεί να λάβουν υπόψη τις προσωπικές περιστάσεις που καθιστούν ευάλωτο τον αιτούντα κατά την εκτίμηση των πραγματικών συνθηκών στο κράτος μέλος, τόσο για τους αιτούντες όσο και για τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Για τους λόγους αυτούς, η προσφυγή κατά της νομιμότητας μιας απόφασης μεταφοράς δεν περιορίζεται στις «συστημικές ελλείψεις» δυνάμει του άρθρου 3 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού Δουβλίνο III.

5.7.2. Απαιτούμενες αποδείξεις

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 5.8 «Ο κανονισμός Δουβλίνο III και η αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων», καθώς και ενότητα 5.8.1 «Λήψη και αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την εφαρμογή των κριτηρίων προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους».

Σε κάθε υπόθεση στην οποία ο αιτών επικαλείται πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ λόγω των συνθηκών υποδοχής και/ή της διαδικασίας ασύλου, εγείρεται το ερώτημα του εφαρμοστέου μέτρου απόδειξης. Αυτό σχετίζεται με το ερώτημα της ανατροπής του τεκμηρίου ότι τηρούνται τα θεμελιώδη δικαιώματα του αιτούντος διεθνή προστασία στο υπεύθυνο κράτος μέλος.

Το μέτρο απόδειξης για την εκτίμηση των «συστημικών ελλείψεων» ορίστηκε για πρώτη φορά στην απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση N.S. και λοιποί το 2011, που σχετιζόταν με τον κανονισμό Δουβλίνο II. Όπως ανέφερε το ΔΕΕ:

Απόκειται στα κράτη μέλη, περιλαμβανομένων και των εθνικών δικαστηρίων, να μη μεταφέρουν αιτούντα άσυλο προς το «υπεύθυνο κράτος μέλος» [...] οσάκις είναι αδύνατο να αγνοούν ότι οι συστημικές πλημμέλειες ⁽⁴⁵⁹⁾ όσον αφορά τη διαδικασία χορηγήσεως ασύλου και τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο στο κράτος μέλος αυτό αποτελούν σοβαρούς και αποδεδειγμένους λόγους που να πείθουν ότι ο αιτών άσυλο θα διατρέξει ουσιαστικό κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση κατά παραβίαση του άρθρου 4 του Χάρτη ⁽⁴⁶⁰⁾.

Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί στο πλαίσιο του κανονισμού Δουβλίνο III, όσον αφορά τους μελλοντικούς κινδύνους που μπορεί να προκύψουν από τις συνθήκες διαβίωσης τις οποίες αναμένεται να αντιμετωπίσει ο αιτών ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας:

οσάκις το δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά αποφάσεως περί μεταφοράς διαθέτει στοιχεία που προσκομίζει ο ενδιαφερόμενος προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη ενός τέτοιου κινδύνου, το δικαστήριο αυτό οφείλει να εκτιμήσει, βάσει αντικειμενικών, αξιόπιστων, συγκεκριμένων και δεόντως

⁽⁴⁵⁹⁾ Ο όρος «συστημικές πλημμέλειες» στην παρούσα απόφαση ισοδυναμεί με τον όρο «συστημικές ελλείψεις» του άρθρου 3 παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού Δουβλίνο III, όπου κωδικοποιείται η εν λόγω νομολογία. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις συστημικές ελλείψεις βλ. ενότητα 5.5.3 ανωτέρω.

⁽⁴⁶⁰⁾ Βλ. ΔΕΕ (τμήμα μειζονος συνθέσεως), 2011, N.S. και λοιποί, ό.π. (υποσημείωση 16 ανωτέρω), σκέψη 94.

ενημερωμένων στοιχείων και υπό το πρίσμα του επιπέδου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων που διασφαλίζεται από το δίκαιο της Ένωσης, εάν όντως υφίστανται είτε συστημικές είτε γενικευμένες ελλείψεις, είτε ελλείψεις που επηρεάζουν ορισμένες ομάδες προσώπων ⁽⁴⁶¹⁾.

Επομένως, εύλογα προκύπτει το συμπέρασμα ότι τα δικαστήρια οφείλουν να εκτιμούν τους κινδύνους που απορρέουν από κάθε πιθανή μελλοντική χορήγηση διεθνούς προστασίας σε πλήρη και επικαιροποιημένη βάση εφόσον ο αιτών προσκομίζει στοιχεία τα οποία μπορεί να τεκμηριώνουν τον εν λόγω κίνδυνο, οφείλουν όμως να εκτιμούν τους κινδύνους που απορρέουν από συστημικές ελλείψεις εφόσον δεν μπορούν να αγνοούν τους εν λόγω κινδύνους έστω και αν ο αιτών δεν προσκομίζει τα εν λόγω στοιχεία.

Εάν ο κίνδυνος σχετίζεται με την προσωπική κατάσταση του αιτούντος, κατά κανόνα χρειάζεται να προσκομίσει στοιχεία σχετικά με τις ιδιαίτερες συνθήκες στις οποίες θα βασιστεί το συμπέρασμα ότι η μεταφορά θα πρέπει να ανασταλεί ή να απαγορευθεί, υπό το πρίσμα των ατομικών περιστάσεων και της γενικής κατάστασης στο οικείο κράτος μέλος. Όσον αφορά τα θέματα υγείας, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

όταν ο αιτών άσυλο προσκομίζει, ειδικότερα στο πλαίσιο της πραγματικής προσφυγής που του εξασφαλίζει το άρθρο 27 του κανονισμού Δουβλίνο III, αντικειμενικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα ιατρικές βεβαιώσεις σχετικές με το πρόσωπό του, ικανά να αποδείξουν την ιδιαίτερη σοβαρότητα της κατάστασης της υγείας του και τις σημαντικές και μη αναστρέψιμες συνέπειες ενδεχόμενης μεταφοράς του επί της κατάστασης αυτής, οι αρχές του οικείου κράτους μέλους, περιλαμβανομένων των δικαστηρίων του, δεν μπορούν να αγνοήσουν τα στοιχεία αυτά. Αντιθέτως, οφείλουν να εκτιμήσουν εάν υπάρχει κίνδυνος επέλευσης των συνεπειών αυτών όταν αποφασίζουν περί της μεταφοράς του ενδιαφερομένου ή, όσον αφορά τα δικαστήρια, όταν αποφαινόμενοι επί της νομιμότητας απόφασης περί μεταφοράς, δεδομένου ότι η εκτέλεση της εν λόγω απόφασης θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση του προσώπου αυτού ⁽⁴⁶²⁾.

Σε τέτοιες περιπτώσεις, επομένως, εναπόκειται στον αιτούντα να προσκομίσει αντικειμενικά στοιχεία, τα οποία στη συνέχεια οφείλει να εκτιμήσει το δικαστήριο ούτως ώστε να προσδιορίσει κατά πόσον η απόφαση μεταφοράς ήταν ορθή ή η μεταφορά θα έπρεπε να απαγορευθεί.

Εάν το δικαστήριο συμπεράνει ότι υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί ότι υπάρχουν συστημικές ελλείψεις στη διαδικασία ασύλου και/ή στις συνθήκες υποδοχής για συγκεκριμένη ομάδα αιτούντων, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να υποστούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, π.χ. οικογένειες με βρέφη, αρκεί ο αιτών να αποδείξει ότι ανήκει στη συγκεκριμένη ομάδα κινδύνου και έχει τις ίδιες ειδικές ανάγκες, εκτός αν υπάρχουν ατομικές περιστάσεις που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο ενδιαφερόμενος δεν αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ. Αυτό συνέβη, για παράδειγμα, όσον αφορά τις συνθήκες υποδοχής οικογενειών με παιδιά στην Ιταλία στην υπόθεση Tarakhel του ΕΔΔΑ ⁽⁴⁶³⁾.

⁽⁴⁶¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 90.

⁽⁴⁶²⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και Λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 75.

⁽⁴⁶³⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2014, Tarakhel κατά Ελβετίας, ό.π. (υποσημείωση 47 ανωτέρω).

Το άρθρο 27 παράγραφος 2 του κανονισμού Δουβλίνο III ορίζει ότι τα κράτη μέλη «παρέχουν στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο εύλογο χρονικό διάστημα εντός του οποίου μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής». Οι δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν για τους ευάλωτους αιτούντες στο πλαίσιο αυτό δεν διαφέρουν από τις δυσκολίες σε άλλες διαδικασίες του ΚΕΣΑ. Γενικά, οι προθεσμίες [στο πλαίσιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)] εξετάζονται στο [Μέρος 8](#). Το ίδιο ισχύει και για την εγγύηση της (δωρεάν) νομικής και γλωσσικής αρωγής, όπως προβλέπεται στο άρθρο 27 παράγραφοι 5 και 6 του κανονισμού Δουβλίνο III. Τα θέματα αυτά εξετάζονται επίσης στο [Μέρος 8](#), υπό το πρίσμα της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), η οποία κατ' ουσίαν δεν διαφέρει από τις απαιτήσεις του κανονισμού Δουβλίνο III στα θέματα αυτά.

Μέρος 6. Ευαλωτότητα στο πλαίσιο της αναγνώρισης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και του περιεχομένου αυτής, δυνάμει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Στόχος του παρόντος μέρους της δικαστικής ανάλυσης είναι να εξετάσει κατά πόσον η ευαλωτότητα του αιτούντος διεθνή προστασία μπορεί να επηρεάσει την απόφαση σχετικά με την αναγνώριση του δικαιώματος σε διεθνή προστασία [Κεφάλαια I–VI της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)]. Εξετάζει επίσης τον αντίκτυπο της ευαλωτότητας στις αποφάσεις σχετικά με το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας προς τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας [κεφάλαιο VII της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], και πραγματεύεται εν συντομία την απόσυρση της διεθνούς προστασίας λόγω σφάλματος κατά τη διαπίστωση περιστατικών ευαλωτότητας. Η διάρθρωση του μέρους 6 παρατίθεται στον πίνακα 17.

Πίνακας 17: Διάρθρωση του μέρους 6

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
6.1	Εισαγωγή	144
6.2	Πιθανός αντίκτυπος της ευαλωτότητας στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας	145
6.3	Δίωξη και σοβαρή βλάβη	154
6.4	Αιτούντες που έχουν ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη	159
6.5	Λόγοι δίωξης	161
6.6	Φορείς προστασίας και ευαλωτότητα	163
6.7	Εγχώρια προστασία	165
6.8	Συγκεκριμένες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων	167
6.9	Ευαλωτότητα και το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας	183
6.10	Ανάκληση της διεθνούς προστασίας λόγω σφάλματος κατά τη διαπίστωση της ευαλωτότητας	187

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016.
- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018.

6.1. Εισαγωγή

Τα κεφάλαια I–VI της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), που αφορούν την αναγνώριση διεθνούς προστασίας, δεν αναφέρονται ενδελεχέστερα στον όρο «ευαλωτότητα» ⁽⁴⁶⁴⁾. Αντιθέτως, το κεφάλαιο VII αναφέρει στο άρθρο 20 παράγραφος 3:

Άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Κατά την εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη την ειδική κατάσταση ευάλωτων προσώπων, όπως οι ανήλικοι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, οι έγκυοι, οι άγαμοι γονείς που έχουν ανήλικα τέκνα, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, πρόσωπα με πνευματικές διαταραχές και πρόσωπα που υπήρξαν θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας.

Το κεφάλαιο VII αφορά το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας και, σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), έχει εφαρμογή «τόσο στους πρόσφυγες όσο και στα πρόσωπα που δικαιούνται επικουρική προστασία».

Πέραν του πλαισίου της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), οι ιδιαίτερες αναφορές σε ευάλωτα πρόσωπα δεν συνδέονται με την αναγνώριση της διεθνούς προστασίας. Αντίθετα, στο πλαίσιο της υποδοχής των αιτούντων διεθνή προστασία, το άρθρο 22 παράγραφος 4 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι η εκτίμηση των ειδικών αναγκών υποδοχής ισχύει «με την επιφύλαξη της εκτίμησης των αναγκών διεθνούς προστασίας» βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Επομένως, το γεγονός ότι συγκεκριμένος αιτών αναγνωρίζεται ότι έχει ειδικές ανάγκες υποδοχής δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι η αναγνωρισμένη ευαλωτότητά του θα επηρεάσει την αξιολόγηση των αναγκών του για διεθνή προστασία ή το αποτέλεσμα της εν λόγω αξιολόγησης.

Παρά ταύτα, μπορούν να εντοπιστούν συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους η εκτίμηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας μπορεί να επηρεάζονται από θέματα ευαλωτότητας.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 17, η δομή και η κατάταξη των ενότητων του μέρους 6 ακολουθεί εν μέρει την «όλη οικονομία και τον σκοπό» της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁴⁶⁵⁾. Καταρχάς, εξετάζεται στο μέρος αυτό ο πιθανός αντίκτυπος της ευαλωτότητας στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας στο πλαίσιο του άρθρου 4 (ενότητα 6.2). Στη συνέχεια εξετάζεται η εφαρμογή των βασικών απαιτήσεων του ορισμού του πρόσφυγα σε ευάλωτους αιτούντες, ιδίως όσον αφορά τον ορισμό της δίωξης και της σοβαρής βλάβης, όπως διατυπώνεται στα άρθρα 9 και 15 αντίστοιχα (ενότητα 6.3). Άλλα ζητήματα σχετίζονται με τη διάταξη για όσους έχουν ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 4 (ενότητα 6.4)· οι πέντε λόγοι δίωξης ορίζονται στο άρθρο 10 (ενότητα 6.5)· οι φορείς προστασίας ορίζονται στο άρθρο 7 (ενότητα 6.6) και η εγχώρια προστασία στο άρθρο 8 (ενότητα 6.7).

⁽⁴⁶⁴⁾ Εκτός εάν ληφθεί υπόψη η αναφορά στην ευαλωτότητα στην αιτιολογική σκέψη 36 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση): «Τα μέλη της οικογένειας, λόγω της σχέσης τους με τον πρόσφυγα και μόνο, εκτίθενται συνήθως σε δίωξεις κατά τρόπον που να μπορεί να αποτελέσει βάση για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα».

⁽⁴⁶⁵⁾ Βλ. για παράδειγμα ΔΕΕ, απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2013, X, Y και Z κατά Minister voor Immigratie en Asiel, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-199/12 έως C-201/12, EU:C:2013:720, σκέψη 40.

Με δεδομένη την ενδεικτική προσέγγιση στις ατομικές περιστάσεις που ορίζεται στο άρθρο 4 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), η επόμενη ενότητα (ενότητα 6.8) επιδιώκει να εξετάσει πώς πρέπει να εφαρμόζονται κάποιες από τις εν λόγω διατάξεις σχετικά με περιστάσεις όπως αυτές που σχετίζονται με την ηλικία, το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, την υγεία, την αναπηρία και την ψυχική διαταραχή, καθώς και συναφείς διατάξεις.

Ο αντίκτυπος της ευαλωτότητας στις αποφάσεις σχετικά με το περιεχόμενο της παρεχόμενης διεθνούς προστασίας στους δικαιούχους αποτελεί το θέμα της ενότητας 6.9. Η ενότητα 6.10 πραγματεύεται εν συντομία τις συνέπειες μιας κατάστασης στην οποία έχει εσφαλμένα διαπιστωθεί ευαλωτότητα.

6.2. Πιθανός αντίκτυπος της ευαλωτότητας στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας

Άλλες συναφείς εκδόσεις της ΕΑΣΟ

- ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016.
- Βλ. ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, μέρος 4 και ενότητα 5.2.

Στόχος της παρούσας ενότητας είναι να εξετάσει κάποιους από τους σημαντικότερους τρόπους με τους οποίους η ευαλωτότητα μπορεί να επηρεάσει την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας.

6.2.1. Η αρχή της εξατομικευμένης αξιολόγησης

Μια βασική αρχή που κατοχυρώνεται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) είναι η αρχή της εξατομικευμένης αξιολόγησης ⁽⁴⁶⁶⁾. Θεσπίζεται στο άρθρο 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το οποίο αφορά την αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων μιας αίτησης διεθνούς προστασίας. Το άρθρο 4 παράγραφος 3 ορίζει:

Άρθρο 4 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων

Η αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να περιλαμβάνει τη συνεκτίμηση:

⁽⁴⁶⁶⁾ Το ΔΕΕ στην απόφασή του της 4ης Οκτωβρίου 2018 στην υπόθεση των Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova και Rauf Emin Ogla Ahmedbekov κατά Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-652/16, ΕΥ:C:2018:801, σκέψη 48, αναφέρει ότι «αποτελεί πάγια νομολογία ότι κάθε απόφαση χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας πρέπει να στηρίζεται σε εξατομικευμένη αξιολόγηση». Στην προηγούμενη σκέψη συνδέει την αρχή της εξατομικευμένης αξιολόγησης με τα άρθρα 13 και 18 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ερμηνευόμενα σε συνδυασμό με τους ορισμούς του «πρόσφυγα» και του «δικαιούχου επικουρικής προστασίας» που παρατίθενται στο άρθρο 2 στοιχεία δ) και στ) της ίδιας οδηγίας.

[...]

γ) της ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη·

Το ΔΕΕ είχε την ευκαιρία να αναπτύξει διεξοδικότερα τη σημασία του άρθρου 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ, το οποίο έχει την ίδια διατύπωση με το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Στην απόφασή του στην υπόθεση Α, Β και C, το Δικαστήριο αναφέρει ρητά ότι η συνεκτίμηση των προσωπικών ή γενικών συνθηκών που περιβάλλουν την αίτηση περιλαμβάνει την απαίτηση οι αρχές να λαμβάνουν υπόψη «ιδίως **την ευαισθησία του αιτούντος** και να πραγματοποιούν την εκτίμησή τους σε εξατομικευμένη βάση, λαμβάνοντας υπόψη την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος» ⁽⁴⁶⁷⁾.

Επομένως, είναι σαφές ότι η υποχρέωση δυνάμει του άρθρου 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) να λαμβάνεται υπόψη η «ατομική κατάσταση» και οι «προσωπικές περιστάσεις», καθώς και οι γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση ⁽⁴⁶⁸⁾, περιλαμβάνει τις συνθήκες που αφορούν «την ευαισθησία του αιτούντος» ⁽⁴⁶⁹⁾.

Το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναφέρεται ενδεικτικά σε παράγοντες «όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία», οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση ⁽⁴⁷⁰⁾. Ως εκ τούτου, τα παραδείγματα των προσωπικών περιστάσεων που καθιστούν ευάλωτο έναν αιτούντα κατά το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και την αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁴⁷¹⁾ μπορούν επίσης ορθά να θεωρούνται ως κάποια εξ όσων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση μιας αίτησης. Εφαρμόζοντας το σκεπτικό του ΔΕΕ στην υπόθεση Α, Β και C, το κράτος μέλος εξασφαλίζει, ασχέτως από τους λόγους δίωξης ή σοβαρής βλάβης στους οποίους στηρίζεται ή τους οποίους επικαλείται μια αίτηση, ότι σε όλες τις πτυχές της αξιολόγησής του λαμβάνει υπόψη τυχόν ευαλωτότητες.

Πέρα από τη γενική διατύπωση του άρθρου 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σχετικά με την υποχρέωση να λαμβάνονται υπόψη η ατομική κατάσταση και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, πολλές άλλες διατάξεις της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζουν κάποιες νομικές και πραγματικές περιστάσεις που καθιστούν υποχρεωτικό να λαμβάνονται υπόψη η ατομική κατάσταση και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος. Οι εν λόγω διατάξεις παρουσιάζονται στον πίνακα 18.

⁽⁴⁶⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 70 (επισημάνση των συντακτών). Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, *Andre Lawrence Shepherd κατά Bundesrepublik Deutschland*, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 26. Για το πλήρες παράθεμα βλ. ενότητα 6.2.2 κατωτέρω, σχετικά με την τεκμηρίωση της αίτησης.

⁽⁴⁶⁸⁾ Από το άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προκύπτει ότι οι γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση λαμβάνονται υπόψη και επομένως συνιστούν το «προσωπικό ιστορικό» κατά την έννοια του άρθρου 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁴⁶⁹⁾ Βλ. για παράδειγμα Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (Βέλγιο) [*Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RVV) / Conseil du contentieux des étrangers (CCE)*], απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, 223 104.

⁽⁴⁷⁰⁾ Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 30 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), για τους σκοπούς του καθορισμού της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, θα πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη θέματα που απορρέουν από το φύλο του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας φύλου και του γενετήσιου προσανατολισμού, «στον βαθμό που έχουν σχέση με τον βάσιμο φόβο του αιτούντος για δίωξη σε βάρος του».

⁽⁴⁷¹⁾ Οι εν λόγω διατάξεις παρατίθενται στις ενότητες 3.1 και 3.2 της παρούσας δικαστικής ανάλυσης αντίστοιχα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, βλ. Μέρος 3.

Πίνακας 18: Η «ατομική κατάσταση και οι προσωπικές περιστάσεις» του αιτούντος και πτυχές της ευαλωτότητας δυνάμει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Ευαλωτότητα/ζήτημα	Προϋπόθεση	ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)
Αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας	Συνεκτίμηση της «ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία»	Άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ)
Ανήλικοι	Πρωταρχικό μέλημα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού	Αιτιολογικές σκέψεις 18, 19, 27 και 38· άρθρο 25 και άρθρο 31 παράγραφοι 4 και 5
	Εξέταση «μορφών δίωξης που αφορούν ειδικά τα παιδιά»	Αιτιολογική σκέψη 28 και άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ) ⁽⁴⁷²⁾
Μέλη της οικογένειας	Συνεκτίμηση των «διαφόρων ειδικών περιστάσεων εξάρτησης» με «ιδιαίτερη προσοχή στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού»	Αιτιολογική σκέψη 19
	«Τα μέλη της οικογένειας, λόγω της σχέσης τους με τον πρόσφυγα και μόνο, εκτίθενται συνήθως σε δίωξεις»	Αιτιολογική σκέψη 36
Φύλο	Εξέταση μορφών δίωξης που στοχεύουν το φύλο	Άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ) ⁽⁴⁷³⁾
Εγχώρια προστασία	Συνεκτίμηση των «προσωπικών περιστάσεων» του αιτούντος	Άρθρο 8 παράγραφος 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 παράγραφος 1 ⁽⁴⁷⁴⁾
Ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας	Λαμβάνονται δεόντως υπόψη θέματα που απορρέουν από «το φύλο του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας του φύλου και του γενετήσιου προσανατολισμού [...] στον βαθμό που έχουν σχέση με τον βασίμο φόβο του αιτούντος για δίωξη σε βάρος του»	Αιτιολογική σκέψη 30 ⁽⁴⁷⁵⁾
Ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη ή άμεσες απειλές δίωξης ή σοβαρής βλάβης	Πρόκειται για «σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να πιστεύει κανείς ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί»	Άρθρο 4 παράγραφος 4 ⁽⁴⁷⁶⁾

Κατά την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας, είναι επίσης σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη το άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΔΑ.

⁽⁴⁷²⁾ Βλ. επίσης ενότητα 6.8.1.1.

⁽⁴⁷³⁾ Βλ. επίσης ενότητα 6.8.2.

⁽⁴⁷⁴⁾ Βλ. επίσης ενότητα 6.7 σχετικά με την εγχώρια προστασία.

⁽⁴⁷⁵⁾ Βλ. επίσης ενότητες 6.8.2 και 6.8.3.

⁽⁴⁷⁶⁾ Βλ. επίσης ενότητα 6.5 σχετικά με τους λόγους δίωξης.

Άρθρο 15 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίζουν ότι οι προσωπικές συνεντεύξεις διεξάγονται σε συνθήκες που επιτρέπουν στους αιτούντες να εκθέσουν διεξοδικά τους λόγους των αιτήσεών τους. Για αυτό το σκοπό, τα κράτη μέλη:

1) μεριμνούν ώστε το πρόσωπο που διεξάγει τη συνέντευξη να διαθέτει τα προσόντα για να συνεκτιμήσει τις προσωπικές και γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής καταγωγής, του φύλου, του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της ευαισθησίας του αιτούντος·

Εξάλλου, είναι σημαντικό να υπομνησθεί ότι το ΔΕΕ στην υπόθεση A, B και C υπογράμμισε ότι η εξατομικευμένη εκτίμηση πρέπει να εδράζεται στον απόλυτο σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι, στην απόφαση στην υπόθεση A, B και C, εξετάζοντας τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι αρμόδιες αρχές για την αξιολόγηση των εγγράφων ή άλλων αποδείξεων, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι εν λόγω μέθοδοι:

πρέπει να είναι σύμφωνες τόσο με τις διατάξεις των οδηγιών 2004/83 [ΟΕΑΑ] και 2005/85 [ΟΔΑ] όσο και, όπως προκύπτει, αντιστοίχως, από τις αιτιολογικές σκέψεις 10 και 8 των προοιμίων των οδηγιών αυτών, με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης, στα οποία περιλαμβάνονται το δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας που προβλέπεται στο άρθρο 1 του Χάρτη, καθώς και το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής που προβλέπεται στο άρθρο 7 του Χάρτη αυτού ⁽⁴⁷⁷⁾.

Σύμφωνα με την *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, τα σημαντικότερα ζητήματα τα οποία είναι πιθανόν να ανακύψουν στο πλαίσιο της αξιολόγησης αίτησης που υποβάλλεται από ευάλωτο πρόσωπο είναι τα ακόλουθα.

6.2.2. Τεκμηρίωση αίτησης διεθνούς προστασίας

Η ευαλωτότητα ενδέχεται να επηρεάζει τον **τρόπο** και τον **βαθμό** στον οποίο ο αιτών αναμένεται να συνεργαστεί για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας.

Το άρθρο 4 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι «τα κράτη μέλη **μπορούν** να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας» (επισημανση των συντακτών). Όσον αφορά τη χρονική απαίτηση περί του «το συντομότερο δυνατόν», το ΔΕΕ στην υπόθεση A, B, και C παρατηρεί ότι:

η υποχρέωση που επιβάλλει στους αιτούντες το άρθρο 4 παράγραφος 1 [ΟΕΑΑ] να υποβάλουν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αιτήσεως διεθνούς προστασίας «το συντομότερο δυνατόν» μετριάζεται από την υποχρέωση

⁽⁴⁷⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, A, B και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 53. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψεις 50 και 55.

που επιβάλλεται στις αρμόδιες αρχές, δυνάμει του άρθρου 13 παράγραφος 3 στοιχείο α' [ΟΔΑ] και του άρθρου 4 παράγραφος 3 [ΟΕΑΑ], να διεξάγουν τις συνεντεύξεις συνεκτιμώντας τις προσωπικές ή γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένης της ευαισθησίας του αιτούντος, και να πραγματοποιούν την εκτίμησή τους σε εξατομικευμένη βάση, λαμβάνοντας υπόψη την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος.

Επομένως, η διαπίστωση ότι ο αιτών άσυλο είναι αναξιόπιστος η οποία στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στον λόγο ότι το πρόσωπο αυτό δεν αποκάλυψε τον γενετήσιο προσανατολισμό του την πρώτη φορά που του δόθηκε η ευκαιρία να εκθέσει τους λόγους διώξεώς του είναι αντίθετη προς την απαίτηση περί της οποίας γίνεται λόγος στην προηγούμενη σκέψη ⁽⁴⁷⁸⁾.

Συναφώς, στην αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αναφέρεται ότι στους ευάλωτους αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων «θα πρέπει να παρέχεται η κατάλληλη στήριξη, μεταξύ άλλων **αρκετός χρόνος**, ούτως ώστε να δημιουργούνται οι συνθήκες που είναι αναγκαίες [...] για την επίκληση των στοιχείων που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας» ⁽⁴⁷⁹⁾.

Κατά το άρθρο 4 παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση): «Αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον αιτούντα, τα συναφή στοιχεία της αίτησής του.» Οι ευάλωτοι αιτούντες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερες προκλήσεις κατά την τεκμηρίωση της αίτησής τους. Το ΔΕΕ έχει καταστήσει πολύ σαφές ότι τα κράτη μέλη πρέπει να συνεργάζονται ενεργά με τους αιτούντες ώστε να τους συνδράμουν για να ανταποκριθούν στις εν λόγω προκλήσεις:

Η εν λόγω απαίτηση συνεργασίας που βαρύνει το κράτος μέλος έχει επακριβώς την έννοια ότι, εάν για οποιονδήποτε λόγο τα στοιχεία που έχει προσκομίσει ο αιτών την παροχή διεθνούς προστασίας δεν είναι πλήρη, πρόσφατα ή συναφή, το οικείο κράτος μέλος πρέπει να συνεργαστεί ενεργώς, στο συγκεκριμένο στάδιο της διαδικασίας, με τον αιτούντα προκειμένου να καταστεί δυνατή η συλλογή όλων των στοιχείων που τεκμηριώνουν την εν λόγω αίτηση. Εξάλλου, ένα κράτος μέλος μπορεί να έχει ευχερέστερη πρόσβαση από τον αιτούντα σε ορισμένα είδη εγγράφων ⁽⁴⁸⁰⁾.

Το καθήκον συνεργασίας κατά την αξιολόγηση των στοιχείων μιας αίτησης διεθνούς προστασίας διασφαλίζεται επιπλέον μέσω ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων οι οποίες προβλέπονται για ορισμένους ευάλωτους αιτούντες στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁴⁸¹⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 1 σε συνδυασμό με το άρθρο 4 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη μπορούν να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα να υποβάλει δηλώσεις και κάθε έγγραφο που έχει στη διάθεσή του σχετικά, μεταξύ άλλων, με τους λόγους για τους οποίους ζητά διεθνή προστασία. Οσάκις τα κράτη μέλη επιβάλλουν

⁽⁴⁷⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), παράγραφοι 70-71. Βλ. επίσης ενότητα 7.2 για την παροχή κατάλληλης στήριξης και αρκετού χρόνου, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), καθώς και ΔΕΕ, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston, 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 71 ανωτέρω), σκέψη 81, σχετικά με τη σημασία των δηλώσεων των αιτούντων ιδίως σε περιπτώσεις όπου η μόνη απόδειξη του γενετήσιου προσανατολισμού τους είναι η δική τους δήλωση.

⁽⁴⁷⁹⁾ Επισήμανση των συντακτών. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 7.2.

⁽⁴⁸⁰⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2012, Μ. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland, Attorney General, C-277/11, EU:C:2012:744, σκέψη 66· βλ. επίσης ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση – Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, σ. 56.

⁽⁴⁸¹⁾ Βλ. για παράδειγμα άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχείο δ), άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο ε) και άρθρο 25 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Μέρος 7. Βλ. επίσης ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση – Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 5.2.3 σχετικά με την τεκμηρίωση αίτησης που αφορά ανήλικο.

στον αιτούντα το καθήκον αυτό και οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, πρέπει να εφαρμόζεται με ιδιαίτερη προσοχή το άρθρο 4 παράγραφος 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), στο οποίο παρατίθενται οι όροι υπό τους οποίους ο αιτών δεν χρειάζεται να τεκμηριώσει πτυχές των δηλώσεών του με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις.

Άρθρο 4 παράγραφος 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων

Οσάκις τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την αρχή σύμφωνα με την οποία εναπόκειται στον αιτούντα να τεκμηριώσει την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας και οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, οι πτυχές αυτές δεν χρειάζονται επιβεβαίωση, όταν πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:

α) ο αιτών έχει καταβάλει πραγματική προσπάθεια να τεκμηριώσει την αίτησή του·

β) έχουν υποβληθεί όλα τα συναφή στοιχεία, τα οποία έχει ο αιτών στη διάθεσή του και έχει δοθεί ικανοποιητική εξήγηση για την τυχόν έλλειψη άλλων λυσιτελών στοιχείων·

γ) οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωσή του·

δ) ο αιτών αιτήθηκε την παροχή διεθνούς προστασίας το νωρίτερο δυνατόν, εκτός εάν αποδείξει ότι υπήρχε σοβαρός λόγος που τον εμπόδισε να το πράξει· και

ε) η γενική αξιοπιστία του αιτούντος είναι αποδεδειγμένη.

Κατά τον προσδιορισμό του κατά πόσον πληρούνται οι σωρευτικές προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 4 παράγραφος 5 στοιχεία α) έως ε) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁴⁸²⁾, πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές περιστάσεις των ευάλωτων αιτούντων. Για παράδειγμα, ο όρος του άρθρου 4 παράγραφος 5 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ο αιτών να έχει υποβάλει όλα τα συναφή στοιχεία που έχει στη διάθεσή του μπορεί να δημιουργήσει δυσχέρειες σε ευάλωτους αιτούντες εξαιτίας των προσωπικών περιστάσεών τους, π.χ. διανοητικούς περιορισμούς, ψυχική κατάσταση, τραυματική εμπειρία ή ντροπή ⁽⁴⁸³⁾. Για να αξιολογηθεί κατά πόσον, σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 5 στοιχείο β), «έχει δοθεί ικανοποιητική εξήγηση για την τυχόν έλλειψη άλλων λυσιτελών στοιχείων», είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη η ευαλωτότητα του αιτούντος ⁽⁴⁸⁴⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 5 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), εναπόκειται στο κράτος μέλος να κρίνει κατά πόσον οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται «συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωσή του». Κατά την εκτίμηση αυτή, το κράτος μέλος υποχρεούται και

⁽⁴⁸²⁾ Στην απόφαση του ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, στην υπόθεση Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 58, το Δικαστήριο χαρακτηρίζει τους όρους του άρθρου 4 παράγραφος 5 στοιχεία α) έως ε) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) «σωρευτικές προϋποθέσεις».

⁽⁴⁸³⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 70. Η γενική εισαγγελέας Sharpston, στις προτάσεις της στην υπόθεση Α, Β και C, 2014, ό.π. (υποσημείωση 71 ανωτέρω), σκέψη 81, αναφέρει «ότι οι διαδικασίες για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι αιτούντες έχουν τη δυνατότητα να απαντούν σε ειδικά ερωτήματα που αφορούν την αξιοπιστία τους, σε περιπτώσεις όπου η μόνη απόδειξη του γενετήσιου προσανατολισμού τους είναι η δική τους δήλωση».

⁽⁴⁸⁴⁾ Βλ. UNHCR, 2013, *Beyond Proof — Credibility assessment in EU asylum systems*, σ. 97.

πάλι να λάβει υπόψη τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος ⁽⁴⁸⁵⁾. Αν, για παράδειγμα, ο αιτών έχει υποστεί τραυματική εμπειρία, όπως βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, είναι σημαντικό η αποφαινόμενη αρχή να γνωρίζει πώς μπορεί να επηρεάζουν οι τραυματικές εμπειρίες την ικανότητα του αιτούντος να προβεί σε συνεκτικές δηλώσεις ⁽⁴⁸⁶⁾.

Το άρθρο 4 παράγραφος 5 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) επιβάλλει χρονική απαίτηση η οποία επίσης πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα της ατομικής θέσης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος. Η θέση ή οι προσωπικές περιστάσεις ενός ευάλωτου αιτούντος ενδέχεται να «αποδεικνύουν σοβαρό λόγο» που τον εμπόδισε να ζητήσει διεθνή προστασία το συντομότερο δυνατόν.

Ενδεικτικά:

- αιτούντες που στερούνται ή δεν είναι σαφές αν στερούνται νομικού καταλογισμού·
- αιτούντες που αισθάνονται ντροπή για σοβαρούς προσωπικούς, κοινωνικούς και/ή πολιτισμικούς λόγους·
- αιτούντες που δεν γνωρίζουν ή δεν έχουν ενημερωθεί για τη δυνατότητα να ζητήσουν διεθνή προστασία, π.χ. εξαιτίας διανοητικών περιορισμών, κατάστασης της (ψυχικής) υγείας τους, ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου ή τραυματικών εμπειριών ⁽⁴⁸⁷⁾.

Η ευαλωτότητα του αιτούντος μπορεί να απαιτεί τη λήψη ειδικών μέτρων ώστε να διασφαλιστεί ότι η αίτησή του τεκμηριώνεται από ανεξάρτητα αποδεικτικά στοιχεία ⁽⁴⁸⁸⁾. Έγγραφα τα οποία στηρίζουν τις δηλώσεις του αιτούντος ή άλλα στοιχεία όπως ιατρικές εκθέσεις, ψυχοκοινωνικές εκθέσεις και καταθέσεις μαρτύρων μπορεί να αποδειχθούν σημαντικά για την επιβεβαίωση των δηλώσεών του και την τεκμηρίωση των πραγματικών περιστατικών, ιδίως αν ο αιτών έχει πιθανόν περιορισμένη ικανότητα να προβεί σε προσωπική δήλωση.

Μπορούν να αναζητηθούν ιατρικές γνωματεύσεις προς επίρρωση διαφόρων πτυχών των ισχυρισμών ενός ευάλωτου αιτούντος, όπως για παράδειγμα:

- εκτίμηση του κατά πόσον ένας ευάλωτος αιτών είναι σε θέση να καταθέσει συναφή στοιχεία και του κατά πόσον είναι ικανός να προβεί σε δηλώσεις [άρθρο 4 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)]· βλ. επίσης άρθρο 14 παράγραφος 2 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και ενότητα 3.4.1 «Ιατρική γνωμάτευση»·
- εξασφάλιση επαρκούς υποστήριξης και κατάλληλων συνθηκών στη διάρκεια της προσωπικής συνέντευξης [αιτιολογική σκέψη 29, άρθρο 15 παράγραφος 3 και άρθρο 24 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]· βλ. επίσης ενότητες 7.2 και 7.5.3]·
- τεκμηρίωση ενδείξεων παρελθούσας δίωξης ή σοβαρής βλάβης [άρθρο 4 παράγραφος 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και άρθρο 18 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]·
- αξιολόγηση ουλών, τραυμάτων και πληγών (βλ. επίσης ενότητα 7.5.4)·

⁽⁴⁸⁵⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 36.

⁽⁴⁸⁶⁾ Βλ. επίσης ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 6.2.

⁽⁴⁸⁷⁾ Βλ. για παράδειγμα Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου), απόφαση της 8ης Απριλίου 2010, AZ (γυναίκες θύματα σεξουαλικής βίας) Ταϊλάνδη κατά Secretary of State for the Home Department, CG [2010] UKUT 118 (IAC), σκέψη 116. Βλ. επίσης ενότητα 6.2.3 «Δείκτες αξιοπιστίας» κατωτέρω.

⁽⁴⁸⁸⁾ Βλ. επίσης ενότητα 7.5.1 «Συμβουλές εμπειρογνομόνων».

- επιβεβαίωση οργανικών και/ή ψυχολογικών προβλημάτων που σχετίζονται με την τεκμηρίωση του βάσιμου φόβου δίωξης ή του πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης και/ή της ανεπαρκούς προστασίας, κατά το άρθρο 7 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), και/ή της μη διαθεσιμότητας εγχώριας προστασίας κατά το άρθρο 8 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Πάντως, όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ στην υπόθεση F, όσον αφορά δηλώσεις του αιτούντος σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό του:

1. το άρθρο 4 [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)] πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν απαγορεύει στην υπεύθυνη για την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας αρχή ή στα δικαστήρια ενώπιον των οποίων έχει ενδεχομένως ασκηθεί προσφυγή κατά απόφασης της αρχής αυτής να διατάσσουν τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο της αξιολογήσεως των γεγονότων και των περιστάσεων που αφορούν τον προβαλλόμενο γενετήσιο προσανατολισμό του αιτούντος, εφόσον ο τρόπος διενέργειας μιας τέτοιας πραγματογνωμοσύνης είναι σύμφωνος προς τα κατοχυρούμενα από τον Χάρτη [της ΕΕ] θεμελιώδη δικαιώματα, εφόσον η εν λόγω αρχή και τα δικαστήρια αυτά δεν θεμελιώνουν την απόφασή τους απλώς και μόνο στα πορίσματα της πραγματογνωμοσύνης και εφόσον δεν δεσμεύονται από τα πορίσματα αυτά κατά την εκτίμηση των δηλώσεων του αιτούντος σχετικά με τον γενετήσιο προσανατολισμό του.

2. Το άρθρο 4 [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη [της ΕΕ], έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στη διενέργεια και στη χρήση, προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον αληθεύει ο προβαλλόμενος γενετήσιος προσανατολισμός του αιτούντος διεθνή προστασία, ψυχολογικής πραγματογνωμοσύνης όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, η οποία αποβλέπει στο να δώσει μια εικόνα, βάσει προβολικών τεστ προσωπικότητας, για τον γενετήσιο προσανατολισμό του αιτούντος ⁽⁴⁸⁹⁾.

Το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο της Γερμανίας, σε υπόθεση θύματος σεξουαλικής βίας με ΔΜΣ, αποφάνθηκε ότι είναι στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή να αποφασίσει αν θα ζητήσει πραγματογνωμοσύνη για να στηριχθούν πτυχές των ισχυρισμών. Αν ο αιτών παρουσιάζει σοβαρές ενδείξεις ΔΜΣ που θα μπορούσαν να επηρεάζουν σοβαρά την ικανότητά του να προβεί σε δηλώσεις, ο δικαστής πρέπει να εξηγήσει εύλογα τους λόγους για τους οποίους αναμένεται να είναι σε θέση να εκτιμήσει την αξιοπιστία του αιτούντος. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το κατώτερο δικαστήριο δεν είχε εξηγήσει εύλογα τους λόγους για τους οποίους οι δικαστές θεώρησαν εαυτούς ικανούς να λάβουν απόφαση, παρά τους πολυάριθμους παράγοντες που σχετίζονταν με σοβαρή σεξουαλική βία (γέννηση τέκνου εκτός γάμου, ουλές, κλάματα στη διάρκεια της συνέντευξης κ.λπ.) ⁽⁴⁹⁰⁾.

Αν για οποιονδήποτε λόγο δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία, δεν παύει να είναι αναγκαίο να διαπιστώνεται ότι έχει εξασφαλιστεί το δικαίωμα του αιτούντος να ακουστεί ⁽⁴⁹¹⁾.

⁽⁴⁸⁹⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), συμπέρασμα.

⁽⁴⁹⁰⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht, Γερμανία), απόφαση της 18ης Ιουλίου 2001, 1 B 118.01.

⁽⁴⁹¹⁾ Βλ. επίσης Μέρος 8.

6.2.3. Δείκτες αξιοπιστίας

Για την εκτίμηση της αξιοπιστίας εν γένει, θέμα το οποίο πραγματεύεται αναλυτικά η δικαστική ανάλυση σχετικά με την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων και της αξιοπιστίας, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή κατά την εφαρμογή των πάγιων δεικτών αξιοπιστίας σε ευάλωτους αιτούντες ⁽⁴⁹²⁾.

Οι προσωπικές περιστάσεις των ευάλωτων αιτούντων μπορεί να επηρεάσουν τον βαθμό εσωτερικής συνοχής, την επάρκεια των λεπτομερειών και την αληθοφάνεια των δηλώσεών τους εξαιτίας, π.χ., τραυματικών εμπειριών, προβλημάτων (ψυχικής) υγείας, νεαρής ή προχωρημένης ηλικίας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, μορφωτικού επιπέδου ή καταβολών ⁽⁴⁹³⁾.

Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα εθνικών πρακτικών. Στο Βέλγιο, σε υπόθεση που αφορούσε μεταγενέστερη αίτηση, το Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών αποφάνθηκε ότι, αν και οι προηγούμενες δηλώσεις της αιτούσας ήταν ασαφείς, τα έγγραφα και οι δηλώσεις σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας ήταν εν γένει πειστικά και ακριβή, λαμβάνοντας υπόψη την ψυχολογική κατάσταση της αιτούσας, η οποία ήταν θύμα έμφυλης βίας ⁽⁴⁹⁴⁾. Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αυστρίας, σε υπόθεση που αφορούσε ανήλικο αιτούντα, τόνισε ότι είναι σημαντικό να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στις πιθανές συνέπειες που μπορεί να έχουν προβλήματα ψυχικής υγείας του αιτούντος κατά την εκτίμηση της αληθοφάνειας και της συνέπειας των δηλώσεών του ⁽⁴⁹⁵⁾. Στην Ιταλία, σε υπόθεση που αφορούσε αιτούντα διεθνή προστασία λόγω (αποδιδόμενου) σεξουαλικού προσανατολισμού, το Δικαστήριο της Γένοβας ανέτρεψε την απόφαση της υφιστάμενης αρχής, η οποία είχε θεωρήσει τις δηλώσεις του ασυνάρτητες και γενικόλογες. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, αντίθετα, ότι είχε καταβάλει κάθε εύλογη προσπάθεια να προσκομίσει στοιχεία προς επίρρωση των ισχυρισμών του. Για να καταλήξει σε αυτό το συμπέρασμα, έλαβε δεόντως υπόψη το γεγονός ότι ο αιτών είχε υποστεί σεξουαλική βία και, ως εκ τούτου, έπασχε από διαταραχή μετατραυματικού στρες η οποία μπορεί να προκαλέσει απώλεια μνήμης και συναισθηματική απόσυρση. Συνεπώς, κατά το Δικαστήριο, δεν θα μπορούσε εύλογα να αναμένεται να επιδείξει μεγαλύτερη συγκίνηση κατά την αφήγηση της ιστορίας του ⁽⁴⁹⁶⁾. Στην Ελβετία, το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο δέχθηκε μεταγενέστερη αίτηση θύματος εμπορίας ανθρώπων με το σκεπτικό ότι η ικανότητα των θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης να προβούν σε δηλώσεις μπορεί να επηρεάζεται από τη βία που έχουν υποστεί, καθώς και από το αίσθημα της ντροπής και πιθανού τραύματος ⁽⁴⁹⁷⁾.

Κατά την εκτίμηση της εξωτερικής συνέπειας των δηλώσεων ευάλωτου αιτούντος, οι συγκεκριμένες πληροφορίες που ενδέχεται να είναι συναφείς περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, πληροφορίες σχετικά με τη διακριτική μεταχείριση ορισμένων ομάδων, τις

⁽⁴⁹²⁾ Βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 4.5.

⁽⁴⁹³⁾ Ό.π., ενότητες 4.5.1 «Εσωτερική συνοχή», 4.5.3 «Επαρκείς λεπτομέρειες», 6.2 «Αντίκτυπος των τραυματικών εμπειριών», 6.5 «Φύλο» και 6.6 «Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου».

⁽⁴⁹⁴⁾ Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2015, 156 326 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

⁽⁴⁹⁵⁾ Συνταγματικό Δικαστήριο (Verfassungsgerichtshof, Αυστρία), απόφαση της 26ης Ιουνίου 2013, U1343/2012.

⁽⁴⁹⁶⁾ Δικαστήριο της Γένοβας (Tribunale di Genova) (Ιταλία), απόφαση της 13ης Μαΐου 2016, 15023/15 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα). Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2013, S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 60367/10.

⁽⁴⁹⁷⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (BVGE) (Ελβετία), 2016, D-6806, ό.π. (υποσημείωση 129 ανωτέρω). Σύμφωνα με την UNHCR, η αποφαινόμενη αρχή θα πρέπει να έχει επίγνωση ότι οι πολιτισμικές διαφορές και οι τραυματικές εμπειρίες διαδραματίζουν σημαντικό και σύνθετο ρόλο στον καθορισμό της συμπεριφοράς ενός προσώπου που έχει υποστεί έμφυλη βία. Βλ. UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία: Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 7 Μαΐου 2002, HCR/GIP/02/01, παράγραφος 36 σημείο xi). Με βάση τις συστάσεις της UNHCR, το είδος και το επίπεδο συναισθηματικής απόκρισης που εκδηλώνει η αιτούσα στη διάρκεια της εξιστόρησης των εμπειριών της δεν πρέπει να ασκεί επιρροή στην αξιοπιστία της. Στο πλαίσιο αυτό συνιστά να υπάρχουν εκπαιδευμένοι ψυχοκοινωνικοί σύμβουλοι οι οποίοι θα συνδράμουν την αιτούσα πριν και μετά τη συνέντευξη, οι δε αρχές να δημιουργούν μηχανισμούς παραπομπής σε ψυχοκοινωνική συμβουλευτική και άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες εφόσον χρειάζεται [ό.π., παράγραφος 36 σημείο xii)].

εχθρικές αντιλήψεις ομάδων του κοινωνικού περίγυρου, παραδόσεις που διέπουν τον τρόπο θέσπισης και εφαρμογής νόμων και κανονισμών, (άτυπα) συστήματα επίλυσης συγκρούσεων, συστήματα προστασίας μαρτύρων, περίθαλψη για προβλήματα υγείας, περίθαλψη ατόμων με αναπηρία, θρησκευτικές δοξασίες, επιβολή του νόμου και κράτος δικαίου, καθώς και μέριμνα για τους ανήλικους και συστήματα επιτροπείας. Ωστόσο, πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη ότι οι εν λόγω πληροφορίες ενδέχεται να μην είναι πάντα διαθέσιμες. Μπορεί, για παράδειγμα, να μην είναι διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με επιζήμιες παραδόσεις σε συγκεκριμένη χώρα ή το εθνικό της δίκαιο λόγω έλλειψης κωδικοποίησης. Κατά την εκτίμηση της επίπτωσης της βίας, η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να νοείται ως «οικογενειακή υπόθεση», οι επιζήμιες παραδοσιακές πρακτικές ενδέχεται να θεωρούνται ταμπού στην κοινωνία κ.λπ. ⁽⁴⁹⁸⁾. Η αποφαινόμενη αρχή θα πρέπει να γνωρίζει επίσης ότι κάποιοι ευάλωτοι αιτούντες, όπως οι ανήλικοι, τα άτομα με ψυχικές διαταραχές και οι γυναίκες που κατάγονται από χώρες στις οποίες ισχύουν κοινωνικοί περιορισμοί μπορεί να μην έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με συγκεκριμένες εκδηλώσεις, δράσεις και/ή οργανώσεις και να μην τις γνωρίζουν ⁽⁴⁹⁹⁾.

Έχει ιδιαίτερη σημασία να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ηλικία του ανήλικου αιτούντος για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των δηλώσεών του. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη διάφοροι παράγοντες οι οποίοι αφορούν ειδικά τους ανήλικους αιτούντες, όπως το αναπτυξιακό τους στάδιο και πώς αυτό επηρεάζει τη μνήμη τους, ο τρόπος με τον οποίο αφηγούνται συνήθως τις αναμνήσεις τους και οι γνώσεις τους για ειδικές ή γενικές πληροφορίες που αφορούν την υπόθεσή τους ⁽⁵⁰⁰⁾.

6.3. Δίωξη και σοβαρή βλάβη

Όσον αφορά την αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα, το άρθρο 9 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τις πράξεις δίωξης.

Άρθρο 9 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Πράξεις δίωξης

Μία πράξη για να θεωρηθεί ως πράξη δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 1Α της σύμβασης της Γενεύης πρέπει:

α) να είναι αρκούντως σοβαρή λόγω της φύσης ή της επανάληψής της ώστε να συνιστά σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15 παράγραφος 2 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών· ή

β) να αποτελεί σώρευση διαφόρων μέτρων συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο στοιχείο α).

⁽⁴⁹⁸⁾ UN Women, UNICEF και Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ, *Informal Justice Systems — Charting a course for human rights-based engagement*, 2012· Αποστολή Αρωγής των ΗΕ στο Αφγανιστάν και Υπατη Αρμοστεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, *Harmful traditional practices and implementation of the law on elimination of violence against women in Afghanistan*, 9 Δεκεμβρίου 2010.

⁽⁴⁹⁹⁾ EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητες 4.5.2 σχετικά με την εξωτερική συνέπεια και 6.5 σχετικά με το φύλο.

⁽⁵⁰⁰⁾ Ό.π., ενότητα 5.2.4 «Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας: ειδικοί παράγοντες οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην περίπτωση ανήλικων αιτούντων».

Όσον αφορά την αναγνώριση επικουρικής προστασίας, το άρθρο 15 της ΟΕΑΑ ορίζει τη σοβαρή βλάβη.

Άρθρο 15 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Σοβαρή βλάβη

Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

- α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή
- β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή
- γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.

Οι επόμενες ενότητες πραγματεύονται τους λόγους για τους οποίους η ευαλωτότητα του αιτούντος μπορεί να συνεπάγεται ότι μια πράξη θεωρείται πράξη δίωξης ή σοβαρής βλάβης, ενώ η ίδια πράξη εάν είχε διαπραχθεί κατά προσώπου μη ευάλωτου δεν θα θεωρείτο ως τέτοια.

6.3.1. Η δίωξη και η σοβαρή βλάβη είναι «σχετικές»

Ορίζοντας τις πράξεις δίωξης ως σοβαρές παραβιάσεις βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων [άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο α)] ή ως ισοδύναμη σώρευση αυτών [άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο β)], η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζει απερίφραστα τη σχετικότητα της δίωξης. Η σοβαρή παραβίαση βασικού ανθρωπίνου δικαιώματος του αιτούντος εξαρτάται εν μέρει από τις ατομικές του περιστάσεις. Όπως αναφέρεται στη δικαστική ανάλυση για τις προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας, «η παραβίαση ανθρωπίνου δικαιώματος, ακόμη και αν μπορεί να χαρακτηριστεί βασικό, πρέπει να πληροί το κριτήριο της σοβαρότητας βάσει του συγκεκριμένου αντικτύπου που έχει στον αιτούντα»⁽⁵⁰¹⁾. Η ίδια πράξη μπορεί να έχει διαφορετικό αντίκτυπο ανάλογα με τις προσωπικές περιστάσεις και την ατομική κατάσταση του αιτούντος, μη εξαιρουμένων ιδίως παραγόντων που σχετίζονται με την ευαλωτότητά του, όπως προσωπικό ιστορικό, φύλο και ηλικία.

Όσον αφορά το βασικό ανθρωπινό δικαίωμα που διακυβεύεται συνηθέστερα στο πλαίσιο της δίωξης, ήτοι η απαγόρευση κακομεταχείρισης, το ΔΕΕ έχει υπενθυμίσει ότι «η προβλεπόμενη στο άρθρο 4 του Χάρτη απαγόρευση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης αντιστοιχεί προς εκείνην του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και, στο μέτρο αυτό, η έννοια και η εμβέλειά της είναι [...] ίδια με εκείνη που της αποδίδει [η ΕΣΔΑ]»⁽⁵⁰²⁾. Αντιστοίχως, το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι:

⁽⁵⁰¹⁾ ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, σ. 34.

⁽⁵⁰²⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και λουτσιό, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψη 67.

η κακομεταχείριση την οποία ο αιτών ισχυρίζεται ότι θα αντιμετωπίσει εάν επιστρέψει πρέπει να φθάνει σε ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας προκειμένου να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3. Η εκτίμηση αυτού είναι σχετική και εξαρτάται από το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης ⁽⁵⁰³⁾.

Το ΕΔΔΑ αναφέρει περαιτέρω ότι «Η εκτίμηση πρέπει να επικεντρώνεται στις προβλέψιμες συνέπειες της μεταφοράς του αιτούντος στη χώρα προορισμού, υπό το πρίσμα της γενικής κατάστασης που επικρατεί εκεί και των προσωπικών του συνθηκών» ⁽⁵⁰⁴⁾. Στην απόφαση του τμήματος ευρείας σύνθεσης στην υπόθεση M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «Η εκτίμηση του ελάχιστου αυτού βαθμού [...] εξαρτάται από το σύνολο των δεδομένων της υπόθεσης, ιδίως τη διάρκεια της μεταχείρισης και τις σωματικές και ψυχικές επιπτώσεις καθώς και, ορισμένες φορές, από το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του θύματος» ⁽⁵⁰⁵⁾.

Κατά κανόνα, το ΕΔΔΑ χαρακτηρίζει μια μεταχείριση ως «απάνθρωπη» όταν επιβάλλεται με «προμελέτη για ώρες και προκαλεί σωματικούς τραυματισμούς, έντονες σωματικούς ή ψυχικούς πόνους». Το ΕΔΔΑ χαρακτηρίζει «εξευτελιστική» τη μεταχείριση αν:

ταπεινώνει ή εξευτελίζει ένα άτομο, εάν δείχνει έλλειψη σεβασμού για την ανθρωπινή αξιοπρέπειά του, ή ακόμα τη μειώνει ή αν εγείρει στον ενδιαφερόμενο αισθήματα φόβου, άγχους ή κατωτερότητας ικανά να σπάσουν την ηθική και σωματική του αντίσταση [...] Μπορεί να είναι αρκετό το θύμα να ταπεινωθεί απέναντι στον ίδιο του τον εαυτό, ακόμα και αν δεν έχει ταπεινωθεί απέναντι σε άλλους [...] Τέλος, εάν πρέπει να ληφθεί υπόψη το αν ο σκοπός ήταν να ταπεινωθεί ή να μειωθεί το θύμα, η απουσία ενός τέτοιου σκοπού δεν μπορεί να αποκλείει κατά τρόπο οριστικό τη διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3 ⁽⁵⁰⁶⁾.

Αυτό σημαίνει ότι μια πράξη που θα μπορούσε σε άλλες περιπτώσεις να μη φθάνει στον απαιτούμενο ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας να τον φθάνει εάν το πρόσωπο είναι, π.χ., γυναίκα, παιδί ή ηλικιωμένος, ανάπηρος ή ασθενής.

Απηχώντας αυτή την κοινά αποδεκτή άποψη, το ΔΕΕ σημειώνει στην υπόθεση Y και Z:

όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας, για να μπορούν να εκληφθούν ως δίωξη οι οικείες πράξεις, απαιτείται η συνδρομή «σοβαρής παραβίασεως» της θρησκευτικής ελευθερίας θίγουσας τον ενδιαφερόμενο σημαντικά ⁽⁵⁰⁷⁾.

Συναφώς, το ΔΕΕ επισημαίνει στην υπόθεση A, B και C ότι:

κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], η εν λόγω αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να συνεκτιμά την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η

⁽⁵⁰³⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2016, J.K. και λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 48 ανωτέρω), σκέψη 79, η οποία παραπέμπει σε προγενέστερη απόφαση: ΕΔΔΑ, απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001, Hilal κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 45276/99, ECLI:CE:ECHR:2001:0306JUD004527699.

⁽⁵⁰⁴⁾ Ό.π., σκέψη 83.

⁽⁵⁰⁵⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2011, M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ό.π. (υποσημείωση 45 ανωτέρω), σκέψη 219. Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2013, Ghorbani και λουτοί κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 28127/09, σκέψη 33.

⁽⁵⁰⁶⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2011, M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ό.π. (υποσημείωση 45 ανωτέρω), σκέψη 220.

⁽⁵⁰⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2012, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-71/11 και C-99/11, Bundesrepublik Deutschland κατά Y και Z, EU:C:2012:518, σκέψη 59.

ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των εν λόγω περιστάσεων, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη ⁽⁵⁰⁸⁾.

Εφαρμόζοντας την ίδια προσέγγιση, τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών έχουν αναπτύξει νομολογία η οποία καταδεικνύει ότι ορισμένες πράξεις μπορεί να συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη όταν διαπράττονται κατά ανήλικου, ενώ δεν θα χαρακτηρίζονταν με τον ίδιο τρόπο εάν διαπράττονταν κατά ενηλίκου σε αντίστοιχη θέση.

Για παράδειγμα, σε μια υπόθεση ενός συνοδευόμενου 7χρονου παιδιού με αλβινισμό, το οποίο είχε γεννηθεί και μεγαλώσει στο Ηνωμένο Βασίλειο, το Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου) αποφάνθηκε ότι αφετηρία είναι η ιδιαίτερη ευαλωτότητα του αιτούντος, λαμβάνοντας υπόψη την προσωπική του θέση και τα ιδιαίτερα περιστατικά της υπόθεσης. Αφού έλαβε ιδίως υπόψη την ηλικία του αιτούντος και το προσωπικό του ιστορικό ως παιδιού που μεγάλωσε στο Ηνωμένο Βασίλειο, το Δικαστήριο αποφάνθηκε τελικά ότι η διακριτική μεταχείριση λόγω αλβινισμού θα ήταν μια «παντελώς νέα εμπειρία» για τον αιτούντα και, συνεπώς, πολύ πιο σοβαρή σε σύγκριση με το αν είχε μεγαλώσει στη Νιγηρία. Αναφερόμενο στην ηλικία του, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι ένα παιδί μπορεί να κινδυνεύει από δίωξη ή βλάβη σε συνθήκες στις οποίες ένας ενήλικας σε συγκρίσιμη θέση δεν θα κινδύνευε ⁽⁵⁰⁹⁾.

Στην υπόθεση μιας 15χρονης κοπέλας από το Ιράν, το Συμβούλιο Ασύλου της Αυστρίας αποφάνθηκε ότι πράξεις του διευθυντή του σχολείου της όπως ξυλοδαρμοί ή φτυσίματα, καθώς και κακοποίηση και εγκλεισμός σε σκοτεινές αίθουσες, όπως και στέρηση ύπνου, συνιστούσαν πράξεις δίωξης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, λαμβάνοντας υπόψη το νεαρό της ηλικίας και το φύλο της όταν εκτέθηκε στα μέτρα αυτά, ακόμη και οριακά κατασταλτικές πράξεις ισοδυναμούν με πράξεις δίωξης ⁽⁵¹⁰⁾.

Το άρθρο 15 της ΟΕΑΑ (αναδιאτύπωση) επίσης απηχεί μια ολοκληρωμένη αντίληψη της σχετικότητας της σοβαρής βλάβης.

Όσον αφορά το άρθρο 15 στοιχείο α), η θανατική ποινή αυτή καθαυτή και υπό οιοσδήποτε συνθήκες, ασχέτως αν ο αιτών θεωρείται ευάλωτος ή μη, κρίνεται ως σοβαρή βλάβη. Το άρθρο 15 στοιχείο β) αντιστοιχεί κατ' ουσίαν στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, το οποίο αποτελεί μέρος των γενικών αρχών του ενωσιακού δικαίου και παρατίθεται αυτούσιο τόσο στο άρθρο 4 ⁽⁵¹¹⁾ όσο και στο άρθρο 19 παράγραφος 2 ⁽⁵¹²⁾ του Χάρτη της ΕΕ. Όσον αφορά το άρθρο 15 στοιχείο γ), η σημασία της ευαλωτότητας του αιτούντος εξετάζεται στην επόμενη ενότητα ⁽⁵¹³⁾.

⁽⁵⁰⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 57. Βλ. επίσης ενότητες 3.4 και 3.4.1 ανωτέρω.

⁽⁵⁰⁹⁾ Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου), απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2016, JA (child and risk of persecution) Nigeria [2016] UKUT 560 (IAC), σκέψεις 14-15.

⁽⁵¹⁰⁾ Ανεξάρτητο Συμβούλιο δικαστικού ελέγχου αποφάσεων ασύλου (Unabhängiger Asylsenat) (Αυστρία), απόφαση της 9ης Ιουλίου 1998, 203.332/0-VIII/22/98.

⁽⁵¹¹⁾ ΔΕΕ, 2017, C.K. και Λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 40 ανωτέρω), σκέψεις 67-68· ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, MP, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 37 και ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39· ανωτέρω), σκέψη 91 και ΔΕΕ, 2019, Ibrahim και Λουτοί, ό.π. (υποσημείωση 436 ανωτέρω), σκέψη 89.

⁽⁵¹²⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Mohamed M'Boj κατά Βελγίου, C-542/13, EU:C:2014:2452, σκέψη 38· ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve κατά Moussa Abdida, C-562/13, EU:C:2014:2453, σκέψη 47· ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2009, Elgafaji κατά Staatssecretaris van Justitie, C-465/07, EU:C:2009:94, σκέψη 28.

⁽⁵¹³⁾ Για τη σχέση μεταξύ του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 15 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ, βλ. ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2009, Elgafaji, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω), σκέψη 28.

6.3.2. Ευαλωτότητα, ένοπλες συγκρούσεις και αδιάκριτη βία

Σε καταστάσεις ένοπλων συγκρούσεων ή γενικευμένης βίας, οι ευάλωτοι αιτούντες μπορεί να πλήττονται σφοδρότερα από άλλα πρόσωπα. Όπως σημειώνει η UNHCR:

Το γενικότερο πλαίσιο μιας κατάστασης ένοπλης σύρραξης και βίας μπορεί να επιδεινώσει τις επιπτώσεις της βλάβης σε κάποιο πρόσωπο, προκαλώντας σε ορισμένες περιστάσεις βλάβες που μπορεί να ισοδυναμούν με δίωξη. Οι παρατεταμένες καταστάσεις ένοπλων συρράξεων και βίας, για παράδειγμα, μπορεί να έχουν σοβαρές τοξικές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχολογική υγεία των αιτούντων, ή της προσωπικής τους ανάπτυξης, οι οποίες θα πρέπει να αξιολογούνται, λαμβάνοντας υπόψη τον χαρακτήρα τους, το προσωπικό τους ιστορικό, την κοινωνική τους θέση, την ηλικία, το φύλο και άλλους παράγοντες ⁽⁵¹⁴⁾.

Η ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) περιέχει ειδική διάταξη που αφορά την αδιάκριτη άσκηση βίας σε καταστάσεις ένοπλων συρράξεων στο πλαίσιο της επικουρικής προστασίας. Σύμφωνα με το άρθρο 15 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), η σοβαρή βλάβη συνίσταται, μεταξύ άλλων, σε «σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης» ⁽⁵¹⁵⁾. Η εκτίμηση των επιπέδων της αδιάκριτης βίας δεν περιορίζεται μόνο στα ποσοτικά χαρακτηριστικά των θανάτων αμάχων ή των θυμάτων, αλλά περιλαμβάνει και ποιοτικές παραμέτρους ⁽⁵¹⁶⁾.

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Άρθρο 15 στοιχείο γ) της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, 2014, ιδίως ενότητα 1.6 «Σοβαρή και προσωπική απειλή».

Το ΔΕΕ έχει παράσχει συγκεκριμένες κατευθύνσεις όσον αφορά καταστάσεις ένοπλων συρράξεων και αδιάκριτης βίας στο πλαίσιο αιτήσεων δυνάμει του άρθρου 15 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) σε δύο υποθέσεις: Elgafaji και Diakité. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Elgafaji είναι σημαντική στο πλαίσιο της ευαλωτότητας αιτούντος διεθνή προστασία, ιδίως σε σχέση με περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν ιδιάζοντες παράγοντες στις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος (καλούμενη ενίοτε και προσέγγιση «αναλογικής κλίμακας»). Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

Ο εξαιρετικός χαρακτήρας της καταστάσεως αυτής [δυνάμει του άρθρου 15 στοιχείο γ)] επιρρωννύεται, επίσης, από το γεγονός ότι η οικεία προστασία είναι επικουρική, καθώς και από την οικονομία του άρθρου 15 της οδηγίας, καθόσον η βλάβη, της οποίας τον ορισμό δίνει το άρθρο αυτό υπό τα στοιχεία α) και β), πρέπει να εξατομικεύεται σαφώς. Μολονότι είναι αληθές ότι στοιχεία που αφορούν το σύνολο του πληθυσμού αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την εφαρμογή του άρθρου 15 στοιχείο γ) της οδηγίας, υπό την έννοια ότι σε περίπτωση διεθνούς

⁽⁵¹⁴⁾ UNHCR, Guidelines on International Protection no 12: Claims for refugee status related to situations of armed conflict and violence (Κατευθυντήριες γραμμές για τη διεθνή προστασία αριθ. 12: Αιτήσεις ασύλου σχετιζόμενες με καταστάσεις ένοπλων συρράξεων και βίας), 2 Δεκεμβρίου 2016, HCR/GIP/16/12, παράγραφος 12.

⁽⁵¹⁵⁾ Το άρθρο 15 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) παρατίθεται πλήρως στην ενότητα 6.3 ανωτέρω.

⁽⁵¹⁶⁾ Βλ. EASO, *Άρθρο 15 στοιχείο γ) της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, 2014, σ. 31.

ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης ο ενδιαφερόμενος, όπως και άλλα πρόσωπα, εντάσσεται στον κύκλο των δυνητικών θυμάτων μιας αδιακρίτως ασκούμενης βίας, εντούτοις, η ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως πρέπει να γίνεται λαμβανομένου υπόψη του συστήματος στο οποίο εντάσσεται, δηλαδή σε σχέση με τις λοιπές δύο περιπτώσεις που προβλέπει το άρθρο 15 και, επομένως, να ερμηνεύεται σε στενή συνάρτηση με την εξατομίκευση αυτή.

Συναφώς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι όσο περισσότερο ο αιτών είναι σε θέση να αποδείξει ότι θίγεται ειδικώς λόγω των χαρακτηριστικών της καταστάσεώς του, τόσο μικρότερος θα είναι ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που απαιτείται προκειμένου ο αιτών να τύχει της επικουρικής προστασίας ⁽⁵¹⁷⁾.

Συνεπώς, σε καταστάσεις σχετικά περιορισμένης αδιάκριτης άσκησης βίας, τυχόν προσωπικές περιστάσεις οι οποίες καθιστούν ευάλωτο τον αιτούντα θα πρέπει να αξιολογούνται ενδελεχώς στο πλαίσιο της προσέγγισης αναλογικής κλίμακας.

Το Εθνικό Δικαστήριο Ασύλου της Γαλλίας [Cour nationale de droit d'asile (CNDA)] χορήγησε επικουρική προστασία σε έναν νεαρό Ιρακινό ο οποίος είχε εγκαταλείψει τη χώρα σε ηλικία 16 ετών, ορφανός, με το σκεπτικό ότι εξαιτίας της απομόνωσής του ως ορφανού θα περιερχόταν σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση εάν επέστρεφε στο Ιράκ στο πλαίσιο της αδιάκριτης άσκησης βίας που επακολούθησε ⁽⁵¹⁸⁾.

6.4. Αιτούντες που έχουν ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη

Το άρθρο 4 παράγραφος 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τα εξής:

Άρθρο 4 παράγραφος 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Το γεγονός ότι ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη ή άμεσες απειλές τέτοιας δίωξης ή βλάβης αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να πιστευτεί κανείς ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί ⁽⁵¹⁹⁾.

Σύμφωνα με τον ορισμό του πρόσφυγα, η διαπίστωση του βάσιμου φόβου δίωξης προϋποθέτει μια μελλοντική εκτίμηση με βάση τις παρούσες συνθήκες ⁽⁵²⁰⁾. Ωστόσο, το άρθρο 4 παράγραφος 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) απαιτεί το γεγονός της παρελθούσας δίωξης (ή σοβαρής βλάβης) να εκλαμβάνεται ως σοβαρή ένδειξη παρόντος κινδύνου, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί ότι δεν θα επαναληφθεί. Στην υπόθεση MR, το ΔΕΕ τόνισε ότι «αυτό καθ' εαυτό το γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος υπέστη, κατά το παρελθόν, βασανιστήρια από τις αρχές της χώρας καταγωγής του δεν μπορεί να δικαιολογήσει την αναγνώριση σε αυτόν του καθεστώτος της επικουρικής προστασίας, όταν

⁽⁵¹⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2009, Elgafaji, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω), παράγραφοι 38 και 39. Βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, Aboubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, C-285/12, EU:C:2014:39, σκέψη 31.

⁽⁵¹⁸⁾ Εθνικό Δικαστήριο Ασύλου [Cour nationale de droit d'asile (CNDA)], Γαλλία], απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2020, M.A., προσφυγή αριθ. 17016120 C.

⁽⁵¹⁹⁾ Το ΔΕΕ έχει ήδη αναφερθεί στην έννοια αυτή στις ερμηνείες του, π.χ. ΔΕΕ 2013, X, Υ και Ζ, ό.π. (υποσημείωση 465 ανωτέρω), σκέψεις 63-64.

⁽⁵²⁰⁾ ΔΕΕ, 2013, X, Υ και Ζ, ό.π. (υποσημείωση 465 ανωτέρω), σκέψη 74.

δεν υφίσταται πλέον πραγματικός κίνδυνος επαναλήψεως τέτοιων πράξεων βασανιστηρίων σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα αυτή»⁽⁵²¹⁾.

Το άρθρο 4 παράγραφος 4 μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία για ευάλωτους αιτούντες, εφόσον η παρελθούσα δίωξη μπορεί να συνεπάγεται σωματικό και/ή ψυχικό τραύμα που μπορεί να τους καθιστά πιο ευάλωτους σε επανάληψη πράξεων δίωξης.

Ένα παράδειγμα ευάλωτων αιτούντων που μπορεί να έχουν επηρεαστεί από διώξεις ή σοβαρή βλάβη που έχουν υποστεί στο παρελθόν είναι οι γυναίκες θύματα σωματεμπορίας. Το ζήτημα αυτό εξετάζεται σε πλήθος εθνικές αποφάσεις. Σε μια υπόθεση το 2016, για παράδειγμα, το Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου) διατύπωσε μια σειρά από παράγοντες που αποτελούν δείκτες αυξημένου κινδύνου το άτομο να πέσει εκ νέου θύμα εμπορίας ανθρώπων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εξής:

α) απουσία υποστηρικτικής οικογένειας πρόθυμης να επανεντάξει [την αιτούσα] στην οικογενειακή μονάδα·

β) εμφανή ή διακριτά χαρακτηριστικά ευαλωτότητας, όπως η απουσία δικτύου κοινωνικής στήριξης που τη συνδράμει, ανύπαρκτο ή στοιχειώδες μορφωτικό επίπεδο ή επαγγελματικές δεξιότητες, ζητήματα ψυχικής υγείας που θα μπορούσαν κάλλιστα να έχουν προκληθεί από εμπειρίες κακοποίησης όταν είχε αρχικά πέσει θύμα σωματεμπορίας, υλικές και οικονομικές στερήσεις που συνεπάγονται ότι θα ζήσει σε συνθήκες φτώχειας ή και ένδειας·

γ) το γεγονός ότι μια γυναίκα έπεσε θύμα σωματεμπορίας στο παρελθόν είναι πιθανόν να σημαίνει ότι κατά τον χρόνο εκείνο αναγνωρίστηκε από τους διακινητές ως άτομο που εκδηλώνει χαρακτηριστικά ευαλωτότητας τέτοια ώστε να γεννούν πραγματικό κίνδυνο να ξαναπέσει θύμα σωματεμπορίας⁽⁵²²⁾.

Ένα ακόμη παράδειγμα παρελθούσας δίωξης ή σοβαρής βλάβης που επηρεάζει σοβαρά τον προσδιορισμό του καθεστώτος των ευάλωτων αιτούντων είναι ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων. Θα πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση κατά πόσον το γεγονός ότι μια αιτούσα έχει υποστεί ακρωτηριασμό γυναικείων γεννητικών οργάνων συνεπάγεται την εφαρμογή του άρθρου 4 παράγραφος 4 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)⁽⁵²³⁾.

Η ευαλωτότητα του είδους αυτού μπορεί επίσης να έχει αντίκτυπο στην παύση του καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας. Οι ρήτρες παύσης των άρθρων 11 και 16 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν εφαρμόζονται σε δικαιούχο καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας «ο οποίος είναι σε θέση να επικαλεστεί επιτακτικούς λόγους που απορρέουν από προηγούμενη [δίωξη ή σοβαρή βλάβη] για να αρνηθεί την προστασία που του παρέχει η χώρα ιθαγένειας ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, η χώρα της προηγούμενης

⁽⁵²¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 30.

⁽⁵²²⁾ Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου) (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2016, HD (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Νιγηρία CG [2016] UKUT 454 (IAC), σκέψη 190. Βλ. επίσης Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου [Upper Tribunal (IAC) (Ηνωμένο Βασίλειο)], 2010, AZ (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Ταϊλάνδη κατά SSHD, ό.π. (υποσημείωση 487 ανωτέρω), σκέψεις 141 και 149, καθώς και CNDA (Grande formation) (Γαλλία), απόφαση της 30ής Μαρτίου 2017, Mme F., προσφυγή αριθ. 16015058 R.

⁽⁵²³⁾ Βλ. για παράδειγμα Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2019, προσφυγή αριθ. 229 288, σκέψη 4.5, καθώς και UNHCR, *Οδηγίες για το Χειρισμό των Αιτημάτων Ασύλου στις Περιπτώσεις Ακρωτηριασμού των Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων*, Μάιος 2009. Επισημαίνεται ότι η έννοια της «συνεχιζόμενης βλάβης» που εκτίθεται στις παραγράφους 13–15 των κατευθυντήριων οδηγιών δεν έχει εφαρμοστεί ακόμη ούτε από το ΔΕΕ ούτε από το ΕΔΔΑ.

συνήθους διαμονής του»⁽⁵²⁴⁾. Παρόμοια διάταξη περιλαμβάνεται επίσης στη σύμβαση για τους πρόσφυγες (τελευταίο εδάφιο του άρθρου 1 Γ⁽⁵²⁵⁾).

6.5. Λόγοι δίωξης

Ένας ευάλωτος αιτών μπορεί να έχει βάσιμο φόβο δίωξης για οποιονδήποτε από τους πέντε λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 2 στοιχείο δ) και στο άρθρο 10 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση): φυλή, θρησκεία, ιθαγένεια, πολιτικές πεποιθήσεις ή ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας⁽⁵²⁶⁾.

Καθένας από τους λόγους αυτούς μπορεί, σε συγκεκριμένα πλαίσια, να δημιουργήσει ιδιαίτερα ζητήματα στους ευάλωτους αιτούντες. Αναλογιστείτε, για παράδειγμα, έναν άνθρωπο που κινείται με αναπηρικό αμαξίδιο και συμμετέχει σε εκστρατεία για τα δικαιώματα των αναπήρων, ο οποίος μπορεί να έχει βάσιμο φόβο δίωξης διότι θεωρείται ότι τα πολιτικά του φρονήματα είναι εχθρικά προς τις αρχές. Πάντως, ο συνηθέστερος λόγος που επικαλούνται οι ευάλωτοι αιτούντες είναι η ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, γι' αυτό και στην παρούσα ενότητα τα παραδείγματα θα επικεντρωθούν κυρίως σε αυτό το ζήτημα⁽⁵²⁷⁾.

Στο άρθρο 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) παρατίθεται ορισμός της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας.

Άρθρο 10 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Λόγοι δίωξης

Κατά την αξιολόγηση των λόγων της δίωξης, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία:

[...]

δ) η ομάδα θεωρείται ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα όταν, μεταξύ άλλων:

— τα μέλη της ομάδας αυτής έχουν κοινά εγγενή χαρακτηριστικά ή κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί ή έχουν από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τις αποκηρύξει, και — η ομάδα έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στην οικεία χώρα, διότι γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο.

Ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής, μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα μπορεί να περιλαμβάνει ομάδα που βασίζεται στο κοινό χαρακτηριστικό του γενετήσιου προσανατολισμού. Ο γενετήσιος προσανατολισμός δεν μπορεί να νοηθεί ως περιλαμβανών πράξεις θεωρούμενες αξιόποινες κατά το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Λαμβάνονται δεόντως υπόψη πτυχές συνδεόμενες με το φύλο, συμπεριλαμβανόμενης της ταυτότητας φύλου, κατά τον καθορισμό της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή τον προσδιορισμό χαρακτηριστικού αυτής της ομάδας.

⁽⁵²⁴⁾ Άρθρο 11 παράγραφος 3 και άρθρο 16 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁵²⁵⁾ Μολονότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Γ περιορίζεται στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες.

⁽⁵²⁶⁾ ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, ενότητα 1.5.2.4.

⁽⁵²⁷⁾ Ό.π., ενότητα 1.5.2 σχετικά με τους λόγους δίωξης κατά το άρθρο 10 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Συναφώς, η αιτιολογική σκέψη 30 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναφέρει:

Αιτιολογική σκέψη 30 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Είναι εξίσου αναγκαίο να καθιερωθεί κοινή εννοιολογική αντίληψη του λόγου δίωξης που στηρίζεται στην «ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας». Για τους σκοπούς του καθορισμού της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, θα πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη θέματα που απορρέουν από το φύλο του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας φύλου και του γενετήσιου προσανατολισμού, τα οποία μπορεί να σχετίζονται με ορισμένες νομικές παραδόσεις και έθιμα, που οδηγούν επί παραδείγματι σε ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, υποχρεωτική στείρωση ή υποχρεωτική αποβολή, στον βαθμό που έχουν σχέση με τον βάσιμο φόβο του αιτούντος για δίωξη σε βάρος του.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), «λαμβάνονται δεόντως υπόψη πτυχές συνδεόμενες με το φύλο, συμπεριλαμβανόμενης της ταυτότητας φύλου, κατά τον καθορισμό της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας»⁽⁵²⁸⁾. Άλλες προσωπικές περιστάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ) περιλαμβάνουν άτομα με αναπηρία ή ψυχική ασθένεια ή διαταραχή, καθώς και θύματα εμπορίας ανθρώπων⁽⁵²⁹⁾.

Για παράδειγμα, το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο της Αυστρίας αποφάνθηκε ότι μια Ιρανή γυναίκα και η ανήλικη κόρη της θα μπορούσαν να υποστούν βία για λόγους τιμής από τον σύζυγο της γυναίκας, διότι και η σύζυγος και η κόρη ήταν αντίθετες στην επιθυμία του πατέρα να ωθήσει την κόρη σε αναγκαστικό γάμο. Τελικά η γυναίκα εγκατέλειψε τον σύζυγό της, μαζί με την κόρη της. Στο σκεπτικό του, το δικαστήριο έκανε αναφορά στην πιθανότητα δολοφονίας για λόγους τιμής και αποφάνθηκε ότι η γυναίκα ανήκε στην ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα του μέλους της οικογένειας⁽⁵³⁰⁾.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία) (τμήμα μείζονος σύνθεσης) αποφάνθηκε σε πολλές περιπτώσεις ότι τεκμηριώνεται σύνδεση με την ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας σε υποθέσεις ανήλικων αιτουσών γυναικών, γεννημένων στη Γαλλία, οι οποίες κινδύνευαν να υποστούν ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων σε περίπτωση μεταφοράς τους στη χώρα καταγωγής των γονέων τους⁽⁵³¹⁾.

Το Εθνικό Δικαστήριο Ασύλου της Γαλλίας [Cour nationale de droit d'asile (CNDA)] αποφάνθηκε ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων από την επαρχία Έντο της Νιγηρίας έχουν κοινές καταβολές και διακριτή ταυτότητα, άρα εμπίπτουν στον ορισμό της ιδιαίτερης

⁽⁵²⁸⁾ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητες 6.8.2 σχετικά με το φύλο και 6.8.3 τα άτομα ΛΟΑΔΜ.

⁽⁵²⁹⁾ Upper Tribunal (IAC) (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου) (Ηνωμένο Βασίλειο), 2016, JA (ανήλικος — κίνδυνος δίωξης) Νιγηρία, ό.π. (υποσημείωση 509 ανωτέρω).

⁽⁵³⁰⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht) (Αυστρία), απόφαση της 10ης Μαρτίου 2015, L506 1438704-1. Βλ. επίσης Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht) (Αυστρία), απόφαση της 10ης Απριλίου 2017, W268 2127664-1, με την οποία χορηγείται άσυλο σε γυναίκα από το Ιράκ η οποία παντρεύτηκε αναγκαστικά ως ανήλικη και υφίστατο συνεχώς βία από τον σύζυγό της και άλλα μέλη της οικογένειας. Κατά το Δικαστήριο, οι χωρισμένες γυναίκες χωρίς οικογενειακή στήριξη έχουν την ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας.

⁽⁵³¹⁾ Συμβούλιο της Επικρατείας (Conseil d'état, Assemblée) (Γαλλία), απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2012, Mme AB et Mlle CD-B, προσφυγή αριθ. 332491, FR:CEASS:2012:332491.20121221 (ανεπίσημη μετάφραση). Βλ. επίσης CNDA (Γαλλία), απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2014, Ms K, προσφυγή αριθ. 12022774 (ανήλικο κορίτσι, υπήκοος Ακτής του Ελεφαντοστού)- CNDA (Γαλλία), απόφαση της 9ης Ιουνίου 2016, Ms D, προσφυγή αριθ. 16001323 (ανήλικο κορίτσι, υπήκοος Γουινέας).

κοινωνικής ομάδας (⁵³²). Το CNDA επικεντρώθηκε κυρίως στην αντίληψη της κοινότητας για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων ώστε να εκτιμήσει κατά πόσον συνιστούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα (⁵³³).

Στην υπόθεση AZ (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Ταϊλάνδη, το Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal) διαπίστωσε σύνδεση με ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα εξετάζοντας όχι μόνο τις προηγούμενες εμπειρίες της αιτούσας ως θύματος σωματεμπορίας, αλλά και την ηλικία της, ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Το Δικαστήριο όρισε την ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα «νεαρών γυναικών οι οποίες έχουν πέσει θύματα σωματεμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση» και τόνισε ότι η προσφεύγουσα ήταν μια ιδιαίτερα ευάλωτη νεαρή γυναίκα και για τον λόγο αυτό δεν βρισκόταν στην ίδια θέση με άλλες γυναίκες που επιστρέφονταν στην Ταϊλάνδη (⁵³⁴).

6.6. Φορείς προστασίας και ευαλωτότητα

Οι ειδικές σχέσεις ανάμεσα στην ευαλωτότητα και τον ρόλο των φορέων προστασίας είναι ελάχιστες. Αφού διαπιστωθεί ότι η πράξη την οποία φοβάται ο ευάλωτος αιτών μπορεί να χαρακτηριστεί πράξη δίωξης κατά το άρθρο 9 της ΟΕΑΑ (αναδιатύπωση) ή πράξη σοβαρής βλάβης κατά το άρθρο 15 της ΟΕΑΑ (αναδιатύπωση) και υπάρχει φορέας δίωξης ή σοβαρής βλάβης σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 6 της ΟΕΑΑ (αναδιатύπωση), το ενδιαφέρον στρέφεται στους φορείς προστασίας. Τους φορείς προστασίας πραγματεύεται το άρθρο 7 της ΟΕΑΑ (αναδιатύπωση), το οποίο προβλέπει:

Άρθρο 7 της ΟΕΑΑ (αναδιатύπωση)

Υπεύθυνοι προστασίας

1. Η προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης μπορεί να παρέχεται μόνο από:

α) το κράτος· ή

β) ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή σημαντικό μέρος του εδάφους του κράτους·

υπό την προϋπόθεση ότι επιθυμούν να προσφέρουν προστασία σύμφωνα με την παράγραφο 2 και είναι σε θέση να το πράξουν.

2. Η προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης πρέπει να είναι αποτελεσματική και μη προσωρινή. Η προστασία αυτή παρέχεται κατά κανόνα όταν οι υπεύθυνοι της παραγράφου 1 στοιχεία α) και β) λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη

⁽⁵³²⁾ CNDA (Γαλλία), απόφαση της 24ης Μαρτίου 2015, J.E.F., προσφυγή αριθ. 10012810. Η συγκεκριμένη υπόθεση αναπέμφθηκε στο CNDA από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Η απόφαση αναφέρεται στον τόπο καταγωγής της προσφεύγουσας (επαρχία Έντο της Νιγηρίας) ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και άρα εμπίπτει στον ορισμό της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Δεδομένου ότι οι περισσότερες Νιγηριανές θύματα σωματεμπορίας για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης προέρχονται από τις επαρχίες Έντο ή Δέλτα, ο τόπος καταγωγής της προσφεύγουσας μπορεί όντως να αναγνωριστεί ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό. Το CNDA διαπίστωσε ότι τα θύματα σωματεμπορίας από την επαρχία Έντο έχουν κοινό ιστορικό.

⁽⁵³³⁾ Βλ. επίσης CNDA (Γαλλία), 2017, Mme F., προσφυγή αριθ. 16015058 R, ό.π. (υποσημείωση 522 ανωτέρω). Η απόφαση αφορούσε όλες τις επαρχίες της Νιγηρίας και όχι μόνο την Έντο ή την πόλη της Μπενίν.

⁽⁵³⁴⁾ Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου [Upper Tribunal (IAC) (Ηνωμένο Βασίλειο)], 2010, AZ (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Ταϊλάνδη κατά SSHD, ό.π. (υποσημείωση 487 ανωτέρω), σκέψη 140· Upper Tribunal (IAC) (Ηνωμένο Βασίλειο), 2016, JA (ανήλικος — κίνδυνος δίωξης) Νιγηρία, ό.π. (υποσημείωση 509 ανωτέρω).

ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης, μεταξύ άλλων με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη, και όταν ο αιτών έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή.

3. Οσάκις τα κράτη μέλη αξιολογούν εάν διεθνής οργάνωση ελέγχει ένα κράτος ή σημαντικό μέρος του εδάφους του και παρέχει προστασία όπως περιγράφεται στην παράγραφο 2, λαμβάνουν υπόψη τυχόν κατευθυντήριες γραμμές που παρέχονται σε οικείες πράξεις της Ένωσης.

Το άρθρο 7 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 26 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), η οποία αναφέρει

Αιτιολογική σκέψη 26 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Προστασία μπορεί να παρέχεται, στις περιπτώσεις που υπάρχει βούληση και δυνατότητα παροχής προστασίας, είτε από το κράτος, είτε από ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που πληρούν τις προϋποθέσεις της παρούσας οδηγίας και ελέγχουν περιοχή ή ευρύτερο χώρο εντός του εδάφους του κράτους. Η προστασία αυτή θα πρέπει να είναι αποτελεσματική και όχι προσωρινή.

Όσον αφορά πράξεις δίωξης ή σοβαρής βλάβης που διαπράττονται από κρατικούς φορείς, η αιτιολογική σκέψη 27 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει τα ακόλουθα:

Αιτιολογική σκέψη 27 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

[...] Στις περιπτώσεις που το κράτος ή τα όργανα του κράτους είναι οι υπεύθυνοι της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης, θα πρέπει να τεκμαίρεται ότι δεν παρέχεται ουσιαστική προστασία στον αιτούντα. [...]

Κατά την εκτίμηση του κατά πόσον παρέχεται επαρκής προστασία από μη κρατικούς φορείς δίωξης ή σοβαρής βλάβης, το κράτος μέλος θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις προσωπικές περιστάσεις, π.χ. φύλο ή ανηλικότητα, που καθιστούν τον αιτούντα ευάλωτο απέναντι σε πιθανούς μη κρατικούς δράστες, όπως μέλη της οικογένειας ή της φατριάς.

Στην όλη εκτίμηση του κατά πόσον παρέχεται επαρκής προστασία, ίσως είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη αν σε αιτούντες με περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα, όπως οι ασυνόδετοι ανήλικοι, παρέχεται μεταξύ άλλων ένα αποτελεσματικό σύστημα επιτροπείας και κηδεμονίας, καθώς και μέριμνας. Ανάλογα με τις περιστάσεις της υπόθεσης, ενδέχεται επίσης να χρειάζεται να αξιολογηθεί κατά πόσον οι αιτούντες με αναπηρία μπορεί να χρειάζονται ειδικό εξοπλισμό και/ή φαρμακευτική αγωγή ή άλλη βοήθεια ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε διαρκή προστασία και κατά πόσον οι αιτούντες με σοβαρές διαταραχές (ψυχικής) υγείας μπορεί, π.χ., να χρειάζονται πρόσβαση σε συγκεκριμένη θεραπεία.

Στην υπόθεση NA και VA, το Upper Tribunal (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου) ανέλυσε τη σημασία των «εύλογων μέτρων» για τη διασφάλιση της προστασίας

και κατέληξε ότι καλύπτουν τη συνεκτίμηση των ατομικών χαρακτηριστικών τα οποία μπορεί να επηρεάζουν την ικανότητα του αιτούντος να λάβει ουσιαστική, μη προσωρινή προστασία, και άρα το κατά πόσον το κράτος είναι εκ των πραγμάτων ικανό και πρόθυμο να τους προστατεύσει. Όσον αφορά τις ειδικές ανάγκες προστασίας των αιτούντων, το UKUT παρέθεσε ενδεικτικά μέτρα που διασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία μαρτύρων, τονίζοντας τη σημασία του να υπάρχει «ένα ευρύ φάσμα μέτρων [...] ανάλογα με το εκάστοτε πλαίσιο»⁽⁵³⁵⁾. Η εν λόγω ανάλυση αναγνωρίζει ότι οι διάφορες ομάδες (ευάλωτων) αιτούντων μπορεί να χρειάζονται ειδικά μέτρα ώστε να είναι σε θέση να απολαμβάνουν αποτελεσματική προστασία.

Όσον αφορά την αποτελεσματική προστασία των γυναικών από την έμφυλη βία, τέθηκε το ερώτημα του κατά πόσον οι ξενώνες γυναικών των ΜΚΟ μπορούν να παράσχουν επαρκή προστασία. Στην υπόθεση OA, ο γενικός εισαγγελέας Hogan επιχειρηματολόγησε ως εξής: «Η προστασία που προβλέπεται στη Σύμβαση της Γενεύης είναι, ουσιαστικά και κατά βάση, η προστασία που παραδοσιακά παρέχεται από το κράτος, ήτοι ένα λειτουργικό σύστημα αστυνόμευσης και απονομής δικαιοσύνης, βασισμένο στις αρχές του κράτους δικαίου»⁽⁵³⁶⁾. Προστασία μπορεί να παρέχεται και από κατ' ουσίαν οιοσδήποτε κρατικούς φορείς που προβλέπει το άρθρο 7 παράγραφος 1 στοιχείο β) «οι οποίοι ελέγχουν το σύνολο ή ουσιαστικά μέρος του εδάφους του κράτους και οι οποίοι επιδιώκουν επιπλέον να αναπαραστήσουν τις παραδοσιακές κρατικές λειτουργίες, μέσω της δημιουργίας ή της υποστήριξης ενός λειτουργικού συστήματος αστυνόμευσης και απονομής δικαιοσύνης, βασισμένου στις αρχές του κράτους δικαίου»⁽⁵³⁷⁾. Συνεπώς, ένας ξενώνας γυναικών τον οποίο λειτουργεί ΜΚΟ δεν καλύπτει τις απαιτήσεις του άρθρου 7 όσον αφορά τους φορείς προστασίας.

Άλλη συναφής έκδοση της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, ενότητες 1.7 «Υπεύθυνοι προστασίας (άρθρο 7)» και 2.6 «Υπεύθυνοι προστασίας (άρθρο 7)» στο πλαίσιο του καθεστώτος πρόσφυγα και επικουρικής προστασίας αντίστοιχα.

6.7. Εγχώρια προστασία

Η ανάγκη να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, κατά το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), εφαρμόζεται επίσης όταν εξετάζεται κατά πόσον ο αιτών μπορεί να έχει πρόσβαση σε εγχώρια προστασία σε κάποιο τμήμα της χώρας καταγωγής σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Αυτό αναφέρεται ρητά στο άρθρο 8 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το οποίο προβλέπει (επισήμανση των συντακτών):

⁽⁵³⁵⁾ Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου) (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 19ης Ιουνίου 2015, NA και VA (protection: Άρθρο 7 παράγραφος 2 ΟΕΕΑ), Ινδία [2015] UKUT 432 (IAC), σκέψη 17: «Τα “εύλογα μέτρα” που απαιτούνται για την παροχή αποτελεσματικής προστασίας μπορούν, καταρχήν, να περιλαμβάνουν ευρύ φάσμα μέτρων. Έτσι, ενώ στην προκειμένη περίπτωση δίνεται έμφαση στην αναγκαιότητα ύπαρξης ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας μαρτύρων, μπορεί να απαιτούνται και άλλα μέτρα, ανάλογα με το επιμέρους πλαίσιο: για παράδειγμα, οικιακή ασφάλεια· ενισχυμένη αστυνομική προστασία· απλές προειδοποιήσεις και συμβουλές ασφάλειας στον ενδιαφερόμενο· χορήγηση άδειας οπλοφορίας· ή, ως ύστατη λύση, τη γνωστή στο Ηνωμένο Βασίλειο ως συνολική δέσμη μέτρων “μετεγκατάστασης”, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει αλλαγή ταυτότητας συνοδευόμενη από κατάλληλη οικονομική και πρακτική στήριξη» (επισήμανση των συντακτών).

⁽⁵³⁶⁾ ΔΕΕ, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Hogan της 30ής Απριλίου 2020, Secretary of State for the Home Department κατά OA, C-255/19, EU:C:2020:342, σκέψη 78.

⁽⁵³⁷⁾ Ο.π., σκέψη 79.

Άρθρο 8 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Εξετάζοντας εάν ο αιτών έχει βάσιμο φόβο ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, ή έχει πρόσβαση σε προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης σε τμήμα της χώρας καταγωγής σύμφωνα με την παράγραφο 1, τα κράτη μέλη, κατά τον χρόνο λήψεως της αποφάσεως επί της αιτήσεως, λαμβάνουν υπόψη τις γενικές περιστάσεις που επικρατούν στο εν λόγω τμήμα της χώρας **και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος**, σύμφωνα με το άρθρο 4. [...]

Κατά την εκτίμηση του κατά πόσον ο αιτών μπορεί να έχει πρόσβαση σε εγχώρια προστασία σε άλλο τμήμα της χώρας καταγωγής πρέπει να εφαρμόζονται δύο κριτήρια: το κριτήριο της προστασίας και το κριτήριο του εύλογου. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το κριτήριο της προστασίας σημαίνει ότι θα πρέπει να διαπιστωθεί ότι ο αιτών:

- α) δεν έχει βάσιμο φόβο ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης· ή
- β) έχει πρόσβαση σε προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης, όπως ορίζονται στο άρθρο 7·

και [...] μπορεί να ταξιδέψει νόμιμα και με ασφάλεια και να γίνει δεκτός σε εκείνο το τμήμα της χώρας.

Το κριτήριο του εύλογου σημαίνει ότι η αποφαινόμενη αρχή πρέπει να διαπιστώσει κατά πόσον ο αιτών «μπορεί εύλογα να αναμένεται να εγκατασταθεί εκεί»⁽⁵³⁸⁾. Σε αμφότερα τα κριτήρια πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος. Συνεπώς, κάθε ευαλωτότητα του αιτούντος πρέπει να γίνεται σεβαστή σε αμφότερα τα κριτήρια⁽⁵³⁹⁾.

Όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος και εξετάζεται η επιλογή της εγχώριας προστασίας, «η παροχή κατάλληλης φροντίδας και η πρόβλεψη ρυθμίσεων για την επιμέλειά του, οι οποίες είναι προς το μείζον συμφέρον του ασυνόδευτου ανηλίκου, θα πρέπει να αποτελούν μέρος της αξιολόγησης του κατά πόσον υπάρχει πραγματικά προστασία», σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 27 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)⁽⁵⁴⁰⁾.

Όσον αφορά την ευαλωτότητα εν γένει, το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο της Γερμανίας (Bundesverwaltungsgericht) επισήμανε ότι ο αιτών μπορεί ευλόγως να αναμένεται να διαμείνει σε άλλο τμήμα της χώρας μόνον εφόσον διασφαλίζεται επαρκώς ο βιοπορισμός του. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι το συγκεκριμένο κριτήριο οικονομικής επιβίωσης υπερτερεί της ύπαρξης υπαρκτών δυσκολιών⁽⁵⁴¹⁾. Σε υπόθεση που αφορούσε ενδοοικογενειακή βία στην Κίνα, το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο της Αυστρίας (Bundesverwaltungsgericht) αποφάνθηκε ότι η αιτούσα, μια νεαρή άγαμη γυναίκα χωρίς

⁽⁵³⁸⁾ Άρθρο 8 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁵³⁹⁾ Βλ. Μεταναστευτικό Εφετείο (Σουηδία), απόφαση της 17ης Μαρτίου 2017, MIG 2017:6 (ανήλικος), και απόφαση της 10ης Απριλίου 2018, MIG 2018:6 (ενήλικος)· Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, 90 024.

⁽⁵⁴⁰⁾ Βλ. ενότητα 6.6 ανωτέρω για το κείμενο της αιτιολογικής σκέψης 27 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁵⁴¹⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht) (Γερμανία), απόφαση της 29ης Μαΐου 2008, 10 C 11.07, σκέψη 35. Βλ. επίσης Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2018, 209 550.

οικογενειακή στήριξη ή άλλα κοινωνικά δίκτυα, δεν θα μπορούσε να ζησει χωρίς να υφίσταται αδικώς ταλαιπωρίες στην Κίνα, ιδίως με δεδομένο ότι οι Κινέζοι εξαρτώνται από την παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια και τις κοινοτικές δομές όσον αφορά την ασφάλεια και την οικονομική τους επιβίωση, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης και ενός εύλογου επιπέδου διαβίωσης. Επίσης, δεν ήταν πρόδηλο ότι η αιτούσα θα διέθετε επαρκείς οικονομικούς πόρους για την επιβίωσή της στην Κίνα ⁽⁵⁴²⁾.

Άλλη συναφής έκδοση της ΕΑΣΟ

- ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, ενότητες 1.8 «Εγχώρια προστασία (άρθρο 8)» και 2.7 «Εγχώρια προστασία (άρθρο 8)» στο πλαίσιο του καθεστώτος πρόσφυγα και επικουρικής προστασίας αντίστοιχα.

6.8. Ιδιαίτερες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων

Όπως επισημάνθηκε στην αρχή του παρόντος μέρους, τα κεφάλαια της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) που πραγματεύονται τις προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (κεφάλαια I–VI) δεν κάνουν ρητή μνεία στην ευαλωτότητα ούτε απαριθμούν τα ευάλωτα πρόσωπα, σε αντίθεση με τον κατάλογο που περιέχεται στο άρθρο 20 παράγραφος 3 του κεφαλαίου VII, που αφορά το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας. Παρά ταύτα, στο άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ), όπου παρατίθενται ενδεικτικά προσωπικές περιστάσεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση μιας αίτησης, αναφέρονται «το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία». Το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ) αναφέρεται σε πράξεις δίωξης «που στοχεύουν το φύλο ή τα παιδιά», ενώ το άρθρο 10 κάνει αναφορά σε «ομάδα που βασίζεται στο κοινό χαρακτηριστικό του γενετήσιου προσανατολισμού». Το γεγονός ότι το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) δεν επιδιώκει να δώσει εξαντλητικό ορισμό των ιδιαίτερων συνθηκών καθιστά σαφές ότι υπάρχουν περιθώρια να ληφθούν υπόψη και άλλες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων. Ένα πρόσθετο χαρακτηριστικό, η υγεία, προσέκλυσε την προσοχή του ΔΕΕ στις υποθέσεις *M' Bodj* ⁽⁵⁴³⁾ και *MP* ⁽⁵⁴⁴⁾. Όσον αφορά τις ειδικές κατηγορίες, στην ενότητα αυτή εξετάζονται ενδεικτικά οι αιτούντες με αναπηρία ή ψυχικές διαταραχές.

6.8.1. Ηλικία

Το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) καθιστά σαφές ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη:

την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η

⁽⁵⁴²⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht) (Αυστρία), απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2015, *W119 1434517-1*. Βλ. επίσης Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2016, 176 763. Σε άλλη υπόθεση, το Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (Βέλγιο) θεώρησε ότι η σωματική αναπηρία της αιτούσας, που ήταν μια νεαρή γυναίκα, έπρεπε να ληφθεί πλήρως υπόψη. Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, 223 104.

⁽⁵⁴³⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, *M' Bodj*, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω).

⁽⁵⁴⁴⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, *MP*, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω).

ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη.

Ο παράγοντας «ηλικία» είναι ιδιαίτερα σημαντικός όταν ο αιτών είναι ανήλικος ή ηλικιωμένος.

6.8.1.1. Ανήλικοι

Το γεγονός που ενισχύει τη σημασία της συνεκτίμησης της ηλικίας του ανήλικου κατά την εκτίμηση της επιλεξιμότητάς του για χορήγηση διεθνούς προστασίας (επισημάνθηκε ήδη στην ενότητα 2.4) είναι ότι βάσει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) απαιτείται επίσης να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Η αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τα εξής:

Αιτιολογική σκέψη 18 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Το «μείζον συμφέρον του παιδιού» θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού. Κατά την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν ιδίως υπόψη τους την αρχή της οικογενειακής ενότητας, την ευημερία και την κοινωνική ανάπτυξη του ανήλικου, ζητήματα ασφάλειας και προστασίας και τις απόψεις του ανήλικου ανάλογα με την ηλικία του και την ωριμότητά του.

Το πεδίο εφαρμογής και η σημασία αυτής της αιτιολογικής σκέψης —σε συνδυασμό με το άρθρο 24 του Χάρτη της ΕΕ— στο πλαίσιο της αναγνώρισης του δικαιώματος διεθνούς προστασίας δεν είναι απόλυτα σαφές από την ίδια την ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), «το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου που αφορούν ανήλικους». Αντίθετα, στα κεφάλαια II–VI σχετικά με την αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας, στις προϋποθέσεις αναγνώρισης ή χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας δεν περιλαμβάνεται παρόμοια διάταξη. Παρά ταύτα, οι αναφορές στο άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) στη σημασία της ηλικίας κατά την αξιολόγηση μιας αίτησης διεθνούς προστασίας, καθώς και στο άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) στο γεγονός ότι οι πράξεις δίωξης μπορεί να έχουν τη μορφή «πράξεων που στοχεύουν [...] τα παιδιά» μπορεί να θεωρηθούν απόρροια της αρχής του μείζονος συμφέροντος του παιδιού. Εξάλλου, η αιτιολογική σκέψη 27 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναφέρει ρητά ότι, ως προς την αξιολόγηση της εγχώριας προστασίας, «όταν ο αιτών είναι ασυνόδευτος ανήλικος, η παροχή κατάλληλης φροντίδας και η πρόβλεψη ρυθμίσεων για την επιμέλειά του, οι οποίες είναι προς το μείζον συμφέρον του ασυνόδευτου ανήλικου, θα πρέπει να αποτελούν μέρος της αξιολόγησης του κατά πόσον υπάρχει πραγματικά προστασία»⁽⁵⁴⁵⁾.

⁽⁵⁴⁵⁾ EASO, Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ), 2016, σ. 80.

Όσον αφορά τις πράξεις δίωξης ή σοβαρής βλάβης, μια πράξη που διαπράττεται εις βάρος ανήλικου ενδέχεται να συνιστά δίωξη ή σοβαρή βλάβη, ενώ η ίδια πράξη που διαπράττεται εις βάρος ενήλικου να μη συνιστά δίωξη ή σοβαρή βλάβη. Ως εκ τούτου, ο αντίκτυπος της πράξης στο άτομο πρέπει να αξιολογείται τόσο σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) όσο και με το άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Βλ. ενότητες 6.2.1 σχετικά με την απαίτηση εξατομικευμένης εκτίμησης και 6.3.1 για περισσότερες πληροφορίες για τη σχετικότητα της δίωξης και της σοβαρής βλάβης.

Όσον αφορά τη σχετικότητα της έννοιας της δίωξης και της σοβαρής βλάβης, επισημαίνεται ότι κάποιες πράξεις που στρέφονται εις βάρος νεαρών ενηλίκων μπορεί να έχουν την ίδια επίδραση αν στρέφονται εις βάρος ανηλίκων⁽⁵⁴⁶⁾. Αυτό πρέπει να αξιολογείται κατά περίπτωση.

Οι πράξεις δίωξης εις βάρος παιδιών πρέπει να αξιολογούνται υπό το πρίσμα της ευαλωτότητας, καθώς οι ανήλικοι που είναι θύματα δίωξης θα πρέπει να θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτοι αυτοί καθαυτοί. Η αιτιολογική σκέψη 28 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) τονίζει ρητά ότι:

Αιτιολογική σκέψη 28 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)

Οσάκις αξιολογούνται αιτήματα ανηλίκων για παροχή διεθνούς προστασίας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις μορφές δίωξης που αφορούν ειδικά τα παιδιά.

Το γράμμα του άρθρου 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ), το οποίο ορίζει ότι η δίωξη κατά το άρθρο 9 παράγραφος 1 μπορεί, μεταξύ άλλων, να λάβει τη μορφή πράξεων που στοχεύουν τα παιδιά, ισοδυναμεί με ρητή αναγνώριση του γεγονότος ότι τα παιδιά μπορεί να υποστούν ιδιαίτερες μορφές δίωξης. Αυτές οι μορφές δίωξης μπορεί να στρέφονται αποκλειστικά ενάντια στα παιδιά (π.χ. στρατολόγηση ανηλίκων, αναγκαστικός γάμος ανηλίκων) ή μπορεί να είναι πράξεις που θα μπορούσαν να θεωρηθούν απλώς εκφοβισμός σε περίπτωση ενήλικα, πλην όμως στο παιδί θα μπορούσαν να προκαλέσουν σοβαρή σωματική ή ψυχολογική βλάβη. Μπορεί επίσης να πρόκειται για μορφή δίωξης που διαπράττεται κυρίως στην παιδική ηλικία, όπως ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων. Υπάρχουν άλλες μορφές πράξεων δίωξης που στρέφονται κατά των παιδιών οι οποίες είναι σαφώς τόσο σοβαρές λόγω φύσεως ή επανάληψης ώστε συνιστούν σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση κατά το άρθρο 15 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ, και ισοδυναμούν με δίωξη στην περίπτωση ενήλικα.

Στις πράξεις δίωξης ή σοβαρής βλάβης που στοχεύουν τα παιδιά συγκαταλέγονται η αναγκαστική στρατολόγηση ανηλίκων στον τακτικό στρατό⁽⁵⁴⁷⁾ ή σε ένοπλες ομάδες, η ενδοοικογενειακή βία, η παιδοκτονία, ο αναγκαστικός γάμος ανήλικου, η διακριτική μεταχείριση των παιδιών του δρόμου, ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων, η αναγκαστική παιδική εργασία, η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών⁽⁵⁴⁸⁾,

⁽⁵⁴⁶⁾ Βλ. για παράδειγμα Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 11ης Απριλίου 2019, 219 682, σκέψη 5.2.10.4 (για δύο Αφγανούς αδελφούς που είχαν μόλις ενηλικιωθεί).

⁽⁵⁴⁷⁾ Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βαυαρίας (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof) (Γερμανία), απόφαση της 23ης Μαΐου 2017, 13a B 17.30111.

⁽⁵⁴⁸⁾ Μεταναστευτικό Εφετείο (Σουηδία), απόφαση της 17ης Μαρτίου 2017, UM 911-16 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα). Το Δικαστήριο, πάντως, δεν διαπίστωσε λόγο δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 10 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

η εμπορία παιδιών και οι νόμοι και οι πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού που επιφυλάσσουν διακριτική μεταχείριση στα παιδιά που γεννιούνται κατά παράβαση αυτών ⁽⁵⁴⁹⁾.

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (ΣΔΠ) περιέχει σειρά συγκεκριμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών ⁽⁵⁵⁰⁾. Η προσβολή ορισμένων από τα δικαιώματα αυτά μπορεί, είτε λόγω της φύσης είτε λόγω της επανάληψής της, να συνιστά παραβίαση βασικού ανθρωπίνου δικαιώματος, κατά την έννοια του άρθρου 9 παράγραφος 1 στοιχείο α) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ή να θεωρείται, με σώρευση διαφόρων μέτρων, παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων που συνιστά δίωξη κατά την έννοια του άρθρου 9 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Ο χαρακτήρας τους ως «βασικού ανθρωπίνου δικαιώματος» μπορεί να προκύπτει από τη θεμελιώδη σημασία ενός συγκεκριμένου δικαιώματος για τις συνθήκες διαβίωσης του παιδιού και την εγγύτητα προς τα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 15 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση ⁽⁵⁵¹⁾.

Οι κατευθυντήριες οδηγίες αριθ. 8 της UNHCR αναφέρονται εκτενώς σε μορφές δίωξης που στρέφονται κατά παιδιών και απαιτούν εξατομικευμένη εκτίμηση των επιβλαβών συνεπειών στο παιδί λαμβάνοντας υπόψη τις προσωπικές του περιστάσεις ⁽⁵⁵²⁾.

Οι ανήλικοι μπορεί να υποστούν δίωξεις για έναν ή περισσότερους λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 10 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Όσον αφορά το άρθρο 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), η ιδιότητα του παιδιού είναι εγγενές χαρακτηριστικό και, εφόσον τα παιδιά έχουν διακριτή ταυτότητα σε συγκεκριμένη κοινωνία, ο φόβος δίωξής τους μπορεί κάλλιστα να βασιζέται σε ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ⁽⁵⁵³⁾.

6.8.1.2. Ηλικιωμένοι

Τονίζεται ότι οι ηλικιωμένοι αποτελούν επίσης σαφές παράδειγμα κατηγορίας αιτούντων οι οποίοι μπορεί να είναι ευάλωτοι λόγω ασθένειας ή γήρατος, διαδικασία η οποία φυσικά ποικίλλει ανάλογα με τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές συνθήκες. Στο Βέλγιο, το Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών χορήγησε σε αιτούντα επικουρική προστασία επειδή διαπίστωσε ότι ο κίνδυνος να υποστεί σοβαρή βλάβη σε περίπτωση επιστροφής του στο Ιράκ ήταν αυξημένος διότι επρόκειτο για άγαμο ηλικιωμένο άτομο που έχρηζε ιατρικής και άλλης περίθαλψης ⁽⁵⁵⁴⁾.

⁽⁵⁴⁹⁾ Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο Βάδης-Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg) (Γερμανία), απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, A 11 S 1125/16. Βλ. επίσης J. Robjoy, *The Child in International Refugee Law*, Cambridge University Press, Λονδίνο, 2017, σ. 116–122.

⁽⁵⁵⁰⁾ Βλ. ενότητα 2.4 «Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού».

⁽⁵⁵¹⁾ EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, σ. 43.

⁽⁵⁵²⁾ UNHCR, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, ό.π. (υποσημείωση 160 ανωτέρω), παράγραφος 14. Ενδεικτικά παρατίθενται ο αναγκαστικός χωρισμός του παιδιού από τους γονείς του, λόγω διακριτικής νομοθεσίας περί επιμέλειας ή κράτησης των γονέων του· παραβιάσεις του δικαιώματος επιβίωσης και ανάπτυξης καθώς και σοβαρή διακριτική μεταχείριση ενάντια σε παιδιά που γεννήθηκαν κατά παράβαση αυστηρών κανόνων οικογενειακού προγραμματισμού ή σε παιδιά απάτριδες ως αποτέλεσμα απώλειας της ιθαγένειας και των συνεπακόλουθων δικαιωμάτων· παιδική εργασία· στέρηση κοινωνικοοικονομικών δικαιωμάτων και παραβιάσεις οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων (ό.π., παράγραφοι 17, 24-30 και 34-36).

⁽⁵⁵³⁾ UNHCR, *Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία: Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, ό.π. (υποσημείωση 160 ανωτέρω), σκέψεις 49-51. Βλ. επίσης ενότητα 6.5 ανωτέρω σχετικά με τους λόγους δίωξης.

⁽⁵⁵⁴⁾ Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 29ης Ιουνίου 2016, προσφυγή αριθ. 170 821.

6.8.2. Φύλο

Το άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) καθιστά σαφές ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη:

την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως [...] το φύλο [...], ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη ⁽⁵⁵⁵⁾.

Αναφέροντας ότι οι πράξεις δίωξης όπως ορίζονται στο άρθρο 9 παράγραφος 1 μπορούν, μεταξύ άλλων, να λάβουν τη μορφή «πράξεων που στοχεύουν το φύλο ή τα παιδιά», η διατύπωση του άρθρου 9 παράγραφος 2 στοιχείο στ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) τονίζει τη σχετικότητα των πράξεων δίωξης ή σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται ήδη στο άρθρο 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁵⁵⁶⁾.

Άλλη συναφής έκδοση της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, ενότητα 1.4.2.6.1 «Πράξεις δίωξης που στοχεύουν το φύλο».

Οι πράξεις δίωξης που στοχεύουν το φύλο αφορούν κυρίως, πλην όμως όχι αποκλειστικά, γυναίκες και κορίτσια και «ενδέχεται να σχετίζονται με κάποιες νομικές παραδόσεις και έθιμα», όπως για παράδειγμα «ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων, υποχρεωτική στείρωση ή υποχρεωτική αποβολή», όπως επισημαίνεται στην αιτιολογική σκέψη 30 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) στο πλαίσιο της ανάγκης για μια «κοινή εννοιολογική αντίληψη που στηρίζεται στο λόγο δίωξης “ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας”». Μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν την αναγκαστική εκπόρνευση ή τη σεξουαλική εκμετάλλευση και διακίνηση προς τον σκοπό αυτό ⁽⁵⁵⁷⁾, τον αναγκαστικό γάμο ⁽⁵⁵⁸⁾ και οποιαδήποτε άλλη μορφή σεξουαλικής βίας ⁽⁵⁵⁹⁾.

Στο πλαίσιο αιτήσεων διεθνούς προστασίας που κατατίθενται από γυναίκες, κορίτσια ή άτομα ΛΟΑΔΜ με επίδικο πράξεις δίωξης ή σοβαρής βλάβης που στοχεύουν το φύλο, η ευαλωτότητα είναι παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν εξετάζεται το είδος δίωξης ή βλάβης που ενδέχεται να υποστούν, δεδομένης π.χ. της (συχνά κατώτερης) θέσης τους στην κοινωνία, η οποία μπορεί να σημαίνει ότι είναι πιο ευάλωτα σε πράξεις δίωξης. Όπως αποφάνθηκε η Βουλή των Λόρδων (Ηνωμένο Βασίλειο), «οι γυναίκες λόγω φύλου μπορεί να υποστούν διώξεις με τρόπο διαφορετικό από τους άντρες και [...] μπορεί να

⁽⁵⁵⁵⁾ Βλ. ενότητα 6.2.1 σχετικά με την αρχή της εξατομικευμένης εκτίμησης.

⁽⁵⁵⁶⁾ Βλ. ενότητα 6.3.1 για περισσότερες πληροφορίες για τη σχετικότητα της δίωξης και της σοβαρής βλάβης.

⁽⁵⁵⁷⁾ Βλ. για παράδειγμα *Upper Tribunal* (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου), απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, *ES* (s82 NIA 2002, *Negative NRM*), [2018] UKUT 335.

⁽⁵⁵⁸⁾ Βλ. για παράδειγμα *Upper Tribunal* (Δικαστήριο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου του Ηνωμένου Βασιλείου), απόφαση της 24ης Ιουλίου 2014, *AK* και *SK* (Χριστιανοί: κίνδυνος) *Πακιστάν CG* κατά *Secretary of State for the Home Department*, [2014] UKUT 00569 (IAC): *CNDA* (Γαλλία), απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2019, *Mme L.*, προσφυγή αριθ. 19003209 C, σχετικά με μια γυναίκα Γιάνζι από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, καθώς και *CNDA* (Γαλλία), απόφαση της 20ής Μαρτίου 2019, *Mme K.*, προσφυγή αριθ. 18030347 C, σχετικά με μια λεσβία από τη Σιέρα Λεόνε που υπέστη αναγκαστικό γάμο και βιασμό εντός του γάμου διότι θεωρήθηκε ότι ατίμασε την οικογένειά της εξαιτίας της ομοφυλοφιλίας της.

⁽⁵⁵⁹⁾ Βλ. για παράδειγμα *Διοικητικό Δικαστήριο Μίνστερ* (*Verwaltungsgericht Münster*) (Γερμανία), απόφαση της 23ης Ιουλίου 2019, 11 K 3969/16.A, σχετικά με συστηματικούς βιασμούς στην Εθνική Υπηρεσία της Ερυθραίας: *Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο* (Πολωνία), απόφαση της 8ης Μαΐου 2008, *X* κατά *Υπουργού Εσωτερικών*, II OSK 237/07 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

υποστούν διώξεις εξαιτίας της κατωτερότητας που αποδίδεται στο φύλο τους στην κοινωνία της χώρας καταγωγής τους»⁽⁵⁶⁰⁾.

Η νομική έννοια των πράξεων που στοχεύουν το φύλο μπορεί να περιλαμβάνει πράξεις δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών φρονημάτων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας· η κοινωνική ομάδα μπορεί να ορίζεται ή να μην ορίζεται βάσει φύλου. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 30 και το άρθρο 10 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), προς τον σκοπό του ορισμού της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, τα ζητήματα που προκύπτουν από το φύλο του αιτούντος πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη στον βαθμό που σχετίζονται με τον βάσιμο φόβο δίωξης του αιτούντος⁽⁵⁶¹⁾.

Σε περιπτώσεις στις οποίες πράξεις που στοχεύουν το φύλο δεν θεωρούνται πράξεις δίωξης διότι δεν διεπράχθησαν για λόγο που εμπίπτει στο άρθρο 10 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), δεν αποκλείεται οι πράξεις να ισοδυναμούν με «σοβαρή βλάβη» κατά την έννοια του άρθρου 15 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

Η νομολογία των κρατών μελών αντικατοπτρίζει τον αντίκτυπο του φύλου στην εκτίμηση πράξεων δίωξης σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο α) και/ή β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Στην απόφασή της στην υπόθεση Islam AP κατά ex parte Shah AP, η Βουλή των Λόρδων του Ηνωμένου Βασιλείου θέσπισε μια σημαντική βάση για την αναγνώριση του γεγονότος ότι η βία κατά των γυναικών με τη μορφή ενδοοικογενειακής βίας συνιστά έμφυλη δίωξη⁽⁵⁶²⁾.

Όσον αφορά την πτυχή του φύλου σε πλαίσια ενδοοικογενειακής βίας, το Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal), για παράδειγμα, αποφάνθηκε ότι το γεγονός ότι μια αιτούσα είχε πέσει κατ' επανάληψη θύμα ξυλοδαρμού με διάφορους τρόπους σε διάφορες περιστάσεις, με πρόθεση τον εξευτελισμό της και τον έλεγχο της συμπεριφοράς της, ήταν αρκετά σοβαρό ώστε να στοιχειοθετεί δίωξη:

Κατά την κρίση μου, η σοβαρότητα της βίας στο πλαίσιο του γάμου δεν αποτελεί παρά μόνον έναν από τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον προσδιορισμό της ορθής περιγραφής της δίωξης. Κάθε μορφή βίας μεταξύ συντρόφων πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, παρότι κάποιες μορφές βίας είναι προφανώς πολύ σοβαρότερες από άλλες. **Ένα φοβερό στοιχείο της ενδοοικογενειακής βίας δεν είναι απλώς η βία αυτή καθαυτή, αλλά το γεγονός ότι επέρχεται σε μια σχέση στην οποία το θύμα, συνήθως όχι όμως πάντα γυναίκα, προσδοκά υποστήριξη και στοργή.** Όταν αντ' αυτού εισπράττει βία, εκφοβισμό και ελεγκτική συμπεριφορά, είναι φρικτό για εκείνη και στη συγκεκριμένη υπόθεση υπάρχουν σαφή στοιχεία απαράδεκτων πράξεων βίας κατ' επανάληψη με στόχο να εξευτελιστεί και να ταπεινωθεί το θύμα. Η σοβαρότητα είναι σαφώς επαρκής ώστε να ισοδυναμεί με δίωξη⁽⁵⁶³⁾.

⁽⁵⁶⁰⁾ Βουλή των Λόρδων (House of Lords) (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2006, Secretary of State for the Home Department κατά K (FC) και Fornah κατά Secretary of State for the Home Department, [2006] UKHL 46, σκέψη 86.

⁽⁵⁶¹⁾ Βλ. ενότητα 6.5 σχετικά με τους λόγους δίωξης. Βλ. επίσης EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016, ενότητα 1.5.2.4 «ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας [άρθρο 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ)]».

⁽⁵⁶²⁾ House of Lords (Βουλή των Λόρδων) (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 25ης Μαρτίου 1999, Islam (AP) κατά Secretary of State for the Home Department και Regina κατά Immigration Appeal Tribunal και Another Ex Parte Shah (AP) (συνεκδικασθείσες προσφυγές), [1999] UKHL 20. Βλ. επίσης Lee Hasselbacher, «State obligations regarding domestic violence: The European Court of Human Rights, due diligence, and international legal minimums of protection», *Northwestern Journal of International Human Rights*, τόμος 8, αριθ. 2, 2010. Η γενική σύσταση αριθ. 19 της CEDAW: Violence against women, 1992, Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, η διακήρυξη της Βιέννης και πρόγραμμα δράσης, 12 Ιουλίου 1993, A/CONF.157/23, καθώς και η διακήρυξη του Πεκίνου και πλατφόρμα δράσης των Ηνωμένων Εθνών, η οποία εγκρίθηκε στην τέταρτη διεθνή διάσκεψη για τις γυναίκες, στις 27 Οκτωβρίου 1995, συντέλεσαν στο να αναγνωρισθεί ότι οι γυναίκες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στη βία στην ιδιωτική σφαίρα στα χέρια ιδιωτών δραστήων.

⁽⁵⁶³⁾ Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου) (Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2016, DD κατά Secretary of State for the Home Department, AA 12842 2015, σκέψη 34 (επίσημανση των συντακτών).

Η νομολογία των κρατών μελών καταδεικνύει ότι το φύλο είναι ένας παράγοντας στο πλαίσιο της εκδήλωσης επιζήμιων παραδοσιακών πρακτικών —όπως ο αναγκαστικός γάμος⁽⁵⁶⁴⁾, ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων⁽⁵⁶⁵⁾ ή η πρακτική των *bacha bazi* («αγόρια χορευτές») — εις βάρος αιτούντων και ότι το φύλο τους τους καθιστά ευάλωτους σε πρακτικές του είδους αυτού. Πρακτικές όπως οι *bacha bazi* δείχνουν ότι υπεισέρχονται παράγοντες που δεν περιορίζονται στο φύλο (αγόρια) ούτε στην ηλικία (ανήλικοι) κατά τη διαπίστωση του κατά πόσον οι εν λόγω πρακτικές ισοδυναμούν με πράξεις δίωξης⁽⁵⁶⁶⁾.

Οι «Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία: Δίωξη λόγω γένους» της UNHCR κάνουν εκτενή αναφορά σε έμφυλες μορφές δίωξης, καθώς και σε συνδέσεις με τους λόγους της Σύμβασης⁽⁵⁶⁷⁾.

6.8.3. Λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, διεμφυλικοί και μεσοφυλικοί

Οι αιτήσεις διεθνούς προστασίας από άτομα ΛΟΑΔΜ μπορεί να εγείρουν ζητήματα σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή την ταυτότητα φύλου⁽⁵⁶⁸⁾. Οι ορισμοί των όρων αυτών, με βάση τις αρχές της Γιογκκιακάρτα, παρατίθενται στην ενότητα 3.2. Ιδιαίτερη μνεία έχει ήδη γίνει στην ενότητα 6.8.2 στο φύλο ως κατηγορία ευαλωτότητας.

Στις αιτήσεις διεθνούς προστασίας λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και/ή ταυτότητας φύλου μπορεί να ανακύπτουν καταστάσεις στις οποίες οι αιτούντες είναι ευάλωτοι στη χώρα καταγωγής τους ή συνήθους διαμονής τους. Η εν λόγω ευαλωτότητα μπορεί να απορρέει από νόμους και/ή κοινωνικές πρακτικές που συνιστούν δίωξη και/ή διακριτική μεταχείριση και από την αδυναμία των αρχών να προστατεύσουν τα άτομα ΛΟΑΔΜ από διώξεις και/ή διακριτική μεταχείριση από μέλη της οικογένειας ή άλλους. Όσον αφορά την ποινικοποίηση των ομοφυλοφιλικών πράξεων, λαμβάνοντας υπόψη τη διακριτική φύση των εν λόγω κυρώσεων, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

το άρθρο 9 παράγραφος 1 της οδηγίας [2004/83], σε συνδυασμό με το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο γ) της ίδιας οδηγίας, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απλώς και μόνο η ποινικοποίηση των ομοφυλοφιλικών πράξεων δεν αποτελεί αυτή καθ' εαυτήν πράξη δίωξης. Αντιθέτως, ποινή φυλακίσεως ή καθειρξεως κολάζουσα ομοφυλοφιλικές πράξεις και όντως εφαρμοζόμενη στη χώρα καταγωγής η οποία θέσπισε μια τέτοια νομοθεσία πρέπει να θεωρηθεί δυσανάλογη ή μεροληπτική κύρωση και επομένως αποτελεί πράξη δίωξης⁽⁵⁶⁹⁾.

⁽⁵⁶⁴⁾ Βλ. για παράδειγμα Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο (Verwaltungsgerichtshof) (Αυστρία), απόφαση της 4ης Μαρτίου 2010, 2006/20/0832· Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο (Verwaltungsgerichtshof) (Αυστρία), απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2010, 2008/23/0463.

⁽⁵⁶⁵⁾ Βλ. για παράδειγμα CNDA (Γαλλία), απόφαση της 19ης Απριλίου 2017, Mme C., προσφυγή αριθ. 16034664· CNDA (Γαλλία), απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2018, Mlle A., προσφυγή αριθ. 17034030· CNDA (τμήμα μεζόνος συνθέσεως) (Γαλλία), απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2019, Mmes N., S. et S., προσφυγές αριθ. 19008524, 19008522 και 19008521· Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht, Γερμανία), απόφαση της 19ης Απριλίου 2018, 1 C 29.17, σκέψη 38· Δικαστήριο της Μπολόνια (Ιταλία), απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2020, 8957/2018. Με την τελευταία απόφαση αναγνωρίζεται καθεστώς πρόσφυγα λόγω έμφυλης δίωξης και διακριτικής μεταχείρισης, μεταξύ άλλων και ως αποτέλεσμα έκθεσης σε αναγκαστικό γάμο και ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων.

⁽⁵⁶⁶⁾ Βλ. για παράδειγμα Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht) (Αυστρία), 3 Απριλίου 2017, W169 2112518-1, σχετικά με την υπόθεση ενός αγοριού που είχε υποστεί πολυετή εκμετάλλευση στο Αφγανιστάν ως *bacha bazi*, καθώς και CNDA (Γαλλία), απόφαση της 21ης Ιουνίου 2016, M. Q., προσφυγή αριθ. 15004692 C.

⁽⁵⁶⁷⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία: Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 7 Μαΐου 2002, HCR/GIP/02/01.

⁽⁵⁶⁸⁾ EASO, Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ), 2016, ενότητα 1.4.2.6. Βλ. επίσης UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 9, ό.π. (υποσημείωση 156 ανωτέρω). Για τακτικά επικαιροποιούμενο κατάλογο υποθέσεων, βλ. University of Sussex, Sexual Orientation and Gender Identity Claims of Asylum: A European human rights challenge — SOGICA.

⁽⁵⁶⁹⁾ ΔΕΕ, 2013, X, Y και Z, ό.π. (υποσημείωση 465 ανωτέρω), παράγραφος 61.

Όσον αφορά τους λόγους δίωξης, η αιτιολογική σκέψη 30 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει ότι «για τους σκοπούς του καθορισμού της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, θα πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη θέματα που απορρέουν από το φύλο του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας του φύλου και του γενετήσιου προσανατολισμού [...] στον βαθμό που έχουν σχέση με τον βασίμο φόβο του αιτούντος για δίωξη σε βάρος του». Στο άρθρο 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ) (αναδιατύπωση) αναγνωρίζεται ειδικά ότι «ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα μπορεί να περιλαμβάνει ομάδα που βασίζεται στο κοινό χαρακτηριστικό του γενετήσιου προσανατολισμού»⁽⁵⁷⁰⁾. Στη συνέχεια, πάντως, αναφέρει ότι «ο γενετήσιος προσανατολισμός δεν μπορεί να νοηθεί ως περιλαμβανών πράξεις θεωρούμενες αξιόποινες κατά το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών»⁽⁵⁷¹⁾. Επιπροσθέτως αναφέρει ότι «λαμβάνονται δεόντως υπόψη πτυχές συνδεόμενες με το φύλο, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας του φύλου, κατά τον καθορισμό της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή τον προσδιορισμό χαρακτηριστικού αυτής της ομάδας»⁽⁵⁷²⁾.

Κατά την αξιολόγηση των υποθέσεων αυτών, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι το ΔΕΕ στην υπόθεση X, Y και Z επιβεβαίωσε ότι ο γενετήσιος προσανατολισμός συνιστά χαρακτηριστικό τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ώστε να μην πρέπει να αναγκάζονται οι ενδιαφερόμενοι να το αποκηρύξουν⁽⁵⁷³⁾. Το Δικαστήριο σημείωσε επίσης ότι «η ύπαρξη [στη χώρα καταγωγής] ποινικής νομοθεσίας [...] η οποία αφορά ειδικά τους ομοφυλόφιλους, καθιστά δυνατή τη διαπίστωση ότι τα πρόσωπα αυτά αποτελούν χωριστή ομάδα η οποία από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική»⁽⁵⁷⁴⁾. Όταν αποδεικνύεται ότι, αν ο αιτών επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του, η ομοφυλοφιλία του θα τον εκθέσει σε πραγματικό κίνδυνο δίωξης υπό την έννοια του άρθρου 9 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «το γεγονός ότι θα μπορούσε να αποφύγει τον κίνδυνο επιδεικνύοντας μεγαλύτερη συγκράτηση απ' ό,τι ένας ετεροφυλόφιλος κατά την εξωτερική του γενετήσιου προσανατολισμού του δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο αυτό»⁽⁵⁷⁵⁾. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι, κατά την αξιολόγηση αίτησης παροχής του καθεστώτος πρόσφυγα, «οι αρμόδιες αρχές δεν δύναται εύλογα να αναμένουν, προκειμένου ο αιτών άσυλο να αποφύγει δίωξή του, να αποκρύπτει την ομοφυλοφιλία του στη χώρα καταγωγής του ή να επιδεικνύει συγκράτηση κατά την εξωτερική του γενετήσιου προσανατολισμού του»⁽⁵⁷⁶⁾.

Κατά την εξέταση αιτήσεων από άτομα ΛΟΑΔΜ βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού και/ή της ταυτότητας φύλου, μπορεί να είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη οι συγκεκριμένες μορφές δίωξης που μπορεί να προκύψουν για τις διάφορες κατηγορίες ατόμων⁽⁵⁷⁷⁾. Αναφέρονται, για παράδειγμα, το φαινόμενο του κινδύνου «διορθωτικού» βιασμού για τις λεσβίες⁽⁵⁷⁸⁾ ή της άρνησης τροποποίησης των εγγράφων ώστε να

⁽⁵⁷⁰⁾ Βλ. επίσης ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 30.

⁽⁵⁷¹⁾ Από το πεδίο εφαρμογής της αποκλείονται μόνον οι ομοφυλοφιλικές πράξεις που χαρακτηρίζονται αξιόποινες βάσει του εθνικού δικαίου των κρατών μελών. Βλ. ΔΕΕ, 2013, X, Y και Z, ό.π. (υποσημείωση 465 ανωτέρω), σκέψη 67: «Πέραν αυτών των πράξεων που θεωρούνται αξιόποινες κατά την εθνική νομοθεσία των κρατών μελών, στο γράμμα του εν λόγω άρθρου 10, παράγραφος 1 στοιχείο δ', δεν υπάρχει κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης είχε τη βούληση να αποκλείσει από το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής ορισμένα άλλα είδη πράξεων ή εξωτερικών που συνδέονται με τον γενετήσιο προσανατολισμό».

⁽⁵⁷²⁾ Βλ. επίσης ενότητα 6.5 «Λόγοι δίωξης».

⁽⁵⁷³⁾ ΔΕΕ, 2013, X, Y και Z, ό.π. (υποσημείωση 465 ανωτέρω), σκέψη 70: «Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι το να απαιτηθεί μέλη κοινωνικής ομάδας που έχουν τον ίδιο γενετήσιο προσανατολισμό να αποκρύψουν τον προσανατολισμό αυτόν αντικείται σε αυτήν ταύτη την αναγνώριση ενός χαρακτηριστικού τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ώστε να μην πρέπει να αναγκάζονται οι ενδιαφερόμενοι να το αποκηρύξουν».

⁽⁵⁷⁴⁾ Ό.π., σκέψη 49.

⁽⁵⁷⁵⁾ Ό.π., σκέψη 75.

⁽⁵⁷⁶⁾ Ό.π., σκέψη 76.

⁽⁵⁷⁷⁾ Βλ. γενικά UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 9, ό.π. (υποσημείωση 156 ανωτέρω), σκέψεις 10 και 20-25.

⁽⁵⁷⁸⁾ Βλ. Upper Tribunal Immigration and Asylum Chamber (Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου) (UTIAC, UK), απόφαση της 24ης Ιουνίου 2011, SW (λεσβίες — αίτηση των ΗJ και HT), UKUT-251.

αναγράφεται το νέο φύλο διεμφυλικών ατόμων και η ακούσια εκπόρνευση, που έχουν αναγνωριστεί ότι σωρευτικά ισοδυναμούν με δίωξη ⁽⁵⁷⁹⁾.

Εξάλλου, οι μέθοδοι που εφαρμόζονται για την αξιολόγηση αίτησης από άτομα ΛΟΑΔΜ μπορεί να τα περιιάγουν σε ευάλωτη θέση ⁽⁵⁸⁰⁾.

Στην υπόθεση A, B και C, το ΔΕΕ τόνισε τον «ευαίσθητο χαρακτήρα των ζητημάτων που αφορούν την προσωπική σφαίρα ενός προσώπου και, ειδικότερα, τη σεξουαλικότητά του» ⁽⁵⁸¹⁾. Για τον λόγο αυτό, και με αναφορά στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 1 του Χάρτη της ΕΕ, το ΔΕΕ έκρινε ότι «οι ερωτήσεις που αφορούν τις λεπτομέρειες των σεξουαλικών πρακτικών των αιτούντων» και «ενδεχόμενη υποβολή τους σε “τεστ” προκειμένου να αποδείξουν την ομοφυλοφιλία τους ή ακόμη την οικειοθελή εκ μέρους τους προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων όπως είναι οι βιντεοσκοπημένες λήψεις των ερωτικών τους συνευρέσεων» απαγορεύονται ⁽⁵⁸²⁾.

Ομοίως, στην υπόθεση F το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι, «ο τρόπος διενέργειας τυχόν πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο αυτό πρέπει να τηρεί τις λοιπές κρίσιμες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και ιδίως τα κατοχυρούμενα από τον Χάρτη θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του Χάρτη, και το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη» ⁽⁵⁸³⁾. Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε αυτή την προσέγγιση όσον αφορά την αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού και αποφάνθηκε ότι:

Προς εκτίμηση της βαρύτητας της επεμβάσεως την οποία συνεπάγονται η διενέργεια και η χρήση ψυχολογικής πραγματογνωμοσύνης όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη η αρχή 18 των αρχών της Yogyakarta για την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου όσον αφορά τον γενετήσιο προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου [...], η οποία διευκρινίζει μεταξύ άλλων ότι κανένα πρόσωπο δεν θα εξαναγκασθεί να υποβληθεί σε οποιουδήποτε είδους ψυχολογική ανάλυση λόγω του γενετήσιου προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου ⁽⁵⁸⁴⁾.

Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι:

Το άρθρο 4 της οδηγίας 2011/95, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στη διενέργεια και στη χρήση, προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον αληθεύει ο προβαλλόμενος γενετήσιος προσανατολισμός του αιτούντος διεθνή προστασία, ψυχολογικής πραγματογνωμοσύνης όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, η οποία αποβλέπει στο

⁽⁵⁷⁹⁾ Βλ. για παράδειγμα Δικαστήριο Ασύλου (Asylgerichtshof) (Αυστρία), απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2011, A4 213.316-0/2008/11E (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σχετικά με Αιγύπτια διεμφυλική γυναίκα που αδυνατούσε, μεταξύ άλλων, να διορθώσει το αιγυπτιακό της διαβατήριο ώστε να αναγράφεται ως θήλυ· Δικαστήριο Ασύλου (Asylgerichtshof) (Αυστρία), απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2013, E1 432.053-1/2013/5E (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σε υπόθεση ακούσιας εκπόρνευσης. Άλλες υποθέσεις σχετικά με διεμφυλικά άτομα αφορούν μορφές δίωξης τις οποίες υφίστανται και οι ομοφυλόφιλοι άνδρες. Βλ. για παράδειγμα CNDA (Γαλλία), απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, M.H., προσφυγή αριθ. 18031476 C, σχετικά με Αλγερινό αιτούντα άσυλο λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου του, ο οποίος είχε αφιχθεί στη Γαλλία ως ομοφυλόφιλος, ξεκίνησε ιατρική θεραπεία για να γίνει διεμφυλική γυναίκα και αναγνωρίστηκε ως πρόσφυγας· Διοικητικό Δικαστήριο του Πότσταντμ (Verwaltungsgericht Potsdam) (Γερμανία), απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, 6 K 338/17.A (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα), σχετικά με αμφιφυλόφιλο διεμφυλικό Ρώσο ακτιβιστή ο οποίος αναγνωρίστηκε ως πρόσφυγας στη Γερμανία.

⁽⁵⁸⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, A, B και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 70.

⁽⁵⁸¹⁾ Ό.π., σκέψη 69.

⁽⁵⁸²⁾ Ό.π., σκέψεις 64 και 65.

⁽⁵⁸³⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 35. Βλ. επίσης ενότητα 6.2.2 «Τεκμηρίωση αίτησης διεθνούς προστασίας» ανωτέρω.

⁽⁵⁸⁴⁾ Ό.π., σκέψη 62.

να δώσει μια εικόνα, βάσει προβολικών τεστ προσωπικότητας, για τον γενετήσιο προσανατολισμό του αιτούντος ⁽⁵⁸⁵⁾.

Ενδεικτικά, μια απόφαση του Εθνικού Δικαστηρίου Ασύλου της Γαλλίας αναφέρει τα κριτήρια και τις περιστάσεις που αξιολογούνται όταν αμφισβητείται ο προβαλλόμενος σεξουαλικός προσανατολισμός αιτούντος άσυλο ⁽⁵⁸⁶⁾.

6.8.4. Υγεία

Από τα αναφερόμενα στην ενότητα 6.2.1, είναι σαφές ότι η ατομική θέση και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση του κατά πόσον οι πράξεις στις οποίες εκτέθηκε ή θα μπορούσε να έχει εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη, περιλαμβάνουν και την κατάσταση της υγείας του.

Το ΔΕΕ έχει εξετάσει την κατάσταση αιτούντων διεθνή προστασία οι οποίοι είναι ευάλωτοι επειδή πάσχουν από σοβαρή οργανική νόσο, η οποία θα μπορούσε να τους καθιστά δικαιούχους επικουρικής προστασίας, σε τουλάχιστον δύο υποθέσεις: *M' Bodj* και *MP*.

Η πρώτη υπόθεση, *M' Bodj*, αφορούσε την κατάσταση ενός αιτούντος διεθνή προστασία ο οποίος έπασχε από σοβαρή ασθένεια, και τον κίνδυνο που θα διέτρεχε να επιδεινωθεί η κατάσταση της υγείας του λόγω έλλειψης επαρκούς περίθαλψης στη χώρα καταγωγής του ⁽⁵⁸⁷⁾. Στην απόφασή του, το ΔΕΕ εξέτασε κατά πόσον η κατάσταση αυτή τον καθιστά δικαιούχο επικουρικής προστασίας δυνάμει του άρθρου 15 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 15 στοιχείο β), η σοβαρή βλάβη συνίσταται μεταξύ άλλων σε «βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του». Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ο ενδιαφερόμενος είχε πέσει θύμα επίθεσης στο κράτος μέλος υποδοχής ⁽⁵⁸⁸⁾. Το ΔΕΕ επισήμανε ότι το άρθρο 6 της ΟΕΑΑ απαριθμεί τους φορείς δίωξης ή σοβαρής βλάβης, γεγονός που «επιβεβαιώνει την άποψη ότι οι βλάβες αυτές πρέπει να απορρέουν από συμπεριφορά τρίτου και δεν μπορούν, κατά συνέπεια, να αποτελούν απλώς και μόνο συνέπεια των γενικών ανεπαρκειών του συστήματος υγείας της χώρας καταγωγής» ⁽⁵⁸⁹⁾. Το Δικαστήριο εξέθεσε περαιτέρω το σκεπτικό του:

Ομοίως, κατά την αιτιολογική σκέψη 26 [ΟΕΑΑ], οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθεται εν γένει ο πληθυσμός ή τμήμα του πληθυσμού μιας χώρας δεν συνιστούν συνήθως, αυτοί καθαυτοί, προσωπική απειλή που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως σοβαρή βλάβη. Προκύπτει, επομένως, ότι ο κίνδυνος επιδείνωσης της κατάστασης του πάσχοντος από σοβαρή ασθένεια υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος απορρέει από την ανυπαρξία κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα καταγωγής του, δεν αρκεί προκειμένου να χορηγηθεί η επικουρική προστασία, εκτός αν απορρέει από την εκ

⁽⁵⁸⁵⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά *Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), συμπέρασμα. Το Δικαστήριο πάντως κατέστησε επίσης σαφές ότι θα μπορούσαν να έχουν βαρύτητα πραγματογνωμοσύνες οι οποίες στηρίζονται σε «μεθόδους και αρχές αρκούτως αξιόπιστες βάσει των κανόνων τους οποίους δέχεται η διεθνής επιστημονική κοινότητα» (σκέψη 58). Παρά ταύτα, τόνισε στη σκέψη 42 ότι «η αποφαινόμενη αρχή δεν μπορεί να θεμελιώνει την απόφασή της απλώς και μόνο στα πορίσματα πραγματογνωμοσύνης και a fortiori δεν μπορεί να δεσμεύεται από τα πορίσματα αυτά κατά την εκτίμηση των δηλώσεων του αιτούντος σχετικά με τον γενετήσιο προσανατολισμό του».

⁽⁵⁸⁶⁾ CNDA (Γαλλία), απόφαση της 30ής Μαΐου 2017, *M.S.*, προσφυγή αριθ. 16015675 C. Για κατευθυντήριες οδηγίες βλ. επίσης UNHCR, *Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων* αριθ. 9, ό.π. (υποσημείωση 156 ανωτέρω).

⁽⁵⁸⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, *M' Bodj*, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω).

⁽⁵⁸⁸⁾ Το διακριτό αυτό στοιχείο σε σύγκριση με την κατάσταση στην υπόθεση *MP* τονίστηκε από το ΔΕΕ στην απόφαση ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, *MP*, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 47.

⁽⁵⁸⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, *M' Bodj*, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω), σκέψη 35.

προθέσεως άρνηση χορήγησης ιατρικής περίθαλψης στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας ⁽⁵⁹⁰⁾.

Το Δικαστήριο υπόμνησε σκέψεις που είχε εκθέσει και σε άλλες αποφάσεις του για να τονίσει ότι το πεδίο εφαρμογής της ΟΕΑΑ δεν καλύπτει τα πρόσωπα που επιτρέπεται να διαμένουν στο έδαφος των κρατών μελών για άλλους λόγους, ήτοι βάσει διακριτικής ευχέρειας για λόγους συμπόνιας ή για ανθρωπιστικούς λόγους ⁽⁵⁹¹⁾.

Το ΔΕΕ εξέτασε επίσης κατά πόσον η ερμηνεία αυτή θα προσέκρουε στο άρθρο 19 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ, αλλά κατέληξε στο συμπέρασμα, όσον αφορά τη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, ότι δεν προσκρούει ⁽⁵⁹²⁾. Σημείωσε ότι το άρθρο 3 της ΟΕΑΑ επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για να αποφασίζουν, ιδίως, ποιοι πληρούν τις προϋποθέσεις αναγνώρισής τους ως δικαιούχοι επικουρικής προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι διατάξεις αυτές συνάδουν με την οδηγία ⁽⁵⁹³⁾. Εντούτοις, η επιφύλαξη του άρθρου 3 της ΟΕΑΑ:

απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ διατάξεις που χορηγούν το προβλεπόμενο από την οδηγία καθεστώς της επικουρικής προστασίας σε υπήκοο τρίτης χώρας πάσχοντα από σοβαρή ασθένεια λόγω του κινδύνου επιδεινώσεως της καταστάσεως της υγείας του συνεπεία της ελλείψεως κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα καταγωγής, καθόσον τέτοιου είδους διατάξεις δεν συνάδουν με τη συγκεκριμένη οδηγία ⁽⁵⁹⁴⁾.

Εν ολίγοις, δεν μπορεί να χορηγηθεί επικουρική προστασία λόγω ελλείψεων ή αδυναμιών του συστήματος περίθαλψης της χώρας καταγωγής παρά μόνον εάν εκ προθέσεως δεν παρέχεται στο πρόσωπο ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Κατά τον χρόνο εξέτασης της υπόθεσης ΜΡ από το ΔΕΕ, είχε εξελιχθεί περαιτέρω η νομολογία του ΕΔΔΑ. Όπως σημειώνει το ΔΕΕ, από την πιο πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Paphoshvili κατά Βελγίου ⁽⁵⁹⁵⁾ προκύπτει ότι το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ:

αντιτίθεται στην απομάκρυνση βαρέως ασθενούντος προσώπου για το οποίο υπάρχει άμεσος κίνδυνος θανάτου ή σημαντικοί λόγοι να θεωρηθεί ότι, μολονότι δεν διατρέχει άμεσο κίνδυνο θανάτου, θα αντιμετωπίζε, ελλείψει της κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα προορισμού ή ελλείψει προσβάσεως σε αυτήν, πραγματικό κίνδυνο εκθέσεως σε σοβαρή, ταχεία και μη αναστρέψιμη επιδείνωση της καταστάσεως της υγείας του συνεπαγόμενη έντονους πόνους ή σημαντική μείωση του προσδόκιμου ζωής του ⁽⁵⁹⁶⁾.

Η υπόθεση ΜΡ αφορούσε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος στο παρελθόν είχε υποστεί βασανιστήρια από τις αρχές της χώρας καταγωγής του. Επιπλέον, αν και δεν διέτρεχε πλέον κίνδυνο να υποστεί εκ νέου βασανιστήρια σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα αυτή,

⁽⁵⁹⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Μ' Bodj, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω), σκέψη 36.

⁽⁵⁹¹⁾ Ό.π., σκέψη 37.

⁽⁵⁹²⁾ Ό.π., σκέψεις 38-41.

⁽⁵⁹³⁾ Ό.π., σκέψη 42.

⁽⁵⁹⁴⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Μ' Bodj, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω), σκέψη 43. Βλ. επίσης Συνταγματικό Δικαστήριο (Βέλγιο), απόφαση της 26ης Ιουνίου 2008, προσφυγή αριθ. 95/2008.

⁽⁵⁹⁵⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2016, Paphoshvili κατά Βελγίου, προσφυγή αριθ. 41738/10.

⁽⁵⁹⁶⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 40, με παραπομπή στις σκέψεις 178 και 183 της απόφασης Paphoshvili.

υπέφερε ακόμη από τις σοβαρές ψυχολογικές συνέπειες των βασανιστηρίων που υπέστη. Εξάλλου, κατά τις δεόντως γενόμενες ιατρικές διαπιστώσεις, οι ψυχολογικές συνέπειες θα επιδεινώνονταν σημαντικά, με τον σοβαρό κίνδυνο να αυτοκτονήσει, σε περίπτωση απέλασης στη χώρα καταγωγής του. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ως εξής:

Προκειμένου να εκτιμηθεί εάν ο υπήκοος τρίτης χώρας, ο οποίος βασανίστηκε κατά το παρελθόν από τις αρχές της χώρας καταγωγής του, διατρέχει, σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα αυτή, πραγματικό κίνδυνο να μην του παρασχεθεί εκ προθέσεως η κατάλληλη περίθαλψη για την αντιμετώπιση των σωματικών και ψυχικών συνεπειών από τα βασανιστήρια που υπέστη από τις αρχές αυτές, πρέπει [...] να ληφθεί υπόψη το άρθρο 14 της Συμβάσεως κατά των βασανιστηρίων ⁽⁵⁹⁷⁾.

Εν προκειμένω, πάντως, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η οδηγία και η CAT επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς. Διαπιστώνει ότι η οδηγία θεσπίζει διαφορετικούς μηχανισμούς προστασίας έτσι ώστε «η δυνατότητα υπηκόου τρίτης χώρας τελούντος σε κατάσταση όπως αυτή του ΜΡ να υπαχθεί στο καθεστώς της επικουρικής προστασίας δεν μπορεί να απορρέει από οποιαδήποτε παράβαση του άρθρου 14 [της CAT] από τη χώρα καταγωγής του εν λόγω υπηκόου» ⁽⁵⁹⁸⁾. Όπως ανέφερε το ΔΕΕ:

Εναπόκειται κατά συνέπεια στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει, υπό το πρίσμα όλων των πρόσφατων και κρίσιμων στοιχείων, ιδίως δε των εκθέσεων διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εάν, εν προκειμένω, ο ΜΡ ενδέχεται να εκτεθεί, σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του, σε κίνδυνο να μην του παρασχεθεί εκ προθέσεως η κατάλληλη περίθαλψη για την αντιμετώπιση των σωματικών ή ψυχολογικών συνεπειών από τα βασανιστήρια που υπέστη από τις αρχές της εν λόγω χώρας. Τούτο θα συμβαίνει αν, μεταξύ άλλων, σε περίπτωση που, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, υπάρχει ο κίνδυνος αυτοκτονίας του υπηκόου τρίτης χώρας, λόγω του τραύματος από τα βασανιστήρια που υπέστη από τις αρχές της χώρας καταγωγής του, είναι προφανές ότι οι ίδιες αυτές αρχές, παρά την υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 14 [CAT], δεν θα ήσαν διατεθειμένες να διασφαλίσουν την επαναπροσαρμογή του. Ένας τέτοιος κίνδυνος θα μπορούσε επίσης να ανακύψει εάν διαφαινόταν ότι οι εν λόγω αρχές επιδεικνύουν συμπεριφορά που εισάγει διάκριση όσον αφορά την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερέστερη, για ορισμένες εθνοτικές ομάδες ή ορισμένες κατηγορίες προσώπων, στις οποίες ανήκει ο ΜΡ, η πρόσβαση στην κατάλληλη περίθαλψη για την αντιμετώπιση των σωματικών ή ψυχολογικών συνεπειών από τα βασανιστήρια που διέπραξαν οι αρχές αυτές ⁽⁵⁹⁹⁾.

Υπενθυμίζοντας την απαίτηση που σημείωσε στην υπόθεση Μ' Bodj, ότι προκειμένου να τεκμηριωθεί το δικαίωμα επικουρικής προστασίας είναι αναγκαίο να καταδειχθεί ότι η έλλειψη περίθαλψης οφείλεται σε εκ προμελέτης πράξεις ή παραλείψεις του κράτους υποδοχής, το Δικαστήριο αποφάνθηκε στην υπόθεση ΜΡ:

Το άρθρο 2, στοιχείο ε', και το άρθρο 15, στοιχείο β' [ΟΕΑΑ], σε συνδυασμό με το άρθρο 4 του Χάρτη [...] πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πληροί τις προϋποθέσεις για να υπαχθεί στο καθεστώς της επικουρικής προστασίας ο

⁽⁵⁹⁷⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 52.

⁽⁵⁹⁸⁾ Ό.π., σκέψεις 54-56.

⁽⁵⁹⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 57.

υπήκοος τρίτης χώρας που βασανίστηκε, κατά το παρελθόν, από τις αρχές της χώρας καταγωγής του και ο οποίος δεν είναι πλέον εκτεθειμένος στον κίνδυνο βασανιστηρίων σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα αυτή, αλλά του οποίου η κατάσταση της σωματικής και της ψυχικής υγείας θα μπορούσε, στην περίπτωση αυτή, να επιδεινωθεί σημαντικά, με τον σοβαρό κίνδυνο να αυτοκτονήσει ο υπήκοος αυτός, λόγω τραύματος που του προκλήθηκε από βασανιστήρια τα οποία υπέστη, εάν υπάρχει πραγματικός κίνδυνος να μην του παρασχεθεί εκ προθέσεως στην εν λόγω χώρα η κατάλληλη περίθαλψη για την αντιμετώπιση των σωματικών και ψυχικών συνεπειών από τα βασανιστήρια αυτά, πράγμα που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει ⁽⁶⁰⁰⁾.

Τούτο σημαίνει κατ' ουσίαν, αφενός, ότι εφόσον πληρούται η απαίτηση της «εκ προθέσεως πράξης» σε συγκεκριμένη περίπτωση, τότε κατά την αναγνώριση δικαιούχου επικουρικής προστασίας, η αποφαινόμενη αρχή και/ή το δικαστήριο του οικείου κράτους μέλους οφείλουν να εκτιμήσουν «τον αντίκτυπο της μεταφοράς του ενδιαφερόμενου [...] συγκρίνοντας την κατάσταση της υγείας του πριν από τη μεταφορά και την εξέλιξή της μετά τη μεταφορά στο κράτος υποδοχής» ⁽⁶⁰¹⁾. Αφετέρου, αν δεν πληρούται η απαίτηση της «εκ προθέσεως πράξης», τότε ο αιτών δεν δικαιούται διεθνή προστασία δυνάμει της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), τα δε κριτήρια που θεσπίζονται στην απόφαση *Paroshvili* αφορούν μόνο τον προσδιορισμό του κατά πόσον η επιστροφή γίνεται κατά παράβαση της προστασίας από τη μη επαναπρώθηση δυνάμει του άρθρου 19 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ και του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ⁽⁶⁰²⁾.

Το σκεπτικό της απόφασης ΜΡ δεν αποκλείει τη δυνατότητα, τουλάχιστον σε ορισμένες συνθήκες, οι αιτούντες που σε περίπτωση επιστροφής θα υφίσταντο σοβαρή επιδείνωση της κατάστασης της υγείας τους να κρίνονται δικαιούχοι καθεστώτος πρόσφυγα, ελλείψει περίθαλψης που αποδίδεται στις κρατικές αρχές και εφόσον η στέρηση περίθαλψης οφείλεται σε κάποιον ή περισσότερους από τους λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 10 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

6.8.5. Αναπηρία και ψυχική διαταραχή

Στο πλαίσιο της νομοθεσίας του ΚΕΣΑ, τα «άτομα με αναπηρία» και τα «άτομα με ψυχικές διαταραχές» αποτελούν ιδιαίτερες κατηγορίες ευάλωτων προσώπων. Όπως αναφέρεται στις ενότητες 2.1, 3.1 και 3.2, στο άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και στο άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζονται ρητά ως ευάλωτα τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα με ψυχική διαταραχή. Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αναγνωρίζεται ότι ορισμένοι αιτούντες μπορεί να χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων λόγω, μεταξύ άλλων, αναπηρίας και/ή ψυχικής διαταραχής.

Η απαίτηση του άρθρου 4 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) να διενεργείται αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας σε εξατομικευμένη βάση με συνεκτίμηση «της ατομικής θέσης και των προσωπικών περιστάσεων» του αιτούντος πρέπει σαφώς να περιλαμβάνει παράγοντες όπως η αναπηρία και η ψυχική διαταραχή. Σε κάθε

⁽⁶⁰⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μειζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), καταληκτική σκέψη της απόφασης.

⁽⁶⁰¹⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2016, *Paroshvili κατά Βελγίου*, ό.π. (υποσημείωση 595 ανωτέρω), σκέψη 188.

⁽⁶⁰²⁾ Άρθρο 19 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ: «Κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση». Βλ. επίσης άρθρο 21 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση).

περίπτωση, η αποφαινόμενη αρχή πρέπει να διαπιστώνει υπό το πρίσμα του συνόλου των ιδιαίτερων ατομικών περιστάσεων κατά πόσον πληρούται το κατώτατο όριο της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης (⁶⁰³).

Η σχετικότητα της εκτίμησης του κατά πόσον οι πράξεις συνιστούν σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων δυνάμει του άρθρου 9 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ή ισοδυναμούν με σοβαρή βλάβη δυνάμει του άρθρου 15 της ίδιας οδηγίας έχει ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση αιτούντων με αναπηρία και/ή με ψυχική διαταραχή. Σε σχέση με το άρθρο 15 στοιχείο β), που αντιστοιχεί ουσιαστικά στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει ότι τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας μπορεί να είναι πιο ευάλωτα σε συνθήκες κράτησης, για παράδειγμα (⁶⁰⁴).

Εξάλλου, η αναπηρία ή η ψυχική διαταραχή του αιτούντος, είτε αφεαυτής είτε σε συνδυασμό με άλλα χαρακτηριστικά, μπορεί να τον κάνει στόχο δίωξης ή σοβαρής βλάβης εξαιτίας π.χ. κοινωνικών προκαταλήψεων, στιγματισμού ή δεισιδαιμονιών σχετικά με ιδιαίτερες αναπηρίες όπως ο νανισμός και το σύνδρομο Ντάουν ή παθήσεις με συνοδές αναπηρίες, όπως ο αλβινισμός (⁶⁰⁵). Παρότι στο άρθρο 9 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) δεν ορίζονται μορφές δίωξης που στρέφονται ειδικά κατά της αναπηρίας, ο κατάλογος που περιλαμβάνεται είναι ρητά ενδεικτικός. Μπορεί να υπάρχουν τυπικές μορφές βλάβης προσώπων με αναπηρία και ψυχικές διαταραχές. Για παράδειγμα, άτομα με (διανοητική ή και σωματική) αναπηρία συχνά στοχοποιούνται για σεξουαλική εκμετάλλευση. Μπορεί να έχουν αυξημένες πιθανότητες να υποστούν ακούσια κράτηση ή φυλάκιση ή επίσης να είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση σε ιδρύματα και στην ιδιωτική σφαίρα (⁶⁰⁶).

Από το 2011, η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD) αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του ενωσιακού δικαίου (⁶⁰⁷). Σύμφωνα με το άρθρο 2 της CRPD, η αρχή της «εύλογης προσαρμογής» απαιτεί από τα κράτη μέλη να προβαίνουν:

στις απαραίτητες και κατάλληλες τροποποιήσεις και ρυθμίσεις, οι οποίες δεν επιβάλλουν ένα δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος, όπου απαιτείται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστούν, για τα άτομα με αναπηρία, η απόλαυση ή η άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών.

⁽⁶⁰³⁾ Βλ. M. Crock, C. Ernest και R. McCallum, «Where disability and displacement intersect: Asylum seekers and refugees with disabilities», *International Journal of Refugee Law*, τόμος 24, αριθ. 4, 2013, σ. 735–764, ιδίως σ. 742–743.

⁽⁶⁰⁴⁾ Βλ. π.χ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2005, *Romanov κατά Ρωσίας*, προσφυγή αριθ. 63993/00· ΕΔΔΑ, απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2007, *Kuchergik κατά Ουκρανίας*, προσφυγή αριθ. 2570/04. Βλ. τηρουμένων των αναλογιών ΕΔΔΑ, απόφαση της 3ης Απριλίου 2001, *Keenan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, προσφυγή αριθ. 27229/95, σκέψεις 111, 114.

⁽⁶⁰⁵⁾ Βλ. π.χ. Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 12ης Μαΐου 2015, 145 367, σχετικά με μητέρα και κόρη με καταγωγή από τη Σομαλία και ιθαγένεια Τανζανίας που αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες λόγω του ότι ανήκαν σε οικογένεια αλβίνων· Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου [Upper Tribunal (IAC)], 2016, JA (ανήλικος — κίνδυνος δίωξης) Νιγηρία, ό.π. (υποσημείωση 509 ανωτέρω), στην οποία λήφθηκε υπόψη και η νεαρή ηλικία της 7χρονης αιτούσας με αλβινισμό· CNDA (Γαλλία), απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2017, M.E., προσφυγή αριθ. 16017097 C, σχετικά με άνδρα με αλβινισμό από τη Νιγηρία, καθώς και Διοικητικό Δικαστήριο Μπαϊρόιτ (Verwaltungsgericht Bayreuth) (Γερμανία), απόφαση της 7ης Μαΐου 2019, B 4 K 17.33417, σχετικά με άνδρα με αλβινισμό από την Ακτή του Ελεφαντοστού.

⁽⁶⁰⁶⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θέμα, βλ. Crock και συν., ό.π. (υποσημείωση 603 ανωτέρω), σ. 747.

⁽⁶⁰⁷⁾ Απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με τη σύναψη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD), 2009, ό.π. (υποσημείωση 17 ανωτέρω), άρθρο 1 παράγραφος 1 και άρθρο 2 παράγραφος 1. Το ΔΕΕ έχει επισημάνει ότι, όταν το δευτερογενές δικαίο της ΕΕ επιδέχεται περισσότερες από μία ερμηνείες, οι διεθνείς συμφωνίες που έχει συνάψει η ΕΕ υπερισχύουν άλλων διατάξεων του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, επομένως στο μέτρο του δυνατού αυτό πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο συνεπή προς τις εν λόγω συμφωνίες, ιδίως όταν το ενωσιακό μέτρο αποσκοπεί ειδικά στο να εφαρμόσει μια διεθνή συμφωνία. Βλ. ΔΕΕ, απόφαση της 14ης Ιουλίου 1998, *Bettati κατά Safety Hi-Tech Srl*, C-341/95, [1998] ECR I-4355, σκέψη 20· ΔΕΕ, απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2006, *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) κατά Rafael Hoteles SA*, C-306/05, ECR I-11519, σκέψη 35 ΔΕΕ, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, *Kadi και Al Barakat κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, EU:C:2008:461, σκέψη 307. Σχετικά με την αλληλεπίδραση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και CRPD, βλ. ΔΕΕ, 2013, HK Danmark, ό.π. (υποσημείωση 25 ανωτέρω), σκέψη 29· ΔΕΕ, απόφαση της 18ης Μαρτίου 2014, *Z κατά A Government department and the Board of management of a community school*, C-363/12, EU:C:2014:159, σκέψεις 68-74, 87-90.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 της CRPD, τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους από το διεθνές δίκαιο, όλα τα απαραίτητα μέτρα «για να εξασφαλίσουν την προστασία και την ασφάλεια των ατόμων με αναπηρία σε καταστάσεις κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων καταστάσεων ένοπλης σύρραξης, ανθρωπιστικών κρίσεων και φυσικών καταστροφών». Μεταξύ άλλων συναφών διατάξεων, το άρθρο 16 παράγραφος 2 απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη:

να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη όλων των μορφών εκμετάλλευσης, βίας και κακοποίησης με την εξασφάλιση, εκτός των άλλων, κατάλληλων μορφών βοήθειας, που είναι φιλικά προσκείμενες στο φύλο και στην ηλικία, και υποστήριξης για ΑΜΕΑ και τις οικογένειες και τα άτομα που φροντίζουν τα ΑΜΕΑ. Στα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνεται και η παροχή πληροφοριών και εκπαίδευσης ως προς την αποφυγή, αναγνώριση και αναφορά περιστατικών εκμετάλλευσης, βίας και κακοποίησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), οι πράξεις δίωξης μπορεί να είναι αποτέλεσμα «μιας συσσώρευσης μέτρων, συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγει ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο στοιχείο α)». Επισημαίνεται, ως εκ τούτου, ότι τα άτομα με αναπηρία μπορεί να υφίστανται διακριτική μεταχείριση. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 2 της CRPD, η άρνηση παραχώρησης κατάλληλου καταλύματος συνιστά εξ ορισμού μια μορφή διακριτικής μεταχείρισης ⁽⁶⁰⁸⁾. Επιπλέον, το άρθρο 21 παράγραφος 1 του Χάρτη της ΕΕ απαγορεύει κάθε μορφή διακριτικής μεταχείρισης για λόγους, μεταξύ άλλων, αναπηρίας ⁽⁶⁰⁹⁾. Το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ απαγορεύει τη διακριτική μεταχείριση ως προς την απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που προβλέπονται στη Σύμβαση «για οποιονδήποτε λόγο». Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο της UNHCR, η διακριτική μεταχείριση μπορεί να ισοδυναμεί με δίωξη εφόσον «τα μέτρα διακριτικής μεταχείρισης έχουν ως συνέπεια ουσιώδεις διακρίσεις εις βάρος του ενδιαφερόμενου, π.χ. σοβαρούς περιορισμούς του δικαιώματός του να βιοπορίζεται, του δικαιώματός του να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα, ή της κανονικής πρόσβασής του σε εκπαιδευτικά ιδρύματα» ⁽⁶¹⁰⁾. Υπό το πρίσμα αυτό, συναφή μέτρα θα μπορούσαν να είναι και όσα αφορούν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, στην υγειονομική περίθαλψη και στη στέγαση.

Ο λόγος δίωξης μέλους «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας» όπως ορίζεται στο άρθρο 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) έχει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο των ατόμων με αναπηρία. Τα άτομα με αναπηρία συχνά μπορούν να αποδείξουν ότι ανήκουν σε ομάδα τα μέλη της οποίας «έχουν κοινά εγγενή χαρακτηριστικά ή κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί» και ότι η ομάδα «έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στην οικεία χώρα, διότι γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο» [οι δύο απαιτήσεις του άρθρου 10 παράγραφος 1 στοιχείο δ)].

⁽⁶⁰⁸⁾ Άρθρο 2 CRPD: «“διακρίσεις βάσει αναπηρίας” σημαίνει οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμό ή περιορισμό βάσει αναπηρίας, η οποία έχει ως σκοπό ή επίπτωση να εμποδίσει ή να ακυρώσει την αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, ατομικό ή οποιοδήποτε άλλο τομέα. Περιλαμβάνει κάθε μορφής διακριτική μεταχείριση, μη εξαιρουμένης της άρνησης κατάλληλου καταλύματος».

⁽⁶⁰⁹⁾ Άρθρο 21 παράγραφος 1 του Χάρτη της ΕΕ: «Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (επίσημηση των συντακτών).

⁽⁶¹⁰⁾ UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, 1979, επανέκδοση Φεβρουάριος 2019, HCR/1P/4/ENG/REV. 4, παράγραφος 54.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ αναπηρίας, ως κατηγορίας ευαλωτότητας, και διεθνούς προστασίας, είναι σαφές από τη νομολογία του ΔΕΕ ότι η παράνομη συμπεριφορά πρέπει τουλάχιστον να απορρέει πρωτίστως από σκόπιμες πράξεις ή παραλείψεις των ιθυνόντων⁽⁶¹¹⁾. Εάν συντρέχει εκ προθέσεως άρνηση χορήγησης περίθαλψης⁽⁶¹²⁾ και η πρόθεση αυτή θεμελιώνεται στην αναπηρία του αιτούντος υπό την έννοια της ιδιότητάς του ως μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, τότε πρέπει να εξετάζεται το κατά πόσον η αίτηση πληροί τις προϋποθέσεις για χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα.

Η απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁽⁶¹³⁾ αφορούσε Αφγανό αιτούντα ο οποίος είχε τραυματιστεί σοβαρά (ακρωτηριασμός του κάτω δεξιού ποδός και του πέους και σοβαρός τραυματισμός του αριστερού κάτω άκρου και του δεξιού άνω άκρου) στη διάρκεια επίθεσης με ρουκέτες στο Αφγανιστάν. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να τεκμηριώνεται κακομεταχείριση κατά το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, ο βαθμός σοβαρότητας πρέπει να φθάνει το ίδιο ελάχιστο όριο, το οποίο εφαρμόζεται σε υποθέσεις υγείας όπως η D. κατά Ηνωμένου Βασιλείου και η N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁽⁶¹⁴⁾. Ο αιτών ισχυριζόταν, μεταξύ άλλων, ότι θα είναι ιδιαίτερα ευάλωτος σε άσκηση βίας και θα εκτεθεί σε αυξημένο κίνδυνο περαιτέρω τραυματισμού ή θανάτου λόγω των συνεχιζόμενων ένοπλων συρράξεων. Επιπλέον, σε περίπτωση επιστροφής του στο Αφγανιστάν, θα υφίστατο συνθήκες διαβίωσης και διακριτική μεταχείριση που συνιστούν παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, διότι δεν υπήρχε κανείς να τον φροντίσει στο Αφγανιστάν.

Στην απορριπτική του απόφαση, το ΕΔΔΑ βασίστηκε μεταξύ άλλων στο γεγονός ότι σε καμία έκθεση για το Αφγανιστάν δεν υπήρχε αναφορά ότι τα άτομα με αναπηρία διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο βίας, κακομεταχείρισης ή επιθέσεων στη χώρα⁽⁶¹⁵⁾. Το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη ότι, παρότι η αναπηρία του προσφεύγοντος δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «ασθένεια οφειλόμενη σε φυσικά αίτια», κάθε μελλοντική βλάβη όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσής του ως ανάπηρου στο Αφγανιστάν δεν θα ήταν απόρροια σκόπιμης κακομεταχείρισης από οποιονδήποτε φορέα, αλλά απόρροια της έλλειψης πόρων και του γεγονότος ότι η αναπηρία του προσφεύγοντα δεν απαιτούσε ιατρική περίθαλψη. Επισήμανε επίσης ότι δεν είχε προσκομίσει στοιχεία για την αδυναμία του να έλθει σε επαφή με τις δύο αδελφές του οι οποίες ζούσαν με τις οικογένειές τους στο Αφγανιστάν σε περίπτωση επιστροφής του⁽⁶¹⁶⁾.

Δεδομένου ότι μέχρι σήμερα είναι σχετικά περιορισμένη η νομολογία του ΔΕΕ ή του ΕΔΔΑ σχετικά με τους κινδύνους που υπάρχουν στις χώρες καταγωγής για τα άτομα με αναπηρία, άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως οι αποφάσεις της Επιτροπής παρακολούθησης της CRPD για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, μπορούν να προσφέρουν σημαντική και χρήσιμη βοήθεια ως έγκυρες αρχές⁽⁶¹⁷⁾.

⁽⁶¹¹⁾ Βλ. ενότητα 6.8.4 για τους ευάλωτους αιτούντες με πρόβλημα υγείας.

⁽⁶¹²⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 51.

⁽⁶¹³⁾ ΕΔΔΑ, 2013, S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π. (υποσημείωση 496 ανωτέρω). Η απόφαση αυτή μνημονεύεται από το ΔΕΕ στην απόφασή του (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, ΜΡ, ό.π. (υποσημείωση 38 ανωτέρω), σκέψη 39.

⁽⁶¹⁴⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 2ας Μαΐου 1997, D. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 30240/96, σκέψεις 51–54· ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 27ης Μαΐου 2008, N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 26565/05, σκέψεις 42–45.

⁽⁶¹⁵⁾ ΕΔΔΑ, 2013, S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π. (υποσημείωση 496 ανωτέρω), παράγραφοι 85–86.

⁽⁶¹⁶⁾ Ό.π., σκέψεις 78, 83, 89, 91.

⁽⁶¹⁷⁾ Βλ. για παράδειγμα Επιτροπή CRPD, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 18 Αυγούστου 2017, X κατά Τανζανίας, ανακοίνωση αριθ. 022/2014, CRPD/C/18/D/22/2014, παράγραφος 8.6, όπου η Επιτροπή συμπεραίνει ότι ο προσφεύγων, υπήκοος Τανζανίας, είχε πέσει θύμα μιας μορφής βίας η οποία στοχοποιούσε αποκλειστικά τα άτομα με αλβινισμό. Μεταξύ των παραβιάσεων που διαπιστώθηκαν ήταν και η παραβίαση της διάταξης με την οποία απαγορεύονται τα βασανιστήρια και η σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία (άρθρο 15 CRPD). Η Επιτροπή συμπεραίνει ότι «η οδύνη που υπέστη ο προσφεύγων λόγω της αδράνειας του συμβαλλόμενου κράτους το οποίο θα μπορούσε να επιτρέψει την αποτελεσματική δίωξη των υπόπτων δραστών του εγκλήματος μετατρέπεται σε λόγο επαναθματοποίησης και ισοδυναμεί με ψυχολογικά βασανιστήρια και/ή κακομεταχείριση». Βλ. ομοίως CRPD, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 31 Αυγούστου 2018, Y κατά Τανζανίας, ανακοίνωση αριθ. 23/2014, CRPD/C/20/D/23/2014, η οποία περιέχει παρόμοιες περιστάσεις και σκεπτικό.

6.9. Ευαλωτότητα και περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας

Το κεφάλαιο VII της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αφορά το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας. Σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το κεφάλαιο VII «δεν θίγει τα δικαιώματα που προβλέπονται στη σύμβαση της Γενεύης», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 2 έχει εφαρμογή «στους πρόσφυγες και στα πρόσωπα που δικαιούνται επικουρική προστασία, εκτός αν ορίζεται άλλως».

Το άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει την υποχρέωση των κρατών μελών να λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση των ευάλωτων προσώπων κατά την παροχή διεθνούς προστασίας. Η εν λόγω διάταξη προβλέπει τα εξής:

Άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Γενικοί κανόνες

Κατά την εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη την ειδική κατάσταση ευάλωτων προσώπων, όπως οι ανήλικοι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, οι έγκυοι, οι άγαμοι γονείς που έχουν ανήλικα τέκνα, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, πρόσωπα με πνευματικές διαταραχές και πρόσωπα που υπήρξαν θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας.

Η εν λόγω διάταξη αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι σε κάθε απόφαση σχετικά με το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας λαμβάνεται υπόψη η ευαλωτότητα του προσώπου. Ωστόσο, το άρθρο 20 παράγραφος 4 ορίζει περαιτέρω ότι η παράγραφος 3 «έχει εφαρμογή μόνο στα πρόσωπα για τα οποία διαπιστώνεται ότι έχουν ειδικές ανάγκες μετά από εξατομικευμένη αξιολόγηση της περίπτωσης τους».

Σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου που αφορούν ανηλίκους»⁽⁶¹⁸⁾.

Στα άρθρα 21 έως 35 του κεφαλαίου VII ορίζεται το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας. Τα σημαντικότερα άρθρα για τα ευάλωτα πρόσωπα εξετάζονται συνοπτικά κατωτέρω. Επισημαίνεται ότι ορισμένα δικαιώματα ο δικαιούχος διεθνούς προστασίας μπορεί να τα απολαμβάνει υπό όρους ίδιους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους του κράτους μέλους. Άλλα δικαιώματα μπορεί να τα απολαμβάνει υπό όρους ίδιους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος του κράτους μέλους.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 41, για να βελτιωθεί η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων και των ευεργετημάτων που θεσπίζονται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) από τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας, «είναι ανάγκη να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες τους ανάγκες και οι ιδιαίτερες προκλήσεις ένταξης τις οποίες αυτοί αντιμετωπίζουν». Ωστόσο, αυτό «δεν θα πρέπει κανονικά να οδηγήσει σε μεταχείριση ευνοϊκότερη από εκείνη

⁽⁶¹⁸⁾ Βλ. ενότητα 2.4 «Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού» και ενότητα 6.8.1 «Ηλικία».

που προβλέπεται για τους δικούς τους υπηκόους, με την επιφύλαξη της δυνατότητας των κρατών μελών να εισαγάγουν ή να διατηρήσουν ευνοϊκότερες διατάξεις».

6.9.1. Οικογενειακή ενότητα

Για πολλούς δικαιούχους διεθνούς προστασίας ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο είναι ο σεβασμός στην ενότητα της οικογένειάς τους. Το άρθρο 23 ορίζει τα εξής:

Άρθρο 23 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Διατήρηση της οικογενειακής ενότητας

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν για τη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας.
2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μέλη της οικογένειας του δικαιούχου διεθνούς προστασίας που δεν πληρούν ατομικά τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση της προστασίας αυτής να δικαιούνται να αιτηθούν τα ευεργετήματα των άρθρων 24 έως 35, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες και εφόσον αυτό συμβιβάζεται με το προσωπικό νομικό καθεστώς του μέλους της οικογένειας.
3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν έχουν εφαρμογή όταν το μέλος της οικογένειας αποκλείεται ή θα αποκλειόταν από τη διεθνή προστασία κατ' εφαρμογή των κεφαλαίων III και V.
4. Κατά παρέκκλιση των παραγράφων 1 και 2, τα κράτη μέλη δύνανται να αρνούνται, να περιορίζουν ή να ανακαλούν τα προαναφερόμενα ευεργετήματα για λόγους εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης.
5. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν ότι το παρόν άρθρο έχει εφαρμογή και σε άλλους στενούς συγγενείς οι οποίοι συγκατοικούσαν με την οικογένεια ως τμήμα της κατά τον χρόνο αναχώρησης από τη χώρα καταγωγής, ήταν δε τότε εξαρτημένοι, εν όλω ή κατά κύριο λόγο, από τον δικαιούχο διεθνούς προστασίας.

Στην αιτιολογική σκέψη 38 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) αναφέρεται ότι, όταν αποφασίζονται τα δικαιώματα στα ευεργετήματα που περιλαμβάνονται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν δεόντως υπόψη «τις ειδικές περιστάσεις της εξάρτησης από τον δικαιούχο διεθνούς προστασίας στενών συγγενών που ευρίσκονται ήδη στο κράτος μέλος και που δεν είναι μέλη της οικογένειας του εν λόγω δικαιούχου». Επιπλέον, προστίθεται ότι «σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν ο στενός συγγενής του δικαιούχου διεθνούς προστασίας είναι ύπανδρος ανήλικος που όμως δεν συνοδεύεται από την (τον) σύζυγό του (της), το μείζον συμφέρον του ανηλικού μπορεί να θεωρηθεί ότι ευρίσκεται με την αρχική οικογένειά του».

6.9.2. Ανήλικοι

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 5 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το μείζον συμφέρον του παιδιού «αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των διατάξεων [σχετικά με το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας]

που αφορούν ανηλίκους». Στην αιτιολογική σκέψη 38 αναφέρεται σαφώς ότι «όταν αποφασίζονται τα δικαιώματα στα ευεργετήματα [που περιλαμβάνονται στην ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του παιδιού».

Σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), «τα κράτη μέλη παρέχουν πλήρη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα σε κάθε ανήλικο στον οποίο έχει χορηγηθεί διεθνής προστασία υπό όρους ίδιους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους τους».

Το άρθρο 31 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τα δικαιώματα εκπροσώπησης των ασυνόδευτων ανηλίκων όσον αφορά την εκπροσώπηση «από κηδεμόνα ή, όπου χρειάζεται, με την ανάθεση της σχετικής ευθύνης σε οργάνωση επιφορτισμένη με τη μέριμνα και την ευημερία ανηλίκων» (άρθρο 31 παράγραφος 1)· την υποχρέωση οι ανάγκες του ανηλίκου να καλύπτονται από τον διορισμένο κηδεμόνα ή εκπρόσωπο και να αξιολογείται τακτικά η κατάσταση (άρθρο 31 παράγραφος 2)· πού και με ποιον θα μπορούν να φιλοξενοούνται (άρθρο 31 παράγραφος 3)· τη μέριμνα για μη χωρισμό των αδελφών και μη αλλαγή κατοικίας (άρθρο 31 παράγραφος 4)· την αναζήτηση των μελών της οικογένειας (άρθρο 31 παράγραφος 5) και την απαίτηση οι εργαζόμενοι με ασυνόδευτους ανηλίκους να έχουν ήδη και να συνεχίζουν να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση (άρθρο 31 παράγραφος 6).

6.9.3. Στέγαση

Το δικαίωμα στη στέγη ορίζεται στο άρθρο 32 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), το οποίο αναφέρει ότι:

Άρθρο 32 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Πρόσβαση σε κατάλυμα

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας να έχουν πρόσβαση σε κατάλυμα υπό όρους ισοδύναμους με τους ισχύοντες για άλλους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφός τους.
2. Ενώ λαμβάνουν υπόψη την πρακτική της διασποράς σε εθνικό επίπεδο των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, τα κράτη μέλη καταβάλλουν ωστόσο προσπάθειες για την υλοποίηση πολιτικών που αποβλέπουν στην πρόληψη των διακρίσεων έναντι των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών όσον αφορά την πρόσβαση σε κατάλυμα.

6.9.4. Κοινωνική αρωγή και ιατρική περίθαλψη

Οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας δικαιούνται κοινωνική αρωγή και ιατρική περίθαλψη. Το δικαίωμα στην κοινωνική αρωγή προβλέπεται στο άρθρο 29 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση), ενώ το δικαίωμα στην ιατρική περίθαλψη στο άρθρο 30 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Παρότι η ίση μεταχείριση ανάμεσα στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας και τους υπηκόους δεν

αποτελεί τον κανόνα, το άρθρο 29 παράγραφος 1 και το άρθρο 30 παράγραφος 1 της ΟΕΑΑ (αναδιאτύπωση) εγγυώνται σε όλους τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας πρόσβαση σε κοινωνική αρωγή και ιατρική περίθαλψη με όρους ίδιους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους.

Στην υπόθεση *Ayubi*, τέθηκε το ερώτημα κατά πόσον το δικαίωμα στην κοινωνική αρωγή έχει εφαρμογή μόνο σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας που έχουν δικαίωμα επ' αόριστον διαμονής σε κράτος μέλος ή και σε δικαιούχους που αποκτούν δικαίωμα προσωρινής διαμονής. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι «τόσο το άρθρο 29 [ΟΕΑΑ (αναδιאτύπωση)] όσο και το άρθρο 23 της Συμβάσεως της Γενεύης αφορούν το σύνολο των προσφύγων και δεν εξαρτούν τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζονται από τη διάρκεια της παρουσίας τους στο συγκεκριμένο κράτος μέλος ή από τη διάρκεια ισχύος της άδειας διαμονής που διαθέτουν»⁽⁶¹⁹⁾.

Το Δικαστήριο εξέθεσε περαιτέρω το σκεπτικό του: «Εκ των προεκτεθέντων προκύπτει ότι στους πρόσφυγες που διαθέτουν άδεια διαμονής περιορισμένης διάρκειας τριών ετών πρέπει να εξασφαλίζεται το ίδιο επίπεδο κοινωνικών παροχών με αυτό που παρέχεται στους υπηκόους του κράτους μέλους το οποίο τους χορήγησε το καθεστώς πρόσφυγα»⁽⁶²⁰⁾.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 45 της ΟΕΑΑ (αναδιאτύπωση), «είναι σκόπιμο, ιδίως προκειμένου να αποφεύγονται οι κοινωνικές δυσχέρειες, να προβλέπεται υπέρ των δικαιούχων διεθνούς προστασίας επαρκής κοινωνική συνδρομή και επαρκή μέσα διαβίωσης άνευ διακρίσεων στο πλαίσιο της κοινωνικής αρωγής». Η δυνατότητα περιορισμού της κοινωνικής συνδρομής στα βασικά ευεργετήματα πρέπει να θεωρείται, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 45, ότι «καλύπτει τουλάχιστον την ελάχιστη στήριξη του εισοδήματος, την αρωγή σε περίπτωση ασθένειας ή κήσης και τη γονική μέριμνα, καθόσον τα εν λόγω ευεργετήματα χορηγούνται σε υπηκόους σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο».

Δεν υπάρχει νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με πιθανές ελάχιστες απαιτήσεις για τα εν λόγω ευεργετήματα εν γένει και ειδικότερα για το κατά πόσον το περιθώριο εκτίμησης των κρατών μελών επιτρέπει να θεωρούνται κατάλληλες οποιεσδήποτε συνθήκες διαβίωσης στις οποίες γίνεται πλήρως σεβαστή η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 1 του Χάρτη της ΕΕ). Εν προκειμένω, σε υπόθεση που αφορούσε αιτούντα διεθνή προστασία και όχι δικαιούχο διεθνούς προστασίας, το ΔΕΕ παρά ταύτα αποφάνθηκε ότι:

ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπεια, κατά την έννοια του άρθρου αυτού, απαιτεί να μην περιέρχεται ο ενδιαφερόμενος σε κατάσταση έσχατης υλικής στέρησης η οποία θα τον εμπόδιζε να αντιμετωπίσει τις πλέον στοιχειώδεις ανάγκες του, όπως είναι η στέγαση, η τροφή, η ένδυση και η προσωπική καθαριότητα, και η οποία θα έβλαπτε επομένως τη σωματική ή ψυχική υγεία του ή θα τον περιήγε σε κατάσταση εξευτελισμού ασυμβίβαστη με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια⁽⁶²¹⁾.

Όσον αφορά το δικαίωμα στην ιατρική περίθαλψη, από το άρθρο 30 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιאτύπωση) προκύπτει ότι το δικαίωμα αυτό δεν έχει απλώς γενική εφαρμογή, αλλά εφαρμόζεται επίσης σε «δικαιούχους διεθνούς προστασίας οι οποίοι έχουν ιδιαίτερες ανάγκες». Το άρθρο 30 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιאτύπωση) ορίζει τα εξής:

⁽⁶¹⁹⁾ ΔΕΕ, 2018, *Ayubi*, ό.π. (υποσημείωση 60 ανωτέρω), σκέψη 28.

⁽⁶²⁰⁾ Ό.π., σκέψη 29.

⁽⁶²¹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, *Haqbin*, ό.π. (υποσημείωση 185 ανωτέρω), σκέψη 46, με παραπομπές στην απόφαση ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, *Jawo*, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 92.

Άρθρο 30 παράγραφος 2 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Ιατρική περίθαλψη

Τα κράτη μέλη παρέχουν, υπό ίδιους όρους πρόσβασης με τους ισχύοντες για τους υπηκόους του κράτους μέλους που έχει χορηγήσει την προστασία, επαρκή ιατρική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένης της θεραπείας για πνευματικές διαταραχές όπου απαιτείται, στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας οι οποίοι έχουν ιδιαίτερες ανάγκες, π.χ. τις εγκύους, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τα πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας ή τους ανηλικούς που υπήρξαν θύματα οποιασδήποτε μορφής κακομεταχείρισης, αμέλειας, εκμετάλλευσης, βασανιστηρίων, βάνουσης, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή που έχουν υποφέρει από ένοπλες συγκρούσεις.

6.9.5. Κοινωνική ένταξη και ελεύθερη κυκλοφορία

Οι ιδιαίτερες ανάγκες των δικαιούχων διεθνούς προστασίας αναφέρονται επίσης σε σχέση με την πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης. Σύμφωνα με το άρθρο 34 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 34 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) Πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης

[...] τα κράτη μέλη μεριμνούν για την πρόσβαση σε προγράμματα ένταξης τα οποία θεωρούν κατάλληλα για να λάβουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες των δικαιούχων καθεστώτος πρόσφυγα ή καθεστώτος επικουρικής προστασίας ή δημιουργούν προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν την πρόσβαση σε παρόμοια προγράμματα.

Επιπλέον, οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας δικαιούνται να κυκλοφορούν ελεύθερα εντός του κράτους μέλους «υπό όρους και περιορισμούς ίδιους με τους ισχύοντες για άλλους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος τους» [άρθρο 33 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)].

6.10. Ανάκληση της διεθνούς προστασίας λόγω σφάλματος κατά τη διαπίστωση της ευαλωτότητας

Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να ανακαλέσουν το καθεστώς διεθνούς προστασίας σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 14 και 19 της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση). Στην υπόθεση Bilali, το ΔΕΕ επιλήφθηκε του ερωτήματος της ανάκλησης του καθεστώτος επικουρικής προστασίας λόγω σφάλματος κατά τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών από τις διοικητικές αρχές. Με παραπομπές, μεταξύ άλλων, στο *Εγχειρίδιο* ⁽⁶²²⁾ της UNHCR, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ως εξής: «Η κατάσταση ενός προσώπου στο οποίο έχει χορηγηθεί το καθεστώς

⁽⁶²²⁾ ΔΕΕ, 2019, Bilali, ό.π. (υποσημείωση 114 ανωτέρω), σκέψη 58, με παραπομπή στη UNHCR, *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status*, ό.π. (υποσημείωση 610 ανωτέρω), σκέψη 117.

επικουρικής προστασίας βάσει εσφαλμένων στοιχείων και χωρίς να πληρούνται ποτέ οι προϋποθέσεις χορήγησής του ουδεμία σχέση έχει, πράγματι, με τη λογική της διεθνούς προστασίας»⁽⁶²³⁾. Το Δικαστήριο εξέθεσε περαιτέρω το σκεπτικό του:

υπό το πρίσμα της όλης οικονομίας και του σκοπού της [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)], [...] όταν το κράτος μέλος υποδοχής έχει στη διάθεσή του νέες πληροφορίες που αποδεικνύουν ότι, αντιθέτως προς τη στηριχθείσα σε εσφαλμένα στοιχεία αρχική εκτίμησή του αναφορικά με την κατάσταση ενός υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς στον οποίο χορήγησε το καθεστώς επικουρικής προστασίας, το πρόσωπο αυτό ουδέποτε διέτρεξε κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 15 της ίδιας οδηγίας, το κράτος μέλος υποδοχής οφείλει να συναγάγει ότι οι περιστάσεις λόγω των οποίων χορηγήθηκε το καθεστώς επικουρικής προστασίας μεταβλήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε η διατήρηση του συγκεκριμένου καθεστώτος δεν δικαιολογείται πλέον⁽⁶²⁴⁾.

Παρόμοιο σφάλμα όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά μπορεί να προκύψει και σε περίπτωση αναγνώρισης ευαλωτότητας. Εάν εσφαλμένα στοιχεία έχουν οδηγήσει πράγματι στη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας, τότε το χορηγηθέν καθεστώς προστασίας πρέπει να ανακληθεί. Το ΔΕΕ προσθέτει, πάντως, ότι σε τέτοια περίπτωση το «κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο [...] να σέβεται το θεμελιώδες δικαίωμα του ενδιαφερομένου στην προστασία της ιδιωτικής και της οικογενειακής ζωής του, το οποίο κατοχυρώνουν, εντός του αντίστοιχου πεδίου εφαρμογής τους, το άρθρο 7 [του Χάρτη της ΕΕ] και το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ»⁽⁶²⁵⁾.

Όταν ο αιτών ισχυρίζεται ότι λόγω ευαλωτότητας προσκομίστηκαν εσφαλμένα αποδεικτικά στοιχεία, π.χ. στοιχεία ταυτότητας, οι περιστάσεις αυτές πρέπει να τεκμηριώνονται από τον αιτούντα. Εν προκειμένω, το CNDA της Γαλλίας επιλήφθηκε υπόθεσης που αφορούσε δύο αιτούντες από την Τσετσενία της Ρωσίας στους οποίους είχε χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα βάσει ψευδών δηλώσεων. Οι αιτούντες ισχυρίστηκαν ότι είχαν προβεί σε ψευδείς δηλώσεις λόγω της ευαλωτότητάς τους, καθώς έπρεπε να προστατεύσουν εαυτούς από φήμες που κυκλοφορούσαν στους κόλπους της τσετσενικής κοινότητας στη Γαλλία οι οποίες θα μπορούσαν να αποκαλύψουν την παρουσία τους στις ρωσικές αρχές. Παρά ταύτα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν είχαν προσκομίσει κανένα απτό στοιχείο που να αποδεικνύει την προβαλλόμενη κατάσταση ευαλωτότητας⁽⁶²⁶⁾.

⁽⁶²³⁾ ΔΕΕ, 2019, Bilali, ό.π. (υποσημείωση 114 ανωτέρω), σκέψη 44.

⁽⁶²⁴⁾ Ό.π., σκέψη 51.

⁽⁶²⁵⁾ Ό.π. σκέψη 62.

⁽⁶²⁶⁾ CNDA (Γαλλία), απόφαση της 28ης Ιουνίου 2019, OFPRA κατά Μ. Τ. γνωστού και ως S. και Mme Κ.Τ., προσφυγές αριθ. 18024910–18024911 C.

Μέρος 7. Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις σε διοικητικές διαδικασίες

Στο παρόν μέρος εξετάζονται οι ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις που εφαρμόζονται στους ευάλωτους αιτούντες διεθνή προστασία σε διοικητικές διαδικασίες ασύλου. Συμπεριλαμβάνονται η παροχή κατάλληλης βοήθειας και το πλαίσιο εντός του οποίου η ευαλωτότητα μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εξαίρεση από ταχείες ή συνοριακές διαδικασίες και/ή να απαιτεί την κατά προτεραιότητα εξέταση της αίτησης. Ορίζονται επίσης άλλες διαδικαστικές εγγυήσεις σημαντικές για τους ευάλωτους αιτούντες. Τέλος, εξετάζονται τρόποι με τους οποίους η ευαλωτότητα μπορεί να ασκεί επιρροή σε μια αίτηση που κατά τα λοιπά θα κρινόταν απαράδεκτη ή να επιβάλλει την εξέταση μεταγενέστερης αίτησης. Στο **Μέρος 8** εξετάζεται το ζήτημα των ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων σε διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίων.

Περιλαμβάνει 6 ενότητες, οι οποίες παρουσιάζονται στον πίνακα 19.

Πίνακας 19: Διάρθρωση του μέρους 7

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
7.1	Εισαγωγή	189
7.2	Κατάλληλη υποστήριξη	191
7.3	Εξαίρεση από ταχείες και συνοριακές διαδικασίες	193
7.4	Διαδικασία κατά προτεραιότητα εξέτασης	195
7.5	Άλλες ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις	196
7.6	Απαράδεκτο της προσφυγής	208

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, Μέρος 4 «ΟΔΑ (αναδιאτύπωση): Βασικές αρχές, διασφαλίσεις και διαδικαστικές εγγυήσεις» και Μέρος 5 «Διαδικασίες σε διοικητικό επίπεδο».

7.1. Εισαγωγή

Εφόσον ο αιτών αναγνωρίζεται ως ευάλωτος, μπορεί να έχουν εφαρμογή ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις στη διάρκεια των συναφών διοικητικών διαδικασιών ⁽⁶²⁷⁾.

Τα δικαστήρια είναι σημαντικό να διαπιστώσουν κατά πόσον η αποφαινόμενη αρχή έχει λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι ο αιτών διαθέτει τα κατάλληλα

⁽⁶²⁷⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αναγνώριση των ευάλωτων αιτούντων, βλ. **Μέρος 3** για την αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή ατόμων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων. Το επιγραμματικό εργαλείο της EASO για την αναγνώριση προσώπων με ειδικές ανάγκες περιέχει πρακτικές πληροφορίες και κατευθυντήριες οδηγίες για τους υπεύθυνους για τη λήψη αποφάσεων σε πρώτο βαθμό. Μπορεί επίσης να αξιοποιηθεί ως γνώμονας από δικαστές οι οποίοι εξετάζουν κατά πόσον προσφέρθηκε στον αιτούντα αποτελεσματική πρόσβαση στις διαδικασίες.

εργαλεία και την κατάλληλη υποστήριξη ώστε να έχει αποτελεσματική πρόσβαση στις διαδικασίες.

Το «δικαίωμα στη χρηστή διοίκηση» εφαρμόζεται στα κράτη μέλη ως γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου και δεν θεμελιώνεται στο άρθρο 41 του Χάρτη της ΕΕ, όπως διευκρίνισε το ΔΕΕ στην υπόθεση *Boudjlida* ⁽⁶²⁸⁾. Επισημαίνεται ότι το δικαίωμα του αιτούντος να τύχει ακροάσεως σε κάθε διαδικασία δεν απορρέει, συνεπώς, από το άρθρο 41 παράγραφος 2 του Χάρτη της ΕΕ, αντιθέτως «το εν λόγω δικαίωμα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των δικαιωμάτων άμυνας, τα οποία συνιστούν γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης» ⁽⁶²⁹⁾. Ορισμένες πτυχές του εν λόγω δικαιώματος αντικατοπτρίζονται στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Το άρθρο 10 παράγραφος 3, για παράδειγμα, απαιτεί η αποφαινόμενη αρχή να μεριμνά ώστε κάθε απόφαση επί αίτησης διεθνούς προστασίας να λαμβάνεται «μετά τη δέουσα εξέταση». Το άρθρο 23 παράγραφος 1 εγγυάται ότι ο εκπρόσωπος του αιτούντος έχει «πρόσβαση στις πληροφορίες του φακέλου του αιτούντος». Το δικαίωμα χρηστής διοίκησης αντικατοπτρίζεται στο άρθρο 31 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), που απαιτεί τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν «ότι η διαδικασία εξέτασης ολοκληρώνεται το ταχύτερο δυνατό με την επιφύλαξη κατάλληλης και πλήρους εξέτασης» ⁽⁶³⁰⁾.

Επισημαίνεται επίσης, στο πλαίσιο αυτό, ότι μπορεί να προκύψουν εύλογοι λόγοι που καταδεικνύουν ότι βρίσκονται σε κίνδυνο η ζωή και/ή η σωματική ή ψυχική ακεραιότητα του αιτούντος. Αυτό θα μπορούσε να ισχύει, για παράδειγμα, αν υπάρχει υπόνοια ότι ο αιτών υφίσταται συνεχή έμφυλη βία ή είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων. Στις περιστάσεις αυτές, η υποχρέωση του κράτους μέλους να ανταποκριθεί και να εξασφαλίσει προστασία και συνδρομή απορρέει από τα θεμελιώδη δικαιώματα, το δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ⁽⁶³¹⁾. Οι συναφείς πράξεις περιλαμβάνουν, ενδεικτικά, την οδηγία της ΕΕ για τα θύματα της εγκληματικότητας ⁽⁶³²⁾, την οδηγία της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ⁽⁶³³⁾, τις συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως η Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων ⁽⁶³⁴⁾ και η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης ⁽⁶³⁵⁾, καθώς και την πάγια νομολογία ⁽⁶³⁶⁾. Οι πράξεις

⁽⁶²⁸⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2014, *Khaled Boudjlida κατά Préfet des Pyrénées-Atlantiques*, C-249/13, EU:C:2014:2431, σκέψεις 33-34.

⁽⁶²⁹⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2014, *Sophie Mukarubega κατά Préfet de police and Préfet de la Seine-Saint-Denis*, C-166/13, EU:C:2014:2336, σκέψη 45.

⁽⁶³⁰⁾ Το άρθρο 31 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει ότι η διαδικασία εξέτασης αίτησης διεθνούς προστασίας ολοκληρώνεται το ταχύτερο δυνατό, ενώ το άρθρο 31 παράγραφος 3 έως 6 θέτουν χρονικά όρια για τη διαδικασία. Βλ. ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2011, *N.S. και Λουίσι, ό.π.* (υποσημείωση 16 ανωτέρω), σκέψη 98. Βλ. επίσης γνώμη γενικού εισαγγελέα Bot, της 13ης Ιουνίου 2018, *X κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-213/17, EU:C:2018:434, σκέψη 156.

⁽⁶³¹⁾ Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων (Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων), ETS 197 (16 Μαΐου 2005, έναρξη ισχύος 1 Φεβρουαρίου 2008), άρθρο 10· και Συμβούλιο της Ευρώπης, *Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, 6 Μαΐου 2005, παράγραφος 128. Τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι σχετικές αρμόδιες αρχές στην αναγνώριση και την αρωγή εικαζόμενων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στελεχώνονται από εκπαιδευμένο προσωπικό.

⁽⁶³²⁾ Οδηγία της ΕΕ για τα θύματα της εγκληματικότητας, ό.π. (υποσημείωση 229 ανωτέρω). Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για τα θύματα της εγκληματικότητας τονίζει ότι είναι σημαντικό τα κράτη μέλη να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών τους ή των φορέων που παρέχουν εξειδικευμένη στήριξη, ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόσβαση των θυμάτων σε αυτές τις πληροφορίες και τις υπηρεσίες. Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έκθεση που αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας (2016/2328(INI)), 14 Μαΐου 2018, παράγραφος 12.

⁽⁶³³⁾ Οδηγία της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ό.π. (υποσημείωση 119 ανωτέρω).

⁽⁶³⁴⁾ Βλ. για παράδειγμα Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων, άρθρο 10, το οποίο κάνει ρητή αναφορά στις υπηρεσίες μετανάστευσης ως «αρμόδιες αρχές» οι οποίες αναγνωρίζουν και βοηθούν τα θύματα και θεσπίζει την απαίτηση να διασφαλίζεται η συνεργασία τους με άλλες συναρμόδιες αρχές, όπως η αστυνομία, καθώς και με τις σχετικές οργανώσεις υποστήριξης. Βλ. επίσης Συμβούλιο της Ευρώπης, *Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, ό.π. (υποσημείωση 631) σκέψη 194: «Ο όρος “αρμόδιες αρχές” αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα δημόσιων αρχών με τις οποίες ενδέχεται να έρθουν για πρώτη φορά σε επίσημη επαφή τα θύματα, όπως η αστυνομία, η εισαγγελία, η επιθεώρηση εργασίας, οι τελωνειακές υπηρεσίες ή οι υπηρεσίες μετανάστευσης. Οι εν λόγω υπηρεσίες δεν πρέπει απαραίτητα να είναι αυτές που θα ενημερώσουν σχετικά τα θύματα, αλλά από τη στιγμή που το θύμα έρχεται σε επαφή μαζί τους, θα πρέπει να το κατευθύνουν σε πρόσωπα, υπηρεσίες ή οργανώσεις που είναι σε θέση να του δώσουν τις αναγκαίες πληροφορίες».

⁽⁶³⁵⁾ Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, Νοέμβριος 2014.

⁽⁶³⁶⁾ Βλ. για παράδειγμα ΕΔΔΑ, απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2010, *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, προσφυγή αριθ. 25965/04, στην οποία διαπιστώνονται παραβιάσεις των άρθρων 2, 3 και 4 της ΕΣΔΑ εξαιτίας της πλημμελούς ανταπόκρισης σε εικαζόμενο θύμα εμπορίας ανθρώπων, η οποία βρέθηκε νεκρή αφού είχε προσεγγίσει την αστυνομία, η οποία αντέδρασε καλώντας τον εικαζόμενο δράστη να έρθει να την παραλάβει, χωρίς να έχει προηγηθεί η δέουσα συνέντευξη ή να της έχουν παρασχεθεί άλλα μέτρα προστασίας.

αυτές ορίζουν τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κρατών για προστασία των θυμάτων βίας και/ή σωματεμπορίας ⁽⁶³⁷⁾.

Αν υπάρχει υπόνοια ότι ο αιτών είναι εκτεθειμένος σε κίνδυνο βίας, οι αρμόδιες αρχές απαιτείται να δώσουν τη δυνατότητα παραπομπής σε εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης, μεταξύ άλλων διακόπτοντας και/ή αναβάλλοντας τη συνέντευξη ώστε να διασφαλίζεται η ιδιωτικότητα, το απόρρητο και/ή η ασφάλεια. Θα μπορούσαν επίσης να προσφέρουν την προστασία που περιγράφεται στην οδηγία της ΕΕ για τα θύματα της εγκληματικότητας (αιτιολογική σκέψη 38).

7.2. Επαρκής υποστήριξη

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 29 και το άρθρο 24 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), στους αιτούντες που «χρησιμοποιούν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων» πρέπει να παρέχεται «κατάλληλη στήριξη» ή «επαρκής υποστήριξη». Η αιτιολογική σκέψη 29 αναφέρει:

Αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Στους αιτούντες [που χρησιμοποιούν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων] θα πρέπει να παρέχεται η κατάλληλη στήριξη, μεταξύ άλλων, αρκετός χρόνος, ούτως ώστε να δημιουργούνται οι συνθήκες που είναι αναγκαίες για την πραγματική πρόσβασή τους στις διαδικασίες και για την επίκληση των στοιχείων που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησής τους διεθνούς προστασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 24 παράγραφος 3 πρώτο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Αιτούντες που χρησιμοποιούν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Τα κράτη μέλη, αφού εκτιμήσουν ότι οι αιτούντες χρησιμοποιούν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, τους εξασφαλίζουν επαρκή υποστήριξη, ώστε να μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων και να συμμορφούνται προς τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου.

Το περιεχόμενο της «επαρκούς υποστήριξης» δεν ορίζεται περαιτέρω, αλλά διαλαμβάνεται σε κάποιο βαθμό στις εγγυήσεις που προβλέπονται στην οδηγία. Τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την «επαρκή υποστήριξη» εξετάζονται αναλυτικότερα στην ενότητα 7.5. Η αναγκαία υποστήριξη εξαρτάται από τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος και τη φύση των διαδικαστικών αναγκών του.

Προκειμένου να παρασχεθεί «επαρκής υποστήριξη» στον αιτούντα, τα κράτη μέλη δύνανται να παρατείνουν την προθεσμία που ορίζεται για την εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας, δυνάμει του άρθρου 31 παράγραφος 3 τρίτο και τέταρτο εδάφιο της ΟΔΑ

⁽⁶³⁷⁾ Βλ. επίσης πίνακα 14.

(αναδιατύπωση). Το άρθρο 31 παράγραφος 3 ορίζει ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η διαδικασία εξέτασης ολοκληρώνεται «εντός έξι μηνών από την κατάθεση της αίτησης». Σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, τα κράτη μέλη δύνανται να παρατείνουν την προθεσμία των έξι μηνών για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από εννέα επιπλέον μήνες, σε περιπτώσεις στις οποίες μεταξύ άλλων «ανακλύπτουν περίπλοκα ουσιαστικά και/ή νομικά ζητήματα», ενώ το άρθρο 31 παράγραφος 3, τέταρτο εδάφιο, ορίζει: «Κατ' εξαίρεση, τα κράτη μέλη, σε δεόντως αιτιολογημένες περιστάσεις, υπερβαίνουν τις προθεσμίες της παρούσας παραγράφου κατά τρεις μήνες το πολύ, εφόσον είναι απαραίτητο για την κατάλληλη και πλήρη εξέταση της αίτησης διεθνούς προστασίας». Οι εν λόγω παρατάσεις μπορεί να ενδείκνυνται για αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, ώστε να διασφαλίζεται «κατάλληλη και πλήρης εξέταση» σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Παράδειγμα ευάλωτου προσώπου που χρήζει κατάλληλης στήριξης και επαρκούς χρόνου είναι αιτών που έχει υποστεί τραυματική εμπειρία ή ισχυρίζεται ότι είναι θύμα βασανιστηρίων και μπορεί να χρειάζεται χρόνο για να προσκομίσει τις ιατρικές γνωματεύσεις που θα μπορούσαν να τεκμηριώνουν την ευαλωτότητά του και/ή την έκθεσή του σε βασανιστήρια. Άλλο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι έγκυος η οποία πλησιάζει στην εκτιμώμενη ημερομηνία τοκετού, γυναίκα σε λοχεία ή γυναίκα που αντιμετωπίζει ιατρικά προβλήματα στην εγκυμοσύνη της ή μετά τον τοκετό. Στις περιστάσεις αυτές η προσωπική συνέντευξη θα πρέπει να αναβάλλεται. Θύμα βασανιστηρίων ή πρόσωπο που έχει υποστεί τραυματικές εμπειρίες μπορεί να χρειαστεί να περάσει από συνέντευξη αρκετές φορές ώστε να μπορέσει να εξιστορήσει πλήρως την εμπειρία του. Ενίστε μάλιστα αυτό μπορεί να φανεί μόνο μετά την προσωπική συνέντευξη. Άλλο παράδειγμα μπορεί να είναι άτομο με διανοητική αναπηρία, το οποίο μπορεί να χρειάζεται περισσότερο χρόνο για την υποβολή αίτησης ή την πρόσβαση σε πληροφορίες και την επεξεργασία αυτών, ώστε να μπορέσει να ασκήσει τα δικαιώματά του ⁽⁶³⁸⁾. Ένας αναλφάβητος θα μπορούσε επίσης να αντιμετωπίζει προκλήσεις τις οποίες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οι αρχές. Η Επιτροπή CAT, για παράδειγμα, εξέτασε μια υπόθεση αναλφάβητου αιτούντος η αίτηση ασύλου του οποίου είχε απορριφθεί λόγω ασυνέπειας των δηλώσεών του. Η Επιτροπή έλαβε υπόψη τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι «η ασυνέπεια των δηλώσεών του οφείλεται σε ανεπαρκή γλωσσική διερμηνεία και ότι δεν μπορούσε να τις ελέγξει δεδομένου ότι είναι αναλφάβητος» ⁽⁶³⁹⁾.

Η έννοια της «επαρκούς υποστήριξης» έχει εφαρμογή καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Οφείλει να παρέχεται σε περίπτωση που ανακύψει ανάγκη σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου κίνηση της διαδικασίας. Το άρθρο 24 παράγραφος 4 ορίζει τα εξής:

Άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι αντιμετωπίζεται επίσης η ανάγκη για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, εφόσον η ανάγκη αυτή ανακύψει σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου κίνηση της διαδικασίας.

⁽⁶³⁸⁾ Court of Appeal (Εφετείο) (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 27ης Ιουλίου 2017, AM (Αφγανιστάν) κατά Secretary of State for the Home Department και Lord Chancellor, [2017] EWCA Civ 1123, σκέψη 23.

⁽⁶³⁹⁾ Επιτροπή CAT, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2012, ανακοίνωση αριθ. 464/2011, Κ.Η. κατά Δανίας, CAT/C/49/D/464/2011, σκέψη 8.6 (βλ. επίσης σκέψεις 2.4, 5.4 και 8.8)· Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE) (Βέλγιο), απόφαση της 21ης Απριλίου 2015, υπόθεση 143 740, σκέψη 4.6.

Αυτό σημαίνει ότι η αποφαινόμενη αρχή οφείλει να επαναξιολογεί το κατά πόσον ο αιτών χρήζει ή έχει περιέλθει σε κατάσταση στην οποία χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, ακόμη κι αν αυτές δεν είχαν καταστεί εμφανείς εξαρχής. Για παράδειγμα, ο αιτών ή η αιτούσα μπορεί να αποκαλύψει την τραυματική εμπειρία του παρελθόντος μόνο κατά τη διάρκεια προσωπικής συνέντευξης. Μπορεί να χρειάζεται χρόνο για να προσκομίσει ιατρικές γνωματεύσεις που θα τεκμηριώνουν τη φύση και την έκταση των ψυχολογικών προβλημάτων και δεν αποκλείεται να χρειάζεται να γίνουν διαδικαστικές προσαρμογές υπό το πρίσμα των εν λόγω προβλημάτων ⁽⁶⁴⁰⁾.

7.3. Εξαίρεση από ταχείες και συνοριακές διαδικασίες

Η αιτιολογική σκέψη 30 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τα εξής: «Όταν είναι αδύνατη η παροχή, στο πλαίσιο ταχείας ή συνοριακής διαδικασίας, της κατάλληλης στήριξης σε αιτούντα ο οποίος χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, ο εν λόγω αιτών θα πρέπει να εξαιρείται των εν λόγω διαδικασιών». Σύμφωνα με το άρθρο 24 παράγραφος 3:

Άρθρο 24 παράγραφος 3 δεύτερο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Όταν η κατάλληλη υποστήριξη δεν μπορεί να παρέχεται εντός του πλαισίου των διαδικασιών του άρθρου 31 παράγραφος 8 και του άρθρου 43 [σχετικά με τις ταχείες διαδικασίες και τις διαδικασίες στα σύνορα ή σε ζώνες διέλευσης], ιδίως όταν τα κράτη μέλη θεωρούν ότι ο αιτών χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων συνεπεία βασανισμού, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, τα κράτη μέλη δεν εφαρμόζουν ή παύουν να εφαρμόζουν το άρθρο 31 παράγραφος 8 και το άρθρο 43. Όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το άρθρο 46 παράγραφος 6 σε αιτούντες στους οποίους δεν μπορούν να εφαρμοσθούν το άρθρο 31 παράγραφος 8 και το άρθρο 43, σύμφωνα με το παρόν εδάφιο, παρέχουν τουλάχιστον τις εγγυήσεις του άρθρου 46 παράγραφος 7.

Επιπλέον, για τους ασυνόδευτους ανήλικους το άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) περιορίζει τις περιστάσεις στις οποίες μπορούν να εφαρμόζονται ταχείες και/ή συνοριακές διαδικασίες σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 8.

Άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους

Το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί το κύριο μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

Όταν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αίτησης ασύλου τα κράτη μέλη χαρακτηρίζουν ένα πρόσωπο ως ασυνόδευτο ανήλικο, μπορούν:

⁽⁶⁴⁰⁾ Βλ. επίσης ενότητα 7.5.3.

α) να εφαρμόζουν ή να εξακολουθούν να εφαρμόζουν το άρθρο 31 παράγραφος 8, μόνο εφόσον:

i) ο αιτών προέρχεται από χώρα η οποία πληροί τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό της ως ασφαλούς χώρας καταγωγής, κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας· ή

ii) ο αιτών έχει υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση διεθνούς προστασίας η οποία δεν είναι απαράδεκτη, σύμφωνα με το άρθρο 40 παράγραφος 5· ή

iii) ο αιτών μπορεί, εξαιτίας σοβαρών λόγων, να θεωρείται επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους ή έχει απελαθεί διά της βίας, εξαιτίας σοβαρών λόγων εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης, βάσει του εθνικού δικαίου·

β) να εφαρμόζουν ή να εξακολουθούν να εφαρμόζουν το άρθρο 43, σύμφωνα με τα άρθρα 8 έως 11 της οδηγίας 2013/33/ΕΕ, μόνο εφόσον:

i) ο αιτών προέρχεται από χώρα η οποία πληροί τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό της ως ασφαλούς χώρας καταγωγής, κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, ή

ii) ο αιτών έχει υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση· ή

iii) ο αιτών μπορεί, εξαιτίας σοβαρών λόγων, να θεωρείται επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους ή έχει απελαθεί διά της βίας, εξαιτίας σοβαρών λόγων εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης, βάσει του εθνικού δικαίου· ή

iv) συντρέχουν βάσιμοι λόγοι ώστε μια χώρα η οποία δεν είναι κράτος μέλος να θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα για τον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 38· ή

v) ο αιτών έχει παραπλανήσει τις αρχές υποβάλλοντας πλαστά έγγραφα· ή

vi) ο αιτών έχει καταστρέψει ή εγκαταλείψει, κακή τη πίστει, έγγραφο ταυτότητας ή ταξιδιού, το οποίο θα είχε βοηθήσει στην εξακρίβωση της ταυτότητας ή της ιθαγένειάς του.

Τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν τα σημεία v) και vi) μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις, όταν συντρέχουν σοβαροί λόγοι ώστε να θεωρείται ότι ο αιτών επιχειρεί να αποκρύψει σημαντικά στοιχεία τα οποία ενδεχομένως θα οδηγήσουν στη λήψη αρνητικής απόφασης και εφόσον έχει δοθεί στον αιτούντα η πλήρης δυνατότητα, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών διαδικαστικών αναγκών για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, να αιτιολογήσει πειστικά τη συμπεριφορά που περιγράφεται στα σημεία v) και vi), συμπεριλαμβανομένης της διαβούλευσης με τον εκπρόσωπό του

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένες κατευθυντήριες οδηγίες του ΔΕΕ για το ζήτημα της εξαίρεσης των ευάλωτων αιτούντων από τις ταχείες και/ή τις συνοριακές διαδικασίες.

Το Διοικητικό Εφετείο Πειραιά (Ελλάδα) προσφέρει ένα παράδειγμα εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων από δικαστήριο κράτους μέλους. Το Δικαστήριο ακύρωσε απόφαση της Ανεξάρτητης Αρχής Προσφυγών, η οποία είχε αναγνωρίσει την ευαλωτότητα ενός αιτούντος

αλλά δεν είχε εκτιμήσει ορθά τις απαιτούμενες διαδικαστικές εγγυήσεις για την περίπτωση του, οι οποίες θα έπρεπε να τον έχουν εξαιρέσει από τη διαδικασία στα σύνορα ⁽⁶⁴¹⁾.

Στο Βέλγιο, αν οι αρμόδιες για το άσυλο αρχές κρίνουν ότι ο αιτών έχει ειδικές διαδικαστικές ανάγκες, ιδίως σε περιπτώσεις βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, που δεν είναι συμβατές με τις ταχείες ή τις συνοριακές διαδικασίες, δεν τις εφαρμόζουν ή παύουν να τις εφαρμόζουν ⁽⁶⁴²⁾. Ομοίως, στην Κροατία η νομοθεσία αποκλείει τις ταχείες ή τις συνοριακές διαδικασίες σε περιπτώσεις «αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, ιδίως θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, εφόσον δεν είναι δυνατόν να παρασχεθεί επαρκής υποστήριξη» ⁽⁶⁴³⁾. Στη Γαλλία, αν οι αρμόδιες για το άσυλο αρχές θεωρούν ότι ο αιτών είναι θύμα σοβαρής βίας ή είναι ανήλικος και χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων που δεν συνάδουν με την ταχεία διαδικασία, μπορούν να εξετάσουν την αίτηση με την τακτική διαδικασία ⁽⁶⁴⁴⁾. Οι Κάτω Χώρες δεν εφαρμόζουν τις συνοριακές διαδικασίες σε συγκεκριμένες ειδικές ευάλωτες ομάδες ⁽⁶⁴⁵⁾.

7.4. Διαδικασία κατά προτεραιότητα εξέτασης

Η διαδικασία κατά προτεραιότητα εξέτασης των αιτήσεων προβλέπεται στο άρθρο 31 παράγραφος 7 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 31 παράγραφος 7 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Διαδικασία εξέτασης

Τα κράτη μέλη μπορούν να δώσουν προτεραιότητα στην εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας σύμφωνα με τις βασικές αρχές και εγγυήσεις του κεφαλαίου II ιδίως:

- α) όταν η αίτηση είναι πιθανόν να θεωρηθεί ως βάσιμη·
- β) όταν ο αιτών είναι ευάλωτο πρόσωπο, κατά την έννοια του άρθρου 22 [ΟΣΥ (αναδιατύπωση)], ή χρειάζεται ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, ιδίως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι.

Συνεπώς, σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 7 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη δύνανται να εξετάζουν κατά προτεραιότητα αιτήσεις ευάλωτων αιτούντων κατά την έννοια του άρθρου 22 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) ⁽⁶⁴⁶⁾. Τα κράτη μέλη δύνανται επίσης να εξετάζουν κατά προτεραιότητα τις αιτήσεις αιτούντων οι οποίοι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων κατά την ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 6 της

⁽⁶⁴¹⁾ Διοικητικό Εφετείο Πειραιά, απόφαση της 10ης Μαΐου 2018, DEFPIR 231/2018 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα).

⁽⁶⁴²⁾ Βέλγιο, Νόμος της 15ης Δεκεμβρίου 1980 σχετικά με την είσοδο, τη διαμονή, την εγκατάσταση και την απομάκρυνση αλλοδαπών (έκδοση της 28ης Αυγούστου 2020), άρθρο 48/9 παράγραφος 5.

⁽⁶⁴³⁾ Κροατία, Νόμος περί διεθνούς και προσωρινής προστασίας (όπως τροποποιήθηκε την 1η Ιανουαρίου 2018), άρθρο 15 παράγραφος 3.

⁽⁶⁴⁴⁾ Γαλλία, CESEDA, ό.π. (υποσημείωση 120 ανωτέρω), άρθρο L.723-3.

⁽⁶⁴⁵⁾ Βλ. Κάτω Χώρες, Διάταγμα περί αλλοδαπών, άρθρα 3.108, 3.109b(7) και 5.1a(3)- καθώς και Εγκύκλιος περί αλλοδαπών, παράγραφος A1/7.3.

⁽⁶⁴⁶⁾ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 3.1.

ΟΔΑ (αναδιατύπωση), το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί το κύριο μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της κατά προτεραιότητα εξέτασης αίτησης ασυνόδευτου ανηλίκου ⁽⁶⁴⁷⁾.

7.5. Άλλες ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις

Όπως επισημαίνεται στην ενότητα 7.2, το άρθρο 24 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) απαιτεί να παρέχεται στους αιτούντες οι οποίοι χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων «επαρκής υποστήριξη». Η έννοια αυτή εμπεριέχει διάφορες πτυχές οι οποίες αναλύονται στη συνέχεια.

7.5.1. Συμβουλές εμπειρογνομόνων

Προκειμένου να διασφαλίζεται ότι «οι αποφάσεις της αποφαινόμενης αρχής επί των αιτήσεων διεθνούς προστασίας λαμβάνονται μετά τη δέουσα εξέταση», το άρθρο 10 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει διάφορες απαιτήσεις που διατυπώνονται αναλυτικά στα στοιχεία α) έως δ). Το στοιχείο δ) παρατίθεται κατωτέρω. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:

Άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Προϋποθέσεις για την εξέταση των αιτήσεων

δ) το προσωπικό που εξετάζει αιτήσεις και λαμβάνει αποφάσεις να μπορεί να ζητήσει συμβουλές, εφόσον είναι αναγκαίο, από εμπειρογνώμονες επί ειδικών ζητημάτων, π.χ. επί ιατρικών, πολιτιστικών ή θρησκευτικών ζητημάτων ή ζητημάτων που άπτονται των παιδιών ή του φύλου.

Οι αιτούντες δύνανται πάντα να προσκομίζουν στοιχεία εμπειρογνομόνων και υλικό σχετικά με τη χώρα καταγωγής για να υποστηρίξουν την αίτησή τους, ωστόσο η διάταξη αυτή επισημαίνει ότι και η αποφαινόμενη αρχή μπορεί να αναζητά συμβουλές εμπειρογνομόνων ⁽⁶⁴⁸⁾. Καταστάσεις στις οποίες θα μπορούσαν να ζητηθούν συμβουλές εμπειρογνομόνων είναι, ενδεικτικά, ιατρικές γνωματεύσεις προς έρευνα και τεκμηρίωση ισχυρισμών περί βασανιστηρίων ή άλλης σοβαρής βλάβης στη σωματική ή την ψυχική υγεία.

Κάποια κράτη μέλη έχουν θεσπίσει νομοθεσία η οποία υποχρεώνει την αποφαινόμενη αρχή να συγκεντρώνει στοιχεία. Στη Γερμανία, για παράδειγμα, ο νόμος περί ασύλου υποχρεώνει την αποφαινόμενη αρχή να «διασαφηνίζει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και να συγκεντρώνει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία» ⁽⁶⁴⁹⁾. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν και τη χρήση ιατρικής γνωμάτευσης σε υποθέσεις στις οποίες ο αιτών δεν είναι σε θέση να προσκομίσει ο ίδιος επαρκή αποδεικτικά στοιχεία.

⁽⁶⁴⁷⁾ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 7.5.6.

⁽⁶⁴⁸⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα κριτήρια εκτίμησης των γνωματεύσεων πραγματογνομόνων, βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 4.7.1.

⁽⁶⁴⁹⁾ Γερμανία, Νόμος περί ασύλου (2008, όπως τροποποιήθηκε τον Μάρτιο του 2016), ενότητα 24(1).

7.5.2. Ενημέρωση

Το άρθρο 12 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αφορά τις εγγυήσεις για τους αιτούντες. Σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 1, όλοι οι αιτούντες δικαιούνται:

να ενημερώνονται, σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή ευλόγως εικάζεται ότι κατανοούν, για τη διαδικασία που ακολουθείται και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους κατά τη διαδικασία καθώς και για τις τυχόν συνέπειες της μη συμμόρφωσης προς τις υποχρεώσεις τους και της μη συνεργασίας με τις αρχές [...].

[...] να τους παρέχονται υπηρεσίες διερμηνέα, όταν αυτό είναι απαραίτητο για να εκθέσουν την περίπτωση τους στις αρμόδιες αρχές [...].

[...] να επικοινωνούν με την UNHCR ή κάθε άλλη οργάνωση που παρέχει νομικές ή άλλες συμβουλές σε αιτούντες [...].

[...]

[...] να τους κοινοποιείται σε εύλογο χρόνο η απόφαση της αποφαινόμενης αρχής για την αίτηση [...].

[...] να ενημερώνονται σχετικά με το αποτέλεσμα της απόφασης της αποφαινόμενης αρχής σε γλώσσα που κατανοούν ή ευλόγως εικάζεται ότι κατανοούν εάν δεν τους παρέχει συνδρομή ή εκπροσώπηση από νομικό ή άλλο σύμβουλο.

Μπορεί να χρειάζεται να γίνουν αναπροσαρμογές στον τρόπο με τον οποίο ενημερώνονται οι ευάλωτοι αιτούντες και στο χρονοδιάγραμμα για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις προσκόμισης στοιχείων. Για παράδειγμα, σε ευάλωτο αιτούντα με νοητική αναπηρία μπορεί οι πληροφορίες να πρέπει να εξηγηθούν με διαφορετικό τρόπο, ή ένας βαρήκοος αιτών μπορεί να χρειάζεται διερμηνέα στη νοηματική γλώσσα.

7.5.3. Η προσωπική συνέντευξη

Πλήθος διατάξεων της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αφορούν την προσωπική συνέντευξη και έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα ευάλωτα πρόσωπα που χρήζουν «κατάλληλης στήριξης» ⁽⁶⁵⁰⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη «μεριμνούν ώστε το προσωπικό της αποφαινόμενης αρχής [...] να είναι καλά καταρτισμένο» και τα πρόσωπα τα οποία διενεργούν τη συνέντευξη στο πλαίσιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) «να διαθέτουν επίσης γενική γνώση των προβλημάτων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά την ικανότητα του αιτούντος για συνέντευξη, όπως ενδείξεις ότι ο αιτών μπορεί να έχει υποστεί βασανισμό κατά το παρελθόν».

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), «πριν από τη λήψη απόφασης από την αποφαινόμενη αρχή πρέπει να παρέχεται στον αιτούντα η ευκαιρία προσωπικής συνέντευξης». Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 2, πάντως:

⁽⁶⁵⁰⁾ Ειδικά ζητήματα σχετικά με την προσωπική συνέντευξη με ανήλικους πραγματεύεται η ενότητα 7.5.7.

Άρθρο 14 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Προσωπική συνέντευξη

Η προσωπική συνέντευξη επί της ουσίας της αίτησης μπορεί να παραλειφθεί όταν:

[...]

α) η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ότι ο αιτών είναι ανίκανος ή δεν μπορεί να συμμετάσχει σε συνέντευξη, για λόγους που οφείλονται σε μόνιμες καταστάσεις ανεξάρτητες από τη θέλησή του. Εάν υπάρχουν αμφιβολίες, η αποφαινόμενη αρχή συμβουλεύεται επαγγελματία του τομέα της υγείας για να εξακριβώσει κατά πόσον η κατάσταση λόγω της οποίας ο αιτών είναι ανίκανος ή δεν δύναται να συμμετάσχει σε συνέντευξη είναι προσωρινή ή μόνιμη.

Εάν αιτών που χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων θεωρείται ανίκανος ή δεν μπορεί να συμμετάσχει σε συνέντευξη, θα πρέπει να γίνονται εύλογες προσαρμογές ώστε να καθίσταται δυνατή η προσκόμιση στοιχείων με εναλλακτικά μέσα. Επιπλέον, εάν ευάλωτος αιτών δεν παρουσιάστηκε για την προσωπική συνέντευξη, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές περιστάσεις του ώστε να προσδιοριστεί «εάν είχε σοβαρούς λόγους να απουσιάσει», όπως αναφέρεται στο άρθρο 14 παράγραφος 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Το άρθρο 15 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αφορά τις απαιτήσεις της προσωπικής συνέντευξης, οι οποίες ισχύουν για το σύνολο των αιτούντων. Οι χρήζοντες ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων ενδέχεται να χρειάζονται πρόσθετη στήριξη. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα που θα δημιουργήσουν τις συνθήκες οι οποίες θα τους επιτρέψουν να εκθέσουν διεξοδικά τους λόγους της αίτησης σε προσωπική συνέντευξη.

Άρθρο 15 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Προϋποθέσεις της προσωπικής συνέντευξης

1. Η προσωπική συνέντευξη κατά κανόνα γίνεται χωρίς την παρουσία μελών της οικογένειας, εκτός εάν η αποφαινόμενη αρχή κρίνει ότι η παρουσία τους είναι απαραίτητη προκειμένου να διενεργηθεί η δέουσα εξέταση.
2. Η προσωπική συνέντευξη πρέπει να διεξάγεται υπό συνθήκες που να εξασφαλίζουν τη δέουσα εμπιστευτικότητα.
3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίζουν ότι οι προσωπικές συνεντεύξεις διεξάγονται σε συνθήκες που επιτρέπουν στους αιτούντες να εκθέσουν διεξοδικά τους λόγους των αιτήσεών τους. Για αυτό το σκοπό, τα κράτη μέλη:

α) μεριμνούν ώστε το πρόσωπο που διεξάγει τη συνέντευξη να διαθέτει τα προσόντα για να συνεκτιμήσει τις προσωπικές και γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής καταγωγής, του φύλου, του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της ευαισθησίας του αιτούντος·

β) οσάκις είναι εφικτό, προβλέπουν ότι η συνέντευξη με τον αιτούντα διεξάγεται από πρόσωπο του ίδιου φύλου, εφόσον το ζητήσει ο αιτών, εκτός εάν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ευλόγως ότι η εν λόγω αίτηση βασίζεται σε λόγους που δεν συνδέονται με τη δυσκολία του αιτούντος να παρουσιάσει τους λόγους της αίτησής του κατά τρόπο περιεκτικό·

γ) επιλέγουν διερμηνέα δυνάμενο να εξασφαλίσει τη δέουσα επικοινωνία μεταξύ του αιτούντος και του προσώπου που διεξάγει τη συνέντευξη. Η επικοινωνία διενεργείται στη γλώσσα που προτιμά ο αιτών εκτός εάν υπάρχει άλλη γλώσσα την οποία κατανοεί και στην οποία είναι σε θέση να επικοινωνήσει με σαφήνεια. Οσάκις είναι εφικτό, τα κράτη μέλη παρέχουν διερμηνέα του ίδιου φύλου εφόσον το ζητήσει ο αιτών εκτός εάν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ευλόγως ότι η εν λόγω αίτηση βασίζεται σε λόγους που δεν συνδέονται με τη δυσκολία του αιτούντος να παρουσιάσει τους λόγους της αίτησής του κατά τρόπο περιεκτικό·

δ) μεριμνούν ώστε το πρόσωπο που διεξάγει τη συνέντευξη επί της ουσίας της αίτησης διεθνούς προστασίας να μη φοράει στρατιωτική στολή ή στολή των δυνάμεων επιβολής του νόμου·

ε) μεριμνούν ώστε οι συνεντεύξεις με ανηλίκους να διεξάγονται με τρόπο κατάλληλο για παιδιά.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν κανόνες όσον αφορά την παρουσία τρίτων στην προσωπική συνέντευξη.

Συναφείς είναι και δύο αιτιολογικές σκέψεις της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

Αιτιολογική σκέψη 16 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Είναι βασικό να λαμβάνονται οι αποφάσεις για όλες τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας με βάση τα γεγονότα και πρωτίστως από αρχές το προσωπικό των οποίων έχει την απαραίτητη γνώση ή κατάρτιση στον τομέα της διεθνούς προστασίας.

Αιτιολογική σκέψη 32 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Με σκοπό τη διασφάλιση ουσιαστικής ισοτιμίας μεταξύ γυναικών και ανδρών αιτούντων, οι διαδικασίες εξέτασης θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες εκάστου φύλου. Ειδικότερα, οι προσωπικές συνεντεύξεις θα πρέπει να οργανώνονται έτσι, ώστε τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες αιτούντες να μπορούν να μιλήσουν για τις εμπειρίες που έχουν βιώσει σε περιπτώσεις διώξεων με βάση το φύλο. [...]

Παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο θα πρέπει να παρέχεται «κατάλληλη στήριξη» σε ευάλωτους αιτούντες στη διάρκεια της προσωπικής συνέντευξης και η συσχέτισή τους με τις συναφείς διατάξεις της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) παρατίθενται στη συνέχεια.

- Γυναίκα που ισχυρίζεται ότι έχει υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας δεν θα πρέπει να έχει το παιδί της στην αίθουσα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, εκτός αν είναι βρέφος ενδεχομένως, αφού δεν θα μπορεί να μιλήσει ελεύθερα για όσα βίωσε (άρθρο 15 παράγραφος 1).
- Όσον αφορά την εγκυμοσύνη, τα άλλα μέλη της οικογένειας μπορεί να μη γνωρίζουν την εγκυμοσύνη, επομένως πρέπει να τηρείται η αρχή της εμπιστευτικότητας (άρθρο 15 παράγραφος 2).
- Γυναίκα που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα βιασμού ή άλλης σοβαρής μορφής σεξουαλικής βίας θα πρέπει, ει δυνατόν, να δίνει συνέντευξη σε γυναίκα και να έχει γυναίκα διερμηνέα, εάν το ζητήσει [άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχεία β) και γ)].
- Κορίτσι που ισχυρίζεται ότι κινδυνεύει να υποστεί ακρωτηριασμό γυναικείων γεννητικών οργάνων θα πρέπει, ει δυνατόν, να δίνει συνέντευξη χωρίς την παρουσία των γονέων της σε γυναίκα και να έχει γυναίκα διερμηνέα, αν το ζητήσει [άρθρο 15 παράγραφοι 1 και 3 στοιχεία β) και γ)].
- Αιτών με ελλειμματική ακοή ή με προβλήματα λόγου θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε διερμηνέα που είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες του [άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο γ)].
- Ο εργαζόμενος που διενεργεί συνέντευξη ατόμου που έχει υποστεί τραυματικές εμπειρίες οφείλει να γνωρίζει επαρκώς τους τρόπους με τους οποίους επηρεάζουν τους ανθρώπους και ότι εκείνοι ενδέχεται να είναι ή να μην είναι σε θέση να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους ή να θυμηθούν λεπτομέρειες [αιτιολογική σκέψη 16, άρθρο 4 παράγραφος 3, άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχείο γ) και άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο α)].
- Άτομο με ελλειμματική ακοή ή νευροψυχιατρική διάγνωση μπορεί να χρειάζεται περισσότερο χρόνο για την προσωπική συνέντευξη (άρθρο 15 παράγραφος 3).
- Τα θύματα βασανιστηρίων, τραυματικών εμπειριών ή εμπορίας ανθρώπων μπορεί να χρειάζονται περισσότερες από μία συνεντεύξεις για να μπορέσουν να περιγράψουν τις εμπειρίες τους [αιτιολογική σκέψη 16, άρθρο 4 παράγραφος 3, άρθρο 10 παράγραφος 3 στοιχείο γ) και άρθρο 15 παράγραφος 3].

7.5.4. Παράμετροι που αφορούν ειδικά ενδείξεις βασανιστηρίων ή άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Η αιτιολογική σκέψη 31 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) κάνει άμεση αναφορά στο πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης ⁽⁶⁵¹⁾, συνεπώς αναγνωρίζει σαφώς τη σημασία του εν λόγω εγχειριδίου, το οποίο υιοθετεί μια έντονα διεπιστημονική προσέγγιση. Η διατύπωση πάντως αφήνει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να αποφασίσουν τη μεθοδολογία που θα εφαρμόσουν για την αναγνώριση και την τεκμηρίωση συμπτωμάτων βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών μορφών βίας.

⁽⁶⁵¹⁾ Istanbul Protocol, ό.π. (υποσημείωση 68 ανωτέρω).

Αιτιολογική σκέψη 31 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα εθνικά μέτρα σχετικά με την εξακρίβωση και τεκμηρίωση συμπτωμάτων και ενδείξεων βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών πράξεων σωματικής ή ψυχολογικής βίας, περιλαμβανομένων των πράξεων σεξουαλικής βίας, στο πλαίσιο διαδικασιών που υπάγονται στην παρούσα οδηγία μπορούν, μεταξύ άλλων, να βασίζονται στο Εγχειρίδιο για την αποτελεσματική διερεύνηση και τεκμηρίωση των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης).

Σύμφωνα με το άρθρο 18 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 18 παράγραφος 1 πρώτο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Ιατρική εξέταση

[...] τα κράτη μέλη, με την επιφύλαξη της συναίνεσης του αιτούντος, μεριμνούν για την ιατρική εξέταση του αιτούντος όσον αφορά ενδείξεις που ενδεχομένως υποδηλώνουν διώξεις ή σοβαρή βλάβη που υπέστη κατά το παρελθόν. Εναλλακτικά, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι ο αιτών μεριμνά για την ιατρική εξέταση.

Η εν λόγω διάταξη αφορά την εκτίμηση της διεθνούς προστασίας εν γένει και δεν περιέχει άμεση αναφορά στην εκτίμηση της ανάγκης του αιτούντος για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις. Παρά ταύτα, ιατρική εξέταση που διενεργείται κατά το άρθρο 18 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ή ιατρική γνωμάτευση που λαμβάνεται δυνάμει του άρθρου 10 παράγραφος 3 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) μπορεί να προσφέρει στοιχεία πραγματογνωμοσύνης προς επίρρωση της ανάγκης του αιτούντος για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις.

Η νομολογία του ΕΔΔΑ, που δημιουργεί δεδικασμένο, ⁽⁶⁵²⁾ δείχνει ότι ορισμένες ιατρικές εκθέσεις που υποβάλλουν οι αιτούντες μπορεί από μόνες τους να συνιστούν ισχυρό τεκμήριο κακομεταχείρισης κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο αυτό. Ακόμη και αν το πιστοποιητικό δεν έχει συνταχθεί από ειδικό σε θέματα εκτίμησης τραυμάτων από βασανιστήρια, το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι αποτελεί «αρκετά ισχυρή ένδειξη προς τις αρχές ότι οι ουλές και τα τραύματα του αιτούντος μπορεί να έχουν προκληθεί από κακομεταχείριση ή βασανιστήρια» ⁽⁶⁵³⁾. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι εναπόκειται στην αποφαινόμενη αρχή να «άρει τυχόν αμφιβολίες που απομένουν σχετικά με τα αίτια των ουλών». Προσέθεσε επίσης ότι «το κράτος οφείλει να εξακριβώσει όλα τα σχετικά γεγονότα, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που υπάρχουν έντονες ενδείξεις ότι τα τραύματα του αιτούντος έχουν προκληθεί από βασανιστήρια» ⁽⁶⁵⁴⁾.

⁽⁶⁵²⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2013, R.J. κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 10466/11, σκέψη 42, καθώς και απόφαση της 9ης Ιουνίου 2010, RC κατά Σουηδίας, προσφυγή αριθ. 41827/07, σκέψη 53.

⁽⁶⁵³⁾ ΕΔΔΑ, 2010, RC κατά Σουηδίας, ό.π. (υποσημείωση 652 ανωτέρω), σκέψη 53.

⁽⁶⁵⁴⁾ Ό.π.

Η Επιτροπή CAT αποφάνθηκε ότι η αποφαινόμενη αρχή πρέπει να εξετάζει ενδελεχώς τα προβαλλόμενα βασανιστήρια. Οι αποφάσεις αυτές μπορεί να εφαρμόζονται κατ' αναλογία στο πλαίσιο των διαδικαστικών εγγυήσεων, επισημαίνεται πάντως ότι οι αποφάσεις της CAT δεν αποτελούν ενωσιακό δίκαιο.

Η Επιτροπή CAT έχει επισημάνει ότι ιατρική εξέταση που ζητείται από προσφεύγοντα ούτως ώστε να αποδείξει βασανιστήρια τα οποία φέρεται να έχει υποστεί θα πρέπει, καταρχήν, να διεξάγεται ασχέτως από την αξιολόγηση των αρχών για την αξιοπιστία των ισχυρισμών, ούτως ώστε οι αρχές να μπορούν να ολοκληρώσουν αντικειμενικά την εκτίμηση του μελλοντικού κινδύνου βασανιστηρίων ⁽⁶⁵⁵⁾. Παρόμοιο σκεπτικό μπορεί να εφαρμόζεται και όταν ο αιτών ισχυρίζεται ότι η παρελθούσα κακομεταχείριση απαιτεί συγκεκριμένες διαδικαστικές εγγυήσεις.

Σε άλλη απόφαση, η Επιτροπή CAT παρατηρεί:

μολονότι απόκειται στον προσφεύγοντα να τεκμηριώσει ένα εκ πρώτης όψεως αίτημα ασύλου, το συμβαλλόμενο κράτος δεν απαλλάσσεται από την ευθύνη να καταβάλει ουσιαστικές προσπάθειες ώστε να προσδιορίσει κατά πόσον υπάρχουν λόγοι να θεωρείται ότι ο προσφεύγων κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια σε περίπτωση επιστροφής. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η Επιτροπή CAT θεωρεί ότι ο προσφεύγων προσκόμισε στις αρχές του συμβαλλόμενου κράτους [επαρκή στοιχεία προς επίρρωση των ισχυρισμών του ότι] υπέστη βασανιστήρια, συμπεριλαμβανομένων δύο ιατρικών γνωματεύσεων, ώστε να απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση των ισχυρισμών του, μεταξύ άλλων, μέσω γνωμάτευσης ειδικού ⁽⁶⁵⁶⁾.

Σε άλλη απόφασή της, η Επιτροπή CAT διαπίστωσε ότι τρία ιατρικά πιστοποιητικά επιβεβαίωναν την επισφαλή κατάσταση της ψυχικής υγείας του προσφεύγοντος, που είχε σχέση με τις εμπειρίες του στο παρελθόν. Όσο για την ιατρική έκθεση που εκδόθηκε από ψυχιατρική υπηρεσία, η Επιτροπή CAT σημείωσε ότι ως πιθανό αίτιο της διαταραχής μετατραυματικού στρες με την οποία είχε διαγνωστεί ο προσφεύγων ήταν η τρομοκρατία ή τα βασανιστήρια. Κατά τη γνώμη της Επιτροπής CAT, τα στοιχεία αυτά θα έπρεπε να είχαν προσελκύσει την προσοχή των αρμόδιων αρχών και να αποτελούν επαρκείς λόγους για την ενδελεχέστερη διερεύνηση των προβαλλόμενων κινδύνων ⁽⁶⁵⁷⁾.

Συνοψίζοντας, η αποφαινόμενη αρχή θα πρέπει να διερευνά ενδείξεις δίωξης ή σοβαρής βλάβης που υπέστησαν ευάλωτα πρόσωπα στο παρελθόν, τόσο για να είναι σε θέση να εκτιμήσει τις ανάγκες του αιτούντος όσον αφορά τις διαδικαστικές εγγυήσεις όσο και για να προβεί σε ορθή αξιολόγηση της αίτησης. Η αποφαινόμενη αρχή δεν θα πρέπει να λαμβάνει απόφαση σε υπόθεση που αφορά φερόμενες σοβαρές πράξεις βίας χωρίς να έχει κάνει την απαραίτητη διερεύνηση, π.χ. παρέχοντας περισσότερο χρόνο για ενδελεχέστερη ιατρική εξέταση. Είναι σημαντικό, ως εκ τούτου, να έχει γνώση και να συνεκτιμά προηγούμενες εμπειρίες του είδους αυτού πριν τη συνέντευξη, στη διάρκεια της συνέντευξης και κατά την εξέταση της αίτησης επί της ουσίας.

⁽⁶⁵⁵⁾ Επιτροπή CAT, απόφαση της 28ης Απριλίου 2017, ανακοίνωση αριθ. 602/2014, SSB κατά Δανίας, CAT/C/60/D/602/2014, παράγραφος 8.7.

⁽⁶⁵⁶⁾ Επιτροπή CAT, 2012, Κ.Η. κατά Δανίας, ό.π. (υποσημείωση 639 ανωτέρω), παράγραφος 8.8.

⁽⁶⁵⁷⁾ Επιτροπή CAT, απόφαση της 1ης Ιουνίου 2012, ανακοίνωση αριθ. 396/2009, Gbadjavi κατά Ελβετίας, CAT/C/48/D/396/2009, παράγραφος 7.8.

7.5.5. Παράμετροι που αφορούν ειδικά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), «ορισμένοι αιτούντες ενδέχεται να χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων λόγω [...] γενετήσιου προσανατολισμού [και/ή] ταυτότητας φύλου». Όπως και σε άλλες περιπτώσεις στις οποίες οι αιτούντες επικαλούνται φόβο δίωξης ή σοβαρής βλάβης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και/ή ταυτότητας φύλου, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι η συνέντευξη διενεργείται υπό συνθήκες που επιτρέπουν στον αιτούντα να εκθέσει «διεξοδικά» τους λόγους της αίτησής του (άρθρο 15 παράγραφος 3). Ειδικότερα, θα πρέπει «να μεριμνούν ώστε το πρόσωπο που διεξάγει τη συνέντευξη να διαθέτει τα προσόντα για να συνεκτιμήσει τις προσωπικές [...] συνθήκες που περιβάλλουν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένου του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της ευαισθησίας του αιτούντος» [άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο α)]. Αυτό σημαίνει, για παράδειγμα, ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και/ή η ταυτότητα φύλου είναι πολύ προσωπικά ζητήματα που άπτονται της ιδιωτικής ζωής, τα οποία μπορεί να είναι δύσκολο να αποκαλυφθούν.

Το ΔΕΕ έχει καταστήσει σαφές στην υπόθεση A, B και C ότι η αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας η οποία στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο σε στερεοτυπικές αντιλήψεις δεν επιτρέπεται, στο μέτρο που η προσέγγιση αυτή «δεν παρέχει στις εν λόγω αρχές τη δυνατότητα να λάβουν υπόψη την ατομική κατάσταση του οικείου αιτούντος άσυλο»⁽⁶⁵⁸⁾. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε επίσης ότι:

μολονότι οι εθνικές αρχές βασίμως προβαίνουν, κατά περίπτωση, σε υποβολή ερωτήσεων προκειμένου να εκτιμήσουν τα γεγονότα και τις περιστάσεις σχετικά με τον προβαλλόμενο γενετήσιο προσανατολισμό των αιτούντων άσυλο, εντούτοις οι ερωτήσεις που αφορούν τις λεπτομέρειες των σεξουαλικών πρακτικών του οικείου αιτούντος άσυλο προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης και, ειδικότερα, το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής που προβλέπει το άρθρο του 7⁽⁶⁵⁹⁾.

Όσον αφορά την «προσκόμιση από τους εν λόγω αιτούντες στοιχείων όπως είναι οι βιντεοσκοπημένες λήψεις των ερωτικών τους συνευρέσεων», υπογραμμίζεται ότι «πλην του ότι τα εν λόγω στοιχεία δεν έχουν κατ' ανάγκη αποδεικτική αξία, ενδέχεται περαιτέρω να συνεπάγονται και προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, ο σεβασμός της οποίας κατοχυρώνεται από το άρθρο 1 του Χάρτη»⁽⁶⁶⁰⁾.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ αποφάνθηκε επίσης στην υπόθεση F ότι αντιτίθεται στη διενέργεια και στη χρήση, προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον αληθεύει ο προβαλλόμενος γενετήσιος προσανατολισμός του αιτούντος διεθνή προστασία, ψυχολογικής πραγματογνωμοσύνης όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, η οποία αποβλέπει στο να δώσει μια εικόνα, βάσει προβολικών τεστ προσωπικότητας, για τον γενετήσιο προσανατολισμό του αιτούντος⁽⁶⁶¹⁾. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «ο πρόσφορος χαρακτήρας μιας πραγματογνωμοσύνης [...] μπορεί να γίνει δεκτός μόνο στην περίπτωση που η πραγματογνωμοσύνη στηρίζεται

⁽⁶⁵⁸⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, A, B και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 62.

⁽⁶⁵⁹⁾ Ό.π., σκέψη 64.

⁽⁶⁶⁰⁾ Ό.π., σκέψη 65.

⁽⁶⁶¹⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 71. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 6.2.3.

σε μεθόδους και αρχές αρκούντως αξιόπιστες βάσει των κανόνων τους οποίους δέχεται η διεθνής επιστημονική κοινότητα»⁽⁶⁶²⁾.

7.5.6. Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ανήλικους και ασυνόδευτους ανήλικους

Στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζονται ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ανήλικους, ιδίως στο άρθρο 25 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), που αφορά τις εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους⁽⁶⁶³⁾.

Όσον αφορά τις ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), βλ. **Μέρος 3** σχετικά με την αναγνώριση αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής και/ή αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων· ιδίως ενότητα 3.4.2 σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας. Βλ. επίσης ενότητα 7.4 σχετικά με την κατά προτεραιότητα εξέταση των αιτήσεων ασυνόδευτων ανηλίκων και τη δυνατότητα αναζήτησης συμβουλών εμπειρογνομόνων για θέματα που σχετίζονται με παιδιά (τα οποία πραγματεύεται εν συντομία η ενότητα 7.5.1). Όσον αφορά τις προσφυγές, βλ. ενότητα 8.4.2.

Το μείζον συμφέρον του παιδιού αποτελεί το κύριο μέλημα των κρατών μελών⁽⁶⁶⁴⁾. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 33:

Αιτιολογική σκέψη 33 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Το μείζον συμφέρον του παιδιού, σύμφωνα με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης) και τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού, θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχική μέριμνα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Κατά την εκτίμηση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη θα πρέπει συγκεκριμένα να λαμβάνουν υπόψη την καλή διαβίωση και την κοινωνική ανάπτυξή του, συμπεριλαμβανομένων των καταβολών του⁽⁶⁶⁵⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφοι 3 και 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 7 παράγραφοι 3 και 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Υποβολή αιτήσεων εξ ονόματος εξαρτώμενων προσώπων ή ανηλίκων

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ένας ανήλικος να έχει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας είτε αυτοπροσώπως, εάν είναι νομικά ικανός να συμμετέχει στις διαδικασίες σύμφωνα με το δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους, είτε μέσω των γονέων

⁽⁶⁶²⁾ ΔΕΕ, 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, ό.π. (υποσημείωση 149 ανωτέρω), σκέψη 58. Η εν λόγω πραγματογνωμοσύνη αναφέρεται στη σκέψη 22.

⁽⁶⁶³⁾ «Ανήλικος»: ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο άπατρις κάτω των 18 ετών (άρθρο 2 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Ως «ασυνόδευτος ανήλικος» νοείται ανήλικος που φτάνει στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για αυτόν σύμφωνα με τον νόμο ή την πρακτική του οικείου κράτους μέλους και εφόσον κανένας ενήλικος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλειά του. Ο ορισμός καλύπτει και τον ανήλικο που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδό του στο έδαφος των κρατών μελών (άρθρο 2, στοιχείο β) της ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και άρθρο 2 στοιχείο ιγ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]. Για τους ορισμούς του «ανήλικου» και του «ασυνόδευτου ανήλικου» στην ΟΣΥ (αναδιατύπωση) βλ. ενότητα 3.1 ανωτέρω.

⁽⁶⁶⁴⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, βλ. ενότητα 2.4.

⁽⁶⁶⁵⁾ Βλ. επίσης άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) και ΕΑΣΟ, *Πρακτικός οδηγός σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στις διαδικασίες ασύλου*, 2019.

του ή άλλου ενήλικου μέλους της οικογένειάς του, ή ενήλικου ο οποίος είναι υπεύθυνος γι' αυτόν δυνάμει του δικαίου ή της πρακτικής του εν λόγω κράτους μέλους ή μέσω εκπροσώπου.

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίζουν στην εθνική τους νομοθεσία:

α) τις περιπτώσεις όπου ένας ανήλικος μπορεί να υποβάλει ο ίδιος αίτηση·

β) τις περιπτώσεις όπου η αίτηση του ασυνόδευτου ανήλικου πρέπει να κατατεθεί από εκπρόσωπο όπως προβλέπεται στο άρθρο 25 παράγραφος 1 στοιχείο α),

[...]

Ο ασυνόδευτος ανήλικος έχει δικαίωμα σε εκπρόσωπο. Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

Άρθρο 25 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους

1. [...] τα κράτη μέλη:

α) λαμβάνουν το συντομότερο δυνατόν μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος διαθέτει εκπροσώπηση και συνδρομή από εκπρόσωπο προκειμένου να μπορέσει να επωφεληθεί των δικαιωμάτων και να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Ο ασυνόδευτος ανήλικος ενημερώνεται αμέσως ότι έχει ορισθεί εκπρόσωπος. Ο εκπρόσωπος ασκεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με την αρχή του μείζονος συμφέροντος του παιδιού και διαθέτει την κατάλληλη εμπειρογνωμοσύνη για τον σκοπό αυτό. Το πρόσωπο που ενεργεί ως εκπρόσωπος αντικαθίσταται μόνο εφόσον απαιτείται. Οι οργανώσεις και τα πρόσωπα των οποίων τα συμφέροντα συγκρούονται ή θα μπορούσαν ενδεχομένως να συγκρούονται με εκείνα των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν είναι επιλέξιμα να καταστούν εκπρόσωποι. Ο εκπρόσωπος μπορεί επίσης να είναι ο εκπρόσωπος που αναφέρεται στην οδηγία 2013/33/ΕΕ·

β) μεριμνούν ώστε να παρέχεται η ευκαιρία στον εκπρόσωπο να ενημερώνει τον ασυνόδευτο ανήλικο σχετικά με το νόημα και τις πιθανές συνέπειες της προσωπικής συνέντευξης και, εφόσον ενδείκνυται, σχετικά με τον τρόπο που θα πρέπει να προετοιμασθεί για την προσωπική συνέντευξη. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο εκπρόσωπος και/ή ο νομικός ή άλλος σύμβουλος που αναγνωρίζεται ή του επιτρέπεται με την ιδιότητα αυτή βάσει του εθνικού δικαίου να παρίστανται στην εν λόγω προσωπική συνέντευξη και να έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν ερωτήσεις ή παρατηρήσεις, εντός του πλαισίου που ορίζει ο διεξάγων τη συνέντευξη.

Τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν την παρουσία του ασυνόδευτου ανηλίκου στην προσωπική συνέντευξη ακόμη κι αν ο εκπρόσωπος είναι παρών.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να μη διορίσουν εκπρόσωπο εφόσον ο ασυνόδευτος ανήλικος κατά πάσα πιθανότητα θα συμπληρώσει το 18ο έτος προτού ληφθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό.

Στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση), ο «εκπρόσωπος» ορίζεται ως «πρόσωπο ή οργάνωση που έχει οριστεί από τους αρμόδιους φορείς με καθήκον να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει ασυνόδευτο ανήλικο σε διαδικασίες που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, έτσι ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού και να διενεργεί νομικές πράξεις για λογαριασμό του οσάκις είναι αναγκαίο».

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 1 τέταρτο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), «τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν στην εθνική νομοθεσία τις περιπτώσεις στις οποίες παρέχεται σε ανήλικο η ευκαιρία προσωπικής συνέντευξης». Το άρθρο 12 παράγραφος 2 της ΣΔΠ ορίζει ότι:

για τον σκοπό αυτό θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Σύμφωνα με τη σύσταση της Επιτροπής ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 12: «Αφού το παιδί αποφασίσει να ακουστεί, θα πρέπει να αποφασίσει με ποιον τρόπο: “είτε άμεσα, είτε μέσω εκπροσώπου ή αρμόδιου οργανισμού”»⁽⁶⁶⁶⁾. Η Επιτροπή ΣΔΠ συνιστά, «ει δυνατόν, να παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα άμεσης ακρόασης σε κάθε διαδικασία»⁽⁶⁶⁷⁾.

Στη Νορβηγία, για παράδειγμα, όλα τα παιδιά ηλικίας άνω των 7 ετών ερωτούνται αν επιθυμούν να περάσουν από συνέντευξη, όπως και παιδιά κάτω των 7 ετών που θεωρούνται αρκετά ώριμα ώστε να διαμορφώσουν προσωπική άποψη. Αυτό συμβαίνει ασχέτως αν έχουν ή δεν έχουν ουσιώδεις πληροφορίες για την υπόθεση⁽⁶⁶⁸⁾. Στη Γαλλία, το CNDA αποφάνθηκε ότι δεν υπάρχει ανάγκη να περάσει από συνέντευξη ασυνόδευτος ανήλικος ο οποίος δεν έχει επικαλεστεί προσωπικές απειλές⁽⁶⁶⁹⁾. Αποφάνθηκε επίσης ότι δεν υπάρχει ανάγκη ακρόασης συνοδευόμενων ανήλικων ηλικίας μεταξύ 2 και 4 ετών, αφού οι γονείς τους είναι οι νόμιμοι εκπρόσωποί τους⁽⁶⁷⁰⁾. Σε άλλη υπόθεση, το CNDA ανέπεμψε την υπόθεση στην OFPRA, διότι η συνέντευξη της συνοδευόμενης ανήλικης διενεργήθηκε χωρίς την παρουσία της μητέρας της και του νόμιμου εκπρόσωπού της⁽⁶⁷¹⁾.

Οι συνεντεύξεις με παιδιά πρέπει «να διεξάγονται με κατάλληλο τρόπο για τα παιδιά»⁽⁶⁷²⁾. Εάν ένας ασυνόδευτος ανήλικος έχει κληθεί σε προσωπική συνέντευξη [...], η συνέντευξη πρέπει «να διεξάγεται από πρόσωπο που έχει τις απαραίτητες γνώσεις για τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων»⁽⁶⁷³⁾.

⁽⁶⁶⁶⁾ Επιτροπή ΣΔΠ, *General comment no 12* (2009), ό.π. (υποσημείωση 206 ανωτέρω), παράγραφος 35.

⁽⁶⁶⁷⁾ Ο.π. Βλ. επίσης Επιτροπή ΣΔΠ, 2018, Υ.Β. και Ν.Σ. κατά Βελγίου, ό.π. (υποσημείωση 365 ανωτέρω), σημείο 8.8.

⁽⁶⁶⁸⁾ *Immigration Act* (Νόμος περί μετανάστευσης) (Νορβηγία), ενότητα 81, καθώς και κανονισμοί περί μετανάστευσης (Νορβηγία), ενότητες 17-3 έως 17-5.

⁽⁶⁶⁹⁾ CNDA (Γαλλία), απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2018, M. X., Mme C. σύζυγος του X, M. X., Mme T., M. X., M. X., προσφυγές αριθ. 17030975 – 17031078 – 17035295 – 17031240 – 17031077 – 17030908 C. Βλ. επίσης Συμβούλιο της Επικρατείας (Γαλλία) (Conseil d'état), απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2019, προσφυγή αριθ. 422017, FR:CECHR:2019:422017.20191106, στην οποία διαπιστώνεται ότι, εφόσον αιτών διεθνή προστασία συνοδεύεται από τα ανήλικα τέκνα του, η αίτησή του περιλαμβάνει αυτή των ανήλικων τέκνων και στις περιστάσεις αυτές το ανήλικο τέκνο πρέπει να περάσει από συνέντευξη χωρίς την παρουσία γονέων μόνον εάν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ότι μπορεί να έχει υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη την οποία δεν γνωρίζουν οι γονείς του.

⁽⁶⁷⁰⁾ CNDA (Γαλλία), απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2017, Mme M. N., Mme D., Mme M. N. και M. K. N., προσφυγές αριθ. 17033719, 17033718, 17033841, 17033840 C.

⁽⁶⁷¹⁾ CNDA (Γαλλία), απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2016, Mme Y., προσφυγή αριθ. 14012645 C. Η προσφεύγουσα ήταν ανήλικη θυγατέρα μιας γυναίκας στην οποία είχε χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα λόγω γάμου. Η αιτούσα ισχυριζόταν ότι έπρεπε να χορηγηθεί και στην ίδια καθεστώς πρόσφυγα βάσει της αρχής της οικογενειακής ενότητας ή αυτοδικαίως. Η OFPRA, η αποφαινόμενη αρχή σε πρώτο βαθμό, διεξήγαγε τη συνέντευξη με την κόρη απουσία της μητέρας της και χωρίς άλλον εκπρόσωπο, κατά παράβαση των κανόνων της εθνικής νομοθεσίας [CESEDA, ό.π. (υποσημείωση 120 ανωτέρω)]. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης δεν είχαν διερευνηθεί επαρκώς, έτσι η υπόθεση ανατέμθηκε προς επανεξέταση.

⁽⁶⁷²⁾ Άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο ε) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁶⁷³⁾ Άρθρο 25 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Άρθρο 25 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Εγγυήσεις για τους ασυνόδετους ανήλικους

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε:

α) εάν ένας ασυνόδετος ανήλικος έχει κληθεί σε προσωπική συνέντευξη για την αίτησή του για διεθνή προστασία όπως ορίζεται στα άρθρα 14 έως 17 και στο άρθρο 34, η συνέντευξη αυτή να διεξάγεται από πρόσωπο που έχει τις απαραίτητες γνώσεις για τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων·

β) ένας υπάλληλος που έχει τις αναγκαίες γνώσεις σχετικά με τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων να προετοιμάζει την απόφαση της αποφαινόμενης αρχής επί της αιτήσεως του ασυνόδετου ανηλίκου.

Η παρούσα διάταξη αφορά μόνο τους ασυνόδετους ανήλικους, ωστόσο ο διενεργών τη συνέντευξη με συνοδευόμενο ανήλικο επίσης πρέπει να είναι ικανός να συνεκτιμήσει τις προσωπικές και γενικές περιστάσεις που περιβάλλουν την αίτηση, καθώς και την ευαλωτότητα του αιτούντος ⁽⁶⁷⁴⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 4, «στους ασυνόδετους ανήλικους και στους εκπροσώπους τους παρέχονται δωρεάν οι νομικές και διαδικαστικές πληροφορίες [...]». Παρέχονται, μεταξύ άλλων, τουλάχιστον πληροφορίες για τη διαδικασία σε σχέση με τις ιδιαίτερες συνθήκες του αιτούντος και για τη διαδικασία ανάκλησης της διεθνούς προστασίας, εφόσον οι αρχές αναθεωρήσουν την αναγνώριση του δικαιώματος διεθνούς προστασίας.

Υπό το πρίσμα της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, υπάρχουν επίσης διατάξεις και διαδικαστικές εγγυήσεις σχετικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες οι ασυνόδετοι ανήλικοι μπορούν να εξαιρούνται από τις διαδικασίες στα σύνορα και τις ταχείες διαδικασίες ⁽⁶⁷⁵⁾. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ενότητα 7.3.

Σύμφωνα με το άρθρο 25 παράγραφος 6 στοιχείο γ) ⁽⁶⁷⁶⁾:

Άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Εγγυήσεις για τους ασυνόδετους ανήλικους

[...]

Όταν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αίτησης ασύλου τα κράτη μέλη χαρακτηρίζουν ένα πρόσωπο ως ασυνόδετο ανήλικο, μπορούν:

[...]

⁽⁶⁷⁴⁾ Άρθρο 15 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁶⁷⁵⁾ Άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁶⁷⁶⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το απαράδεκτο, βλ. ενότητα 7.6.

γ) να θεωρούν την αίτηση απαράδεκτη, σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 στοιχείο γ), εάν μια χώρα η οποία δεν είναι κράτος μέλος θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα για τον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 38, εφόσον αυτό εξυπηρετεί τα μείζονα συμφέροντα του ανηλίκου·

7.5.7. Η απόφαση

Στο πλαίσιο των αιτήσεων που υποβάλλονται από μέλη της οικογένειας και εξετάζονται από κοινού, το άρθρο 11 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τα εξής:

Άρθρο 11 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Προϋποθέσεις για τη λήψη απόφασης από την αποφαινόμενη αρχή

[...] οσάκις η αίτηση βασίζεται στην ίδια αιτιολογία [με των υπολοίπων μελών της οικογένειας], τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μία μόνο απόφαση, που να καλύπτει όλους τους εξαρτωμένους, εκτός εάν αυτό θα οδηγούσε σε κοινολόγηση της ιδιαίτερης κατάστασης αιτούντος που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τα συμφέροντά του, ιδίως σε περιπτώσεις διώξεων με βάση το φύλο, τον γενετήσιο προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου και/ή την ηλικία. Στην περίπτωση αυτή, εκδίδεται χωριστή απόφαση για το συγκεκριμένο πρόσωπο.

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή στο Μέρος 7, το δικαίωμα χρηστής διοίκησης αποτελεί γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου, η οποία εκτείνεται και στον τρόπο με τον οποίο η αποφαινόμενη αρχή αποφασίζει πώς θα ανακοινώσει ή θα εκδώσει την απόφαση. Η αποφαινόμενη αρχή θα πρέπει να εξετάσει κατά πόσον είναι αναγκαίο να εκδοθούν χωριστές αποφάσεις για κάθε μέλος της οικογένειας και όχι μια ενιαία απόφαση, σε περίπτωση ευάλωτου προσώπου. Επισημαίνεται ότι το άρθρο 11 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) αφορά μόνο το ζήτημα του κατά πόσον η διαδικασία σε διοικητικό επίπεδο θα πρέπει να καταλήξει σε ενιαία απόφαση ή σε χωριστές αποφάσεις. Δεν καλύπτει το ζήτημα του κατά πόσον οι διαδικασίες αυτές καθαυτές μπορούν να είναι αυτοτελείς και κατά πόσον οι αποφάσεις θα πρέπει να εκδοθούν ταυτόχρονα ⁽⁶⁷⁷⁾.

7.6. Απαράδεκτο της προσφυγής

Σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), αίτηση διεθνούς προστασίας μπορεί να θεωρηθεί απαράδεκτη μόνο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Το εν λόγω άρθρο ορίζει:

⁽⁶⁷⁷⁾ Για το θέμα αυτό, βλ. ΔΕΕ, 2018, Ahmedbekova, ό.π. (υποσημείωση 466 ανωτέρω).

Άρθρο 33 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Περιπτώσεις απαράδεκτων αιτήσεων

Τα κράτη μέλη μπορούν να θεωρήσουν αίτηση για διεθνή προστασία ως απαράδεκτη μόνο εάν:

- α) η διεθνής προστασία έχει χορηγηθεί από άλλο κράτος μέλος·
- β) μια χώρα που δεν είναι κράτος μέλος θεωρείται ως πρώτη χώρα ασύλου για τον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 35·
- γ) μια χώρα που δεν είναι κράτος μέλος θεωρείται ως ασφαλής τρίτη χώρα για τον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 38·
- δ) η αίτηση είναι μεταγενέστερη αίτηση στο πλαίσιο της οποίας δεν προέκυψαν ή υποβλήθηκαν από τον αιτούντα νέα στοιχεία ή πορίσματα σχετικά με την εξέταση του εάν ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί δικαιούχος διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας 2011/95/ΕΕ· ή
- ε) πρόσωπο εξαρτώμενο από τον αιτούντα υποβάλει αίτηση, αφού το πρόσωπο αυτό έχει συναινέσει, σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 2 να αποτελέσει η περίπτωση του τμήμα αίτησης υποβαλλόμενης για λογαριασμό του και δεν υπάρχουν γεγονότα σχετικά με την κατάσταση του προσώπου αυτού τα οποία να δικαιολογούν την υποβολή χωριστής αίτησης.

Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ, το δίκαιο της Ένωσης εδράζεται στη θεμελιώδη παραδοχή ότι κάθε κράτος μέλος αποδέχεται από κοινού με τα λοιπά κράτη μέλη, αναγνωρίζει δε ότι τα εν λόγω κράτη αποδέχονται από κοινού με αυτό, μια σειρά κοινών αξιών επί των οποίων στηρίζεται η Ένωση, όπως διευκρινίζει το άρθρο 2 ΣΕΕ. Η εν λόγω παραδοχή υποδηλώνει και δικαιολογεί την ύπαρξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών για την αναγνώριση αυτών των αξιών, για τον σεβασμό του ενωσιακού δικαίου που τις εφαρμόζει, και για το γεγονός ότι η εθνική έννομη τάξη τους είναι ικανή να προσφέρει ισοδύναμη και αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον Χάρτη, περιλαμβανομένων των άρθρων 1 και 4 του Χάρτη, στα οποία κατοχυρώνονται οι θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ και των κρατών μελών της ⁽⁶⁷⁸⁾. Το Δικαστήριο αναφέρει στη συνέχεια:

η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ιδίως όσον αφορά τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, επιβάλλει σε καθένα από αυτά τα κράτη μέλη να δέχονται, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, ότι όλα τα λοιπά κράτη μέλη τηρούν το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, ότι σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζονται από το δίκαιο αυτό ⁽⁶⁷⁹⁾.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε στην υπόθεση Ibrahim και λοιποί ότι, κατά τον προσδιορισμό του αν ένα πρόσωπο θα απομακρυνθεί σε συνθήκες ιδιαιτέρως αυξημένου κινδύνου παράβασης του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ, είναι σημαντικό να εκτιμάται η φύση και η έκταση της ευαλωτότητάς του. Κατά το Δικαστήριο, το γεγονός ότι οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας στο κράτος μέλος το οποίο την χορήγησε δεν λαμβάνουν:

⁽⁶⁷⁸⁾ Βλ. για παράδειγμα ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, Jawo, ό.π. (υποσημείωση 39 ανωτέρω), σκέψη 80, που παρατίθεται στην υποσημείωση 413 ανωτέρω, καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία που εξετάστηκε στην ενότητα 5.5.3 ανωτέρω.

⁽⁶⁷⁹⁾ Ό.π., σκέψη 81.

παροχές προς εξασφάλιση της στοιχειώδους διαβίωσης ή λαμβάνουν αισθητά πιο περιορισμένες παροχές τέτοιου είδους σε σύγκριση με τις παροχές άλλων κρατών μελών, χωρίς εντούτοις η μεταχείρισή τους να διαφέρει από εκείνη που επιφυλάσσεται στους υπηκόους του κράτους μέλους αυτού, μπορεί να οδηγήσει στη διαπίστωση ότι ο αιτών θα εκτεθεί εντός του κράτους μέλους αυτού σε πραγματικό κίνδυνο να υποστεί μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 4 του Χάρτη μόνον εάν η κατάσταση αυτή έχει ως συνέπεια να περιέλθει ο αιτών, λόγω της ιδιαιτέρως ευάλωτης θέσεώς του, ανεξαρτήτως της θελήσεώς του και των προσωπικών του επιλογών, σε κατάσταση έσχατης υλικής στερήσεως ανταποκρινόμενης στα κριτήρια που εκτίθενται στις σκέψεις 89 έως 91 της παρούσας αποφάσεως ⁽⁶⁸⁰⁾.

Συναφώς αναφέρεται και απόφαση της Επιτροπής CAT σχετικά με επιζήσαντα βασανιστηρίων, στον οποίο είχε χορηγηθεί διεθνής προστασία στην Ιταλία και στη συνέχεια μετέβη στην Ελβετία, όπου αντιμετώπισε απέλαση στην Ιταλία. Η Επιτροπή CAT αποφάνθηκε ότι οι ελβετικές αρχές «δεν είχαν εξετάσει εξατομικευμένα και αρκούντως διεξοδικά την προσωπική εμπειρία του προσφεύγοντος ως θύματος βασανιστηρίων και τις προβλέψιμες συνέπειες της αναγκαστικής επιστροφής του στην Ιταλία». Διαπίστωσε ότι η Ιταλία δεν προσέφερε τις διασφαλίσεις που είχε παράσχει στο παρελθόν ούτε έλαβε «μέτρα τα οποία θα του εγγυούνταν πρόσβαση σε υπηρεσίες αποκατάστασης προσαρμοσμένες στις ανάγκες του, οι οποίες θα του επέτρεπαν να ασκήσει το δικαίωμά του σε αποκατάσταση ως θύματος βασανιστηρίων». Ως εκ τούτου, η Επιτροπή CAT αποφάνθηκε ότι η απέλασή του θα συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 3 της σύμβασης κατά των βασανιστηρίων ⁽⁶⁸¹⁾.

Η Επιτροπή HRC αποφάνθηκε σε υπόθεση η οποία αφορούσε μια μητέρα σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση και τα δύο παιδιά της που επρόκειτο να απελαθούν στην Ιταλία, όπου τους είχε χορηγηθεί επικουρική προστασία. Υπενθύμισε ότι:

τα συμβαλλόμενα κράτη θα πρέπει να δίνουν τη δέουσα βαρύτητα στον πραγματικό και προσωπικό κίνδυνο που μπορεί να αντιμετωπίσει το άτομο σε περίπτωση απέλασης και ότι απόκειται στο συμβαλλόμενο κράτος να προβεί σε εξατομικευμένη εκτίμηση του κινδύνου που θα αντιμετώπιζε η προσφεύγουσα και τα δύο τέκνα της (ανήλικα αμφότερα κατά τον χρόνο της διαδικασίας ασύλου) στην Ιταλία αντί να βασίζεται σε γενικές εκθέσεις και στην παραδοχή ότι, αφού είχε τύχει επικουρικής προστασίας στο παρελθόν, θα δικαιούτο καταρχήν το ίδιο επίπεδο επικουρικής προστασίας σήμερα. Η Επιτροπή HRC θεωρεί ότι το συμβαλλόμενο κράτος δεν έλαβε δεόντως υπόψη την ιδιαίτερα ευάλωτη θέση της προσφεύγουσας και των τέκνων της. Παρότι επισήμως ήταν δικαιούχος επικουρικής προστασίας στην Ιταλία, η προσφεύγουσα, που είχε κακοποιηθεί σοβαρά από τον σύζυγό της, θα περιερχόταν σε εξαιρετικά επισφαλή κατάσταση, δεν θα μπορούσε να συντηρήσει τον εαυτό της και τα παιδιά της, ούτε καν να καλύψει τις ιατρικές ανάγκες τους, αφού δεν θα λάμβανε καμία αρωγή από τις ιταλικές αρχές. Το συμβαλλόμενο κράτος δεν είχε επίσης ζητήσει ουσιαστικές εγγυήσεις από τις ιταλικές αρχές ότι η προσφεύγουσα και τα δύο παιδιά της, που βρίσκονται σε εξαιρετικά ευάλωτη θέση ανάλογη με αυτήν της υπόθεσης *Jasin* κατά Δανίας (η οποία αφορούσε επίσης τη σχεδιαζόμενη απέλαση μιας μόνης ασθενούς μητέρας με ανήλικα τέκνα, που είχαν ήδη βιώσει ακραίες συνθήκες διαβίωσης και υλικής στέρησης στην Ιταλία), θα τύγχαναν υποδοχής σε συνθήκες

⁽⁶⁸⁰⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2019, *Ibrahim και λουτοί*, ό.π. (υποσημείωση 436 ανωτέρω), σκέψη 93.

⁽⁶⁸¹⁾ Επιτροπή CAT, 2018, *Adam Harun κατά Ελβετίας*, ό.π. (υποσημείωση 234 ανωτέρω), σκέψη 9.11.

συμβατές με το καθεστώς τους ως αιτούντων άσυλο και δικαιούχων προσωρινής προστασίας καθώς και των εγγυήσεων του άρθρου 7 του Συμφώνου ⁽⁶⁸²⁾.

Σύμφωνα με το άρθρο 34 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

**Άρθρο 34 παράγραφος 1 πρώτο εδάφιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)
Ειδικοί κανόνες σχετικά με τη συνέντευξη για το παραδεκτό της αίτησης**

Πριν από τη λήψη απόφασης από την αποφαινόμενη αρχή για το παραδεκτό αίτησης διεθνούς προστασίας, τα κράτη μέλη επιτρέπουν στους αιτούντες να εκθέσουν τις απόψεις τους σχετικά με την εφαρμογή των λόγων [απαραδέκτου] που προβλέπει το άρθρο 33 στην περίπτωση τους. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη προβαίνουν σε προσωπική συνέντευξη σχετικά με το παραδεκτό της αίτησης. Τα κράτη μέλη δύνανται κατ' εξαίρεση να μην εφαρμόσουν την παρούσα διάταξη [σχετικά με τους διαδικαστικούς κανόνες] μόνο σύμφωνα με το άρθρο 42 σε περιπτώσεις μεταγενέστερων αιτήσεων.

Επομένως, το ζήτημα του παραδεκτού θα πρέπει να διερευνάται διεξοδικά κατά κανόνα μετά από την προσωπική συνέντευξη. Η διεξοδική εξέταση του παραδεκτού έχει ιδιαίτερη σημασία για τους ευάλωτους αιτούντες. Όσον αφορά τις εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους, βλ. ενότητα 7.5.6 για περισσότερες πληροφορίες.

Η ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζει τη μεταγενέστερη αίτηση που μπορεί να κριθεί απαράδεκτη σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 στοιχείο δ) της ΟΕΑΔΑ (αναδιατύπωση), ως εξής:

Άρθρο 2 στοιχείο ιζ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

«μεταγενέστερη αίτηση»: η περαιτέρω αίτηση διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται μετά τη λήψη τελεσίδικης απόφασης επί προηγούμενης αίτησης, περιλαμβανομένων περιπτώσεων όπου ο αιτών ρητά ανακάλεσε την αίτησή του και περιπτώσεων όπου η αποφαινόμενη αρχή απέρριψε αίτηση μετά από τη σιωπηρή της ανάκληση σύμφωνα με το άρθρο 28 παράγραφος 1.

Σύμφωνα με το άρθρο 40 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση):

**Άρθρο 40 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)
Μεταγενέστερες αιτήσεις**

Εάν η προκαταρκτική εξέταση που αναφέρεται στην παράγραφο 2 καταλήξει στο συμπέρασμα ότι νέα στοιχεία ή πορίσματα έχουν προκύψει ή υποβληθεί από τον αιτούντα τα οποία αυξάνουν σημαντικά τις πιθανότητες χαρακτηρισμού του αιτούντος ως δικαιούχου διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας 2011/95/ΕΕ, η αίτηση εξετάζεται περαιτέρω σύμφωνα με το κεφάλαιο II. [...]

⁽⁶⁸²⁾ HRC, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 10 Μαρτίου 2017, Raziye Rezaifar κατά Δανίας, ανακοίνωση αριθ. 2512/2014, CCPR/C/119/D/2512/2014, παράγραφος 8.9 (παραλείπονται οι υποσημειώσεις). Βλ. επίσης για παράδειγμα HRC, γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 28 Οκτωβρίου 2016, R.A.A. και Z.M. κατά Δανίας, ανακοίνωση αριθ. 2608/2015, CCPR/C/118/D/2608/2015, σχετικά με απέλαση στη Βουλγαρία.

Οι ευάλωτοι αιτούντες, λόγω της ευαλωτότητάς τους, μπορεί να υποβάλουν νέα στοιχεία ή πορίσματα, ή μπορεί να ανακύψουν νέα στοιχεία ή πορίσματα μετά τη λήψη τελεσίδικης απόφασης επί της προηγούμενης αίτησής τους.

Στα πρόσωπα αυτά συγκαταλέγονται θύματα σεξουαλικής βίας ή θύματα εμπορίας ανθρώπων σε περιστάσεις στις οποίες η ουσιαστική βάση της αίτησης διεθνούς προστασίας αποκρυσταλλώνεται με καθυστέρηση. Για παράδειγμα, ένα θύμα εμπορίας ανθρώπων ενδέχεται να μην είναι σε θέση στην πρώτη του αίτηση να αποκαλύψει το ιστορικό της διακίνησης και της εκμετάλλευσής του από τον φόβο μήπως υποστεί αντίποινα από τους εμπλεκόμενους διακινητές. Αργότερα, αν το άτομο είναι σε θέση να τεκμηριώσει το πραγματικό αίτημά του, ίσως ως αποτέλεσμα οφέλους από την υποστήριξη και τη συμβουλευτική που απορρέει από τις ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις της διαδικασίας ασύλου σε μεταγενέστερο χρόνο, ενδέχεται να προσπαθήσει να το τεκμηριώσει στο πλαίσιο μεταγενέστερης αίτησης.

Για παράδειγμα, το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο της Ελβετίας δέχθηκε μεταγενέστερη αίτηση σε υπόθεση θύματος εμπορίας ανθρώπων, το οποίο υπέστη εκμετάλλευση ενόσω εκκρεμούσε η πρώτη διαδικασία. Η απόφαση έκανε αναφορά σε συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης (απόρροια π.χ. φόβου ή ντροπής), οι οποίες μπορεί να δυσχεραίνουν την κατάθεση λεπτομερών δηλώσεων ⁽⁶⁸³⁾.

Αντίστοιχοι προβληματισμοί ανακύπτουν και για ευάλωτα πρόσωπα όπως θύματα βιασμού ή σεξουαλικής βίας ή θύματα βασανιστηρίων τα οποία, ιδίως αν δεν έχουν λάβει την αναγκαία υποστήριξη στη διάρκεια της διεκπεραίωσης της αρχικής τους αίτησης, μπορεί να επιδιώξουν να τεκμηριώσουν τους ισχυρισμούς τους για πρώτη φορά σε μεταγενέστερη αίτηση. Σε παρόμοια θέση θα μπορούσε να βρίσκεται, για παράδειγμα, πρόσωπο που δεν ανέφερε τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του εξαρχής, λόγω φόβου ή ντροπής ⁽⁶⁸⁴⁾.

Μεταγενέστερη αίτηση από πρόσωπο του οποίου η υγεία έχει επιδεινωθεί σημαντικά από την προηγούμενη αίτηση θα μπορούσε επίσης, δυνητικά, να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 40 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Τα πρόσωπα με σοβαρά προβλήματα υγείας τα οποία δεν διατρέχουν προσωπικά κίνδυνο δίωξης δεν θεωρείται κατά κανόνα ότι δικαιούνται διεθνή προστασία. Αιτήσεις από πρόσωπα της κατηγορίας αυτής γίνονται δεκτές μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ ⁽⁶⁸⁵⁾ και του ΕΔΔΑ ⁽⁶⁸⁶⁾. Παρά ταύτα, αίτηση από ευάλωτο πρόσωπο της κατηγορίας αυτής πρέπει να εξετάζεται σύμφωνα με τις σχετικές διαδικαστικές εγγυήσεις, εφόσον προκύπτουν νέα στοιχεία ή πορίσματα.

Το άρθρο 42 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει ειδικούς διαδικαστικούς κανόνες όσον αφορά τις μεταγενέστερες αιτήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι εάν άγαμος ανήλικος (που θα μπορούσε να είναι ευάλωτος) υποβάλει αίτηση αφού έχει υποβληθεί αίτηση εξ ονόματός του, η προκαταρκτική εξέταση της αίτησης δεν μπορεί να γίνεται μόνο βάσει γραπτών παρατηρήσεων χωρίς προσωπική συνέντευξη ⁽⁶⁸⁷⁾.

⁽⁶⁸³⁾ Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (BVGE) (Ελβετία), 2016, D-6806, ό.π. (υποσημείωση 129 ανωτέρω).

⁽⁶⁸⁴⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 69.

⁽⁶⁸⁵⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, M'Bodj, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω)· ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Abdida, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω).

⁽⁶⁸⁶⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2016, Paposhvili κατά Βελγίου, ό.π. (υποσημείωση 595 ανωτέρω)· ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2008, N. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π. (υποσημείωση 614 ανωτέρω)· ΕΔΔΑ, 1997, D. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π. (υποσημείωση 614 ανωτέρω).

⁽⁶⁸⁷⁾ Άρθρο 42 παράγραφος 2 στοιχείο β) σε συνδυασμό με το άρθρο 40 παράγραφος 6 στοιχείο β) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Μέρος 8. Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις ενώπιον δικαστηρίων

Το παρόν μέρος εστιάζει στο δικαίωμα των ευάλωτων αιτούντων σε αποτελεσματική προσφυγή ενώπιον δικαστηρίων στο πλαίσιο της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οι αρχές που σχετίζονται με την αποτελεσματική δικαστική προστασία εφαρμόζονται στους ευάλωτους αιτούντες, καθώς και πρακτικά μέτρα στα πλαίσια της ακροαματικής διαδικασίας ⁽⁶⁸⁸⁾. Το Μέρος 7 πραγματεύεται τις ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για ευάλωτα πρόσωπα σε διοικητικές διαδικασίες.

Η διάρθρωση του παρόντος μέρους παρουσιάζεται στον πίνακα 20.

Πίνακας 20: Διάρθρωση του μέρους 8

Ενότητα	Τίτλος	Σελίδα
8.1	Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής	214
8.2	Πλήρης και ex nunc εξέταση των πραγματικών και νομικών στοιχείων	218
8.3	Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις στο στάδιο της άσκησης ένδικου μέσου	222
8.4	Πρόσβαση σε αποτελεσματική προσφυγή	224
8.5	Δικαίωμα παραμονής κατά τη διάρκεια των διαδικασιών άσκησης ένδικου μέσου	229

Όλα αυτά τα θέματα εξετάζονται με ιδιαίτερη έμφαση στους ευάλωτους αιτούντες. Το δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή εν γένει εξετάζεται στη δικαστική ανάλυση της EASO *Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*. Στο συγκεκριμένο μέρος προστίθεται συναφής νομολογία του ΔΕΕ μεταγενέστερη της δημοσίευσης της δικαστικής ανάλυσης ⁽⁶⁸⁹⁾.

Άλλες συναφείς εκδόσεις της EASO

- EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018, για επεξηγήσεις των βασικών νομικών αρχών σχετικά με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής δυνάμει της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Βλ. επίσης ενότητα 4.6 της παρούσας δικαστικής ανάλυσης για ανάλυση θεμάτων που άπτονται της πραγματικής προσφυγής και των ευάλωτων προσώπων στο πλαίσιο της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), καθώς και ενότητα 5.5 για ανάλυση θεμάτων που άπτονται της πραγματικής προσφυγής και των ευάλωτων προσώπων στο πλαίσιο των διαδικασιών του Δουβλίνου.

⁽⁶⁸⁸⁾ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Προσάρτημα Δ. Παραδείγματα ορθής πρακτικής σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας ενώπιον δικαστηρίων δυνάμει της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

⁽⁶⁸⁹⁾ Βλ. ιδίως απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, C-348/16, *Moussa Sacko κατά Commissione Territoriale per il riconoscimento della protezione internazionale di Milano*, EU:C:2017:591, κυρίως σκέψεις 44, 46 έως 49, καθώς και σκέψεις 31, 32 έως 43, όπου επεξηγείται το άρθρο 47· ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, *Serin Alheto κατά Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-585/16, EU:C:2018:584, ιδίως σκέψεις 103, 116, 107, 109–114, 116, 147· και ΔΕΕ, 2018, *Ahmedbekova*, ό.π. (υποσημείωση 466 ανωτέρω), ιδίως σκέψεις 94, 97–99, 102, 103.

8.1. Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

Όπως αποφάνθηκε το ΔΕΕ:

Η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που παρέχονται στους ιδιώτες βάσει του δικαίου της Ένωσης, την οποία μνημονεύει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, συνιστά, πράγματι, γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, η οποία απορρέει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών [...] και είναι σήμερα κατοχυρωμένη με το άρθρο 47 του Χάρτη [της ΕΕ] ⁽⁶⁹⁰⁾.

Η εν λόγω διάταξη του Χάρτη προβλέπει τα εξής:

Άρθρο 47 του Χάρτη της ΕΕ Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του.

Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη..

Το ΔΕΕ έχει επιβεβαιώσει επίσης ότι «η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που αντλούν οι ιδιώτες από το δίκαιο της Ένωσης συναποτελείται από διάφορα στοιχεία, στα οποία καταλέγονται ιδίως τα δικαιώματα άμυνας, η αρχή της ισότητας των όπλων, το δικαίωμα προσβάσεως στα δικαστήρια, καθώς και το δικαίωμα λήψεως νομικών συμβουλών, άμυνας και εκπροσώπησης» ⁽⁶⁹¹⁾.

Τα κράτη μέλη δύνανται να θέτουν περιορισμούς στα διαδικαστικά δικαιώματα που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο, μη εξαιρουμένου του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής και του δικαιώματος ακρόασης ⁽⁶⁹²⁾. Η μη παροχή στον αιτούντα του δικαιώματος ακρόασης συνιστά περιορισμό του δικαιώματος υπεράσπισης ⁽⁶⁹³⁾. Κάθε περιορισμός εν προκειμένω πρέπει να συνάδει με το άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη

⁽⁶⁹⁰⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψη 49.

⁽⁶⁹¹⁾ ΔΕΕ, 2017, Sacko, ό.π. (υποσημείωση 689 ανωτέρω), σκέψη 32.

⁽⁶⁹²⁾ Ό.π., σκέψη 38.

⁽⁶⁹³⁾ Ό.π., σκέψη 37.

της ΕΕ ⁽⁶⁹⁴⁾. Αυτό σημαίνει ότι τα συμφέροντα του θιγόμενου μέρους θα πρέπει να σταθμίζονται με τα συμφέροντα του κράτους ή άλλων μερών, κατά περίπτωση. Η στάθμιση με την οποία εξασφαλίζεται ότι δεν υπάρχει υπέρμετρη παραβίαση των δικαιωμάτων άμυνας και δικαστικής προστασίας του ευάλωτου προσώπου πρέπει να εξετάζεται σε σχέση με τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης του ευάλωτου προσώπου.

Οι ιδιαίτερες ευαλωτότητες και ειδικές ανάγκες των αιτούντων θα αποτελέσουν σημαντικούς παράγοντες κατά την εν λόγω στάθμιση.

Ιδιαίτεροι προβληματισμοί θα ανακύψουν σε προσφυγές ευάλωτων αιτούντων, π.χ. πρόσωπο του οποίου η νοητική αναπηρία ή οι επικοινωνιακές δυσκολίες απαιτούν το δικαστήριο να αφιερώσει περισσότερο χρόνο σε ιδιαίτερες πτυχές της διαδικασίας προσφυγής/επανεξέτασης ή πρόσωπο το οποίο έχει υποστεί τραυματικές εμπειρίες ή είναι θύμα σοβαρής μορφής ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας και μπορεί να χρειάζεται χρόνο ώστε να λάβει την αναγκαία υποστήριξη και συμβουλευτική για να προσκομίσει ουσιαστικά αποδεικτικά στοιχεία κατά την άσκηση του ένδικου μέσου.

Στην ΟΔΑ (αναδιατύπωση) περιγράφονται τα μέτρα που εφαρμόζονται στην αποτελεσματική προσφυγή ως εξής:

Αιτιολογική σκέψη 50 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Σύμφωνα με βασική αρχή της ενωσιακής νομοθεσίας, οι αποφάσεις επί αιτήσεως διεθνούς προστασίας, οι αποφάσεις που αφορούν την άρνηση εκ νέου έναρξης της εξέτασης μιας αίτησης μετά την παύση της, και οι αποφάσεις περί ανακλήσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας πρέπει να επιδέχονται αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου.

Άρθρο 46 παράγραφοι 1 και 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι αιτούντες να έχουν δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου κατά των ακόλουθων αποφάσεων:

α) απόφαση επί της αιτήσεως διεθνούς προστασίας, περιλαμβανομένων των αποφάσεων:

i) με τις οποίες κρίνουν αίτηση ως αβάσιμη όσον αφορά το καθεστώς του πρόσφυγα και/ή το καθεστώς επικουρικής προστασίας·

ii) με τις οποίες η αίτηση κρίνεται ως απαράδεκτη σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2·

⁽⁶⁹⁴⁾ Το άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη της ΕΕ προβλέπει τα εξής: «Κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από το νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων».

iii) που λαμβάνονται στα σύνορα ή τις ζώνες διέλευσης κράτους μέλους όπως περιγράφεται στο άρθρο 43 παράγραφος 1·

iv) να μη διεξαχθεί εξέταση σύμφωνα με το άρθρο 39·

β) άρνηση να αρχίσει εκ νέου η εξέταση της αίτησης η οποία σταμάτησε σύμφωνα με τα άρθρα 27 και 28·

γ) απόφαση ανάκλησης διεθνούς προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 45.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα πρόσωπα τα οποία έχει αναγνωρίσει η αποφαινόμενη αρχή ότι πληρούν τις προϋποθέσεις επικουρικής προστασίας να έχουν δικαίωμα πραγματικής προσφυγής δυνάμει της παραγράφου 1 έναντι της απόφασης που κρίνει αίτηση ως αβάσιμη όσον αφορά το καθεστώς του πρόσφυγα.

[...]

Το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου αφορά κάθε απόφαση που λαμβάνεται επί αίτησης χορήγησης διεθνούς προστασίας. Οι συνηθέστερες αποφάσεις εν προκειμένω απαριθμούνται στο άρθρο 46 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Ενδεικτικά ζητήματα που αφορούν θέματα ευαλωτότητας τα οποία μπορεί να ανακύψουν στις εν λόγω αποφάσεις παρατίθενται στο διάγραμμα 1.

Διάγραμμα 1: Ενδεικτικά νέα ζητήματα που μπορεί να ανακύψουν λόγω ευαλωτότητας κατά την άσκηση ένδικου μέσου

Τύπος απόφασης	Ζητήματα που μπορεί να ανακύψουν λόγω ευαλωτότητας
Κάθε απόφαση επί αίτησης διεθνούς προστασίας	Η αίτηση ευάλωτου αιτούντος κατά την άσκηση προσφυγής βάσει «περαιτέρω στοιχείων» δεν αποκλείεται να διαφέρει θεμελιωδώς από την αίτηση που υπέβαλε αρχικά, π.χ. όταν πρόσωπο με ψυχική διαταραχή η οποία δεν είχε διαγνωστεί μέχρι τούδε λαμβάνει εκ των υστέρων ουσιαστική ιατρική και νομική υποστήριξη και είναι σε θέση να προβάλει αρκούντως αναλυτικά νέους λόγους προσφυγής ή νέα αποδεικτικά στοιχεία.
Απόφαση που κρίνει αίτηση ως αβάσιμη	Αίτηση ευάλωτου αιτούντος ενδέχεται να κριθεί αβάσιμη εφόσον η αποφαινόμενη αρχή δεν είχε λάβει επαρκείς πληροφορίες, π.χ. δεν είχε αποκαλυφθεί το προσωπικό ιστορικό του προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων.
Απόφαση που κρίνει αίτηση ως απαράδεκτη [άρθρο 33 παράγραφος 2 ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]	Μπορεί, για παράδειγμα, η θυγατέρα αιτούντος να είχε συναινέσει να υποβληθεί αίτηση εξ ονόματός της και να περιληφθεί στην αίτηση του πατέρα της, αν και ήταν θύμα σεξουαλικής βίας και δεν μπορούσε κατά το χρόνο εκείνο να αποκαλύψει το γεγονός αυτό στον πατέρα της ή στις αρχές.
Απόφαση που λαμβάνεται στα σύνορα ή τις ζώνες διέλευσης [άρθρο 43 παράγραφος 1 ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]	Στα πλαίσια αυτά ενδέχεται να μην παρέχονται σημαντικές υποστηρικτικές υπηρεσίες για ορισμένα ευάλωτα πρόσωπα, όπως συμβουλευτικές υπηρεσίες για θύματα βιασμού ή σεξουαλικής βίας, ή για πρόσωπα με σοβαρές παθήσεις ή ψυχολογικές ή ψυχικές διαταραχές. Αυτό εγκυμονεί πραγματικό κίνδυνο η απόφαση που λαμβάνεται εκεί για τα εν λόγω ευάλωτα πρόσωπα να στερείται επαρκούς θεμελίωσης.
Άρνηση εκ νέου έναρξης της εξέτασης μιας αίτησης μετά την παύση της [άρθρο 28 ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]	Ο ευάλωτος αιτών, όταν πρόκειται για άτομο με αναπηρία ή ψυχική ασθένεια, μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει υπαναχωρήσει ή έχει ανακαλέσει την αρχική αίτηση εν αγνοία του διότι δεν συμμορφώθηκε με ορισμένες διαδικαστικές απαιτήσεις χωρίς να έχει λάβει την απαιτούμενη υποστήριξη.
Απόφαση ανάκλησης της διεθνούς προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 45 ΟΔΑ (αναδιατύπωση)	Η ανάκληση της διεθνούς προστασίας μπορεί να επέλθει μετά την πάροδο μεγάλου χρονικού διαστήματος από την αρχική της χορήγηση. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί σε συνθήκες στις οποίες π.χ. άτομο με προβλήματα ψυχικής υγείας δεν επωφελείται της συνεχούς περίθαλψης την οποία χρειάζεται, ή η κατάστασή του έχει επιδεινωθεί παρά τη φροντίδα που του παρέχεται σε βαθμό που να μην είναι σε θέση να συμμετάσχει αποτελεσματικά στη διαδικασία ανάκλησης.

Οι σημαντικότερες αιτιολογικές σκέψεις και διατάξεις της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) με τις οποίες διασφαλίζεται η δυνατότητα των ευάλωτων προσώπων για αποτελεσματική προσφυγή ενώπιον εθνικών δικαστηρίων παρατίθενται στον πίνακα 21.

Πίνακας 21: Οι σημαντικότερες διατάξεις της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) για το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής των ευάλωτων προσώπων

Αιτιολογική σκέψη/άρθρο	Θέμα
Αιτιολογική σκέψη 25	Πραγματική πρόσβαση στις διαδικασίες, δυνατότητα συνεργασίας και κατάλληλης επικοινωνίας, καθώς και επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις για την ορθή αναγνώριση των προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας
Αιτιολογική σκέψη 30	Στήριξη των αιτούντων που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων στο πλαίσιο ταχείας ή συνοριακής διαδικασίας όταν η προσφυγή τους δεν έχει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα
Αιτιολογική σκέψη 50	Η αποτελεσματική προσφυγή ως βασική αρχή του ενωσιακού δικαίου
Άρθρο 20	Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου
Άρθρο 21	Όροι για τη δωρεάν παροχή νομικών και διαδικαστικών πληροφοριών και τη δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση
Άρθρο 22	Δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σε όλα τα στάδια της διαδικασίας
Άρθρο 24	Αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων
Άρθρο 25	Εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους
Άρθρο 46	Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

8.2. Πλήρης και ex nunc εξέταση των πραγματικών και των νομικών ζητημάτων

Κατά τις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου, τα δικαστήρια υποχρεούνται σε πλήρη και εξαρχής εξέταση των πραγματικών και νομικών ζητημάτων, όπως ορίζεται στο άρθρο 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Άρθρο 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

[...] τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η πραγματική προσφυγή να εξασφαλίζει πλήρη και ex nunc εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων, ιδίως, κατά περίπτωση, εξέταση των αναγκών διεθνούς προστασίας σύμφωνα με την οδηγία 2011/95/ΕΕ, τουλάχιστον κατά τις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου ενώπιον πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

Στη νομολογία του, το ΔΕΕ έχει ασχοληθεί με την ερμηνεία του άρθρου 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Στην υπόθεση Sacko για παράδειγμα, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι:

τα χαρακτηριστικά της προσφυγής του άρθρου 46 [της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)] πρέπει να καθορίζονται τηρουμένου του άρθρου 47 του Χάρτη, το οποίο αποτελεί επιβεβαίωση της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας⁽⁶⁹⁵⁾.

⁽⁶⁹⁵⁾ ΔΕΕ, 2017, Sacko, ό.π. (υποσημείωση 689 ανωτέρω), σκέψη 31.

Στην υπόθεση *Alheto*, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι το άρθρο 46 παράγραφος 3 «ορίζει ποιο είναι το περιεχόμενο του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής που πρέπει, κατά το άρθρο 46, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, να αναγνωρίζεται στους αιτούντες διεθνή προστασία σε σχέση με την αίτησή τους»⁽⁶⁹⁶⁾. Το Δικαστήριο κατέληξε στο ως εξής συμπέρασμα:

Συγκεκριμένα, το άρθρο 46, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/32 ορίζει ότι, προκειμένου να τηρούν τα προβλεπόμενα στο άρθρο 46, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη που δεσμεύονται από την οδηγία μεριμνούν ώστε το δικαστήριο ενώπιον του οποίου προσβάλλεται η απόφαση επί της αίτησης διεθνούς προστασίας να πραγματοποιεί «πλήρη και *ex nunc* εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων, ιδίως, κατά περίπτωση, εξέταση των αναγκών διεθνούς προστασίας σύμφωνα με την [ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση)]»⁽⁶⁹⁷⁾.

Η διατύπωση αυτή, κατά το ΔΕΕ, «πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται κατά τρόπο ομοιόμορφο» και «σύμφωνα με το σύνθημα της, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου εντός του οποίου αυτή χρησιμοποιείται και του σκοπού που επιδιώκει η ρύθμιση στην οποία εντάσσεται»⁽⁶⁹⁸⁾.

Στην υπόθεση *Sacko*, ένα από τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο ΔΕΕ ήταν κατά πόσον αντίκειται στο άρθρο 46 παράγραφος 3 το Δικαστήριο να απορρίψει προσφυγή χωρίς να δοθεί η ευκαιρία ακρόασης στον αιτούντα σε περίπτωση που η προσφυγή είναι προδήλως αβάσιμη. Το ΔΕΕ διευκρινίζει ότι:

η προβλεπόμενη στο άρθρο 46, παράγραφος 3, [της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)] υποχρέωση του αρμόδιου δικαστηρίου να προβεί σε πλήρη και *ex nunc* εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων πρέπει να ερμηνεύεται στο πλαίσιο ολόκληρης της διαδικασίας εξετάσεως των αιτήσεων διεθνούς προστασίας την οποία ρυθμίζει η οδηγία αυτή, λαμβανομένου υπόψη του στενού συνδέσμου που υφίσταται μεταξύ της διαδικασίας προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου και της πρωτοβάθμιας διαδικασίας που προηγείται αυτής, κατά την οποία πρωτοβάθμια διαδικασία πρέπει να παρέχεται στον αιτούντα, σύμφωνα με το άρθρο 14 της εν λόγω οδηγίας, η ευκαιρία προσωπικής συνεντεύξεως σχετικά με την αίτησή του διεθνούς προστασίας⁽⁶⁹⁹⁾.

Το ΔΕΕ διαπιστώνει επίσης ότι:

εφόσον, κατά το άρθρο 17, παράγραφος 2 [της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)], η έκθεση ή το κείμενο της απομαγνητοφωνήσεως κάθε προσωπικής συνεντεύξεως με τον αιτούντα πρέπει να περιληφθούν στον φάκελο, το περιεχόμενο της ως άνω εκθέσεως ή του ως άνω κειμένου της απομαγνητοφωνήσεως συνιστά σημαντικό στοιχείο που θα εκτιμηθεί από το αρμόδιο δικαστήριο όταν αυτό πραγματοποιήσει την πλήρη και *ex nunc* εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων την οποία προβλέπει το άρθρο 46, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής⁽⁷⁰⁰⁾.

⁽⁶⁹⁶⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2018, *Alheto*, ό.π. (υποσημείωση 689 ανωτέρω), σκέψη 105.

⁽⁶⁹⁷⁾ Ό.π., σκέψη 106.

⁽⁶⁹⁸⁾ Ό.π., σκέψεις 107-108.

⁽⁶⁹⁹⁾ ΔΕΕ, 2017, *Sacko*, ό.π. (υποσημείωση 689 ανωτέρω), σκέψη 42.

⁽⁷⁰⁰⁾ Ό.π., σκέψη 43.

Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το ΔΕΕ:

το κατά πόσον είναι αναγκαία η εκ μέρους του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της [...] προσφυγής ακρόαση του αιτούντος πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα της υποχρεώσεώς του να προβεί στην κατά το άρθρο 46, παράγραφος 3, της ως άνω οδηγίας πλήρη και *ex nunc* εξέταση, χάριν της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων και των συμφερόντων του αιτούντος. Μόνο στην περίπτωση που το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι είναι σε θέση να πραγματοποιήσει μια τέτοια εξέταση αποκλειστικώς βάσει των στοιχείων της δικογραφίας, περιλαμβανομένων, ενδεχομένως, της εκθέσεως για την πραγματοποιηθείσα κατά την πρωτοβάθμια διαδικασία προσωπική συνέντευξη με τον αιτούντα ή του κειμένου της απομαγνητοφωνήσεως της συνεντεύξεως αυτής, μπορεί να αποφασίσει να μην προχωρήσει σε ακρόαση του αιτούντος στο πλαίσιο της προσφυγής της οποίας έχει επιληφθεί. Ειδικότερα, υπ' αυτές τις συνθήκες, η δυνατότητα να παραλειφθεί η ακρόαση ανταποκρίνεται στο υπενθυμιζόμενο στην αιτιολογική σκέψη 18 [της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)] συμφέρον τόσο των κρατών μελών όσο και των αιτούντων για λήψη αποφάσεως επί των αιτήσεων διεθνούς προστασίας το συντομότερο δυνατό, υπό την επιφύλαξη της διεξαγωγής κατάλληλης και πλήρους εξετάσεως ⁽⁷⁰¹⁾.

Συνεπώς, το ΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 46 παράγραφος 3:

ερμηνευόμενο υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη [της ΕΕ], έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί προσφυγής κατά της αποφάσεως με την οποία απορρίπτεται μια προδήλως αβάσιμη αίτηση διεθνούς προστασίας να απορρίψει την εν λόγω προσφυγή χωρίς να προβεί σε ακρόαση του αιτούντος, όταν τα πραγματικά περιστατικά δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ως προς το βάσιμο της αποφάσεως αυτής, υπό την προϋπόθεση, αφενός, ότι κατά την πρωτοβάθμια διαδικασία παρασχέθηκε στον αιτούντα η ευκαιρία προσωπικής συνεντεύξεως σχετικά με την αίτησή του διεθνούς προστασίας [...] και ότι η έκθεση ή το κείμενο της απομαγνητοφωνήσεως της εν λόγω συνεντεύξεως, σε περίπτωση που αυτή πραγματοποιήθηκε, περιλήφθηκε στον φάκελο [...] και, αφετέρου, ότι το επιληφθέν της προσφυγής δικαστήριο μπορεί να διατάξει μια τέτοια ακρόαση εφόσον το κρίνει αναγκαίο για τους σκοπούς της πλήρους και *ex nunc* εξετάσεως τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων ⁽⁷⁰²⁾.

Το High Court (Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας) αποφάνθηκε ότι το άρθρο 46 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη και του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, απαιτεί ο προσφεύγων να ακούγεται ενώπιον του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της προσφυγής κατά απορριπτικής απόφασης χορήγησης διεθνούς προστασίας εάν το δικαστήριο αποφαινεται για πραγματικά ζητήματα, μη εξαιρουμένης της αξιοπιστίας των λεγομένων του αιτούντος άσυλο ⁽⁷⁰³⁾. Αυτό μπορεί να είναι ζωτικής σημασίας σε περίπτωση ευάλωτου αιτούντος ο οποίος ενδεχομένως να μην είναι σε θέση να εκθέσει επαρκώς τα συναφή περιστατικά εξαιτίας των προσωπικών του περιστάσεων.

Η απαίτηση για πλήρη και *ex nunc* εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων μπορεί να είναι ζωτικής σημασίας για έναν ευάλωτο αιτούντα όταν, για λόγους

⁽⁷⁰¹⁾ ΔΕΕ, 2017, Sacko, ό.π. (υποσημείωση 689 ανωτέρω), σκέψη 44.

⁽⁷⁰²⁾ Ό.π., σκέψη 49.

⁽⁷⁰³⁾ High Court (Ιρλανδία), απόφαση της 30ής Μαρτίου 2012, S.U.N. (Νότιος Αφρική) κατά Refugee Applications Commissioner, [2012] IEHC 338.

σχετιζόμενους με την ευαλωτότητά του, πραγματικά ζητήματα συναφή με την ουσία της αίτησής του αποκρυσταλώνονται με την άσκηση του ένδικου μέσου. Για παράδειγμα:

- θύμα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να μην ήταν σε θέση να αποκαλύψει την ιστορία της εμπορίας, της κακοποίησης και της εκμετάλλευσης από φόβο για αντίποινα εκ μέρους των δραστών·
- θύμα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλης σοβαρής μορφής ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας μπορεί αρχικά να μην είχε λάβει την απαιτούμενη υποστήριξη ώστε να αποκτήσει αρκετή εμπιστοσύνη στο σύστημα ώστε να μπορέσει να αποκαλύψει τα περιστατικά βίας στα οποία θεμελιώνεται πραγματικά η αίτησή του ⁽⁷⁰⁴⁾·
- θύμα βιασμού ή σεξουαλικής βίας το οποίο αρχικά δεν είχε αποκαλύψει το ιστορικό σεξουαλικής βίας ενδέχεται, στο πλαίσιο άσκησης ένδικου μέσου, ωφελούμενο από τα κατάλληλα διαδικαστικά μέτρα, να μπορέσει να αποκαλύψει τα συναφή περιστατικά ⁽⁷⁰⁵⁾·
- αποφαινόμενη αρχή μπορεί να μην εφάρμοσε πραγματικά τα προβλεπόμενα μέτρα στο πλαίσιο της προσφυγής προκειμένου να εξασφαλίσει ότι θα ακουστεί η φωνή του παιδιού, αλλά να υπήγαγε την αίτηση του ανήλικου στην αίτηση του γονέα·
- αιτών μπορεί να διστάζει να αποκαλύψει ότι η αίτησή του σχετίζεται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή την ταυτότητα φύλου του, π.χ. από ντροπή, φόβο στιγματισμού, φόβο της παρουσίας ομοεθνούς του διερμηνέα ή καχυποψία απέναντι στις αρχές ⁽⁷⁰⁶⁾·
- ανήλικος μπορεί να μην κατανοεί ή να μην συνειδητοποιεί τη σημασία συγκεκριμένων περιστάσεων για την αίτησή του·
- αιτών που έχει βιώσει τραυματικές εμπειρίες ίσως να μην μπόρεσε να τις αποκαλύψει λόγω διαταραχής μετατραυματικού στρες / κατάθλιψης ⁽⁷⁰⁷⁾·
- αιτών με σωματική αναπηρία μπορεί να έχει στιγματιστεί.

Εάν η ευαλωτότητα του αιτούντος δεν αναγνωρίστηκε κατά τη διοικητική διαδικασία και/ή δεν του προσφέρθηκαν τόσο τα αναγκαία διαδικαστικά μέτρα όσο και η αναγκαία στήριξη με πλήρως αποτελεσματικό τρόπο, μπορεί να μην περιήλθαν σε γνώση της αποφαινόμενης αρχής όλα τα πραγματικά περιστατικά και/ή τα αποδεικτικά στοιχεία της υπόθεσης.

Η καθυστερημένη υποβολή νέων στοιχείων θα μπορούσε να δικαιολογείται π.χ. αν οι ερωτήσεις της συνέντευξης δεν αφορούσαν το θέμα· αν ο αιτών δεν είχε επίγνωση της σημασίας ορισμένων περιστατικών για την αίτησή του· εάν εμπλέκονται τραυματικές εμπειρίες, ντροπή ή άλλες περιοριστικές περιστάσεις του αιτούντος (βασανιστήρια, σεξουαλική βία ή δίωξη λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού στο παρελθόν)· ή αν το φύλο του διενεργούντος τη συνέντευξη ή του διερμηνέα περιόρισαν την ικανότητα του αιτούντος να προβάλλει το αίτημά του ⁽⁷⁰⁸⁾.

⁽⁷⁰⁴⁾ Βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 6.2 σχετικά με τον αντίκτυπο των τραυματικών εμπειριών και ενότητα 6.3 σχετικά με την αποκάλυψη.

⁽⁷⁰⁵⁾ Ο.π., ενότητες 6.2 και 6.3.

⁽⁷⁰⁶⁾ Βλ. EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, ενότητα 6.6 σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και ενότητα 6.3 σχετικά με την αποκάλυψη.

⁽⁷⁰⁷⁾ Ο.π., ενότητα 6.2 σχετικά με τον αντίκτυπο των τραυματικών εμπειριών και ενότητα 6.3 σχετικά με την αποκάλυψη.

⁽⁷⁰⁸⁾ Συνταγματικό Δικαστήριο (Ústavní soud České republiky, Τσεχία), απόφαση της 12ης Απριλίου 2016, I.ÚS 425/16.

Τονίζεται ότι το ΔΕΕ έχει επισημάνει ότι, ακόμη και όταν τα κράτη μέλη δεν εφαρμόζουν ορθά το άρθρο 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) στην εθνική νομοθεσία τους, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να το τηρούν διότι έχει άμεσο αποτέλεσμα ⁽⁷⁰⁹⁾.

8.3. Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις στο στάδιο της προσφυγής

Άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι αντιμετωπίζεται επίσης η ανάγκη για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, εφόσον η ανάγκη αυτή ανακύψει σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου κίνηση της διαδικασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), τα κράτη μέλη μεριμνούν για την παροχή ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου σε αιτούντες οι οποίες έχουν αναγνωρισθεί ως χρήζοντες τις ως άνω εγγυήσεις (βλ. **Μέρος 3** και **Μέρος 7**). Δυνάμει του άρθρου 24 παράγραφος 4, οι ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις του **Μέρους 7** παρέχουν κατευθυντήριες οδηγίες στους δικαστές όταν, σε οποιαδήποτε υπόθεση, καθίσταται εμφανής η ανάγκη για ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις στο πλαίσιο προσφυγής/επανεξέτασης ⁽⁷¹⁰⁾.

Η αλληλεπίδραση μεταξύ του άρθρου 24 παράγραφος 4 και του άρθρου 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) μπορεί να έχει ζωτική σημασία για τους ευάλωτους αιτούντες. Ακόμη και εάν ένας διαδικαστικός κανόνας θεωρείται γενικά εύλογος και αναλογικός, η εφαρμογή του σε συγκεκριμένη υπόθεση μπορεί να συνιστά παραβίαση του δικαιώματος σε αποτελεσματική προσφυγή υπό το πρίσμα των προσωπικών περιστάσεων συγκεκριμένου αιτούντος. Για το ζήτημα αυτό θα αποφανθεί το εθνικό δικαστήριο ⁽⁷¹¹⁾. Το εθνικό δικαστήριο θα αποφασίσει επίσης εάν μια συγκεκριμένη προθεσμία, σε δεδομένη κατάσταση, δεν επαρκεί δεδομένων των συνθηκών ευάλωτου αιτούντος ⁽⁷¹²⁾.

Το ΔΕΕ αναγνωρίζει ότι στην αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του άρθρου 47 του Χάρτη της ΕΕ συγκαταλέγεται η αρχή της ισότητας των όπλων ⁽⁷¹³⁾. Η εν λόγω αρχή συνεπάγεται ότι «πρέπει να παρέχεται σε καθέναν από τους διαδίκους ευλόγως η δυνατότητα να εκθέτει την άποψή του, περιλαμβανομένων των αποδεικτικών στοιχείων, υπό συνθήκες που δεν τον περιάγουν σε σαφώς μειονεκτική θέση έναντι του αντιδίκου» ⁽⁷¹⁴⁾. Κατά το ΔΕΕ, «σκοπός της ισότητας των όπλων είναι η ισορροπία μεταξύ των διαδίκων της δίκης, ώστε να διασφαλίζεται ότι κάθε έγγραφο που προσκομίζεται στο δικαστήριο μπορεί να εξεταστεί και να αντικρουστεί από κάθε διάδικο της δίκης» ⁽⁷¹⁵⁾.

⁽⁷⁰⁹⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Alekszj Torubarov κατά Bevandoriassi es Menekultugyi Hivatal, C-556/17, EU:C:2019:626, σκέψη 73.

⁽⁷¹⁰⁾ Το Court of Appeal (Εφετείο) (Αγγλία και Ουαλία) επισημαίνει ότι «ενθαρρύνεται η έγκαιρη αναγνώριση ζητημάτων ευαλωτότητας, ει δυνατόν, πριν από την ακρόαση επί της ουσίας». Βλ. Court of Appeal (Εφετείο) (Αγγλία και Ουαλία, Ηνωμένο Βασίλειο), 2017, AM (Αφγανιστάν) κατά Secretary of State for the Home Department, ό.π. (υποσημείωση 638 ανωτέρω), σκέψη 31.

⁽⁷¹¹⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 28ης Ιουλίου 2011, Samba Diouf κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, EU:C:2011:524, σκέψεις 66-68.

⁽⁷¹²⁾ Ό.π., σκέψη 68.

⁽⁷¹³⁾ ΔΕΕ, 2017, Sacko, ό.π. (υποσημείωση 689 ανωτέρω), σκέψη 32.

⁽⁷¹⁴⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2012, Europese Gemeenschap κατά Otis NV και Λιυτών, C-199/11, EU:C:2012:684, σκέψη 71.

⁽⁷¹⁵⁾ Ό.π., σκέψη 72.

Η εξασφάλιση της εν λόγω ισορροπίας μπορεί να απόκειται στο εθνικό δικαστήριο όταν πρόκειται για ευάλωτους αιτούντες, οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση χωρίς τις απαιτούμενες ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις και την απαιτούμενη στήριξη. Έτσι, για παράδειγμα, μπορεί να προσφερθεί πρακτική βοήθεια σε αιτούντα με σωματική αναπηρία ώστε να μπορέσει να παραστεί στην ακροαματική διαδικασία και να μη βρίσκεται σε μειονεκτική θέση εντός της αίθουσας.

Ορισμένοι ευάλωτοι αιτούντες διεθνή προστασία, μη εξαιρουμένων όσων απαρριθμούνται στο άρθρο 21 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση) και στην αιτιολογική σκέψη 29 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), μπορεί να χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων. Για παράδειγμα:

- τα θύματα βασανιστηρίων μπορεί να φοβούνται να μιλήσουν ελεύθερα στις αρχές των κρατών μελών ⁽⁷¹⁶⁾.
- τα θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να χρειάζονται χρόνο για να ξεφύγουν από την επιρροή των διακινητών τους ⁽⁷¹⁷⁾.
- ενδέχεται να χρειάζονται ειδικές πρόνοιες ώστε οι ευάλωτοι αιτούντες να μπορέσουν να υποστηρίξουν αποτελεσματικά την αίτησή τους ⁽⁷¹⁸⁾.

Δεν είναι δυνατόν να θεσπιστούν ενιαίοι διαδικαστικοί κανόνες ώστε να διασφαλίζεται αποτελεσματική προσφυγή των ευάλωτων προσώπων ενώπιον δικαστηρίων, ωστόσο, κατόπιν ανάλυσης της εκάστοτε περίπτωσης, τα κατάλληλα ή αναγκαία μέτρα θα είναι συνάρτηση, μεταξύ άλλων:

- της φύσης της ιδιαίτερης ευαλωτότητας του αιτούντος·
- του χρόνου κατά τον οποίο αναγνωρίστηκε η ευαλωτότητα και του κατά πόσον είχε ήδη ως συνέπεια την εφαρμογή ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων·
- του ρόλου συγκεκριμένης διάταξης στη διαδικασία·
- του εθνικού δικαστικού συστήματος εν γένει·
- των αρχών που απορρέουν από το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, όπως αυτές εφαρμόζονται στο εθνικό δικαστικό σύστημα.

Παραδείγματα ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας ενώπιον δικαστηρίων παρατίθενται στο **προσάρτημα Δ**. Εντέλει, απόκειται στο δικαστήριο να αποφασίσει εάν θα παρασχεθούν ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, ποιες θα είναι αυτές και εάν μπορεί να διεξαχθεί η ακροαματική διαδικασία απουσία αυτών ⁽⁷¹⁹⁾. Επιπλέον, αν ο αιτών είναι ευάλωτο πρόσωπο και επιθυμεί να εκπροσωπήσει ο ίδιος τον εαυτό του, αυτό θα πρέπει επίσης να συνεκτιμηθεί από το δικαστήριο στο πλαίσιο του χρέους του να διευκολύνει και να βοηθήσει τον αιτούντα να προβάλει αποτελεσματικά το αίτημά του, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ευάλωτος αιτών μπορεί να μην είναι σε θέση να εκπροσωπήσει αποτελεσματικά τον εαυτό του.

Σε κάθε περίπτωση, η προεκτεθείσα αλληλεπίδραση ανάμεσα στο άρθρο 24 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), το οποίο αφορά ειδικά τις διοικητικές αρχές, και το άρθρο 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), το οποίο αφορά διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίων, πρέπει να εφαρμόζεται λαμβανομένου υπόψη ότι το άρθρο 46 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) έχει άμεσο αποτέλεσμα και τηρουμένων των γενικών αρχών

⁽⁷¹⁶⁾ UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status*, ό.π. (υποσημείωση 610 ανωτέρω), σκέψη 198.

⁽⁷¹⁷⁾ Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων και σχετική αιτιολογική έκθεση, ό.π. (υποσημείωση 631 ανωτέρω).

⁽⁷¹⁸⁾ J. Herlihy, «Evidentiary assessment and psychological difficulties», στο G. Noll (επιμ.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*, Martinus Nijhoff, Λάιντεν/Βοστόνη, 2005, σ. 123–137.

⁽⁷¹⁹⁾ UK Immigration and Asylum Tribunals, Joint Presidential Guidance Note no 2 of 2010, σκέψη 6.

της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας που προβλέπει το ενωσιακό δίκαιο. Αυτό σημαίνει ότι οι διαδικαστικές λεπτομέρειες σχετικά με ένδικες προσφυγές που σκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που αντλούνται από το άρθρο 46 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) σε συνδυασμό με τη νομολογία του ΔΕΕ και κάθε άλλο κανόνα της εθνικής νομοθεσίας δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές απ' ό,τι αυτές που αφορούν παρόμοιες προσφυγές εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας). Επιπλέον, δεν πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που έχουν απονεμηθεί από την ενωσιακή έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) ⁽⁷²⁰⁾.

8.4. Πρόσβαση σε πραγματική προσφυγή

Στην παρούσα ενότητα εξετάζονται οι προθεσμίες και η δωρεάν νομική αρωγή και εκπροσώπηση σε διαδικασίες σε δεύτερο βαθμό, καθώς και πώς μπορεί να επηρεάζονται οι ευάλωτοι αιτούντες.

8.4.1. Προθεσμίες

Άρθρο 46 παράγραφος 4 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

Τα κράτη μέλη ορίζουν εύλογες προθεσμίες και θεσπίζουν τις λοιπές απαιτούμενες διατάξεις για την άσκηση του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής από τον αιτούντα σύμφωνα με την παράγραφο 1. Οι προθεσμίες δεν καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος.

[...]

Χάριν της ασφάλειας δικαίου, τα κράτη μέλη δύνανται να ορίζουν εύλογες προθεσμίες για την άσκηση προσφυγής ⁽⁷²¹⁾. Η σύντμηση της προθεσμίας άσκησης προσφυγής στην ταχεία διαδικασία συνάδουν με την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας σε σύγκριση με τις προθεσμίες που τίθενται για την τακτική διαδικασία, εφόσον οι εν λόγω διαδικαστικοί κανόνες έχουν σκοπό να εξασφαλίσουν την ταχύτερη διεκπεραίωση των αβάσιμων ή απαράδεκτων αιτήσεων ⁽⁷²²⁾.

Η ταχθείσα προθεσμία για την άσκηση προσφυγής, πάντως, πρέπει να είναι ουσιαστικά επαρκής για την προετοιμασία και την άσκηση αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος από τον αιτούντα. Εντούτοις, απόκειται στον εθνικό δικαστή να καθορίσει, σε περίπτωση κατά την οποία, σε συγκεκριμένη κατάσταση, η προθεσμία αποδεικνύεται ανεπαρκής υπό το πρίσμα των περιστάσεων της υποθέσεως, εάν το στοιχείο αυτό μπορεί καθεαυτό να συνιστά επαρκή λόγο ώστε να δεχθεί το εν λόγω δικαστήριο τη συναγόμενη έμμεση προσβολή της αποφάσεως περί εφαρμογής της ταχείας διαδικασίας στην εξέταση της αιτήσεως ⁽⁷²³⁾.

⁽⁷²⁰⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 13ης Μαρτίου 2007, *Unibet κατά Justitiekanslern*, C-432/05, EU:C:2007:163, σκέψη 43.

⁽⁷²¹⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2009, *Virginie Pontin κατά T-Comalux SA*, C-63/08, EU:C:2009:666, σκέψη 48.

⁽⁷²²⁾ ΔΕΕ, 2011, *Samba Diouf*, ό.π. (υποσημείωση 711 ανωτέρω), σκέψη 65.

⁽⁷²³⁾ ΔΕΕ, 2011, *Samba Diouf*, ό.π. (υποσημείωση 711 ανωτέρω), σκέψεις 65 και 68.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι «το γεγονός ότι η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής είναι ένας μήνας στην περίπτωση αποφάσεως εκδοθείσας μέσω της τακτικής διαδικασίας και μόνο δεκαπέντε ημέρες στην περίπτωση της ταχείας διαδικασίας» «δεν είναι, κατ' αρχήν, ουσιαστικά ανεπαρκής για την προετοιμασία και την άσκηση αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος, και είναι εύλογη και ανάλογη σε σχέση με τα δικαιώματα και διακυβευόμενα συμφέροντα» ⁽⁷²⁴⁾.

Το Δικαστήριο επισήμανε ότι «το σημαντικό είναι [...] η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής να είναι ουσιαστικά επαρκής για την προετοιμασία και την άσκηση αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος» ⁽⁷²⁵⁾. Παρά ταύτα, μια καταρχήν επαρκής προθεσμία για τους αιτούντες είναι απίθανο να είναι επαρκής, για παράδειγμα, για αιτούντα ο οποίος έχει υποστεί τραυματική εμπειρία και ενδέχεται να χρειάζεται κοινωνικό λειτουργό, συμβουλευτική και/ή εξειδικευμένη νομική συνδρομή για να προετοιμάσει αποτελεσματική προσφυγή.

Οι βραχείες προθεσμίες καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας μπορεί να επηρεάσουν το δικαίωμα ακρόασης ⁽⁷²⁶⁾ και να δυσχεράνουν την άσκηση του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής επανεξέτασης, συνεπώς να έχουν εν δυνάμει ως αποτέλεσμα παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη της ΕΕ. Έτσι, οι ευάλωτοι αιτούντες, π.χ. τα άτομα με σωματικές και/ή ψυχικές παθήσεις και/ή αναπηρίες, οι οποίοι μπορεί να χρειάζονται περισσότερο χρόνο από έναν αιτούντα χωρίς αναπηρία για να υποστηρίξουν την αίτησή τους, μπορεί να θίγονται δυσανάλογα από ένα σύστημα στο οποίο σωρευτικά οι βραχείες προθεσμίες διαβρώνουν το δικαίωμά τους να ακουστούν.

Η πολύ βραχεία προθεσμία μπορεί επίσης να δυσχεραίνει τη λήψη συμβουλών ή αρωγής από εξειδικευμένο νομικό σύμβουλο ⁽⁷²⁷⁾. Σε μια τέτοια περίπτωση, η πολύ βραχεία προθεσμία μπορεί να επηρεάζει δυσανάλογα την ικανότητα ορισμένων ευάλωτων αιτούντων να λάβουν νομική αρωγή από εξειδικευμένο νομικό σύμβουλο. Για παράδειγμα, αιτούντες με διαταραχή μετατραυματικού στρες ή αιτούντες που είναι θύματα σεξουαλικής βίας και/ή εμπορίας ανθρώπων θα έχουν περίπλοκες αιτήσεις όσον αφορά τόσο τα πραγματικά όσο και, κατά πάσα πιθανότητα, τα νομικά ζητήματα. Μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα, μεταξύ άλλων, στην απόκτηση των συναφών στοιχείων, στην επίλυση διαδικαστικών προβλημάτων και, ενδεχομένως, στην άσκηση πραγματικής προσφυγής υπό το φως αυτής της περιπλοκότητας.

Ένας ευάλωτος αιτών μπορεί επιπλέον να ζητήσει να υποβάλει πρόσθετα στοιχεία σε δεύτερο βαθμό για να προβάλει τα πραγματικά ζητήματα της υπόθεσής του. Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να προκύψει στην περίπτωση που η σύζυγος ενός αιτούντος υποβάλει χωριστή αίτηση από τον σύζυγό της, επικαλούμενη σεξουαλική βία, την οποία δεν μπορούσε να αποκαλύψει στο πλαίσιο συνέντευξης παρουσία του συζύγου της. Ομοίως, αιτών ο οποίος αρχικά είχε υποβάλει αίτηση που είχε κριθεί προδήλως αβάσιμη, στην πραγματικότητα όμως ήταν θύμα εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευση και λόγω φόβου δεν τολμούσε να αποκαλύψει την ταυτότητα των διακινητών του, μπορεί να χρειάζεται επίσης να προβάλει πρόσθετα στοιχεία σε δεύτερο βαθμό.

Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι μπορεί να είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατον, ένας αιτών διεθνή προστασία να αποκτήσει και να προσκομίσει στοιχεία σε σύντομο χρονικό διάστημα ⁽⁷²⁸⁾.

⁽⁷²⁴⁾ ΔΕΕ, 2011, Samba Diouf, ό.π. (υποσημείωση 711 ανωτέρω), σκέψεις 66-67.

⁽⁷²⁵⁾ Ό.π., σκέψη 66.

⁽⁷²⁶⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 8ης Ιουλίου 2010, Susanne Bulicke κατά Deutsche Büro Service GmbH, C-246/09, EU:C:2010:418, σκέψη 36.

⁽⁷²⁷⁾ ΔΕΕ, 2009, Virginie Pontin κατά T-Comalux SA, ό.π. (υποσημείωση 721 ανωτέρω), σκέψη 65.

⁽⁷²⁸⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1998, Bahaddar κατά Κάτω Χωρών, προσφυγή αριθ. 25894/94, σκέψη 45.

Συνεπώς, «οι προθεσμίες δεν θα πρέπει να είναι τόσο βραχείες ή να εφαρμόζονται τόσο αυστηρά ώστε να στερούν από αιτούντα αναγνώρισης του καθεστώτος τοπρόσφυγα τη ρεαλιστική δυνατότητα να αποδείξει τα λεγόμενά του» ⁽⁷²⁹⁾.

Η αυτόματη και μηχανιστική εφαρμογή της προθεσμίας ενδέχεται να μη συνάδει με την προάσπιση του δικαιώματος στη μη επαναπρώθηση βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ⁽⁷³⁰⁾. Έτσι, για παράδειγμα, η ταχεία διαδικασία μπορεί να είναι αποτελεσματική όταν η εξέταση αφορά δεύτερη αίτηση ασύλου η οποία έχει εξεταστεί πλήρως στο πλαίσιο τακτικής διαδικασίας, στον βαθμό που η πρώτη εξέταση δικαιολογεί την ταχεία εξέταση της δεύτερης αίτησης ⁽⁷³¹⁾. Η εν λόγω ταχεία εξέταση δεύτερης αίτησης, ωστόσο, μπορεί να μη δικαιολογείται από την εκ πρώτης όψεως πλήρη εξέταση στο πλαίσιο τακτικής διαδικασίας, εάν ο αιτών, για λόγους ευαλωτότητας, δεν μπόρεσε να τεκμηριώσει το αίτημά του ή ούτε καν να το διατυπώσει. Ειδικότερα, αυτό μπορεί να ισχύει όταν η ευαλωτότητα δεν αναγνωρίστηκε ούτε αντιμετωπίστηκε με ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις.

8.4.2. Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου

Η πρόσβαση σε νομική συνδρομή εντάσσεται στο δικαίωμα πραγματικής προσφυγής δυνάμει του άρθρου 47 του Χάρτη της ΕΕ.

Άρθρο 47 τρίτο εδάφιο του Χάρτη της ΕΕ Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Θα έπρεπε να προβλέπεται επίσης «εφόσον ελλείψει την αρωγής αυτής θα ήταν αδύνατον να εξασφαλισθεί πραγματική προσφυγή» ⁽⁷³²⁾. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση, κατόπιν αίτησης, σε διαδικασίες προσφυγής δυνάμει του άρθρου 20 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ⁽⁷³³⁾.

Άρθρο 20 παράγραφος 1 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να παρέχεται, κατόπιν αιτήματος, δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στο πλαίσιο των διαδικασιών άσκησης ένδικου μέσου που προβλέπονται στο κεφάλαιο V. Περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την κατάρτιση των αναγκαίων διαδικαστικών εγγράφων και τη συμμετοχή εξ ονόματος του αιτούντος σε ακροαματική διαδικασία ενώπιον πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

⁽⁷²⁹⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1998, Bahaddar κατά Κάτω Χωρών, προσφυγή αριθ. 25894/94, σκέψη 45.

⁽⁷³⁰⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2000, Jabari κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 40035/98, σκέψη 40.

⁽⁷³¹⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, Sultani κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 45223/05 (αποσπάσματα στην αγγλική γλώσσα), σκέψη 65. Παρατίθεται το συναφές εδάφιο της σκέψης 65 στη γαλλική γλώσσα του πρωτοτύπου: «L'existence de ce premier contrôle justifie la brièveté du délai d'examen de la seconde demande, dans le cadre duquel l'OFPRA se contente de vérifier, à l'occasion d'une procédure accélérée, s'il existe de nouveaux motifs propres à modifier sa décision de rejet préalable».

⁽⁷³²⁾ Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, 2007, ό.π. (υποσημείωση 81 ανωτέρω), άρθρο 47, σ. 30, όπου μνημονεύεται η απόφαση του ΕΔΔΑ, 1979, Airey κατά Ιρλανδίας, ό.π. (υποσημείωση 259 ανωτέρω).

⁽⁷³³⁾ Βλ. επίσης αιτιολογικές σκέψεις 23 και 25 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση).

Επισημαίνεται ότι ο αιτών απαιτείται να ζητήσει νομική συνδρομή και εκπροσώπηση.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το άρθρο 47, τρίτο εδάφιο, του Χάρτη της ΕΕ βασίζεται στη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ) ⁽⁷³⁴⁾, ο Χάρτης αποσκοπεί επίσης στη διασφάλιση πραγματικών και ουσιαστικών δικαιωμάτων ⁽⁷³⁵⁾ και όχι απλώς θεωρητικών ή πλασματικών ⁽⁷³⁶⁾. Το ΕΔΔΑ έχει εφαρμόσει την εν λόγω αρχή σε σχέση με τη δωρεάν νομική συνδρομή ⁽⁷³⁷⁾ και έχει αποδεχθεί ότι μπορεί να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική κατάσταση του διάδικου ή οι προοπτικές επιτυχίας του στη διαδικασία ⁽⁷³⁸⁾. Έτσι, ειδικά σε κάποιες περιπτώσεις ακραίας ευαλωτότητας, τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να επιδεικνύουν εξαιρετική προσοχή ούτως ώστε η ερμηνεία τους των εθνικών δικονομικών κανόνων που διέπουν την πρόσβαση στη δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση «να μην καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή εξόχως δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμονται» από την ενωσιακή έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) ⁽⁷³⁹⁾, καθώς και να συνάδει με το άρθρο 47, τρίτο εδάφιο, του Χάρτη της ΕΕ.

Περαιτέρω, το άρθρο 20 παράγραφος 3 ορίζει τα εξής:

Άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου

Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι δεν χορηγείται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εάν ένα δικαστήριο ή άλλη αρμόδια αρχή θεωρεί ότι το ένδικο μέσο του αιτούντος δεν έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας.

Όταν λαμβάνεται απόφαση για τη μη παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο από αρχή η οποία δεν είναι δικαστήριο, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι ο αιτών έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον δικαστηρίου.

Κατ' εφαρμογή της παρούσας παραγράφου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να μην περιορίζεται αυθαίρετως η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση και να μην εμποδίζεται η ουσιαστική πρόσβαση του αιτούντος στη δικαιοσύνη.

Τα προεκτεθέντα στο άρθρο 20 παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) μπορεί να είναι σημαντικά ιδίως για ευάλωτους αιτούντες. Για παράδειγμα, κατά την εκτίμηση του κατά πόσον η προσφυγή έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανάγκες του αιτούντος ώστε να εκτιμάται εάν οι εν λόγω ανάγκες, και τυχόν απουσία του ευεργετήματος των ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν ώστε να κριθεί η πραγματική πιθανότητα επιτυχίας.

⁽⁷³⁴⁾ Βλ. ενότητα 8.1, όπου παρατίθεται πλήρως το άρθρο 47 του Χάρτη της ΕΕ. Βλ. επίσης ενότητα 2.2.

⁽⁷³⁵⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1984, *Sporrong and Lönnroth* κατά Σουηδίας, προσφυγές αριθ. 7151/75 και 7152/75.

⁽⁷³⁶⁾ ΕΔΔΑ, 1979, *Airey* κατά Ιρλανδίας, ό.π. (υποσημείωση 259 ανωτέρω), σκέψη 24: «Σκοπός της σύμβασης είναι να εγγυάται όχι θεωρητικά ή πλασματικά δικαιώματα, αλλά δικαιώματα που μπορούν να ασκηθούν αποτελεσματικά στην πράξη [...] Τούτο ισχύει ιδιαίτερα για το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη».

⁽⁷³⁷⁾ Ό.π., σκέψη 24.

⁽⁷³⁸⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2005, *Steel και Morris* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 68416/01, σκέψη 62.

⁽⁷³⁹⁾ Βλ. για παράδειγμα τις ακόλουθες αποφάσεις του ΔΕΕ: 2010, *Bulicke*, ό.π. (υποσημείωση 726 ανωτέρω), σκέψη 25· 12 Φεβρουαρίου 2008, *Willy Kempter KG* κατά *Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, C-2/06, EU:C:2008:78, σκέψη 57· 7 Ιουνίου 2007, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-222/05 έως C-225/05, *Van der Weerd* και *λουτοί κατά Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, EU:C:2007:318, σκέψη 28, καθώς και 13 Μαρτίου 2007, *Unibet* κατά *Justitiekanslern*, C-432/05, EU:C:2007:163, σκέψη 43.

Όπως επισημαίνει το ΔΕΕ:

η εκτίμηση ως προς την αναγκαιότητα παροχής του ευεργετήματος [πενίας] πρέπει να χωρεί λαμβανομένου υπόψη του δικαιώματος εκείνου ακριβώς του προσώπου του οποίου προσβάλλονται τα δικαιώματα ή περιορίζονται οι κατοχυρωμένες από το δίκαιο της Ένωσης ελευθερίες και όχι του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας, έστω και αν αυτό μπορεί να αποτελέσει ένα από τα στοιχεία για την εκτίμηση της αναγκαιότητας παροχής του ευεργετήματος ⁽⁷⁴⁰⁾.

Οι αιτήσεις ευάλωτων προσώπων μπορεί να παρουσιάζουν ιδιαίτερες περιπλοκότητες όσον αφορά την αλληλεπίδραση μεταξύ νομικών και δικονομικών ζητημάτων, έτσι ώστε, χωρίς αποτελεσματική εστίαση στα νομικά ζητήματα, μια προσφυγή που θέτει ζητήματα επί της ουσίας να κινδυνεύει να παύσει να εξετάζεται πρόωρα ως απαράδεκτη ή προδήλως αβάσιμη. Επιπλέον, ο ευάλωτος αιτών σπανίως θα είναι σε θέση να εκπροσωπήσει αποτελεσματικά τον εαυτό του, είτε λόγω αναπηρίας, ψυχικής υγείας, ηλικίας ή άλλων ζητημάτων είτε λόγω της πολύπλοκης φύσης της αίτησης ως προς τα πραγματικά και τα νομικά ζητήματα, ή και για τους δύο λόγους. Εάν έχει οριστεί νόμιμος εκπρόσωπος από το δικαστήριο, θα πρέπει να του παρέχεται επαρκής χρόνος ώστε να συνδράμει τον προσφεύγοντα στην αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του κατά τη διαδικασία ⁽⁷⁴¹⁾.

Καθώς τα συναφή περιστατικά και οι περιστάσεις στην υπόθεση ενός ευάλωτου αιτούντος μπορεί να είναι περίπλοκα, ή να μην προκύπτουν εμφανώς από τον διοικητικό φάκελο του αιτούντος, κάθε προκαταρκτικός έλεγχος της προσφυγής ή της επανεξέτασης της υπόθεσης ευάλωτου αιτούντος, όταν κρίνεται η «πραγματική πιθανότητα επιτυχίας», πρέπει να μεριμνά ώστε να μην παραλείπονται ουσιώδη ζητήματα τα οποία σε άλλη περίπτωση θα εμπόδιζαν την αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Σε περίπτωση ασυνόδευτων ανηλίκων, το άρθρο 25 παράγραφος 6 στοιχείο δ) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν «να εφαρμόζουν τη διαδικασία του άρθρου 20 παράγραφος 3, όταν ο εκπρόσωπος του ανηλίκου διαθέτει νομική κατάρτιση, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο». Με άλλα λόγια, εάν η προσφυγή ασυνόδευτου ανηλίκου θεωρείται ότι δεν έχει πραγματική πιθανότητα επιτυχίας, μπορεί να μη λάβει δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εφόσον ο εκπρόσωπός του διαθέτει νομική κατάρτιση σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Σύμφωνα με το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας, η παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής σε ασυνόδευτους ανήλικους μόνο σε περίπτωση πραγματικής πιθανότητας επιτυχίας και κατόπιν αίτησης δεν αντίκειται στο δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, με την προϋπόθεση ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος έχει επίτροπο που κατά νόμο διαθέτει επαρκή νομική κατάρτιση. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η καταλληλότητα του επιτρόπου ως εκπροσώπου, κατά την έννοια του άρθρου 24 της ΟΣΥ (αναδιατύπωση), δεν μπορεί να αμφισβητηθεί λόγω του ότι ο επίτροπος δεν διαθέτει εξειδίκευση στον τομέα του δικαίου του ασύλου. Συνεπώς, έκρινε απαράδεκτο τον διορισμό δικηγόρου ως συνεπιτρόπου, για την εκπροσώπηση του ασυνόδευτου ανηλίκου σε θέματα σχετικά με το δίκαιο των αλλοδαπών, περιλαμβανομένης της διαδικασίας ασύλου. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε περαιτέρω ότι θα ήταν αδικαιολόγητο να τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης οι ασυνόδευτοι ανήλικοι από τους ανήλικους που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής τους μαζί με τους γονείς τους ⁽⁷⁴²⁾. Συναφώς, όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους, το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας κάνει σαφή διάκριση

⁽⁷⁴⁰⁾ ΔΕΕ, 2010, DEB κατά Bundesrepublik Deutschland, ό.π. (υποσημείωση 260 ανωτέρω), σκέψη 42.

⁽⁷⁴¹⁾ Συνταγματικό Δικαστήριο (Verfassungsgerichtshof, Αυστρία), απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2011, προσφυγή αριθ. U 2018/11.

⁽⁷⁴²⁾ Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Bundesgerichtshof) (Γερμανία), απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, XII ZB 497/16, σκέψη 14.

ανάμεσα στη δωρεάν νομική εκπροσώπηση που εγγυάται το άρθρο 25 παράγραφος 1 ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) και παρέχεται άνευ όρων, και τη δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση σε διαδικασία προσφυγής κατά το άρθρο 20 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), την οποία μπορεί να αρνηθεί το Δικαστήριο ή άλλη αρμόδια αρχή αν θεωρεί ότι η προσφυγή του αιτούντος δεν έχει πραγματική πιθανότητα επιτυχίας (άρθρο 20 παράγραφος 3 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)) ή εάν ο ανήλικος διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους [άρθρο 21 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)].

Όσον αφορά το άρθρο 15 παράγραφος 2 της οδηγίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ο FRA αναφέρει:

Εάν ένα παιδί εμπλέκεται σε διοικητικές, ποινικές ή αστικές διαδικασίες, ο επίτροπος και/ή άλλος εκπρόσωπος —εφόσον δεν έχει ακόμη οριστεί επίτροπος— πρέπει να διασφαλίζει ότι το παιδί έχει πρόσβαση σε δωρεάν νομική συνδρομή και ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές διορίζουν ειδικευμένο επαγγελματία νομικό σύμφωνα με τις εθνικές νομικές διατάξεις ⁽⁷⁴³⁾.

Αναφέρει περαιτέρω ότι «ο ρόλος του ειδικευμένου δικηγόρου ή άλλου ειδικευμένου επαγγελματία νομικού, ο οποίος παρέχει νομικές συμβουλές και νομική συνδρομή στο παιδί διαφέρει από την εντολή και τον ουσιαστικό ρόλο που αναλαμβάνει ο “εκπρόσωπος” ή “νόμιμος εκπρόσωπος”, όπως ορίζεται στο δίκαιο της ΕΕ» ⁽⁷⁴⁴⁾.

8.5. Δικαίωμα παραμονής κατά τη διάρκεια των διαδικασιών άσκησης ένδικου μέσου

Η παρούσα ενότητα εκθέτει τον γενικό κανόνα σχετικά με το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος της χώρας το οποίο ισχύει στη διάρκεια των διαδικασιών άσκησης προσφυγών, τις ισχύουσες εξαιρέσεις και το πώς αυτές μπορεί να επηρεάζουν τους ευάλωτους αιτούντες.

8.5.1. Γενικός κανόνας

Άρθρο 46 παράγραφος 5 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

Με την επιφύλαξη της παραγράφου 6, τα κράτη μέλη επιτρέπουν στους αιτούντες να παραμείνουν στο έδαφός τους μέχρι να λήξει η προθεσμία εντός της οποίας μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμά τους σε πραγματική προσφυγή και, σε περίπτωση άσκησης εντός της προθεσμίας του εν λόγω δικαιώματος, εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής.

Η ΟΔΑ (αναδιατύπωση) προβλέπει το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους μέλους στη διάρκεια των διαδικασιών άσκησης προσφυγής. Η οδηγία κωδικοποιεί επίσης εξαιρέσεις στον κανόνα αυτόν, οι οποίες εξετάζονται στην ενότητα 8.5.2 κατωτέρω.

⁽⁷⁴³⁾ FRA, Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, 2014, ό.π. (υποσημείωση 213 ανωτέρω), σ. 39.

⁽⁷⁴⁴⁾ Ό.π.

Σε ορισμένα κράτη μέλη, μπορεί να εκδοθεί απόφαση επιστροφής χωρίς να έχει τελεσιδικήσει η απόφαση επί της αίτησης διεθνούς προστασίας. Ως αποτέλεσμα, ενδέχεται να υπάρχουν διάφορα ένδικα μέσα κατά της απόφασης επιστροφής και της απόφασης χορήγησης διεθνούς προστασίας. Δεδομένου αυτού, σημειώνεται ότι κράτος μέλος μπορεί να λάβει απόφαση επιστροφής κατόπιν απορριπτικής απόφασης επί αίτησης διεθνούς προστασίας πριν ασκηθεί προσφυγή κατά της εν λόγω απόφασης ή ολοκληρωθεί η εξέταση της προσφυγής. Το ΔΕΕ διευκρινίζει, πάντως, ότι επιτάσσεται η «αναστολή όλων των αποτελεσμάτων της αποφάσεως επιστροφής κατά τη διάρκεια της προθεσμίας για την άσκηση της προσφυγής αυτής και, εφόσον ασκείται τέτοια προσφυγή, μέχρι την εκδίκασή της»⁽⁷⁴⁵⁾. Ο ενδιαφερόμενος διατηρεί το καθεστώς του αιτούντος διεθνή προστασία έως τη λήψη τελεσιδικής απόφασης επί της αίτησής του. Από την πλευρά τους, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να «παρέχουν στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να επικαλούνται οποιαδήποτε μεταβολή των περιστάσεων η οποία επήλθε κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως αυτής περί επιστροφής και δύναται να έχει ουσιώδη σημασία για την εκτίμηση της καταστάσεως του ενδιαφερομένου»⁽⁷⁴⁶⁾.

Ειδικότερα, παρότι το δικαιοδοτικό όργανο που αποφαινεται για την επιστροφή είναι επιφορτισμένο με το καθήκον της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, σε συγκεκριμένες περιστάσεις μπορεί να στερείται της ικανότητας για διενέργεια της επανεξέτασης. Για παράδειγμα, η ευαλωτότητα του αιτούντος μπορεί να μην έχει μέχρι τούδε αναγνωριστεί και/ή εκτιμηθεί ή ο ευάλωτος αιτών να μην έχει τη δυνατότητα να απολαμβάνει τις ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις του άρθρου 24 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Μπορεί, επίσης, αυτό να ισχύει αν ο ευάλωτος αιτών έχει ζητήσει τη συνεργασία του κράτους μέλους δυνάμει του άρθρου 4 ΟΕΑΑ (αναδιατύπωση) για την τεκμηρίωση της αίτησής του στο μέτρο της ευαλωτότητάς του και αυτή δεν του έχει παρασχεθεί μέχρι στιγμής. Ενδέχεται επίσης να υφίστανται λανθάνουσες αβεβαιότητες σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά σε υποθέσεις, για παράδειγμα, ανήλικων, ηλικιωμένων, ατόμων με νοητική αναπηρία, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και/ή θυμάτων βιασμού ή σεξουαλικής βίας. Οι δυσκολίες που εξετάζονται εδώ μπορεί να προκύψουν ή προκύπτουν σε έννομες τάξεις στις οποίες η απόφαση επιστροφής λαμβάνεται χωρίς να έχει τελεσιδικήσει η απόφαση για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας και υπάρχουν διαφορετικά δικαιοδοτικά όργανα για την προσφυγή κατά εκάστης απόφασης. Δεν προκύπτουν όταν η απόφαση διεθνούς προστασίας και η απόφαση επιστροφής μπορούν να προσβληθούν στο πλαίσιο ενιαίας διαδικασίας.

Αντιθέτως, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το άρθρο 46 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), «ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 19, παράγραφος 2, και 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία βάσει της οποίας δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα η προσφυγή που ασκείται κατά αποφάσεως [...] περί μη περαιτέρω εξετάσεως **μεταγενέστερης** αιτήσεως ασύλου»⁽⁷⁴⁷⁾. Αυτό υπό το φως ότι το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι σε περίπτωση που ο αιτών υποβάλει μεταγενέστερη αίτηση χωρίς να προσκομίσει νέα στοιχεία ή να προβάλει νέα επιχειρήματα, «θα ήταν δυσανάλογο να υποχρεούνται τα κράτη μέλη να ανοίγουν νέα πλήρη εξεταστική διαδικασία και, στις περιπτώσεις αυτές, τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν επιλογή μεταξύ διαδικασιών που περιλαμβάνουν εξαιρέσεις ως προς τις εγγυήσεις των οποίων απολαύει κανονικά ο αιτών»⁽⁷⁴⁸⁾. Το ΔΕΕ τονίζει ότι η απόφαση αυτή αφορά

⁽⁷⁴⁵⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, *Sadikou Gnandi κατά État belge*, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 61.

⁽⁷⁴⁶⁾ Ο.π., σκέψη 64.

⁽⁷⁴⁷⁾ ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015, *Abdoulaye Amadou Tall κατά Centre public d'action sociale de Huy*, C-239/14, EU:C:2015:824, σκέψη 60 (επισήμανση των συντακτών), παρότι η απόφαση αφορούσε το άρθρο 39 της ΟΔΑ και όχι το αντίστοιχο άρθρο 46 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση). Βλ. επίσης ενότητα 7.6 ανωτέρω.

⁽⁷⁴⁸⁾ ΔΕΕ, 2015, *Amadou Tall*, ό.π. (υποσημείωση 747 ανωτέρω), σκέψη 46.

υποθέσεις στις οποίες η επιβολή της εν λόγω απόφασης δεν μπορεί, καθαυτή, να οδηγήσει στην απομάκρυνση του αιτούντος διότι δεν έχει εκδοθεί (ακόμη) απόφαση επιστροφής⁽⁷⁴⁹⁾.

8.5.2. Εξαιρέσεις από τον γενικό κανόνα

Το άρθρο 46 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα κράτη μέλη δύνανται (αλλά δεν υποχρεούνται) να προβλέπουν **εξαιρέσεις** στο δικαίωμα παραμονής στην επικράτεια στις περιπτώσεις ορισμένων αποφάσεων. Στις περιπτώσεις αυτές το δικαστήριο έχει τη δικαιοδοσία να αποφανθεί, είτε κατόπιν αιτήματος του αιτούντος είτε αυτεπαγγέλτως, ανάλογα με τους δικονομικούς κανόνες του οικείου κράτους μέλους, κατά πόσον ο αιτών δύναται να παραμείνει στην επικράτειά του.

Άρθρο 46 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής

Σε περίπτωση απόφασης:

α) με την οποία κρίνεται μια αίτηση προδήλως αβάσιμη, σύμφωνα με το άρθρο 32 παράγραφος 2, ή αβάσιμη μετά την εξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 8, εξαιρουμένων των περιπτώσεων κατά τις οποίες οι αποφάσεις βασίζονται στις περιστάσεις του άρθρου 31 παράγραφος 8 στοιχείο η)·

β) με την οποία κρίνεται μια αίτηση απαράδεκτη, σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 στοιχείο α), β) ή δ)·

γ) με την οποία απορρίπτεται η επανεξέταση της υπόθεσης του αιτούντος αφότου έχει σταματήσει, σύμφωνα με το άρθρο 28· ή

δ) μη εξέτασης ή μη πλήρους εξέτασης της αίτησης, σύμφωνα με το άρθρο 39,

η δυνατότητα παραμονής του αιτούντος στο έδαφος του κράτους μέλους κρίνεται από δικαστήριο είτε με αίτημα του ενδιαφερόμενου αιτούντος είτε αυτεπάγγελτα, εάν η εν λόγω απόφαση έχει ως αποτέλεσμα την παύση ισχύος του δικαιώματος παραμονής του αιτούντος στο κράτος μέλος και εφόσον, σε τέτοιες περιπτώσεις, το δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής δεν προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο.

Απόκειται στον εθνικό νομοθέτη να κρίνει κατά πόσον η απόφαση επί των μέτρων αυτών μπορεί να ληφθεί κατόπιν αιτήματος, αυτεπάγγελτα ή και με τους δύο τρόπους. Το κράτος μέλος πρέπει να επιλέξει τουλάχιστον μία από τις δύο δυνατότητες ή και τις δύο. Εάν ο αιτών προβάλλει βάσιμο ισχυρισμό σε σχέση με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ ή το άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ, το ένδικο μέσο πρέπει να έχει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα.

Η απόφαση δικαστηρίου για το κατά πόσον ο αιτών μπορεί να παραμείνει στο έδαφος κράτους μέλους σύμφωνα με το άρθρο 46 παράγραφος 6 απαιτεί εκ νέου πλήρη και ex

⁽⁷⁴⁹⁾ ΔΕΕ, 2015, Amadou Tall, ό.π. (υποσημείωση 747 ανωτέρω), σκέψεις 57-59.

νους εκτίμηση. Η εκ νέου εκτίμηση αφορά μόνο την εξέταση του ζητήματος κατά πόσον προβάλλεται βάσιμος ισχυρισμός παραβίασης του άρθρου 4 του Χάρτη της ΕΕ ή του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Στις περιστάσεις αυτές, πρέπει να γίνεται πλήρης εξέταση επί της ουσίας ώστε να διαπιστώνεται εάν όντως προβάλλεται βάσιμος ισχυρισμός ⁽⁷⁵⁰⁾.

Στα ακόλουθα σενάρια φαίνεται κατά πόσον το ανασταλτικό ή μη αποτέλεσμα, σύμφωνα με την ΟΔΑ (αναδιατύπωση), μπορεί να εγείρει ιδιαίτερα ζητήματα όσον αφορά ευάλωτους αιτούντες.

- Σε περίπτωση απόφασης περί αβάσιμης/προδήλως αβάσιμης αίτησης σε ταχεία διαδικασία σύμφωνα με το άρθρο 31 παράγραφος 8 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), μια αίτηση μπορεί να κριθεί αβάσιμη όταν η αποφαινόμενη αρχή δεν διαθέτει επαρκείς πληροφορίες, π.χ. όταν δεν γνωρίζει ότι ο αιτών είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων.
- Σε περίπτωση απόφασης περί «απαράδεκτης» αίτησης σύμφωνα με το άρθρο 33 παράγραφος 2 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση), ενήλικο εξαρτώμενο μέλος μπορεί να έχει συναινέσει η αίτησή του να υποβληθεί εξ ονόματός του και να συμπεριληφθεί στην αίτηση γονέα του, παρά το γεγονός ότι το εξαρτώμενο μέλος διατρέχει αυξημένο ατομικό κίνδυνο δίωξης ή σοβαρής βλάβης λόγω σοβαρής ψυχικής ασθένειας.
- Σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης της εκ νέου εξέτασης υπόθεσης η εξέταση της οποίας είχε παύσει σύμφωνα με το άρθρο 28 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) λόγω σιωπηρής ανάκλησης της αίτησης, ιδίως εάν η ευαλωτότητα του αιτούντος δεν έχει αναγνωριστεί σε πρώιμο στάδιο, μπορεί να θεωρηθεί ότι ο αιτών υπαναχώρησε ή την ανακάλεσε διότι, λόγω ευαλωτότητας, δεν προσήλθε σε προσωπική συνέντευξη ή δεν ανταποκρίθηκε σε αιτήματα προσκόμισης ουσιαστών στοιχείων.

Επισημαίνεται ότι σε περιπτώσεις στις οποίες «συμβαλλόμενο κράτος αποφασίζει να απομακρύνει αλλοδαπό σε χώρα στην οποία υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστεύεται ότι διατρέχει κίνδυνο [σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ], το άρθρο 13 [ΕΣΔΑ] επιβάλλει στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο να έχει πρόσβαση σε προσφυγή με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα» ⁽⁷⁵¹⁾. Το ΔΕΕ έχει εφαρμόσει την εν λόγω απαίτηση σε μια υπόθεση που αφορά την οδηγία 2008/115 (σχετικά με την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών) ⁽⁷⁵²⁾. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα άρθρα 5 (για τη μη επαναπροώθηση) και 13 (για την αποτελεσματική προσφυγή) της ίδιας οδηγίας, ερμηνευόμενα σε συνδυασμό με το άρθρο 19 παράγραφος 2 και το άρθρο 47 του Χάρτη της ΕΕ, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται «σε εθνική νομοθεσία η οποία δεν προβλέπει ότι η προσφυγή κατά αποφάσεως επιστροφής η εκτέλεση της οποίας ενδέχεται να εκθέσει τον υπήκοο τρίτης χώρας σε σοβαρό κίνδυνο οξείας και μη αναστρέψιμης επιδεινώσεως της υγείας του έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα» ⁽⁷⁵³⁾.

Στους αιτούντες σε διαδικασίες στα σύνορα παρέχονται ειδικές εγγυήσεις όσον αφορά την άσκηση των δυνατοτήτων των κρατών μελών σύμφωνα με το άρθρο 46 παράγραφος 6.

⁽⁷⁵⁰⁾ ΕΔΔΑ, 2000, *Jabari κατά Τουρκίας*, ό.π. (υποσημείωση 730 ανωτέρω), παράγραφοι 39 και 49–50· ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2016, *M.D. και M.A. κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 58689/12, σκέψη 55· ΕΔΔΑ, απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2015, *A.Y. κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 58399/11, σκέψη 68.

⁽⁷⁵¹⁾ ΕΔΔΑ, απόφαση της 26ης Απριλίου 2007, *Gebremehedin κατά Γαλλίας*, προσφυγή αριθ. 25389/05, σκέψη 66.

⁽⁷⁵²⁾ Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ L 348 της 24.12.2008, σ. 98).

⁽⁷⁵³⁾ ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, *Abdida*, ό.π. (υποσημείωση 512 ανωτέρω), σκέψη 53.

Άρθρο 46 παράγραφος 7 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Η παράγραφος 6 εφαρμόζεται μόνο στις διαδικασίες του άρθρου 43 [σχετικά με τις διαδικασίες στα σύνορα] εφόσον:

α) ο αιτών έχει την απαραίτητη συνδρομή διερμηνέα και νομική συνδρομή και προθεσμία τουλάχιστον μιας εβδομάδας ώστε να προετοιμάσει την αίτηση και να υποβάλει στο δικαστήριο τα επιχειρήματα υπέρ της αναγνώρισης του δικαιώματος παραμονής του στο έδαφος του κράτους μέλους, εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής· και

β) στο πλαίσιο της εξέτασης του αιτήματος της παραγράφου 6, το δικαστήριο εξετάζει τα πραγματικά και νομικά ζητήματα της αρνητικής απόφασης της αποφαινόμενης αρχής.

Εάν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις των στοιχείων α) και β), εφαρμόζεται η παράγραφος 5 [σχετικά με το ανασταλτικό αποτέλεσμα].

Όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους, το άρθρο 25 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση) ορίζει ότι «με την επιφύλαξη του άρθρου 41, τα κράτη μέλη παρέχουν στους ασυνόδευτους ανήλικους, κατά την εφαρμογή του άρθρου 46 παράγραφος 6, τουλάχιστον τις εγγυήσεις του άρθρου 46 παράγραφος 7 σε όλες τις περιπτώσεις».

Εφόσον εφαρμόζονται οι εξαιρέσεις που προβλέπονται ρητά στο άρθρο 46 παράγραφος 7 (με εξαίρεση το ζήτημα της προσφυγής κατά απόφασης μη επανεξέτασης μεταγενέστερης αίτησης), το δικαστήριο δικαιούται να αποφανθεί επί αιτήματος παραμονής είτε κατόπιν αιτήματος είτε αυτεπάγγελτα, εφόσον πληρούνται δύο κριτήρια. Το δικαστήριο έχει αυτή την αρμοδιότητα εάν η εν λόγω απόφαση έχει ως αποτέλεσμα την παύση ισχύος του δικαιώματος παραμονής του αιτούντος στο κράτος μέλος και εφόσον, σε τέτοιες περιπτώσεις, το δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος εν αναμονή της έκβασης της προσφυγής δεν προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο [άρθρο 46 παράγραφος 6 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)]. Ωστόσο, παρά τις εγγυήσεις που προβλέπονται στο άρθρο 46 παράγραφος 7, οι κίνδυνοι που προεκτέθηκαν σχετικά με το άρθρο 46 παράγραφοι 5 και 6 ισχύουν κατά μείζονα λόγο σε συνοριακά πλαίσια.

Άρθρο 46 παράγραφος 8 της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Τα κράτη μέλη επιτρέπουν στον αιτούντα να παραμείνει στο έδαφός τους εν αναμονή της έκβασης της διαδικασίας σχετικά με το εάν ο αιτών δύναται ή όχι να παραμείνει στο έδαφος που αναφέρεται στις παραγράφους 6 και 7.

Προσάρτημα Α. Μεθοδολογία

Η παρούσα δικαστική ανάλυση εκπονήθηκε στο πλαίσιο σύμβασης ανάμεσα στο ευρωπαϊκό τμήμα της IARMJ (IARMJ-Europe) και την EASO για την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών με σκοπό την αναθεώρηση, την επικαιροποίηση και την περαιτέρω ανάπτυξη του υλικού επαγγελματικής εξέλιξης της EASO για δικαστικούς λειτουργούς. Η επιδίωξη ήταν οι εργασίες να πραγματοποιηθούν στο μέτρο του δυνατού εντός του γενικότερου πλαισίου της σειράς επαγγελματικής εξέλιξης της EASO. Ωστόσο, για τη συγκεκριμένη δικαστική ανάλυση απαιτήθηκε τροποποίηση της προσέγγισης. Όπως επισημάνθηκε ήδη στην ενότητα για τους συμμετέχοντες, η διαδικασία σύνταξης περιέλαβε δύο κύρια σκέλη: εργασίες σύνταξης από ομάδα εμπειρογνομόνων και αναθεώρηση και συνολική εποπτεία των εργασιών της συντακτικής ομάδας από ομάδα επιμέλειας, απαρτιζόμενη αποκλειστικά από δικαστές.

Στάδιο προπαρασκευαστικών εργασιών

Κατά τη διάρκεια του προπαρασκευαστικού σταδίου, και σε συνεργασία με την ομάδα επιμέλειας, η συντακτική ομάδα εξέτασε το εύρος, τη δομή και το περιεχόμενο της ανάλυσης και κατάρτισε το ακόλουθο υλικό:

- προσωρινή βιβλιογραφία των σχετικών πηγών και του υλικού που είναι διαθέσιμα σχετικά με το θέμα·
- προσωρινή συλλογή σχετικής με το θέμα νομολογίας·
- δείγμα της υπό εξέλιξη εργασίας·
- προπαρασκευαστική ενημερωτική έκθεση που περιλάμβανε την προσωρινή δομή της ανάλυσης, καθώς και έκθεση προόδου.

Το υλικό αυτό διαβιβάστηκε στην ομάδα επιμέλειας, η οποία παρείχε στη συντακτική ομάδα τόσο γενική καθοδήγηση όσο και ειδικότερες παρατηρήσεις και σχόλια υπό τη μορφή οδηγιών σχετικά με την περαιτέρω εκπόνηση της δικαστικής ανάλυσης και τη συλλογή νομολογίας.

Στάδιο εργασιών σύνταξης

Η συντακτική ομάδα κατάρτισε σχέδιο της δικαστικής ανάλυσης και προέβη σε συλλογή της νομολογίας, σύμφωνα με το εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων της EASO, αντλώντας στοιχεία από έρευνες τεκμηρίωσης και από την ανάλυση της νομοθεσίας, από νομολογία, εκπαιδευτικό υλικό και άλλη σχετική βιβλιογραφία, όπως βιβλία, εκθέσεις, σχόλια, κατευθυντήριες γραμμές και άρθρα από αξιόπιστες πηγές. Η σύνταξη των ενοτήτων της δικαστικής ανάλυσης και της συλλογής νομολογίας ανατέθηκε σε μέλη της ομάδας. Ακολούθως, τα εν λόγω προσχέδια εξετάστηκαν από άλλα μέλη της ομάδας, ανταλλάχθηκαν διεξοδικά απόψεις και ακολούθησε ανασύνταξη του κειμένου βάσει των συζητήσεων αυτών.

Το πρώτο σχέδιο που ολοκλήρωσε η συντακτική ομάδα διαβιβάστηκε στην ομάδα επιμέλειας, στην οποία ανατέθηκε ο έλεγχος του σχεδίου με σκοπό να συνδράμει τη

συντακτική ομάδα στη βελτίωση της ποιότητάς του. Στο πλαίσιο αυτό, η ομάδα επιμέλειας παρείχε στη συντακτική ομάδα περαιτέρω οδηγίες σχετικά με τη δομή, τη μορφή και το περιεχόμενο της ανάλυσης. Βάσει των οδηγιών αυτών, η συντακτική ομάδα προέβη σε περαιτέρω τροποποιήσεις και υπέβαλε το δεύτερο σχέδιο στην ομάδα επιμέλειας. Η ανωτέρω διαδικασία επαναλήφθηκε με αποτέλεσμα τη σύνταξη περαιτέρω σχεδίων. Προκειμένου να εκπονηθεί ένα κείμενο έτοιμο για εξωτερική διαβούλευση, η ομάδα επιμέλειας το επανεξέτασε και το τροποποίησε όπου έκρινε αναγκαίο.

Εξωτερική διαβούλευση

Το σχέδιο δικαστικής ανάλυσης και η συλλογή της νομολογίας διαβιβάστηκε στο δίκτυο δικαστικών της EASO, στην UNHCR και στα μέλη του συμβουλευτικού φόρουμ της EASO, φορείς οι οποίοι κλήθηκαν να εξετάσουν το υλικό και να διατυπώσουν παρατηρήσεις και σχόλια με σκοπό να βοηθηθεί η ομάδα επιμέλειας στην περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας του έργου. Σχόλια επί του σχεδίου υποβλήθηκαν και από τον δικαστή Lars Bay Larsen και από τον εισηγητή Yann Laurans, αμφότεροι από το ΔΕΕ, όπως και από τη δικαστή Jolien Schukking και τις δικηγόρους Elise Russcher και Agnes van Steijn του ΕΔΔΑ, υπό την προσωπική τους ιδιότητα.

Η ομάδα επιμέλειας έλαβε υπόψη τις εν λόγω παρατηρήσεις και κατέληξε στις αλλαγές που έπρεπε να επέλθουν ακολούθως. Οι τελικές διορθώσεις έγιναν από την ομάδα επιμέλειας.

Προσάρτημα Β. Πρωτογενείς πηγές

1. Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1.1. Πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση [ενοποιημένη απόδοση όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 13)

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης [ενοποιημένη απόδοση όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη της Λισαβόνας (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 47)

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [όπως τροποποιήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007 (έναρξη ισχύος: 1 Δεκεμβρίου 2009)] (ΕΕ C 303 της 17.12.2007, σ. 1)

1.2. Παράγωγη νομοθεσία της ΕΕ

1.2.1. Οδηγίες

Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη (ΕΕ L 31 της 6.2.2003, σ. 18)

Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ L 304 της 30.9.2004, σ. 12)

Οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (ΕΕ L 326 της 13.12.2005, σ. 13)

Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ L 348 της 24.12.2008, σ. 13)

Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου (οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων) (ΕΕ L 101 της 15.4.2011, σ. 1)

Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 337 της 20.12.2011, σ. 9)

Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλασίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (οδηγία για τα θύματα της εγκληματικότητας) (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σ. 57)

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 60)

Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 96)

1.2.2. Κανονισμοί

Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου, της 18ης Φεβρουαρίου 2003, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (ΕΕ L 50 της 25.2.2003, σ. 50)

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 της Επιτροπής, της 2ας Σεπτεμβρίου 2003, για τα μέτρα εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (ΕΕ L 222 της 5.9.2003, σ. 3)

Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 439/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαΐου 2010, για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο (ΕΕ L 132 της 29.5.2010, σ. 11)

Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 180 της 29.6.2013, σ. 31)

Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 118/2014 της Επιτροπής, της 30ής Ιανουαρίου 2014, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1560/2003 για τα μέτρα εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας (ΕΕ L 39 της 8.2.2014, σ. 1)

1.2.3. Άλλες πράξεις της ΕΕ

Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (2007/C 303/02) (ΕΕ C 303 της 14.12.2007, σ. 17)

Απόφαση του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009, σχετικά με τη σύναψη, από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (2010/48/ΕΚ) (ΕΕ L 23 της 27.1.2010, σ. 1)

2. Διεθνείς συμβάσεις παγκόσμιας και περιφερειακής εμβέλειας

2.1. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

2.1.1. Συμβάσεις και πρωτόκολλα

Σύμβαση της Γενεύης (IV) περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, 75 UNTS 287, 12 Αυγούστου 1949 (έναρξη ισχύος: 21 Οκτωβρίου 1950)

Συμπληρωματικό πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949 που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο I), 1125 UNTS 3, 8 Ιουνίου 1977 (έναρξη ισχύος: 7 Δεκεμβρίου 1978)

Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων, 189 UNTS 150, 28 Ιουλίου 1951 (έναρξη ισχύος: 22 Απριλίου 1954)

Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR), 16 Δεκεμβρίου 1966 (έναρξη ισχύος: 23 Μαρτίου 1976)

Πρωτόκολλο για το καθεστώς των προσφύγων, 606 UNTS 267, 31 Ιανουαρίου 1967 (έναρξη ισχύος: 4 Οκτωβρίου 1967)

Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW), 1249 UNTS 1, 18 Δεκεμβρίου 1979 (έναρξη ισχύος: 3 Σεπτεμβρίου 1981)

Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, 1465 UNTS 85, 10 Δεκεμβρίου 1984 (έναρξη ισχύος: 26 Ιουνίου 1987)

Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1577 UNTS 3, 20 Νοεμβρίου 1989 (έναρξη ισχύος: 2 Σεπτεμβρίου 1990)

Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (πρωτόκολλο του Παλέρμο), 2237 UNTS 319, 15 Νοεμβρίου 2000 (έναρξη ισχύος: 25 Δεκεμβρίου 2003)

Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (CRPD), 2515 UNTS 3, 13 Δεκεμβρίου 2006 (έναρξη ισχύος: 3 Μαΐου 2008)

2.1.2. Ψηφίσματα του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity (εγκρίθηκε στις 30 Ιουνίου 2016), UN Doc A/HRC/RES/32/2

Human rights, sexual orientation and gender identity (εγκρίθηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2014), UN Doc A/HRC/RES/27/32

Human rights, sexual orientation and gender identity (εγκρίθηκε στις 17 Ιουνίου 2011), UN Doc A/HRC/RES/17/19

2.2. Συμβούλιο της Ευρώπης

2.2.1. Συμβάσεις

Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, 213 UNTS 222, αριθ. Νο 5, 4 Νοεμβρίου 1950 (έναρξη ισχύος: 3 Σεπτεμβρίου 1953)

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ETS αριθ. 126, 26 Νοεμβρίου 1987 (έναρξη ισχύος: 1 Φεβρουαρίου 1989)

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, CETS αριθ. 197, 16 Μαΐου 2005 (έναρξη ισχύος: 1 Φεβρουαρίου 2008)

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), ETS αριθ. 210, 11 Μαΐου 2011 (έναρξη ισχύος: 1 Αυγούστου 2014)

2.2.2. Συστάσεις και ψηφίσματα του Συμβουλίου της Ευρώπης

Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση CM/Rec(2010)5 σχετικά με μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου (εγκρίθηκε στις 31 Μαρτίου 2010)

Κοινοβουλευτική Συνέλευση, Ψήφισμα 2020 (2014), *The alternatives to immigration detention of children* (εγκρίθηκε στις 3 Οκτωβρίου 2014)

Κοινοβουλευτική Συνέλευση, Ψήφισμα 2048 (2015), *Discrimination against transgender people in Europe* (εγκρίθηκε στις 22 Απριλίου 2015)

Κοινοβουλευτική Συνέλευση, Ψήφισμα 2191 (2017), *Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people* (εγκρίθηκε στις 12 Οκτωβρίου 2017)

Κοινοβουλευτική Συνέλευση, Ψήφισμα 2239 (2018), *Private and family life: achieving equality regardless of sexual orientation* (εγκρίθηκε στις 10 Οκτωβρίου 2018)

3. Νομολογία

3.1. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3.1.1. Αποφάσεις

Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1998, *Bettati κατά Safety Hi-Tech Srl*, C-341/95, [1998] ECR I-4355

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 27ης Ιουνίου 2006, *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, C-540/03, EU:C:2006:429

Απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2006, *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) κατά Rafael Hoteles SA*, C-306/05, ECR I-11519

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 13ης Μαρτίου 2007, *Unibet κατά Justitiekanslern*, C-432/05, EU:C:2007:163

Απόφαση της 7ης Ιουνίου 2007, *Van der Weerd και λοιποί κατά Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-222/05 έως C-225/05, EU:C:2007:318

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *Willy Kempster KG κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, C-2/06, EU:C:2008:78

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, *Kadi και Al Barakaat κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05, EU:C:2008:461

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 17ης Φεβρουαρίου 2009, *Elgafaji κατά Staatssecretaris van Justitie*, C-465/07, EU:C:2009:94

Απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2009, *Virginie Pontin κατά T-Comalux SA*, C-63/08, EU:C:2009:666

Απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2009, *Detiček κατά Segulia*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 2ας Μαρτίου 2010, *Abdulla και λοιποί κατά Bundesrepublik Deutschland*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-175/08, C-176/08, C-178/08 και C-179/08, EU:C:2010:105

Απόφαση της 8ης Ιουλίου 2010, *Susanne Bulicke κατά Deutsche Büro Service GmbH*, C-246/09, EU:C:2010:418

Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH κατά Bundesrepublik Deutschland*, C-279/09, EU:C:2010:811

Απόφαση της 28ης Ιουλίου 2011, *Brahim Samba Diouf κατά Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, EU:C:2011:524

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 21ης Δεκεμβρίου 2011, N.S. κατά Secretary of State for the Home Department και M.E. και λοιποί κατά Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, EU:C:2011:865

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 5ης Σεπτεμβρίου 2012, Bundesrepublik Deutschland κατά Y και Z, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-71/11 και C-99/11, EU:C:2012:518

Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2012, Cimade και Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) κατά Ministre de l'intérieur, de l'outre-mer, des collectivités territoriales et de l'immigration, C-179/11, EU:C:2012:594

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 6ης Νοεμβρίου 2012, Europese Gemeenschap κατά Otis NV, C-199/11, EU:C:2012:684

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 6ης Νοεμβρίου 2012, K κατά Bundesasylamt, C-245/11, EU:C:2012:685

Απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2012, M.M. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland, Attorney General, C-277/11, EU:C:2012:744

Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2013, H.I.D. και B.A. κατά Refugee Applications Commissioner και λοιπών, C-175/11, EU:C:2013:45

Απόφαση της 11ης Απριλίου 2013, HK Danmark κατά Dansk almennyttigt Boligselskab and Dansk Arbejdsgiverforening, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-335/11 και C-337/11, EU:C:2013:222

Απόφαση της 30ής Μαΐου 2013, Zuheyr Frayeh Halaf κατά Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet, C-528/11, EU:C:2013:342

Απόφαση της 6ης Ιουνίου 2013, MA, BT και DA κατά Secretary of State for the Home Department, C-648/11, EU:C:2013:367

Απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2013, X, Y και Z κατά Minister vor Immigratie en Asiel, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-199/12 έως C-201/12, EU:C:2013:720

Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, Aboubacar Diakité κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, C-285/12, EU:C:2014:39

Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2014, Federaal agentshap voor de opvang van asielzoekers κατά Selver Saciri και λοιπών, C-79/13, EU:C:2014:103

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 18ης Μαρτίου 2014, Z κατά A Government department and the Board of management of a community school, C-363/12, EU:C:2014:159

Απόφαση της 8ης Μαΐου 2014, H.N. κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform and Others, C-604/12, EU:C:2014:302

Απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2014, Sophie Mukarubega κατά Préfet de police, Préfet de la Seine-Saint-Denis, C-166/13, EU:C:2014:2336

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 2ας Δεκεμβρίου 2014, *A, B και C κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2406

Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2014, *Khaled Boudjlida κατά Préfet des Pyrénées-Atlantiques*, C-249/13, EU:C:2014:2431

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 18ης Δεκεμβρίου 2014, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve κατά Moussa Abdida*, C-562/13, EU:C:2014:2453

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 18ης Δεκεμβρίου 2014, *Mohamed M'Bodj κατά Βελγικού Δημοσίου*, C-542/13, EU:C:2014:2452

Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, *Andre Lawrence Shepherd κατά Bundesrepublik Deutschland*, C-472/13, EU:C:2015:117

Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015, *Abdoulaye Amadou Tall κατά Centre public d'action sociale de Huy*, C-239/14, EU:C:2015:824

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 1ης Μαρτίου 2016, *Kreis Warendorf / Ibrahim Alo και Amira Osso κατά Region Hannover*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-443/14 και C-444/14, EU:C:2016:127

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 7ης Ιουνίου 2016, *Mehrdad Ghezelbash κατά Staatssecretaris van Justitie*, C-63/15, EU:C:2009:409

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 7ης Ιουνίου 2016, *George Karim κατά Migrationsverket*, C-155/15, EU:C:2012:410

Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2016, *Mohamed Daouidi κατά Bootes Plus SL*, C-395/15, EU:C:2016:917

Απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2017, *M κατά Minister for Justice and Equality, Ireland, και Attorney General*, C-560/14, EU:C:2017:101

Απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, *C.K. και λοιποί κατά Republika Slovenija*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127

Απόφαση της 9ης Μαρτίου 2017, *Petya Mikova κατά Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, EU:C:2017:198

Απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, *Moussa Sacko κατά Commissione Territoriale per il riconoscimento della protezione internazionale di Milano*, C-348/16, EU:C:2017:591

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 26ης Ιουλίου 2017, *A.S. κατά Republika Slovenija*, C-490/16, EU:C:2017:585

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 26ης Ιουλίου 2017, *Khadija Jafari και Zainab Jafari*, C-646/16, EU:C:2017:586

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 26ης Ιουλίου 2017, Tsegezab Mengesteab κατά Bundesrepublik Deutschland, C-670/16, EU:C:2017:587

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 25ης Οκτωβρίου 2017, Majid Shiri, γνωστός και ως Madzhdi Shiri κατά Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl, C-201/16, EU:C:2017:805

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 23ης Ιανουαρίου 2018, Dawid Piotrowski, C-367/16, EU:C:2018:27

Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, Bundesrepublik Deutschland κατά Aziz Hasan, C-360/16, EU:C:2018:35

Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, F κατά Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-473/16, EU:C:2018:36

Απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, A και S κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-550/16, EU:C:2018:248

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 24ης Απριλίου 2018, MP κατά Secretary of State for the Home Department, C-353/16, EU:C:2018:276

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 19ης Ιουνίου 2018, Sadikou Gnandi κατά Βελγικού Δημοσίου, C-181/16, EU:C:2018:465

Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, ML, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 25ης Ιουλίου 2018, Serin Alheto κατά Zamestnik-predsdatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-585/16, EU:C:2018:584

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova και Rauf Emin Ogla Ahmedbekov κατά Zamestnik-predsdatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-652/16, EU:C:2018:801

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Bahtiyar Fathi κατά Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17, EU:C:2018:803

Απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2018, Ayubi κατά Bezirkshauptmannschaft Linz-Land, C-713/17, EU:C:2018:929

Απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2019, M.A., S.A. και A.Z. κατά International Protection Appeal Tribunal και λοιπών, C-661/17, EU:C:2019:53

Απόφαση της 13ης Μαρτίου 2019, E. κατά Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-635/17, EU:C:2019:192

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 19ης Μαρτίου 2019, Abubacarr Jawo κατά Bundesrepublik Deutschland, C-163/17, EU:C:2019:218

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 19ης Μαρτίου 2019, Bashar Ibrahim και λοιποί κατά Bundesrepublik Deutschland και Bundesrepublik Deutschland κατά Taus Magamadov, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-297/17, C-318/17, C-319/17 και C-438/17, EU:C:2019:219

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 26ης Μαρτίου 2019, *SM* κατά *Entry Clearance Officer, UK Visa Section*, C-129/18, EU:C:2019:248

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 2ας Απριλίου 2019, *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* κατά *H* και *R*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-582/17 και C-583/17, EU:C:2019:280

Απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, *Mohammed Bilali* κατά *Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-720/17, EU:C:2019:448

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 24ης Ιουνίου 2019, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή* κατά *Δημοκρατίας της Πολωνίας*, C-619/18, EU:C:2019:531

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 29ης Ιουλίου 2019, *Alekszj Torubarov* κατά *Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, C-556/17, EU:C:2019:626

Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, *DW* κατά *Nobel Plastiques Ibérica SA*, C-397/18, EU:C:2019:703

Απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 12ης Νοεμβρίου 2019, *Zubair Haqbin* κατά *Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956

3.1.2. Προτάσεις γενικών εισαγγελιών

Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα *Sharpston*, της 17ης Ιουλίου 2014, *A*, *B* και *C* κατά *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2111

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα *Bot*, της 13ης Ιουνίου 2018, *X* κατά *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-213/17, EU:C:2018:434

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα *Hogan*, της 30ής Απριλίου 2020, *Secretary of State for the Home Department* κατά *OA*, C-255/19, EU:C:2020:342

3.2. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

3.2.1. Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1979, *Airey* κατά *Ιρλανδίας*, προσφυγή αριθ. 6289/73

Απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1984, *Sporrong* και *Lönnroth* κατά *Σουηδίας*, προσφυγές αριθ. 7151/75 και 7152/75

Απόφαση της 28ης Μαΐου 1985, *Abdulaziz*, *Cabales* και *Balkandali* κατά *Ηνωμένου Βασιλείου*, προσφυγές αριθ. 9214/80, 9473/81 και 9474/81

Απόφαση της 2ας Μαΐου 1997, *D.* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 30240/96

Απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1998, *Bahaddar* κατά Κάτω Χωρών, προσφυγή αριθ. 25894/94

Απόφαση της 6ης Απριλίου 2000, *Θλιμμένος* κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 34369/97

Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2000, *Jabari* κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 40035/98

Απόφαση της 3ης Απριλίου 2001, *Keenan* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 27229/95

Απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, *Posti και Rahko* κατά Φινλανδίας, προσφυγή αριθ. 27824/95

Απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2005, *Steel και Morris* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 68416/01

Απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2005, *Romanov* κατά Ρωσίας, προσφυγή αριθ. 63993/00

Απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2006, *Aoulmi* κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 50278/99

Απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2006, *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga* κατά Βελγίου, προσφυγή αριθ. 13178/03

Απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2007, *Salah Sheekh* κατά Κάτω Χωρών, προσφυγή αριθ. 1948/04

Απόφαση της 26ης Απριλίου 2007, *Gebremedhin* κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 25389/05

Απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2007, *Kucheruk* κατά Ουκρανίας, προσφυγή αριθ. 2570/04

Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, *Sultani* κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 45223/05

Απόφαση (τμήμα ευρείας σύνθεσης) της 27ης Μαΐου 2008, *N.* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προσφυγή αριθ. 26565/05

Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, *Sławomir Musiał* κατά Πολωνίας, προσφυγή αριθ. 28300/06

Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2009, *S.D.* κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 53541/07

Απόφαση της 9ης Ιουνίου 2009, *Oruz* κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 33401/02

Απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2010, *Rantsev* κατά Κύπρου και Ρωσίας, προσφυγή αριθ. 25965/04

Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010, *Muskhadzhiyeva και λοιποί* κατά Βελγίου, προσφυγή αριθ. 41442/07

Απόφαση της 9ης Μαρτίου 2010, *R.C.* κατά Σουηδίας, προσφυγή αριθ. 41827/07

Απόφαση της 6ης Ιουλίου 2010, [Neulinger και Shuruk κατά Ελβετίας](#), προσφυγή αριθ. 41615/07

Απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011 (τμήμα ευρείας σύνθεσης), [M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας](#), προσφυγή αριθ. 30696/09

Απόφαση της 31ης Μαρτίου 2011, [Nowak κατά Ουκρανίας](#), προσφυγή αριθ. 60846/10

Απόφαση της 5ης Απριλίου 2011, [Rahimi κατά Ελλάδα](#), προσφυγή αριθ. 8687/08 (στα γαλλικά με σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Απόφαση της 21ης Απριλίου 2011, [Nechirovuk και Yonkalo κατά Ουκρανίας](#), προσφυγή αριθ. 42310/04

Απόφαση της 28ης Ιουνίου 2011, [Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου](#), προσφυγές αριθ. 8319/07 και 11449/07

Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2011, [Yoh-Ekale Mwanje κατά Βελγίου](#), προσφυγή αριθ. 10486/10

Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2012, [Poron κατά Γαλλίας](#), προσφυγές αριθ. 39472/07 και 39474/07 (αποσπάσματα στην αγγλική γλώσσα)

Απόφαση της 31ης Ιουλίου 2012, [Mahmundi και λοιποί κατά Ελλάδα](#), προσφυγή αριθ. 14902/10

Απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2012, [Z.H. κατά Ουγγαρίας](#), προσφυγή αριθ. 28973/11

Απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2013, [S.H.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου](#), προσφυγή αριθ. 60367/10

Απόφαση της 23ης Ιουλίου 2013, [Aden Ahmed κατά Μάλτας](#), προσφυγή αριθ. 55352/12

Απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2013, [R.J. κατά Γαλλίας](#), προσφυγή αριθ. 10466/11

Απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2013, [Ghorbanon και λοιποί κατά Τουρκίας](#), προσφυγή αριθ. 28127/09

Απόφαση της 27ης Μαρτίου 2014, [W.H. κατά Σουηδίας](#), προσφυγή αριθ. 49341/10

Απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, [A.A.M. κατά Σουηδίας](#), προσφυγή αριθ. 68519/10

Απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2014 (τμήμα ευρείας σύνθεσης), [Tarakhel κατά Ελβετίας](#), προσφυγή αριθ. 29217/12

Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2014, [Mohamad κατά Ελλάδα](#), προσφυγή αριθ. 70586/11

Απόφαση της 2ας Απριλίου 2015, [Aarabi κατά Ελλάδα](#), προσφυγή αριθ. 39766/09

Απόφαση της 30ής Ιουνίου 2015, [A.S. κατά Ελβετίας](#), προσφυγή αριθ. 39350/13

- Απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2015, *A.Y. κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 58399/11
- Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2015, *Mahamed Jama κατά Μάλτας*, προσφυγή αριθ. 10290/13
- Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2016, *M.D. και M.A. κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 58689/12
- Απόφαση της 3ης Μαΐου 2016, *Abdi Mahamud κατά Μάλτας*, προσφυγή αριθ. 56796/13
- Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2016, *O.M. κατά Ουγγαρίας*, προσφυγή αριθ. 9912/15
- Απόφαση της 23ης Αυγούστου 2016 (τμήμα ευρείας σύνθεσης), *J.K. και λοιποί κατά Σουηδίας*, προσφυγή αριθ. 59166/12
- Απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2016 (τμήμα ευρείας σύνθεσης), *V.M. και λοιποί κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 60125/11
- Απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2016, *Abdullahi Elmi και Aweys Abubakar κατά Μάλτας*, προσφυγές αριθ. 25794/13 και 28151/13
- Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2016 (τμήμα ευρείας σύνθεσης), *Paroshvili κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 41738/10
- Απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2017, *Khamtokhu και Aksenichik κατά Ρωσίας*, προσφυγές αριθ. 60367/08 και 961/11
- Απόφαση της 4ης Απριλίου 2017, *Thimothawes κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 39061/11
- Απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2017, *S.F. και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, προσφυγή αριθ. 8138/16
- Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, *J.R. και λοιποί κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 22696/16
- Απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, *A.E.A. κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 39034/12
- Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018, *Bistiena και λοιποί κατά Πολωνίας*, προσφυγή αριθ. 75157/14
- Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2019, *Rooman κατά Βελγίου*, προσφυγή αριθ. 18052/11
- Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, *HA και λοιποί κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 19951/16 (στα γαλλικά με σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)
- Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019, *Khan κατά Γαλλίας*, προσφυγή αριθ. 12267/16
- Απόφαση της 21ης Μαρτίου 2019, *O.S.A. και λοιποί κατά Ελλάδα*, προσφυγή αριθ. 39065/16
- Απόφαση της 13ης Ιουνίου 2019, *Sh.D. και λοιποί κατά Ελλάδα και λοιπών*, προσφυγή αριθ. 14165/16

Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2019, Strand Lobben και λοιποί κατά Νορβηγίας, προσφυγή αριθ. 37283/13

Απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2019, Savran κατά Δανίας, προσφυγή αριθ. 57467/15

Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Kaak και λοιποί κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 34215/16

Απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2019, M.D. κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 50376/13

Απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2019, Ilias και Ahmed κατά Ουγγαρίας, προσφυγή αριθ. 47287/15

Απόφαση της 2ας Ιουλίου 2020, N.H. και λοιποί κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 28820/13

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2016, Jihana Ali και λοιποί κατά Ελβετίας και Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 30474/14

Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2017, Ojei κατά Κάτω Χωρών, προσφυγή αριθ. 64724/10

Απόφαση ασφαλιστικών μέτρων της 16ης Απριλίου 2020, E.I. και λοιποί κατά Ελλάδα, προσφυγή αριθ. 16080/20

3.2.2. Υποθέσεις που κοινοποιήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Έκθεση πραγματικών περιστατικών, 2 Φεβρουαρίου 2017, Sadio και λοιποί κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 3571/17

Έκθεση πραγματικών περιστατικών, 5 Ιουλίου 2017, Bacary κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 36986/17

Έκθεση πραγματικών περιστατικών, 11 Ιανουαρίου 2018, Bodiang κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 47523/17

Έκθεση πραγματικών περιστατικών, 11 Ιανουαρίου 2018, Diakité κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 44646/17

Έκθεση πραγματικών περιστατικών, 26 Φεβρουαρίου 2019, Al. H. και λοιποί κατά Ελλάδα και FJ και λοιποί κατά Ελλάδα, προσφυγές αριθ. 4892/18 και 4920/18

3.3. Γνώμες και αποφάσεις των οργάνων των συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών

3.3.1. Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 28 Οκτωβρίου 2016, R.A.A. και Z.M. κατά Δανίας, ανακοίνωση αριθ. 2608/2015, CCPR/C/118/D/2608/2015

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 10 Μαρτίου 2017, *Raziyeh Rezaifar κατά Δανίας*, ανακοίνωση αριθ. 2512/2014, CCPR/C/119/D/2512/2014

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 7 Νοεμβρίου 2017, *ΟΑ κατά Δανίας*, ανακοίνωση αριθ. 2770/2016, CCPR/C/121/D/2770/2016

3.3.2. Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων

Απόφαση της 1ης Ιουνίου 2012, *Combey Brice Magloire Gbadjani κατά Ελβετίας*, ανακοίνωση αριθ. 396/2009, CAT/C/48/D/396/2009

Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2012, *Κ.Η. κατά Δανίας*, ανακοίνωση αριθ. 464/2011, CAT/C/49/D/464/2011

Απόφαση της 28ης Απριλίου 2017, *S.S.B. κατά Δανίας*, ανακοίνωση αριθ. 602/2014, CAT/C/60/D/602/2014

Απόφαση της 3ης Αυγούστου 2018, *A.N. κατά Ελβετίας*, ανακοίνωση αριθ. 742/2016, CAT/C/64/D/742/2016

Απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2018, *Adam Harun κατά Ελβετίας*, ανακοίνωση αριθ. 758/2016, CAT/C/65/D/758/2016

3.3.3. Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 27 Σεπτεμβρίου 2018, *N.B.F. κατά Ισπανίας*, ανακοίνωση αριθ. 11/2017, CRC/C/79/D/11/2017

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 27 Σεπτεμβρίου 2018, *Υ.Β. και Ν.Σ. κατά Βελγίου*, ανακοίνωση αριθ. 12/2017, CRC/C/79/D/12/2017

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 31 Μαΐου 2019, *A.L. κατά Ισπανίας*, ανακοίνωση αριθ. 16/2107, CRC/C/81/D/16/2017

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 31 Μαΐου 2019, *J.A.B. κατά Ισπανίας*, ανακοίνωση αριθ. 22/2017, CRC/C/81/D/22/2017

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 18 Σεπτεμβρίου 2019, *M.T. κατά Ισπανίας*, ανακοίνωση αριθ. 17/2017, CRC/C/82/D/17/2017

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 18 Σεπτεμβρίου 2019, *R.K. κατά Ισπανίας*, ανακοίνωση αριθ. 27/2017, CRC/C/82/D/27/2017

3.3.4. Επιτροπή για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 11 Απριλίου 2014, *Χ. κατά Αργεντινής*, ανακοίνωση αριθ. 008/2012, CRPD/C/11/D/8/2012

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 2 Σεπτεμβρίου 2016, [Noble κατά Αυστραλίας](#), ανακοίνωση αριθ. 007/2012, CRPD/C/16/D/7/2012

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 18 Αυγούστου 2017, [X κατά Τανζανίας](#), ανακοίνωση αριθ. 22/2014, CRPD/C/18/D/22/2014

Γνώμες που δημοσιεύθηκαν στις 31 Αυγούστου 2018, [Y κατά Τανζανίας](#), ανακοίνωση αριθ. 023/2014, CRPD/C/20/D/23/2014

3.4. Δικαστήρια των κρατών μελών και του Ηνωμένου Βασιλείου

3.4.1. Αυστρία

Συνταγματικό Δικαστήριο (Verfassungsgerichtshof), απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2011, προσφυγή αριθ [U 2018/11](#)

Συνταγματικό Δικαστήριο (Verfassungsgerichtshof), απόφαση της 26ης Ιουνίου 2013, [U1343/2012](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 10ης Μαρτίου 2015, [L506 1438704-1](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2015, [W119 1434517-1](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 15ης Μαΐου 2016, [W205 2104654-1](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 8ης Μαρτίου 2017, [W165 2135349-1](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 28ης Μαρτίου 2017, [W161 2149727-1/5E ua](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 3ης Απριλίου 2017, [W169 2112518](#)

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 10ης Απριλίου 2017, [W268 2127664-1](#)

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο (Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 4ης Μαρτίου 2010, [2006/20/0832](#)

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο (Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2010, [2008/23/0463](#)

Δικαστήριο Ασύλου (Asylgerichtshof), απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2011, [A4 213.316-0/2008/11E](#) (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Δικαστήριο Ασύλου (Asylgerichtshof), απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2013, E1 432.053-1/2013/5E (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Ανεξάρτητο δικαστικό συμβούλιο ελέγχου αποφάσεων ασύλου (Unabhängiger Asylsenat), απόφαση της 9ης Ιουλίου 1998, 203.332/0-VIII/22/98

3.4.2. Βέλγιο

Συμβούλιο της Επικρατείας (Raad van State / Conseil d'état), απόφαση της 4ης Απριλίου 2019, L'ordre des Barreaux Francophones et Germanophone και λουτοί κατά Βελγίου, προσφυγή αριθ. 244.190.

Συνταγματικό Δικαστήριο, απόφαση της 26ης Ιουνίου 2008, προσφυγή αριθ. 95/2008

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών [Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RVV) / Conseil du contentieux des étrangers (CCE)], απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, προσφυγή αριθ. 90 024

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 21ης Απριλίου 2015, προσφυγή αριθ. 143 740

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 12ης Μαΐου 2015, προσφυγή αριθ. 145 367

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2015, προσφυγή αριθ. 156 326 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 29ης Ιουνίου 2016, προσφυγή αριθ. 170 821

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2015, προσφυγή αριθ. 176 766

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 15ης Μαΐου 2018, προσφυγή αριθ. 203 815

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2018, προσφυγή αριθ. 209 550

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 11ης Απριλίου 2019, προσφυγή αριθ. 219 682

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, προσφυγή αριθ. 223 104

Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE), απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2017, προσφυγή αριθ. 229 288

Γαλλόφωνο Δικαστήριο εργατικών διαφορών Βρυξελλών (Tribunal du travail francophone de Bruxelles), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2017, 17/5651/A (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

3.4.3. Τσεχία

Συνταγματικό Δικαστήριο (Ústavní soud České republiky), απόφαση της 12ης Απριλίου 2016, I.ÚS 425/16

Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, απόφαση της 17ης Ιουνίου 2015, 1 Azs 39/2016-56

3.4.4. Εσθονία

Περιφερειακό Δικαστήριο Τάλιν, απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2015, προσφυγή αριθ. 3-15-2383

Περιφερειακό Δικαστήριο Τάλιν, απόφαση της 18ης Αυγούστου 2017, προσφυγή αριθ. 3-17-1361

Περιφερειακό Δικαστήριο Τάλιν, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2018, προσφυγή αριθ. 3-18-808

3.4.5. Γαλλία

Συνταγματικό Συμβούλιο (Conseil constitutionnel), απόφαση της 21ης Μαρτίου 2019, προσφυγή αριθ. 2018-768 QPC, FR:CC:2019:2018.768.QPC

Συμβούλιο της Επικρατείας (Conseil d'état, Assemblée), απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2012, Mme AB και Mlle CD-B, προσφυγή αριθ. 332491, FR:CEASS:2012:332491.20121221

Συμβούλιο της Επικρατείας (Conseil d'état), απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2019, προσφυγή αριθ. 422017, FR:CECHR:2019:422017.20191106

Ακυρωτικό Δικαστήριο, Πρώτο Πολιτικό Τμήμα (Cour de cassation, première chambre civile), απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2018, προσφυγή αριθ. 18–19.442, FR:CCASS:2018:C101020

Εθνικό Δικαστήριο Ασύλου [Cour national du droit d'asile (CNDA)], απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2014, Ms K, προσφυγή αριθ. 12022774

CNDA, απόφαση της 24ης Μαρτίου 2015, J.E.F., προσφυγή αριθ. 10012810

CNDA, απόφαση της 9ης Ιουνίου 2016, Ms D., προσφυγή αριθ. 16001323

CNDA, απόφαση της 21ης Ιουνίου 2016, M. Q, προσφυγή αριθ. 15004692 C

CNDA, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2016, Mme Y., προσφυγή αριθ. 14012645 C

CNDA, απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2017, M. E., προσφυγή αριθ. 16017097 C

CNDA, απόφαση της 30ής Μαρτίου 2017, Mme F., προσφυγή αριθ. 16015058 R

CNDA, απόφαση της 19ης Απριλίου 2017, Mme C., προσφυγή αριθ. 16034664

CNDA, απόφαση της 30ής Μαΐου 2017, M. S., προσφυγή αριθ. 16015675 C

CNDA, απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2017, Mme M. N., Mme D., Mme M. N. και M. K. N., προσφυγές αριθ. 17033719 – 17033718 – 17033841 – 17033840 C

CNDA, απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2018, M. X., Mme C.. σύζυγος του X., M. X., Mme T., M. X., M. X., προσφυγές αριθ. 17030975 – 17031078 – 17035295 – 17031240 – 17031077 – 17030908 C

CNDA, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2018, Ms A, προσφυγή αριθ. 17034030 C

CNDA, απόφαση της 20ής Μαρτίου 2019, Mme K., προσφυγή αριθ. 18030347 C

CNDA, απόφαση της 28ης Ιουνίου 2019, OFPRA κατά M. T., γνωστού και ως S., και Mme K.T., προσφυγές αριθ. 18024910–18024911 C

CNDA, απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2019, Mme L., προσφυγή αριθ. 19003209 C

CNDA, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, M. H., προσφυγή αριθ. 18031476 C

CNDA, απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2020, M. A, προσφυγή αριθ. 17016120 C

Διοικητικό Εφετείο Ντουαί, απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2017, προσφυγή αριθ. 17DA00024

Διοικητικό Δικαστήριο Τουλούζης, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2018, προσφυγή αριθ. 1805185 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

3.4.6. Γερμανία

Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Bundesverfassungsgericht), απόφαση της 18ης Ιουλίου 2012, 1 BvL 10/10 (μετάφραση στην αγγλική γλώσσα)

Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Bundesverfassungsgericht), απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, 2 BvR 939/14

Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Bundesgerichtshof), διαταγή της 11ης Οκτωβρίου 2012, V ZB 154/11

Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Bundesgerichtshof), διαταγή της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, XII ZB 497/16

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), διαταγή της 18ης Ιουλίου 2001, 1 B 118.01

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 29ης Μαΐου 2008, 10 C 11.07

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 19ης Απριλίου 2018, 1 C 29.17

Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht), απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, 8 C 3.18, DE:BVerwG:2019:080519U8C3.18.0

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο του Αμβούργου (Hamburgisches Oberverwaltungsgericht), απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2011, 4 Bs 9/11

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βάδης–Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden–Württemberg), απόφαση της 7ης Μαρτίου 2013, A 9 S 1872/12

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βαυαρίας (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 16ης Αυγούστου 2016, 12 CS 16.1550 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βάδης–Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden–Württemberg), απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, A 11 S 1125/16

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βαυαρίας (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 5ης Απριλίου 2017, 12 BV 17.185

Διοικητικό Δικαστήριο του Πότσταμ (Verwaltungsgericht Potsdam), απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, 6 K 338/17.A (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βαυαρίας (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 23ης Μαΐου 2017, 13a B 17.30111

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βάδης–Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden–Württemberg), απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2017, A 11 S 512/17

Διοικητικό Δικαστήριο του Μίνστερ (Verwaltungsgericht Münster), διαταγή της 20ής Δεκεμβρίου 2018, 2 L 989/18.A

Διοικητικό Δικαστήριο του Μπαϊρόιτ (Verwaltungsgericht Bayreuth), απόφαση της 7ης Μαΐου 2019, 4 K 17.33417

Διοικητικό Δικαστήριο του Άαχεν (Verwaltungsgericht Aachen), απόφαση της 23ης Ιουλίου 2019, 11 K 3969/16.A

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βάδης–Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden–Württemberg), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, A 4 S 749/19

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Έσσης (Hessischer Verwaltungsgerichtshof), απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2019, 7 A 1637/14.A

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βάδης–Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden–Württemberg), απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2019, A 11 S 1203/19

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο της Βάδης–Βιρτεμβέργης (Verwaltungsgerichtshof Baden–Württemberg), απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2019, A 11 S 2376/19

3.4.7. Ελλάδα

Διοικητικό Εφετείο Πειραιά, απόφαση της 10ης Μαΐου 2018, DEFPIR 231/2018

Διοικητικό Πρωτοδικείο Κορίνθου, απόφαση της 19ης Αυγούστου 2013, προσφυγή αριθ. 223/2013

Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιά, απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2018, ΑΚ (Συρία) κατά Υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

3.4.8. Ιρλανδία

High Court (Ανώτατο Δικαστήριο), απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2010, O. (ανήλικος) κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform and Another, [2010] IEHC 151

High Court (Ανώτατο Δικαστήριο), απόφαση της 30ής Μαρτίου 2012, S.U.N. (Νότιος Αφρική) κατά Refugee Applications Commissioner, [2012] IEHC 338

High Court (Ανώτατο Δικαστήριο), απόφαση της 5ης Μαρτίου 2019, X και Y κατά Minister for Justice and Equality, [2019] IEHC 133

High Court (Ανώτατο Δικαστήριο), απόφαση της 3ης Απριλίου 2019, X και Y (ανήλικη) κατά Minister for Justice and Equality (προσφυγή αριθ. 2), [2019] IEHC 226

3.4.9. Ιταλία

Δικαστήριο της Γένοβας (Tribunale di Genova), απόφαση της 13ης Μαΐου 2016, 15023/15 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Περιφερειακό Διοικητικό Δικαστήριο του Πεδεμόντιου (Tribunale Amministrativo Regionale per il Piemonte), απόφαση της 31ης Δεκεμβρίου 2018, Αιτών (Νιγηρία) κατά Υπουργείου Εσωτερικών (Prefettura di Novara) (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Δικαστήριο της Μπολόνια (Tribunale di Bologna), απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2020, 8957/2018

Περιφερειακό Διοικητικό Δικαστήριο της Καμπανίας (Tribunale Amministrativo Regionale della Campania), απόφαση της 20ής Μαρτίου 2019, προσφυγή αριθ. 03927/2018 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

3.4.10. Λιθουανία

Ανώτατο Δικαστήριο (Aukščiausiasis Teismas), απόφαση της 13ης Ιουλίου 2015, Q.N. και G.M. κατά της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, πολιτική υπόθεση αριθ. e3K-3-412-690/2015, δικαστική διαδικασία αριθ. 2-68-3-39174-2013-9

3.4.11. Κάτω Χώρες

Δικαστήριο της Χάγης (Rechtbank Den Haag), απόφαση της 9ης Ιουνίου 2016, NL 16.1136 και NL 16.1138

Περιφερειακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2016, 16/13578 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

3.4.12. Πολωνία

Ανώτατο Δικαστήριο, απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, S.C., Z.C. και F.C., Sygn. akt II KK 358/16 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο, απόφαση της 8ης Μαΐου 2008, X. κατά Υπουργείου Εσωτερικών, II OSK 237/07 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Εφετείο Βαρσοβίας, απόφαση της 22ας Ιουνίου 2016, II Aka 59/16 (απόφαση στην πολωνική γλώσσα και σύνοψη στην αγγλική)

3.4.13. Σλοβενία

Διοικητικό Δικαστήριο, απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2013, I U 1921/12 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

3.4.14. Ισπανία

Ανώτερο Δικαστήριο (Tribunal Superior de Justicia), απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, Fermin κατά Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

3.4.15. Σουηδία

Μεταναστευτικό Εφετείο, απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2014, MIG 2014:1

Μεταναστευτικό Εφετείο, απόφαση της 1ης Ιουλίου 2016, MIG 2016:16 (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Μεταναστευτικό Εφετείο, απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016, MIG 2016:20

Μεταναστευτικό Εφετείο, απόφαση της 17ης Μαρτίου 2017, MIG 2017:6

Μεταναστευτικό Εφετείο, απόφαση της 10ης Απριλίου 2018, MIG 2018:6

3.4.16. Ηνωμένο Βασίλειο

Βουλή των Λόρδων (House of Lords), απόφαση της 25ης Μαρτίου 1999, *Islam (AP) κατά Secretary of State for the Home Department και R κατά Immigration Appeal Tribunal και Another ex parte Shah (AP)* (συνεκδικασθείσες προσφυγές), [1999] UKHL 20

Βουλή των Λόρδων (House of Lords), απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2006, *Secretary of State for the Home Department κατά K (FC) και Fornah κατά Secretary of State for the Home Department*, [2006] UKHL 46

Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (Πολιτικό Τμήμα), απόφαση της 20ής Μαΐου 2008, *Gichura κατά Home Office*, [2008] EWCA Civ 697, [2008] ICR 1287

Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (Πολιτικό Τμήμα), απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2014, *R (Das) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWCA Civ 45

Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (Πολιτικό Τμήμα), απόφαση της 27ης Ιουλίου 2017, *AM (Αφγανιστάν) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2017] EWCA Civ 1123

Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (Πολιτικό Τμήμα), απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2018, *R (RSM, ανήλικος) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2018] EWCA Civ 18

Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας (Πολιτικό Τμήμα), απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, *BF (Ερυθραία) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2019] EWCA Civ 872

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2005, *R (Mlloja) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2005] EWHC 2833 (Admin)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 18ης Ιουλίου 2007, *S και λοιποί κατά Secretary of State for the Home Department*, [2007] EWHC 1654

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 23ης Μαρτίου 2011, *R (BE) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2011] EWHC 690 (Admin)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 17ης Μαΐου 2013, *R (EO, RA, CE, OE και RAN) κατά Secretary of State of the Home Department*, [2013] EWHC 1236 (Admin), [2013] WLR (D) 190

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2014, *R (S) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2011] EWHC 50 (Admin)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 9ης Απριλίου 2014, *R (Refugee Action) κατά Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 1033 (Admin)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 9ης Ιουλίου 2014, *Detention Action κατά Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 2245 (Admin), [2014] 1 WLR(D) 310

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2014, R (DK) κατά Secretary of State for the Home Department, [2014] EWHC 3257 (Admin)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 3ης Ιουλίου 2015, R (RE, JM, KW, MY) κατά Secretary of State for the Home Department, [2015] EWHC 2331 (Admin)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (Queen's Bench), απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2017, Arf κατά Secretary of State for the Home Department, [2017] EWHC 10 (QB)

Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας (High Court), απόφαση της 13ης Ιουλίου 2018, R (KG) κατά Secretary of State for the Home Department, [2018] EWHC 1767 (Admin)

Ειρηνοδικείο Κεντρικού Λονδίνου (County Court), απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2015, Toussaint κατά Home Office, προσφυγή αριθ. 2YL74948.

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal), απόφαση της 29ης Ιουλίου 1994, Tiganov (11193)

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal), απόφαση της 10ης Μαρτίου 1997, Aga (14632)

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal), απόφαση της 25ης Μαρτίου 1997, Akyol (14745)

Δικαστήριο Ασύλου και Μετανάστευσης (Asylum and Immigration Tribunal), απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 1998, Orman κατά Secretary of State for the Home Department (15173), IAT [1998] INLR 431

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 8ης Απριλίου 2010, AZ (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Ταϊλάνδη κατά Secretary of State for the Home Department, CG [2010] UKUT 118

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 24ης Ιουνίου 2011, SW (λεσβίες — εφαρμογή των κριτηρίων των υποθέσεων HJ και HT), CG [2011] UKUT 00251

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 6ης Ιανουαρίου 2012, AA (ασυνόδευτοι ανήλικοι) Αφγανιστάν, CG [2012] UKUT 00016

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 18ης Ιουνίου 2012, Rawofi (υπολογισμός ηλικίας) — μέτρο απόδειξης, [2012] UKUT 00197

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal), απόφαση της 24ης Ιουλίου 2014, AK και SK (Χριστιανοί, κίνδυνος) Πακιστάν CG κατά Secretary of State for the Home Department, [2014] UKUT 00569

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 19ης Ιουνίου 2015, NA και VA (προστασία: άρθρο 7 παράγραφος 2 ΟΕΑΑ), [2015] UKUT 432 (IAC)

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2016, HD (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Νιγηρία, CG [2016] UKUT 454

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal), απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2016, R (ZM και SK) κατά London Borough of Croydon (υπολογισμός οδοντικής ηλικίας), [2016] UKUT 559

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2016, JA (ανήλικος — κίνδυνος δίωξης) Νιγηρία, [2016] UKUT 00560

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2016, DD κατά Secretary of State for the Home Department, AA 12842 2015

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 29ης Ιουνίου 2017, R (FA) κατά London Borough of Ealing, JR/12123/2016

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, R [AS (εκπροσωπούμενος από τον Francesco Jeff)] κατά Kent County Council (υπολογισμός ηλικίας· οδοντικά στοιχεία), [2017] UKUT 446

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal), απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, ES [s82 NIA 2002, απορριπτική απόφαση του εθνικού μηχανισμού παραπομπής (NRM)] , [2018] UKUT 335

Εφετείο Διοικητικών Διαφορών, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (Upper Tribunal, Immigration and Asylum Chamber), απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2018, R (SM και λουιτοί) κατά Secretary of State for the Home Department (Κανονισμός Δουβλίνο — Ιταλία), [2018] UKUT 429

3.5. Δικαστήρια κρατών εκτός της ΕΕ

Καναδάς, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Federal Court/Cour fédérale), απόφαση της 14ης Ιουλίου 1999, Griffith κατά Καναδά (Minister of Citizenship and Immigration) (1999) 171 FTR 240

Καναδάς, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Federal Court/Cour fédérale), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2007, Streanga κατά Καναδά (Citizenship and Immigration), 2007 FC 792

Καναδάς, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Federal Court/Cour fédérale), απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2008, Streanga κατά Καναδά (Citizenship and Immigration), 2008 FC 231

Ελβετία, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο (Bundesgericht/Tribunal fédéral/Tribunale federale/Tribunal federal), απόφαση της 26ης Απριλίου 2017, [2C_1052/2016](#), [2C_1053/2016](#) (βασικά αποσπάσματα στα γερμανικά) (σύνοψη στην αγγλική γλώσσα)

Ελβετία, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2018, [2C_373/2017](#)

Ελβετία, Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο (Bundesverwaltungsgericht / Tribunal administratif fédéral / Tribunale amministrativo federale / Tribunal amministrativ federal), απόφαση της 18ης Ιουλίου 2016, [D-6806](#)

Ελβετία, Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο, απόφαση της 11ης Μαΐου 2017, [BVGE 2017 VI/5](#)

Ελβετία, Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο, απόφαση της 24ης Αυγούστου 2017, [D-5920/2016](#)

Προσάρτημα Γ. Επιλεγμένη βιβλιογραφία

1. Επίσημα έγγραφα

1.1. Ευρωπαϊκή Ένωση

Προεδρείο της Συνέλευσης, Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, 14 Δεκεμβρίου 2007 (2007/C303/02)

EASO, *Σχετικά με τις πρακτικές εκτίμησης της ανηλικότητας στην Ευρώπη*, 2013

EASO, Άρθρο 15 στοιχείο γ) της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ), 2014

EASO, *Practical Guide on Family Tracing*, 2016

EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016

EASO, *Κατευθυντήριες γραμμές της EASO για τις συνθήκες υποδοχής: πρότυπα διαδικασιών και δείκτες*, 2016

EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016

EASO, *Τερματισμός διεθνούς προστασίας: άρθρα 11, 14, 16 και 19 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση*, 2016

EASO, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018

EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018

EASO, *Πρακτικός οδηγός σχετικά με τον υπολογισμό της ηλικίας — Δεύτερη έκδοση*, 2018

EASO, *Δικαστική ανάλυση — Κράτηση αιτούντων διεθνή προστασία στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2019

EASO, *Πρακτικός οδηγός σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στις διαδικασίες ασύλου*, 2019

EASO, *Δικαστική ανάλυση — Υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία (Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ) 2020*

EASO, *Αποκλεισμός: άρθρα 12 και 17 της οδηγίας για τις ελάχιστες απαιτήσεις ασύλου (2011/95/ΕΕ) — Δικαστική ανάλυση, 2η έκδοση*, 2020

Εργαλείο της EASO για την αναγνώριση των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, Βρυξέλλες, 12η Σεπτεμβρίου 2001, COM(2001) 510 τελικό

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, Βρυξέλλες, 3 Δεκεμβρίου 2008, COM(2008) 815 τελικό

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής — Οδηγίες όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 2003/86/ΕΚ σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης [COM(2014) 210 τελικό], 3η Απριλίου 2014

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Απόφαση (ΕΕ) 2018/753 της Επιτροπής της 22ας Μαΐου 2018 που επιβεβαιώνει τη συμμετοχή της Ιρλανδίας στην οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, Βρυξέλλες, 22 Μαΐου 2018, ΕΕ L 126/8

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής — COVID-19: Οδηγίες σχετικά με την εφαρμογή των σχετικών ενωσιακών διατάξεων στον τομέα του ασύλου και των διαδικασιών επιστροφής και σχετικά με την επανεγκατάσταση [COM(2020) C 126/02], 17 Απριλίου 2020

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματικό Τμήμα Γ της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Πολιτικών: Δικαιώματα των πολιτών και συνταγματικές υποθέσεις, Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, *The Implementation of the Common European Asylum System*, Μάιος 2016

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων, συνεδρίαση διακοινοβουλευτικής επιτροπής, «Women refugees and asylum seekers in the EU: Current legislation and situation at national level», 3 Μαρτίου 2016

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ψήφισμα της 3ης Μαΐου 2018 για την προστασία των παιδιών-μεταναστών (2018/2666 (RSP), 3 Μαΐου 2018

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έκθεση που αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας (2016/2328(INI)), 14 Μαΐου 2018

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), *Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης*, 27 Ιουνίου 2014

FRA, *Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας*, 16 Οκτωβρίου 2015

FRA, *European legal and policy framework on immigration detention of children*, 22 Ιουνίου 2017

1.2. Συμβούλιο της Ευρώπης

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεώρηση), δημοσιεύθηκε στις 3 Μαΐου 1996 (έναρξη ισχύος: 1 Ιουλίου 1999)

Συμβούλιο της Ευρώπης, Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS αριθ. 197, 16 Μαΐου 2005 (έναρξη ισχύος: 1η Φεβρουαρίου 2008)

Συμβούλιο της Ευρώπης, Explanatory report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), CETS αριθ. 210, 11 Μαΐου 2011 (έναρξη ισχύος: 1 Αυγούστου 2014)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT), CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 — αναθ. 2010

1.3. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

1.3.1. Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες

UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, 1979, επανέκδοση Απριλίου 2019, HCR/1P/4/ENG/REV. 4

UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία: Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 7 Μαΐου 2002, HCR/GIP/02/01

UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία: Η εφαρμογή του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή στα πρόσωπα που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων, 7 Απριλίου 2006, HCR/GIP/06/07

UNHCR, *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, Μάιος 2008

UNHCR, *Οδηγίες για το Χειρισμό των Αιτημάτων Ασύλου στις Περιπτώσεις Ακρωτηριασμού των Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων*, Μάιος 2009

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1(A) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 22 Δεκεμβρίου 2009, HCR/GIP/09/08

Εκτελεστική Επιτροπή UNHCR, *Conclusion on refugees with disabilities and other persons with disabilities protected and assisted by UNHCR* 12 Οκτωβρίου 2010, αριθ. 110 (LXI)

UNHCR, *Κατευθυντήριες Οδηγίες σχετικά με τα Εφαρμοστέα Κριτήρια και Πρότυπα που αφορούν την Κράτηση των Αιτούντων Άσυλο και Εναλλακτικά της Κράτησης Μέτρα*, 2012

UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 9 για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που στηρίζονται στο σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή στην ταυτότητα του γένους (φύλου) στο πλαίσιο του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 23 Οκτωβρίου 2012, HCR/GIP/12/09

UNHCR, *Beyond Proof — Credibility assessment in EU asylum systems*, Μάιος 2013

UNHCR, UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast), Απρίλιος 2015

UNHCR, UNHCR observations on the use of age assessments in the identification of separated or unaccompanied children seeking asylum – Case no CIK-1938/2014 – (Lithuanian Supreme Court), 1η Ιουνίου 2015

UNHCR και International Detention Coalition (IDC), *Vulnerability Screening Tool — Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems*, 2016

UNHCR, Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in the case of M.S. v Slovakia and Ukraine (appl. no 17189/11) before the European Court of Human Rights, 1η Ιουνίου 2016

UNHCR, UNHCR's position regarding the detention of refugee and migrant children in the migration context, Ιανουάριος 2017

UNHCR, *2021 UNHCR Best Interests Procedure Guidelines: Assessing and Determining the Best Interests of the Child*, Μάιος 2021

1.3.2. Άλλα όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Αποστολή Αρωγής των ΗΕ στο Αφγανιστάν και Ύπατη Αρμοστεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, *Harmful traditional practices and implementation of the law on elimination of violence against women in Afghanistan*, 9 Δεκεμβρίου 2010

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), General comment no 5 (2003) – General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6), Νοέμβριος 2003, CRC/G003/527

Επιτροπή ΣΔΠ, Γενικό σχόλιο αριθ. 6 (2005) — Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής τους, 1η Σεπτεμβρίου 2005, CRC/GC/2005/6

Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 12 (2009) — The right of the child to be heard, 1 Ιουλίου 2009, CRC/C/GC/12

Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), 29 Μαΐου 2013, CRC /C/GC/14

Επιτροπή των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, General comment no 3 of the Committee against Torture – Implementation of Article 14 by States parties, 19 Νοεμβρίου 2012, CAT/C/GC/3

Επιτροπή για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών, General recommendation no 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women, 14 Νοεμβρίου 2014, CEDAW/C/GC/32

Επιτροπή του ΟΗΕ για την προστασία των δικαιωμάτων των διακινούμενων εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους και Επιτροπή ΣΔΠ, Joint general comment no 4 (2017) and no 23 (2017) on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return, 16 Νοεμβρίου 2017, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23

Επιτροπή των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, General Comment No 1 (2014): Article 12 equal recognition before the law, 19 Μαΐου 2014, CRPD/C/GC/1

Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, 20 Νοεμβρίου 1959, A/Res/1386(XIV)

Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, UN Principles for Older Persons, ψήφισμα 46/91 της 16ης Δεκεμβρίου 1991

Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Istanbul Protocol — Manual on the effective investigation and documentation of torture and other cruel, inhuman and degrading treatment or punishment, 2004, PTS αριθ. 8/Αναθ. 1.

Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF) (T. Smith και L. Brownlees), *Age Assessment: A technical note*, Ιανουάριος 2013

UNICEF (R. Hodgkin και P. Newell), *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, 3η έκδοση, 2007

UN Women, UNICEF και Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ, *Informal Justice Systems — Charting a course for human rights-based engagement*, 2012

1.4. Δημοσιεύσεις της Διεθνούς ένωσης δικαστών προσφυγικού και μεταναστευτικού δικαίου

EASO, *Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια — Δικαστική ανάλυση*, 2016

EASO, *Δικαστική ανάλυση — Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας (οδηγία 2011/95/ΕΕ)*, 2016

ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018

ΕΑΣΟ, *Δικαστική ανάλυση — Διαδικασίες ασύλου και η αρχή της μη επαναπροώθησης*, 2018

2. Άλλες δημοσιεύσεις

Βάση δεδομένων με πληροφορίες για το άσυλο (AIDA) και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE), *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures*, 2017

M. Crock, C. Ernest και R. McCallum, *Where disability and displacement intersect: Asylum seekers and refugees with diasabilities*, *International Journal of Refugee Law*, τόμος 24, αριθ. 4, 2013, σ. 735–764

ECRE, *Not There Yet: An NGO perspective on challenges to a fair and effective Common European Asylum System*, 2013

ECRE και Ευρωπαϊκό Νομικό Δίκτυο για το Άσυλο, *ECRE/ELENA case law note on the application of the Dublin Regulation to family reunion cases*, Φεβρουάριος 2018

Ινστιτούτο Ευρωπαϊκού Δικαίου, *Statement of the European Law Institute: Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law*, 2017

W. W. Greulich and S. Idell Pyle, *Radiographic atlas of skeletal development of the hand and wrist*, δεύτερη έκδοση, Stanford University Press, CA, 1959

Lee Hasselbacher, «State obligations regarding domestic violence: The European Court of Human Rights, due diligence, and international legal minimums of protection», *Northwestern Journal of International Human Rights*, τόμος 8, αριθ. 2, 2010

J. Herlihy, «Evidentiary assessment and psychological difficulties», στο G. Noll (επιμ.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*, Martinus Nijhoff, Λάιντεν/Βοστόνη, 2005, σ. 123–137

Διεθνής επιτροπή εμπειρογνώμωνων σε θέματα διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, *The Yogyakarta Principles — Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, Μάρτιος 2007

ICJ, *The Yogyakarta Principles plus 10 — Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles*, 10 Νοεμβρίου 2017

Ιρλανδία, Εφετείο Διεθνούς Προστασίας, *Chairperson’s guideline no 2019/1 on taking evidence from appellants and other witnesses*, 28 Ιανουαρίου 2019

F. Krill, «The protection of women in international humanitarian law», *International Review of the Red Cross*, αριθ. 249, 1985

Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Όσλο, Τμήμα Ιατροδικαστικής, Τομέας Εργαστηριακής Ιατρικής, *Manual — BioAlder: tool for using biological tests to assess the age of unaccompanied minor asylum-seekers*, έκδοση 1, 19 Ιουνίου 2017

J. Pobjoy, *The Child in International Refugee Law*, Cambridge University Press, Λονδίνο, 2017

Πανεπιστήμιο του Σάσεξ «Sexual Orientation and Gender Identity Claims of Asylum: A European human rights challenge – SOGICA».

Ηνωμένο Βασίλειο, Δικαστήριο Ασύλου και Μετανάστευσης και Αρχή Προσφυγών Μεταναστών, *Immigration Appellate Authority — Asylum Gender Guidelines*, 1 Νοεμβρίου 2000

Ηνωμένο Βασίλειο, Tribunals Judiciary, *Practice Direction — First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses*

Ηνωμένο Βασίλειο, Tribunals Judiciary, *Joint Presidential Guidance Note No 2 of 2010: Child, Vulnerable Adult and Sensitive Appellant Guidance*, 2010.

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Σχολή Υγιεινής και Τροπικής Ιατρικής του Λονδίνου και πρόγραμμα Daphne της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women*, 2003

Προσάρτημα Δ. Παραδείγματα ορθής πρακτικής σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας ενώπιον δικαστηρίων δυνάμει της ΟΔΑ (αναδιατύπωση)

Στο παρόν προσάρτημα παρατίθενται παραδείγματα ορθής πρακτικής δικαστηρίων σε διαδικασίες που αφορούν ευάλωτους αιτούντες διεθνή προστασία. Αρχικά αναφέρονται ορισμένα στοιχεία σχετικά με την ευαλωτότητα εν γένει και στη συνέχεια περιγράφονται παραδείγματα ορθής πρακτικής που αφορούν:

- ανήλικους αιτούντες·
- αιτούντες με ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και/ή ταυτότητας φύλου·
- αιτούντες με αναπηρία·
- αιτούντες που πάσχουν από σοβαρές ασθένειες·
- αιτούντες που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές·
- αιτούντες που πάσχουν από σοβαρές ψυχολογικές ή σωματικές συνέπειες βασανιστηρίων ή άλλων μορφών απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης·
- αιτούντες που πάσχουν από συνέπειες βιασμού ή σεξουαλικής βίας·
- θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Η πρακτική εξαρτάται από το εθνικό δικαστικό σύστημα. Ορισμένα δικαστήρια των κρατών μελών επιλαμβάνονται της ευαλωτότητας με βάση πρακτικές οδηγίες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, υπάρχουν συναφείς κοινές προεδρικές κατευθυντήριες γραμμές του 2010 ⁽⁷⁵⁴⁾, στις οποίες προσαρτάται πρακτική οδηγία του 2008 ⁽⁷⁵⁵⁾, και οι οποίες εφαρμόζονται στο δικαστικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου και αφορούν παιδιά, ευάλωτους ενήλικες ⁽⁷⁵⁶⁾ και ευαίσθητους μάρτυρες ⁽⁷⁵⁷⁾.

⁽⁷⁵⁴⁾ Tribunals Judiciary (Ηνωμένο Βασίλειο), Joint Presidential Guidance Note no 2 of 2010: Child, vulnerable adult and sensitive appellant guidance, από όπου προέρχονται κάποιες κατευθυντήριες οδηγίες του παρόντος προσαρτήματος. Οι κατευθυντήριες γραμμές «αναπτύχθηκαν για το πρωτοβάθμιο τμήμα μετανάστευσης και ασύλου σε συνέχεια των κατευθυντήριων γραμμών που εξέδωσε ο Senior President of Tribunals όσον αφορά τα παιδιά, τους ευάλωτους ενήλικες και τους ευαίσθητους μάρτυρες» (ήτοι, το Tribunals Judiciary του Ηνωμένου Βασιλείου), Practice Direction — First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses). Εκδόθηκαν από το Εφετείο Διοικητικών Διαφορών (Upper Tribunal) και το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου (First Tier Tribunal of the Immigration and Asylum Chamber) προς εφαρμογή από τα εν λόγω δικαστήρια.

⁽⁷⁵⁵⁾ Tribunals Judiciary (Ηνωμένο Βασίλειο), Practice Direction — First Tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses, 2008.

⁽⁷⁵⁶⁾ Σύμφωνα με τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου, ο όρος «ευάλωτος ενήλικας» εδώ σημαίνει, σύμφωνα με το τμήμα 59 του νόμου περί προστασίας των ευάλωτων ομάδων του 2006 (Safeguarding Vulnerable Groups Act 2006), «πρόσωπο το οποίο έχει συμπληρώσει τα 18 έτη και —α) φιλοξενείται σε κλειστή δομή, β) διαμένει σε ξενώνα, γ) λαμβάνει βοήθεια κατ' οίκον, δ) λαμβάνει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κάθε μορφής, ε) τελεί σε νόμιμη κράτηση, στ) δυνάμει διαταγής δικαστηρίου τελεί υπό την εποπτεία προσώπου το οποίο ενεργεί προς τους σκοπούς του μέρους 1 του νόμου περί ποινικής δικαιοσύνης και δικαστικών υπηρεσιών του 2000 (Criminal Justice and Court Services Act) [...], ζ) λαμβάνει προνοιακή υπηρεσία καθοριζόμενη από τον νόμο, η) λαμβάνει οποιαδήποτε υπηρεσία ή συμμετέχει σε οποιαδήποτε δραστηριότητα που παρέχεται ειδικά σε άτομα που εμπíπτουν στην παράγραφο (9), θ) του καταβάλλονται χρηματικά ποσά (ή καταβάλλονται σε τρίτο για λογαριασμό του) σύμφωνα με ρυθμίσεις βάσει του τμήματος 57 του νόμου περί ιατροφαρμακευτικής και κοινωνικής περίθαλψης του 2001 (Health and Social Care Act) [...], ή ι) χρειάζεται βοήθεια για τη διαχείριση των υποθέσεών του».

⁽⁷⁵⁷⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Practice Direction — First Tier and Upper Tribunal: Child, Vulnerable Adult and Sensitive Appellant Guidance, ό.π. (υποσημείωση 755 ανωτέρω), παράγραφος 1 στοιχείο γ), «ενήλικας μάρτυρας η ποιότητα των στοιχείων τα οποία καταθέτει είναι πιθανόν να υποβαθμίζεται εξαιτίας φόβου ή δυσφορίας του μάρτυρα σε σχέση με την κατάθεση στη συγκεκριμένη υπόθεση».

Ευαλωτότητα εν γένει

- Βάσει της πρακτικής οδηγίας του Ηνωμένου Βασιλείου, τα ευάλωτα πρόσωπα καλούνται ως μάρτυρες μόνον όταν το δικαστήριο κρίνει ότι τα στοιχεία που θα προσκομίσουν είναι αναγκαία για τη δίκαιη ακρόαση της υπόθεσης και ότι με την κλήση τους δεν τίθεται σε κίνδυνο η ευημερία τους ⁽⁷⁵⁸⁾. Η εν λόγω απόφαση λαμβάνεται με αναφορά σε όλα τα διαθέσιμα στοιχεία και τις δηλώσεις των μερών ⁽⁷⁵⁹⁾.
- Ει δυνατόν, τα ζητήματα και οι λύσεις θα πρέπει να εντοπίζονται πριν από την ακροαματική διαδικασία ⁽⁷⁶⁰⁾.
- Μπορεί να είναι σκόπιμο ένα ευάλωτο πρόσωπο να καταθέσει μέσω τηλεφώνου, βίντεο ή άλλου μέσου, ή να διαταχθεί προς τον σκοπό της ακροαματικής διαδικασίας ο διορισμός προσώπου το οποίο διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα και εμπειρία ώστε να διευκολύνει την κατάθεση παιδιού, ευάλωτου ενήλικα ή ευαίσθητου μάρτυρα ⁽⁷⁶¹⁾.
- Μπορεί να είναι σκόπιμο να ζητηθούν στοιχεία από άλλους ενδιαφερόμενους, όπως οι γονείς του παιδιού ⁽⁷⁶²⁾.
- Συνιστάται ένας ευάλωτος μάρτυρας να μην υφίσταται τη δοκιμασία της διά ζώσης κατάθεσης για δεύτερη φορά. Όταν η δεύτερη κατάθεση αναγνωρίζεται ότι ενδέχεται να ταλαιπωρήσει τον μάρτυρα, μπορεί να εξεταστεί το ενδεχόμενο αναπομπής της αίτησης προς επανεξέταση από δικαστήριο διαφορετικής σύνθεσης, με την επισήμανση ότι το κείμενο της απομαγνητοφώνησης της πρώτης κατάθεσης του αιτούντος θα πρέπει να γίνει αποδεκτό χωρίς να χρειαστεί να καταθέσει προφορικά ο αιτών εκ νέου, εκτός εάν πρόκειται για ερωτήσεις ή περαιτέρω στοιχεία που κρίνεται αναγκαίο να προσκομίσει ο αιτών, τρίτος ή το δικαστήριο ⁽⁷⁶³⁾.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το δικαστήριο μπορεί να εξαιρέσει μέλος ή το σύνολο του ακροατηρίου από την όλη διαδικασία ή μέρος αυτής, εάν κρίνεται αναγκαίο μεταξύ άλλων για την προστασία της ιδιωτικής ζωής ενός διάδικου ή των συμφερόντων ενός ανήλικου ⁽⁷⁶⁴⁾. Στο Ηνωμένο Βασίλειο το δικαστήριο μπορεί επίσης, σε εξαιρετικές συνθήκες, να εξαιρέσει μέλος ή το σύνολο του ακροατηρίου από την όλη διαδικασία ή μέρος αυτής, προκειμένου να διασφαλίσει ότι η δημοσιότητα δεν διακυβεύει το συμφέρον της δικαιοσύνης, πλην όμως μόνον εφόσον και στο μέτρο που αυτό κρίνεται απολύτως αναγκαίο ⁽⁷⁶⁵⁾. Σε κάποια κράτη μέλη η ακροαματική διαδικασία εξ ορισμού δεν είναι δημόσια.
- Ενίοτε το δικαστήριο θα πρέπει να λαμβάνει την πρωτοβουλία να μεριμνήσει για την ουσιαστική εκπροσώπηση ευάλωτων αιτούντων. Αν, για παράδειγμα, ευάλωτος αιτών δεν έχει νόμιμο εκπρόσωπο και, παρότι έχει δικαίωμα προφορικής ακρόασης, επιλέγει αποκλειστικά την έγγραφη διαδικασία, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει σκόπιμο να του στείλει μια επιστολή στην οποία θα εξηγήει ότι παρά τούτα θα διεξαχθεί προφορική ακρόαση και ότι έχει τη δυνατότητα, αν το επιθυμεί, να εκπροσωπηθεί από δικηγόρο.
- Στον ευάλωτο αιτούντα θα πρέπει να προσφέρεται αρκετός χρόνος πριν από την ακροαματική διαδικασία ώστε να εξοικειωθεί με τον χώρο της αίθουσας ⁽⁷⁶⁶⁾.
- Υπόθεση η οποία αφορά ευάλωτο πρόσωπο θα πρέπει να λαμβάνει προτεραιότητα στο πινάκιο και να εξετάζεται πρώτη, πριν από τις άλλες υποθέσεις ⁽⁷⁶⁷⁾.
- Εάν το ευάλωτο πρόσωπο δεν έχει νόμιμο εκπρόσωπο, εξετάζεται κατά πόσον η αναβολή θα του επέτρεπε να αποκτήσει νόμιμο εκπρόσωπο ⁽⁷⁶⁸⁾.
- Μια εύστοχη εισαγωγή συντελεί στον κατευνασμό του άγχους. Απλά πράγματα, όπως το να χαιρετάτε χαμογελαστά τους άλλους μπαίνοντας στην αίθουσα, να συστήνεστε και να συστήνετε τους υπόλοιπους ή να εξηγείτε ποιος είναι ο ρόλος του δικαστηρίου, μπορεί να είναι βοηθητικά εν προκειμένω. Η διάρθρωση της διαδικασίας είναι σημαντική για τη δημιουργία συνθηκών στις οποίες μπορεί πράγματι να καταθέσει το ευάλωτο πρόσωπο.

⁽⁷⁵⁸⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Practice Direction — First Tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses, ό.π. (υποσημείωση 755 ανωτέρω), σκέψη 1 στοιχείο γ), σκέψη 2.

⁽⁷⁵⁹⁾ Ό.π., σκέψη 3. Οι κοινές προεδρικές κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν περαιτέρω οδηγίες για τους ανήλικους, τους ευάλωτους ενήλικους και τους ευαίσθητους αιτούντες ενώπιον του First Tier Tribunal του Ηνωμένου Βασιλείου [Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω)].

⁽⁷⁶⁰⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 4.

⁽⁷⁶¹⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Practice Direction — First Tier and Upper Tribunal: Child, Vulnerable Adult and Sensitive Appellant Guidance, ό.π. (υποσημείωση 755 ανωτέρω), παράγραφος 7.

⁽⁷⁶²⁾ Ό.π., σκέψη 4.

⁽⁷⁶³⁾ Βλ. για παράδειγμα Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Καναδά (Federal Court / Cour fédérale), απόφαση της 14ης Ιουλίου 1999, Griffith κατά Καναδά (Minister of Citizenship and Immigration) (1999) 171 FTR 240.

⁽⁷⁶⁴⁾ Αυτό προβλέπεται στο παράγωγο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου. Βλ. Statutory Instrument 2005/230, άρθρο 54 παράγραφος 3 στοιχείο β).

⁽⁷⁶⁵⁾ Αυτό προβλέπεται στο παράγωγο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου. Βλ. ό.π., άρθρο 54 παράγραφος 4.

⁽⁷⁶⁶⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 7.

⁽⁷⁶⁷⁾ Ό.π., παράγραφος 5.1(iv).

⁽⁷⁶⁸⁾ Ό.π., παράγραφος 5.1(vi).

Ευαλωτότητα εν γένει

- Δεν πρέπει να τεκμαίρεται ότι ο ευάλωτος αιτών θα επιθυμεί συγκεκριμένες ή ιδιαίτερες διευθετήσεις ⁽⁷⁶⁹⁾.
- Επισημάνετε τα δύσκολα ζητήματα λέγοντας ότι το δικαστήριο αναγνωρίζει ότι δεν είναι ευχάριστο να συζητούνται, ωστόσο έχει κάποια πολύ συγκεκριμένα ερωτήματα για τα εν λόγω ζητήματα.
- Προσαρμόστε τον τόνο ή το περιεχόμενο των ερωτήσεων κατά περίπτωση.
- Εάν ο αιτών αναγνωριστεί ως ευάλωτος στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, μπορεί να χρειαστεί αναβολή ώστε να κληθεί πραγματογνώμονας και/ή να ληφθούν οδηγίες ⁽⁷⁷⁰⁾.

Ανήλικοι

- Τα παιδιά έχουν ειδικές ανάγκες οι οποίες σχετίζονται ειδικότερα με την ηλικία τους και το γεγονός ότι δεν είναι ανεξάρτητα, καθώς και με το καθεστώς τους ως αιτούντων άσυλο ⁽⁷⁷¹⁾.
- Σύμφωνα με τη ΣΔΠ, τα κράτη «παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα [...] είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται [...] να χαιρεί της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας» ⁽⁷⁷²⁾.
- Δεδομένης της πιθανής ευαλωτότητας των ανηλίκων, πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα ώστε να εξετάζονται κατά προτεραιότητα οι υποθέσεις τους, με ιδιαίτερη προσοχή στην καλή διαβίωσή τους.
- Σε κάθε περίπτωση πρώτιστο μέλημα είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
- Για την εξέταση προσφυγών ανηλίκων συχνά απαιτείται οι δικαστές να διαθέτουν εξειδικευμένη κατάρτιση. Στην Ιρλανδία, για παράδειγμα, οι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων υποχρεούνται να έχουν παρακολουθήσει ένα διήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο της UNHCR.
- Φροντίστε η ακροαματική διαδικασία να είναι λιγότερο τυπική απ' ό,τι συνήθως.
- Φροντίστε να παρίσταται ο εκπρόσωπος του ανήλικου.
- Επιτρέψτε στον ανήλικο να έχει παριστάμενους στην ακροαματική διαδικασία όσους ενήλικες κρίνει σκόπιμο (περιλαμβανομένων κοινωνικών λειτουργών).
- Αναλογιστείτε αν είναι σκόπιμο ο ανήλικος να καταθέσει παρουσία προσώπου το οποίο, αν και ενεργεί ως υπεύθυνος ενήλικας, είναι γνωστό ότι ασκεί ισχυρή επιρροή στον ανήλικο ⁽⁷⁷³⁾. Μη θεωρείτε δεδομένο ότι ο ανήλικος επιθυμεί την παρουσία συγκεκριμένου προσώπου, ακόμη και επιτρόπου ή γονέα, στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας ⁽⁷⁷⁴⁾.
- Το Δικαστήριο θα πρέπει να έχει υπόψη ότι «το παιδί, λόγω άγνοιας, απειρίας ή ανωριμότητας, δεν μπορεί να αναμένεται να συμμορφώνεται με τις διαδικασίες όπως ένας ενήλικας. Φυσικά ένα παιδί μπορεί να πει ψέμματα αλλά και αλήθεια, ωστόσο μπορεί επίσης να δυσκολεύεται περισσότερο να απαντήσει στις ερωτήσεις με τη δέουσα κατανόηση και οξυδέρκεια» ⁽⁷⁷⁵⁾.
- Η ακροαματική διαδικασία θα πρέπει να είναι το δυνατόν πιο ανεπίσημη.
- Η διαταραχή μετατραυματικού στρες και η επακόλουθη αναστολή της συναισθηματικής ανάπτυξης μπορεί να επηρεάζουν την ικανότητα του ανήλικου να εξιστορήσει δυσάρεστα γεγονότα του παρελθόντος ⁽⁷⁷⁶⁾.
- Το Δικαστήριο δεν πρέπει να καταλογίζει προσδοκίες σε ανήλικο αιτούντα χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ωριμότητά του ή το κατά πόσον οι εν λόγω προσδοκίες είναι ρεαλιστικές σε συνάρτηση με την ωριμότητα και τις ιδιαίτερες περιστάσεις του ⁽⁷⁷⁷⁾.

⁽⁷⁶⁹⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 4.

⁽⁷⁷⁰⁾ Ό.π., παράγραφος 10.2(viii).

⁽⁷⁷¹⁾ ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2014, Tarakhel κατά Ελβετίας, ό.π. (υποσημείωση 47 ανωτέρω), σκέψη 99.

⁽⁷⁷²⁾ Άρθρο 22 παράγραφος 1 της ΣΔΠ. Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, 2012, Poron κατά Γαλλίας, ό.π. (υποσημείωση 335 ανωτέρω), μνημονεύεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ (τμήμα ευρείας σύνθεσης), 2014, Tarakhel κατά Ελβετίας, ό.π. (υποσημείωση 47 ανωτέρω), σκέψη 99.

⁽⁷⁷³⁾ Περιφερειακό Δικαστήριο Τάλιν (Εσθονία), απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2015, προσφυγή αριθ. 3-15-2383.

⁽⁷⁷⁴⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 10.1(iv).

⁽⁷⁷⁵⁾ Διοικητικό Δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, Ηνωμένο Βασίλειο (High Court), απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2005, R (Milloja) κατά Secretary of State for the Home Department, [2005] EWHC 283 (Admin), σκέψη 33.

⁽⁷⁷⁶⁾ Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal), απόφαση της 6ης Ιανουαρίου 2012, AA (αυσυλόετοι ανήλικοι) Αφγανιστάν, CG [2012] UKUT 00016 (IAC), σκέψη 11.

⁽⁷⁷⁷⁾ Ανώτατο Δικαστήριο Ιρλανδίας (High Court), απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2010, O (ανήλικος) κατά Minister for Justice, Equality and Law Reform and Anor, [2010] IEHC 151.

Ανήλικοι

- Εξετάστε τα ζητήματα με τους νόμιμους εκπρόσωπους / τους υπεύθυνους ενήλικες πριν ζητήσετε ακρόαση του ανήλικου ή αντί αυτής ⁽⁷⁷⁸⁾.
- Αν και εκ πρώτης όψεως μπορεί να μοιάζει ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να βοηθηθεί ακούγοντας έναν ανήλικο ηλικίας 12 ετών ή νεότερου, τα μικρά παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράσουν την άποψή τους για θέματα που τα αφορούν άμεσα και μπορούν κάλλιστα να την εκφράσουν ⁽⁷⁷⁹⁾.
- Ανάλογα με την ηλικία, ενδέχεται να χρειαστεί να αλλάξετε το λεξιλόγιο και τον τόνο της φωνής που χρησιμοποιείτε. Προσπαθήστε να αποφεύγετε τους δυσνόητους όρους. Χαμογελάτε περισσότερο στη διάρκεια της διαδικασίας.
- Ει δυνατόν, φορέστε κάτι διαφορετικό από ένα μαύρο/γκρι/μπλε ταγιέρ ή φόρεμα αν αυτό θα μπορούσε να φοβίζει ένα μικρό παιδί.
- Φροντίστε το παιδί να αισθάνεται άνετα πριν καταθέσει (κρυώνει/ζεσταίνεται, θέλει νερό κ.λπ.).
- Ο δικαστής πρέπει πάντα να ρωτά τον ανήλικο πώς θέλει να αποκαλείται. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο το «κύριε» ή «κυρία» είναι πιθανότατα πολύ επίσημο. Κανονικά, σε έναν ανήλικο θα πρέπει να απευθύνεστε με το μικρό του όνομα.
- Φροντίστε να εξηγήσετε εξαρχής τι θα συμβεί στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας.
- Εξηγείτε κάθε τόσο με απλούς όρους τι συμβαίνει.
- Μπορεί να βοηθήσει να έχετε χαρτί και μολύβια για να ζωγραφίζουν οι μικρότερης ηλικίας ανήλικοι.
- Μην περιμένετε από τον ανήλικο να ζητήσει διάλειμμα. Προτείνετε το εσείς. Κάντε συχνά διαλείμματα.
- Δώστε στο παιδί μια ιδέα του πότε να περιμένει την απόφαση και εξηγήστε ότι δεν πρέπει να ανησυχεί γι' αυτήν.
- Εάν κρίνεται ορθό και πρέπει, σε μια ξεκάθαρη υπόθεση, δώστε προφορικά μια ένδειξη αποδοχής ώστε να αποφευχθεί το περαιτέρω άγχος του ανήλικου.
- Το Δικαστήριο οφείλει να επισημαίνει στους νόμιμους εκπροσώπους ότι σκοπεύει να απορρίψει την αξιολογία αίτησης ανήλικου ⁽⁷⁸⁰⁾.
- Ενδέχεται να χρειάζονται ειδικές διευθετήσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους που παρίστανται σε ακροαματική διαδικασία.
- Τα δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου πραγματοποιούν προκαταρκτική ακρόαση όλων των αιτούντων οι οποίοι, κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης ασύλου, δεν είχαν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους ⁽⁷⁸¹⁾.
- Οι κατευθυντήριες οδηγίες από τη νομολογία του Ηνωμένου Βασιλείου ⁽⁷⁸²⁾ ορίζουν ότι κατά την ακρόαση ανήλικου προσφεύγοντα πρέπει να ελέγχονται τα εξής στοιχεία:
 - Τι ηλικία είχε το παιδί κατά την ημερομηνία αίτησης ασύλου;
 - Η ακρόαση θα πρέπει να γίνει κεκλεισμένων των θυρών ή δημόσια; Ο εκπρόσωπος ζήτησε να εξαιρεθεί το κοινό;
 - Θα πρέπει να αλλάξει η αίθουσα ώστε το περιβάλλον να είναι πιο φιλικό προς το παιδί;
 - Έχουν ληφθεί υπόψη οι εφαρμοστέοι εθνικοί κανόνες και οι κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR σχετικά με τις καταθέσεις παιδιών;
 - Υπάρχει δυνατότητα το παιδί να καταθέσει μέσω βίντεο;

⁽⁷⁷⁸⁾ Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal), απόφαση της 31ης Μαΐου 2013, ST (ανήλικος αιτών άσυλο) Σρι Λάνκα [2012] UKUT 00292 (IAC).

⁽⁷⁷⁹⁾ Βλ. σε αντιδιαστολή UKUT, 2013, ST (ανήλικοι αιτούντες άσυλο) Σρι Λάνκα, ό.π. (υποσημείωση 778 ανωτέρω), καθώς και Επιτροπή ΣΔΠ, General comment no 14, ό.π. (υποσημείωση 87 ανωτέρω), τμήμα 1.Α, δεύτερη παράγραφος: «Το γεγονός ότι το παιδί είναι πολύ μικρής ηλικίας ή ευάλωτο (π.χ. έχει κάποια αναπηρία, ανήκει σε μειονοτική ομάδα, είναι μετανάστης κ.λπ.) δεν του στερεί το δικαίωμα να εκφράσει τη γνώμη του ούτε μειώνει τη βαρύτητα που δίνεται στη γνώμη του παιδιού κατά τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντός του», καθώς και Επιτροπή ΣΔΠ, 2018, ΥΒ και NS κατά Βελγίου, ό.π. (υποσημείωση 365 ανωτέρω), σκέψη 8.8, σχετικά με παιδί ηλικίας «5 ετών όταν ελήφθη η απόφαση σε δεύτερο βαθμό για την αίτηση των προσφευγόντων για ανθρωπιστική άδεια παραμονής και [...] θα ήταν απολύτως ικανό να διατυπώσει τη δική της γνώμη σχετικά με την πιθανότητα να ζήσει μόνιμα με τους προσφεύγοντες στο Βέλγιο».

⁽⁷⁸⁰⁾ UKUT, 2013, ST (ανήλικοι αιτούντες άσυλο) Σρι Λάνκα, ό.π. (υποσημείωση 778 ανωτέρω).

⁽⁷⁸¹⁾ Δικαστήριο Ασύλου και Μετανάστευσης (Asylum and Immigration Tribunal, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 1998, Orman κατά Secretary of State for the Home Department IAT [1998] INLR 431.

⁽⁷⁸²⁾ Ό.π.

Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου

- Σκόπιμο είναι τα διαδικαστικά μέτρα που απαιτούνται όσον αφορά αιτούντα ΛΟΑΔΜ να εξετάζονται κατά περίπτωση. Ενδέχεται η ακρόαση να πρέπει να γίνει κεκλεισμένων των θυρών.
- Αποκλείεται η υποβολή λεπτομερών διερευνητικών ερωτήσεων σχετικά με τις σεξουαλικές πρακτικές αιτούντος διεθνή προστασία ⁽⁷⁸³⁾.
- Οι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων πρέπει να εφαρμόζουν αντικειμενική και αμερόληπτη προσέγγιση ώστε να μην καταλήγουν σε συμπεράσματα βασισμένα σε στερεοτυπικές, επιφανειακές, εσφαλμένες ή μη προσήκουσες αντιλήψεις για το φύλο ⁽⁷⁸⁴⁾.
- Το μοντέλο DSSH (difference-διαφορά, stigma-στιγματισμός, shame-ντροπή, harm-βλάβη) ⁽⁷⁸⁵⁾ μπορεί να φανεί χρήσιμο. Προτείνει μια μεθοδολογία ώστε οι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων να αποκομίσουν ουσιαστικά στοιχεία για την εξέταση αιτημάτων διεθνούς προστασίας που στηρίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου.
- Η UNHCR συνιστά τα ακόλουθα διαδικαστικά μέτρα σε υποθέσεις που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή την ταυτότητα φύλου ⁽⁷⁸⁶⁾:

«i. Ένα ανοικτό και καθησυχαστικό περιβάλλον είναι συχνά ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ του χειριστή-υπεύθυνου της συνέντευξης και του αιτούντος άσυλο και συμβάλλει στην πλήρη αποκάλυψη προσωπικών και ευαίσθητων πληροφοριών. Από την αρχή της συνέντευξης ο χειριστής οφείλει να διασφαλίσει τον εμπιστευτικό χειρισμό όλων των πτυχών του αιτήματος ασύλου. Επίσης, επισημαίνεται ότι η αρχή της εμπιστευτικότητας δεσμεύει και τους διερμηνείς που συμμετέχουν στη συνέντευξη.

ii. Οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου, συμπεριλαμβανομένων όσων αποφασίζουν επ' αυτών, οφείλουν να προσεγγίζουν με τρόπο αντικειμενικό τους ισχυρισμούς των ενδιαφερομένων, και να μη στηρίζουν τις αποφάσεις τους σε στερεότυπες απόψεις ή σε θέσεις ανακριβείς ή μη προσήκουσες αντιλήψεις για τα άτομα LGBTI. Η κρίση για τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου δεν πρέπει να στηρίζεται στην παρουσία ή στην απουσία ορισμένων στερεότυπων συμπεριφορών ή εμφανίσεων. Δεν υπάρχουν τυπικά παγκόσμια χαρακτηριστικά ή ιδιότητες που ισχύουν για τα πρόσωπα LGBTI περισσότερο από ό,τι για τα ετεροφυλόφιλα. Τα βιώματα αυτών των προσώπων μπορεί να είναι εντελώς διαφορετικά ακόμη και όταν προέρχονται από την ίδια χώρα.

iii. Οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου και οι διερμηνείς οφείλουν να αποφεύγουν να εκφράζουν, προφορικά ή με τη γλώσσα του σώματος, οιαδήποτε κρίση για τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, τη σεξουαλική συμπεριφορά ή τη μορφή της σχέσης του αιτούντος άσυλο. Οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου και οι διερμηνείς που νοιώθουν άβολα με τη διαφορετικότητα του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου μπορεί ακουσίως να αντιμετωπίσουν αποστασιοποιημένα ή απαξιωτικά τον αιτούντα άσυλο. Επομένως, η αυτογνωσία και η εξειδικευμένη κατάρτιση (βλ. στη συνέχεια την παράγραφο iv) είναι καίριας σημασίας πτυχές για τη δίκαιη αξιολόγηση του αιτήματος ασύλου.

iv. Η εξειδικευμένη κατάρτιση των χειριστών των αιτημάτων ασύλου, των διερμηνέων, των δικηγόρων, των νομικών συμβούλων για τις ειδικότερες πτυχές των αιτημάτων ασύλου των προσώπων LGBTI είναι ζωτικής σημασίας.

v. Είναι καίριας σημασίας η χρήση μη προσβλητικού λεξιλογίου που εκφράζει τη θετική προσέγγιση της διαφορετικότητας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, ιδιαίτερα στη μητρική γλώσσα του αιτούντος άσυλο. Η χρησιμοποίηση ακατάλληλης ορολογίας μπορεί να λειτουργεί ανασταλτικά στη βούληση των αιτούντων άσυλο να εκθέσουν την πραγματική φύση του φόβου τους. Η χρήση προσβλητικών όρων μπορεί να αποτελεί εκδήλωση της δίωξης, για παράδειγμα με τη μορφή πράξεων εκφοβισμού ή παρενόχλησης. Ακόμα και οι φαινομενικά ουδέτεροι ή επιστημονικοί όροι μπορεί να έχουν το ίδιο αποτέλεσμα με τους υποτιμητικούς όρους. Για παράδειγμα, αν και χρησιμοποιείται ευρέως, ο όρος “ομοφυλόφιλος” θεωρείται σε ορισμένες χώρες υποτιμητικός.

⁽⁷⁸³⁾ ΔΕΕ (τήμα μείζονος συνθέσεως), 2014, Α, Β και C, ό.π. (υποσημείωση 31 ανωτέρω), σκέψη 72· ΔΕΕ, 2018, Fathi, ό.π. (υποσημείωση 359 ανωτέρω), σκέψη 89.

⁽⁷⁸⁴⁾ UNHCR, *Beyond Proof — Credibility assessment in EU asylum systems*, Μάιος 2013, σ. 28.

⁽⁷⁸⁵⁾ Το μοντέλο DSSH αναπτύχθηκε από τον Βρετανό δικηγόρο S. Chelvan και μνημονεύεται από την UNHCR στις Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία των προσφύγων αριθ. 9, ό.π. (υποσημείωση 156 ανωτέρω). Βλ. επίσης EASO, *Δικαστική ανάλυση — Αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων και αξιοπιστίας στο πλαίσιο του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου*, 2018, σ. 180.

⁽⁷⁸⁶⁾ UNHCR, Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία αριθ. 9, ό.π. (υποσημείωση 156 ανωτέρω), σκέψη 60.

Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου

vi. Θα πρέπει να εξετάζονται ευνοϊκά τα ειδικότερα αιτήματα των αιτούντων άσυλο για το φύλο των χειριστών που εξετάζουν την υπόθεσή τους και των διερμηνέων που συνδράμουν στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα. Η ικανοποίηση αυτών των αιτημάτων μπορεί να βοηθήσει τον αιτούντα άσυλο να εξιστορήσει λεπτομερέστερα τις ευαίσθητες πτυχές των ισχυρισμών του για τον φόβο δίωξης. Από την άλλη πλευρά, η παρουσία διερμηνέα από την ίδια χώρα με αυτή του αιτούντος άσυλο ή με πολιτιστικό ή θρησκευτικό υπόβαθρο που είναι ίδιο με αυτό του αιτούντος άσυλο μπορεί να εντείνει το αίσθημα της ντροπής του τελευταίου και να λειτουργήσει ανασταλτικά παρεμποδίζοντας την παρουσίαση όλων των κρίσιμων πτυχών της υπόθεσης ασύλου.

vii. Ανεξάρτητα από το φύλο του αιτούντος άσυλο, οι ερωτήσεις για τα περιστατικά σεξουαλικής βίας πρέπει να υποβάλλονται με ευαισθησία, όπως και στις περιπτώσεις άλλων θυμάτων σεξουαλικών επιθέσεων. Σε κάθε περίπτωση, η βασική αρχή που διέπει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα είναι ο σεβασμός της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας των αιτούντων άσυλο.

viii. Προκειμένου για τα αιτήματα ασύλου που στηρίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό και/ή στην ταυτότητα του φύλου, συμπληρωματικές εγγυήσεις εκτίθενται στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τη Δίωξη λόγω Φύλου/Γένους. Για παράδειγμα, η συνέντευξη με τις γυναίκες αιτούσες άσυλο πρέπει να διεξάγεται χωριστά, χωρίς να είναι παρόντα τα άρρενα μέλη της οικογένειάς τους, ώστε να τους παρέχονται επαρκείς εγγυήσεις για τη δυνατότητά τους να εκθέτουν όλες τις πτυχές της υπόθεσής τους.

ix. Ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις ισχύουν στην περίπτωση των παιδιών αιτούντων άσυλο, συμπεριλαμβανομένων της κατά προτεραιότητα εξέτασης του αιτήματός τους και του ορισμού ειδικού επιτρόπου καθώς και νομικού συμβούλου».

Αναπηρία

- Φροντίστε να γνωρίζετε επακριβώς λεπτομέρειες για την αναπηρία του αιτούντος, ώστε να γίνουν οι αναγκαίες διευθετήσεις στην αίθουσα, π.χ. για θέματα κινητικότητας ή χώρου για τους φροντιστές. Οι διευθετήσεις στην αίθουσα πρέπει να έχουν γίνει πριν τη συνεδρίαση ⁽⁷⁸⁷⁾.
- Εξετάστε αν χρειάζεται γνωμάτευση για την αναπηρία και αν απαιτείται προς τούτο αναβολή ⁽⁷⁸⁸⁾.
- Λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, μεριμνήστε για τη νομική αρωγή και την προστασία προσώπων τα οποία, λόγω αναπηρίας, δεν είναι ικανά να προασπίσουν αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους ⁽⁷⁸⁹⁾.
- Το Δικαστήριο δεν πρέπει να απαιτεί από τυφλό αιτούντα να κάνει έγγραφες δηλώσεις ⁽⁷⁹⁰⁾.
- Σε ακρόαση τυφλού αιτούντος, το ιρλανδικό δικαστήριο έκρινε σκόπιμο, προκειμένου να προσανατολίσει τον αιτούντα και να τον κάνει να αισθανθεί πιο άνετα, να του περιγράψει αναλυτικά την αίθουσα, π.χ. το σχήμα των εδράνων και την απόσταση μεταξύ του ιδίου και του δικαστή και των λοιπών παρισταμένων. Ο δικαστής επίσης σύστησε εν συντομία όλους τους παριστάμενους.
- Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 12 παράγραφος 3 της CRPD για τη λήψη κατάλληλων μέτρων για την πρόσβαση των ΑΜΕΑ στην υποστήριξη την οποία πιθανώς χρειάζονται για την άσκηση της ικανότητας προς δικαιοπραξία, η υποστήριξη «μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, όπως η αναγνώριση ποικίλων μεθόδων επικοινωνίας, η αποδοχή καταθέσεων μέσω βίντεο σε συγκεκριμένες καταστάσεις, οι διαδικαστικές διευθετήσεις, η παροχή διερμηνείας στη νοηματική γλώσσα από επαγγελματίες και άλλες υποβοηθητικές μέθοδοι» ⁽⁷⁹¹⁾.

⁽⁷⁸⁷⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 5.1(ii).

⁽⁷⁸⁸⁾ Ό.π., παράγραφος 5.1(vii).

⁽⁷⁸⁹⁾ Περιφερειακό Δικαστήριο Τάλιν (Εσθονία), απόφαση της 18ης Αυγούστου 2017, προσφυγή αριθ. 3-17-1361.

⁽⁷⁹⁰⁾ Ό.π.

⁽⁷⁹¹⁾ Επιτροπή CRPD, General Comment No 1 (2014): Article 12 equal recognition before the law, 19 Μαΐου 2014, CRPD/C/GC/1, παράγραφος 39.

Σοβαρή ασθένεια

- Φροντίστε να γνωρίζετε επακριβώς λεπτομέρειες για την ασθένεια του αιτούντος, ώστε να γίνουν οι αναγκαίες διευθετήσεις στην αίθουσα, π.χ. για θέματα κινητικότητας ή χώρου για τους φροντιστές. Οι διευθετήσεις στην αίθουσα πρέπει να έχουν γίνει πριν τη συνεδρίαση ⁽⁷⁹²⁾.
- Οι αιτούντες ενδέχεται να πάσχουν από ποικίλες ασθένειες τις οποίες μπορεί να μην αναφέρουν αυθορμήτως, αλλά να έχουν κρίσιμη σημασία για την ευαλωτότητά τους στο πλαίσιο της διαδικασίας προσφυγής, π.χ. διαβήτη τύπου 1, διαταραχή μετατραυματικού στρες, άγχος, συμπτώματα κατάθλιψης (που δεν ισοδυναμούν με ΔΜΣ), ημικρανίες, κεφαλαλγίες ή υπέρταση ή υπόταση. Βεβαιωθείτε εξαρχής αν ο αιτών πάσχει από ασθένεια του είδους αυτού.
- Αν προκύψει ιατρικό ζήτημα για το οποίο δεν υπάρχουν επαρκείς ή δεν υπάρχουν καθόλου πληροφορίες, το Δικαστήριο θα μπορούσε να εξετάσει τη δυνατότητα να παράσχει χρόνο για την προσκόμιση ιατρικών πληροφοριών, ή πιο πρόσφατων ιατρικών πληροφοριών κατά περίπτωση, εφόσον το ιατρικό ζήτημα ασκεί επιρροή στην υπόθεση.
- Εάν στον φάκελο περιλαμβάνεται ιατρική έκθεση, το Δικαστήριο θα πρέπει να δηλώσει ότι είναι εν γνώσει του και να ρωτήσει τον αιτούντα αν επιθυμεί να προσθέσει κάτι. Ανάλογα με την απάντηση, το Δικαστήριο μπορεί να ρωτήσει αν ο αιτών λαμβάνει φαρμακευτική αγωγή για το πρόβλημα και να επισημάνει ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να ζητήσει ένα διάλειμμα. Σκόπιμο είναι να γίνονται σύντομα διαλείμματα σε τακτά διαστήματα.
- Είναι σημαντική η διαχείριση της ακροαματικής διαδικασίας μέσα από τα διαλείμματα, την εγρήγορση για την κατάσταση του αιτούντος στη διάρκεια της διαδικασίας, παρατηρώντας π.χ. τα εναύσματα για την ανάκληση συμβάντων σε πάσχοντες από ΔΜΣ, τα αδικαιολόγητα επίπεδα άγχους που παρεμποδίζουν την κατάθεση (όταν ο αιτών «αποσύρεται» ή βάζει τα κλάματα) και η επικοινωνία με τον νόμιμο εκπρόσωπό του όσον αφορά ειδικά αιτήματα.
- Λάβετε υπόψη την επίπτωση του στιγματισμού σε σχέση με κάποια ασθένεια στη χώρα καταγωγής του προσώπου. Σε μια υπόθεση στο Βέλγιο, ένας αιτών με HIV ζητούσε κατηγορηματικά διερμηνέα από την αμχαρική από χώρα διαφορετική από τη χώρα καταγωγής του, την Αιθιοπία, εξαιτίας της προκατάληψης ενάντια στα άτομα με HIV. Το Δικαστήριο δεν έκανε δεκτό το αίτημα και η απόφαση ακυρώθηκε ⁽⁷⁹³⁾.

⁽⁷⁹²⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 5.1(ii).

⁽⁷⁹³⁾ Συμβούλιο ένδικων διαφορών δικαίου αλλοδαπών (RVV/CCE, Βέλγιο), απόφαση της 15ης Μαΐου 2018, 203 815.

Ψυχικές διαταραχές

- Αν ο αιτών έχει ιστορικό ψυχικών διαταραχών, θα πρέπει να προσκομιστεί ιατρική έκθεση σχετικά με το ψυχιατρικό ιστορικό του και ειδικότερα όσον αφορά την ικανότητά του να καταθέσει προφορικά. Επιπλέον, εάν είναι δυνατόν στο πλαίσιο της γνωμάτευσης, θα πρέπει να διευκρινίζεται κατά πόσον η εν λόγω κατάθεση είναι πιθανόν να επηρεαστεί από τη διαταραχή του ⁽⁷⁹⁴⁾.
- Εάν δεν υπάρχει γνωμάτευση, εξετάστε κατά πόσον απαιτείται πραγματογνωμοσύνη για την ψυχική υγεία και αν, προς τούτο, είναι αναγκαίο να δοθεί αναβολή ⁽⁷⁹⁵⁾.
- Κατά την αξιολόγηση της προφορικής κατάθεσης, δίνετε τη δέουσα προσοχή στην ασθένεια/ διαταραχή, στην επίπτωσή της στη μνήμη του αιτούντος και στη σχέση της με τα συνήθη επίπεδα άγχους της κατάθεσης ⁽⁷⁹⁶⁾.
- Λάβετε υπόψη τα διαδικαστικά μέτρα που είναι αναγκαία σε προσφυγές ατόμων με ψυχολογικά προβλήματα λόγω τραυματικών εμπειριών, ψυχικής ασθένειας κ.λπ. κατά περίπτωση. Ενδέχεται η προσφυγή να πρέπει να εξεταστεί κεκλεισμένων των θυρών.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η αρμοδιότητα εξέτασης προσφυγών χωρίς ακρόαση πρέπει να ασκείται με απόλυτη προσοχή. Ασκείται μόνο μετά από έρευνα και συνεκτίμηση κάθε υποβληθέντος στοιχείου και επί τη βάσει ιατρικής έκθεσης ⁽⁷⁹⁷⁾.
- Αν ο αιτών πάσχει από κάποια ασθένεια που τεκμηριώνεται από ιατρικές γνωματεύσεις ή ιατρονομικές εκθέσεις, ιδίως όσον αφορά θέματα όπως η ΔΜΣ ή η κατάθλιψη/το άγχος, το Δικαστήριο πρέπει να ρωτήσει αν να διαπιστώσει αν είναι σε θέση να προχωρήσει στη διαδικασία, γεγονός που ενημερώνει επίσης τον αιτούντα ότι το Δικαστήριο γνωρίζει την κατάσταση της υγείας του. Το Δικαστήριο μπορεί επίσης, κατά την κρίση του, να ρωτήσει αν υπάρχει κάτι στην κατάθεση που πρόκειται να δώσει ο αιτών το οποίο θα του δημιουργήσει ιδιαίτερη αναστάτωση, ούτως ώστε να λάβει κάθε αναγκαίο μέτρο για να διαχειριστεί τον τρόπο με τον οποίο θα παρασχεθούν τα στοιχεία.
- Εάν πρόσωπο με ψυχική ασθένεια δεν εκπροσωπείται, το Δικαστήριο μπορεί να κρίνει ότι πρέπει να παραπεμφθεί στον οργανισμό του κράτους μέλους ο οποίος παρέχει νομική αρωγή στους προσφεύγοντες.
- Παρότι μπορεί να είναι αναγκαίο να ελεγχθεί η αξιοπιστία των δηλώσεων του αιτούντος, ο έλεγχος δεν θα πρέπει να γίνεται με σαρκαστικό τρόπο με δηλώσεις οι οποίες θέτουν υπό αμφισβήτηση την ψυχική του υγεία ⁽⁷⁹⁸⁾.

Πρόσωπα τα οποία πάσχουν από σοβαρές ψυχολογικές ή σωματικές συνέπειες βασανιστηρίων ή άλλης απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης

- Όσον αφορά αιτούντες οι οποίοι πάσχουν από τις συναφείς ασθένειες τεκμηριωμένα, με έγγραφα στον φάκελό τους, π.χ. ΔΜΣ, άγχος ή κοινωνικό στρες, ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων ή άλλης απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, το Δικαστήριο μπορεί να κρίνει σκόπιμο να προσφέρει περισσότερα διαλείμματα στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας.
- Οι επιζώντες βασανιστηρίων, για παράδειγμα, μπορεί να ζαλίζονται ή να παθαίνουν ναυτία στη διάρκεια της κατάθεσης. Το Δικαστήριο θα πρέπει να ρωτήσει αν θέλουν να κάνουν ένα διάλειμμα, να πάνε μια βόλτα, να πιουν νερό κ.λπ. και στη συνέχεια να συνεχίσουν την ακρόαση.

⁽⁷⁹⁴⁾ Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal, Ηνωμένο Βασίλειο), απόφαση της 10ης Μαρτίου 1997, Αγα (14632· 10 Μαρτίου 1997).

⁽⁷⁹⁵⁾ Ηνωμένο Βασίλειο, Joint Presidential Guidance Note no 2, ό.π. (υποσημείωση 754 ανωτέρω), παράγραφος 5.1(vii).

⁽⁷⁹⁶⁾ Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal, Ηνωμένο Βασίλειο), 1997, Αγα, ό.π. (υποσημείωση 794 ανωτέρω).

⁽⁷⁹⁷⁾ Ό.π.

⁽⁷⁹⁸⁾ Περιφερειακό Δικαστήριο Τάλιν (Εσθονία), απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2018, προσφυγή αριθ. 3-18-808.

Πρόσωπα τα οποία πάσχουν από τις συνέπειες βιασμού ή σεξουαλικής βίας

- Μπορεί να είναι αναγκαίο να εξετάσετε αυτεπάγγελτα, αν χρειάζεται, τη λήψη ειδικών μέτρων ώστε να διασφαλίσετε πραγματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη αιτούντος για τον οποίο υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει υποστεί τραυματικές εμπειρίες. Τα εν λόγω μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν την υιοθέτηση μιας πιο ανεπίσημης διαδικασίας, την κατάθεση ευαίσθητων στοιχείων μέσω βίντεο ή εγγράφως και την ακρόαση του προσφεύγοντος κεκλεισμένων των θυρών ⁽⁷⁹⁹⁾.
- Τραυματική εμπειρία μπορεί να συνιστά για τον αιτούντα και η εκ νέου εξιστόρηση της σεξουαλικής βίας που έχει βιώσει. Εξετάστε κατά πόσον είναι αναγκαία η προφορική εξέταση ή απαιτείται μόνο για νομικούς λόγους ⁽⁸⁰⁰⁾. Επικοινωνήστε με τους νόμιμους εκπροσώπους του αιτούντος για το θέμα και ζητήστε τους να διευκρινίσουν τυχόν εντολές του.
- Η ευαισθησία προς όσους καταθέτουν στοιχεία για ιδιαίτερες μορφές βίας που έχουν υποστεί στο παρελθόν μπορεί να επιβάλλει το Δικαστήριο να συγκροτείται από άτομα το φύλο των οποίων είναι πιθανότερο να κάνει τον αιτούντα να αισθάνεται άνετα, άρα να προάγει το συμφέρον της δικαιοσύνης. Το Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal) έχει αναγνωρίσει ότι γυναίκα θύμα σεξουαλικής κακοποίησης έχει δικαίωμα σε ακρόαση ενώπιον δικαστηρίου που συγκροτείται αποκλειστικά από γυναίκες ⁽⁸⁰¹⁾.
- Σκόπιμο είναι να διασφαλίζεται ότι και ο διερμηνέας είναι του ίδιου φύλου.
- Το τυποποιημένο έγγραφο προσφυγής μπορεί να μην προβλέπει προτίμηση του προσφεύγοντος για διερμηνέα συγκεκριμένου φύλου. Μπορεί να είναι σκόπιμο να διαπιστωθεί εάν υπάρχει προτίμηση. Αν κρίνεται αναγκαίο, η ακρόαση μπορεί να αναβληθεί ώστε να παραστεί διερμηνέας του προτιμώμενου φύλου.
- Δεν ζητούν όλες οι γυναίκες θύματα βιασμού ή σεξουαλικής βίας γυναίκα δικηγόρο, γυναίκα διερμηνέα ή γυναίκα υπεύθυνη για τη λήψη απόφασης, ωστόσο ο υπεύθυνος για τη λήψη απόφασης θα πρέπει να σεβαστεί την επιθυμία της αιτούσας ως προς το φύλο.
- Αν δεν αντίκειται στους εθνικούς διαδικαστικούς κανόνες, είναι σκόπιμο η προσφυγή να παραπέμπεται σε δικαστή άλλου φύλου εάν ο προσφεύγων έχει εκφράσει προτίμηση για άλλο φύλο. Εάν είναι προφανές από τα στοιχεία του φακέλου (π.χ. ιατρονομική έκθεση) ότι υπάρχει πραγματικός κίνδυνος το φύλο του υπεύθυνου για τη λήψη απόφασης να επηρεάσει την ποιότητα των στοιχείων τα οποία θα κατατεθούν, μπορεί να είναι σκόπιμο να σταλεί μια επιστολή στον νόμιμο εκπρόσωπο του προσφεύγοντα επισημαίνοντας το έγγραφο και ζητώντας του να επιβεβαιώσει τυχόν εντολές όσον αφορά τη σύνθεση του δικαστηρίου ως προς το φύλο.
- Εάν η ακροαματική διαδικασία κανονικά είναι δημόσια, μπορεί να είναι σκόπιμο να γίνουν διαφορετικές διευθετήσεις όταν ο προσφεύγων είναι θύμα βιασμού ή σεξουαλικής βίας. Σε κάποια κράτη μέλη, όπως η Ιρλανδία, η ακροαματική διαδικασία γίνεται εξ ορισμού κεκλεισμένων των θυρών, οπότε δεν τίθεται τέτοιο ζήτημα στα κράτη μέλη αυτά.
- Δώστε χρόνο στον προσφεύγοντα να απευθυνθεί σε υπηρεσία υποστήριξης και συμβουλευτικής, αν αυτό δεν έχει ήδη συμβεί. Η υποστήριξη αυτή, μεταξύ άλλων, θα του δώσει τη δυνατότητα να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον και να αφηγηθεί την ιστορία του, καθώς και να είναι ικανότερος να συμπληρώσει τη γραπτή έκθεση με συντομότερη προφορική κατάθεση.
- Εξετάστε κατά πόσον πρέπει να ζητηθεί έκθεση πραγματογνώμονα ώστε να σας βοηθήσει να αξιολογήσετε σε ποιο βαθμό η προσφεύγουσα μπορεί να καταθέσει ουσιαστικά στοιχεία.
- Κατά την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας, μπορεί να είναι σκόπιμο να ζητήσετε από τον νόμιμο εκπρόσωπο της προσφεύγουσας να παρακαλέσει κάθε άρρενα ασκούμενο δικηγόρο ή παρατηρητή να αποχωρήσει από την αίθουσα.
- Σκόπιμο είναι να εξηγήσετε τις εγγυήσεις εμπιστευτικότητας που ισχύουν στο Δικαστήριο.
- Σκόπιμο είναι να ενημερώσετε την προσφεύγουσα ότι μπορεί ανά πάσα στιγμή να ζητήσει ένα διάλειμμα χωρίς να χρειάζεται να εξηγήσει τον λόγο.

⁽⁷⁹⁹⁾ Δικαστήριο Ασύλου και Μετανάστευσης / Αρχή Προσφυγών (Asylum and Immigration Tribunal / Immigration Appellate Authority, Ηνωμένο Βασίλειο), «Immigration Appellate Authority — Asylum gender guidelines», 1η Νοεμβρίου 2000, παράγραφος 5.6, όπως αναγνωρίστηκε και εφαρμόστηκε από το Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου (Upper Tribunal), απόφαση της 29ης Ιουλίου 1994, Tiganov (11193), και Upper Tribunal, απόφαση της 25ης Μαρτίου 1997, Akyol (14745).

⁽⁸⁰⁰⁾ Εφετείο Διεθνούς Προστασίας (Ιρλανδία) (International Protection Appeals Tribunal), Chairperson's guidelines 2019/1 on taking evidence from appellants and other witnesses, παράγραφος 4.2.

⁽⁸⁰¹⁾ UKUT, 1994, Tiganov, ό.π. (υποσημείωση 799) UKUT, 1997, Akyol, ό.π. (υποσημείωση 799).

Πρόσωπα τα οποία πάσχουν από τις συνέπειες βιασμού ή σεξουαλικής βίας

- Εάν η προσφεύγουσα καταθέτει για περιστατικά σεξουαλικής βίας και φαίνεται καταπονημένη, μπορεί να είναι σκόπιμο να της επιτρέψετε ένα σύντομο διάλειμμα.
- Διαβεβαιώστε την προσφεύγουσα ότι η ακρόαση είναι εμπιστευτική (εφόσον ισχύει).
- Σε κάποιες περιπτώσεις η προσφεύγουσα θα αποκαλύψει ότι βιάστηκε μόνον όταν αισθανθεί ότι εμπιστεύεται επαρκώς το Δικαστήριο για να το αποκαλύψει. Σε μια τέτοια περίπτωση, μπορεί να είναι σκόπιμη η αναβολή της ακρόασης προκειμένου η προσφεύγουσα να παραπεμφθεί σε κατάλληλη υπηρεσία υποστήριξης και συμβουλευτικής. Το Δικαστήριο δεν θα πρέπει να προξενεί πρόσθετη βλάβη στο άτομο πιέζοντάς το να καταθέσει και να αναβιώσει μια τραυματική εμπειρία ενώ δεν είναι έτοιμο.
- Όταν υπάρχουν συνδεδεμένες υποθέσεις, π.χ. ένα παντρεμένο ζευγάρι, και σε μία αίτηση προκύπτει μαρτυρία που είναι ευαίσθητη και δεν είναι γνωστή στον άλλον προσφεύγοντα (π.χ. σχετικά με βιασμό), μπορεί να χρειαστούν πρακτικά μέτρα διαχείρισης τόσο στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας όσο και κατά τη λήψη απόφασης.
- Στο πλαίσιο προσφυγής από ανδρόγυνο, η σύζυγος μπορεί να διστάζει να καταθέσει στοιχεία σχετικά με βιασμό ή σεξουαλική βία, καθώς κάτι τέτοιο μπορεί να είναι ταμπού για τον σύζυγο και/ή να μη γνωρίζει το ζήτημα. Μεριμνήστε ώστε σε μια τέτοια περίπτωση η προσφεύγουσα να μπορεί να καταθέσει απουσία του συζύγου/συντρόφου της.
- Μεριμνήστε οι ερωτήσεις προσωπικής φύσεως να γίνονται με ευαισθησία. Εφόσον ανακύπτει παρόμοιο ζήτημα, το Δικαστήριο μπορεί να κρίνει ότι μπορεί να παρέμβει ώστε να προχωρήσει το ζήτημα ή να επισημάνει ότι το θέμα είναι πολύ σοβαρό/ευαίσθητο και ότι ο τρόπος διεξαγωγής ερωτήσεων δεν είναι ο προσηκόντων.

Θύματα εμπορίας ανθρώπων

- Ζητήστε εξαρχής διευκρινίσεις από τα μέρη, κατά περίπτωση, για το ότι ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα δεν αμφισβητείται και στη συνέχεια εξηγήστε, αν χρειάζεται, ότι δεν θα τεθούν ερωτήσεις επ' αυτού, ώστε να γνωρίζει ο προσφεύγων ότι το θέμα δεν θα συζητηθεί.
- Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να μην είναι σε θέση να αποκαλύψουν την προσωπική τους ιστορία παρά μόνο αφού περάσει ένα διάστημα από την άφιξή τους στο κράτος μέλος ⁽⁸⁰²⁾.
- Με βάση την καναδική νομολογία, η δημόσια κατάθεση εις βάρος διακινητών δημιουργεί πραγματικό κίνδυνο να τους γνωστοποιηθεί η ταυτότητα των μαρτύρων. Τα πλοκάμια των διακινητών μπορεί να είναι εκτεταμένα και μπορεί να έχουν κίνητρο να εκδικηθούν ⁽⁸⁰³⁾.
- Το Δικαστήριο, κατά την κρίση του, μπορεί να μην επιτρέψει σε θύμα εμπορίας ανθρώπων να καταθέσει προφορικά, διασφαλίζοντας εντούτοις ότι, αν το επιθυμεί, μπορεί να παραστεί σε προφορική εξέταση, ακόμη και για εμπιστευτικά ζητήματα, εφόσον κρίνεται σκόπιμο.
- Το άρθρο 12 παράγραφος 4 της οδηγίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων 2011/36/ΕΕ (καθώς και οι διατάξεις σχετικά με τις νομικές συμβουλές και τη νομική εκπροσώπηση, τις εγγυήσεις της εμπιστευτικότητας προς το θύμα και το προτιμώμενο φύλο του υπεύθυνου για τη συνέντευξη και του διερμηνέα) αποτρέπει την επακόλουθη θυματοποίηση του θύματος απαιτώντας από τα κράτη μέλη να αποφεύγουν:
 - «α) κάθε άσκοπη επανάληψη συνεντεύξεων κατά το στάδιο της διερεύνησης, δίωξης και εκδίκασης·
 - β) κάθε οπτική επαφή μεταξύ θυμάτων και εναγομένων συμπεριλαμβανομένης της κατάθεσης, όπως π.χ. σε συνεντεύξεις και σε κατ' αντιπράσταση εξέταση, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα μέσα, μεταξύ των οποίων και η χρήση της κατάλληλης τεχνολογίας επικοινωνιών·
 - γ) κάθε κατάθεση σε δημόσια συνεδρίαση· και
 - δ) άσκοπες ερωτήσεις σχετικά με την ιδιωτική ζωή των θυμάτων».

⁽⁸⁰²⁾ Εφετείο Διοικητικών Διαφορών του Ηνωμένου Βασιλείου, Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου [Upper Tribunal (IAC)], 2010, AZ (γυναίκες θύματα σωματεμπορίας) Ταϊλάνδη κατά SSHD, ό.π. (υποσημείωση 487 ανωτέρω), σκέψη 116, στην οποία μνημονεύονται ειδικότερα οι Κατευθυντήριες γραμμές για τη διεθνή προστασία: Η εφαρμογή του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το καθεστώς των προσφύγων στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή στα πρόσωπα που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων της UNHCR, 7 Απριλίου 2006, HCR/GIP/06/07, παράγραφος 48. Βλ. επίσης Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Σχολή Υγιεινής και Τροπικής Ιατρικής του Λονδίνου και πρόγραμμα Daphne της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women*, 2003.

⁽⁸⁰³⁾ Βλ. για παράδειγμα Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Καναδά (Federal Court, Cour fédérale), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2007, Streanga κατά Καναδά (Citizenship and Immigration), 2007 FC 792· (Federal Court, Cour fédérale.), απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2008, Streanga κατά Καναδά (Citizenship and Immigration), 2008 FC 231.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΤΕ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ

Αυτοπροσώπως

Σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν εκατοντάδες κέντρα Europe Direct. Μπορείτε να βρείτε τη διεύθυνση του πλησιέστερου σ' εσάς κέντρου στο διαδίκτυο (europa.eu/european-union/contact/meet-us_el).

Τηλεφωνικώς ή γραπτώς

Η Europe Direct είναι μια υπηρεσία που απαντά στις ερωτήσεις σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μπορείτε να επικοινωνήσετε με αυτή την υπηρεσία:

- καλώντας ατελώς τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 (ορισμένα δίκτυα τηλεφωνίας ενδέχεται να χρεώνουν τις κλήσεις αυτές),
- καλώντας τον αριθμό +32 22999696,
- συμπληρώνοντας το ακόλουθο ηλεκτρονικό έντυπο: europa.eu/european-union/contact/write-to-us_el.

ΒΡΕΙΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ

Στο διαδίκτυο

Πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο Europa (europa.eu).

Στις εκδόσεις της ΕΕ

Μπορείτε να δείτε ή να παραγγείλετε εκδόσεις της ΕΕ στη διεύθυνση op.europa.eu/el/publications. Μπορείτε να ζητήσετε πολλαπλά αντίγραφα δωρεάν εκδόσεων επικοινωνώντας με την υπηρεσία Europe Direct ή με το τοπικό σας κέντρο τεκμηρίωσης (europa.eu/european-union/contact/meet-us_el).

Στη νομοθεσία της ΕΕ και σε σχετικά έγγραφα

Για πρόσβαση σε νομικές πληροφορίες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του συνόλου της ενωσιακής νομοθεσίας από το 1951 σε όλες τις επίσημες γλώσσες, μεταβείτε στον ιστότοπο EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

Στα ανοιχτά δεδομένα από την ΕΕ

Η πύλη data.europa.eu παρέχει πρόσβαση σε σύνολα ανοιχτών δεδομένων από την ΕΕ. Τα εν λόγω δεδομένα μπορούν να καταφορτωθούν και να επαναχρησιμοποιηθούν δωρεάν, τόσο για εμπορικούς όσο και για μη εμπορικούς σκοπούς.

